SCI-CONF.COM.UA

PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT

ABSTRACTS OF VI INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE FEBRUARY 20-22, 2021

KYIV
2021

PRIORITY DIRECTIONS OF SCIENCE AND TECHNOLOGY DEVELOPMENT

Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference

Kyiv, Ukraine

20-22 February 2021

Kyiv, Ukraine

2021

UDC 001.1

The 6th International scientific and practical conference "Priority directions of science and technology development" (February 20-22, 2021) SPC "Sci-conf.com.ua", Kyiv, Ukraine. 2021. 987 p.

ISBN 978-966-8219-84-9

The recommended citation for this publication is:
Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Priority directions of science and technology development. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 21-27. URL: https://sci-conf.com.ua/vi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-priority-directions-of-science-and-technology-development-20-22-fevralya-2021-goda-kiev-ukraina-arhiv/.

Editor
Komarytskyy M.L.
Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring coutries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: kyiv@sci-conf.com.ua

homepage: *https://sci-conf.com.ua*

©2021 Scientific Publishing Center "Sci-conf.com.ua" ®
©2021 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

1. ***Kundenko M. P., Pikh E. A.*** 19
ANALYSIS OF MODERN METHODS OF GRAIN DISINFECTION IN UKRAINE.
2. ***Malovana V., Holovenko A.*** 25
THE USAGE OF GMP AND THEIR IMPACT ON THE HUMAN BODY IN EVERYDAY LIFE: PROS AND CONS.
3. ***Довбуш О. С., Дудченко В. В., Шпак Т. М., Шпак Д. В.*** 29
ВПЛИВ ТРАВМУВАННЯ НА ПОСІВНІ ЯКОСТІ ТА УРОЖАЙНІСТЬ СОРТІВ РИСУ ЗАЛЕЖНО ВІД ОБМОЛОТУ.
4. ***Латюк Г. І., Чабаненко В. І.*** 37
УРОЖАЙ І ЯКІСТЬ САЛАТУ ЛИСТКОВОГО ПРИ КОНВЕЄРНОМУ ВИРОЩУВАННІ В УМОВАХ СТЕПУ УКРАЇНИ.
5. ***Осінський В. І.*** 42
ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ВІТЧИЗНЯНИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ.
6. ***Хажибаев К. Г., Артиков М. Б., Умрбекова Мафтуна Улугбек кизи, Сапарбаев Сатбай Жолдасбай улы, Бектурганов Султанбек Сабит улы*** 47
ИЗУЧЕНИЕ ХИМИЧЕСКОГО СОСТАВА РАСТЕНИЙ SORGHUM TECHNICUM (KÖRN.) И PANICUM MILIACEUM L, ПРОИЗРАСТАЮЩИХ В КАРАКАЛПАКСТАНЕ.
7. ***Цуркан Л. В.*** 50
СОВРЕМЕННЫЙ ТЕМПЕРАТУРНЫЙ РЕЖИМ ЗИМОВАЛЬНЫХ ПРУДОВ ЮГА УКРАИНЫ.

ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

8. ***Скібіна Ю. В., Науменко С. В., Жигалова О. Є.*** 54
ВПЛИВ ГОНАДОТРОПНИХ ГОРМОНІВ НА ГІСТОСТРУКТУРУ ЯЄЧНИКІВ КРОЛИЦЬ.
9. ***Соболь О. М.*** 56
АКТУАЛЬНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМ ГЕРОНТОГЕНЕЗА В СОВРЕМЕННОЙ ФЕЛИНОЛОГИИ.
10. ***Соловьева Л. Н., Ерохина Е. М.*** 63
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИГЕЛЬМИНТИКОВ ПРИ КАПИЛЛЯРИОЗЕ КУРЕЙ.

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

11. ***Malovana V., Pichulia A.*** 67
THE BENEFITS OF MEADOW HONEY PLANTS IN EVERYDAY LIFE.

12. ***Бреус Д. С., Мул В. В.*** 69
ЗАЛИШКОВІ КІЛЬКОСТІ ПЕСТИЦИДІВ У ҐРУНТАХ.
13. ***Григорова Н. В.*** 71
ВМІСТ ЦИНКУ ТА СЕКРЕТОРНОГО МАТЕРІАЛУ В ГРАНУЛОЦИТАХ КРОВІ ТВАРИН РІЗНИХ ВИДІВ З СТРЕПТОЗОТОЦИН ІНДУКОВАНИЙ ДІАБЕТОМ.
14. ***Дербак М. І., Тюх Ю. Ю., Нанинець М. В., Савка Є. М.*** 76
ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ НПП «СИНЕВИР».
15. ***Мизюк І. І.*** 83
НОВІТНІ ІНГІБІТОРИ ТРОМБІНУ.
16. ***Настека Т. М., Дідошик Л. О., Бадига Я. В., Демиденко Д. Р., Степанченко Д. В.*** 86
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФІЗИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ҐРУНТІВ ЦЕНТРАЛЬНИХ ТА ПІВНІЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.
17. ***Сак А. Є., Антіпова Р. В.*** 92
ДИНАМІКА ЗМІН ЕМОЦІЙНИХ РЕАКЦІЙ САМЦІВ ЩУРІВ ПРИ АЛІМЕНТАРНОМУ НАДХОДЖЕННІ ЖИРІВ РІЗНОГО ПОХОДЖЕННЯ.
18. ***Ярема Ю. М., Нірода Т. М., Нанинець М. В., Дербак М. І., Субота Г. М., Савка Є. М.*** 96
СТАРОВІКОВІ ЛІСИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «СИНЕВИР».

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

19. ***Адильгереева М. И., Юлдашев М. А.*** 103
К ВОПРОСУ ТЕРАПИИ ПАПИЛЛОМАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ У ДЕТЕЙ.
20. ***Батушкін В. В., Головацька Л. О., Клепач Д. Р., Сой А. П.*** 105
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН ВЕГЕТАТИВНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ І РЕГУЛЯЦІЇ СУДИННОГО ТОНУСУ В ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПАЛІННЯ ТЮТЮНУ АБО ЕЛЕКТРОННИХ ПРИСТРОЇВ.
21. ***Гончаренко В. І., Геворгян С. А., Свірепо П. В.*** 112
ЗМІНИ В АНАЛІЗАХ ХВОРИХ З БЕЗСИМПТОМНИМ ПЕРЕБІГОМ ТА ЖОВТЯНИЦЕЮ В ДО- ТА ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНИЙ ПЕРІОДИ ХОЛЕДОХОЛІТАЗУ.
22. ***Ібрагімова О. Л., Сорока С. Г., Лєженцев Г. К.*** 115
ГОЛОВНИЙ БІЛЬ, ЯК УСКЛАДНЕННЯ ПРИ ЦЕРЕБРОВАСКУЛЯРНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ.
23. ***Коваленко Н. І., Новікова І. В.*** 121
АНАЛІЗ ПОШИРЕНОСТІ КОКОВОЇ МІКРОФЛОРИ, ВИДІЛЕНОЇ ВІД ХВОРИХ НА БРОНХІТИ.

24. ***Кухлій В. Ю., Гусєв В. М.*** 126
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ПОЛОГІВ У ЖІНОК З ІНФЕКЦІЄЮ СЕЧОВИВІДНИХ ШЛЯХІВ.
25. ***Лукомська О. В.*** 130
СТАН ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ З ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ / СНІДУ В УКРАЇНІ ЗА 2010 – 2020 РОКИ З УРАХУВАННЯМ РЕТРОВІРУСНОЇ ТЕРАПІЇ.
26. ***Муравльова О. В., Дворник І. Л., Шпетний О. А., Жарін В. М.*** 137
ПРОГРАМИ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ COVID-19.
27. ***Осип М. А., Шамрило В. С.*** 143
ХВОРОБИ ЛЮДСТВА.
28. ***Петрюк Б. В., Семенюк І. Є.*** 146
ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО ЛІКУВАННЯ ТРОФІЧНИХ ВИРАЗОК НИЖНІХ КІНЦІВОК.

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ

29. ***Борисюк І. Ю., Замкова А. В., Молодан Ю. О.*** 151
РОЗРОБКА СКЛАДУ І ТЕХНОЛОГІЇ КРЕМУ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОГО ЗАСТОСУВАННЯ З ЕКСТРАКТОМ ПІДМАРЕННИКА СПРАВЖНЬОГО (GALIUM VERUM) ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ПСОРІАЗУ.
30. ***Зарипов А. А., Есимбетов А. Т., Омонтурдиев С. З., Усманов П. Б., Журакулов Ш. Н.*** 154
РЕЛАКСАНТНОЕ ДЕЙСТВИЕ КОНЪЮГАТА ДКВ-11 НА СОКРАТИТЕЛЬНУЮ АКТИВНОСТЬ ГЛАДКОМЫШЕЧНЫХ КЛЕТОК АОРТЫ КРЫСЫ.
31. ***Красовська Н. І., Ставицький В. В., Коваленко С. І., Девіняк О. Т.*** 158
ФАРМАКОФОРНІ МОДЕЛІ ДЛЯ ВІРТУАЛЬНОГО СКРИНІНГУ ПОТЕНЦІЙНИХ ПРОТИЗАПАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СЕРЕД ПОХІДНИХ ПІРОЛО [1,2-*a*] ТРИАЗОЛО-(ТРИАЗИНО-)[*c*]ХІНАЗОЛІНІВ.

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

32. ***Піскор А. М., Власенко Н. Є.*** 162
РАФІНУВАННЯ МІДІ З БРУХТУ І ВІДХОДІВ.
33. ***Ткач В. В., Кушнір М. В., Мінакова Т. Г., Петрусяк Т. В.*** 164
ТРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ ПОПУЛЯРНОЇ БРАЗИЛЬСЬКОЇ ПІСНІ.
34. ***Ткач В. В., Кушнір М. В., Сокол Н. В., Іванушко Я. Г.*** 169
ТРИ ХІМІЧНІ ЗАДАЧІ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ФУТБОЛЬНУ ТЕМАТИКУ.
35. ***Ткач В. В., Кушнір М. В., Мінакова Т. Г., Петрусяк Т. В.*** 174
ТРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ БРАЗИЛЬСЬКОЇ ПІСНІ.

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

36. ***Берзеніна О. В., Хмарська Л. О., Заруба С. В.*** 180
ОСОБЛИВОСТІ ОЧИЩЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД У ПЕРІОД СЕЗОННОГО ПОГІРШЕННЯ ЇХ ЯКОСТІ.

37. ***Бєляєв О. В.*** 185
ВПЛИВ ЛАКОФАРБНОГО ПОКРИТТЯ НА ЗМІНИ ІНТЕНСИВНОСТІ ІНФРАЧЕРВОНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА КОРДОНАХ ОПТИЧНИХ СЕРЕДОВИЩ.

38. ***Боярська І. В., Кашицький В. П., Імбірович Н. Ю.*** 188
ВПЛИВ РЕЖИМІВ ТЕРМІЧНОЇ ОБРОБКИ НА СТРУКТУРУВАННЯ ТА ФІЗИКО-МЕХАНІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЕПОКСИПОЛІМЕРІВ.

39. ***Волошенюк О. Л.*** 191
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЦІЛЬОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ УГРУПОВАНЬ КОСМІЧНИХ АПАРАТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ.

40. ***Гачак Ю. Р., Михайлицька О. Р., Пухнатий В. В., Романів Р. В.*** 198
ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ФІТОСИРОПІВ ЯК СМАКОВИХ ДОБАВОК У МОЛОЧНИХ ПРОДУКТАХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ.

41. ***Гоголь К.*** 201
ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПАРКУВАННЯ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛІВ.

42. ***Качинська Н. Ф., Полукаров Ю. О., Праховнік Н. А., Нижник Ю. М.*** 204
ОХОРОНА ПРАЦІ ПРИ НЕРУЙНІВНОМУ КОНТРОЛІ.

43. ***Кириленко Р. Г., Арушанян О. А.*** 212
ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕГІДРАТАЦІЇ ЕТИЛОВОГО СПИРТУ АДСОРБЦІЄЮ НА МОЛЕКУЛЯРНИХ СИТАХ.

44. ***Козечко В. А.*** 218
КОМБИНИРОВАННЫЙ СПОСОБ ЭЛЕКТРОИСКРОВОГО ЛЕГИРОВАНИЯ.

45. ***Кравець С. В., Лук'янчук О. П.*** 223
АНАЛІТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕЛІПТИЧНОГО ПЕРЕРІЗУ КОНСТРУКТИВНОГО ЕЛЕМЕНТА У ВИГЛЯДІ КОНУСА.

46. ***Крупка Я. А.*** 226
ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ХІМІЧНОГО ЗАРАЖЕННЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК ВУГІЛЬНИХ ШАХТ.

47. ***Молдова Я. О.*** 232
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ.

48. ***Нетребский В. В., Лесько В. О., Полищук А. В., Кочмарук В. О.*** 240
ПРИНЦИП НАИМЕНЬШЕГО ДЕЙСТВИЯ В ОПТИМИЗАЦИИ СОСТОЯНИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ СИСТЕМ.

49. ***Оспанов Д. Т., Айдарбек А. О., Балгабеков Т. К., Сиргетаева Г. Е.*** 247
О ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ КОМПЛЕКСАХ НЕКОМБАЙНОВОГО СПОСОБА УБОРКИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР.
50. ***Островерх О. О.*** 256
РОЗРОБКА ТРЬОХВАЛЬНОЇ КОРОБКИ ПЕРЕДАЧ ЛЕГКОВОГО АВТОМОБІЛЯ З ПОПЕРЕЧНИМ РОЗТАШУВАННЯМ ДВИГУНА.
51. ***Ребот Д. П., Топільницький В. Г.*** 261
ПОБУДОВА МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ РУХУ СИПКОЇ СИРОВИНИ В ПРОЦЕСІ ВІБРОСЕПАРАЦІЇ.
52. ***Романюк О. Н., Кательніков Д. І., Денисюк А. В., Захарчук М. Д.*** 264
АНАЛІЗ АРХІТЕКТУРИ AMPERE ПОБУДОВИ ВІДЕОКАРТ.
53. ***Тімров О. О., Ткаченко В. П., Надточій І. І., Дубина О. М.*** 270
КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ МІКРОФІЛЬМІВ З ОПТИЧНО ЗЧИТУВАНИМИ ЦИФРОВИМИ КОДАМИ.

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

54. ***Беспалова О. І., Борейко Н. П.*** 273
ВЗАЄМОВПЛИВ КОМБІНОВАНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ОБЛАСТІ СТІЙКОСТІ ОБОЛОНОК РІЗНОЇ КРИВИЗНИ.
55. ***Васильєв М. О., Носенко В. К., Польшин Е. В.*** 277
МЕССБАУЕРІВСЬКА СПЕКТРОСКОПІЯ АМОРФНОГО СПЛАВУ $Fe_{73,6}Si_{15,8}B_{7,2}Cu_{1,0}Nb_{2,4}$ ПІСЛЯ ІНТЕНСИВНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ.
56. ***Гевик В. Б.*** 280
АНОМАЛЬНІ ПРУЖНІ ВЛАСТИВОСТІ КРИСТАЛІВ ТРИГОНАЛЬНОЇ СИНГОНІЇ.
57. ***Иванко В. В., Тылик С. В.*** 283
ИЗУЧЕНИЯ ФИЛЬТРАЦИИ В КУРСЕ ФИЗИКИ ШКОЛЫ.
58. ***Чуйков А. С., Філєр З. Ю.*** 285
КОМП’ЮТЕРНА ПІДТРИМКА РОЗВ’ЯЗУВАННЯ НЕРІВНОСТЕЙ У КОМПЛЕКСНІЙ ПЛОЩИНІ.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

59. ***Глушков А. В., Шанюк О. В., Ніколаєв С. В.*** 293
РОЗРОБКА ЗАРЯДНОГО ПРИСТРОЮ ДЛЯ ЛІТІЙ-ІОННОЇ БАТАРЕЇ ДЛЯ ДЕСАНТНОГО МЕТЕОРОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКТУ.
60. ***Кисельов Ю. О., Кисельова С. В.*** 297
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОПАРКУ «СОФІЇВКА» НАН УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ.
61. ***Мархонос С. М., Залізняк О. М.*** 301
ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ.

62. ***Ніколаєв С. В., Глушков А. В., Немолот Є. О.*** 305
ФІЗИКО-СТАТИСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОГНОЗУ АДВЕКТИВНИХ ТУМАНІВ НА СТАНЦІЇ КИЇВ (ЖУЛЯНИ).
63. ***Романенко С., Шанюк О., Рудий Д.*** 311
РОЗРАХУНОК КРИТИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ ВІДНОСНОЇ ВОЛОГОСТІ І ГРАНИЧНОЇ ВІДСТАНІ ДО НЕБЕЗПЕЧНИХ ЯВИЩ ПОГОДИ.
64. ***Чубрей О. С., Чубрей М.-А. Ю.*** 314
ГОРИЗОНТАЛЬНА ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ.

ГЕОЛОГО-МИНЕРАЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

65. ***Крюченко Н. О., Жовинський Е. Я., Папарига П. С., Сєдов А. О.*** 318
БІОГЕОХІМІЧНА ОЦІНКА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СВИДОВЕЦЬКОГО МАСИВУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ.
66. ***Кустурова О. В., Жуган О. А., Сугробов М. О., Печеніжська А. В., Моцарь Д. В.*** 325
МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ПОЛІАКРИЛАМІДУ В РОЗЧИНАХ.
67. ***Лихман О. В., Мініна С. І.*** 330
ОСОБЛИВОСТІ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ РАДОНОВИХ ВОД В РАЙОНІ ПІВДЕННОГО ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМБІНАТУ.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

68. ***Maistrenko Yu., Krupa O., Darovanets O., Darovanets K.*** 336
SOCIAL NETWORKS AS MEAN OF COMMUNICATIONS IN HIGH SCHOOL.
69. ***Андрющенко Я. Е., Іваненко Т. Я.*** 341
ОСВІТНЬО-ЦИФРОВЕ МЕРЕЖЕВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ.
70. ***Бакуменко Т. К., Кривошеїна Е. Д., Тарасова К. М.*** 345
МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.
71. ***Бащук О. Ю.*** 352
ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПОХІДНОЇ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ.
72. ***Болокан І. Г.*** 356
ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ПРИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ.
73. ***Бонь І. І., Бонь Л. М.*** 360
РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ.

74. ***Гарнага-Базілей А. В.*** 367
УКРАЇНСЬКИЙ ОРНАМЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО НАЦІОНАЛЬНО – ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ДИТЯЧИХ ХУДОЖНІХ ШКОЛАХ ТА НА ХУДОЖНІХ ВІДДІЛЕННЯХ ДИТЯЧИХ ШКІЛ МИСТЕЦТВ.
75. ***Герич В. І.*** 374
КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ.
76. ***Гладких Ж. Г., Приходько Г. В.*** 378
КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
77. ***Глебова Т. В.*** 384
ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.
78. ***Гук О. С.*** 390
ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСНОВА КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ПО ПОДОЛАННЮ ВАД МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.
79. ***Давиденко Т. М.*** 397
ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО.
80. ***Делікатна Н. М., Носач І. Я.*** 405
ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНО-ПРОЄКТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.
81. ***Делікатна Н. М.*** 410
ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНО-ПРОЄКТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.
82. ***Дем'ян В. Л., Софілканич Н. Ю.*** 415
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ" (АНГЛІЙСЬКА).
83. ***Денисенко В. В.*** 420
ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТУ ПІД ЧАС МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА.
84. ***Дзюбенко Л. М., Дзюбенко В. М.*** 428
ВИХОВНИЙ ВПЛИВ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ.
85. ***Драшко О. М.*** 434
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ТЕХНОЛОГІЙ.
86. ***Жиленко В. П., Драбенюк Н. П., Кошкін К. П., Шаповалова Г. А.*** 441
ЦИФРОВА ТЕХНОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ.

87. ***Заболотська О. О., Мартинова У. С.*** 444
ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ У НАВЧАННІ УЧНІВ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ.
88. ***Загрудницька В. А.*** 447
STREAM-ОСВІТА ЯК НАПРЯМ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.
89. ***Іващенко І. І.*** 454
УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.
90. ***Івченко В. І.*** 461
ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ БЛОКИ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ З МИСТЕЦТВОМ.
91. ***Коробчук Ю. В.*** 465
ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ.
92. ***Кузьмінчук Н. В.*** 471
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ.
93. ***Лелях С. Д.*** 478
ІНТЕГРАЦІЯ МЕДІАОСВІТИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.
94. ***Лишевська В. М.*** 485
ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ СПОРТСМЕНІВ.
95. ***Лукащук М. М., Марушко Л. П., Янчук О. М., Кадикало Е. М.*** 491
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.
96. ***Максютов А. О.*** 497
ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.
97. ***Масловська Л. Г.*** 500
МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ГІМНАЗИСТІВ У КОНТЕКСТІ МОВНОЇ СВІТОГЛЯДНОСТІ.
98. ***Мацепура Л. Л., Поліщук Ю. С.*** 507
РОЗВИТОК УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 1 КЛАСУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР.
99. ***Невмержицький О. П., Павленко А. В.*** 513
РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА УРОКАХ КРЕСЛЕННЯ.
100. ***Озерова Л. А., Барвінок Н. В.*** 516
ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТА ТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВНЗ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ.
101. ***Олексюк В. І.*** 519
СУПЕРЕЧНОСТІ У ВПРОВАДЖЕННІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.

102. ***Порохнюк Д. Л., Сулковський А. В.*** 526
ЧИ ДОЦІЛЬНИЙ ТЕСТ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.
103. ***Рудик Л. В.*** 528
РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.
104. ***Рудюк Л. І.*** 536
ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ.
105. ***Семко Л. П.*** 543
ПРИКЛАДНА СПРЯМОВАНІСТЬ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ.
106. ***Сергєєва О. М.*** 548
ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДИСКУСІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.
107. ***Скасків Л. В.*** 551
ЗАСТОСУВАННЯ ГРАФІЧНОГО МЕТОДУ ДО РОЗВ′ЯЗУВАННЯ КВАДРАТНИХ РІВНЯНЬ.
108. ***Таран Н. В.*** 555
СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕНП (ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ) У ВИКЛАДАННІ ХІМІЇ З ТЕМИ «ОДНОАТОМНІ НАСИЧЕНІ СПИРТИ».
109. ***Ткачівська І. М., Гуменюк Г. М.*** 563
ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ.
110. ***Тюльпа О. І.*** 570
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ РИТМІЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА.
111. ***Фариба І. А.*** 577
РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.
112. ***Філінюк Н. Є.*** 586
ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР У РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНЯТ.
113. ***Ходорчук Ж. М.*** 593
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА.
114. ***Царицина Г. О.*** 600
УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.
115. ***Цюк О. А.*** 608
ІНСТИТУЦІЙНІ ОГЛЯДИ ПРОЦЕСІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШВЕЦІЇ.

116. ***Чернобай О. Б., Аніпер В. О., Каневський Р. В.*** 612
ПРО МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ВІДСОТКИ».
117. ***Щербицька В. В.*** 618
СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗЕВОЇ ЛЕКСИКИ (НАПРЯМ ТУРИЗМ) У ВНЗ.
118. ***Якименко Н. О., Головко О. В.*** 621
ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ НАУКОВОЇ ПРАКТИКИ ЗІ СЛОВЕСНОСТІ.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

119. ***Копилов С. О.*** 629
ТВОРЧІСТЬ С. Ю. КУРГАНОВА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ.
120. ***Литвинова И., Кизименко Н.*** 636
ИСТОЧНИК СИЛ ДЛЯ УСТАВШЕЙ МАМЫ.
121. ***Попрядухина Н. Г.*** 639
ПРОБЛЕМА ПРОЯВЛЕНИЯ НЕВРОТИЧЕСКИХ РЕАКЦИЙ В МЛАДШЕМ ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ.
122. ***Яницька О. Ю., Іванюта О. В.*** 644
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

123. ***Коннова Л. Д.*** 649
ОБРАЗИ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ В ГРАФІЧНИХ РОЗРОБКАХ НАСТІЛЬНИХ ІГОР.
124. ***Овсянніков В. Г.*** 652
РОК МУЗИКА ЯК ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОТЕСТНИЙ КОМПОНЕНТ ЄВРОПИ КІНЦЯ 1980-Х - ПОЧАТКУ 1990-Х РОКІВ.

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

125. ***Бадєєва Л. І.*** 656
УЧАСТЬ ЄВГЕНА КОТЛЯРА В РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ.
126. ***Баран Р. Т.*** 664
ПРИЧИНКИ ДУМОК ДО НАПИСАННЯ АВІАЦІЙНОЇ ІСТОРІЇ.
127. ***Мартиненко О. С.*** 674
ПРАВЕДНИКИ НАРОДІВ СВІТУ.

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

128. ***Довженко І. Б., Дубініна Є. В.*** 676
ТВОРЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО НАРАТИВУ ЗАСОБАМИ ВІДЕО ТА МОУШН-ДИЗАЙНУ.

129. ***Мілашечкіна К. О.*** 681
АНАЛІЗ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА EVENT-ЗАХОДІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.
130. ***Семененко А. А.*** 687
ТЕХНОЛОГІЇ ТА МИСТЕЦТВО: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ.
131. ***Сумченко І. В.*** 692
ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ В КУЛЬТУРІ XX СТОЛІТТЯ.

ЛИТЕРАТУРА

132. ***Петрованчук А. О., Дубравська З. Р.*** 697
БІОГРАФІЧНА ПРОЗА КРІЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ МАРТІНА ЕМІСА.
133. ***Цвик О. О.*** 701
СЕМАНТИКА НАЗВИ РОМАНУ ДЖОЗЕФА ХЕЛЛЕРА “ПАСТКА ДЛЯ ДУРНІВ”.

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

134. ***Рибчинський Є. Ю.*** 705
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ.

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

135. ***Богів Е. І.*** 709
ХАРАКТЕРИСТИКА РОЛЬОВОЇ ГРИ ЯК РЕЗУЛЬТАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.
136. ***Заболотська О. О., Михайліченко Д. Ю.*** 717
СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПЕРСОНАЖІВ У КІНОСТРІЧЦІ «THE UNDOING».
137. ***Зубрик А. Р., Гарасим Т. О., Зубрик К. С.*** 721
ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КАНАДСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.
138. ***Мудра С. В.*** 727
АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ І АГРОБІОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.
139. ***Разномасцева І. П.*** 732
МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.
140. ***Скидан М. С., Скидан Я. А.*** 737
ДО ПИТАННЯ ПРО МОВНУ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНУ КАРТИНИ СВІТУ.

141. ***Чернявська Ж. Е.*** 743
БУТТЯ ДУХОВНОЇ СУБСТАНЦІЇ В ЖІНОЧОМУ САМОВИРАЖЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ Л. КОСТЕНКО).

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

142. ***Денисюк П. В.*** 750
СУТНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ АРИСТОТЕЛЯ У ЗВ'ЯЗКУ З СЬОГОДЕННЯМ.
143. ***Карпенко М. С., Мішалова О. В.*** 754
МІСЦЕ ЖІНКИ В ІСЛАМСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ.

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

144. ***Zhadko K., Horiashchenko Yu.*** 759
MODELING OF INNOVATIVE BUSINESS ARCHITECTURE OF THE ENTERPRISES.
145. ***Варфоломєєв М. О.*** 763
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ.
146. ***Васянович О. В.*** 768
СУТНІСТЬ ВИТРАТ ЯК ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ.
147. ***Гой Ю. Ю.*** 775
ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ.
148. ***Грубінка І. І.*** 781
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД.
149. ***Левченко В. П., Тимкован В. І.*** 787
ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ.
150. ***Лисицкий В. Л., Гернет Н. Д.*** 793
СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ.
151. ***Лук'яненко Н. Е.*** 802
ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.
152. ***Македон Г. П.*** 808
МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНІХ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ.
153. ***Малаков С. С.*** 812
АНАЛИЗ ИТОГОВ ВСЕСОЮЗНЫХ ПЕРЕПИСЕЙ СССР В КОНТЕКСТЕ ЛИЦ БОЛГАРСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОСТИ.
154. ***Петрик В. Л., Орлов А.*** 816
АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО РЫНКА ГРУЗОВЫХ АВИАПЕРЕВОЗОК В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19.

155. ***Пляскіна А. І., Якимчук Т. В.*** 819
НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА: СИТУАТИВНИЙ ПІДХІД.
156. ***Рудь О. В., Бартельова А. А.*** 825
АКТУАЛЬНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ.
157. ***Сук П. Л.*** 829
ВИДИ ЗНОСУ (АМОРТИЗАЦІЇ) НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ.
158. ***Удуд І. Р., Кісіль Ц. В.*** 835
СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.
159. ***Хомутенко Л. І., Новгородцева М. О., Малишенко Ю. П.*** 840
ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄС.
160. ***Шара Є. Ю.*** 845
МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК.
161. ***Якубенко Б. О.*** 851
РИНОК ПРАЦІ ЯК ДИНАМІЧНА СИСТЕМА.

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

162. ***Березняк В. С., Протасов С. О.*** 856
ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ».
163. ***Бойко О., Березняк В.*** 864
РОЗГЛЯД ОСНОВНИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ СТАТТІ 286 – 1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ.
164. ***Козінченко М., Березняк В.*** 867
ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.
165. ***Короткіх А. А., Березняк В. С.*** 870
СТРАТЕГІЯ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.
166. ***Костенко М. В., Павзюк Т. А., Павзюк І. А.*** 873
ТИПОЛОГІЯ ЗЛОЧИННОЇ МОТИВАЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО ПОДІЛУ ЛЮДЕЙ НА ПОКОЛІННЯ X, У, Z.
167. ***Костюк Ю. А., Примаченко В. Ф.*** 881
ОБСТАВИНИ ЯКІ ПОМ’ЯКШУЮТЬ ПОКАРАННЯ.
168. ***Кузнєцов В. П.*** 888
ПОНЯТТЯ ВИБУХІВ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН.
169. ***Лазарєва Я. А., Березняк В. С.*** 895
ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОЯВИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.
170. ***Ленкова Т. Р.*** 899
ВИДИ СПІВУЧАСНИКІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.

171. ***Людвік В. Д., Браунагель О. В.*** 903
ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА.
172. ***Людвік В. Д., Максакова І. Ю.*** 907
КРИМІНАЛЬНА ПРОТИПРАВНА САМОВПЕВНЕНІСТЬ. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТА ВОЛЬОВИЙ МОМЕНТ.
173. ***Людвік В. Д., Портретна А. С.*** 910
ВІК ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.
174. ***Мальський М. М.*** 913
МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ.
175. ***Мельничук С. М.*** 919
ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ.
176. ***Найдьон Д. М., Березняк В. С.*** 925
ФОРМУЛА ТА КРИТЕРІЇ ОСУДНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.
177. ***Негара О. В.*** 927
СУБ'ЄКТНА АСИСТЕМНІСТЬ КВАЗІФУНКЦІОНЕРІВ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ (У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ).
178. ***Немеш А. В., Крижановський О. М.*** 935
ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА.
179. ***Поган І., Березняк В.*** 939
ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ВАГІТНИХ ЖІНОК І ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ ВІКОМ ДЛЯ ТРЬОХ РОКІВ.
180. ***Рагимов Кенан Ахмедаг оглы, Антонов В. А.*** 943
ПРАВО ЧЕЛОВЕКА НА ЖИЗНЬ: ПРИЧИНЫ ОБЪЕМНОСТИ ПОНЯТИЯ.
181. ***Савенко В. П., Грабовська А. О.*** 948
СУПЕРЕЧНІСТЬ СУБ’ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ.
182. ***Савенко В. П., Давиденко А. Д.*** 952
ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА СПІВУЧАСНИКІВ ПРИ НЕЗАКІНЧЕНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ.
183. ***Савенко В. П., Рогозіна Т. В.*** 957
ОСНОВНІ ТА ДОДАТКОВІ ПОКАРАННЯ.
184. ***Савенко В. П., Федченко Т. К.*** 961
ПЛЮРАЛІЗМ ПІДХОДІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ.
185. ***Савенко В. П., Янкова А. М.*** 965
ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ.
186. ***Соловйов Я., Березняк В.*** 970
ЗАКОНОДАВЧІ ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ.

187. ***Темрієнко Н. В., Зуй С. Ю., Корогод С. В.*** 975
КВАЛІФІКАЦІЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ.
188. ***Ткаченко Д., Березняк В.*** 980
УМОВИ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.
189. ***Шишкіна К. О., Сапожников В. О., Корогод С. В.*** 984
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ.

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ НАУКИ

ANALYSIS OF MODERN METHODS OF GRAIN DISINFECTION IN UKRAINE

Kundenko Mykola Petrovich
Doctor of Technical Sciences, Professor
Pikh Evgeniy Alekseevich
Master
Kharkiv National Technical University
agriculture named after Petro Vasylenko
Kharkiv, Ukraine

Introduction. At present, grain is the most important strategic agricultural product in Ukraine. It has gained such importance in agriculture due to a number of positive properties, such as: the ability under certain conditions for long-term storage, without significant biological and physical changes; high transportability. At the same time, it serves as a raw material for bakery products. The quality of grain mass directly affects the quality of food products that enter our market, as well as the properties of feed grain used for feeding farm animals, birds and fish, which affects their development, productivity and health. The share of grain that has been affected by pathogenic microflora (fungi, bacteria, insect pests) contributes to the deterioration of: grain quality; its technological, physical, biological and food indicators; increase in losses; contamination by highly toxic and carcinogenic products of metabolism of pathogenic microflora. The cause of contamination of the grain mass can be a direct infection of the grain ear in the period from flowering to harvest, as well as during harvest. When infected during harvest, several factors must coincide, namely high humidity above 71% and temperature above 15 C. It should be noted that the grain can also be infected during post-harvest processing and storage. Grain storage time is 3 to 6 months, and in some cases even longer, if storage conditions are inadequate and the grain mass contained an infected particle. During

storage, the total contamination of grain with pathogenic microflora can increase 35 - 40 times, and in the middle of the grain in 3 - 4 times.

Aim. The purpose of this work is to analyze the existing methods of disinfection of grain mass and find the optimal modes of disinfection of grain, as today most companies use ineffective and in some cases dangerous methods of disinfection to eliminate pathogenic microflora**.**

Materials and methods. In nature, the infection of the grain ear takes place in several ways, namely: with dust, with soil particles or from the vegetation. Each pathogen has its own way of infection, some affect the reproductive properties through the shell of the grain, and some endosperm and seed germ.

Modern methods of grain mass disinfection classification by disinfection methods: chemical, biological and physical. At the same time, they are divided according to: the method of disinfection, technological sequences and stages of processing due to which disinfection is carried out. In fig. 1 shows the classification of disinfection methods.

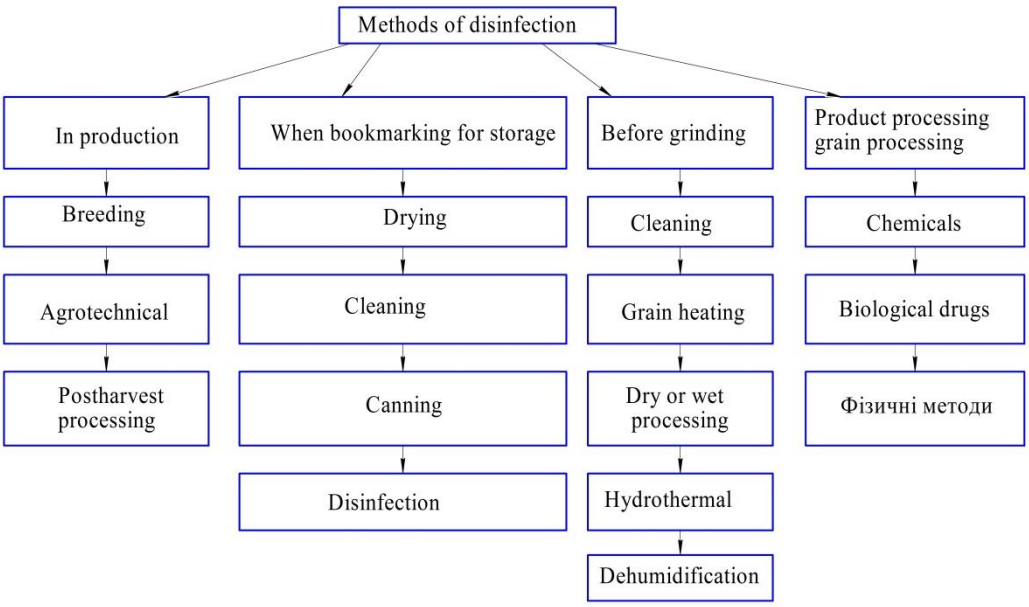

Fig. 1. Classification of methods of disinfection of grain and processed products

At present, the methods of grain disinfection that have become the most widespread in Ukraine are physical. Among the simplest physical methods we can

include mechanical cleaning of grain mass from spores, fungi and mold. Treatment of grain or feed with warm water can also be attributed to physical methods. The basis of this method is the process of mixing with water, the temperature of which is 18 - 22 ° C, with the object of disinfection, in the proportion of 1/6, namely per unit mass unit of grain or feed is added 6 mass units of warm water. The settling time with this method is 1.5 - 2 hours, after which 50% of the upper layer of liquid is removed, after using this method we get the removal of toxins and nitrates. The method of processing grain or feed with warm water has a number of disadvantages, among which we can highlight the main: the need for drying grain after using this method, high water consumption for processing, the need for large vessels. But the main disadvantage is that this method does not provide complete disinfection, but allows you to eliminate only 25-55%. If it is necessary to reduce the pathogenic microflora above 70%, our companies usually use chemical methods of disinfection. During chemical disinfection of grain chemicals are used: potassium pyrosulfite and baking soda. This method involves pre-moistening the object of disinfection, adding this substance to the grain mass and keeping it in boxes, bags or on specially pre-equipped sites for a period of 24 hours. It should be noted that when using this method is not allowed to lower the grain temperature below 0 ° C. After using this method, the grain is dried and it is ready for long-term storage. The main disadvantage of this method we can highlight the need for drying after processing the grain, which in turn significantly increases energy consumption and requires the availability of equipment for this drying. It should be noted that the chemical methods of disinfection also include canning grain using sodium pyrosulfite powder. This method is used to prevent the development of toxic fungi or to disinfect grain that has a very high level of infection and soy toxicity. The disadvantage of this method is that it is dangerous to human health, this statement is based on the phenomenon that occurs when sodium pyrosulfite enters the water, it provokes the creation of sulfur dioxide, which has the ability to affect the mucous membranes of the eyes and respiratory tract. Due to this disadvantage, the method of canning grain is currently almost not used.

Biological methods of grain decontamination are based on the use of substances and preparations for farm animals during their feeding, in order to increase immunity to toxins and pathogenic microflora. When using this method, disinfection occurs directly in the stomachs of animals. A study conducted in the early 90's showed the effectiveness of the use of yeast cultures of Saccharomycescerosis on farm animals, namely, it was found that the use of this drug significantly strengthens immunity to toxins contained in infected grain. Another drug used to boost the immunity of farm animals are modified monosaccharides. They have a high degree of antigenicity due to their glucose properties. Biological methods, which were considered earlier, have three main disadvantages, namely: a rather complex technology; high costs for the purchase and additional equipment and its maintenance; long-term preparation time for its application. It should be noted that biological methods are almost completely unsuitable for use in small low-capacity enterprises that have an intermittent work cycle.

Results and discussion. During the analysis of existing scientific works, which considered the problem and technology of disinfection of grain and products of its processing, it becomes clear that most processing methods are used on grain that has already lost its technological properties due to damage by this microflora during storage. The use of phytosanitary technologies during the initial processing and storage of grain can reduce the level of infection, but can not provide complete protection against further development of pathogenic microflora. A slight increase in the amount of mold and fungi in the grain mass leads to a significant increase in the production of mycotoxins, which can harm the health of farm animals and makes it impossible to use this grain for food purposes. Removal of mycotoxins from the grain mass is a rather energy-intensive process that requires complex and in turn expensive equipment, which in most cases is not economically feasible. Based on the analysis, we can conclude that the maximum or complete disinfection of grain at the stage of primary grain processing is appropriate and also found that the main problem of disinfection in Ukraine using the most common methods is that the specification of food grain recovery requires a correct and fairly accurate measurement of priorities.

In the case where chemical compounds that have been obtained as a result of organic synthesis despite their high toxicity and effectiveness against the pathogenic microflora complex, high duration of action on pests, versatility and high efficiency cannot be used due to the fact that pesticides, during a possible coincidence of favorable factors, may be able to accumulate in food grain and processed products, in turn reducing the quality and safety of these products. A promising method of disinfection of grain mass and products of its processing are methods using an electromagnetic field in the microwave range, which in turn are environmentally friendly, do not require additional resources and mechanisms for further processing. As we found out earlier, post-harvest processing of grain is of great importance in terms of disinfection. Grain that was infected during growth can receive significant development of pathogenic microflora in the future. The implementation of disinfection measures using a microwave electromagnetic field directly depends on the level of grain moisture. If the grain mass has a moisture content higher than the conditioned one, it must be pre-dried or the technology of using microwave electromagnetic field irradiation with some drying technology, such as convective, allows to solve both problems at once. It should be noted that during this processing it is necessary to ensure optimal operating modes to ensure the preservation of the technical qualities of the grain. In the case when the grain from the fields comes with conditioned moisture, in this case it is necessary to take into account the moisture distribution in the grain mass, based on the fact that when using electromagnetic field irradiation in the microwave range, heating depends on moisture distribution, namely stronger heating occurs in cities with the highest humidity. The most moist particle in the grain can be the germ, in which case it is necessary to use irradiation modes that will not harm it, namely the heating of the germ should not exceed 75 ° C.

Conclusions. To date, the most common methods of disinfection are physical and chemical. The main disadvantage of physical methods is that they allow only a slight decrease in the level of pathogenic microflora. In turn, chemical methods have a number of disadvantages, the use of most chemical methods requires the presence of drying or washing of grain after their use, but even after that it is not always

possible to use it for food or feed purposes. To reduce grain losses during long-term storage, grain needs maximum or complete disinfection during post-harvest processing. As a result of numerous analyzes and researches, we found out that modern development of science and technology allows to introduce new developments in technology of disinfection of grain mass with use of electromagnetic fields of ultrahigh frequency, at the same time this method is environmentally friendly. The introduction of disinfection measures by microwave irradiation depends on the level and distribution of moisture in the grain mass on the basis of the fact that the maximum heating occurs in the part of the grain with the highest level of humidity.

THE USAGE OF GMP AND THEIR IMPACT ON THE HUMAN BODY IN EVERYDAY LIFE: PROS AND CONS

Malovana Viktoriia,
lecturer
Holovenko Angelika,
student
National University of food Technologies
Kyiv, Ukraine

Introductions. Genetically modified plants are plants whose DNA has been modified through the usage of genetic engineering methods. The main purpose of creating GM plants is to present new varieties with specific characteristics that are not inherent in plants of this species. Examples of such characteristics may be resistance to various herbicides, pests, to adverse environmental conditions (salinity, drought resistance, etc.) or the acquisition of new qualities of nutritional value. [3]

Aim. To investigate the effects on the human body, genetically modified plants.

Materials and methods. We used the analysis of scientific literature based on the impact of transgenic plants on humans, their advantages and disadvantages, and different methods of producing this types of plants.

Results and discussion. Genetically modified organisms are obtained by transformation one of the following methods: agrobacterial transmission, ballistic transformation, electroporation or viral transformation. Most of commercialized transgenic plants obtained through agrobacterial transfer or ballistic transformation. Typically, a plasmid, containing a gene whose work confers a given quality on the organism, a promoter that regulates the incorporation of that gene, a transcription terminator, and a cassette, which contains a selective gene for resistance to the antibiotic kanamycin or herbicide, that are used for transfer. [1] Obtaining transgenic varieties of the new generation does not involve the usage of a selective gene, the side effects of which can be considered undesirable. However, the genetic construct

can carry several genes that are necessary for the complex operation of the genetic construct. Setting 100% food safety research is impossible. That is why, to argue the safety of genetically modified food only on the principle of Argumentum ad Ignorantiam would be a mistake. Therefore, genetically modified products undergo detailed analyzes, which are based on modern scientific knowledge. [2]

Arguments in favor of GMOs [4]

– Genetic technologies help to produce richer harvest, to use less fertilizer, pesticide, to obtain products with a lot of nutrients.

– Traditional selection is a slow process, because it takes generations before the desired result is achieved. GMO technologies help to create the necessary genotype immediately and in the current generation.

– Genetic engineering is more predictable process than traditional breeding, when thousands of genes passed random to offspring. There are changes with certain genes or gene units during the GMOs creation.

– It is widely believed that only GMOs can save the world from the threat of hunger, as genetic modification can increase the yield and quality of food. Without genetic engineering, humanity could find itself in a dead end.

Arguments against GMOs [4]

– Studies in rats have shown that GMOs can be dangerous. Animals, that have been fed genetically modified soy and corn, had problems with the liver and kidneys. Although, the test results cannot be directly transferred to humans, but it can be concluded that GMOs can have unexpected effects on animals, both wild and domestic.

– GMOs have not been sufficiently tested. Some GMO tests have been conducted for ninety days, which cannot be considered sufficient to prove future human safety for years or even generations.

– Gene transfer in genetic engineering is more unpredictable than in natural crossbreeding. In nature, there is a protective mechanism - representatives of different species can not interbreed and give offspring. But transgenic technology crossed not only different species but different kingdoms, such as combining the

animals genes with microbes or plants genes. Thus, there are genotypes that are impossible in nature, and its consequences can not be predicted.

– Genetically modified products contain new proteins that can cause humans' allergic reactions, even if there was no allergy on source components.

– Genetically modified plants and animals can interbreed with natural populations and after create environmental problems, such as too rapid growth of population or species extinction, the imbalance between species in nature etc.

– Development of GMOs lead to the development of monocultures that is threaten food diversity and food security.

Conclusions. The spread and usage of GMOs is a reality of the modern world, irreversible process. GM plants are created in order to change their agrobiological indicators, namely to provide resistance to pests and diseases, herbicides, salinity, to extreme temperatures; to stabilize the quality of the final product (composition, color, duration of storage); to enable the synthesis of certain medicinal compounds in plants. GM plants pose a certain risk (allergies, obesity), like any human invention (airplane, dynamite, nuclear energy, the Internet, etc.), but their direct danger to human and animal health has not been scientifically proven. A real danger to biodiversity and human health constitute radionuclides, pesticides, heavy metals, nitrates, artificial preservatives, synthetic food additives, dioxins and other xenobiotics. There are two principles - awareness and caution-, which are in all legal documents on biosafety in growing GM plants and their food consumption. Society has the right to choose which food to eat. State must provide mandatory labeling of GM foods for social cohesion from the standpoint of bioethics and remove GMO from child nutrition products. But information about the content GM ingredients does not apply to biosafety issues, but only shows the content certain ingredients in products. It is as similar as the labels indicate the ingredients: dyes, preservatives and other food additives.

LITERATURE.

1. Ecotrophology: basics of environmentally friendly nutrition: tutorial. / [T. Dyman, M. Baranovsky, G. Bilyavsky and others]. – K. : Libra, 2006. – 304 p.

2. Genetically modified organisms: transgenic cultures, enzyme preparations, food products: monograph / P. Ponomarev, N. Pritulskaya, I. Dontsova; Kiev. KNUTE. - Kyiv: KNUTE, 2014. - 207 c. : fig., table. - Bibliogr.: p. 194-199. - 300

3. Glazko V.I. Genetically modified organisms: from bacteria to humans. – K.: Pub. «KVITs», 2002. – 210 p.

4. http://gmofoo.blogspot.com/2013/11/blog-post_30.html

УДК 631.559:631.526.3:633.18

ВПЛИВ ТРАВМУВАННЯ НА ПОСІВНІ ЯКОСТІ ТА УРОЖАЙНІСТЬ СОРТІВ РИСУ ЗАЛЕЖНО ВІД ОБМОЛОТУ

Довбуш Олена Семенівна
к.с.-г.н.,
старший науковий співробітник
Дудченко Володимир Вікторович,
д.е.н., член.-кор.
директор Інституту рису
НААН України
Шпак Тетяна Миколаївна,
к.с.-г.н.,
старший науковий співробітник
Шпак Дмитро Васильович
к.с.-г. н., ст.н.с.
завідувач відділу селекції
Інститут рису НААН
с. Антонівка, Україна

Анотація: Ця стаття повідомляє про результати польових досліджень та лабораторних випробувань, що розкривають проблему збільшення польової схожість, за рахунок зменшення травматизму насіння.

Ключові слова: рис, сорт, енергія проростання, лабораторна схожість, польова схожість, маса 1000 насінин, тріщинуватість.

Вступ./Introductions. Обсяги виробництва зерна рису в загальному зерновому балансі країни займають незначну частку. Але потенційні можливості рисових інженерних систем в Україні здатні забезпечити виробництво цієї продукції для внутрішніх потреб країни майже в повному обсязі. Однак, при вирощуванні рису далеко не повністю використовуються його біологічні можливості і продуктивність [1]. Одним з найважливіших питань технології вирощування рису є отримання сходів. А отже, рис належить до тих культур, для яких якість посівного матеріалу, зокрема польова схожість,

має виключно важливе значення. Це пов'язано з тим, що при використані технології вирощування рису із затопленням, в польових умовах, спостерігається значна загибель насіння. При зріджених сходах і навіть при дуже великих нормах висіву насіння низька польова схожість суттєво впливає на зменшення врожайності. За даними цілого ряду авторів, польова схожість насіння залишається низькою і в середньому за останні роки не перевищує 25-35 %, тоді як у інших зернових культур вона в два – три рази вище. Треба зазначити, що зниження польової схожості на 1,0 % призводить до зменшення врожайності зернових культур на 1,5-2,0 % [2]. У значній мірі польова схожість може знижуватися внаслідок різних причин об'єктивного та суб'єктивного характеру, що виникають на різних стадіях виробництва. Одним з чинників зменшення схожості є травмування зернівки на стадіях збирання та обробки рису. Природно, що при обмолоті, очищенні відбувається перехід одного виду травм в інший. Частина тріщинуватих насінин дробиться, насіння з пошкодженою квітковою плівкою частково обрушуються, а обрушене насіння дробиться [3, 4].

З літературних джерел відомо, що тріщини в ендоспермі рису не впливають на лабораторну схожість, а при висіві в ґрунт ведуть до різкого зниження схожості, а вага проростків отриманих від травмованого насіння, помітно нижче, ніж від цілого насіння [5]. При посіві тріщинуватого насіння рису у польових та лабораторних умовах його схожість знижується більш ніж на 20%, порівняно з цілим зерном. У рису часто спостерігається повне обрушення насіння. У посівах з обрушеним насінням в польових умовах вони практично не дають сходів. Так при пророщуванні в лабораторних умовах з цілим насінням, обрушені показали 76 % лабораторної схожості, а на полі проросло лише 2 % рослин [6].

Мета роботи./Aim/ Основою виробництва насіння в сучасних умовах, є технологія вирощування спрямована на максимальну реалізацію потенційної продуктивності культури. Тому, метою наших досліджень була розробка технології вирощування насінницьких посівів рису з урахуванням його

сортових особливостей, та визначення впливу висіву травмованим посівним матеріалом на урожайність насіння сортів рису. Отже, враховуючи значущість показника травмованості насіння слід відмітити, що завданнями наших досліджень було вивчення впливу способу обмолоту при збиранні врожаю на його посівні якості та урожайні властивості сортів рису.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для рису, як і більшості зернових культур, характерний вплив на посівні та урожайні якості насіння має ступінь його травмованості. Зокрема, нашими дослідженнями, проведеними на сортах різних груп стиглості підтверджено, що кращі показники посівних та урожайних якостей характерні для непошкодженого насіння. Це, стосується енергії проростання та лабораторної схожості насіння. Тому, виникає питання про методи відбору доброякісного насіннєвого матеріалу з послідуючим висівом його в рисосіючих господарствах. Досліди були виконані на базі сортовипробувальних посівів Інституту рису НААН України на протязі 2019-2020 років. Погодні умови вегетаційних періодів в цілому були сприятливі для формування достатньої врожайності і збору якісного посівного матеріалу.

В даному досліді вивчалися такі сорти рису: Преміум (середньостиглий); Віконт, Маршал, Меридіан-32 (пізньостиглі). Згідно схеми досліду, насіння сортів рису були відібранні:

– з волотей рису обрушених вручну
– з снопиків рису обрушених молотаркою
– обмолот комбайном

Дослідні ділянки розташовані в другому (південному) агрокліматичному районі. Посіви сортів рису були розміщені по попереднику – соя. Посівна площа 25 м^2, залікова 20 м^2. Повторність досліду чотириразова. Агротехніка експерименту відповідала рекомендаціям Інституту рису НААН України. Сівбу проводили звичайним рядковим способом, сівалкою «Клен». Збір та облік урожаю здійснювали методом прямого комбайнування у фазу повної стиглості зерна малогабаритним комбайном «Yanmar». Протягом вегетації проводилися

фенологічні спостереження за ростом та розвитком рослин. Статистична обробка даних проводилась згідно загальновизнаної методики.

Результати і обговорення./Results and discussion. Нашими дослідженнями передбачено встановити вплив травмованості насіння рису залежно від виду обмолоту посівного матеріалу на посівні якості та урожайні властивості сортів вітчизняної селекції різних груп стиглості: Преміум (середньостиглий); Віконт, Маршал, Меридіан- 32 (пізньостиглі). Вегетаційний період вивчених сортів був різним, залежно від генотипу і коливався від 112 до 130 діб.

У досліді було виявлено вплив окремих технологічних процесів, пов'язаних із збиранням насіннєвого матеріалу, на рівень його травмування. Встановлено нашими дослідженнями, що менш травмоване насіння сприяє формуванню добре розвиненої життєздатної зернівки. Підтвердженням цього є досліди з визначенням енергії проростання, лабораторної та польової схожості насіння (таблиця 1).

Таблиця 1

Основні показники якості насіння рису перед посівом залежно від виду обмолоту посівного матеріалу, 2019-2020 роки

Сорт	Варіант досліду	До посіву				Польова схожість насіння, %
		Маса 1000 насінин, г	Тріщинуватість, %	Енергія проростання насіння, %	Лабораторна схожість насіння, %	
Віконт	Обмолочено комбайном	29,48	26	90	92	56
	Обмолочено молотаркою	30,26	13	95	97	69
	Обмолочено в ручну	31,10	10	98	99	93
Преміум	Обмолочено комбайном	30,23	36	92	94	49
	Обмолочено	29,19	21	95	97	69

	молотаркою					
	Обмолочено в ручну	29,46	9	97	99	86
Маршал	Обмолочено комбайном	27,70	13	89	95	55
	Обмолочено молотаркою	27,29	3	96	98	73
	Обмолочено в ручну	27,20	1	100	100	88
Меридіан-32	Обмолочено комбайном	27,17	20	90	92	57
	Обмолочено молотаркою	27,74	12	94	96	69
	Обмолочено в ручну	28,38	5	98	99	85

Отже, аналізуючи таблицю з основними показниками якостей насіння рису перед посівом в залежності від виду обмолоту посівного матеріалу, слід відмітити, що найбільш травмоване насіння отримане при обмолоті комбайном, де цей показник знаходився в межах від 13 до 36 % залежно від сорту. Спостереження показали, що енергія проростання і лабораторна схожість за всіма варіантами відповідали чинному в Україні стандарту (ДСТУ 2240-93) на сортові й посівні якості насіння [7].

Слід зазначити, що найвища польова схожість рослин рису була відмічена на ділянках де використовували посівний матеріал насіння при ручному обмолоті волоті не залежно від сорту.

Тріщинуватість насіння, на цих ділянках була значно меншою ніж на ділянках де використовували посівний матеріал при обмолоті молотаркою та комбайном. А польова схожість в 1,5 рази вища ніж на дослідних ділянках де використовували посівний матеріал при обмолоті комбайном та молотаркою.

Посівні якості насіння у сукупності визначають урожайні властивості, тобто здатність забезпечувати певний урожай рослин при сівбі у полі. Данні наших досліджень вказують, що тріщинуватість насіння певним чином впливає на урожайність сортів рису (таблиця 2).

Таблиця 2

Урожайність рису залежно від обмолоту насіння, 2019-2020 роки

Сорт (фактор А)	Вид обмолоту (фактор В)			Середнє за фактором А
	комбайном	молотаркою	вручну	
Віконт	7,0	9,3	10,8	9,0
Преміум	7,7	9,3	11,0	9,3
Маршал	7,6	9,8	10,9	9,4
Меридіан-32	7,9	9,9	12,1	10,0
Середнє за фактором В	7,5	9,6	11,2	
Найменша істотна різниця (т/га): Оцінка істотності часткових відмінностей для факторів: А – 0,225; В – 0,170 Оцінка істотності середніх (головних) ефектів: А – 0,130; В – 0,085				

Аналізуючи урожайні данні, отримані в польовому досліді за роки досліджень, необхідно відмітити, що урожайність рису коливалася в межах від 7,0 до 12,1 т/га залежно від того чи іншого поєднання досліджуваних факторів. На варіантах висіяних насінням після обмолоту в ручну спостерігається суттєве підвищення урожайності усіх сортів. Слід відзначити, що найвищу урожайність отримали на цьому варіанті: Віконт 10,8 т/га, Преміум 11,0 т/га, Маршал 10,9 т/га та Меридіан-32 12,1 т/га. Урожайність отримана на варіантах, де використовували посівний матеріал після обмолоту комбайном, показав найнижчий результат у сорту Віконт 7,0 т/га. Отже, нашими дослідженнями було встановлено, що посів менш травмованим посівним матеріалом дозволяє отримувати максимальний урожай, а посівні якості насіння істотним чином не знижуються.

Дисперсійний аналіз довів відмінності часток впливу на формування врожаю рису досліджуваних факторів представлено Рис. 1.

Рис. 1. Частка впливу факторів на врожайність насіння рису залежно від сортового складу (фактор А) та обмолоту посівного матеріалу (фактор В), %

Встановлено, що вид обмолоту найбільшою мірою впливав на урожайні властивості і насіннєву продуктивність рослин, оскільки його частка впливу становила 93,2 %, сортовий склад впливав на формування врожайності насіння на 4,6 %, взаємодія факторів АВ була незначною 1,7 %, також незначний вплив залишкових чинників (перш за все це погодні умови) і дорівнював 0,4%.

Висновки./Conclusions. Таким чином, дефектність травмованого насіння обумовлена різними видами обмолоту при збиранні врожаю. При цьому висів травмованим насінням різко знижує врожайність культури. Слід відзначити, що небезпека висівання травмованим насінням посилюється тим, що його вплив не виявляються відразу, а носять прихований характер, та в результаті часто передбачаються інші причини зниження врожайності. Адже, за висновками насіннєвої інспекції висівається кондиційне насіння рису.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерев’янко Д.А, Тарасенко О.П., Оробінський В.І. Вплив травмування на якість насіння зернових культур. Житомир. 2012. 438 с.
2. Ижик Н.К. Полевая всхожесть семян. К: Урожай. 1976. 200 с.
3. Фадеев Л.В. Щадящая технология подготовки семян – путь повышения урожайности. Агрохимия, агротехника, агротехнологии.2012. №1. С. 28-31.

4. Тарасенко А.П. Снижение травмирования семян при уборке и послеуборочной обработке. Воронеж. 2003. 301 с.

5. Алешин Е.П., Наливко Г.В., Апрод А.И., Радин Ю.П., Конохова В.П. Методические указания по повышению качества риса. Москва: Колос. 1980. 29 с.

6. Строна И.Г. Травмирование семян и его предупреждение. М.: Колос. 1972. 160 с.

7. ДСТУ 4138-2002. Насіння сільськогосподарських культур. Методи визначення якості. К.: Держстандарт України, 2003. 173 с.

УРОЖАЙ І ЯКІСТЬ САЛАТУ ЛИСТКОВОГО ПРИ КОНВЕЄРНОМУ ВИРОЩУВАННІ В УМОВАХ СТЕПУ УКРАЇНИ

Латюк Григорій Іванович
к. с.-г. н., доцент
Чабаненко Владислав Ігорович
Студент
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Салат – цінне джерело вітамінів, мінеральних солей, органічних кислот, до недавнього часу малопоширена овочева рослина, яка набуває все більшу популярність в умовах України. Салат має велике значення для харчування людини. Рослини синтезують вісім незамінних амінокислот, які в організмі людини не утворюються. Він багатий на вуглеводи і пектинові речовини, мінеральні сполуки що входять до складу салату, істотно впливають на діяльність серцевої, нервової систем.

Позитивними властивостями цієї культури, крім біохімічного складу, є холодостійкість і відносна скоростиглість, завдяки чому можна отримати урожай з відкритого ґрунту з ранньої весни, коли свіжі овочі майже відсутні і до пізньої осені.

Завдяки таким якісним показникам салат користується великим попитом і популярністю в багатьох країнах світу.

Відповідно до рекомендацій споживання овочів, розроблених МОЗ України, норма споживання салату повинна складати 4,9 кг в рік на людину. Фактичне споживання його нижче за норму. У нас в Україні виробництво цієї продукції складає незначну частину овочевого асортименту. Один українець споживає в середньому за рік 1 кг салату, що складає 0,03 % від загальної кількості спожитих овочів.

Крім цього населення забезпечується салатом протягом року вкрай нерівномірно, тоді як, при інтенсивному використанні закритого та відкритого ґрунту, вмілому доборі сортів салат можна вирощувати впродовж 8–10 місяців.

Мета досліджень – встановлення ефективності конвеєрного способу вирощування голландських сортів листкового салату для розширення періоду надходження продукції за рахунок строків садіння розсади та використання різних за скоростиглістю та смаковими властивостями сортів.

В задачу наших досліджень входило вивчення особливостей проходження рослинами салату основних фенологічних фаз, особливостей росту і розвитку, а також визначення їх продуктивності і товарності.

Матеріал і методи. Дослідження проводились у фермерському господарстві «Вікторія», с. Новоселівка Любашівського району, Одеської області протягом 2019–2020 років. Проведений дослід двохфакторний, повторність триразова, загальна площа ділянки – 8 м^2, площа облікової ділянки – 5 м^2, розміщення ділянок систематичне. В дослід були включені 2 сорти салату листкового: Baby leaf та Carioca, розсаду яких висаджували в три строки для створення конвеєра.

Розсаду вирощували в касетах, що розміщались в плівковій теплиці. Сіяли насіння на розсаду першого строку 17–19 лютого, садіння розсади на постійне місце проводилось у три строки: 1. 9–10.04 (контроль), 2. 30.04, 3. 20–21.05 у 2019 році та 1. 12–14.04 (контроль), 2. 27–29.04, 3. 21.05 у 2020 році. Спосіб садіння широкорядний за схемою 30 х 30 см, що забезпечило густоту стояння рослин 112 000 шт./га.

На час садіння розсада всіх сортів мала 4–5 добре розвинутих справжніх листочки, добре сформовану і здорову кореневу систему, що позитивно вплинуло на подальший розвиток рослин. Вирощування розсади в касетах дозволило скоротити строк її адаптації при пересаджуванні у відкритий ґрунт і забезпечило високий відсоток приживання рослин та отримання оптимальної густоти стояння у всіх варіантах досліду.

В процесі досліджень проводились наступні обліки, аналізи і спостереження: фенологічні спостереження, біометричні вимірювання, визначення загального, товарного врожаю, товарності продукції і маси продуктового органу.

Результати і обговорення. Встановлено, що у 2019 році вегетаційний період у сорту Baby leaf зменшувався з кожним наступним строком садіння на 3 та 2 доби; у сорту Carioca – на 6 і 5 діб відносно контролю. У 2019 році було досягнуто безперебійне постачання продукції на ринки з третьої декади травня по другу декаду липня протягом 45 діб.

У 2020 році вегетаційний період у сорту Baby leaf зменшувався з кожним наступним строком садіння на 2 доби, а в сорту Carioca – на 4 і 2 доби відносно контролю. В цьому році господарство забезпечило безперебійне постачання продукції впродовж 41 доби, що було обумовлено коротшим вегетаційним періодом рослин.

Таким чином встановлено, що сорт Carioca має триваліший вегетаційний період ніж Baby leaf в середньому на 4-6 діб.

При визначенні біометричних показників встановлено, що висота рослин салату змінювалась залежно від строку садіння на 6,8–1,7 см у сорту Baby leaf та 3,9–2,7 см у сорту Carioca. Найбільша висота рослин в обох сортів спостерігалась у третьому строку садіння.

Зі зміною строку садіння також збільшувався розмір розетки в рослин салату. Сорт Baby leaf за розміром розеток поступався сорту Carioca при всіх строках садіння від 1,3–3,0 см в першому строку до 5,7–5,0 см у третьому.

Маса листків також залежала і від сортових особливостей і від строків садіння. Найменша маса листків спостерігалась в сортів Baby leaf та Carioca при першому строку садіння, найбільша – при останньому, відповідно на 40,2 та 38,0 г більше контролю.

Аналогічно формувалась і площа листкової поверхні як на одній рослині, так і на гектарі. Найбільша площа листкової поверхні спостерігалась при садінні салату 20–21.05 і була вона на 14079 та 13294 м^2 більше контрольного

варіанту. Сорт Carioca відрізнявся більшою площею листків як на рослині так і на гектарі.

В 2020 році за рахунок підвищеної суми активних температур та малої кількості опадів такі показники, як висота рослини, діаметр розетки, кількість розеткових листків були значно меншими, ніж ці ж самі показники у цих сортів у 2019 році.

Порівнюючи врожайність за 2019 та 2020 рр. потрібно відмітити, що з кожним наступним строком садіння розсади загальна врожайність у сорту Baby leaf відносно контролю збільшувалась на 8,7 у другий строк садіння, та – 12,2 % у третій. У сорту Carioca, навпаки, спостерігається зменшення загального врожаю відносно контролю у другому строку садіння на 5,7, та у третьому – на 3,8 %.

Товарність сортів салату знаходилась в межах від 85 до 96 %. У сорту Carioca товарність була на 2–6 % більша контролю. У 2020 р. показники товарної врожайності були меншими, в середньому на 10 %, порівняно з 2019 роком..

З кожним наступним строком садіння розсади товарна врожайність у сорту Baby leaf збільшувалась – на 9,6 у другий строк садіння та на 8,8 % – у третій строк відносно контролю. У сорту Carioca, навпаки, спостерігається зменшення товарного врожаю відносно контролю у другий строк садіння на 9,9 та третій –на 7,9 %.

Загалом можна зробити висновки, що сорт Carioca відрізняється кращими показниками за вегетативною масою рослини та більшою врожайністю порівняно з сортом Baby leaf, в середньому за три строки садіння вона більше на 22,4 %, але сорт має довший вегетаційний період, на 4-6 днів.

Розрахунки показали, що сорт Carioca економічно вигідніший за сорт Baby leaf. Найбільш ефективним є ранній строк садіння розсади у сорту Carioca з рівнем рентабельності 240,1%.

Висновки. На основі отриманих даних з вивчення особливостей росту, розвитку і урожайності голландських сортів листкового салату, при вирощувані їх конвеєрним способом, зроблені наступні висновки:

За даними фенологічних спостережень досліджувані сорти відносяться до групи середньостиглих. Вегетаційний період у сортів Baby leaf та Carioca склав 48 та 53 доби відповідно. В 2019 році господарство забезпечило постачання продукції на ринок впродовж 45 діб, а в 2020 році цей строк становив 41 добу.

Найкращі показники за масою листків та площею листкової поверхні 1 рослини спостерігалися у сорту Carioca 132 г та 4125 см^2 у варіанті третього строку садіння 2019 року, а у сорту Baby leaf вони були також при третьому строку садіння і склали: маса листків – 118 г, листова поверхня – 3688 см^2. Треба також відмітити, що 2020 рік відмітився великою сумою активних температур і цей фактор став вирішальним для формування вегетативної маси рослин у 2020 році, які були значно нижчими ніж у 2019 році.

Найвища товарна врожайність в середньому за два роки досліджень була у сорту Carioca при першому строку садіння і склала 14,1 т/га, сорт Baby leaf мав найбільше 10,8 т/га у третьому строку садіння.

Найбільш ефективним є ранній строк садіння розсади у сорту Carioca з рівнем рентабельності 240,1 %. Так, в цьому варіанті було отримано найбільшу врожайність в порівнянні з іншими варіантами, що дало змогу знизити собівартість 1 т салату незважаючи на великі затрати на 1 га насаджень.

Для отримання сталих високих врожаїв слід впроваджувати більш продуктивний сорт Carioca і вирощувати салат у кілька строків для забезпечення конвеєрного надходження продукції.

ЕКОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ВІТЧИЗНЯНИМИ ТОВАРОВИРОБНИКАМИ

Осінський В. І.
магістр
Поліський національний університет

Вступ. В сучасних умовах господарського господарства використання природних фермерських ресурсів у рідній зоні Полісся є нераціональним та екологічно незбалансованим. Взаємозв'язок між орними та іншими типами сільськогосподарських угідь зараз є незадовільним як з екологічної, так і з економічної точки зору. Розораність агроландшафту коливається в межах 50-70%, що майже вдвічі перевищує його екологічно обґрунтований індекс. Ситуація призводить до збільшення рівня антропогенного навантаження на навколишнє середовище, що спричиняє розширення деградації ґрунтового покриву, а також забруднення води та повітря [1-2].

Мета. Дослідити екологічні особливості використання сільськогосподарських земель вітчизняними товаровиробниками.

Результати дослідження. Для нормалізації даної ситуації необхідно вдосконалити чинне законодавство та розробити нормативно-правові акти з питань планування та розвитку населених пунктів та прилеглих до них територій, реформування соціальної, житлової та інвестиційної політики, землекористування, особливо за умов діяльності інтегрованих формувань.

Зараз необхідно посилити контрольно-стимулюючу функцію уряду щодо раціонального використання та охорони природних ресурсів, а саме організувати громадський контроль за ефективним землекористуванням за допомогою тісної співпраці між власниками земель, місцевою владою та орендодавці [3-5]. Важливо приймати рішення щодо зменшення антропогенного навантаження на навколишнє середовище

сільськогосподарськими підприємствами на рівні уряду та безпосередньо на кожному підприємстві.

Якщо не зупинити негативні тенденції сьогодення, існує ймовірність втратити найцінніший ресурс українського народу, тобто родючу землю, що робить її непридатною для вирощування харчових продуктів завдяки використанню монокультур та хімічних речовин. Проведене дослідження довело, що в умовах міжгалузевої інтеграції та при поєднаному господарському управлінні є можливість здійснювати збалансоване, екологічно безпечне виробництво.

Сільськогосподарські підприємства, зі свого боку, не мають достатньо стимулів для здійснення капітальних вкладень у охорону та відновлення земель. Можна назвати щонайменше три причини цього: 1) більшість сільськогосподарських угідь не є власністю аграрних підприємств; 2) багато товаровиробників є збитковими і не отримують достатньо прибутку для здійснення довгострокових інвестицій; 3) відсутність системи пільгового кредитування тих суб’єктів господарювання, які готові здійснювати інвестиції в природоохоронні проекти. Однак необхідно згадати ряд господарств, які змогли раціонально використати наявний ресурсний потенціал завдяки міжгалузевій інтеграції.

В даний час міжгалузева інтеграція є формою територіально-промислового поєднання та сукупності технологічно та економічно пов'язаних сільськогосподарських товаровиробників та промислових підприємств. Головною метою агрегації є переробка вирощеної рослинної сировини та розвиток торгових та обслуговуючих структур для досягнення синергічного ефекту при використанні сировинного потенціалу.

В даний час актуальною проблемою є запровадження органічного управління ґрунтом в умовах міжгалузевої інтеграції, тобто системи фермерського виробництва, яка обмежує або значною мірою обмежує використання комбінованих синтетичних добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок під час годівлі тварин.

Ця система базується на застосуванні раціональних сівозмін, використанні рослинних побічних продуктів, гною та компостів, квасолі, органічних відходів, біологічних засобів, що контролюють шкідників та патогенні агенти. Дана тенденція сільськогосподарського виробництва широко застосовується на приватному підприємстві "Галекс-Агро" в Новоград-Волинському районі Житомирської області. Відпускна ціна на продукцію, вирощену в органічному ґрунті, на 20-25% вища, ніж коли вона вирощується за традиційною системою землеробства.

Висновки. Слід зазначити, що інтегровані фермерські підприємства змогли досягти позитивних результатів у своїй господарській діяльності завдяки використанню сучасних технологій, наявності умов для зберігання та попередньої обробки сільськогосподарської продукції, її часткової переробки та збуту через власну торгову мережу.

Наприклад, у приватному господарстві Цюрупи було створено сировинну базу для власного цукрового заводу та запроваджено замкнутий цикл виробництва цукру. Її відходи утилізуються у тваринництві. Організація раціональних галузевих відносин дозволяє підтримувати науково обґрунтовані стандарти економічної діяльності та раціонально використовувати наявні ресурси.

Компанія "Мрія" застосовує технології No-Till, які передбачають висівання без обробки ґрунту. Це дозволяє скоротити машинобудівний парк, виконати польові роботи в оптимальні терміни, а також оптимізувати робочі години та грошові ресурси. Традиційно українські аграрії застосовували техніку повного обробітку ґрунту для обробки ґрунту, майже не залишаючи на полях залишків врожаю. Однак без-і міні-обробка починають завойовувати в країні значну ерозію ґрунту від повного обробітку ґрунту.

Тим не менше, лише близько 10% орних земель України оброблялося за допомогою техніки заборони обробки, в той час як повноцінна обробка ґрунту становила понад 45% загальної площі в 2011 р., Що використовується як

великим агробізнесом (що працює понад 5000 га), так і малим та середні господарства [6-7].

На інтегрованих підприємствах класичну систему основного обробітку ґрунту замінює ґрунтовий обробіток ґрунту (приватне акціонерне товариство "Раїз"), що дозволяє економити паливо в межах 5-7 л / га, підвищувати продуктивну ефективність оранки одиниць на 7-8%, відновлюють активність ґрунтоутворюючих мікроорганізмів та сприяють підтримці екологічного балансу. Одним з важливих аспектів раціонального землекористування є створення лабораторій агрохімічних інспекцій (група "Приват"), що дозволяє застосовувати індивідуальний підхід при застосуванні технологій у певній галузі господарства.

Завдяки міжгалузевій інтеграції сільськогосподарські підприємства мають можливість раціонально використовувати природні ресурси та сприяти відродженню сільських територій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волощук М. Д. Деградаційні процеси та їх вплив на екологічний стан земельних ресурсів України // Вісник Львівського університету. Серія географічна. Львів. 2013. Вип. 44. С. 55–63.
2. Всеєвропейської конференції Міністерства навколишнього середовища. Київ, 2003. 138 с.
3. Данкевич Є. М. Придатність Поліських земель для запровадження органічного виробництва / Є. М. Данкевич, В. Є. Данкевич // Органічне виробництво і продовольча безпека : [зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф.]. – Житомир : Полісся, 2013. – С. 252–255.
4. Методичні рекомендації щодо призупинення деградаційних процесів у агроландшафтах поліської зони Житомирської області / [А. О. Мельничук, А. М. Бовсуновський, О. І. Савчук та ін.]. – Житомир : Ін-т сільського госп-ва Полісся НААН, 2011. – 40 с.

5. Микитюк В. М. Форми організації виробництва та оптимізація виробничої структури скотарських підприємств / В. М. Микитюк, В. Є. Данкевич // Наук. вісн. Львів. нац. ун-ту вет. медицини та біотехнологій ім. С. Г. Гжицького. Економічні науки. – 2012. – № 1 (51). – С. 433–439.

6. Рудик Р.І. Методичні рекомендації щодо оптимізації виробничої структури високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області / Р.І. Рудик, Т.Ю. Приймачук, ..., Є. М. Данкевич [та ін.]; Ін-т сільського госп-ва Полісся НААН. – Житомир, 2016. – 97 с.

7. Skydan O. V. The Current State of Applying Space Technologies to Monitor Land Use Efficiency/ O. V. Skydan, V. Y. Dankevych, Y. M. Dankevych // The problems of economy. – 2019. – № 3 (41) – p. 281–288

ИЗУЧЕНИЕ ХИМИЧЕСКОГО СОСТАВА РАСТЕНИЙ SORGHUM TECHNICUM (KÖRN.) И PANICUM MILIACEUM L, ПРОИЗРАСТАЮЩИХ В КАРАКАЛПАКСТАНЕ

Хажибаев Кувват Ганиевич
младшей научный сотрудник, Каракалпакский
научно-исследовательский институт естественных наук.
Артиков Максуд Бахадирович
ассистент, Нукусский Государственный
Педагогических Институт имени Ажинияза.
Умрбекова Мафтуна Улугбек кизи,
Сапарбаев Сатбай Жолдасбай улы,
Бектурганов Султанбек Сабит улы
Студенты, Нукусский Государственный
Педагогических Институт имени Ажинияза
г. Нукус, Каракалпакстан.

Введение. В большинстве стран мира птицеводство является лидером среди других отраслей сельского хозяйства, обеспечивая население высококачественными диетическими продуктами питания, а также сырьем для переработки, и является наиболее эффективным и прибыльным сектором.

В стране предпринимаются последовательные меры по развитию птицеводства. В связи с этим принято Постановление Президента Республики Узбекистан от 13 ноября 2018 года № ПП-4015 «О дополнительных мерах по дальнейшему развитию птицеводства», определяющее приоритеты развития птицеводства.

По состоянию на 1 января 2018 года поголовье птицы в Республике Каракалпакстан достигло 4165,6 тыс. Голов. По сравнению с соответствующим периодом 2017 года поголовье птицы во всех категориях хозяйств увеличилось на 0,3 млн голов (7,6%). Эта цифра увеличивает спрос на корм для птиц. Известно, что скорость роста птицы зависит от уровня насыщенности рациона и рациона питательными веществами.

Основным источником энергии пищи является количество содержащихся в ней белков, жиров и углеводов. В настоящее время местные кормовые комбинаты пользуются большим спросом в производстве дешевых и качественных кормов, богатых белком.

Цель работы. Химическое исследование семян растений Sorghum technicum и Panicum miliaceum L, выращенных в Каракалпакстане и используемых в качестве корма для птиц.

Материалы и методы. Массовую долю гигроскопической влаги в семенах растений определяют сушкой образцов при 100–1050 в течение 2 ч до постоянной массы. Массовая доля минералов определяется сжиганием органического вещества до постоянной массы в течение 4 часов при температуре 500-7000 С в печи. Метод Келдаля используется для определения общего содержания белка. Массу общего масла определяют методом разделения в аппарате Сокслета. Содержание полисахаридов в семенах Sorghum technicum и Panicum miliaceum L определяли фенол-сернокислотным методом (определение общего содержания сахара).

Результаты и обсуждение. В Каракалпакстане сорго (Sorghum Pers) - злаки и просо (Panicum L.) - растения, принадлежащие к семейству злаковых, выращиваются в основном как зерновые и кормовые культуры. Существует 4 основных типа овса: белый сорго (S. Cernuum), сладкий сорго (S. saccharatum), сорго метловый (S. technicum) и сорго (S. almum) и только один вид проса (Panicum miliaceum L). посадили. Химический состав Sorghum technicum (Korn.) I Panicum miliaceum L приведен в таблице 1.

Таблица 1

Химический состав семян Sorghum technicum (Korn.) и Panicum miliaceum L (M±n, n=3), %

	Влажность	Жир	Белок	Углеводы	Зола
Sorghum Technicum	7,5 ± **0,2**	3,5±**0,5**	9,3±**0,4**	72,6±**0,2**	8,01±**0,3**
Panicum miliaceum L	8,3±**0,5**	3,3±**0,2**	14,9±**0,4**	68,1±**0,3**	5,8±**0,3**

Выводы. Таким образом, изучен химический состав семян растений Sorghum technicum (Korn.) И Panicum miliaceum L, используемых в качестве корма для птиц. Наше исследование показало, что содержание белка в Sorghum technicum было на 5,6% ниже, чем в Panicum miliaceum L, а содержание углеводов было на 4,5% выше.

СОВРЕМЕННЫЙ ТЕМПЕРАТУРНЫЙ РЕЖИМ ЗИМОВАЛЬНЫХ ПРУДОВ ЮГА УКРАИНЫ

Цуркан Людмила Витальевна
ассистент
Херсонский государственный
аграрно-экономический университет
г. Херсон, Украина

Вступление. Постоянство температуры воды на уровне 1-4°С в зимовальных прудах, является важным условием для успешного прохождения зимовки сеголетков теплолюбивых видов рыб, к которым относятся карп и растительноядные. В современности, в результате глобального потепления, на территории юга Украины наблюдается повышение среднегодовой температуры воздуха. Это в свою очередь влияет на температуру воды, что особенно четко отражается в водоемах малого объема. Поскольку рыба является пойкилотермным животным, то ситуация с повышенной температурой воды во время зимовки приводит к повышенным энергетическим потерям и низкому выходу годовиков после зимовки. Поэтому целесообразным будет провести исследования относительно температурного режима зимовальных прудов на рыбоводном хозяйстве юга Украины.

Цель работы. Провести исследование температурного режима зимовальных прудов на фоне повышения среднегодовой температуры воздуха. Установить гидрохимический режим зимовальных прудов и проанализировать характер ледового покрова.

Материалы и методы. Исследование температурного режима зимовальных прудов проводились в условиях прудовых хозяйства ГУ «Новокаховский рыбоводный завод частиковых рыб» в течение зимнего периода 2016-2019 годов, в качестве объекта исследований использовали зимовальные пруды хозяйства. Предметом исследований были температурный режим и гидрохимические параметры прудов. Показатели температуры воздуха

были получены в базе украинского гидрометеорологического центра. Температура воды в экспериментальных прудах определялась с помощью погруженного температурного датчика воды с беспроводным соединением к автоматической профессиональной метеостанции Ambient Weather AW007 по модулю UC20GC-128 STD. Отбор проб воды для проведения гидрохимического анализа происходил непосредственно из пруда с применением пробоотборников с соблюдением общепринятых в рыбохозяйственных исследованиях методик. Собранные пробы обрабатывались с помощью сертифицированного прибора мультипараметричного фотометра Palintest 7500.

Определение толщины ледового покрова прудов происходило методом прорубки лунок и измерения с помощью линейки.

Результаты и обсуждение. Исходя из полученных данных средних температур воздуха, была рассчитана сумма температур воздуха по месяцам, в течение зимнего периода 2016-2020 годов (рис.1).

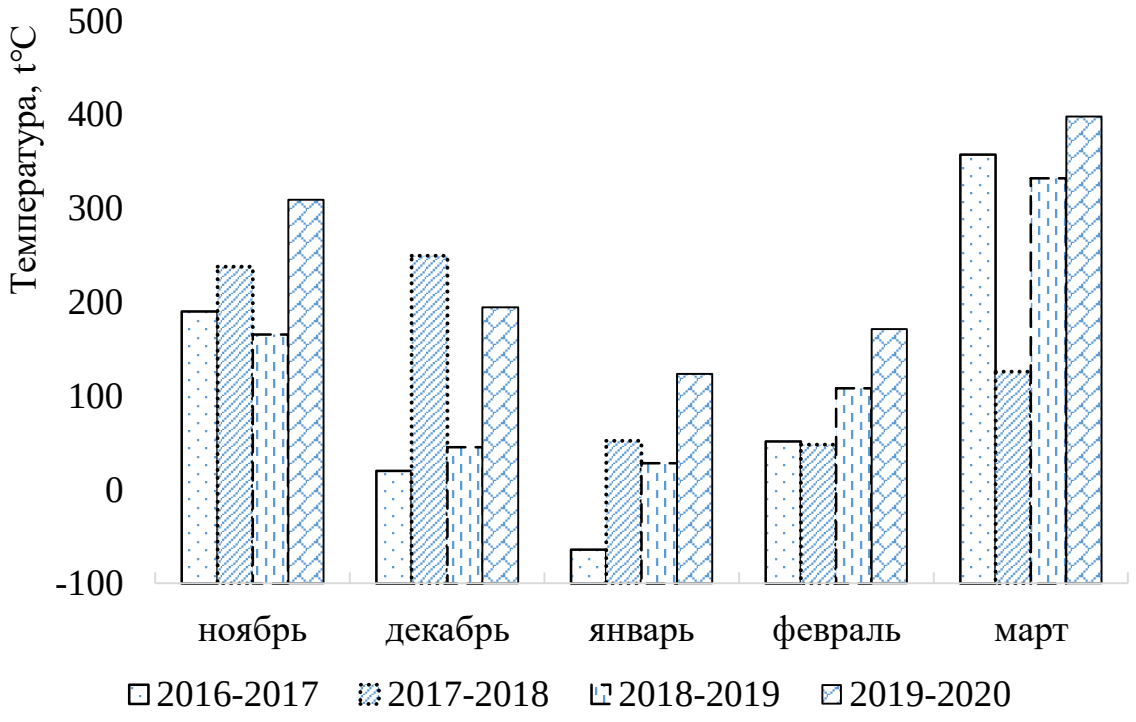

Рис.1. Сумма температур воздуха в течение зимних периодов 2016-2020 годов

Согласно представленного графика, сумма температур воздуха в зимний период демонстрирует постепенное повышение, что особенно заметно по температуре самого прохладного месяца зимы - января. Так в 2016 году сумма температур в январе достигала -64 ℃, тогда как в 2020 году она составляла 123 ℃.

Это в свою очередь, влияет на динамику температур воды в зимовальных прудах (рис.2).

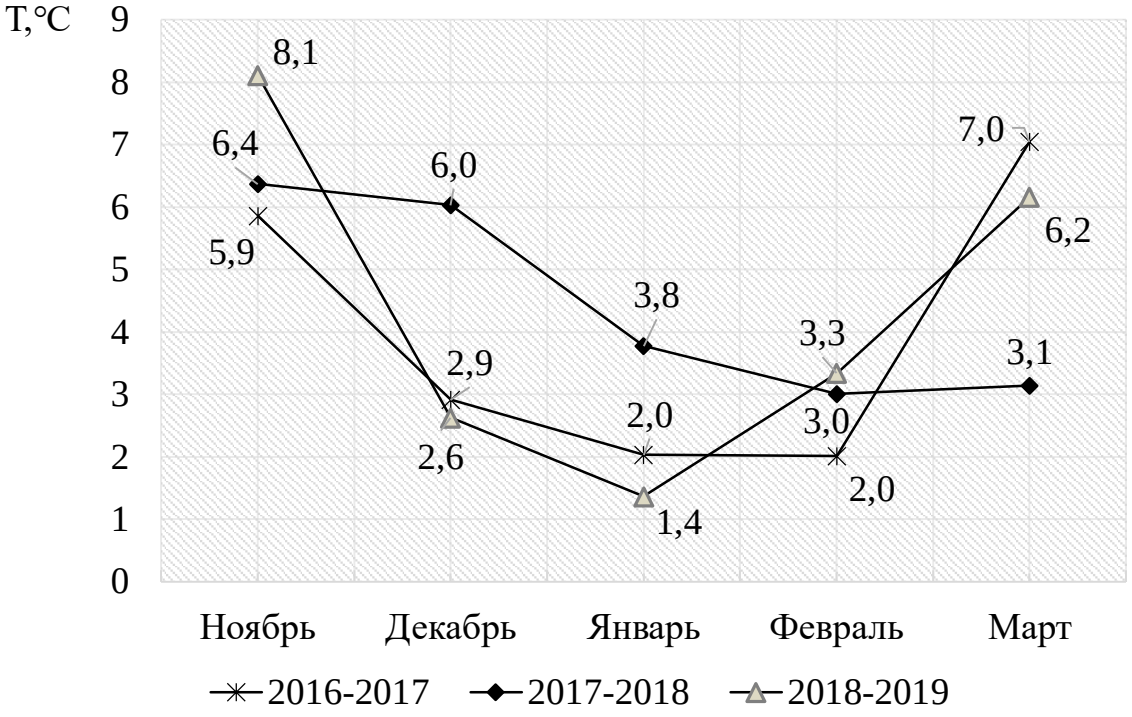

Рис. 2. Динамика температуры воды в зимовальных прудах во время зимнего периода 2016-2019 годов

Анализируя выше представленный график, становится очевидно, что повышение температур воздуха привело к сокращению периода оптимальных зимних температур воды на два месяца, поскольку температура воды достигает 4℃ в начале декабря и держится на уровне 1-4℃ до конца февраля. Таким образом, период, когда рыбопосадочный материал находится в условия голодного обмена, составляет два месяца.

Также был проведён анализ химических показателей воды в зимовальных ставках. Концентрация растворенного в воде кислорода находилась в пределах 7 мг/дм^3 не снижается до критических отметок. pH был на уровне 7,3-8,2,

уровень NO_2 составлял 0,001-0,030 мг/дм^3, уровень NO_3 составлял 0,16-0,25 мг/дм^3. Наряду с этим, практически во все периоды, наблюдается сверхурочная окисляемость воды 5,5-17,8 мг/дм^3, что говорит о загрязненности прудов органическими веществами и обусловлено отсутствием летованием прудов длительный период.

Поскольку лёд играет большую роль как атмосферный изолятор. В период ледостава практически полностью прекращается действие ветров на воду, замедляется доступ кислорода. Также ледовый покров препятствует попаданию света в воду, который в свою очередь, является важным ориентиром при вертикальных миграциях. В ходе исследований было выяснено, что период ледостава сократился в три раза, со 150 дней в 1963 году до 40 дней в 2019 году. При этом толщина льда не превышала 20 см и наблюдались частые оттепели.

Выводы. В результате исследования было определено, что в зимний период на юге Украины наблюдается тенденция к повышению температуры воздуха, что, в свою очередь, влияет на температуру воды в зимовальных прудах. В результате длительность оптимальных температур воды для зимовки сеголетков карпа составляет три месяца. При этом на протяжении двух месяцев рыба находится в состоянии голодного обмена, что провоцирует повышенные энергетические затраты и приводит к пониженному проценту выхода годовиков.

ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

ВПЛИВ ГОНАДОТРОПНИХ ГОРМОНІВ НА ГІСТОСТРУКТУРУ ЯЄЧНИКІВ КРОЛИЦЬ

Скібіна Юлія Валеріївна,
Аспірант
Науменко Світлана Валеріївна,
Жигалова Олена Євгеніївна
Кандидат ветеринарних наук, доцент
Харківська державна зооветеринарна академія
м. Харків, Україна

Вступ. У фермерському кролівництві штучне осіменіння (ШО) кролиць має низку переваг, але вимагає гормональної стимуляції. Є відомості про зниження кількості приплоду після 4-х циклів при застосуванні гормональної стимуляції. Метою роботи було дослідити гістоструктурні зміни в яєчниках кролиць у 5-му циклі за умови використання ШО і гормоностимуляції.

Ціль. Визначити вплив на репродуктивну функцію кролиць застосування препаратів гонадотропіну сироватки жеребих кобил (ГСЖК) та комплексних препаратів ГСЖК з хоріонічним гонадотропіном людини (лХГ) у схемах гормональної стимуляції фолікулогенезу на основі проведення гострих дослідів та дослідів зі штучного осіменіння.

Методи. Три групи лактуючих кролематок породи Hyla (n=11) (1-а контрольна, 2-а і 3-я дослідні) запліднювались за ШО з індукцією овуляції «Сурфагоном» 0,2 мл на самку. Перед ШО, за 72 години, дослідним групам вводили препарат «Фоллімаг» (гонадотропін сироватки жеребих кобил – ГСЖК): 2-й дослідній групі у дозі 40 МО ГСЖК і 3-й групі – 25 МО ГСЖК. Гістопрепарати яєчників від 3-х самок з кожної групи готували згідно класичної методики. Зразки фіксували у 10% розчині формаліну, парафінові зрізи фарбували гематоксиліном і еозином.

Результати. У кролиць 5-го циклу коефіцієнт фертильності був у 1-й групі – 63,6%, 2-й – 75%, 3-й – 82,9%. Багатоплідність за живими новонародженими кроленятами відповідно: 10,84±0,99; 8,04±0,61 та 9,87±0,96. При гістологічному дослідженні встановлено, що застосування ГСЖК у кожному циклі стимулює лютеїнізацію яєчників і атрезію фолікулів. Лютеогенез охоплює не лише фолікули після овуляції, а і атреричні тіла та інтерстиційні ендокриноцити. ГСЖК гальмує лютеоліз жовтих тіл попередніх циклів. У кролиць 2-ї групи лютеїнізація поширюється на мозкову речовину яєчника, виражені гострі судинні розлади: артеріальна гіперемія, дилатація судин медули та формування сладжів в судинах мікроциркуляції.

Висновки. Багаторазове застосування ГСЖК хоча і сприяє заплідненню кролиць, але негативно впливає на кількість приплоду. В яєчнику порушуються процеси фолікулогенезу, ініціюється апоптоз овоцитів і клітин гранульози. Провідним показником є прогресуюча лютеїнізація. Доза 40 МО ГСЖК викликає гострі судинні розлади і ознаки гіперстимуляції яєчників.

АКТУАЛЬНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМ ГЕРОНТОГЕНЕЗА В СОВРЕМЕННОЙ ФЕЛИНОЛОГИИ

Соболь Ольга Михайловна,
к.с. - х. н., доцент
Херсонский государственный
аграрно-экономический университет,
г. Херсон, Украина

Введение./Introductions. По данным Ю.С. Осиповой, А.Н. Квочко (2013), домашняя кошка (Felis silvestris catus) – одна из 37 разновидностей семейства кошачьих благодаря своему гибкому и дружелюбному характеру с древних временем живет рядом с человеком и с каждым годом становится все более популярной среди владельцев домашних животных. Е. О., Ширшикова и Т. М. Соболевская (2016), в настоящее время около 60 % людей держат дома одну или несколько кошек. Причины, по которым люди заводят кошек, могут быть совершенно разные. В любом случае, кошки имеют целый ряд достоинств - в отличие от собак, кошки легко могут быть дома одни, их не надо выгуливать на улице, они полезны для людей, страдающих целым перечнем заболеваний.

Так, проведенные в США исследования показали, что любители кошек в 3 раза реже страдают от сердечнососудистых заболеваний, у них риск заболевания раком ниже на 30% по сравнению с теми, у кого нет домашних питомцев. Такая закономерность объясняется повышенным иммунитетом у владельцев животных, что помогает противостоять различным заболеваниям, в том числе и онкологическим. Сотрудники прогрессивных лечебных учреждениях обнаружили, что пациенты чувствуют себя спокойнее и лучше спят без снотворного, если дать им возможность гладить и ласкать кошек. В интернатах для престарелых или психически больных людей заметили, что после сеансов фелинотерапии и канистерапии у многих пациентов улучшается физическое состояние и настроение. Описаны случаи, когда люди, которые, попав в лечебное учреждение, уходили в себя и отказывались от общения, но

начинали снова говорить лишь спустя годы, используя в беседе в качестве посредника кошку.

Л. Викторова вывила, что около 95 % владельцев разговаривают со своими кошками. В определенной степени такое положение кошек как домашних животных обусловлено их уникальными способностями – так, они могут воспроизводить до 100 различных звуков (собаки только 10, умеют произносить основные согласные звуки. Мозг кошки, в отличие от собаки, больше похож на мозг человека. Кошки и люди имеют идентичные области мозга, отвечающие за эмоции. Кошки могут определить землетрясение за 10-15 минут раньше, чем человек его почувствует.

Таким образом, несмотря на снижение интереса к утилитарной функции кошек, их популярность и ценность в качестве домашних животных с течением времени лишь возрастает. В связи с этим растет и интерес сохранить животных как можно дольше здоровыми и счастливыми. К сожалению, среди кошек, особенно обитающих в условиях квартир и лишенных нормальной для их физиологических особенностей среды обитания, существует большое количество заболеваний, которые при тяжелом течении заканчиваются летально

Цель работы./Aim. Кошки в сегодняшних условиях играют, в основном, роли компаньонов и домашних психотерапевтов. Владельцы дорожат их здоровьем и стремятся максимально улучшить качество жизни своих кошек и увеличить ее продолжительность. Повышение продолжительности жизни кошек связано с увеличением абсолютной и относительной численности возрастных кошек, которые склонны к разнообразным заболеваниям. Поэтому вопросы изучения заболеваемости кошек с учетом их старения, профилактики преждевременной смертности кошек являются актуальными.

Материалы и методы./Materials and methods. Для изучения связи возрастных изменений и незаразной заболеваемости кошек нами был проведен о анализ информационных источников по связи заболеваемости кошек с

возрастом и породной принадлежности. Исходя из цели исследований, были поставлены следующие задачи:

- охарактеризовать современные представления о старении кошек с учетом их породной принадлежности;

- провести мониторинг данных о заболеваемости и смертности кошек с учетом возрастной группы.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Сегодня средняя продолжительность жизни кошек, проживающих дома, составляет 15–20 лет, бездомных - от 3 до 5 лет. Как показывает практика, 20 лет не является предельной продолжительностью жизни кошек. Знаменитая Люси умерла в возрасте 43 лет, однако этот рекорд не был подтверждён и зафиксирован; Крем Пафф прожила 38 лет, а Капитолине, которая проживает в Мельбурне, исполнилось 34 года. B. Cozzi, C. Ballarin, R. Mantovani и A. Rota, (2017) выяснили, что все чаще встречаются коты в возрасте 20-22 года, а также 25 лет, то есть животные стали жить дольше, благодаря росту уровня жизни в целом. В современных условиях большинство домашних кошек умирает в возрасте 10 лет и старше, проводятся различные исследования по их заболеваемости. Среди незаразных заболеваний, которые ухудшают качество жизни кошек и приводят к преждевременной смертности, распространены кожные заболевания и болезни кожи; мочекаменная болезнь; заболевания глаз, ушей, печени, сердца, желудка и кишечника.

Дж. М. Эванс (2000) считает, что проблема изучения геронтогенеза кошек связана с тем, что процесс их старения плохо поддается определению. В большинстве случаев это зависит от скорости изменений, которая обусловлена в первую очередь картиной имеющихся заболеваний, а не «календарным» возрастом животного. Обычно процессы старения прогрессируют постепенно, вызывая снижение аппетита и активности животного, быстроты умственных реакций и способности адаптироваться к изменению окружающей обстановки.

Старение как таковое не является заболеванием, но состояние внутренних органов при нем ухудшается, резервы организма истощаются, способность к

регенерации снижается, что делает животное более подверженным заболеваниям, а изменения в органах все более существенными. На начальной стадии старения угнетение функций внутренних органов еще не приводит к развитию заболеваний, поскольку большинство органов обладают значительными функциональными резервами, которые могут расходоваться постепенно. Как показывают исследования, заболевания, обусловленные старением, развиваются у кошки в среднем к возрасту 11,9 года (± 2 года).

Большинство систем организма подвержено возрастным изменениям и заболеваниям. Функция иммунной системы также ослабевает, и ее реакция на воздействия извне становится замедленной и недостаточно выраженной (это, однако, является благом для стареющих кошек, страдающих иммунообусловленными заболеваниями, такими как атопия, поскольку ослабляет их проявления). Отмечаются также заметные изменения в кондиции тела, связанные со снижением мышечной массы и нарушением функции пищеварительной системы, приводящим к ухудшению всасывания и усвоения питательных веществ. Кошки могут быть особенно предрасположены к возрастным изменениям органов пищеварения, обусловленным возрастающей потребностью в отдельных питательных веществах, таких как линолевая кислота.

Ряд авторов указывает, что существуют породы кошек (в основном восточные), у представителей которых есть больше шансов на проявление высокой продолжительности жизни, например, сиамские, бурманская кошка, рэгдоллы, мэнские кошки. Кастрированные коты и стерилизованные кошки в среднем живут дольше, что обусловлено снижением риска заражения потенциально опасными заболеваниями от партнеров по вязким, развитию хронических и онкологических заболеваний, значительно сокращают продолжительность его жизни. Кроме заболеваний продолжительность жизни уменьшают плохой уход и кормление, избыточный вес.

D.O'Neill с колегами (2014) в исследованиях смертности кошек различных пород, проведенных по данным 90 клиник в Великобритании (табл.

2), выяснили, что у кроссбредных (беспородных) кошек медиана продолжительности жизни была выше, чем у чистопородных (медиана 14,0 лет (lim 9,1-17,0) против 12,5 лет (lim 6,1-16,4), но отдельные породы кошек существенно отличались по продолжительности жизни (табл. 1). Среди кошек, которые умирали в возрасте 5 лет или позже (n = 3360), большую продолжительность жизни имели беспородные кошки с более низкой массой тела. Отмечено положительное влияние стерилизации котов и кошек как на состояние их здоровья, так и на показатели их долголетия. Заводчиками собраны данные, сколько в среднем живут кошки разных пород. В одинаковых условиях обычная, беспородная кошка проживает более продолжительную жизнь, чем породистая. Это связано с естественным отбором и отсутствием генетических заболеваний, которые часто проявляются у представителей искусственно выведенных пород.

Таблица 1

Оценка долголетия кошек в связи с их породной принадлежности

Порода или фенотип	Возраст наступления смерти, лет	Количество кошек	
		гол.	%
Бирманская	16,1	12	0,31
Королевская бурма	14,3	31	0,80
Сиамская	14,2	31	0,80
Персидская	14,1	70	1,80
Беспородные	14	3621	92,97
Британская короткошерстная	11,8	69	1,77
Мейн- кун	11	14	0,36
Рэгдолл	10,1	21	0,54
Абиссинская	10	11	0,28
Бенгальская	7,3	15	0,39
В целом		3895	100,00

Возникает вопрос выявлении органов и систем, наиболее страдающих в процессе геронтогенеза. Установлено, что кошки в возрасте 7–11 лет в наименьшей степени страдают от проявления признаков старения, практически

половина (48,3 %) кошек этого возраста при осмотре была отнесена к здоровой группе (табл. 2).

К системам, наиболее страдающим от возрастных изменений, у кошек относятся: пищеварительная, выделительная и репродуктивная. Установлено, что патологии пищеварительной системы выявлены у 19,6% обследованных животных, выделительной системы у 16,2 %, репродуктивной системы у 8,6 % осмотренных животных. У каждой десятой кошки были выявлены новообразования различной степени зрелости (10,7 %), причем в большей степени опухоли поражали молочные железы.

Таблица 2

Характеристика встречаемости патологий у кошек разного возраста

Пол	Животные в возрасте 7 - 11 лет			Животные старше 12 лет		
	всего, гол.	из них с патологиями		всего, гол.	из них с патологиями	
		особей	%		особей	%
Кошки	70	40	51,7	42	34	81,0
Коты	78	56	71,8	31	28	90,3

По данным Ветеринарной клиники АСВЕТ, в связи с повышением средней продолжительности жизни кошек, широкое распространение получили заболевания, характерные для пожилых людей - в первую очередь, онкологические патологии. Например, у кошек рак молочной железы отличается крайне агрессивным течением, высокой степенью злокачественности и плохим прогнозом. только в 10 - 14% случаев в молочной железе кошек можно встретить доброкачественные процессы.

Так, в Англии средняя продолжительность жизни кошек составляла 14 лет, выделены два пика смертности: в возрасте 1 и 16 лет, основной причиной смерти были травмы. Для молодых кошек они составили 47% смертей, у кошек старше 5 лет основной причиной смерти были заболевания почек (13,6% оцененных смертей). Для кошек пожилого возраста наиболее распространены были онкологические заболевания, неврологические, эндокринные, поведенческие нарушения, заболевания печени, полости рта, пищеварительной, сердечнососудистой и мочеполовой систем.

По нашим данным (2020), при анализе возрастного распределения заболеваемости выяснилось, что большинство больных кошек (66,7%) относились к возрастной категории 10 лет и старше, хотя единичные случаи встречались и в младших категориях (табл. 3).

Таблица 3

Характеристика инцидентности поликистоза почек кошек разных возрастов

Возраст	Общее количество	Инцидентность	
		абсолютная, гол.	относительная, %
До 1 года	9	0	0,00
1 – 3 года	14	1	7,14
3 – 7 лет	12	0	0,00
7 – 10 лет	36	2	5,56
10 – 15 лет	38	3	7,89
15 лет и старше	32	3	9,38
Всего	141	9	6,38

Учитывая, что поликистоз почек является, как правило, врожденной болезнью, на себя обращает обстоятельство, что его не было ни разу определено в животных в возрасте до 1 года. Ожидаемо, самая высокая инцидентность (9,4%) характерна для возрастной категории 15 лет и старше

Выводы./Conclusions. В современных условиях ожидаемой продолжительностью жизни домашней кошки является 15 – 20 лет, начало проявления геронтогенеза следует ожидать в возрасте 11,9 года (± 2 года). В одинаковых условиях беспородные кошки будут иметь более продолжительную жизнь, чем породные, особенно таких пород как британская короткошерстная, мейн- кун, рэгдолл, абиссинская и бенгальская.

Отмечено положительное влияние стерилизации котов и кошек как на состояние их здоровья, так и на показатели их долголетия. Заводчиками собраны данные, сколько в среднем живут кошки разных пород.

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИГЕЛЬМИНТИКОВ ПРИ КАПИЛЛЯРИОЗЕ КУРЕЙ

Соловьева Людмила Николаевна,
к.в.н., доцент
Белоцерковский национальный аграрный университет
Ерохина Елена Михайловна,
преподаватель
УСП «Технолого-экономический фаховый коледж
Белоцерковского НАУ»
г. Белая Церковь, Украина

Введение. Гельминтозы, вызывающие различные виды нематод, занимают значительное место в патологии кур.

Капилляриоз – довольно распространенное хроническое гельминтозное заболевание кур, индеек, цесарок, уток, гусей, куликов, чаек, воробьев, голубей, скворцов, которые вызывают нематоды Capillaria obsignata, Capillaria bursata и Capillaria candinflata, которые относятся к подотряду Trichurata.

Болезнь проявляется нарушением функции пищеварения, снижением аппетита, поносом. Заболевание приводит к похудению, отставанию в росте и развитии и гибели птицы. Гельминты локализуются в передней части тонкого кишечника.

В Украине эту болезнь регистрируют во всех регионах. Источником данной инвазии являются больные цыплята и взрослые куры – паразитоносители, а также другие домашние и дикие птицы, которые рассеивают яйца гельминтов в окружающей среде.

Птица заражается алиментарно при заглатывании с кормом или водой инвазионных яиц, а также при поедании дождевых червей, которые являются промежуточными хозяевами в цикле развития C. bursata и C. candinflata.

На современном этапе остаются полностью не раскрытыми вопросы диагностики и лечения капилляриоза домашней птицы, в т.ч. кур. Поэтому разработка мер борьбы актуальна и принципиально значима.

Целью работы было провести диагностику на паразитозы кур частного сектора г. Узин и сравнить эффективность бровадазола-плюс и промектина орального при капилляриозе кур.

Материалы и методы. Материалом для исследования были куры-несушки 2-летнего возраста Российской и Полтавской пород частного сектора города Узин.

Диагноз устанавливали по данным копроовоскопических исследований комбинированным методом в модификации Г.А. Котельникова и В.М. Хренова с использованием насыщенного раствора гранулированной аммиачной селитры. Подсчет яиц гельминтов проводили в трех каплях флотационного раствора до и после дегельминтизации и брали среднее значение.

Бровадазол-плюс задавали с кормом в дозе 500 мг на 1 кг массы тела, разделив дозу на два дня. Данный препарат научно-производственной фирмы "Бровафарма" г. Бровары Киевской области содержит в 1 г фенбендазол – 30 мг, пиперазина адипинат – 250 мг и наполнитель – до 1 г. Механизм действия бровадазола-плюс заключается в нарушении энергетического обмена, разрушении микроканальцев пищеварительных клеток и появлении нейротоксического эффекта у гельминтов.

Промектин оральный включает в 100 мл 1 г ивермектина, который стимулирует выделение нейромедиатора торможения – гамма-аминомасляной кислоты (ГАМК), в результате чего происходит блокада передачи импульса между вставными и двигательными возбуждающими нейронами брюшного ствола паразита, что приводит к поражению и гибели его. Препарат разводили в воде в количестве четверти дневной нормы и випаивали индивидуально утром. Доза составляла 1 мл препарата на 25 кг массы тела, что эквивалентно 0,4 мг ивермектина на 1 кг массы тела. Производитель – фирма "INVESA" Испания.

Результаты и обсуждение. Поскольку у взрослой птицы капилляриоз чаще протекает бессимптомно, значительные изменения клинического состояния кур мы не наблюдали. Отмечались лишь незначительное уменьшение аппетита, слабость и отставание в росте и развитии.

При лабораторном исследовании помета в поле зрения микроскопа были обнаружены яйца капиллярий, которые имели бочкообразную форму с крышечками на полюсах, покрытые гладкой оболочкой, желтого цвета, незрелые (рис. 1).

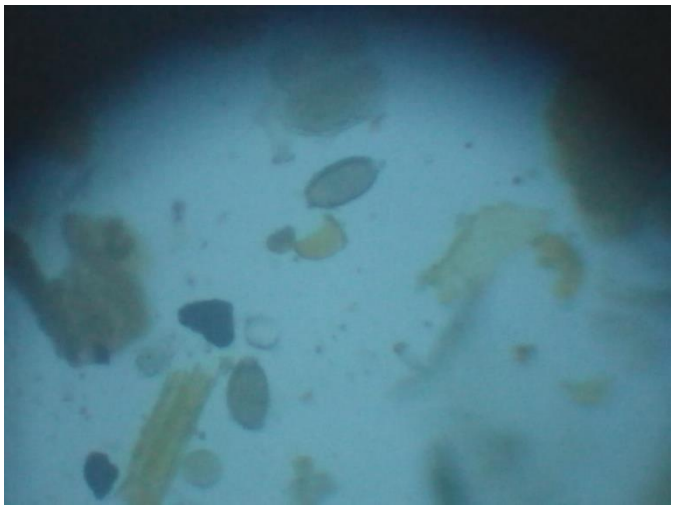

Рисунок 1. Яйца капиллярий

Результаты наших исследований показали, что у кур-несушек наблюдалась слабая и средняя степень инвазии капилляриоза. Из исследованных 20 проб капиллярии были обнаружены во всех пробах, следовательно экстенсивность инвазии составила 100 %. Всего количество яиц возбудителя составляла 208. Интенсивность инвазии варьировала от 5 до 16 яиц. В среднем она составляла 10,4 яиц в поле зрения микроскопа (ИИ = 10,4 ± 3,2).

Дальнейшее исследование включало применение в I опытной группе бровадазола-плюс орально с кормом и промектина – с водой.

На 10-й день от начала дачи промектина орального экстенсэффективность (ЭЭ) и интенсэффективность (ИЭ) достигали 100 %, что свидетельствует об освобождении организма кур-несушек от яиц капиллярий. Птица стала более живой, у нее улучшился аппетит.

После применения бровадазола-плюс на 10-й день у кур-несушек не отмечали клинического выздоровления, они еще были слабыми, а ЭЭ составляла 24,2 %, при ИЭ 43,1 %, что свидетельствует о низком лечебном эффекте данного препарата. Поэтому во второй исследовательской группе

применили еще лечение промектином, в результате чего они выздоровели и освободились от яиц капиллярий.

Выводы. 1. Частный сектор г. Узин Киевской области является неблагополучным по капилляриозу кур.

2. Промектин оральный в лечебной дозе 1 мл на 25 кг массы тела освободил организм кур-несушек от яиц капиллярий, о чем свидетельствуют результаты копрологического исследования.

3. Бровадазол-плюс в дозе 500 мг на 1 кг массы тела оказался малоэффективным препаратом для лечения кур-несушек от капилляриоза.

БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

THE BENEFITS OF MEADOW HONEY PLANTS IN EVERYDAY LIFE

Malovana Viktoriia,
lecturer
Pichulia Albina,
student
National University of food Technologies
Kyiv, Ukraine

Introduction. Phanerogam and insect are harmoniously combined in nature. It`s ensure a constant process of development in wildlife. Modern agricultural production is impossible without thr beekeeping industry. Honey plants are the fodder base for beekeeping. Natural honey source doesn`t require any economic costs for their cultivation. But you need to have infotmation about their presence in natural phytocenoses. [3]

The aim of the research was the analyzing honey plants composition around the village Kalenyky, Reshetylivka district, Poltava region. [1]

Materials and methods. In the research were used analyzes the scientific literature on the benefits of honey plants in everyday life, such as nectar and medicinal productivity of honey plants and were determined the species composition of honey plants of the analyzed area.

The results. The meadow phytocenoses around the village Kalenyky, Reshetylivka district, Poltava region are typical for this area. There are a lot of honey plants there. This is useful for development of beekeeping in the region, and, accordingly, in everyday human life. All flowering plants produce nectar during the flowering period. Which is later processed into honey by bees. The honey value of the plant depends on the amounts of nectar productivity. [2] Nectar productivity depends on various factors: air temperature, period of the day, humidity and species affiliation. The honey plants belong to different families: Legumes (8 kinds), Aster (

6 kinds), Mallow (2 kinds), Labiatae (3 kinds), Carnations (3 kinds), and Scrophulariaceae, Geraniaceae, Rosaceae, Rubiaceae, Boraginaceae, Apiaceae only 1 kind. [4] The honey plants bloom in different growing seasons and provide nectar to bees. In accordance, there is honey from different plants, which has its own unique properties.

Conclusions. Beekeepers benefit from honey plants by bees. Bees give us not only honey, but also propolis, royal jelly, bee venom, wax, pollen and ambrosia. [5] All these products are rich in complete proteins, essential fatty acids, carbohydrates, vitamins and other biologically active substances, they have a positive effect on the functions of various organs and systems of the body, increase its immunobiological properties, adaptability to adverse environmental factors, reduce fatigue and increase labor productivity, play an important role in dietary nutrition.

LITERATURE

1. Atlas of honey plants of Ukraine / L.I. Bodnarchuk; ed. N.M. Nekrut, photoil. V.A. Solomokha - K.: Harvest, 2009.

2. Estimation of honey productivity of honey plants. Posted by Sergey Novikov on January 20, 2017

3. Keys to higher plants of Ukraine / Dobrochaeva D. N., Kotov M. I., Prokudin Yu. N. et al. - Kiev: Naukova Dumka, 1987. - 548p.

4. Kotova G. N., Vorobiev B. L., Apiary, bees, honey, SME Publishing House, 2005. - 224 p.

5. Rudenko E. V., Onenko V. I. Home gardening. Library of Veterinary Medicine. - K. 2001. - 271 p.

ЗАЛИШКОВІ КІЛЬКОСТІ ПЕСТИЦИДІВ У ҐРУНТАХ

Бреус Денис Сергійович
к.с.-г.н., доцент
Мул Валерія Володимирівна
здобувач вищої освіти,
першого (бакалаврського) рівня
3 курс, спеціальність 101 «Екологія»
Херсонський державний
аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

За даними моніторингу стану ґрунтів сільськогосподарського призначення, встановлено, що забруднення грунтів сільськогосподарського призначення знаходиться у тісній залежності від номенклатури та від обсягів використання хімічних засобів захисту рослин і мінеральних добрив. У період найбільш інтенсивного застосування засобів хімізації (1984-1988 рр.), коли на 1 га орних земель використовувалось 5,5 кг пестицидів, їх залишки виявлялися у 50-60 % проб ґрунту і в 30-35 % проб рослин, у т.ч. 2,5 % з перевищенням ГДК у ґрунті і 3,5 % з перевищенням максимально допустимих рівнів у продукції харчового призначення та 2,5 % у кормах. За окремими препаратами із групи стійких хлорорганічних сполук (поліхлорпінен, поліхлоркинфел, кельтан) частота виявлення залишків на оброблених полях досягла 90-98 %, у т.ч. до 10 % з перевищенням ГДК. Ще більш несприятлива ситуація спостерігається щодо забруднення симтриазиновими гербіцидами, залишки яких проявляються в ґрунтах через 3-4 роки після обробки у 56 % проб. Висока їх консистенція та фітотоксичність призводять до загибелі на великих площах чутливих культур.

За проведенними дослідами ,маємо висунуте обгрантування :рішення не тільки перегляду гранично допустимих нормативів а й вмісту залишків пестцидів на сільськогосподарських угіддях ,а й щодо повної заборони використання таких пестицидів як: ДДТ, ГХЦГ, ПХП, ПХК та ряду сим-триазинових гербіцидів.Зі зменшенням обсягів використання хімічних засобів

,які захищають сільськогосподарські угіддя та рослини,і перехід на бальш щадні препарати сприяло зменшенню забруднення грунтів .

Залишки стійких хлорорганічних сполук зустрічаються лише у 5-7 % проб ґрунтів, у тому числі менше 1 % - з перевищенням ГДК. До того ж це, як правило, в пробах ґрунту, відібраних на земельних ділянках, що прилягають до колишніх складів пестицидів, розчинних вузлів, та рідше - на полях, що були під давніми виноградниками, садами та хмільниками. Вміст залишків продуктів розпаду стійких хлорорганічних пестицидів у рослинній продукції в останні роки знаходиться на межі чутливості методів їх визначення.

Найбільш жорстокої уваги потребують грунти розташовані навколо складових приміщень з отрутохімікатами. Результати вибіркових досліджень ґрунтів прискладських територій вказують на значне їх забруднення залишками хлорорганічних, фосфорорганічних та симтриазинових пестицидів.

Негайної уваги та термінового вирішення потребує надзвичайна ситуація, що трапилася на Україні з забороненими та непридатними до використання пестицидами. За даними, що є в системі Мінагрополітики Українми, накопиченно більш ніж 21 тис. т. непридатних за гранично допустимими нормами до використання пестициди, які перебувають в 5123 складах з отрутохімікатами, що відносяться до юридичних осіб різни форм власності, або взагалі нікому не належать.

Пестициди, що залишаються у ґрунті, проникають у глибші шари і забруднюють поверхневі та підземні води, а з водою потрапляють в організм людини.

ВМІСТ ЦИНКУ ТА СЕКРЕТОРНОГО МАТЕРІАЛУ В ГРАНУЛОЦИТАХ КРОВІ ТВАРИН РІЗНИХ ВИДІВ З СТРЕПТОЗОТОЦИН ІНДУКОВАНИЙ ДІАБЕТОМ

Григорова Наталя Володимирівна,
к.б.н., доцент
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Відомо, що цинк є дуже важливим мікроелементом в організмі людини та тварин. Він обумовлює стан різних процесів, впливає на активність клітин організму, в тому числі гранулоцитів. Цинк регулює активність ферментативних систем лейкоцитів, стабілізує клітинні мембрани, утворюючи містки між фосфоліпідами та білками. Іони цинку входять до активного центру супероксиддисмутази – ферменту, що виконує початкову ензиматичну детоксикацію в організмі активних форм кисню. При дефіциті цинку знижується фагоцитуюча здібність поліморфоядерних нейтрофілів. При цьому фагоцитуюча функція нейтрофільних клітин страждає в меншій мірі, ніж їх хемотаксис. Цинк у концентрації 10-6 М – 10-4 М сповільнює вивільнення гістаміну з гранулоцитів. Враховуючи роль металу у функціонуванні гранулоцитів, представляло інтерес дослідити його вміст при цукровому діабеті, в основі якого лежать глибокі порушення обміну речовин, у тому числі мінерального. Розробка цитохімічних методів визначення цинку в гранулоцитах крові в умовах нашої лабораторії дозволила провести дослідження вмісту цього металу при експериментальному цукровому діабеті. Для підтвердження існуючого припущення про роль цинку в депонуванні секреторного матеріалу в зернистих лейкоцитах паралельно проводили його цитохімічне дослідження.

Мета роботи. Вивчення вмісту цинку та секреторного матеріалу в гранулоцитах крові тварин різних видів з стрептозотоциніндукованим діабетом було метою роботи.

Матеріали та методи. Матеріалом наших досліджень слугували мазки крові 25 кролів, 30 щурів, 26 мишей, 25 золотистих і такої самої кількості китайських хом'ячків. У всіх експериментах інтактні тварини слугували контролем, тому що після дослідження контрольної групи тварин (тварини, яким вводили фізіологічний розчин) та інтактної групи (тварини без втручань) були отримані дані, які між собою статистично не відрізнялися. Мишам, щурам, хом'ячкам внутрішньоочеревинно, а кролям внутрішньовенно вводили стрептозотоцин у дозі 200 мг/кг (2 % водний розчин). Через 5 діб після ін'єкції діабетогенної речовини у тварин за життя брали кров з хвоста для приготування мазків. Дослідження з використанням лабораторних тварин проводились згідно з вимогами ст. 26 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Європейської конвенції про захист хребетних тварин» (Страсбург, 1986) та принципів біоетики.

Для визначення цинку та секреторного матеріалу в гранулоцитах крові мазки фіксували в висхідних парах формаліну.

У випадку з постановкою цитохімічної реакції дитизону на цинк, після закінчення терміну фіксації мазки фарбували робочим водно-аміачним розчином дитизону, який готували п'ятиразовим розведенням дистильованою водою його основного розчину. Фарбування проводили протягом 3 год. По закінченні терміну фарбування мазки промивали дистильованою водою, потім мікроскопіювали з використанням масляної імерсії.

На препаратах у цитоплазмі зернистих лейкоцитів виявлялися червоні гранули (показник вмісту цинку). Ядра не забарвлювалися та мали вигляд світлих утворень.

Для постановки цитохімічної реакції сульфарсазену, що також дозволяє оцінити вміст цинку в гранулоцитах крові, мазки на 3 години занурювали в суміш для забарвлення, що містила розчини сульфарсазену, ацетату натрію та гідроксиду амонію а також дистильованої води. Забарвлені мазки крові розглядали під світловим мікроскопом. На препаратах цинк визначали в гранулах зернистих лейкоцитів за помаранчевим забарвленням.

У випадку постановки цитохімічної реакції метилового зеленого-еозину (МЗЕ) в гранулоцитах крові на секреторний матеріал, фіксовані в формаліні мазки забарвлювали розчином метилового зеленого. Через 1 хв забарвлення мазки повторно фіксували протягом 15-30 хв у парах формаліну, промивали дистильованою водою та забарвлювали розчином еозину протягом 30 хв. Пофарбовані та промиті дистильованою водою мазки крові замикали в гліцерин-желатин та досліджували в світловому мікроскопі. На забарвлених препаратах у цитоплазмі базофілів виявляли сині, еозинофілів – червоні, нейтрофілів – фіолетові гранули – показник вмісту секреторного матеріалу.

Оцінку інтенсивності цитохімічних реакцій в гранулоцитах крові проводили за трибальною системою в ум.од. Одержані результати статистично опрацьовані за t-критерієм Стьюдента за допомогою програми Statistica, 6.0. Для оцінки ступеня зв'язку між змінами досліджених показників обчислювали коефіцієнт кореляції Пірсона (r).

Результати та обговорення. Отримані результати свідчать про те, що в гранулоцитах крові контрольних (інтактних) мишей інтенсивність цитохімічної реакції дитизону в середньому складала 1,1±0,07 ум. од., цитохімічної реакції сульфарсазену – 0,9±0,07 ум. од., цитохімічної реакції МЗЕ – 0,9±0,06 ум. од. Після ін'єкції стрептозотоцину зниження цих показників становило 36% (0,7±0,05 ум. од.; P<0,001), 44% (0,5±0,04 ум. од.; P<0,001) і 44% (0,5±0,03 ум. од.; P<0,001) відповідно. Коефіцієнт кореляції змін показників цитохімічних реакцій, що характеризують вміст цинку та секреторного матеріалу в лейкоцитах крові, знаходиться в межах +0,73 – +0,76 (P<0,01).

У зернистих лейкоцитах щурів, що складали контрольну групу, інтенсивність цитохімічної реакції дитизону в середньому складала 1,2±0,08 ум. од., реакції судьфарсазену – 1,0±0,06 ум. од., МЗЕ-реакції – 0,9±0,07 ум. од. У тварин зі стрептозотоциніндукованим діабетом спостерігалось зниження інтенсивності дитизонової реакції на 42% (0,7±0,06 ум. од.; P<0,001), сульфарсазенової реакції – на 40% (0,6±0,05 ум. од.; P<0,001), реакції МЗЕ – на

44% (0,5±0,03 ум. од.; P<0,001). Коефіцієнт кореляції досліджених показників знаходиться в межах +0,66 (P<0,05) – +0,82 (P<0,001).

У золотистих хом'ячків контрольної групи отримані такі показники інтенсивності цитохімічних реакцій в гранулоцитах крові: реакції дитизону – 1,0±0,07 ум. од., реакції сульфарсазену – 0,9±0,06 ум. од., реакції МЗЕ – 0,9±0,08 ум. од. У випадку введення стрептозотоцину в досліджених клітинах тварин знижувалася інтенсивність дитизонової реакції на 40% (0,6±0,05 ум. од.; P<0,001), реакції сульфарсазену – на 44% (0,5±0,04 ум. од.; P<0,001), МЗЕ-реакції – на 44% (0,5±0,03 ум. од.; P<0,001). Коефіцієнт кореляції r досліджених показників знаходиться в межах +0,77 – +0,84 (P<0,001).

У гранулоцитах крові китайських хом'ячків контрольної групи інтенсивність цитохімічної реакції дитизону складала в середньому 1,0±0,06 ум. од., реакції сульфарсазену – 0,8±0,07 ум. од., реакції МЗЕ – 0,9±0,05 ум. од. Під впливом діабетогенного агента стрептозотоцину спостерігалось зменшення в клітинах крові інтенсивності цитохімічної реакції дитизону на 40% (0,6±0,04 ум. од.; P<0,001), реакції сульфарсазену – на 37 % (0,5±0,03 ум. од.; P<0,01), МЗЕ-реакції – на 44% (0,5±0,04 ум. од.; P<0,001). Коефіцієнт кореляції досліджених показників знаходиться в межах +0,78 – +0,89 (P<0,001).

У кролів контрольної групи при постановці цитохімічної реакції дитизону в гранулоцитах крові її інтенсивність складала 1,2±0,09 ум. од., інтенсивність цитохімічної реакції сульфарсазену – 1,2±0,08 ум. од., інтенсивність цитохімічної реакції МЗЕ – 1,1±0,07 ум. од. Уведення тваринам стрептозотоцину призводило до зниження інтенсивності дитизонової реакції на 33% (0,8±0,07 ум. од.; P<0,01), сульфарсазенової реакції – на 25% (0,9±0,06 ум. од.; P<0,01), реакції МЗЕ – на 36% (0,7±0,05 ум. од.; P<0,001). Коефіцієнт кореляції r знаходиться в межах +0,82 – +0,86 (P<0,001).

Таким чином, розвиток стрептозотоциніндукованого діабету у дослідних тварин супроводжувався дефіцитом цинку та секреторного матеріалу в гранулоцитах крові, ступінь вираженості якого узгоджувалася з важкістю хвороби. У всіх випадках встановлена позитивна кореляція змін вмісту

внутрішньоклітинних компонентів, що свідчить про наявність між цими функціонального зв'язку.

Висновки. 1. При стрептозотоциніндукованому діабеті важкого ступеня, що розвивався в щурів, вміст цинку та секреторного матеріалу в гранулоцитах крові зменшувалися відповідно на 40-42% (P<0,001) і 44% (P<0,01).

2. Після ін'єкції стрептозотоцину мишам, кролям, золотистим і китайським хом'ячкам, що спричинювало діабет середньої важкості, зменшення вмісту цинку та секреторного матеріалу в зернистих лейкоцитах становило 25% (P<0,01) – 44% (P<0,001).

3. Позитивна кореляція змін вмісту цинку та секреторного матеріалу (r=+0,66; P<0,05 – +0,89; P<0,001) в гранулоцитах крові дослідних тварин підтверджує наявність між цими компонентами функціонального зв'язку.

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ВОДНО-БОЛОТНИХ УГІДЬ НПП «СИНЕВИР»

Дербак Марина Іванівна
молодший науковий співробітник
Тюх Юрій Юрійович
Заступник директора з НДР
Нанинець Марія Василівна
наукові співробітники
Савка Євгенія Миколаївна
технік-лаборант
Національний природний парк «Синевир»

Вступ. Болота в Українських Карпатах зустрічаються зрідка і представлені певними ділянками різноманітних типів. Виникненню боліт сприяє велика кількість атмосферних опадів (1200-1500 мм на рік) та розчленованість рельєфу – частіше вони утворюються там де застоюється вода, тобто на певній глибині знаходиться суцільне плато, з підстилаючих твердих або глинистих порід через які в глибину не проникає вода, а зберігається на поверхні (часто 1-3 метри під верхом).

Для НПП „Синевир” до рідкісних раритетних фітоценозів можна віднести водно-болотні угіддя – болота, в тому числі і оліготрофні такі як: „Глуханя”, „Замшатка”, яким аналогів у регіоні немає.

Мета роботи. В НПП «Синевир» - водні та водно-болотні угіддя становлять значну природну цінність як рідкісні й потребують надання їм міжнародного природоохоронного статусу. Разом з тим, у верхів’ях водозборів гірських рік болотні екосистеми виконують потужну водоакумулюючу та інші функції. І на далі будемо звертати увагу, вивчати і проводити заходи для охорони і збереження та відтворення водно-болотних об’ктів Національного природнього парку «Синевир», особливо прилісових, лісових і після лісових гідрофільних лук, де часто утворюються болота поскільки їм притаманне специфічне біорізноманіття.

Матеріали та методика досліджень. Найбільші в НПП «Синевир» водно-болотних угіддях регіонального значення «Глуханя» і «Замшатка», проводяться наукові дослідження та спостереження за біологічним розмаїттям у відповідності до заповідних об'єктів їх збереження і охорони, особливо раритетних природних комплексів, тому використовуються матеріали і методика відповідно загально прийнята до вивчення даної тематики.

Результати досліджень та їх обговорення. Болото „Глуханя" знаходиться на території Негровецького природоохоронного науково-дослідного відділення. Воно займає площу 17.0 га. в кварталі №13, на висоті 620 м.н.р.м., біля гори Мерша і правого берега річки Тереблі.

Де закладено три пробні площадки, з часу створення НПП „Синевир", на яких ведеться постійні спостереження, як за рідкісними так і за звичайними видами природньої флори.

Болото „Глуханя" має притаманний болотній флорі рослинний покрив, де за результатами досліджень було виявлено близько 25 видів болотної рослинності, 2 з яких мохи. До Червоної Книги України занесено 6 видів рослин: журавлина дрібнолиста (*Oxycoccus microcarpus Turez. ex Rupr*.), осока Буксбаума (*Carex Buxbaumii Whlh*.), осока темно-бура (*Carex fuliginosa L*.) осока малоквіткова (*Carex pauciflora Lightf.),* лікоподіела заплавна (*Lycopodiella inundata L.),* шейхцерія болотна (*Scheuchceria palustris L*.).

Вся територія болота вкрита мохами зозулин льон (*Polutrychum commune L*) і сфагнум болотний (*Sphagnum cuspidatum L).*

Найбільш поширеними видами на болоті є осокові, проте у певній кількості зустрічаються такі види як: андромеда багатолиста (Andromeda polifilium L.), пухівка піхвова (*Erioforum vaginatum L*), росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia L*), образка болотна (*Calla palustris L.)* та інші.

За останні три роки спостерігається інтенсивне розповсюдження берези пониклої, по всій території болота „ Глуханя", це свідчить про трансформацію болота на луку і зміну сукцесійного покриву з домінуванням рінхоспори білої

(*Rhynchospora alba L.*) на молінію голубу (*Molinia caerulea L.*), що свідчить про його осушення.

Для його відтворення необхідно першочергово вжити ряд заходів по відновленню його гідрологічного режиму. Тобто на меліоративних канавах, які були штучно створені в 70-ті. роки минулого століття для меліорації болота потрібно спорудити ряд штучних перепонів де б акумулювалась вода і потрапляла на болото. На глибині 1 м. найбільшого похилу болота на стік необхідно поставити штучну перешкоду для затримки стоку.

Таблиця 1

Облік рідкісних видів рослин на пробних площадках 2020 року на болоті «Глухання».

№ п/п	Назва рослин	№1	№2	№3	Середня довжина стебла (см)	Середня довжина листка (см)	Природо-охоронний статус
1.	Росичка кругло листа Drosera rotundifolia L	15	13	28	1,5	0,6	Регіональн о рідкісний
2.	Рінхоспора біла Rhynchospora alba (L)Vahl	101	103	120	22	0,9	Регіональн о рідкісний
3.	Андромеда багато-листа Andromeda polifolia L	130	207	105	25	0,8	Регіональн о рідкісний
4.	Пухівка піхвова Eriophorum vaginatum L	90	78	105	46	12	Регіональн о рідкісний
5.	Образка болотна Calla palustris L	-	-	-	-	-	Регіональн о рідкісний
6.	Осока заяча Carex leporinaL	51	53	60	36	18	-
7.	Осока багнова Carex limosa L	62	57	51	45	15	-
8.	Осока темно-бура Carex fuliginosa	48	45	55	36	18	Ч.К. рідкісний
9.	Осока пухирчаста Carex vesicaria L	18	22	33	60	40	-

10	Осока Буксбаума Carex buxbaumii Whlb.	63	53	59	53	30	Ч.К. вразливий
11.	Осока малоквіткова Carex pauciflora Lightf.	107	101	75	18	10	Ч.К. вразливий
12.	Водянка чорна Empetrum nigrum L	-	-	37	21	0,3	Регіональн о рідкісний
13.	Лікоподіела заплавна Lycopodiella inundata L	-	-	-	9	2	Ч.К. вразливий
14.	Брусниця Vaccinium vitis-idaea L	-	-	-	-	-	-
15.	Шейхцерія болотна Scheuchzeria palustris L	-	-	-	23	2	Ч.К. вразливий
16.	Журавлина дрібно-плода Oxycocus microcarpus Turcz.ex Rupr.	70	60	40	27	0,4	Ч.К. вразливий
17.	Жовтець їдкий Ranunculus acris L	-	-	-	-	-	-
18.	Зозулин льон Polytrichum commune L	купками	-//-	-//-	-	-	-
19.	Сфагнум болотний Shfagnum palustre L	Суц.р іст.	-//-	-//-	-	-	-

Оліготрофне болото „ Замшатка” знаходиться в Остріцькому ПОНДВ, у 18 кв. ур. Замшатка. Його загальна площа становить 4.5 га., знаходиться на висоті 820 н.р.м. На відміну від болота „Глуханя”, „Замшатка” більш зволожена, тому що в горах були частіше опади і там більша висота над рівнем моря, але за різноманітністю рослинного покриву болото бідніше. Тут за результатами досліджень було виявлено близько 18 видів болотної флори та 2

види мохів. До Червоної Книги України занесено 2 види судинних рослин – це журавлина дрібнолиста (*Oxycoccus microcarpus Turez. ex Rupr*.) і осока темно-бура (*Carex fuliginosa L.).* Вони займають більшу частину території до 85% і мають високу цінність, в тому числі як лікарські.

У фітоценозі „Замшатки" є багато супутніх рослин, таких як: ситник розлогий (*Juncus effuses L.),* ситник стиснутий *(Juncus compressus Jacg.),* перстач прямостоячий (*Potentila erecta L.),* калюжниця болотна *(Caltha palustris L.),* поодиноко розкидана пухівка піхвова *(Erioforum vaginatum L.*), росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia L.*) – зрідка, окремими купками ростуть брусниця звичайна(*Vaccinum myrtillus L.).*Вся територія болота „ Замшадка" вкрита суцільним килимом сфагнума болотного (*Sphagnum cuspidatum L.*) і купками зозулиного льону (*Polutrychum commune L.).* Більшість території заросла ялиною (*Picea abies L.),* ялівцем звичайним (*Juniperus communis L.).*

Останнім часом ялина звичайна з пригніченої форми набирає звичайну, що теж свідчить про осушення болота.

Таблиця 2

Облік рідкісних видів рослин на пробних площадках 2020 року на болоті «Замшатка».

№ п/п	Назва рослин	Кількість екземплярів	Сер. Довжина стебла (см)	Сер. Довжина листка(см)	Природо-охоронний статус
1.	Ситник розлогий Juncus effuses L	30	76	29	-
2.	Ситник стиснутий Juncus compressus Jacg.	27	25	13	-
3.	Костриця червона Festuca rubra L	36	58	38	-
4.	Осока заяча Carex leporine L	36	36	10	-
5.	Осока темно-бура Carex fuliginosa L	32	35	14	Ч.К. рідкісний
6.	Пухівка піхвова Eriophorum vaginatum L	80%	44	18	Регінально рідкісний

7.	Журавлина дрібно-плода Oxycocus microcarpus Turcz.ex Rupr.	36	26	0,5	Ч.К. вразливий
8.	Брусниця Vaccinium vitis-idaea L	510	23	0,8	-
9.	Чорниця Vaccinium murtilus L	42	36	1,1	-
10.	Калюжниця болотна Caltha palustris L	26	20	6	-
11.	Жовтець їдкий Ranunculus acris L	43	40	14	-
12	Перстач прямостоячий Potentilla erecta (L)Hampe	19	29	9	-
13	Їжача голівка звичайна Sparganium simplex Huds	23	50	15	-
14	Водянка чорна Empetrum nigrum L	20	15	0,6	Регіонально рідкісний
15	Рінхоспора біла Rhynchospora alba (L)Vahl	33	35	10	Регіонально рідкісний
16	Росичка кругло листа Drosera rotundifolia L	10	1.5	0.6	Регіонально рідкісний
17	Зозулин льон Polytrichum commune L	купками	-	-	-
18	Сфагнум болотний Shfagnum palustre L	Суц.ріст	-	-	-

Спільними найбільш привабливими видами є росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia L.*) і журавлина дрібноплода (*Oxycoccus microcarpus Turcz.ex Rupr.).*

Росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia L.*) - це багаторічна лікарська комахоїдна трав'яниста рослина родини росичкових, заввишки 10-20 см. Листки в розетці з або впоперек овальною пластинкою з довгим черешком. Квіткові стебла тонкі, червонуваті, до розцвітання зігнуті на верхівці, потім прямостоячі, в кілька разів довші за листки. Пелюстки білі, лопатеві, 5-6 мм завдовжки, приблизно 3 мм завширшки.

Поверхня листків росички покрита численними клейкими залозистими волосками, до яких прилипають комахи та інші дрібні безхребетні. Під дією ферментів, що виділяються вони розкладаються і засвоюються рослиною.

Також цінною рослиною, що має плід ягода на болотах є - журавлина дрібноплода (*Oxycoccus microcarpus Turcz.ex Rupr.).* Вона утворює зарості на яскраво виражених «кочках» сфагнових боліт на території НПП «Синевир» та занесена до Червоної книги України.

Висновок. Вивчення біорізноманіття водно-болотних об'єктів НПП «Синевир» здійснюється із залученням наукових співробітників парку та інших науково-дослідних установ. Пропозиція заходів, щодо охорони, збереження, відтворення водних та водно-болотних об'єктів повинна реалізуватися завдяки щорічному моніторингу, згідно чинного законодавства України та Міжнародних конвенцій, бо для боліт виражена яскрава трансформація як гідрологічного режиму так і біологічного розмаїття, що є вкрай не бажаним явищем.

Ці болота є особливо цінними природоохоронними об'єктами з рідкісною флорою, і рослинністю та біотою в цілому, тому їх утримання в первісному стані є одним з значущих завдань наукових працівників та природоохоронців Національного природного парку «Синевир».

НОВІТНІ ІНГІБІТОРИ ТРОМБІНУ

Мизюк Ірина Іванівна
Студентка 4-го курсу
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
ННЦ «Інститут біології та медицини»
Місце роботи
Хіміко-біологічний ценр ім. Тараса Шевченка

Вступ. Система кровообігу є унікальною системою організму людини, яка омиваючи тканини та органи тіла, транспортує поживні речовини, кисень, вуглекислий газ, продукти метаболізму та гуморальні регулятори. Будь-які порушення системи коагуляції впливають на функціонування всього організму. Порушення можуть бути викликані кровотечами або ж локальним припиненням кровотоку внаслідок утворення тромбів.

До серйозних порушень системи кровообігу, які викликані тромбоутворенням, відносять: припинення кровопостачання окремих органів (ішемічний інсульт) або серця (тромбоз коронарних артерій), а також числення атеросклерози та атеротромбози різних судин. Саме тому для лікування тромбозів застосовують численні препарати-антикоагулянти різного механізму дії.

Ці препарати пригнічують каскад коагуляції, що призводить до інгібування ключового ферменту згортання крові – тромбіну. Тромбін є багатофункціональною сериновою протеазою, ключовим фактором в каскаді згортання крові, тому являється фармакологічною мішенню для багатьох антикоагулянтів.

На сьогодні існує безліч інгібіторів, дія яких спрямована проти активності тромбіну. Проте, більшість з них можуть призвести до тяжких порушень системи кровообігу, таких як численні крововиливи, алергічні реакції та порушення функціонування життєвоважливих органів. Тому, пошук нових, ефективних інгібіторів тромбіну, які б не порушували загальне функціонування

системи кровообігу та інших систем організму, на сьогоднішній день залишається актуальною темою для досліджень.

Мета. Отже, метою нашої роботи було знайти речовини, які б взаємодіяли із сайтами зв’язування молекули тромбіну та ефективно інгібували його ферментативну активність.

Об’єкт досліджень. Об’єктом нашого дослідження є новосинтезовані потенційні інгібітори тромбіну. Для вибору ідеальної та найбільш стабільної молекулиінгібітору була проаналізована кристалічна структура зв’язування молекули білка з інгібітором. Тривимірне вирівнювання окремих білкових структур, для порівняння правильного положення молекул лігандів, тобто інгібіторів та гнучкості сайту зв’язування, проводили за допомогою програми PyMol1.5.

При цьому були вилучені дві молекули води із структури лігандів, які займали однакове положення у всіх структурах та координовані амінокислотою Asp189 в глибині кишені S1, та амінокислотами Tyr60, Arg97, Trp96 в глибині кишені S2. При первинній оцінці взаємодій між лігандом і білком основна увага приділялася просторовому збігу ліганду із сайтами зв’язування білку за допомогою водневих зв’язків.

Виходячи з цього зроблено висновок, що найбільш стабільна молекула інгібітору повинна містити донорно-акцепторну групу франковану системою ароматичних кілець. Донорно-акцепторная група сайту зв'язування представлена Gly216 і Ser195. У лігандів донорно-акцепторна група повинна бути представлена ригідними ділянками або в складі циклу, або в складі сполучення з білком. У свою чергу в S1 кишені крім циклічного елемента повинна перебувати або галоїдна група, що збільшує гідрофобну взаємодію, або донор, який взаємодіє з Asp189.

На основі цього було створено кілька моделей з варіюючими характеристиками лігандів (наявність ароматичних циклів, галогенів, аміногруп та різних комбінацій водневих зв’язків). З великої кількості сполук були вибрані ті, у яких ароматичні цикли кріпляться до донорно-акцепторних груп в

будь-якому положенні, окрім пара-положення, оскільки це знижує гнучкість молекули в цьому місці і сприяє стабільності структури.

Методи. Результати досліджень ефективності інгібування тромбіну отримані методом вимірювання флуоресценції з використанням планшетного рідеру Paradigm. Дані про інгібування сполуками протеолізної дії тромбіну визначені за рівнем флуорогенного сигналу гідролізованого субстрату, отримані з планшетного рідера, представляли в умовних одиницях флуорисценції (у.о.ф.).

Висновки. Отже, за було отримано наступні висновки:

1) Проведено валідацію методу для виміру протеазної реакції за допомогою флуоресцентного методу.

2) Проведено високопродуктивний скринінг таргетної бібліотеки полученої у результаті докінгу із 97 речовин.

3) Обрахувавши отримані результати, було визначено, що обрана модель для докінгу не дала успішних результатів.

4) За результатами дослідження, було визначено що, тестування нових інгібіторних речовин буде проводитися в наступних наших дослідженнях із використання інших методів прогнозування активності сполук, оскільки отримані речовини не виявили бажаної активності на протеолізну активність тромбіну.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ФІЗИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ҐРУНТІВ ЦЕНТРАЛЬНИХ ТА ПІВНІЧНИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Настека Тетяна Миколаївна
к.б.н,, доцент
Дідошик Лілія Олегівна,
Бадига Яна Вікторівна,
Демиденко Діана Ростиславівна
Степанченко Дарина Володимирівна,
Студенти
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
м. Київ, Україна

Вступ. Родючі ґрунти є славою на національним багатством України. Сформовані під впливом вдалого поєднання рельєфу і клімату, вони закладають успіх рослинництва та тваринного виробництва, що, в свою чергу створює продовольчу базу країни. Проте, в Україні, як і загалом у світі, простежується деградація ґрунтового покриву. Інтенсивне землеробство, застосування важкої техніки і хімічних добрив, у поєднанні з кліматичними змінами, призводять до зменшення родючості ґрунту і, відповідно, до зменшення харчових запасів. На тлі стрімко зростаючого населення планети зменшення врожайності культур становить глобальну екологічну проблему.

Регулярний моніторинг ґрунтового покриву України є вкрай важливим завданням, розв’язання якого дозволить вчасно зреагувати на погіршення родючості ґрунту і застосувати заходи по його усуненню.

Продовж 2019-2021 рр. студенти Факультету природничо-географічної освіти та екології НПУ імені М.П. Драгоманова досліджували фізичні властивості ґрунтів зон Лісостепу та Полісся України.

Мета дослідження – аналіз впливу господарської діяльності на властивості ґрунтів.

Матеріали і методи. В процесі дослідження застосовано польові та лабораторні методи. Під час польових робіт закладали ґрунтові розрізи в місцях фермерських та присадибних господарств, пасовищ, лісосмуг, встановлювали морфологічні ознаки ґрунту, відбирали проби для лабораторного аналізу.

Отримані результати звіряли з даними інтерактивної карти ґрунтів України.

Методичним дороговказом у виконанні робіт слугував лабораторний практикум з ґрунтознавства [1] та методичні рекомендації до навчальної практики з ґрунтознавства та географії ґрунтів [2].

Визначення структурного (агрегатного) складу проводили на ґрунтах відібраних з орного шару. Видаляли з нього коріння рослин. На технічних терезах відважували 100 грамів. Наважку ґрунту пропускали через набір сит з діаметром отворів 0,25, 0,5, 1, 2, 3, 5, 7 і 10 мм. Зважували на терезах всі отримані фракції агрегатів. Процентний вміст у ґрунті структурних агрегатів в кожній фракції розраховується за формулою:

$$X = \frac{A \cdot 100}{P},$$

де А – вага фракції, г;

Р – маса всієї наважки.

Для визначення водоміцності структурних агрегатів з кожної фракції (крім >10 і <0,25 мм) брали по 10-20 агрегатів, клали їх в чашки Петрі та заливали дистильованою водою на 20 хвилин. Після обережного розмішування обчислювали процент водоміцних агрегатів кожної фракції за формулою:

$$X = \frac{A \cdot 100}{B},$$

де А – кількість агрегатів, що збереглись після розмочування;

В – взято агрегатів для визначення.

Результати та обговорення. Ряд вчених неодноразово наголошували на тому, що родючість ґрунту, головним чином, залежить від його агрегатного складу, тому що з ним пов’язане водно-повітряне живлення кореневої системи рослин. Так, П. А. Костичев [3, с. 210] вказував на важливу роль структури

ґрунту у формуванні водостійкості агрегатного стану, класифікував структуру ґрунту на водотривку і неводотривку, вказав на позитивний вплив органічних речовини на здатність ґрунту утримувати воду.

К. К. Гедройц [4] вважав, що на формування водотривкої структури впливають фізико-хімічні процеси, а саме коагуляція колоїдів та ігнорував вплив біологічних факторів.

В. Р. Вільямс у своїй праці «Прочность и связность структуры почвы» [5, с.171] вивчав зв'язність та міцність ґрунтових агрегатів. Зв'язність В. Р. Вільямс пояснив здатністю ґрунту протистояти механічному роз'єднанню, а міцність – це здатність ґрунту зберігати придану їй комковату структуру. Тобто здатність структурних агрегатів не руйнуватися у воді.

Закладені нами розрізи ґрунту підтвердили наявність у межах Рівненської та Житомирсьої областей наявність підзолистих ґрунтів із низькою родючістю які часто мають значне оглеєння (рис.1) і потребують меліоративних заходів. Нами виявлено численні промоїни, яри за заболочення. Погіршує стан ґрунтів неконтрольована вирубка дерев та інтенсивне розорювання.

В районі Золотоноші та Кагарлику сформованіі чорноземи та сірі ґрунти (рис.2) з легким механічним складом, і хорошою структурованістю (табл. 1).

Рис. 1. Грунтовий профіль закладений на пасовищі села Озеро, Вараського району, Рівненської області.

Рис.2. Грунтовий профіль закладений в агроценозах села Вільхи поблизу Золотоноші.

Таблиця 1

Процентний вміст у ґрунті структурних агрегатів кожної фракції (середні показники)

Розмір фракції, мм	>10	10-7	7-5	5-3	3-2	2-1	1-0,5	0,5-0,25	<0,25
Вага фракції, г	21,5	15,5	12	15	10	14,5	4	3,5	4
Вміст фракції, %	21,5	15,5	12	15	10	14,5	4	3,5	4

Ми вже зазначали, що ступінь оструктуреності ґрунту визначає його родючість. Важливим показником є розмір і міцність структурних агрегатів. В досліджених пробах грунту мікроагрегати (< 0,25 мм) становили 4 %, мезоагрегати (0,25-7 мм) - 59% і макроагрегати (> 7 мм) – 37%. Для рослин найбільш важливими є мезоагрегати. Чим їх більше, тим краща родючість ґрунту.

І.Б. Чорний відмічав: «Вважають, що з агрономічної точки зору найціннішими є структурні агрегати розміром від 1 до 5 мм. Відмінним структурним станом ґрунту вважають стан, коли даний ґрунт містить більше 80

% повітряносухих і більше 70% водоміцних агрегатів; добрим - 80-60% сухих і 70-55% водоміцних; задовільним - 60-40% сухих і 55-40% водоміцних; незадовільним - 40-20% сухих і водоміцних і поганим - менше 20% тих і тих агрегатів» [1].

У досліджуваних пробах ґрунту містилось 59% повітряносухих агрегатів, з них, фракція від 1 до 5 мм складала 55%. Ми оцінило їх як ґрунти задовільного структурного складу.

Надзвичайно важливо, щоб структурні одиниці ґрунту зберігалися тривалий час і не розмивались під дією дощів, паводків, чи талого снігу. Досліджені грунти Центрального Лісостепу України (табл. 2) мають високий показник водоміцності структурних агрегатів (від 60 до 80%).

Таблиця 2

Вміст водоміцних агрегатів у кожній фракції (середні показники)

Розмір фракції, мм	10-7	7-5	5-3	3-2	2-1	1-0,5
Взято агрегатів для визначення, шт	10	10	10	10	10	10
Збереглись агрегатів після 20 хв розмочування, шт	6	7	8	7	8	6
Вміст водоміцних агрегатів,%	60	70	80	70	80	60

Даний ґрунт структурний, він не сипучий, розпадається на агрегати. Наявність структури забезпечує родючість, сприяє розвитку та росту рослин. Ґрунт має оптимальний водно-повітряний режим.

Висновки. В результаті проведених досліджень фізичних властивостей ґрунту ми встановили, що ґрунти зазнають значної деградації в результаті нераціонального використання лісів та надмірної експлуатації земельних ресурсів на неоднорідних формах рельєфу.

Ґрунти на однорідних рівнинних масивах, не зважаючи на регулярне розорювання. мають задовільний фізичний стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Чорний І.Б. Ґрунтознавство: лабораторний практикум / І.Б. Чорний, С.М. Білявський. – Київ.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. - 143 с.

2. Чорний І.Б., Білявський С.М. Навчальна практика з ґрунтознавства та географії ґрунтів. Методичні рекомендації для студентів природничо-географічних спеціальностей педагогічних ВНЗ. – Київ.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. - 60 с.

3. Костычев П.А. Почвы черноземной области России. Их происхождение, состав и свойства / П.А. Костычев. – М.: Сельхозгиз, 1949. – с. 238.

4. Гедройц К. К. Заметки по агрономическому анализу. — Пг.: Тип. Альтшулера, 1914. — 16 с

5. Вильямс В. Р. Почвоведение (Земледелие с основами почвоведения), 6 изд., М.. 1949; его же. Прочность и связность структуры почвы, Собрание сочинений, т. VII, М., 1951, стр. 156 - 64.

ДИНАМІКА ЗМІН ЕМОЦІЙНИХ РЕАКЦІЙ САМЦІВ ЩУРІВ ПРИ АЛІМЕНТАРНОМУ НАДХОДЖЕННІ ЖИРІВ РІЗНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Сак Андрій Євгенович
к. б. н., доцент
Антіпова Раїса Василівна
Старший викладач
Харківська державна академія фізичної культури
м. Харків, Україна

Вступ./Introductions. Останніми роками активно проводиться дослідження впливу жирів різного походження на морфофункціональні та біохімічні характеристики організму і майже випускається з поля зору їх можливий вплив на вищу нервову діяльність та поведінку.

Жири необхідні організму для забезпечення його енергією, вітамінами та жирними кислотами (ЖК). У продуктах харчування жири можуть бути як рослинного, так і тваринного походження. Біологічна цінність жиру, насамперед, залежить від його жирнокислотного спектру та форми ЖК.

За хімічною структурою жирні кислоти поділяють на насичені (НЖК) – не мають подвійного зв’язку у складі карбонового ланцюга (пальмітинова, стеаринова, арахісова, бегенова, керотинова, лацеринова); мононенасичені або омега-9 (МНЖК) мають один подвійний зв’язок (олеїнова, гадолеїнова, ерукова, нервонова, ксименова, люмекеїнова); поліненасичені або омега-3 та омега-6 (ПНЖК) – мають більше одного подвійного зв’язку (лінолева, ліноленова, арахідонова, ейкозапентаєнова, докозапентаєнова, докозагексаєнова).

Насичені жирні кислоти (містяться переважно в продуктах тваринного походження) і на відміну від ненасичених становлять певну небезпеку для здоровя людини. В ряді досліджень показано стійку залежність між кількістю насичених жирів в раціоні і ризиком розвитку серцево–судинних та ендокринних захворювань.

Яскравим прикладом олії, переважну частку якої складають насичені жири – є пальмова, яка наразі широко використовується у харчовій промисловості. Головною насиченою жирною кислотою пальмової олії є пальмітинова кислота, яка становить 41-50%. Пальмова олія відрізняється і високим вмістом (35-45%) олеїнової кислоти, яка є основною мононенасиченою жирною кислотою. При цьому вміст незамінних поліненасичених жирних кислот в пальмовій олії незначне, а така як лінолева взагалі відсутня. Через незбалансованість складу жирних кислот пальмова олія не є цінним харчовим продуктом і може застосовуватися в харчуванні тільки в комбінації з оліями, що багаті на поліненасичені жирні кислоти омега-3, омега-6, а саме з льняною і кедровою.

Функціонально важливими є поліненасичені жирні кислоти (ПНЖК). На додаток до їх ролі як джерела енергії, вони є важливими компонентами клітинних мембран і/або метаболічними попередниками біологічно активних сполук. Поліненасичені жирні кислоти регулюють широкий спектр функцій: імунну реакцію та реакцію на запалення інфекційного генезису, кров’яний тиск, зсідання крові та рівень ліпідів у крові, є необхідними для нормального функціонування печінки, нирок, нервової тканини головного мозку, сприяють зниженню рівня холестерину, тобто знижують ризик розвитку атеросклерозу, інфарктів та інсультів, а також при втомі, алергіях, астмі, мігрені, безсонні, бронхітах, пневмоніях, виразковій хворобі шлунка, хворобах шкіри, анемії та ін.

Необхідні ПНЖК і для повноцінного розвитку і нормальної роботи головного мозку. Вони сприяють покращенню здатності до навчання, сприйняття інформації та пам'яті, і тому повинні обов’язково входити до раціону харчування дітей та підлітків.

Проте, слід відзначити, що геометричними транс-ізомерами ненасичених жирних кислот є транс-жири (ТЖК). ТЖК синтезуються природним шляхом в яловичині, баранині, вершковому маслі, молоці та інших молочних продуктах, тобто містяться в достатній кількості в жирах тваринного походження, і в дуже

малих кількостях навіть в деяких насіннях, листках та овочах. Велика кількість транс-жирів міститься в рафінованих продуктах. Їх виробляють шляхом фабрично-заводського процесу, завдяки чому продукт отримує остаточне очищення або обробку (рафінування) і продуктах отриманих шляхом гідрогенізації. Більш уживаними продуктами, що містять ТЖК є рафінована соняшникова олія та маргарин. Згідно рекомендаціям ВООЗ, їх кількість повинна бути мінімізована в харчовому раціоні (<1%), оптимально якщо вони взагалі відсутні.

Мета роботи./Aim. Метою дослідження є вивчення динаміки емоційних змін у самців щурів в тесті «відкрите поле» після довгострокового годування рослинними жирами різного виду (натуральна, гідрогенізована, рафінована) та походження (пальмова або соняшникова).

Матеріали та методи./Materials and methods. Поведінку статевозрілих самців щурів популяції Wistar вивчали у тесті «відкрите поле» впродовж трьох днів за показниками емоційної активності після 60 денного споживання ними жирів різного походження (пальмова олія, рафінована соняшникова олія, маргарин). Для моделювання ефекту впливу рослинних жирів на організм тварини додатково отримували рослинні жирі у розрахунку 3 мг/кг ваги щура щодня, тоді як контрольна група отримувала стандартний корм, складений у відповідності з нормами витрат кормів для лабораторних тварин (зернопродукти, гранульовані комбікорми, свіжі овочі). Перша експериментальна група отримувала стандартний корм з додаванням рафінованої соняшникової олії; друга експериментальна група – з додаванням пальмової олії; третя експериментальна група – додаванням маргарину.

Результати і обговорення./Results and discussion. Отримані експериментальні дані свідчать, що на тлі тривалого споживання щурами жирів різного походження емоційна активність (за проявами вегетативних реакцій дефекації та грумінгу) після тривалого споживання застосованих жирів викликає у самців щурів зміну рівня тривожності. Довгострокове споживання пальмової олії супроводжується тенденцією до збільшенню дефекацій, і

збільшенням кількості та тривалості актів грумінгу при повторному тестуванні і у порівнянні з контрольною групою. У самців щурів, що довгостроково споживали маргарин, навпаки, відмічено зниження рівня тривожності. У порівнянні з контрольною групою і впродовж тестування у них відмічається зменшення проявів грумінгу та дефекації. У тварин, що довгостроково споживали рафіновану олію показники емоційної активності впродовж трьох днів спостережень майже не змінювалися і не відрізнялися від показників контрольної групи.

Висновки./Conclusions. Проведене дослідження показало, що додавання у раціон жирів різного походження викликають різнонаправлену дію на емоційність тварин. При споживанні пальмової олії у самців щурів відмічається тенденція до збільшення рівня тривожності, споживання маргарину, навпаки, супроводжується зниженням рівня тривожності, споживання рафінованої олії не впливає на емоційну активність.

СТАРОВІКОВІ ЛІСИ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАЛІСОВИХ ЕКОСИСТЕМ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «СИНЕВИР»

Ярема Юрій Миколайович
Заступник начальника наукового відділу
Нірода Тетяна Михайлівна
Нанинець Марія Василівна
наукові співробітники
Дербак Марина Іванівна
молодший науковий співробітник
Субота Ганна Миколаївна
технік ІІ-категорії
Савка Євгенія Миколаївна
технік-лаборант
Національний природний парк «Синевир»

Вступ

Ліси Закарпаття займають площу близько 648 тис.га, в яких налічуються найбільші площі пралісів - 40 тис. га, що на сьогодні ідентифіковано за критеріями визначення більше 30 тис. га з них, що включені 7 липня 2017 року на засіданні Комітету Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в рамках 41 сесії (м. Краків, Польща) до розширеного спільного об'єкту «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» *(Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions in Europe)* становлять 21 555.17 га.

Мета роботи

Дослідити площі ділянок старовікових та пралісових масивів в НПП «Синевир». Вони є важливим екологічним коридором між лісовими масивами Парку та Угольсько-Широколужанським масивами Карпатського біосферного заповідника, а також є надзвичайно цінним осередком біологічного та ландшафтного різноманіття де збереглися найбільші масиви природних лісів тобто букових пралісів .

Ліси природнього походження за своєю екологічною цінністю та натуральністю, що зберігають свою функціональність і забезпечують їх

адаптивну здатність та стійкість до перешкод, є життєво-важливими екосистемними послугами для добробуту людини, що відображається в кліматичному, гідрологічному регулюванню природних умов, а також збереження грунтів.

Матеріали і методика

Робота з таксаційними матеріалами в камеральних та польових умовах по визначенню площ старовікових лісів на території НПП «Синевир», переглянуто 508 ділянок за поквартальним поділом та літерами участків у семи природоохоронних науково-дослідних відділеннях.

На території НПП «Синевир» вкрита лісом площа становить 31 746.1 га, а лісів природного походження нараховується 7415.0 га., в тому числі хвойних (ялиново-ялицевих *Picetum-Abietum*) – 3478.0 га., твердолистяних (буково-яворово-ясенових *Fageto-Acereto-Fraxinosum*) – 3937.0 га., а також субальпійської зони чагарникове криволісся (жерепу, оросі, та лилячу), сосни гірської (*Pinus mugo* Turra), ялівцю сибірського *(Juniperus sibirica* Burgsd*)*, вільхи зеленої *(Duschekia viridis* Charix Opiz*)* – 396.0 га. в тому числі природних лісів і пралісів, що ідентифіковані в польових умовах – 4898.6 га., із них 2865.04 га , що включені до Всесвітньої природної Спадщини ЮНЕСКО.

Старовікові ліси – це лісові екосистеми, які тривалий час розвивалися природним шляхом, в яких біотоп, і , особливо, біоценоз, не зазнав історичного антропогенного впливу на структуру, динаміку біомаси, вікову структуру едифікаторів, природне відновлення екосистеми, її системну цілісність та які потенційно здатні до самопідтримання шляхом саморегулювання у разі відсутності руйнівного впливу людини або за умови відновлення первинних екологічних умов їх функціонування.

Праліси – це лісові екосистеми, які виникли й розвиваються природним шляхом під впливом лише природних стихій та явищ і пройшли повний цикл розвитку без істотного втручання людини, видова, вікова й просторова структура яких визначаються лише чинниками природного середовища.

Результати дослідження

За грунтово-типологічною характеристикою природні ліси, старовікові ліси і праліси НПП «Синевир» зростають на різних типах та різновидностях грунтів від світлобурих гірськолісових грубогумусних слабо-, середньопотужних грунтів вологих грудів, вологих сугрудків - чистих бучин (680-1350 м.н.р.м.) до підзолистих темнобурих слабогумусних, слабо-, середньопотужних середньокаменистих лісових грунтів вологого сугрудка-вологої високогірної сусмеречини (1450-1650-1719 м.в.н.р.м.) та свіжої смерековo-соснової субори і сильнокаменистої (греготів) чистої гірсько-соснової субори, а також вологого гірськососнового бору.

Диференціація рослинного покриву в горах відбувається в залежності від зміни високих екологічних градієнтів, а також від особливостей рельєфу, фізико-хімічних властивостей грунтового покриву. У просторовому розподілу рослинних угрупувань простежується добре виражена висотна поясність, зумовлена зменшенням температури повітря та збільшення кількості атмосферних опадів з висотою.

Природні ліси бука лісового *(Fagus sylvatica* L.*)*, ялини європейської *(Picea abies* (L.) Karst*)* національного природного парку «Синевир», що збереглись на сьогодні, зростають та розташовані в середньому та верхньому гірському лісовому поясі, приполонинної зони, а чагарникове криволісся (жерепу, оросі, лилячу) субальпійської та частково альпійської зони.

Науковими співробітниками НПП «Синевир» проведено важливу роботу по набору лісових ділянок природного походження крім вже існуючих пралісів, що включені до ЮНЕСКО в камеральних та польових умовах. Здійснено натурне обстеження лісових деревостанів за участю спеціалістів ВО «Ліспроекту» - 2017 р, та їх ідентифіковано за 24 показниками, як, праліси та квазіпраліси у відповідності з «Методикою визначення належності лісових територій до пралісів, квазіпралісів і природних лісів». Загальна чисельність поквартального набору природних лісів становить 186 ділянок загальною площею 2033.6 га.

На даних ділянках надзвичайна багатоярусність деревостанів різного складу та вікової структури з наявністю природного підросту, а також одиничних дерев вік яких перевищує 300 років, а діаметр стовбура сягає 150-170 см на висоті грудей, 70% дерев вкриті грибами – трутовиками, мохами, лишайниками, а мертва деревина лише доповнює їх статус.

Праліси для природи, а також для людини мають неоціниме значення у зв'язку з тим, що в пралісах відбуваються різні природні процеси, які зумовлюють відмирання одних видів і відновлення інших в процесі їх розвитку протягом усього біологічного циклу розвитку пралісових деревостанів – цей процес постійний і незмінний.

У пралісах зберігається цінна інформація про історично-географічний розвиток лісової рослинності (ендеміків - 23:8, реліктів - 2) та життєві процеси тварин післяльодовикового періоду.

Нарості й напливи на стовбурах вікових і старих дерев вказують на колишні вітровали, сніголами або сильне пошкодження морозами – морозобійні тріщини, а на відмираючих і висихаючих деревах відніються багато дупел, що є схованкою та місцями розмноження для багатьох видів птахів та ссавців. Наявність на ділянці великих товстих дерев різних видів, висока кількість мертвих і відмираючих, різновіковість та багатоярусність є найбільш характерними ознаками пралісів, Частка стоячої або лежачої мертвої деревини в пралісах у 10-20 разів більша ніж у лісах де проводяться господарські заходи.

Праліси – це своєрідна природна лабораторія під відкритим небом. Саме там можна вивчати закономірності перебігу природних процесів розвитку рослинного і тваринного світу, а також розвитку окремих пралісових деревостанів, їх динаміку та структурні особливості.

Унікальною особливістю пралісів НПП «Синевир» є цінність букових лісів, їх часте зростання за межами загальноприйнятого для Українських Карпат оптимуму поширення чистих бучин, у тому числі в приполонинній частині гірських крутих схилів, що переходять у букове криволісся на території

Колочавського природоохоронного науково-дослідного відділення вище 1350 м.в.н.р.м.

Чисті букові праліси утворюють, як прості так і складні деревостани. Бук формує тут одноярусні і багатоярусні, одновікові та різновікові деревостани в яких не більше 10-20% інших видів таких як: граб звичайний (*Carpinus betulus L*), клен гостролистий (*Acer platanoides* L), клен- явір (*Acer pseudoplatanus* L), ясен звичайний (*Fraxsinus excelsior* L), в'яз гірський *(Ulmus glabra* Huds*),* береза повисла *(Betula pendula* Roth *),* осика тремтяча *(Populus tremula* L*).*

До мішаних букових пралісів, що формують природні деревостани входять не тільки твердолистяні види, а й хвойні такі, як: ялина європейська, ялиця біла (*Abies alba* L.), модрина європейська *(Larix decidua* Mill*),* сосна звичайна *(Pinus sylvestris* L.).

У високоповнотних бучинах підлісок представлений лише ліщиною *(Corylus avelana* L.), бузиною *(Sambucus*), глодом *(Crataegus),* а трав'яний покрив в основному мегатрофними видами: маренкою запашною *(Asperula odorata* L.*),* безщитником жіночим *(Athyrium filix-femina* (L.) Roth*),* копитняком *(Asarum),* осокою волосистою *(Carex pilosa* Scop*),* квасеницею *(Oxalis).*

Ялинові та ялиново-ялицеві праліси – це високопродуктивні деревостани чистих і складних та мішаних угрупувань смереки карпатської *(Picea montana* L.*)* та ялини європейської (55-85%), поряд з якою в першому ярусі зростає ялиця біла(10-20%), а другий ярус утворює бук лісовий з його листяними супутниками – явором, ясеном які разом складають не більше 10%.

Характерною флористичною ознакою ялинових деревостанів на межі їх контакту з мішаними буково-ялицево-ялиновими є поява у підліску бузини чорної *(Sambucus nigra* L*),* жимолості *(Lonicera* L*),* горобини звичайної *(Sorbus aucuparia* L*)*, вовчого лика *(Daphne mezereum* L*),* ожини *(Rubus idaeus* L*),* а у трав'яному покриві представлені неморальні види такі як: зубниця бульбиста *(Dentaria bulbifera* L*),* маренка запашна *(Asperula odorata* L*),* живокіст серцеподібний *(Symphytum cordatum* W.K*),* зеленчук жовтий *(Caleobdolon luteum* Huds), шавлія клейка *(Salvia glutinosa* L*).*

Праліси НПП «Синевир» що включені в спільний Об'єкт Всесвітньої Природньої Спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи», не тільки довершують спектр представлених букових лісів, а й додають останні суттєві за площею залишки природніх лісів у Карпатському лісовому регіоні. Вони належать до останніх залишків оригінальної дикої природи, наче малі острівці чистої цілісної природи серед порушених лісових екосистем.

У букових пралісах і старовікових лісах найбільш поширені й відмічені 15 асоціацій. Синфітозоологічна оцінка фітоценофонду букових пралісів НПП «Синевир» показує, що праліси Парку належать до двох синфітозоологічний категорій.

До першої категорії віднесені широко розповсюджені фітоценози високого ступеня трапляння. Це фітоценози асоціацій: *Fagetum(sylvaticae) galiosum (odorati), Fagetum(sylvaticae)caricosum (hilosac), Fagetum(sylvaticae) geleololosum (lutei), Fagetum(sylvaticae) mercuriolidosum (perennis), Fagetum(sylvaticae) denteriosum (gelandulosae), Fagetum(sylvaticae) sporsiherbosum, Fagetum(sylvaticae) vacciniosum(murtili), Fagetum(sylvaticae) antyriosum (filix-faminac)* – усього 8 асоціацій.

У другій категорії об'єднані широко розповсюджені фітоценози низького ступеня трапляння. Це – фітоценози асоціацій: *Fagetum(sylvaticae) rubosum (coesii), Fagetum(sylvaticae ruboso) coesii-coricosum (pilosoe), Fagetum(sylvaticae) ruboso (coesii)-geliosum odorati, Fagetum(sylvaticae) ruboso (hirti) – athyriosum (filix-feminae).* Слід зазначити, що до другої категорії можна віднести і раритетні угрупування. Серед угрупувань, віднесених до Зеленої книги України, в пралісах НПП «Синевир» зростають такі: *Fagetum(sylvaticae) alliosum(ursini), Fagetum(sylvaticae) lunariosum redivivae Fagetum(sylvaticae)scopoliosum (carniolica).*

Тваринний світ пралісів НПП «Синевир» досить різноманітний і багатий на рідкісні, зникаючі та корисні види які заслуговують на охорону. У пралісових екосистемах на території парку зосереджено майже 50% всіх видів

тваринного світу, зокрема: птахів гніздових – 40 видів, мігруючих – 20 видів, 4 види виключно зимуючі. Групу рідкісних видів птахів із Червоної книги України представляють 20 видів серед деяких із них: підорлик малий *(Clanga pomarina* C.L.Brechm*)*, орел-карлик *(Hieraaetus pennatus* Gmelin*)*, змієїд *(Circaetus gallicus* Gmelin*)*, орел беркут *(Aguila chrysaetos* L*)*.

У пралісах нараховується 36 видів ссавців, найпоширенішими які віднесено до Червоної книги України є: кутора мала *(Neomys anomalus* Gabrera*)*, нічниця велика *(Myotis myotis* Borkhausen*)*, вухань сірий *(Plecotus austriacus* Fisher*)*, вечірниця дозірна *(Nyctalus noctula* Schreber*)*, нетопир-карлик (малий) *(Pipistrellus pipistrellus* Schreber*)*, тхір темний *(Mustela putorius* L*)*, горностай *(M. erminea* L*)*, ведмідь бурий *(Ursus arctos* L*)*, кіт лісовий *(Felis silvestris* Schreber*)*, рись *(Lynx lynx* L*)* та вовк *(Canis lupus* L*)*, що занесений до ЄЧС, а також парнокопитні які найчастіше зустрічаються в пралісах та старовікових лісах парку: свиня дика *(Sus scrofa* L*)*, косуля європейська, - сарна європейська *(Capreolus capreolus* L*)*, олень благородний *(Cervus elaphus* L*)*.

Висновок.

Пралісові та старовірові системи мають багатогранне науково-практичне, культурне, духовне, рекреаційне та ландшафтно-естетичне значення. Вони не тільки є прикладом унікальних природних цінностей, які визнані ЮНЕСКО, але також є осередками незмінених людиною природних систем. Крім, цього - ці екосистеми є природними лабораторіями та музеями Природи, які постійно потрібно досліджувати, а них і інше біорізноманіття живих організмів, що доповнюють їх значимість на Світовому рівні.

МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ

К ВОПРОСУ ТЕРАПИИ ПАПИЛЛОМАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ У ДЕТЕЙ

Адильгереева М. И.
Юлдашев М. А.
Ташкентский Педиатрический Медицинский
Институт г. Ташкент

Актуальность темы: Проблема диагностики и лечения заболеваний, ассоциированных с вирусом папилломы человека (ВПЧ), в последние годы привлекает особое внимание в связи с резким ростом заболеваемости, значительной контагиозностью и высоким онкогенным потенциалом данного возбудителя.

Цель работы: На основе литературных данных изучить методы лечения папилломавирусной инфекции у детей.

Материалы и методы исследования.Были обработаны литературные источники, а также произведен анализ клинических проявлений папилломавирусной инфекции у детей и иее лечение .

Результаты исследования: Оосновываясь на многочисленных исследованиях было установлено, что эпидемия ВПЧ-инфекции у взрослых не могла не отразиться на показателях распространенности этой инфекции и у детей. Именно поэтому заболеваемость аногенитальными папилломами и обычными бородавками у детей увеличивается. Распространенность инфекции среди детей и молодых взрослых составляет 10% .

Пик заболевания приходится на возраст между 12 и 16 годами. Инкубационный период различен: для обычных бородавок он составляет от 1 до 6 мес.

Данные современных методов обследования показали, что папилломавирусные поражения у детей и подростков связаны с теми же типами ВПЧ, что и у взрослых, причем в силу физиологических особенностей и незрелости защитных механизмов дети и подростки более уязвимы, чем взрослые.

В современной научной литературе предлагается множество способов лечения клинических проявлений ПВИ (криодеструкция, электродеструкция, лазерная вапоризация, радиохирургическое удаление), но ни одна из методик не является приоритетной при выборе тактики лечения ребенка в силу высокого риска побочных эффектов и осложнений, технической сложности выполняемых манипуляций [Коколина, В.Ф.,2010].

Проведенный анализ современной литературы показывает, что наиболее эффективным методом лечения бородавок можно считать комбинированный метод, включающий деструкцию видимых поражений и иммунотерапию [Кубанова А.А. с соавт., 2011].

Несмотря на множество предложенных локальных методов лечения, остается высокой частота рецидивирования патологического процесса, что диктует необходимость поиска лекарственных средств, повышающих эффективность лечения.

Вывод: Суммируя все выше изложенное следует отметить, что данное заболевание является очень часто встречающимся среди маленьких пациентов, отсутствие надежных методов лечения и частое рецидивирование инфекции делают данную проблему одной из наиболее актуальных исследований.

УДК 616.839-008.6-053.81:616.89-008.441.3

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН ВЕГЕТАТИВНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ І РЕГУЛЯЦІЇ СУДИННОГО ТОНУСУ В ОСІБ МОЛОДОГО ВІКУ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПАЛІННЯ ТЮТЮНУ АБО ЕЛЕКТРОННИХ ПРИСТРОЇВ

Батушкін Валерій Володимирович
д.м.н., проф.
Головацька Лариса Олександрівна
ас.
Клепач Дарія Романівна
Сой Аліса Петрівна
Студенти
ПВНЗ «Київський медичний університет»
м. Київ, Україна

Вступ. Враховуючи переконливі дані про несприятливий вплив паління на організм людини, особлива увага останніми роками приділяється дослідженню впливу паління на вегетативну нервову систему (ВНС), що регулює функціонування всіх внутрішніх органів. Результати наукових досліджень свідчать, що в осіб, які палять, знижена ефективність впливу вагусу – головного нерва парасимпатичної нервової системи (ПНС), що регулює роботу серця [6] і спостерігається дисбаланс ВНС з акцентом на механізми гострої та хронічної модуляції симпатичної нервової системи. (СНС). Ці зміни також стосуються впливів інших видів сигарет (не тютюнових), наприклад, кальяну, електронних пристроїв для паління (ЕПП) і навіть забруднення повітря [7]. Так, повідомлялося, що реакції варіабельності ритму серця (ВРС) навіть на вдихання тютюнового диму, подібні до реакцій, що спостерігаються безпосередньо під час паління [4]. При цьому визнано, що у клінічній практиці ВРС є цінним неінвазивним інструментом для оцінки стану ВНС, оскільки ВРС змінюються за різних умов, таких як вертикальне положення, психічне напруження та фізичні вправи, що викликають симпатичну стимуляцію, отже,

ВРС використовується для виявлення і аналізу вегетативних змін [1]. ЕПП позиціонуються у наш час як безпечна альтернатива курінню тютюну, але серцево-судинні ефекти ЕЕП залишаються невідомими. При цьому зміни частоти серцевих скорочень (ЧСС), варіабельності артеріального тиску (ВАТ) і ВРС під час куріння різних видів сигарет чітко не встановлені, а опубліковані результати не є однозначними [2, 8].

Метою дослідження стало визначення особливостей балансу ВНС і регуляції судинного тонусу, ендотеліальної функції основних магістральних судин в осіб молодого віку (18-35 років), в залежності від виду паління – звичайних цигарок чи ЕПП.

Матеріали і методи. Проаналізовано стан ВНС в осіб молодого віку, що палять звичайні цигарки (n=19, 10 жінок та 9 чоловіків, 1 група) та ЕПП (n=17, 8 жінок та 9 чоловіків, 2 група), за допомогою статистичних та хвильових показників вегетативного тонусу з обчисленням інтегральних та системних значень. В якості контролю відібрана група осіб, що не палять (n=12, 10 жінок та 2 чоловіки, 3 група). Отримані результати були порівняні

Основними параметрами аналізу часової області ВРС, були: SDNN (стандартне відхилення від нормального до нормального інтервалу між частотами) та RMSSD (середній квадрат послідовної різниці інтервалу RR). Перший параметр є прямим відображенням ВРС і представляє загальну активність ВНС, а другий – пов’язаний з активністю ПНС. Серед параметрів частотної області ВРС визначали смуги: HF – високої частоти (0,15-0,40 Гц); LF – низької частоти (0,04-0,1 Гц); VLF – дуже низької частоти (0,017 - 0,04 Гц) і ULF – наднизької частоти (<0,017 Гц). HF відображає активність ПНС, тоді як LF є результатом діяльності як СНС, так і ПНС, але оскільки це єдиний показник для оцінки активності СНС, він прийнятий як параметр, що описує його. VLF – це параметр, пов'язаний з активністю ренін-ангіотензин-альдостеронової системи, а ULF – диктується циркадними ритмами. Загальна потужність – це параметр, який відповідає SDNN. Індекс LF/HF відображає взаємодію СНС і ПНС. TINN (триангулярний індекс) – це відношення загальної

кількості R-R інтервалів до висоти гістограми всіх R-R інтервалів та відображає загальну ВРС і є прямо пропорційним парасимпатичній активності. (VLF+LF+HF, відповідає за парасимпатичну активність, норма від 9). Індекс активації підкіркових нервових центрів характеризує активність серцево-судинного підкіркового центру. За допомогою індексу активації оцінюють процеси гальмування в корі головного мозку. Ендотеліальний показник - відсоткове відношення діаметру артерії у відповідь на проведення реактивної гіперемії. Індекс аугментації (ІА) відображає наявність ендотеліальної дисфункції. Високий індекс АІ є предиктором серцево-судинних ускладнень.

Результати і обговорення. Характеристика параметрів ВСР отриманих в ході дослідження представлені в табл. 1-3.

Таблиця 1

Зміни статистичних та хвильових показників ваго-симпатичної взаємодії ВНС в осіб молодого віку в залежності від статі і виду паління

Показники	Група 1 (n=19)		Група 2 (n=17)		Група 3 (n=12)	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Середній вік	24,5	26,7	25,5	22	26,5	26,7
ЧСС	83	83,8	79	72,66	71	81,7
SDNN	40	45,8	34,75	67,66	41	53,9
RMSSD	28,5	39,8	24	6,33	23,5	36,9
Триангулярний індекс	10,73	10,38	11,21	7,5	9,37	8,82
PNN50, %	11	17	4	25,66	3,5	17.06
LF/HF	2,66	1,39	1,6	1,8	3,96	2,42

Таблиця 2

Стан активності підкіркових центрів регуляції гомеостазу

Показники	Група 1 (n=19)		Група 2 (n=17)		Група 3 (n=12)	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Середній вік	24,5	26,7	25,5	22	26,5	26,7
ЧСС	83	83,8	79	72,66	71	81,7
Активність вазомоторного центру регуляції	26,5	19,28	35,5	31	43	40,1
Активність підкоркових центрів регуляції	2,5	1,85	7,75	2,26	3	2,9

Таблиця 3

Особливості функції ендотелію та магістральних судин в осіб молодого віку в залежності від виду паління

Показники	Група 1 (n=19)		Група 2 (n=17)		Група 3 (n=12)	
	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки	Чоловіки	Жінки
Середній вік	24,5	26,7	25,5	22	26,5	26,7
ЧСС	83	83,8	79	72,66	71	81,7
SDNN	40	45,8	34,75	67,66	41	53,9
Aug 1	56,5	58,7	51,25	68	54	58,1
Aug 2	61,5	72,42	5,75	69,33	203,5	61,2
Endotelial	50	64	10	6,33	150	79
Індекс жорсткості	7,95	8,8	7,8	8,86	7,2	7,2

Проаналізувавши отримані дані, можемо зробити наступні висновки. У чоловіків 1 групи був незначно знижений (2,43 %) показник SDNN; помірно знижений показник активності підкіркових центрів регуляції гомеостазу (16,66); значно знижені показники LF/HF (32,82 %), вазомоторного центру регуляції (38,37 %); незначно підвищений ІА (4,62 %); помірно підвищені RMSSD (21,27 %), триангулярний індекс (14,51 %), індекс жорсткості (10,41 %); значно підвищений PNN50% (214,28 %); ендотеліальний показник був незмінений (0 %). У жінок: 1 групи спостерігали незначне зниження показника PNN50% (3,4 %); помірне зниження показників SDNN (15,02 %), ендотеліального показника (18,98 %); значне зниження LF/HF (42,56 %), показника вазомоторного центру регуляції (51,92 %), показника активності підкіркових центрів регуляції гомеостазу (36,2 %); незначне підвищення показників RMSSD (7,85 %), ІА (1,03 %); помірне підвищення триангулярного індексу (16,58 %) та індексу жорсткості судин (22,22 %).

У чоловіків 2 групи реєстрували незначне зниження показника ІА (5,09 %); помірне зниження SDNN (15,24 %), показника вазомоторного центру регуляції (17,44 %); значне зниження LF/HF (59,59%), ендотеліального показника (80 %); незначне підвищення RMSSD (2,12 %), індексу жорсткості (8,33 %); помірне підвищення триангулярного індексу (19,63 %), PNN50% (14,28 %); значне підвищення показника активності підкіркових центрів

регуляції гомеостазу (158,33 %). У жінок 2 групи зафіксовано помірне зниження SDNN (25,52 %), триангулярного індексу (12,18), LF/HF (25,61 %), показника вазомоторного центру регуляції (22,69 %), показника активності підкіркових центрів регуляції гомеостазу (22,06 %); значне зниження RMSSD (82,84 %), ендотеліального показника (91,98 %); помірне підвищення IA (17,03 %), індексу жорсткості (23,05 %); значне підвищення PNN50% (50,41 %).

Отриманні результати підтверджують існуючі уявлення, що куріння спричиняє гостре і хронічне зменшення вагусного контролю серцевої діяльності [3, 5]. Хвильові показники симпато-парасимпатичної рівноваги (LF/HF) значно зменшувались в 1 і 2 групах за рахунок парасимпатичної активності, що, ймовірно, свідчить про компенсаторний ефект.

Встановлено, що базові значення SDNN та RMSSD нижчі у курців, ніж у некурящих осіб. Встановлено також, що вихідне співвідношення LF/HF у курців вище, ніж у некурців, тобто вагусна модуляція серця у курців притупляється Кількість років постійного куріння обернено корелювала з RMSSD та HF та позитивно корелювала із співвідношенням LF/HF. Також, при порівнянні отриманих показників з даними контрольної групи виявлено, що у 1 групі показник LF/HF був зниженим у чоловіків – на 32,82 %, у жінок – на 42,56 %, у 2 групі: у чоловіків – на 59,59 %, у жінок – на 25,61 %.

Висновки:

1. Паління звичайних цигарок або ЕПП викликає певні порушення ваго-симпатичної рівноваги ВНС в молодих осіб незалежно від статі.

2. Визначено тотальне підвищення симпатичної ланки ВНС, що характеризувалося зменшенням SDNN у чоловіків (на 2,43 % – у курців тютюну і на 15,24 % – у користувачів ЕПП та RMSSD у жінок-курців ЕПП (82,84 %), які можна вважати чутливими та специфічними показниками при дослідженні стану ВНС.

3. Симпатикотонія була найбільш виражена у курців ЕПП, особливо серед жінок.

4. Ваго-симпатичний дисбаланс ВНС супроводжувався зменшенням активності вазомоторного та підкіркових центрів регуляції та погіршенням функції ендотелію в осіб, які палять як звичайні цигарки, так і ЕПП.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що паління як тютюну, так і ЕПП, викликає певний дисбаланс ВНС. На відміну від звичайних цигарок, використання ЕПП зумовлює значне зниження RMSSD, особливо у жінок, що відображає підвищення активності симпатичної нервової системи, а також значне порушення функції ендотелію, як у чоловіків, так і у жінок. Можна зробити висновок, що ЕПП не є менш небезпечними, ніж традиційні цигарки, а в деяких випадках можуть бути навіть більш шкідливими. Серцево-судинні наслідки ЕПП викликають занепокоєння. Вважаємо, що за відсутності вагомими доказів, ЕПП не повинні позначатися як безпечний для серцево-судинної системи продукт.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Barutcu I, Esen AM, Kaya D, Turkmen M, Karakaya O, Melek M, et al. Cigarette smoking and heart rate variability: dynamic influence of parasympathetic and sympathetic maneuvers. Ann Noninvasive Electrocardiol. 2005 Jul;10(3):324-9. doi: 10.1111/j.1542-474X.2005.00636.x.

2. Conklin CA, McClernon FJ, Vella EJ, Joyce CJ, Salkeld RP, Parzynski CS, et al. Combined smoking cues enhance reactivity and predict immediate subsequent smoking. Nicotine Tob Res. 2019 Jan 4;21(2):241-248. doi: 10.1093/ntr/nty009..

3. Elghozi JL, Julien C. Sympathetic control of short-term heart rate variability and its pharmacological modulation. Fundam Clin Pharmacol. 2007 Aug;21(4):337-47. doi: 10.1111/j.1472-8206.2007.00502.x.

4. Evans JM, Jenkins RA, Ilgner RH, Knapp CF, Zhang Q, Patwardhan AR. Acute cardiovascular autonomic responses to inhaled particulates. Eur J Appl Physiol. 2015 Feb;115(2):257-68. doi: 10.1007/s00421-014-2998-3.

5. Hayano J, Yamada M, Sakakibara Y, Fujinami T, Yokoyama K, Watanabe Y, et al. Short- and long-term effects of cigarette smoking on heart rate variability. Am J Cardiol. 1990 Jan 1;65(1):84-8. doi: 10.1016/0002-9149(90)90030-5.

6. Laborde S, Mosley E, Mertgen A. Vagal Tank Theory: The Three Rs of Cardiac Vagal Control Functioning - Resting, Reactivity, and Recovery. Front Neurosci. 2018 Jul 10;12:458. doi: 10.3389/fnins.2018.00458.

7. Middlekauff HR, Park J, Moheimani RS. Adverse effects of cigarette and noncigarette smoke exposure on the autonomic nervous system: mechanisms and implications for cardiovascular risk. J Am Coll Cardiol. 2014 Oct 21;64(16):1740-50. doi: 10.1016/j.jacc.2014.06.1201.

8. Skotsimara G, Antonopoulos AS, Oikonomou E, Siasos G, Ioakeimidis N, Tsalamandris S, et al. Cardiovascular effects of electronic cigarettes: A systematic review and meta-analysis. Eur J Prev Cardiol. 2019 Jul;26(11):1219-28. doi: 10.1177/2047487319832975.

ЗМІНИ В АНАЛІЗАХ ХВОРИХ З БЕЗСИМПТОМНИМ ПЕРЕБІГОМ ТА ЖОВТЯНИЦЕЮ В ДО- ТА ПІСЛЯОПЕРАЦІЙНИЙ ПЕРІОДИ ХОЛЕДОХОЛІТАЗУ

Гончаренко Валерія Ігорівна
Геворгян Софія Аветіківна
студенти
Свірепо Павло Васильович
асистент
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Введення. Холедохолітіаз-патологічний стан що характеризується наявністю каменів в жовчновивідних протоках. Разом з жовтяницею є проявами ЖКХ. Вивчення змін основних показників аналізів в різні періоди хвороби, дає можливість лікарю назначити оптимальне лікування, враховуючи особливості організму пацієнта.

Мета роботи. Дослідити показники аналізів пацієнтів у різні періоди хвороби.

Матеріали і методи. Ендоскопія здатна лікувати 90% холедохолітіазу. Ендоскопічна сфінктеротомія (ES) та ендоскопічна папілярна балонна дилатація (EPBD), разом із екстракцією каменю, є основними методами лікування холедохолітіазу.

ES використовує електрокаутеризацію для розрізання глибоких м’язів сфінктера Одді, і цей термін часто використовується як взаємозамінний із папілотомією, що стосується розрізання поверхневого сфінктера дванадцятипалої кишки. ES усуває основний анатомічний бар'єр для проходу каменю та допомагає методам вилучення каменю. Холецистектомія зазвичай слідує за ES, щоб усунути найбільш поширене джерело жовчних каменів.

EPBD - це альтернативна процедура видалення жовчних каменів, при якій сосочок розширений без сфінктеротомії. Ця методика намагається зберегти функцію сфінктера та пом'якшити ускладнення порівняно з ES. У

рандомізованому дослідженні рівень успіху EPBD (89%) був подібним до ES (91%); однак механічна літотрипсія (ML) застосовувалась у більшій частині процедур EPBD. EPBD зменшує ризик кровотечі в короткостроковій перспективі, і що більш важливо, особливо для молодих пацієнтів, зменшує довгострокові ускладнення ES. Спірний недолік EPBD - це вищий рівень постпроцедурного панкреатиту порівняно з ES.

Видобуток каменю після ES або EPBD зазвичай досягається за допомогою повітряних куль та кошиків. Ці пристрої доступні у різних конфігураціях, щоб відповідати різному навантаженню каменю та анатомії жовчних дерев.

Всього досліджено 105 осіб (вік від 30 до 85 років): 66 жінок та 39 чоловіків. Окрім збирання анамнезу, хворим були назначені загально-клінічні методи дослідження крові та сечі, біохімічний аналіз крові, коагулограма, визначення груп крові, гематологічних індексів; електрокардіограма, рентгенологічне дослідження, ультрасонографія –щоб підтвердити супутні захворювання. Оцінювання показників аналізів проведено за шкалою Common Terminology Criteria v. 3.0 (2006).

Результати і обговорення. *Доопераційний період:* У 65 хворих рівень лейкоцитів становив 8,1х 10^9 /л , у 35- перевищував норму в 2 рази, у 2 хворих - нижче норми (від 2,8-26,3 х 10^9 /л). Рівень сегментоядерних нейтрофілів, лімфоцитів, гемоглобіну, тромбоцитів, моноцитів-в межах норми. Зсув лейкоформули вліво. Спостерігалося підвищення нейтрофільно-лімфоцитарного індекса, показника інтоксикації до 2,78±0,45, лейкоцитарного індекса інтоксикації до 2,78±0.28. Рівень загального білірубіну становив 60,6±6,4 мкмоль/л. У 33 хворих за common terminology criteria він перевищував межу в 3 рази, а рівень АЛаТ, АСаТ у 10 разів. Прямий білірубін становив 42,8±5,2 мкмоль/л. Порівняння показників білірубіну:

*Хворі з жовтяницею:*Загальний білірубін 85,9±8.3 мкмоль/л; Прямий білірубін 49,3±5,6 мкмоль/л;

Хворі без жовтяниці:Загальний білірубін 13±0,85 мкмоль/л; Прямий білірубін 7,1±2,5 мкмоль/л;

Рівень загального білку, креатиніну та сечовини без змін.

Післяопераційний період: 1 доба-зниження кількості лімфоцитів, гемоглобіну, еритроцитів; переважання нейтрофільних лейкоцитів, підвищення рівня показника інтоксикації в 2 рази. З 3 доби лейкоцитарний індекс інтоксикації, індекс ядерного зсуву,нейтрофільно-лімфоцитарний індекс та показники лейкограми з гемограмою почали поступово приходити в норму.

Показники прямого білірубіну, загального білірубіну, АЛаТ і АСаТ знизилися, хоча вони й вище норми (хворим надано додаткове медикаментозне лікування).

Висновки. Показники аналізів змінюються від періоду хвороби і його перебігу. До госпіталізації зміни пов'язанні з наявністю запалення. В 1 добу – післяопераційною травмою. З 3 доби більшість показників починають поступово приходити до норми (окрім функціональних проб печінки-потребують тривалого часу відновлення). Розвиток жовтяниці суттєво не відрізняється від безсимптомного перебігу. Характеризується змінами периферійної крові, лейкограми, лейкоцитарного індексу інтоксикації та біохімічними показниками крові.

ГОЛОВНИЙ БІЛЬ, ЯК УСКЛАДНЕННЯ ПРИ ЦЕРЕБРОВАСКУЛЯРНИХ ЗАХВОРЮВАННЯХ

Ібрагімова Олена Леонідівна
кандидат медичних наук,
асистент кафедри неврології №1
Сорока Світлана Григорівна
Лєженцев Георгій Костянтинович
Студенти IV курсу III медичного факультету
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Головний біль є загальним симптомом при інсульті, однак частота, локалізація, тривалість та інші характеристики пацієнтів, у яких під час інсульту розвивається головний біль, важко визначити. Оскільки план обстеження використовувався лише в деяких з попередніх опитувань, які дали частково суперечливі результати [4; 5], ми вирішили вивчити особливості головного болю у хворих на перший гострий інсульт (геморагічний або ішемічний) або транзиторну ішемічну атаку (ТІА). Крім того, ми оцінили взаємозв'язок між головним болем, локалізацією інсульту та етіологією.

Мета. Довести, що головний біль є одним з ведучих симптомів, які передують інсульту та порівняти виникнення болю при різних видах інсульту, а саме: геморагічного, ішемічного та транзиторної ішемічної атаки.

Матеріали та методи. Вивчення включало усіх пацієнтів, прийнятих до неврологічного відділення Університетської Лікарні міста Харкова, які звернулися вперше з інсультом або ТІА за 1 рік**.** Ми дослідили усіх пацієнтів, користуючись стандартним протоколом, який включає в собі демографічні характеристики, рівень освіти, місце роботи, судинні чинники ризику, попередня історія головного болю, клінічні симптоми, електрокардіографія, комп’ютерна томографія (КТ), доплерівське дослідження, магнітно-резонансна томографія або ангіографія залежно від випадку.

Випадки, що включають розриви артерій або субарахноїдальні крововиливи і несвідомі пацієнти або пацієнти с афазією не увійшли до дослідження [1]. Ми класифікували інфаркти переднього та заднього кіл кровообігу згідно з анатомічними і судинними розташуваннями (переднє коло в басейні внутрішньої сонної артерії; заднє коло в басейнах базилярної та вертебральної артерій).

Щоб виявити гостроту головного болю, шкала, запропонована Бланчардом і Андрасіком [6] була використана (0 = немає головного болю і 5 = дуже сильний); 1-2 по шкалі означає не дуже сильний біль, а більше 3-4 являється помірним. Головний біль був визначений як біль, що з'являється перед або після інших симптомів інсульту.

Досліджувались такі ознаки головного болю як: сторона (односторонній, двосторонній), інтенсивність (слабкий, помірний, сильний) та локалізація (передній відділ: лобова, скронева та тім’яна ділянки та задній відділ: потилична ділянка), характер болю (пульсуючий або раптовий сильний головний біль) та симптоми, які супроводжують головний біль (нудота, блювота, світлобоязнь). Виділяють біль, який з’являється за 15 днів до появи нападу; біль, який виник під час нападу або в той же день; біль, який виникає перед та продовжується під час нападу, а також пацієнти відмічають біль після нападу (2 та більше днів).

Результати та обговорення. Вивчення включало 104 пацієнти (середній вік 55.8±0.8 років; 40-70 років), які були госпіталізовані з гострим нападом. Одинадцять пацієнтів мали ТІА, 70 – ішемічний інфаркт, і 23 геморагічний інфаркт. Головний біль був зареєстрований у 37 пацієнтів (35.6%): 15 пацієнтів з головним болем перед нападом, 18 – після нападу, 4 пацієнта відмічало біль перед та під час нападу.

Пацієнти з головним болем частіше були чоловіками ($p < 0,005$) та працювали на роботі, яка вимагала розумових, а не фізичних зусиль. Випадки кровотечі частіше спостерігались як патологія інсульту серед пацієнтів з

головним болем, ніж серед пацієнтів без головного болю (p <0,05), хоча різниці у розподілі інсульту або ТІА між цими двома групами не було.

Головний біль був у 26,8% пацієнтів з інсультом, який був локалізований у передньому колі кровообігу та у 62,5% пацієнтів з інсультом у задньому колі кровообігу (p = 0,006). Серед 37 пацієнтів з головним болем локалізація болю була передньою у 45,9%, задньою у 21,6% та дифузною у 32,4%. Лобовий, скроневий або тім'яний головний біль був у 84,2% пацієнтів із інсультом у передньому колі кровообігу, тоді як потиличний головний біль був у 85,7% пацієнтів із інсультом у задньому колі. Низька кількість пацієнтів з головним болем не давала жодної кореляції між характеристиками болю та супутніми симптомами, якщо розглядати геморагічний та ішемічний інсульти окремо.

Тридцять (17 жінок) з 37 пацієнтів мали головний біль в анамнезі, 21 (57%) пацієнт мав головний біль напруженого типу, 8 - мігрень і 1 - інший тип головного болю; з них 16 пацієнтів мали головний біль під час інсульту. У пацієнтів з головним болем в анамнезі не було виявлено зв'язку між характеристиками головного болю, спричиненого інсультом, і типом попереднього головного болю.

У 17 (21,0%) із 81 пацієнта з ішемічним інсультом або ТІА КТ не виявила відхилень. В інших пацієнтів не було виявлено зв'язку між розміром ураження, виявленого на КТ, та наявністю головного болю: 24,1% пацієнтів з головним болем мали показник ASPECT < 7 на КТ порівняно з 32,8% пацієнтів без головного болю. Одинадцять пацієнтів (47,8%) з ішемічним інсультом та головним болем мали лакунарні інфаркти порівняно з 24 (51,1%) з ішемічним інсультом без головного болю.

Наше дослідження підтверджує, що головний біль є відносно поширеним явищем при цереброваскулярних захворюваннях. Головний біль був у більш ніж третини з 104 пацієнтів з гострим інсультом і був набагато частіше серед пацієнтів з мозковими крововиливами, ніж у пацієнтів з інсультом або ТІА. У п'ятдесяти двох відсотків пацієнтів з мозковими крововиливами під час інсульту був головний біль.

Головний біль був набагато частіше серед пацієнтів із цереброваскулярними захворюваннями в задньому кровообігу, ніж у пацієнтів, у яких була задіяна переднє коло кровообігу. Це можна пояснити більш насиченою іннервацією судин ноцицептивними рецепторами в задньому колі, ніж у передньому, як пропонують кілька авторів[4] .

У пацієнтів з односторонніми ураженнями головного мозку у більшості випадків односторонній головний біль також спостерігався і до мозкового ураження. Це спостереження свідчить про те, що головний біль пов’язаний з активацією ноцицептивних церебральних рецепторів.

Дифузний головний біль був у 32,4% пацієнтів, а двосторонній - у 78,4%. Організація трійчасто-судинної системи може допомогти пояснити, чому головний біль, як і інші вісцеральні болі, не може бути належним чином локалізований або є двостороннім після внутрішньочерепного вогнищевого ураження. Це може бути пов'язано з тим, що рецептивні поля нейронів трійчастого нерву широкі і часто включають двосторонні внутрішньочерепні структури.

Головний біль під час інсульту викликається активацією трійчасто-судинної системи[2]. Незрозуміло, які фактори сприяють активізації трійчастого апарату, викликаючи головний біль. Вони можуть включати речовини, що виробляються з ендотелію або з пошкодженої тканини мозку, такі як брадикініни, оксид азоту або вазоактивні пептиди, що виділяються із закінчень трійчастого нерву, так як пептиди, пов’язані з геном кальцитоніну, і речовиною Р.

Вони можуть сприяти збільшенню ноцицептивного надходження в мозок що призводить до болю в голові. Якщо цей периферичний механізм переважно враховувати для пояснення болю при цереброваскулярних захворюваннях, також можуть бути задіяні інші механізми, такі як поширення в районі зони ішемічного ураження, який, можливо, може втручатися в спрацьовування та підтримку болю в голові.

Головний біль в анамнезі був пов’язаний з наявністю головного болю, пов’язаного з інсультом. Дані літератури дають суперечливу інформацію в цьому відношенні[4], але останні дослідження вказують на те, що при гострому інсульті головний біль часто є реактивацією звичного головного болю пацієнта, і що ішемія може спричинити шквал епізодів мігрені. У цьому дослідженні 56% пацієнтів з головним болем в анамнезі мали головний біль напруженого типу. Попередні звіти припускають, що головний біль під час інсульту може бути спричинений викидом вазоактивних речовин (подібних до нападів мігрені) в трійчасто-судинну систему, але тим самим вивільнення цих вазоактивних речовин, схоже, відіграє важливу роль у багатофакторному патогенезі головного болю напруженого типу[3].

Не виявлено зв'язку між розміром ураження, виявленого за допомогою КТ, та наявністю головного болю. Також лакунарні інфаркти були виявлені у 47,8% пацієнтів з ішемічним інсультом та головним болем. Це свідчить про те, що ішемія та пошкодження паренхіматозної тканини як такі не є головними факторами, що викликають головний біль. Інші автори пояснили цей результат уявленням, що утворення на поверхні мозку (наприклад, судинна система) можуть відігравати роль у виникненні болю.

У нашому дослідженні ми виявили, що головний біль почався до інсульту у 40,5% досліджуваних. Це спостереження відповідає попереднім дослідженням і вказує на те, що головний біль при інсульті часто має органічну, а не психогенну етіологію. Інсульт може бути наслідком тривалого патологічного судинного процесу, при якому головний біль служить лише попереджувальним знаком ішемічного інсульту.

Обмеженням нашого дослідження, розглядаючи окремі підгрупи (пацієнти з ТІА, ішемічним або геморагічним інсультом), є низька кількість досліджуваних пацієнтів, що не дозволяє провести точний аналіз.

Висновки. На закінчення головний біль був у 35,6% пацієнтів із цереброваскулярними захворюваннями і частіше зустрічався при геморагічному інсульті порівняно з ішемічним інсультом або ТІА. Головний

біль був набагато частіше серед пацієнтів із цереброваскулярними захворюваннями в задньому колі кровообігу, ніж у пацієнтів, у яких була задіяно переднє коло кровообігу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Судинні захворювання головного та спинного мозку (діагностика, лікування та профілактика) : навч.-метод. посіб. для лікарів-інтернів неврологів, терапевтів, сімейних лікарів / О. А. Козьолкін, А. Ревенько, С. О. Мєдведкова, А. А. Кузнєцов. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2017. - 120с.
2. Неврологія : нац. підруч. для студ. вищ. мед. нав. закл. IV рівня акредитації / І. А. Григорова [та ін.] ; за ред.: І. А. Григорової, Л. І.Соколової. - К. : ВСВ Медицина, 2014. - 640 с.
3. Парфенов В. А. Ишемический инсульт / В. А. Парфенов. - М. : МИА, 2012. - 288 с.
4. Edmeads J (1979) The headache of ischemic cerebrovascular disease. Headache 19(6): 345–349
5. Paciaroni M, Parnetti L, Sarchielli P, Gallai V (2001) Headache associated with acute ischemic stroke. J Headache Pain 2(1): 25–29.
6. Blanchard EB, Andrasik F (1985) Management of chronic headaches, a psychological approach. Exeter Pergamon Press

АНАЛІЗ ПОШИРЕНОСТІ КОКОВОЇ МІКРОФЛОРИ, ВИДІЛЕНОЇ ВІД ХВОРИХ НА БРОНХІТИ

Коваленко Наталія Іллівна
к. біол. н., доцент
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна
Новікова Ірина Володимирівна
завідуюча багатопрофільної
клініко-діагностичної лабораторії
Комунальне некомерційне підприємство
Харківської обласної ради
«Обласна клінічна лікарня»
м. Харків, Україна

Вступ. Частка захворювань органів дихання невпинно зростає і становить біля 40 % всіх звернень за медичною допомогою. Запалювальні захворювання бронхів є найбільш поширенішими серед них. Так, захворюваність на гострий бронхіт реєструється у 20-40% випадків, а на хронічний – у 30 % хворих [Алексєєнко С.Н., 2015]. Збудниками гострого бронхіту, як правило, є віруси, а саме віруси грипу, парагрипу, аденовіруси, коронавіруси, респіраторно-синтиціальний вірус, частка яких становить 85-95 % [Ігнатова Г.Л., 2016]. У 5-10 % випадків гострий бронхіт викликають бактерії *C. pneumoniae, M. pneumoniae* і *B. pertussis*. Рідше причиною захворювання є S. pneumoniae, M. *catarrhalis, H. influenzae* [Ігнатова Г.Л., 2016].

Мікробіом дихальної системи характеризується наявністю мікроорганізмів, які у здорових людей мають низьку щільність популяції. Респіраторні захворювання змінюють баланс імміграції і елімінації мікроорганізмів і знижують ефективність факторів, які їх знешкоджують. Крім того, вони викликають зміни в структурі дихальних шляхів, що сприяють створенню ніш, в яких відбувається розмноження коменсальних бактерій. Зниження здатності до елімінації мікроорганізмів призводить до розвитку дисбактеріозу, який в свою чергу, підвищує чутливість до респіраторних

інфекцій [Pulvirenti G. et al., 2019]. Порушення балансу між членами мікробіому, наприклад, через нераціональне використання антибіотиків, спричиняє активне розмноження умовно-патогенних бактерій. Крім того, модифікована мікробіота втрачає свою захисну функцію і може брати участь у патогенезі гострих і хронічних захворювань дихальних шляхів [Santacroce L., 2020]. Актуальним питанням є визначення ролі умовно-патогенних мікроорганізмів-представників нормальної мікрофлори у розвитку запалювальних процесів нижніх дихальних шляхів.

Мета: вивчення видового складу мікрофлори при бронхітах та визначення частки участі різних видів у структурі біоценозу.

Матеріали і методи досліджень. У роботі використані результати бактеріологічних досліджень промивних вод бронхів і мокротиння від 247 хворих на бронхіт.

Виділення та ідентифікацію мікроорганізмів за морфологічними, культуральними і біохімічними властивостями проводили відповідно до Наказу МОЗ СРСР № 535 від 22.04.1985р.

Визначення чутливості мікрофлори до антибіотиків проводили методом дифузії в агар (метод стандартних дисків) відповідно до Наказу МОЗ України № 167 від 05.04.07. Екологічну характеристику мікробіоти здійснювали за показниками індексу Бергера-Паркера та індексу постійності.

Колонізаційний рівень мікроорганізмів визначали шляхом підрахунку колонієутворюючих одиниць в 1 мл дослідженого матеріалу й виражали десятинним логарифмом (lg КУО/мл).

Результати досліджень та їх обговорення. Із клінічного матеріалу хворих було виділено та ідентифіковано 363 штами мікроорганізмів, які було віднесені до 9 родів і 11 видів. Етіологічна структура була представлена факультативно-анаеробними бактеріями та грибами. За індексом постійності лише стрептококи групи viridans були віднесені до рідкісних або додаткових, а всі інші види – до випадкових. У кількісному відношенні частіше за всіх виділялася кокова флора (215 штамів або 59,2 %) (табл. 1). Стрептококи групи

viridans були найпоширенішими в цій групі і висівалися у 37,5 % випадків та мали колонізаційний рівень 10^7 lg КУО/мл. Частка стафілококів коливалася від 4,0 до 10,7 %, інших видів стрептококів – 0,8-4,3 %. Рівень їх колонізаційної щільності становив 4,0-4,5 lg КУО/мл для стафілококів і 5,0 lg КУО/мл для S. pyogenes. До випадкових видів були віднесені клебсієла (8,3 %) та синьогнійна паличка (7,2 %) із колонізаційним рівнем 3,6 та 4,8 lg КУО/мл відповідно. Інші види грамнегативних бактерій виділялися в поодиноких випадках і їх рівень колонізаційної щільності коливався в межах 2,0-3,7 lg КУО/мл. Наступними за поширеністю були гриби роду Candida. (22,6 %), які характеризувалися високим рівнем колонізаційної щільності (6,5 lg КУО/мл). У двох хворих (0,6 %) був виділений Penicillium spp. із колонізаційним рівнем 4,5 lg КУО/мл.

Таблиця 1

Видовий склад мікрофлори, виділеної із клінічного матеріалу при бронхітах

Мікроорганізм	Частота висівання мікроорганізмів (абсолютне значення/%)				
	Загальна	У моно-культурі	В асоціаціях		
			Дво-компо-нентних	Три-компо-нентних	Чотири-компо-нентних
Streptococcus групи *viridans*	136/37,5	72/52,9	55/40,4	8/5,9	1/0,7
S. aureus	39/10,7	8/20,5	22/56,4	8/20,5	1/2,6
K. pneumoniae	30/8,3	6/20	13/43,3	10/33,3	1/3,3
P. aeruginosa	26/7,2	17/65,4	6/23,1	3/11,5	-
S. epidermidis	15/4,0	11/73,3	3/20	1/6,7	-
S. anhaemolyticus	16/4,3	7/43,7	8/50	1/6,3	-
S. pyogenes	6/1,7	2/33,3	3/50	1/16,7	-
E. coli	4/1,1	2/50	1/25	1/25	-
E. faecalis	3/0,8	1/33,3	2/66,7	-	-
E. cloacae	2/0,6	2/100	-	-	-
E. faecium	1/0,3	1/100	-	-	-
E. aerogenes	1/0,3	-	1/100	-	-
Candida spp.	82/22,6	16/19,5	49/59,8	16/19,5	1/12,2
Penicillium spp.	2/0,6	-	2/100	-	-

Екологічні показники, а саме індекси постійності та домінування Бергера-Паркера підтвердили значимість ендогенних мікроорганізмів носоглотки, стрептококів і стафілококів, у біоценозі бронхів (табл. 2). Поширення інших умовно-патогенних бактерій вказує на формування дисбіозу слизової оболонки бронхів на фоні ослабленого місцевого імунітету і, можливо, нераціонального використання антибіотиків.

Таблиця 2

Екологічна характеристика мікрофлори, виділеної із клінічного матеріалу при бронхітах

Мікроорганізм	Індекс постійності, %	Індекс домінування Бергера-Паркера	Колонізаційний рівень, lg КУО/мл (M+m)
Streptococcus групи *viridans*	37,5	1,0	6,7+0,6
S. aureus	10,7	3,5	4,0+0,4
K. pneumoniae	8,3	4,5	3,6+0,3
P. aeruginosa	7,2	5,2	4,8+0,5
S. anhaemolyticus	4,3	8,5	4,3+0,4
S. epidermidis	4,0	9,1	4,5+0,5
S. pyogenes	1,7	22,7	5,0+0,6
E. coli	1,1	34,0	3,7+0,4
E. faecalis	0,8	45,3	2,0+0,3
E. cloacae	0,6	68,0	3,0+0,2
E. faecium	0,3	136	3,0+0,3
E. aerogenes	0,3	136	3,0+0,2
Candida spp.	22,6	1,7	6,5+0,6
Penicillium spp.	0,6	68	4,5+0,4

У 41,3 % хворих мікроорганізми висівалися в асоціаціях. Більшість виділених бактерій (165 штамів або 45,5 %) належала до двокомпонентних асоціації (33,6 % випадків). Трикомпоненті комбінації були виявлені у 18 хворих (7,3 %), 4 види мікроорганізмів було виділено у 1 хворого (0,4 %). Найпоширенішими були асоціації бактерій і грибів роду *Candida* (62,7 %).

До складу двокомпонентних асоціацій переважно належали стрептококи групи *viridans* з грибами роду *Candida* (54%), *S. aureus* (51 %) або клебсієлами (13 %). Інші асоціації складалися з грибів роду *Candida* у сполученні з

клебсієлами і стрептококами групи *viridans* (по 36,8 %), а також стафілококами (31,6 %) та *P. aeruginosa* і *K. pneumoniae* у поодиноких випадках.

Стрептококи групи *viridans* були представлені дещо більше у монокультурі (52,9 %), а гриби роду *Candida,* навпаки, активніше колонізували досліджений біотоп у складі асоціацій (77,4 %). За відсутності домінантних видів біотоп заселявся не характерними для нього видами *K. pneumoniae, P. aeruginosa, E. coli, E. cloacae, E. aerogenes, E. faecalis, E. faecium* та транзиторними видами, а саме *S. aureus, S. epidermidis, S. pyogenes* і *S. anhaemolyticus*.

Висновки. У хворих на бронхіти відбувається активна колонізація бронхів представниками мікрофлори носоглотки з переважанням стрептококів групи *viridans* та грибів роду *Candida* та формуванням дво- і трикомпонентних асоціацій. У більшості випадків мікробіоценоз бронхів був представлений грампозитивними коками. Поява транзиторних і випадкових мікроорганізмів свідчить про зниження колонізаційної резистентності. Виявлені особливості мікробіоценозу у хворих на бронхіт вказують на необхідність застосування схем лікування, які містять засоби широкого спектру протимікробної дії, а також сприяють відновленню нормальної мікрофлори.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ПОЛОГІВ У ЖІНОК З ІНФЕКЦІЄЮ СЕЧОВИВІДНИХ ШЛЯХІВ

Кухлій Владислав Юрійович
лікар-інтерн акушер-гінеколог
КНП МКЛ м. Слов'янськ
Гусєв Вячеслав Михайлович
доцент кафедри акушерства і гінекології,
к.мед.н., доцент
Донецький національний медичний
університет МОЗ України
м. Лиман

Введення. Характерним для останніх років залишається висока захворюваність на екстрагенітальну патологію вагітних жінок без тенденції до її зниження. Інфекції сечовивідних шляхів (ІСВШ) – найбільш поширені захворювання, які при вагітності займають друге місце після патології серцево-судинної системи. Їх частота за останні 10 років зросла з 1,6 до 15 %, що призвело до значного підвищення перинатальної захворюваності та смертності (J.E.Jr. Delzell, 2000, Lumbiganon P. et al., 2010, Bahadi G et al.,2010).

Поширеність серед вагітних даного захворювання обумовлена анатомо-фізіологічними особливостями будови жіночого організму. Більш широкий і короткий сечовипускник, близкість уретри до природних резервуарів інфекції – піхви, прямої кишки, сприяє швидкому проникненню умовно-патогенної флори в сечовий міхур. Здебільшого це кишкова паличка та інші представники сімейства ентеробактерій (Смирнова Н.Ю., Розин А.В., 2017).

Проблема ІСВШ обумовлена особливостями клінічного перебігу, діагностики та лікування інфекцій сечового тракту під час вагітності. За даними літератури поширеність ІСВШ в популяції вагітних представлена досить широким діапазоном і становить 2,5-26 %, у тому числі гестаційним пієлонефритом, який діагностується майже у 20 % вагітних, значно підвищуючи ризик невиношування вагітності, передчасних пологів, анемії,

хоріоамніоніту, післяпологового ендометриту, народження функціонально незрілих доношених дітей та їх відставання у розвитку у постнатальному періоді (Glaser A.P., Schaeffer A.J., 2015).

Встановлено, що у жінок із ІСВШ загроза переривання вагітності спостерігається в 25,41 % випадків при моноінфекції та в 47,62 % – при поєднанні інфекції сечовивідних і статевих шляхів; порушення матково-плацентарного кровотоку – в 35,71 %; внутрішньоутробна гіпоксія плода – в 22,13 %; передчасні пологи – в 28,56 %; дистрес плода в пологах – в 28,56 %; гіпотрофія плода – в 22,95 % випадків (Агабабов Р.М.,2017).

Тому метою роботи було вивчення особливостей перебігу та ускладнень пологів у жінок, вагітність яких перебігала на тлі інфекцій сечовивідних шляхів з метою розробки заходів направлених на їх зменшення в подальшому.

Матеріали та методи: відповідно до поставленої мети було проведено ретроспективний аналіз історій пологів 25 пацієнток, перебіг вагітностей яких ускладнився ІСВШ, які склали основну групу. До групи контролю було віднесено 30 пацієнток з необтяженим соматичним та акушерським анамнезом, віднесених до категорії практично здорових осіб.

Статистична обробка матеріалу проводилася за допомогою комп'ютерної програми «Excel». При статистичній обробці отриманих результатів використовувались основні прийоми статистичного аналізу щодо біологічних і медичних досліджень.

Результати дослідження: Основну групу склали у своїй більшості першовагітні пацієнтки – 16 жінок (64%), решта 9 (36%), мали в анамнезі вагітності та пологи. Група контролю у своїй більшості була представлена першовагітними, 27 (90%). Середній вік у досліджуваних групах дорівнював 26,03±0,94 та 26,67±0,55, відповідно ($p>0,05$). У більшості пацієнток групи контролю пологи відбулися у терміні 37-40 тижнів.

В основній групі інфекція сечовивідних шляхів була представлена проявами циститу та уретриту у 17 пацієнток (68%), інші – 8 пацієнток (32%), мали прояви безсимптомної бактеріурії. У 15 пацієнток (60%) ІСВШ

діагностовано вперше, у 7 (28%) – запалення розвинулося на тлі безсимптомної бактеріурії, яка супроводжувала вагітність з ранніх термінів та була підтверджена бактеріологічним методом (наявність КУО 10^5 і більше). У 18 вагітних (72%) ІСВШ була виявлена у першій половині вагітності, решта 28% – у терміні 30-34 тижні. Діагноз було підтверджено на підстави клінічної симптоматики, даних лабораторного обстеження та консультації суміжних спеціалістів. Антибактеріальна терапія була призначена у 16 випадках (64 %), 10 вагітних (40 %) отримували ампіцилін, 5 (20 %) – монурал, решта – фітотерапію.

Проведене бактеріологічне дослідження сечі у вагітних основної групи довело, що етіологічним фактором гострого запального процесу сечовивідних шляхів у 19 випадках (76 %) була *Escherichia coli; Enterococcus faecalis* – 8 % (2 випадки), *Ureaplasma urealyticum* – 3 випадки (12 %) відповідно. У 10 випадках (40%) у вагітних основної групи було констатовано поєднання двох або більше збудників. Бактеріологічне дослідження сечі вагітних групи контролю на патогенну та умовно патогенну флори було негативним, тобто росту колоній збудників виявлено не було.

Домінуючими видами у структурі мікробіоценозу піхви у жінок основної групи були: *Streptococcus spp.* у 92 % випадків, *Peptostreptococcus spp.* 48 %, *Staphylococcus spp*. 60 %, *Corynebacterium xerosis* 52 %, *Candida spp.* 48 %, *Escherichia coli* 68 % відповідно. У структурі мікробіоценозу піхви жінок контрольної групи розподіл мікроорганізмів за показниками відрізнявся. Так, домінуючі види складали *Lactobacillus spp.* (100 %), *Corynebacterium xerosis* (50 %); додаткові види – *Staphylococcus spp*. (23,33 %), *Peptostreptococcus spp.* (26,67 %), *Candida spp*. (16,67 %).

Аналіз історій пологів довів, що найбільш частим ускладненням у пологах було несвоєчасне відходження навколоплідних вод у пацієнток основної групи. Передчасний розрив плодових оболонок у жінок основної групи мав місце у 12 випадках (48 %) та привів до передчасного народження дітей у терміні 34-35 тижнів у 16 % (4 випадки), тоді як у пацієнток групи

контролю цей показник був значно нижчий та склав 6,67 % випадків. Народження дітей з низькою масою тіла (від 2245,0 до 2700,0 г) спостерігався у 5 випадках (20 %) у основній групі, тоді як у групі контролю цей показник був на рівні 3,33 % – 1 випадок (2850,0 г). Багатоводдя було діагностовано у 6 випадках (24 %), маловоддя – 2 (8 %). У пацієнток групи контролю по 1 випадку (3,33 %) відповідно. У 14 випадках (56 %) пологи ускладнилися аномаліями скоротливої діяльності матки у вагітних основної групи, тоді як у групі контролю це ускладнення спостерігалося лише у 4 випадках (13,33 %) ($p<0,05$). У 20 % (5 випадків) пологи закінчилися шляхом операції кесаревого розтину, причиною якого у 3 випадках (12 %) став дістрес плода, слабкість пологової діяльності – 2 випадки (8 %) призвела до абдомінального завершення пологів. У групі контролю цей показник склав 6,67 % (2 випадки) внаслідок обструктивних пологів.

Порушення скоротливої діяльності матки у ранньому післяпологовому періоді констатовано у 4-х породіль (16 %) основної групи, у контрольній групі цього ускладнення не спостерігали ($p<0,05$). При огляді плаценти в у 6 випадках (24 %) жінок основної групи виявлено дефекти, у зв’язку з чим було проведено ручну ревізію порожнини матки та видалення залишків посліду. У жінок контрольної групи вищезазначена патологія спостерігалася у 1випадку (3,33 %, $p<0,05$). Пологовий травматизм мав місце у 5 жінок основної групи (20 %) та у 2 випадках контрольної групи (6,67 %, $p<0,05$).

Висновки. Результати ретроспективного дослідження довели, що наявність інфекції сечовивідних шляхів сприяє виникненню акушерської патології. Отримані дані у жінок основної та контрольної груп свідчать про очевидну суттєву відмінність у перебігу пологів та їх ускладнень на тлі інфекції сечовивідних шляхів.У зв’язку з зазначеним, вагітні з ІСВШ повинні складати групу високого ризику з виникнення акушерських ускладнень. Вони потребують значно активнішого лікарського втручання з залученням суміжних спеціалістів з метою ранньої діагностики, лікування та профілактики.

УДК 614

СТАН ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОЇ СИТУАЦІЇ З ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ / СНІДУ В УКРАЇНІ ЗА 2010 – 2020 РОКИ З УРАХУВАННЯМ РЕТРОВІРУСНОЇ ТЕРАПІЇ

Лукомська Ольга Володимирівна
судовий експерт
сектору біологічних досліджень та обліку
Житомирського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України
м. Житомир, Україна

Анотація. У статті висвітлено аналіз епідеміологічної ситуації з ВІЛ/СНІД в Україні та ефективності запровадження ретровірусної терапії для пацієнтів в період 2010-2020 років. Наведено статистичні дані зараження нових осіб, народжених з ВІЛ, кількості смертей спричинених інфекцією, а також найбільш поширені шляхи інфікування.

Ключові слова. ВІЛ, СНІД, антиретровірусна терапія, програми ЮНЕЙДС 90-90-90, тестування на ВІЛ.

Мета роботи. Визначити тенденцію епідеміологічної ситуації в Україні за 2010 – 2020 роки та оцінити вплив міжнародної програми швидких цілей ЮНЕЙДС «90-90-90», державних програм, таких як: загальнодержавна цільова соціальна програма протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки, загальнодержавна цільова соціальна програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2019-2023 роки, на ситуацію протидії ВІЛ-інфекції в Україні [1, 2, 6].

Матеріали і методи. Проведено аналіз та синтез статистичних даних за 2010-2020 роки сероепідмоніторингу. Здійснено оцінювання міжнародних, державних та регіональних програм протидії ВІЛ-інфекціх/СНІДу.

Виявлення ефективності дії впроваджених національних та регіональних програм протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу за період 2010-2020 років в Україні, загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу

на 2014-2018 та 2019-2023 роки. Прогрес країни у програмах ЮНЕЙДС «90-90-90» та Національної стратегії тестування на ВІЛ в Україні на 2019-2030 роки.

Результати і обговорення. ВІЛ-інфекція – інфекційне захворювання, що виникає внаслідок зараження вірусом імунодефіциту людини (*Human Immunodeficiency Virus)* (далі – ВІЛ) та характеризується прогресуючим ураженням імунної системи.

Антиретровірусна терапія (далі – АРТ) є обов'язковою складовою комплексної медичної допомоги ВІЛ-інфікованим, яка полягає у одночасному лікуванні хворих кількома антиретровірусними препаратами. Метою АРТ є максимальне пригнічення реплікації РНК вірусу, відновлення функції імунної системи, подовження та підвищення якості життя ВІЛ-інфікованих, попередження розвитку СНІД-асоційованих захворювань та передачі ВІЛ [4].

В сучасних реаліях одним із пріоритетних напрямків державної політики у сфері охорони здоров’я і соціального розвитку в країні є протидія ВІЛ та СНІД інфекції [2].

Станом на 2019 рік в Україні проживало близько 250 тисяч офіційно підтверджених осіб з позитивним ВІЛ-статусом [7]. Слід зазначити, що майже половина реальної кількості людей, які живуть з ВІЛ, не знає про свій ВІЛ-позитивний статус, близько третини осіб – залишаються поза медичним обліком. Кожна п’ята інфікована людина, яка перебуває на обліку, залишається поза медичним наглядом з різних причин, а більше половини осіб виявляються вперше на термінальних клінічних стадіях ВІЛ-інфекції [1].

Щороку кількість нових випадків інфікування ВІЛ-інфекцією збільшується, хоча з 2014 року рівень зараження почав сповільнюватися. Для порівняння у 2010 році кількість нових випадків інфікування складала 20489 осіб, у 2019 році – 16258 інфікованих. Пік найбільшої кількості виявлення нових випадків ВІЛ-інфекції в Україні припав на 2013 рік – 21631 випадів, після якого щорічна кількість нових інфікованих не перевищувала цей показник. В свою чергу це може бути зумовлено відсутністю даних про кількість осіб, які захворіли на непідконтрольній території на сході країни та

АР Крим. На графіку нижче показано чисельність нових зареєстрованих випадків інфікування ВІЛ за 2010 –2020 роки (рис 1).

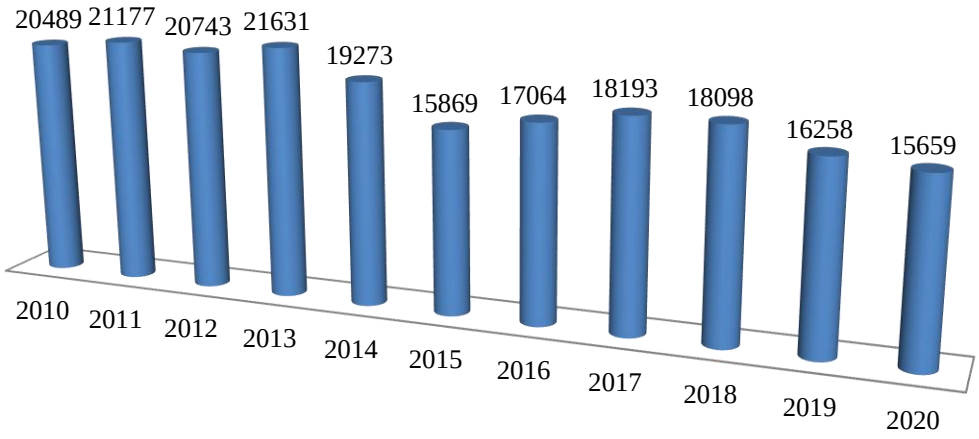

Рис 1. Кількість нових випадків інфікування ВІЛ

Найвищий рівень захворювання на СНІД в період з 01.01.2020 по 31.12.2020 року зареєстровано в Дніпропетровській – 3611, Одеській – 3574, Донецькій – 1220 та м. Київ – 1252 випадки інфікування. Показники зростання захворюваності спостерігаються у Кіровоградській, Запорізькій, Київській та Херсонській областях [6].

В свою чергу кількість смертей спричинена СНІДом зменшилася з 3870 осіб у 2012 році до 2112 у 2020 році, що являється найменшим показником за останнє десятиліття, проте є одним із найбільших в Європі. Найвищий показник смертності за 2020 рік зареєстровано у Дніпропетровській – 450, Одеській – 364, Донецькій областях – 191, м. Київ – 116 осіб. Відповідні дані зображено на графіку, що надається нижче (рис 2).

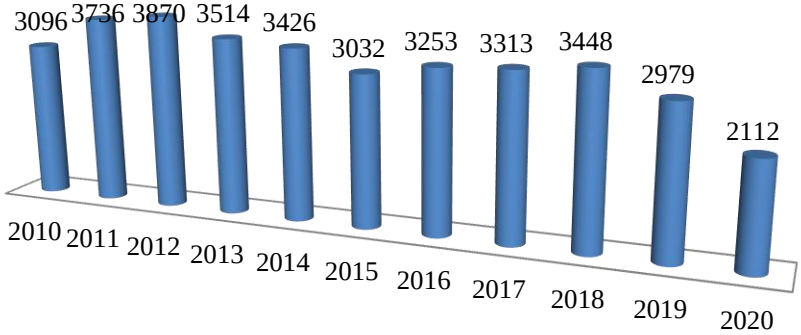

Рис 2. Кількість смертельних випадків спричинених СНІДом

Епідемія ВІЛ-інфекції в Україні неоднозначна, серед певних груп населення спостерігається значно вища поширеність ВІЛ. Коли вперше в Україні розпочалася епідемія, то в основному вона вражала людей, переважно чоловіків, які вживали ін'єкційні наркотики, що в поєднані з несвідомими статевими стосунками призвело до того, що з 2007 року кількість випадків інфікування статевим шляхом стрімко почала збільшуватися. За статистичними даними за 2020 рік, серед 15659 нових інфікованих випадків, встановлено, що статевим шляхом інфікувалися 9584 особа, з яких в свою чергу 9191 осіб – гетеросексуальним та 393 особа – гомосексуальним контактом. Парентеральним шляхом інфіковано – 5963 особи, з яких через ін'єкційне уведення наркотичних речовин – 5960 особа, решта випадків інші шляхи інфікування ВІЛ (діти, народжені ВІЛ-позитивними жінками, або шлях інфікування не визначено) (рис 3) [6, 8].

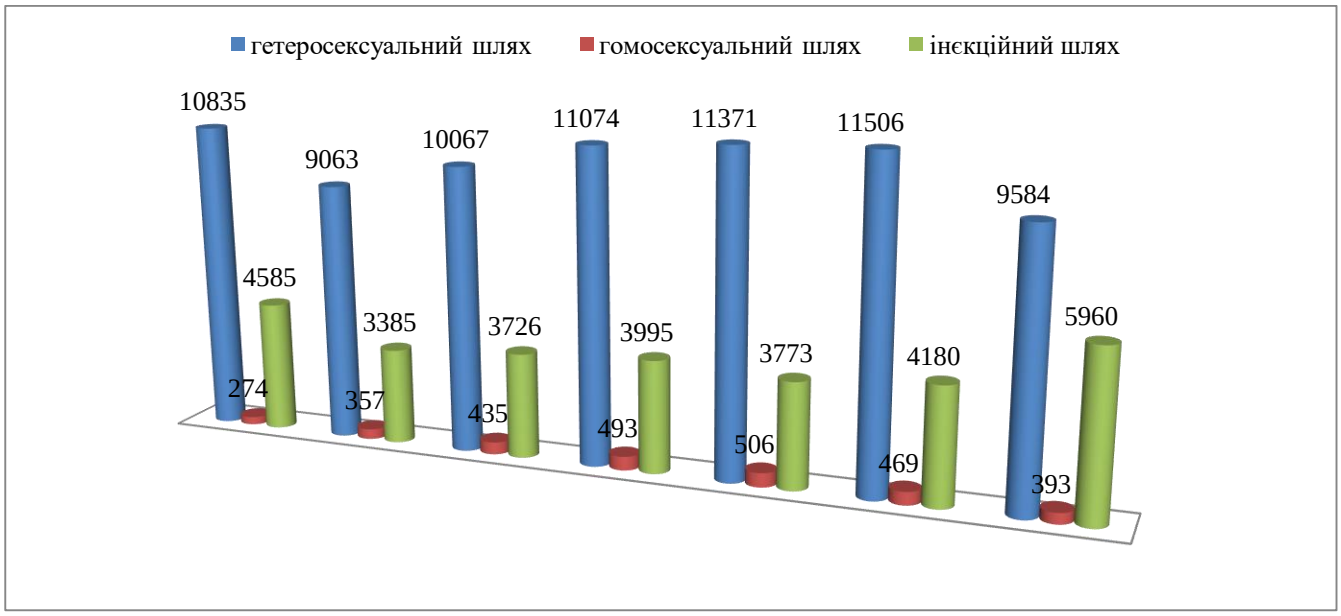

Рис 3. Найбільш поширені шляхи інфікування

Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я від 12.07.2010 року № 551 «Про затвердження клінічного протоколу антиретровірусної терапії ВІЛ-інфекції у дорослих та підлітків» в Україні почався новий етап лікування хворих.

За для врегулювання ситуації, що виникла та подальшої протидії поширенню інфекції, Україною було взято на себе зобов'язання, щодо

врегулювання ситуації, що виникла. Загальнодержавна цільова соціальна програма протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки полягала у створені системи безперервного надання якісних і доступних послуг з профілактики та діагностики ВІЛ-інфекцій, насамперед представникам груп підвищеного ризику, щодо інфікування ВІЛ, послуг з лікування, догляду і підтримки людей, які живуть з ВІЛ, у рамках реформування системи охорони здоров'я [1].

За період реалізації вище вказаної програми, досягнутого прогресу, який спостерігався з 2017 року, зокрема за даними офіційної статистики, на 38% зменшилась кількість захворювань у віковій групі від 15 до 24 років (з 1534 до 944 випадків), поступово зменшується поширеність ВІЛ серед вагітних, в рази зменшилася частота передачі ВІЛ від матері до дитини (з 3660 у 2014 році до 1923 випадків у 2020) (рис 4) [1, 6].

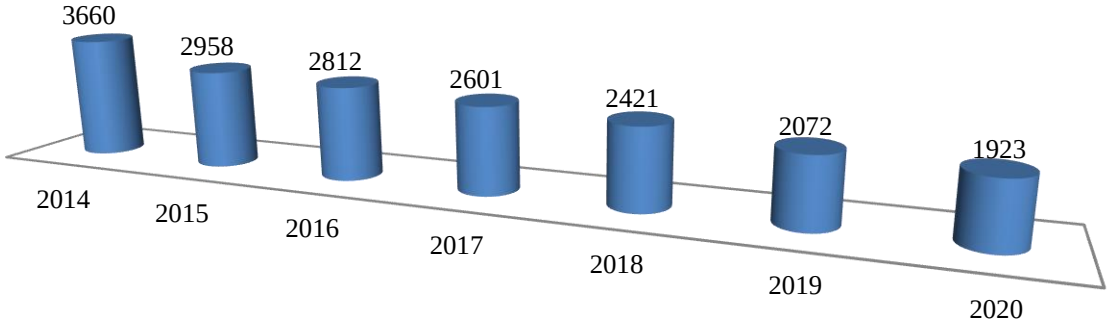

Рис 4. Статистика народження дітей з ВІЛ

З метою подальшого закріплення прогресу та стабілізації епідеміологічної ситуації в Україні впроваджено загальнодержавну цільову соціальну програму протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2019-2023 роки, основна мета якої полягає у знижені захворюваності і смертності від хвороб, зумовлених СНІДом шляхом створення та функціонування ефективності системи надання якісних і доступних послуг з профілактики, тестування на антитіла до ВІЛ, лікування, догляду і підтримки людей, що живуть з ВІЛ у системі охорони здоров'я [2].

Також, у 2017 році Україна взяла на себе зобов'язання щодо швидких цілей ЮНЕЙДС «90-90-90», пріоритети якої полягали у ранньому виявлені та діагностиці хвороби, у збільшені ролі первинної ланки медицини та медичних

закладів посилилась, основною запорукою успіху стали працівники, що безпосередньо надають послуги; створення сприятливих умов для інфікованих та збереження анонімності [3]. Станом на кінець 2019 року прогрес полягав у тому, що 67% людей, які живуть з ВІЛ, знали про свій статус, з них 80% перебували на лікуванні. З тих, хто знаходився на лікуванні, 95% були вірусно пригнічені. Загалом це становить 54% усіх людей, які живуть з ВІЛ в Україні на лікуванні та 51% з яких вірусно пригнічується [6, 5].

У результаті всіх впровадження програм суттєво збільшилася кількість осіб, які отримують антиретровірусну терапію та мають можливість для нормального життя (рис 5)

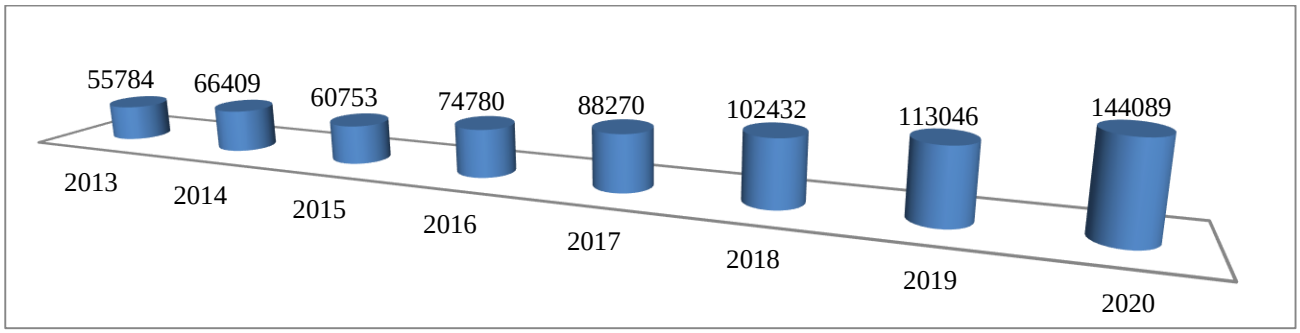

Рис 5. Кількість осіб, які отримують АРТ

Кількість призначення та видача АРТ здійснюється відповідно до національних клінічних протоколів та доведеної квоти фінансування АРТ. Наразі залишається проблема поставок антиретровірусних препаратів по заявках, що унеможливлює якісне планування необхідних лікарських засобів та призводить до колапсу системи забезпеченні препаратами.

Висновки. Чисельність людей які живуть з підтвердженим ВІЛ-статусом збільшується щороку, але при цьому досі більше половини інфікованих не знають про свій статус. Кількість пацієнтів, що отримують АРТ постійно збільшується, водночас збільшується і частка осіб, які не отримують належного лікування. Питома вага осіб які перебувають на медичному обліку та отримують лікування зросла, але поки що не наближається до поставлених цілей.

Прогрес Національної стратегії тестування на ВІЛ в Україні полягає у забезпеченні якісного тестування на ВІЛ, ранньому виявлені фактів інфікування та своєчасному становленні на облік осіб з позитивним статусом.

Недоліком на сьогодні залишається важко доступність хворих до закладів, які надають послуги з АРТ, за рахунок чого залишається частка осіб, які змушені відмовитися від терапії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальнодержавна цільова соціальна програма протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу на 2014-2018 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1708-18#Text (15.02.2020)

2. Загальнодержавної цільової соціальної програми протидії ВІЛ інфекції/СНІДу на 2019-2023 роки (Концепція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://moz.gov.ua/uploads/1/5670-pro_20180621_1.pdf (15.02.2020)

3. Ініціатива fast-track cities подолання сніду як загрози здоров'ю населення до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://health.kievcity.gov.ua/files/docs/Fast-Track_90-90-90.pdf (15.02.2020)

4. Про затвердження клінічного протоколу антиретровірусної терапії ВІЛ-інфекції у дорослих та підлітків» № 551 від 12.07.2010 року (Наказ Міністерства охорони здоров'я України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/MOZ11849 (15.02.2020)

5. Проєкт глобального фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://network.org.ua/ru/proekt-globalnogo-fonda/ (15.02.2020)

6. Статистика з ВІЛ/СНІДУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/vilsnid/statistika-z-vilsnidu (15.02.2020)

7. Global information and education on HIV and AIDS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.avert.org/professionals/hiv-around-world/eastern-europe-central-asia/ukraine (15.02.2020)

8. 90-90-90 Лікування для всіх [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unaids.org/ru/resources/909090 (15.02.2020)

ПРОГРАМИ ДЛЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ COVID-19

Муравльова Оксана Василівна,
к.мед.н., доцент
Дворник Ірина Леонідівна,
к.мед.н., доцент
Шпетний Олександр Андрійович,
асистент
Жарін Владислав Миколайович,
асистент
Українська медична стоматологічна академія
м. Полтава, Україна

Вступ. Після того, як людство атакував невідомий раніше вірус Covid-19 безліч країн знаходились на повному локдауні. Щоб уникнути розповсюдженню вірусу, країни закривали кордони, відміняючи, як міжнародні рейси, так і внутрішні рейси. Закриті дитячі садочки, школи, вищі навчальні заклади, перукарні, спортивні клуби і т. д. дали свій результат, але все це дало велике навантаження на економіку держав і країни почали виходити з повного локдауну, залишившись частково на карантині. Україна не є винятком. Кількість хворих постійно збільшується. Зважаючи на це всім потрібно придержуватись правил носіння масок, гігієни, а якщо є можливість, то ізолюватися. Тому саме дистанційне навчання для студентів є кращим варіантом запобіганню розповсюдження вірусу. Онлайн навчання стає рівноправною складовою освітнього процесу. Крім вирішення проблеми фізичної присутності викладача та студента в одній аудиторії, полегшується доступ здобувачів вищої освіти до навчальних матеріалів, тестових завдань. Забезпечується можливість постійного зв’язка викладача з студентами. Дистанційне навчання допомагає не лише продовжити, але й покращити навчальний процес.

Мета. Дослідити найпопулярніші програми для дистанційного навчання студентів і визначити найбільш прогресивні, які не лише замінюють звичайні методи освітнього процесу, а й поліпшують його.

Матеріали та методи. Для дослідження було взято три найпопулярніших в Україні системи для онлайн-навчання: Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, а також дві найпростіші платформи для відеоконференцій: Zoom і Skype. Було розглянуто переваги і недоліки цих програм та їх поширеність в Україні і світі. Основну інформацію було взято з офіційних сайтів розробників цих програм та найпопулярніших освітніх ресурсів України.

Результати та обговорення. Moodle – це безкоштовна і відкрита система управління навчанням. При цьому вона є абсолютно ліцензійною та не потребує для своєї роботи платного програмного забезпечення. Вона придатна не тільки для навчання, а успішно використовується при підвищенні кваліфікації та бізнес-тренінгах. Однаково добре зарекомендувала себе, як в комп'ютерних класах навчальних закладів, так і при самостійній роботі вдома. Основні її можливості: виконання завдань та можливість їх оцінювання, просте завантаження файлів, обмін повідомленнями та календар подій. Дотримуватися академічної доброчесності у Moodle допомагає інтегрований плагіатчекер Unicheck.

Ця платформа спрощує комунікацію викладачів зі студентами, дає можливість реалізувати різні педагогічні сценарії дистанційної форми навчання. Викладач може об’єднувати учнів у групи, визначаючи для кожної свій навчальний контент та матеріал. Існує можливість встановлення послідовного доступу до того чи іншого навчального елементу після проходження попереднього завдання. Серед переваг платформи окремо можна виділити: повну безкоштовність системи; можливість створення якісних авторських курсів для дистанційного навчання; потужний апарат для створення різноманітних форм тестів; різноманіття навчальних елементів; можливість реалізувати диференційоване навчання; допомогає відстежити прогрес учнів за

допомогою візуалізації; можливість публікації навчального контенту різного формату – аудіо, відео, текст та інше.

В той же час існують і певні недоліки: хоча система і безкоштовна, але для її встановлення потрібен сервер або хостинг, доменне ім'я; система споживає багато ресурсів, що може збільшити фінансові витрати; вимагає серйозного вивчення. На даний момент платформою Moodle користується понад 130 мільйонів людей в усьому світі. І ця кількість зростає швидшими темпами ніж у конкурентів. В Європі понад 60 % закладів освіти використовують саме цю платформу. В Україні, де використання платних платформ дуже обмежене, Moodle практично не має конкурентів

Google Classroom – безкоштовна платформа для обміну файлами та організації роботи з групами. Цей сервіс придатний для завантаження робіт, їх редагування, оцінювання тестів та контрольних робіти. Щоб розпочати роботу на необхідно зареєструвати поштову скриньку на Google (Gmail). Інтерфейс програми досить зручний та простий, відповідно складнощів у знайомстві з функціями не виникне. Основна мета GC – прискорити процес gthtlfxs nf j,vsye файлів між педагогами та здобувачами освіти. На платформі можливо: утворити свій клас або курс; організувати на нього запис учнів; ділитися з учнями необхідним навчальним матеріалом; викласти завдання; оцінити його виконання та стежити за прогресом; організувати спілкування учнів. Основні переваги цієї платформи: безкоштовна ціна; зручність і повна забезпеченість всім необхідним; наявність всіх інструменти для створення, зберігання та обміну інформацією; існую можливість публікації теоретичного матеріалу, завдань, виставлення оцінок в журналі; є оффлайн доступ до інформації. З іншого боку, незважаючи на зручність з першого погляду, існують також і недоліки: дуже обмежений арсенал навчальних елементів порівняно із іншими платформами дистанційного навчання; незручні посилання на Classroom. До початку пандемії Covid-19 платформа не входила навіть в 100 найбільш популярних освітніх додатків. Проте, у зв’язку з тим, що тут є абсолютно всі інструменти, які необхідні в плануванні і створенні якісного віддаленого

навчання популярність платформи GC значно зросла і тепер вона входить п’ятірку найпопулярніших освітніх додатків, а кількість завантажувань перевищило 50 мільйонів.

Microsoft Teams – це сервіс для командної роботи, в тому числі він допомагає забезпечувати організацію і здійснення дистанційного навчання. Microsoft Teams є частиною пакета Office 365 і поширюється по підписці або, з деякими обмеженнями, як безкоштовний додаток. Багато навчальних закладів використовують саме ресурси Microsoft Teams для організації дистанційного навчання, корпоративних комунікацій та управління спільними задачами. Це більш спрощений варіант систем управління навчанням, проте він дозволяє класу чи навчальній групі комунікувати та обмінюватися файлами. Програма об'єднує все в спільному робочому середовищі, яке містить чат для обговорень, файлообмінник та корпоративні програми. ЇЇ унікальною особливістю є робота в онлайн-зошитах, які вчитель може перевіряти й оцінювати, використовуючи онлайн-журнал. В цілому, робота в групі засобами MS Teams при правильній організації стає більш активною і ефективною. Студент доповнює свої можливості в навчанні переглядом обговорення (питань) з допомогою навчальних ресурсів і, відповідно, сам може взяти активну участь в обговоренні та отримати відповіді на свої питання як від викладача, так і від інших членів групи. MS Teams дозволяє вносити в навчальний процес програмні новинки для його оптимізації та формувати у студентів навички колективної роботи над навчальними проектами, модернізувати спільну роботу студентів та викладачів, значно розширити види співпраці, ефективно опрацьовувати великі обсяги інформації та раціонально використовувати час і можливості навчання. Інструментарій Microsoft Teams охоплює всі необхідні елементи онлайн-занять: віртуальні класні кімнати, форуми, відеоконференції, листування в чатах. Завдяки цьому ресурсу можна повноцінно розгорнути дистанційне навчання.

Zoom – це, мабуть, один з найбільш відомих та популярних додатків, який за період пандемії порівнявся у популярності зі Skype. Сервіс беззаперечно підходить як викладачам, вчителям так і учням. Його можна легко

встановити на смартфон чи комп'ютер, або скористатися web-версією. За допомогою Zoom можливо проводити відеоконференції. Він є безкоштовним для груп до 100 користувачів і тривалістю менше 40 хвилин. Далі за послуги потрібно оплачувати згідно встановлених тарифів. Але під час карантину розробник відмінив ці обмеження і зробив послугу абсолютно безкоштовною. У Zoom багато переваг: відмінний зв’язок (платформа працює стабільно, незважаючи на велике навантаження, яке викликане великою кількістю користувачів); відео і аудіо зв’язок з кожним учасником; демонстрація екрана зі звуком; інтерактивна дошка; запис відеоконференцій; адміністрування під час конференції. Але є один недолік: платформа не передбачує шифрування інформації, хоч розробник наголошує на факті його наявності. Саме ця обставина дозволяє як мінімум розробнику спостерігати за приватними відеоконференціями. У мережу потрапило тисячі приватних записів конференцій через проблеми з неймингом файлів, що дозволило отримати доступ до даних, які повинні бути захищені. Незважаючи на цей суттєвий недолік конфіденційності кількість активних користувачів Zoom за останній рік суттєво збільшилась. На кінець 2019 р. сервіс нараховував 10 млн активних користувачів, в березні 2020 р. – 200 млн, а в квітні 2020 р. кількість щоденних користувачів за місяць збільшилась на 50% і складала 300 мільйонів активних користувачів.

Skype – це платформа для відеоконференцій, яка є незмінним лідером на ринку вже багато років. Skype працює і на ПК, і на гаджетах, реєстрація швидка та безпроблемна. Функціонально платформа забезпечує все потрібне для проведення лекцій та занять в дистанційному форматі. Безкоштовні можливості месенджера задовільняють не лише буденні розмови, але і розширену комунікацію. Skype має наступні переваги:

– можливість організації онлайн-занять та відеозустрічей зі студентами і слухачами;

– у відеозустрічі можуть брати участь одночасно до 50 осіб;

– безперервна тривалість відеоконференції 240 хвилин, а кількість відезустрічей не лімітується;

– є можливість демонстрації матеріалів на робочому столі;

–занять можна записувати та зберігати для повторного перегляду;

– існує можливість приєднання без облікового запису та додаткового завантаження програм;

– наявний чату відеоконференції, де зберігається уся інформація про зустрічі, до чату можна приєднатися без присутності у відео-дзвінку.

В той же час сервіс має і серйозні недоліки, основні з яких: відсутність вбудованої віртуальної дошки, що знижує ефективність онлайн-навчання; велика кількість учасників відеоконференції призводить до збоїв у роботі програми (голос відстає від зображення, а саме зображення часто втрачає чіткість).

Висновок. В результаті нашого дослідження було виявлено певні особливості наступних програм: Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom і Skype, які є корисними саме з точки зору організації дистанційного навчання в умовах Covid-19. Вони є надзвичайно зручними у реалізації дистанційного навчання студентів, так як дають можливість своєчасно надавати програмний матеріал студентам та контролювати виконання практичних і самостійних робіт, що дає змогу покращити навчальний процес.

ХВОРОБИ ЛЮДСТВА

Осип Марія Анатоліївна
викладач
Шамрило Вікторія Сергіївна
студентка 4 курсу
КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради
м. Луцьк, Україна

Сформувати поняття про хвороби людства, соціальні чинники ризику хвороб цивілізації. Розказати про профілактику серцево-судинних, онкологічних захворювань, діабету, ожиріння. Сформувати навички, що сприяють збереженню здоров'я.

Цивілізація – сучасна світова культура людства. Цивілізація має величезні досягнення, які роблять життя зручним і цікавим, - від створення колеса до польоту в космос. Але водночас стало більше ризиків для здоров'я. Наприклад: на початку тисячоліття в Давньому Римі було збудовано водопровід і середній вік життя зменшився до 30-ти років, тому що труби, по яких текла вода, були виготовлені зі свинцю, що робило воду дуже шкідливою для організму.

У наш час люди віддають перевагу пасивному відпочинку: прослуховуванню музики, грі на комп'ютері та перегляду телепередач. Малорухомий спосіб життя, неправильне харчування, стреси, шкідливі звички спричинили розвиток так званих «хвороб цивілізації».

У давні часи люди потерпали від холоду, спеки, хижих тварин, інфекційних хвороб. Сучасні люди живуть набагато довше і незрівнянно комфортніше, тому що є препарати, є певне оснащення, яке допомагає лікувати людей. Завдяки винайденню вакцин та ефективних ліків середня тривалість життя зросла більш як удвічі.

Однак блага цивілізації спричинили появу нових загроз. Тепер людям загрожують не лише численні техногенні небезпеки (ураження електричним струмом, ДТП), а й такі малопоширені у давні часи хвороби, як ожиріння, рак, серцево-судинні захворювання, діабет. Їх називають хворобами цивілізації, адже вони пов'язані передусім з «досягненнями» цивілізації – малорухливим

способом життя, споживання перероблених харчових продуктів, а також вживанням тютюну, алкоголю та наркотиків.

Ожиріння - це хвороба, яка так само пов'язана із цивілізацією. Їжа не бігає за кожним організмом і не вмовляє її з'їсти. А людині в індустріальному суспільстві реклама весь час пропонує щось придбати. І найчастіше це є продукти багаті на енергію :цукерки, шоколад, майонез. морозиво.

Ще однією «хворобою цивілізації» є алергія. У 19 столітті алергічні захворювання зустрічалися вкрай не часто , а зараз у будь-якій лікарні є алергологи. Сьогодні алергічні захворювання посідають 3-є місце після серцево-судинних і онкологічних. А в деяких екологічно несприятливих регіонах - перше. Алергія так само пов'язана з розвитком індустріального суспільства. Розвиток промисловості призводить :

- до забруднення навколишнього середовища відходами промислового виробництва;
- виникнення несприятливих соціальних умов;
- росту вживання різних лікарських препаратів;
- використання засобів дезінфекції та інших хімічних речовин у побуті й на виробництві.

Усе це - фактори ризику, які призводять до того ,що наша імунна система починає працювати зі збоями, унаслідок чого й з'являються алергічні реакції. Проявляються вони по-різному. Часто це висипи на шкірі, бронхіальна астма та інші захворювання .

Досить часто фактори ризику пов'язані з поведінкою самої людини. Можна говорити не тільки про хвороби цивілізації, але й про хвороби способу життя. Наприклад, рак легенів на 90% є наслідком паління. Але хто ж винен у тому, що людина палить? Чи не вона сама? Діти, які почали рано палити, мають погане здоров'я, вони гірше ростуть, слабше розвинені фізично, у них поганий сон і апетит. Поступово тривале паління призводить до розвитку серйозних захворювань, зокрема ракових.

З-поміж 1001 особи, які зазнають впливу сигаретної отрути, тільки в однієї буде стійкість до неї. Часто наслідком хронічного отруєння нікотином є «бронхіт курця», що поступово призводить до розвитку емфіземи легенів. При цьому з'являється утруднене дихання, постійна задишка, слабкість, різко погіршується працездатність. Рак – це найпоширеніше захворювання, спричинене палінням. Однак, безсумнівно, що паління підвищує ризик розвитку раку або безпосередньо спричинює рак порожнини рота, язика, глотки, гортані, бронхіального дерева, легенів, стравоходу, шлунка, сечового міхура, шкіри.

На думку лікарів, такі поширені захворювання, як гіпертонія, цукровий діабет виникають у гладких людей не стільки через ожиріння, скільки через гіподинамію. Наразі практично все автоматизовано. Тому людині немає потреби примушувати своє тіло рухатися. Водночас через шалений темп життя залишається все менше часу для ходьби і для того, щоб дати своєму тілу хоч якесь фізичне навантаження.

Гіподинамію можна назвати справжнісінькою «хворобою цивілізації». Через неї зменшується кровопостачання тканин, крім того, нестача фізичної активності негативно позначається на обміні речовин і енергії в організмі. Річ у тому, що в результаті розчеплення жирів кров стає жирною, тому починає текти повільно. При цьому погіршується постачання киснем тканин і органів, надходження поживних речовин зменшується.

На мою думку, лише від нас залежить, чи буде наше майбутнє щасливим і безтурботним. Нам приймати рішення, потрібно обирати те, що не буде загрожувати нашому життю й здоров'ю. Тому потрібно стежити за своїм харчуванням, частіше гуляти на свіжому повітрі, виконувати зарядку зранку і пити багато води.

ОСОБЛИВОСТІ ОПЕРАТИВНОГО ЛІКУВАННЯ ТРОФІЧНИХ ВИРАЗОК НИЖНІХ КІНЦІВОК

Петрюк Богдан Васильович
к.мед.н., доцент кафедри загальної хірургії
Буковинський державний медичний університет
Семенюк Ігор Євгенович
лікар-комбустіолог, зав. опіковим від-м ОКУ
«Лікарня швидкої медичної допомоги», м. Чернівці

Введення. Останнім часом зберігається тенденція до збільшення кількості хворих на хронічну венозну недостатність нижніх кінцівок, причиною якої, перш за все, є посттромбофлебитичний синдром (ПТФС), яким страждає до 5% населення земної кулі. Він характеризується болем, набряком, гіперпігментацією та індурацією шкіри гомілок. Нерідко ПТФС ускладнюється появою трофічних виразок, що є непростою медико-соціальною проблемою. Сприятливим чинником щодо виникнення виразок на гомілках є їх травматизація. Передньо-внутрішня поверхня великогомілкової кістки, особливо в дистальній частині, не має м’язевого захисту, а підшкірна клітковина тут слабко виражена. Тому навіть незначні пошкодження цієї ділянки можуть супроводжуватися руйнуванням як шкіри, так і окістя. При цьому пошкоджуються судини, виникають крововиливи і набряк тканин. Окрім того, тут менш сприятливі умови венозного відтоку, адже у вертикальному положенні сила тяжіння крові чинить спротив кровотоку. Тому забої та рани гомілок загоюються гірше, ніж в інших ділянках.

Мета роботи. Оптимізація хірургічної тактики у випадку трофічних виразок нижніх кінцівок, що виникли на тлі хронічної венозної недостатності.

Матеріали та методи. Проведено аналіз результатів хірургічного лікування 26 пацієнтів із ознаками ХВН, яка ускладнилася появою трофічних виразок нижніх кінцівок. Серед них було 9 (34,6%) чоловіків віком від 43 до 74

років і 17 (65,4%) жінок віком від 48 до 76 років. Проводили цитологічне, бактеріологічне та планіметричне дослідження трофічних виразок.

Результати та обговорення. Якщо виокремлювати в особливу групу виразки, що виникли на місці значних дефектів шкірних покривів травматичного походження, де загоєння призупинилося внаслідок виснаження регенеративних можливостей тканин, то всі інші виразки можна назвати трофічними, адже виникають вони внаслідок порушення живлення тканин. Порушення цілості шкіри гомілок із приєднанням інфекції нерідко супроводжується запаленням дрібних або магістральних вен. Запальний процес призводить до тромбозу, що порушує венозний відтік, особливо за неспроможності перфорантних вен. При скороченні литкових м'язів у нормі кров по цих венах надходить у глибокі вени. У випадку неспроможності комісуральних вен відбувається зворотній процес – кров із глибоких вен надходить у поверхневі. Таким чином виникають застій крові та трофічні розлади окремих ділянок шкіри гомілок. Отже, порушення циркуляції крові, венозний застій і кисневе голодування призводять до дистрофічних процесів у шкірі гомілок, у результаті чого виникають трофічні виразки.

Причиною неспроможності клапанів комісуральних вен частіше всього є саме тромбофлебіт глибоких вен, який призводить до їх руйнування. Отже, для утворення трофічної виразки не є обов'язковим варикозне розширення поверхневих вен. Разом із тим, наявність варикозно змінених поверхневих вен далеко не завжди призводить до трофічних виразок.

Із метою лікування виразок нижніх кінцівок використовують велику кількість як консервативних, так і оперативних методів, однак єдиного методу лікування бути не може. Оскільки етіологія та локалізація виразок дуже різноманітні, вибір методу лікування у кожному конкретному випадку повинен бути індивідуальним. Зазвичай лікування слід розпочинати із консервативних засобів, і лише за відсутності ефекту вдаватися до операції. Незначні за розміром дефекти завдяки регулярним перев'язкам і обмеженню механічного навантаження на нижні кінцівки з плином часу проявляють тенденцію до

самостійного загоєння. При цьому спостерігається як острівцева епітелізація, так і регенерація з країв. Важливим моментом у процесі загоєння невеликих дефектів є рубцеве стяжіння дна виразки.

Значні за площею та глибиною дефекти шкіри та підлеглих тканин практично не мають жодного шансу на самостійне загоєння навіть за умови адекватного консервативного лікування. У подібних випадках виникає необхідність у оперативному лікуванні виразок, зокрема у виконанні вільної шкірної пластики. Однак не варто сподіватися на повне видужання, якщо не усунена причина, що призвела до виразки. Якщо внаслідок трансплантації шкіра й приживе, то це, як доводить практика, явище тимчасове. Зазвичай, раніше чи пізніше настає рецидив виразки. Його виникненню сприяють порушення режиму рухової активності, невиконання хворим настанов лікаря та травматизація свіжоепітелізованих ділянок.

Досвід показує, що приживлення аутодермальних трансплантатів, накладених на гранулюючу поверхню давньої виразки, у переважній більшості випадків не перевищує 70-75%. Однак радикальне видалення патологічно змінених грануляцій до сполучнотканинної основи за допомогою скальпеля чи ложки Фолькмана дозволяє дещо підвищити шанси на приживлення клаптів – у межах 80-85%.

Оптимальним оперативним підходом за наявності хронічних виразок гомілки слід вважати їх повне висічення разом із рубцевою тканиною дна. У цьому випадку можна розраховувати на хороше приживлення. Як показує досвід, повне приживлення аутодермального клаптя після висічення виразки трапляється рідко. Зазвичай місцями виникає краєвий чи вогнищевий некроз трансплантата, переважно над залишками рубцевої тканини. Тому бажано, щоб його площа перевищувала новоутворену рану хоча би на 10-15%. Залишок трансплантата зберігається в холодильнику завернутим у серветку, просякнуту 0,9% р-ом NaCl з антибіотиком. За наявності ділянок некрозу клаптя через 5-6 діб їх ретельно висікають, а утворену ранову поверхню закривають залишками консервованого трансплантата. Так вдається уникнути повторної операції.

Висікаючи виразку, не слід широко мобілізовувати краї шкірної рани та накладати стягуючі провізорні шви. Це може призвести до крайового некрозу відсепарованої шкіри. Хворим із трофічними виразками у передопераційному періоді не бажано призначати антикоагулянти. Їх застосування може ускладнити виконання як самої операції, так і перебіг післяопераційного періоду. Під час висічення виразок рани сильно кровоточать, а продовження кровотечі після операції може спричинити гематому, яка відшаровує клапоть і унеможливлює його приживлення.

При висіченні рубцевого дна виразки іноді доводиться видаляти й кісткові розростання великогомілкової кістки. Оголена кістка зі збереженим окістям також може бути закрита вільними шкірними клаптями, адже вони приживають краще, ніж на рубцях. При цьому доцільно використовувати клапті товщиною не менше половини товщі шкіри. Вони у подальшому забезпечують повноцінний шкірний покрив, стійкий до звичайного робочого навантаження. Іноді не вдається повністю висікти рубцево змінене дно виразки, тоді товщина клаптя повинна не перевищувати 0,3 мм. Його можна брати з внутрішньої поверхні стегна. Отже, обираючи потрібну товщину трансплантата, слід враховувати стан дна виразки. За відсутності рубцевої тканини, можна пересаджувати доволі товсті клапті (0,5-0,6 мм). Якщо рубець не вдалося повністю висікти, клапоть повинен мати товщину 0,3-0,4 мм. Якщо з якихось причин рану, утворену внаслідок висічення виразки, не закрили відразу аутошкірою, пересадку виконують після появи нових грануляцій.

Щоб уникнути рецидиву виразки, що зумовлено наявністю патологічно змінених комісуральних вен, потрібна їх перев’язка. Найбільш постійними є три перфорантних вени дещо проксимальніше медіальної кісточки. Саме тут зазвичай і виникають трофічні виразки. Однак, сама лише перев’язка цих вен не завжди забезпечує повне загоєння виразки.

Заслуговує на увагу наступна хірургічна тактика. За наявності трофічної виразки виконують комбіновану операцію: одночасно з флебектомією та обов’язковою перев’язкою комісуральних вен радикально висікають виразку та

проводять вільну АДП утвореного дефекту. Така лікувальна тактика дозволяє скоротити термін лікування. Раніше, зазвичай, не оперували на венах, доки виразка не загоїться. Однак це можна робити під прикриттям антибіотиків.

За наявності існуючих тривалий час трофічних виразок навіть усунення основної причини їх виникнення шляхом флебектомії чи перев'язки комісуральних вен, нажаль, не дає гарантії на абсолютне видужання. Глибокі дистрофічні процеси в шкірі та підшкірній клітковині стають незворотніми, тому марно сподіватися на повне їх відновлення. Тільки максимальне висічення всіх патологічно змінених тканин із наступною пластикою шкіри може забезпечити позитивний результат. Тому іноді доводиться виконувати великі оперативні втручання, висікаючи тканини на значному протязі.

У випадку глибоких поширених трофічних виразок, які не мають жодної тенденції до зменшення, може бути використана пластика філатовським стеблом, як більш надійний метод лікування. Однак таке лікування є тривалим через багатоетапність оперативних втручань і вимагає терпіння від пацієнта.

Іноді виразка гомілки може поєднуватися з хронічним остеомієлітом. У такому випадку є доцільною м'язово-шкірна пластика. Після відповідної підготовки секвестральної порожнини її заповнюють м'язовим клаптем на ніжці, використовуючи сусідній м'яз або м'яз із протилежної гомілки. Після висічення виразки разом із рубцевим дном утворену рану, як і переміщений м'яз, закривають вільним шкірним клаптем.

Висновки. Таким чином, трофічні виразки нижніх кінцівок – доволі поширена хірургічна патологія з торпідним перебігом. Лікування хронічних виразок гомілки, що виникли як ускладнення ПТФХ, є довготривалим, витратним і не завжди забезпечує хороший косметичний і функціональний ефект. Лікування таких пацієнтів завжди повинно бути комплексним.

ФАРМАЦЕВТИЧЕСКИЕ НАУКИ

РОЗРОБКА СКЛАДУ І ТЕХНОЛОГІЇ КРЕМУ ДЛЯ ЗОВНІШНЬОГО ЗАСТОСУВАННЯ З ЕКСТРАКТОМ ПІДМАРЕННИКА СПРАВЖНЬОГО (GALIUM VERUM) ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ПСОРІАЗУ

Борисюк Ірина Юріївна,
д. фарм. н.,
завідувач кафедри технології ліків
Замкова Альона Вікторіна,
к. б. н., старший викладач
Молодан Юлія Олегівна,
асистент
Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Введення. Псоріаз це хронічне рецидивуюче захворювання шкіри, що характеризується гіперпроліферацією епідермальних клітин, порушенням кератинізації і запальною реакцією в дермі. Це один з найбільш поширених дерматозів, на який за даними світової статистики ВООЗ страждають від 2 % до 4 % населення планети всіх вікових груп. При псоріазі можуть поражатися не тільки шкіра й суглоби, але і різні органи. Увага до цього захворювання обумовлена високою питомою вагою серед дерматозів, і збільшенням захворюваності, почастішанням важких форм, нерідко поєднанням з іншими іммуноопосредованними хворобами, зниженням рівня соціальної адаптації та професійної активності, якості життя пацієнтів. Останнім часом спостерігається збільшення кількості хворих на псоріаз й серед молодих осіб. Проблема псоріазу є досить актуальною, що повязано зі зростанням захворюваності, хронічним рецидивуючим перебігом, збільшенням кількості тяжких та інвалідизуючих форм дерматозу, що резистентні до проведеної традиційної терапії.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, етіологія та патогенез цього хронічного дерматозу до сьогодні залишаються дискутабельним питанням.

Тому актуальним є пошук нової сировини для розробки препарату, який зменшив би тривалість відновлення шкіри внаслідок псоріазу і був соціально-доступним широким верствам населення.

Мета работи. Мета роботи полягає в опрацюванні оптимального складу і раціональної технології крему для лікування псоріазу на основі дослідженого екстракту трави підмаренника, який містить різні діючі речовини: флавоноїди, іридоїди, глікозиди, ефірні олії.

Матеріали та методи. Об'єктами дослідження були обрані: екстракт трави підмаренника справжнього (*Galium verum*), який широко використовують у народній медицині, як протизапальний, знеболюючий, антисептичний та протимікробний засіб, також саліцилова кислота, олія абрикосових кісточок, екстракт м'яти та допоміжні речовини (вітамін А, гліцерин, метилцелюлоза та вода очищена). Були використані такі методи досліджень: моніторинг даних літератури, органолептичні (зовнішній вигляд, колір, смак, запах), фізико-хімічні, фармако-технологічні методи, біологічні (нешкідливість розробленного препарату), які дозволять об'єктивно оцінити якісні показники розробленого препарату.

Результати та обговорення. Терапія хворих на псоріаз має бути комплексною, включати створення відповідного режиму, дотримання дієти та спрямованою на усунення клінічних симптомів захворювання, зменшення частоти рецидивів. Підвищення ефективності терапії хворих на псоріаз залишається актуальним питанням, наукові дослідження спрямовані на розробку нових методів лікування, які б здійснювали безпечний контроль над проявами захворювання, підвищували якість життя пацієнтів. Протоколи надання медичної допомоги хворим на псоріаз та артропатичний псоріаз затверджені наказом МОЗ України № 762 від 20.11.2015 р. та включають рекомендації щодо діагностичної програми, регламентують тактику терапії.

При призначенні терапії необхідно враховувати індивідуальні особливості пацієнта, стадію захворювання, тип захворювання, площу враження шкіри, тяжкість процесу, вік, стать, наявність протипоказань до обраного методу лікування та можливі ускладнення, наявність супутньої патології. Лікування псоріазу повинно поєднувати використання препаратів як місцевої, так і системної дії. При призначенні зовнішньої терапії переслідуються наступні цілі: протизапальний ефект, зменшення лущення шкіри, зволоження та пом'якшення, антибактеріальна дія, регенерація пошкодженого шару епідермісу, поліпшення відчуття свербіння, захист подразненої шкіри від навколишнього середовища й тощо. Експериментальним шляхом було отримано екстракт трави підмаренника справжнього (*Galium verum*) і досліджено хімічний склад. Для розробки нового лікарського засобу для місцевого застосування для лікування псоріазу як лікарську форму обрано – крем, розроблено його склад та технологія приготування, підібрано оптимальне співвідношення компонентів.

Висновки. На основі теоретичних і експериментальних досліджень розроблено склад крему, у якому, як основні активні компоненти використані екстракт трави підмаренника, екстракт м'яти і саліцилова кислота. Оскільки екстракт трави Підмаренника справжнього має в своєму складі біологічно активні речовини флавоноїди, іридоїди, глікозиди, ефірні олії, то крем до складу якого він входить матиме протизапальну, знеболюючу, антисептичну дію, що дає змогу застосовувати його при лікуванні псоріазу в якості додаткового препарату в основному курсі лікування. Розроблений крем стабільний при зберіганні протягом 6-ти місяців (термін спостереження і може бути рекомендований для подальших досліджень).

УДК.576.32/36 (045)

РЕЛАКСАНТНОЕ ДЕЙСТВИЕ КОНЪЮГАТА ДКВ-11 НА СОКРАТИТЕЛЬНУЮ АКТИВНОСТЬ ГЛАДКОМЫШЕЧНЫХ КЛЕТОК АОРТЫ КРЫСЫ

Зарипов Абдисалим Абдикаримович
ассистент
Есимбетов Адилбай Тлепович
доцент, Каракалпакского Государственного
университета им. Бердаха,
Узбекистан, г. Нукус
Омонтурдиев Сирожиддин Зоирович
старший научный сотрудник
Усманов Пулат Бекмуратович
профессор, Институт биофизики и биохимии
при Национальном университете Узбекистана,
Узбекистан, г. Ташкент
Журакулов Шерзод Нияткобилович
Ph.D., Институт химии растительных веществ АН РУз,
Узбекистан, г. Ташкент

Аннотация: Изучено действие конъюгата ДКВ-11 на функциональную активность гладкомышечных клеток аорты крысы. Регистрацию изометрической силы проводили с помощью преобразователя силы типа FT-03 (*Grass Instrument* Co., США). Обнаружено, что ДКВ-11 (5-100 мкМ) обладает выраженным релаксантным действием и установлено, что релаксантный эффект ДКВ-11 обусловлено модуляцией активности $Ca^{2+}{}_{L}$–каналов сарколеммы гладкомышечных клеток.

Ключевые слова: гладкомышечные клетки аорты крысы, Ca^{2+}-каналы L-типа, артериальная гипертензия, конъюга, релаксация.

Болезни сердечно–сосудистой системы занимают одно из ведущих мест в общей структуре заболеваемости населения планеты и продолжают оставаться одной из главных причин преждевременной инвалидизации и смерти [1, 2].

Гипертоническая болезнь относится к числу наиболее распространенных заболеваний сердечно–сосудистой системы, которая занимает первое место в структуре артериальной гипертензии – достаточно разнородной группы патологий [3].

В развитии артериальной гипертензии участвуют множественные патофизиологические процессы, сопровождаемые нарушением соотношения активности прессорных и депрессорных механизмов, которые приводят к повреждению сократительной функции гладких мышц кровеносных сосудов и повышению их тонуса и гиперреактивности [4, 5].

В связи с этим изучение механизмов фармакологической регуляции сократительной активности гладких мышц кровеносных сосудов, а также поиск путей коррекции нарушений в их функционировании при патологических состояниях, являются актуальной проблемой современной физиологии и медицины.

Изучение способов коррекции нарушений функции Ca^{2+}–транспортирующих систем гладкомышечных клеток, является важной задачей, решение который позволит разработать новые подходы терапии заболеваний, связанных с их дисфункцией.

Целью данного исследования является изучение механизма действия ДКВ-11 на Ca^{2+}–транспортирующие системы гладкомышечных клеток аорты крысы.

Материалы и методы. В исследованиях использован конъюгат (ДКВ-11) флавоноида дигидрокверцетин с изохинолиновым алкалоидом 1-арил-6,7-диметокси-1,2,3,4-тетрагидроизохиналин.

Эксперименты проводились на препаратах, представляющих собой кольца шириной 3-4 мм, выделенных из аорты белых беспородных крыс (200-250 г) и помещенных в специальную камеру (5 мл), перфузируемую физиологическим раствором Кребса Хенселайта. В работе использовали раствор Кребса Хенселайта, следующего состава (мМ): NaCl-120; KCl-4,8; $CaCl_2$-2; $MgSO_4$-1,2; KH_2PO_4-1,2; $NaHCO_3$-20; глюкоза 10, pH 7,4. Растворы

оксигенировали карбогеном (O_2-95%, CO_2-5%), температура раствора поддерживалась на уровне 37±0,5°С с помощью ультратермостата U-8.

Регистрацию силы изометрического сокращения проводили с помощью механотрона FT-03 (Grass- Telefactor, USA), самописца Z 4221 (Чехия).

Результаты и обсуждение. В предварительных экспериментах ДКВ-11 вызывал расслабление силы сокращения препарата аорты в гиперкалийной среде, вызванного с помощью 50 мМ KCl. Таким образом, ДКВ-11 при концентрации 5 мкМ расслабляет силу сокращения на 9,4±4,2% по сравнению с контролем, а при максимальной концентрации 100 мкМ расслабление препарата составляет 94,7±3,2%, по сравлению с контролем.

Учитывая то, что развитие сократительных ответов, индуцированных KCl в основном обеспечивается входом ионов Ca^{2+} в гладкомышечные клетки через потенциал-зависимые Ca^{2+}-каналы L-типа, эти результаты могут свидетельствовать о том, что наблюдаемые эффекты ДКВ-11 обусловлены его взаимодействием с этими каналами. Для проверки этого предположения нами были изучены эффекты ДКВ-11 в бескальциевых растворах Кребса. В растворах, не содержащих ионы Ca^{2+}, гиперкалиевые растворы не вызывают сокращений препаратов аорты, а кумулятивное добавление ионов Ca^{2+} в этих условиях сопровождается развитием сокращений, которые достигают контрольной амплитуды при 2,5 мМ $CaCl_2$. Нами было обнаружено, что при инкубации препаратов аорты крысы в бескальциевых растворах Кребса в присутствии ДКВ-11 и 50 мМ KCl добавление ионов Ca^{2+} также стимулировало развитие сократительных ответов, которые, однако, по амплитуде были значительно меньше по сравнению с ответами, регистрируемыми в контроле в отсутствие ДКВ-11. В частности, в присутствии 100 мкМ конъюгата ДКВ-11 добавление в бескальциевый раствор 2,5 мМ $CaCl_2$ вызывало сокращение препарата аорты, которое было на 78,5±3,8% меньше сокращения, регистрируемого в отсутствии ДКВ-11 (принятого за 100%).

Выводы. Полученные результаты свидетельствуют о том, что вазорелаксантное действие ДКВ-11, в основном обусловлены блокированием потенциал-зависимых Ca^{2+}-каналов гладкой мускулатуры клеток.

ЛИТЕРАТУРА

1. Mozaffarian D., Benjamin E.J., Go A.S. et al. Heart disease and stroke statistics – 2015 update: a report from the American Heart Association // Circulation. – 2015. – V.131. – P.29–322.
2. Havranek E.P. et al. Social Determinants of Risk and Outcomes for Cardiovascular Disease: A Scientific Statement From the American Heart Association // Circulation. – 2015. – V.132. – P.873–898.
3. Zambon A., Arfe A., Corrao G., Zanchetti A. Relationships of different types of event to cardiovascular death in trials of antihypertensive treatment: an aid to definition of total cardiovascular disease risk in hypertension // J. Hypertens. – 2014. – V.32. – P.495–504.
4. Lifton R.P., Gharavi A.G., Geller D.S. Molecular mechanisms of human hypertension // Cell. – 2001. – V.104. – P.545–556.
5. Harrison D.G., Gongora M.C. Oxidative stress and hypertension // Med. Clin. North Am. –2009. – V.93. – P.621–635.

ФАРМАКОФОРНІ МОДЕЛІ ДЛЯ ВІРТУАЛЬНОГО СКРИНІНГУ ПОТЕНЦІЙНИХ ПРОТИЗАПАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СЕРЕД ПОХІДНИХ ПІРОЛО[1,2-*a*]ТРИАЗОЛО-(ТРИАЗИНО-)[*c*]ХІНАЗОЛІНІВ

Красовська Наталя Ігорівна,
аспірант,
Ставицький Віктор Валерійович,
доктор філософії, асистент,
Коваленко Сергій Іванович,
д.фарм.н, професор
Запорізький державний медичний університет,
м. Запоріжжя, Україна;
Девіняк Олег Теодозійович,
к.фарм.н., доцент,
Івано-Франківський національний
медичний університет,
Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Для підвищення ефективності дизайну нових лікарських препаратів широко застосовуються обчислювальні методи. Серед них – фармакофорне моделювання. Воно включає в себе кілька послідовних етапів: розробку самих моделей, їх оптимізацію і валідацію, фармакофорний скринінг колекції хімічних сполук відносно цих моделей та аналіз результатів скринінгу. Для успішного знаходження активних сполук, найбільш важливим складником цього методу, є розробка якісних моделей – сукупності стеричних і електронних особливостей сполук, які є необхідними для їх оптимальної взаємодії з молекулярною мішенню. Тим більш, що самі фармакофорні моделі з успіхом використовуються для віртуального скринінгу біологічної активності споріднених із навчальною вибіркою сполук.

Мета роботи. Метою даного дослідження є розробка моделей для подальшого віртуального скринінгу потенційних «сполук-хітів» з протизапальною активністю серед заміщених [піроло[1,2-*a*]триазоло-(триазино-)[*c*]хіназолінів.

Матеріали та методи дослідження. Для створення фармакоформних моделей як вихідні об’єкти обрано заміщені піроло[1,2-*a*] триазоло-(триазино-)[*c*]хіназолін-5(6)-іл)карбонові(пропанові) кислоти (А-Г), синтез та протизапальна активність, яких описано раніше [1, 2] (рис.1). Для ідентифікації можливих фармакофорів, відповідальних за прояв протизапальної активності сполук, використовували процедуру фармакофорного пошуку, імплементовану в програмі MOE версії 2007.09.

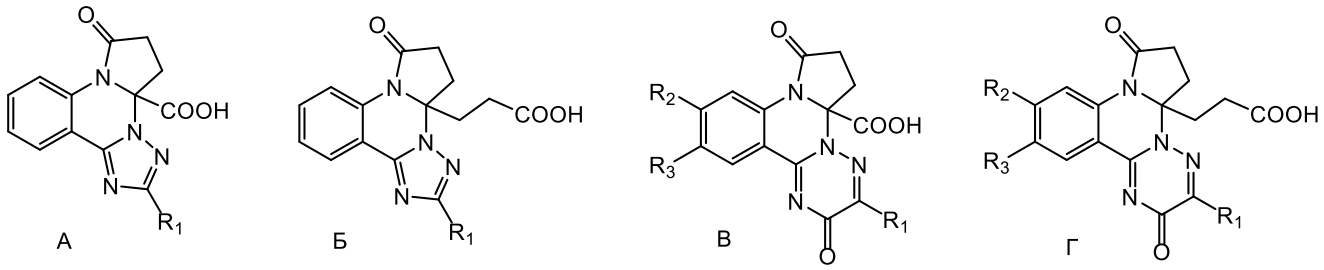

R_1 = Me, COOEt, Ph, 4-MeC_6H_4, 4-EtC_6H_4, 3,4-$(Me)_2C_6H_3$, 4-*i*-PrC_6H_4,4-*t*-BuC_6H_4, 4-FC_6H_4, 4-MeOC_6H_4, 4-EtOC_6H_4, thienyl-2; R_2 = H, F, Br; R_3 = H, F, Br

Рис. 1. Принципіальна будова заміщених [піроло[1,2-*a*]триазоло-(триазино-)[*c*]хіназолін-5а(6а)]карбонових (пропанових) кислот

Результати та обговорення. Проведене фармакофорне моделювання ряду заміщених піроло[1,2-*a*]триазоло(триазино)[*c*]хіназолін-5а(6а)-іл)карбонових (пропанових) кислот (А-Г) зі встановленою протизапальною активністю дозволило побудувати узгоджені моделі для віртуального скринінгу. Детальний аналіз відомих фармакофорних фрагментів з протизапальною активністю серед даних сполук показав, що саме похідні піроло[1,2-*a*]триазино[*c*]хіназолінів (В, Г) є більш перспективними для раціонального дизайну потенційних антифлогістиків. Зазначене може бути пояснене, особливостями будови сполук, а саме додатковою наявністю оксо-групи у 2-му положенні та атомів Нітрогену циклу як акцепторів Гідрогену при взаємодії з біомішенню. Показано, що до «критичних» фармакофорних фрагментів, що обумовлюють прояв протизапальної активності, окрім самого гетероциклу, можна віднести карбоксильну та карбоксиетильну групи у положенні 6*a* (потенційний учасник утворення водневого зв’язку). Додатковими факторами впливу на активність є ароматичні цикли на

узгодженій відстані один від одного та атоми флуору в даних циклах. Фактор збагачення (enrichment factor – розрахований на основі наявних даних) становить EF=1,55 та EF=1,73 для карагенінової та формалінової моделей відповідно.

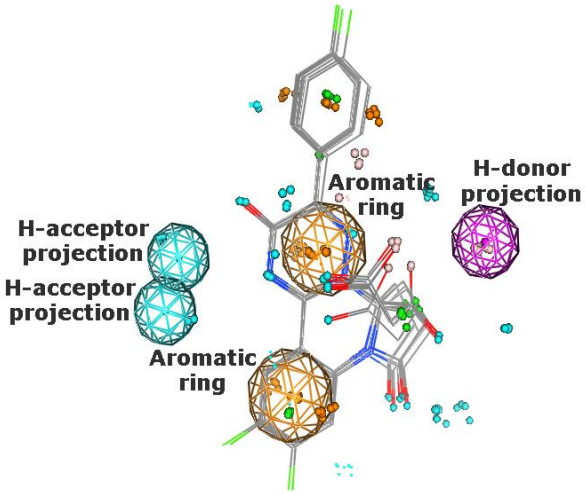

I

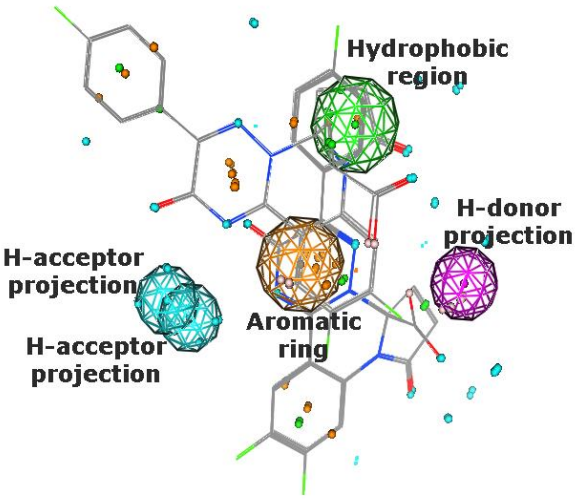

II

Рис. 2. Сполуки з протизапальною активністю серед заміщених піроло[1,2-*a*][1,2,4]триазино[2,3-*c*]хіназолінів в узгоджених фармакофорних моделях за умов «формалінового» (I) та «карагенінового» (II) набряків

Висновки. Одержані фармакофорні моделі можна використовувати для розробки ефективних напрямків оптимізації, подальшого прогнозування та спрямованого синтезу нових лікарських засобів з протизапальною дією.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА

1. Substituted pyrrolo[1,2-*a*][1,2,4]triazolo-([1,2,4]triazino-)[*c*]quinazoline-4*a*(5*a*)-propanoic acids: synthesis, spectral characteristics and anti-inflammatory activity**.** V. Stavytskyi, O. Voskoboinik, M. Kazunin, I. Nosulenko, S. Shishkina, S. Kovalenko. *Voprosy khimii i khimicheskoi tekhnologii*, **2020**, 1, 61-70. DOI: 10.32434/0321-4095-2020-128-1-61-70.

2. Substituted 3-R-2,8-Dioxo-7,8-dihydro-2*H*-pyrrolo[1,2-*a*][1,2,4]triazino-[2,3-*c*]quinazoline-5*a*(6*H*)carboxylic Acids and Their Salts – a Promising Class of Anti-inflammatory Agents. V. Stavytskyi, O. Antypenko, I. Nosylenko, G. Berest, O. Voskoboinik, S. Kovalenko. *Anti-Inflammatory & Anti-Allergy Agents in Med. Chem.* 2020. DOI: 10.2174/1871523019666200505073232.

ХИМИЧЕСКИЕ НАУКИ

РАФІНУВАННЯ МІДІ З БРУХТУ І ВІДХОДІВ

Піскор Арсен Максимович
студент інституту
матеріалознавства та зварювання
імені Є.О.Патона
Власенко Наталія Євгенівна
к.х.н., доцент
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. Використання кольорових металів є визначальним у багатьох галузях промисловості, тому технологічні процеси їх отримання повинні бути ретельно відпрацьовані. Обґрунтуванням цього може слугувати хоча б очевидна обставина, що дані процеси ресурсо- та енерговитратних, а також складні внаслідок різних фізико-хімічних механізмів, які їх обумовлюють [1, 2]. Останнім часом спостерігається тенденція до розширення традиційних областей застосування міді, наприклад, в будівельній промисловості[3].

Метою роботи є вивчення перспективи використання методів рафінування міді з переробної сировини. Вплив введення фосфіду міді при процесі рафінування на зменшення кількості домішок.

Методи та засоби дослідження. Відображення відомостей про рафінування міді з вторинної сировини із застосуванням фосфіду міді. Порівняння властивостей з метою виявлення кількісних відмінностей. Узагальнення отриманих результатів

Результати та обговорення. Процес вогневого рафінування забезпечує видалення з міді значної частини домішок. Для зменшення вмісту домішок можливо додавання в розплав невеликої кількості Cu-P. Однак, механізм дії

Cu-P на поведінку домішок не розкритий. При проведенні вогневого рафінування в розплав додавали фосфід міді Cu_3P. Його вплив на ступінь очищення оцінювали на домішках олова,свинцю цинку і сурми. В таблиці наведено залежність відсотка домішок до і після введення в розплав фосфіду міді.

Таблиця 1.

Залежність вмісту домішок різних металів при рафінуванні до та після введення фосфіду міді.

Речовина	Концентрація домішок %	
	До введення фосфіду міді	Після введення фосфіду міді
Sn	0.081	0.0751
Pb	0.081	0.0652
Zn	0.012	0.0052
Sb	0.0011	0.00053

Показана можливість рафінування міді з застосуванням фосфіду міді Cu_3P. Наведено дані для домішок деяких металів, але найбільший відсоток очищення характерний для свинцю та цинку. У процесі досліджень встановлено також каталітичні властивості фосфіду міді при проведенні прецизійного вогневого рафінування міді.

Висновки. Введення фосфіду міді при процесі рафінування є доцільним, дозволяє зменшити кількість домішок металів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. И. Ф. Червоный, Д. А. Листопад, В. Р. Иващенко . Методи очищення міді. // Металургія. — 2015. 234 с.

2. Іванова Н.Д., Герасимчук А.І., Власенко Н.Є. Кінетика процесу електроекстрації Си (II) з розбавлених розчинів електролітів з використанням біполярного електрода. ЖПХ 2002 75(7) С. 1096-1098.

3. Ямалова Ю.А. Методи очищення стічних вод в промисловості.// 2019. 308с.

ТРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ ПОПУЛЯРНОЇ БРАЗИЛЬСЬКОЇ ПІСНІ

Ткач В. В.,
Чернівецький національний
університет ім. Ю. Федьковича, Україна
Кушнір М. В.,
Мінакова Т. Г.,
Чернівецька гімназія №5, Україна
Петрусяк Т. В.
Чернівецька музична школа №1, Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів. Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи музику, що буде показано у даній роботі.

Тут подані три приклади оригінальних задач. При її підготовці автори орієнтувалися на типи та рівень складності завдань іспитів з хімії, які були задані у різні роки у школах різних штатів Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через переосмислення текстів відомих пісень з точки зору хімічних речовин або процесів, що описуються у них.

Дані задачі засновані на пісні «Trenzinho» (муз., сл. Лауру Майї)

O trem blém-blão, blém-blão,
Vai saindo da estação,
E eu deixo o meu coração.

Com pouco mais,
Com pouco mais,
Com pouco mais,

Lá bem longe, o meu bem,
Acenando com lenço
Bandeira da saudade
Muito além.

Acelera a marcha
O trem pelo sertão,
E eu só levo saudade
No meu coração.
Lá na curva, o trem apita,
Desce a serra
E a saudade aumenta.

Uma coisa me atormenta,
Vem falar do meu amor.

У пісні ліричний герой залишає залізничну станцію на потязі, а його кохана залишається на станції. В результаті, чим далі знаходится потяг від станції, тим більше він сумує за нею.

Дана пісня складає основу завдань 1 – 3, які, відтак, будуть присвячені залізничному транспорту.

1. Першою залізницею у Бразилії була залізниця барона Мауа протяжністю у 18 км між містами Маже і Фраґозу у штаті Ріо-де-Жанейро. Вона була відкрита у 1850 році.

Залізничний рух відбувався на паровій тязі, а за паровоим локомотивом (паровозом) у Бразилії закріпилася кличка «Марія-дим» (порт. Maria fumaça), з огляду на густий чорний дим, що виділявся із котла. При повному згорянні з достатнім доступом повітря дим прозорий – інколи дещо сіруватий, оскільки основним продуктом згоряння вуглеводневого палива, є Карбон діоксид – безбарвний прозорий газ. В реальних паровозних котлах, особливо у XIX столітті, коли система подачі повітря у камеру згоряння не була достатньо розвиненою, горіння відбувалося із недостатньою подачею повітря. В результаті горіння, скажімо, метану відбувалося з утворенням проміжних продуктів – сажі та чадного газу.

$$aCH_4 + bO_2 \rightarrow cC + dH_2O$$

$$kCH_4 + lO_2 \rightarrow mCO + nH_2O$$

При цьому тверді частки сажі рівномірно диспергуються (розсіються) у газоподібному середовищі, створеному чадним газом та водяною парою в умовах неповного згоряння, створюючи дисперсну систему – так званий аерозоль. Дим є типовим прикладом аерозолю, а оскільки ні чадний газ, ні водяна пара не мають кольору, він набуває кольору сажі – чорного – або темно-сірого.

1.1. Збалансуйте обидві реакції і, знайшовши значення відповідних коефіцієнтів, розв'яжіть рівняння

$$x^2 – (5+a+b+c)x-32d^2=0$$

$$x^2-2(k+l)x-16(m+n)=0$$

з допомогою дискримінанту та методом виділення повного квадрата двочлена. Для відповідних функцій знайдіть:

- Область визначення функції
- Область значень функції
- Координати вершини параболи
- Область додатніх та від'ємних значень функції.

1) З допомогою теореми Вієта чи формули квадратичної функції, покажіть, що корені рівняння мають різні знаки.

2) Чи відповідає спільний корінь обох рівнянь значенню молярної маси метану?

3) Складіть квадратні рівняння, коренями якого будуть суми коефіцієнтів при реагентах та продуктах реакції.

1.2. Щодо реакцій, вкажіть невірне твердження

а) В обох реакціях Оксиген є окисником, а Карбон – відновником

б) Карбон в обох реакціях окиснюється до ступеня окиснення +2

в) При окисненні 22,4 л (н.у.) метану таким же об'ємом кисню утворюється сажа масою 12 г

г) При окисненні 22,4 л (н.у.) киснем об'ємом у півтора рази більшим утворюється Карбон діоксид об'ємом 22,4 л (н.у.)

ґ) В обох реакціях ступінь окиснення Гідрогену залишається незмінним

1.3. Суміш метану, кисню та азоту за н.у. займає посудину в формі призми. В основі призми знаходиться рівносторонній трикутник зі стороною 40 см. Висота призми складає $8\sqrt{3}$ см. В посудині відбулася реакція неповного згоряння, внаслідок якої утворилася токсична газоподібна речовина масою 0,6 г. Знайдіть об'ємну частку азоту у суміші. Відповідь виразити у відсотках або десятковим чи звичайним дробом.

2. У 2019 році Німеччина оголосила про запуск міжміського потяга між містами Бремерфьорде, Куксхафеном , Бремерхафеном та Букстехуде (землі Нижня Саксонія та Бремен). Особливістю потяга було те, що він використовував в якості палива водень. Надалі енергія хімічного перетворення конвертувалася в електричну з допомогою спеціальних турбін, які запускали двигун і приводили в рух потяг.

Максимальна швидкість потяга сягала 140 км/год, а запас його ходу складав 1000 км.

2.1. Запишіть реакцію горіння водневого палива і порівняйте механізм генерації електроенергії в турбіні потяга з механізмом дії ГЕС

2.2. Щодо реакції горіння водню, вкажіть вірне твердження:

а) В реакції горіння кисень є відновником, а водень окисником. Продуктом окиснення є Оксиген гідрид

б) Продуктом горіння водневого палива в кисні є водяна пара

в) Підвищення тиску сповільнює реакцію, з огляду на підвищення об'єму водяної пари в порівнянні з об'ємом вихідних газів

г) Підвищення температури сповільнює реакцію, оскільки вона є екзотермічною

ґ) Зниження температури прискорює реакцію, оскільки вона є ендотермічною

2.3. Посудина призматичної форми перекрита перегородкою у співвідношенні 2:1. Відомо, що в основі призми лежить рівносторонній трикутник стороною 24 см. Висота призми дорівнює $21\sqrt{3}$. Відомо, що більшу

секцію посудини займає водень, а меншу – кисень. При струшуванні посудини, перегородка руйнується і відбувається реакція. Знайдіть масу утвореної води.

3. Потяг на магнітній подушці або маглев (від **маг**нітна **лев**ітація) – це рейковий транспортний засіб, що утримується над рейками, рухається та керується за рахунок створення магнітного поля. На відміну від звичайного потяга, він не торкається самої рейки в процесі руху. Відтак, оскільки між потягом та рейкою відсутній фізичний контакт, сила тертя виключається, і єдиним гальмівним фактором є аеродинамічний опір. Потяги на магнітній подушці різних конструкцій розробляються з 1979 року. Наразі максимальна швидкість, що досягається таким транспортним засобом сягає 603 км/год. Магнітне поле, створюване при цьому, має бути достатньо сильним. Відтак, для руху потягів на магнітній подушці використовують потужні магніти на основі сплавів металевого елементу неодиму та його сплавів із іншими феромагнетиками.

3.1. Охарактеризуйте неодим, записавши його електронну формулу та електронну конфігурацію. Проілюструйте реакціями його хімічні властивості.

3.2. Щодо неодиму, вкажіть невірне твердження

а) Неодим є елементом III B групи, основний його валентний стан дорівнює трьом

б) В ряді напруг неодим, як і лантаніди, знаходяться до водню, відтак він легко витісняє його із розчинів кислот

в) 16 г неодиму містять $\frac{1}{9}$ його моля

г) Неодим вважається d-елементом, як і всі елементи побічних підгруп

ґ) Неодим містить 4 неспарених електрони на 4f-підрівні.

3.3. Знайдіть масу неодиму, дією якого на хлоридну кислоту можна заповнити воднем за н.у. посудину в формі призми. В основі призми знаходиться дельтоїд зі сторонами 16 і 14 см і кутом між різними сторонами 150^0. Висота призми складає 9 см.

ТРИ ХІМІЧНІ ЗАДАЧІ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ФУТБОЛЬНУ ТЕМАТИКУ

Ткач Володимир В.,
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна
Кушнір Марта В.,
Сокол Наталія В.,
Чернівецька гімназія №5, Україна
Іванушко Яна Г.
Буковинський державний медичний університет,
Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів.

Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи фізичне виховання і спорт, що буде показано у даній роботі.

Футбол є чи не найпопулярнішим видом спорту на сьогодні. Його називають «грою мільйонів», «шахами під відкритим небом». Наразі – футбол – дещо більше, ніж просто спорт. Це ціла індустрія, функціонування якої неможливе без використання того чи іншого хімічного процесу.

У даній підбірці подано три хімічні задачі на футбольну тематику.

1. Як відомо, параметри футбольного м'яча визначається правилом №2 правил гри в футбол. За цим правилом

- М'яч має бути сферичним;
- М'яч має бути виготовленим зі шкіри або замінника;

- Мати довжину кола між 27 і 28 дюймами (68 – 70 см);
- Важити на момент стартового свистка не більше 14 – 16 унцій (410 – 450 г);
- Мати внутрішній тиск на рівні моря від 0,6 до 1,1 атм.

Звісно, такі вимоги до м'яча пояснюються необхідністю наносити ним сильні удари ногами, які він має витримувати. Сучасні футбольні м'ячі складаються із покришки, підкладки та камери. Спершу покришка виготовлялася з натуральної шкіри. Однак, з огляду на гігроскопічність шкіри, шкіряний м'яч набирає масу під час гри, тому сучасні м'ячі виробляються із синтетичних полімерних матеріалів, одним із яких є полівінілхлорид.

1.1. Запишіть послідовність реакцій, за якими з неорганічних речовин можна отримати вінілхлорид, і полімеризувати його.

1.2. Щодо вінілхлориду, вкажіть невірне твердження

а) Вінілхлорид є галогенопохідним алкену

б) Вінілхлорид утворюється при гідрогалогенуванні ацетилену

б) Вінілхлорид містить sp^2-гібридні атоми Карбону

г) 62,5 г вінілхлориду містить $6{,}02*10^{23}$ його молекул

ґ) Вінілхлорид вступає в реакцію гідрогалогенування з утворенням віцинального галогенопохідного

1.3. Газоподібний ацетилен займає посудину в формі призми, в основі якої знаходиться дельтоїд зі сторонами 16 см і 14 см і кутом між ними 150^0. Висота призми складає 2 см. Утворений при гідрогалогенуванні цього ацетилену вінілхлорид полімеризується з утворенням 172 однакових макромолекул. Знайдіть кількість мономерних ланок у кожній молекулі.

2. У 1950 році у Бразилії відбувся 4-й Чемпіонат світу з футболу. Господарі турніру підготували достатньо сильну команду і були головними фаворитами на титул. Впевненість бразильців у своїй перемозі навіть дозволила їм випустити іменні великі золоті медалі з іменами гравців своєї збірної.

Перебіг фінального матчу, в якому Бразилія приймала Уругвай, спершу був сприятливим для господарів, однак відчайдушний наступ перших чемпіонів

світу дав свої результати, і збірна Уругваю виграла з рахунком 2:1, ставши чемпіоном світу вдруге і, наразі, востаннє.

Що ж до Бразилії, то її перше чемпіонство відбулося у 1958 році у Швеції. Чемпіоном світу Бразилія ставала наразі п’ять разів – у 1958, 1962, 1970, 1994 та 2002 роках.

У 1950 бразильці були пригніченими результатом гри і назавжди відмовилися від білої форми, граючи у тепер традиційних жовто-зеленій або синьо-білій. Що ж до Уругваю, то там день проведення фінального матчу - 16 липня – там став національним святом.

Для забарвлення форми збірної Бразилії у традиційні жовтий та зелений кольори використовуються органічні барвники. Для зеленого кольору застосовується барвник малахітовий зелений. Він утворюється із безбарвної лейкоформи окисненням у кислому середовищі на повітрі:

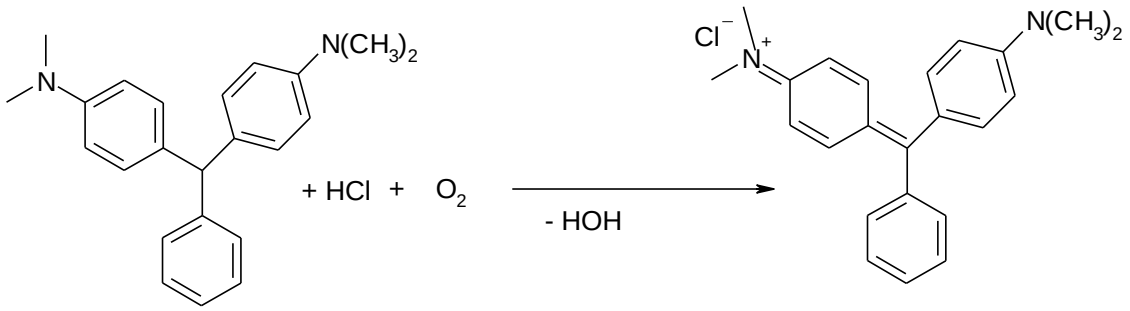

Рис. 1.

2.1. Покажіть синтез лейкоформи із бензальдегіду та N,N-диметиланіліну. Покажіть, чому реакція заміщення відбувається у *п*-положення анілінового кільця. Трьома реакціями покажіть властивості лейкоформи та забарвленої форми малахітового зеленого як ароматичного аміну.

2.2. Щодо малахітового зеленого та лейкоформи, вкажіть невірне твердження:

а) Лейкоформа малахітового зеленого є безбарвною, оскільки у ній спряжена система обривається

б) Малахітовий зелений утворюється також і при протонуванні метиламіногрупи без доступу кисню

в) Два молі малахітового зеленого займають 27^3 г

г) Малахітовий зелений вступає в реакції електрофільного заміщення

ґ) Малахітовий зелений здатний бути кислотно-основним індикатором, змінюючи колір зі зміною pH

2.3. Посудина в формі призми містить кисень (н.у.). В основі призми знаходиться паралелограм, діагональ якого дорівнює 16 см, а сторона, перпендикулярна їй, 12 см. Висота призми складає 14 см. Знайдіть масу малахітового зеленого, що його можна утворити, окиснивши лейкоформу відповідним об'ємом кисню

3. 28 листопада 2019 року в рамках розіграшу групового етапу Ліги Європи шведський «Мальме» приймав київське «Динамо» і обіграв його з рахунком 4:3. В даному матчі в складі «Динамо» в основному складі вийшов форвард Національної Збірної України з футболу Артем Бєсєдін, який результативними діями не відзначився, але отримав жовту картку. Пізніше виявилося, що допінг-проба, яку форвард здавав був перед матчем виявилася позитивною. В результаті, Артема Бєсєдіна відсторонили від футболу терміном на один рік.

В організмі футболіста було знайдено фонтурацетам або карфедон (Рис. 2). Він є одним із ноотропних препаратів, що часто застосовуються як стимулянт, анксолітик, протисудомний засіб. Однак, окрім цього він використовується як фізичний стимулянт. Внаслідок цього, він входить у список заборонених препаратів ВАДА.

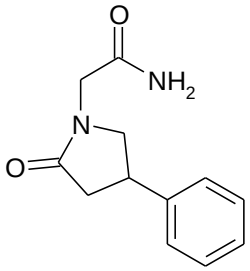

Рис. 2. Карфедон

3.1. Трьома реакціями покажіть властивості карфедону як ароматичної сполуки, аміду карбонової кислоти та лактаму

3.2. Щодо карфедону, вкажіть невірне твердження:

а) 109 г карфедону складають половину моля

б) Карфедон легко вступає в електрофільне заміщення в *о*- і *п*-положення до замісника

в) Карфедон є заміщеним похідним аміду пропіонової кислоти

г) Карфедон містить цикл сполуки, відомої як 2-піролідон

ґ) Карфедон є похідним аміду ацетатної кислоти

3.3. Знайдіть масові частки всіх елементів у карфедоні.

ТРИ КОМБІНОВАНІ ХІМІКО-МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ В БРАЗИЛЬСЬКОМУ СТИЛІ НА ТЕМУ БРАЗИЛЬСЬКОЇ ПІСНІ

Ткач В. В.,
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича, Україна
Кушнір М. В.,
Мінакова Т. Г.,
Чернівецька гімназія №5, Україна
Петрусяк Т. В.
Чернівецька музична школа №1, Україна

Останнім часом, діти поступово втрачають інтерес до вивчення точних та природничих наук. Це пояснюється рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів, одним із яких є недосконалість традиційного педагогічного підходу до учнів.

Одним із засобів зацікавлення учнівської аудиторії до пояснюваного матеріалу є задіяння міжпредметних зв'язків. Хімічний матеріал дозволяє підібрати міжпредметні зв'язки хімії із будь-яким предметом шкільної програми – як природничо-математичного, так і суспільно-гуманітарного та мистецького циклу, включаючи музику, що буде показано у даній роботі.

Тут подані три приклади оригінальних задач. При її підготовці автори орієнтувалися на типи та рівень складності завдань іспитів з хімії, які були задані у різні роки у школах різних штатів Бразилії. В них формулювання умови задачі здійснюється через переосмислення текстів відомих пісень з точки зору хімічних речовин або процесів, що описуються у них.

Дані задачі засновані на пісні «Camisa amarela» (муз., сл. Арі Баррозу)

Encontrei o meu pedaço na avenida
De camisa amarela,
Cantando "A Florisbela", oi, "A Florisbela".
Convidei-o a voltar pra casa
Em minha companhia,

Exibiu-me um sorriso de ironia
E desapareceu no turbilhão da Galeria…

Não estava nada bom,
O meu pedaço, na verdade,
Estava bem mamado,
Bem chumbado, atravessado…
Foi por aí, cambaleando,
Se acabando num cordão
Com o reco-reco na mão…

Mais tarde, o encontrei num café
Do rapa, no Largo da Lapa,
Folião de raça
Bebendo o quinto copo de cachaça.
Isto não é chalaça,

Voltou às sete horas da manhã,
Mas só na quarta feira,
Cantando "A Jardineira", oi, "A Jardineira",
Me pediu, ainda zonzo,
Um copo d'água com bicarbonato…
O meu pedaço estava ruim de fato,
Pois caiu na cama
E não tirou nem o sapato

Roncou uma semana,
Despertou mal-humorado,
Quis brigar comigo
(Que perigo!), mas não ligo!

O meu pedaço me domina,
Me fascina, ele é o tal,
Por isso não levo a mal…

Pegou a camisa, a camisa amarela,
Botou fogo nela…
Gosto dele assim -
Passada a brincadeira,
Ele é pra mim,
Meu Senhor do Bonfim!

У пісні описується кумедний епізод, який трапився під час щорічного Карнавалу в Ріо-де-Жанейро у 1930-1940х роках, на що вказають згадані в пісні назви місць, деякі із яких (наприклад Galeria do Cruzeiro), вже знесені. Друг ліричного героя добряче напився під час святкувань після чого нахуліганив. Незважаючи на це, ліричний герой пісні продовжує дружбу з ним, оскільки розуміє – в нормі його товариш все ж є непоганою людиною.

Пісня використовує три образи, так чи інакше пов'язані з хімією. Відтак, вона складає основу завдань 1 – 3.

1. У пісні вказано, що друг ліричного героя вий шов на Карнавал у жовтій сорочці (порт. Camisa amarela), яка і дала назву пісні. В часи написання пісні (1930-1940 рр) органічні жовті барвники вже були відомі, однак до Бразилії технологія їх виробництва ще не дойшла. Відтак, сорочка головного героя була пофарбованою в жовтий колір з допомогою Кадмій сульфіду.

1.1. Запишіть три реакції, за якими можна отримати Кадмій сульфід. Поясніть, чому при отриманні Кадмій сульфіду слабша кислота може витісняти сильнішу з водного розчину своєї солі. Поясніть, чому водонерозчинність Кадмій сульфіду є одним із фактором його вибору в якості барвника одягу.

1.2. Щодо Кадмій сульфіду, вкажіть невірне твердження

а) Ступінь окиснення Кадмію у Кадмій сульфіді є максимальним

б) Масова частка Кадмію у Кадмій сульфіді відповідає дробу $\frac{7}{9}$

в) Ступінь окиснення Сульфуру у Кадмій сульфіді є максимальним

г) При взаємодії Кадмій хлориду і Натрій сульфіду в водних розчинах утворюється жовтий осад Кадмій сульфіду

ґ) 18 г Кадмій сульфіду складають $\frac{1}{8}$ моля

1.3. При дії надлишку концентрованої сульфатної кислоти на кристалічний Кадмій сульфід осад розчиняється і утворюється газоподібна речовина, що за н.у. займає посудину в формі призми. В основі призми знаходиться дельтоїд зі сторонами 16 та 14 см, кутом між різними сторонами 150^0 і висотою 8 см. Знайдіть масу Кадмій сульфіду, що прореагував.

2. У пісні було вказано, що ліричний герой, вже будучи напідпитку, пив у кафе п'ятий стакан кашаси (міцного бразильського алкогольного напою на основі цукрової тростини. Масова частка етанолу у кашасі складає 40%, саме тому вона вважається міцним напоєм. Етанол з'являється в складі напою за реакцією спиртового бродіння глюкози – продукту гідролізу тростинного цукру.

Варто сказати, що наливаючи напій особі, яка вже була напідпитку, працівник кав'ярні порушив статтю 63 прийнятого незадовго до описуваних подій (1941 р) у Бразилії «Закону про кримінальні проступки»:

Ст. 63: Пропонувати або подавати алкогольні напої

I. Неповнолітній особі

II. Особі, що вже знаходиться у стані сп'яніння

III.Особі, що визнана повністю або частково недієздатною правоохоронним органом

IV.Особі, якій законним приписом заборонене відвідування закладів, де подають такі напої

Покарання: від двох місяців до року арешту або штраф від п'ятисот тисяч до п'ятисот мільйонів реалів (що за сучасним ціноутворенням відповідає сумам від 350 до 3 500 сучасних бразильських реалів).

Відтак, з огляду на описані у пісні обставини, працівник бару може бути визнаним судом винним у кримінальному проступку, передбаченому Ст. 63, ч. II. Вищевказаного закону.

2.1. Запишіть реакцію спиртового бродіння глюкози. Поясніть, чи є вона окисно-відновною.

2.2. Щодо спиртового бродіння, вкажіть невірне твердження

а) За реакцією спиртового бродіння не утворюється жодної газоподібної речовини

б) Реакція спиртового бродіння є одним із прикладів реакції диспропорціювання

в) При бродінні 180 г глюкози з кількісним виходом утворюється етанол масою 92 г

г) Один із продуктів спиртового бродіння окиснюється до альдегіду, а потім – до кислоти

ґ) Інший із продуктів спиртового бродіння є кислотним оксидом

2.3. При спиртовому бродінні певної маси глюкози, утворюється газ, об'єм якого за н.у. займає посудину в формі паралелепіпеда, в основі якого знаходиться ромб. Сторона ромба складає 28 см, а кут між його сторонами 150^0. Висота паралелепіпеда складає 24 см. Знайдіть початкову масу глюкози.

3. Друга частина пісні описує стан похмілля друга ліричного героя пісні, який вжив був надлишкову кількість міцного алкогольного напою. Щоби вийти з похмілля, за текстом пісні друг героя вирішив випити чашку розчину соди (порт. «um copo d´água com bicarbonato»). Це один із найефективніших засобів виходу із похмілля. З іншого боку, вихід із похмілля у такий спосіб виходить швидким та різким, що може спровокувати різні побічні ефекти.

Етанол, що є головною речовиною алкогольного напою окиснюється в організмі з утворенням ацетальдегіду та ацетатної кислоти. Окрім цього, інші речовини, присутні у напої також можуть окиснюватися або гідролізувати з утворенням карбонових кислот (наприклад, до молочної). Відтак, Натрій

гідрогенкарбонат (заст. Бікарбонат) нейтралізує pH організму, перетворюючи кислоти на сіль.

3.1. Опишіть реакції, якими етанол окиснюється до ацетатної кислоти, а також її реакцію з Натрій гідрогенкарбонатом. Який газ при цьому виділяється?

3.2. Щодо вказаних реакцій, вкажіть невірне твердження:

а) Продуктом окиснення етенолу є альдегід, оскільки етанол є первинним спиртом

б) Альдегід, так само як і спирт і карбонова кислота, може реагувати з активними металами з утворенням водню

в) 4 г ацетатної кислоти складають її$\frac{1}{15}$моль

г) Ацетатна кислота може реагувати з етанолом з утворенням естеру

ґ) Дегідратація етанолу призводить до утворення алкену – ненасиченого вуглеводню

3.3. Посудина в формі призми містить, за н.у., водень. Основою призми є рівносторонний трикутник зі стороною32 см. Висота призми складає$28\sqrt{3}$cm. Знайдіть масу ацетатної кислоти та етанолу, необхідну для заповнення цієї посудини воднем за реакцією з активним металом?

ТЕХНИЧЕСКИЕ НАУКИ

ОСОБЛИВОСТІ ОЧИЩЕННЯ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД У ПЕРІОД СЕЗОННОГО ПОГІРШЕННЯ ЇХ ЯКОСТІ

Берзеніна Оксана Валерійовна,
к.б.н., доцент
Хмарська Лія Олександрівна
к.х.н., доцент
Державний вищий навчальний заклад
«Український державний
хіміко-технологічний університет»,
Заруба Сергій Викторович
асистент,
Дніпровський національний університет
ім. Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ./Introductions. Одним з важливих питань сьогодення є забезпечення населення Україні якісною питною водою, що відповідає сучасним європейським вимогам. Перш за все, це стосується води, що одержується з поверхневих джерел водопостачання. Одним з основних джерел питної води в Україні є р. Дніпро. Внаслідок збільшення антропогенного навантаження впродовж останніх років спостерігається значне погіршення якості дніпровської води. Зокрема основні показники якості води набувають критичних значень зимовий і весняний періоди: весняного половоддя та літнього загострення еутрофікації.

В першій половині 2018 року спостерігалися сильні паводки, що в значній мірі спричинило погіршення стану води в р. Дніпро: підвищився показник каламутності, який досяг свого максимуму в квітні – 4,65 мг/дм^3. У червні ж на зміну паводкам прийшло стрімке підвищення температури води і повітря, що призвело до збільшення показника кольоровості води до 80 градусів. Також у досліджуванний період з січня до червня спостерігався високий вміст

органічних речовин у річковій воді, що призвів до значного зростання перманганатної окиснюваності, яка не зменшувалась нижче 9,8 мг O_2/дм^3. Зокрема, варто відзначити, що всі процеси відбувалися на фоні низького запасу лужності води.

У зв'язку з вище наведеними причинами комунальні підприємства-постачальники питної води не завжди можуть забезпечити населення водою нормативної якості. Існуючі технологічні схеми водопідготовки та обладнання на багатьох водоканалах знаходяться в стані, нездатному забезпечити нові нормативні вимоги. Зміна технологічної схеми водопідготовки відповідно до сучасних методів очищення води тягне за собою значні капіталовкладення

Однак існує ряд методів, що дозволяють отримувати воду належної якості без значних інвестицій і кардинальної зміни технологічної схеми. Одним, з них є застосування широкого спектра хімічних реагентів для якісно нового рівня водопідготовки.

Мета роботи./Aim. Дослідити коагуляційну активність нового реагенту для досягнення оптимального результату. Показати ефективність роботи даного реагенту в критичних умовах підвищеної каламутності, кольоровості та перманганатної окиснюваність.

Матеріали та методи./Materials and methods. В якості вихідного реагенту використовивася коагулянт марки «Pro-AQUA HB»™ (ТДВ «ПХЗ «Коагулянт»). «Pro-AQUA HB»™ являє собою водний розчин алюміній гідроксихлориду загальної формули $Al_2(OH)_nCl_{(6-n)}$. Вміст основної речовини у перерахунку на Al_2O_3 15±0,5%$_{мас.}$, відносна основність становить 70±0,5%$_{мас.}$. В європейській номенклатурі відповідає классуPAC (polyaluminiumchloride).

Результати та обговорення./Results and discussion.

Дослідження проводились на одному з комунальних підприємтв, що проводить забір води з басейну р. Дніпро, в період з січня до червня 2018 року.

Ефективність роботи коагулянту оцінювали по зниженню значень каламутності, кольоровості, перманганатної окислюваністі (табл 1), а також за величиною залишкового вмісту алюмінію і тригалометанів в очищеній воді.

Як випливає з отриманих даних каламутність вихідної води, що надходить на очистку, знаходиться в діапазоні 58-80 град. При введенні у вихідну воду коагулянту «Pro-AQUA HB»™ показник кольоровості зменшувався до рівня 14,5 град.

Використання реагенту призводить до практично повного видалення зважених часток, що обумовлюють каламутність. Каламутність вихідної води знаходиться в діапазоні 1,8-2,85 мг/дм^3, після обробки води цей показник становить 0,35 мг/дм^3. Також застосування даного коагулянту дозволяє отримувати показники перманганатної окиснюваності до значень, що відповідають нормам ДСанПіН 2.2.4-171-10.

Таблиця 1

Основні показники якості води

	кольоровість, град.		каламутність, мг/дм^3		перманганатна окиснюваність, мгO_2/дм^3		залишковий вміст алюмінію, мг/дм^3	
	вихідна вода	оброблена вода	вихідна вода	оброблена вода	вихідна вода	оброблена вода	вихідна вода	оброблена вода
січень	50,6	14,5	1,8	0,35	9,65	4,5	0,02	0,34
лютий	57,6	14,5	2,4	0,35	10	4,7	0,02	0,43
березень	58	14,5	1,9	0,35	9,6	4,2	0,02	0,26
квітень	58,3	14,5	4,5	0,35	10,05	4,8	0,02	0,11
травень	73,7	14,5	2,82	0,35	10,36	4,65	0,02	0,47
червень	79,8	14,5	2,3	0,35	10,12	4,47	0,02	0,38

При використанні в процесі підготовки питної води коагулянтів на основі алюмінію, дуже важливо контролювати залишковий вміст алюмінію в очищеній воді, так як даний показник суворо регламентований нормами ДСанПіН 2.2.4-171-10. Використання алюміній гідроксихлорида з високою основністю сприяє утворенню золю з меншою стійкістю, тобто підвищення швидкості агрегатоутворення і седиментації, що призводить до зменшення залишкового вмісту алюмінію в обробленій воді. Як випливає з результатів

(табл. 1), остаточний вміст алюмінію у очищеній воді залишається в межах норми.

Крім показників кольоровості й каламутності, вода повинна бути безпечна з епідеміологічної точки зору. Для цих цілей на підприємствах з підготовки питної води проводиться її хлорування. Однак в процесі знезараження води хлором утворюються небезпечні для життя людини речовини – тригалометани (ТГМ). Індикатором вмісту ТГМ у воді є хлороформ. Між концентрацією хлороформу у воді та сумарним вмістом ТГМ існує лінійна залежність, що також дозволяє оцінювати гігієнічний стан води. Вміст хлороформу в питній воді встановлено санітарними нормами України на рівні, що не перевищує 60 мкг/дм^3. Процес коагуляції сприяє зниженню вмісту ТГМ, що характеризується концентрацією хлороформу в очищеній воді.

Дані вмісту хлороформу у питній воді на досліджуваних коммунальних очістних спорудах наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Вміст хлороформу у питній воді

Місяць	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень
вміст, мкг/дм^3	48	52	60	58	59	58

Як випливає з експеріментальних даних вміст хлороформу знаходився у межах, що відповідають нормами ДСанПіН 2.2.4-171-10.

Висновки./Conclusions. Як показали результати досліджень, застосування коагулянту на основі алюміній гідроксихлорида марки «Pro-AQUA HB»™ дозволило збільшити ступінь очищення води з низьким запасом лужності, знизити основні показники якості води, зокрема, каламутність, кольоровість, перманганатну окислювальність, до норм ДСанПіН 2.2.4-171-10. Також було показано високу ефективність роботи коагулянту щодо зниження вмісту хлороформу за умови залишкового вмісту алюмінію, що відповідає нормам.

Даний коагулят марки «Pro-AQUA HB»™ може бути рекомендований для подальшого використання при очищенні води з р. Дніпро, особливо у період сезенного погіршення якості води.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСанПіН 2.2.4-171-10. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною. – Введ. 2010-01-07. – Офіційний вістник України, № 51. – 2010. – 99 с.

ВПЛИВ ЛАКОФАРБНОГО ПОКРИТТЯ НА ЗМІНИ ІНТЕНСИВНОСТІ ІНФРАЧЕРВОНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ НА КОРДОНАХ ОПТИЧНИХ СЕРЕДОВИЩ

Бєляєв О. В.
Ст. викладач
Льотна академія
Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

Вступ. Використання в літакобудуванні композитів - склопластиків, формує перед експлуатантами задачі, що пов'язані з визначенням його фактичного стану. Регресивні зміни в структурі склопластиків відбуваються під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Для вирішення цієї задачі використовують різні методи неруйнівного контролю. [1].

Ціль роботи. Визначення впливу лакофарбового покриття на кордони застосування методу інфрачервоної ехоімпульсної дефектоскопії склопластиків, що використовуються в цивільній авіації.

Матеріали та методи. Метод інфрачервоної ехоімпульсної дефектоскопії (ІЕІД) що описаний в роботі [1] поєднує в собі переваги оптичних, акустичних, та теплових методів. Він має використовуватися як експрес-метод для періодичної діагностики стану склопластикових конструкцій літального апарату (ЛА). В результаті очікується що експлуатант має отримувати інформацію про наявність та розташування дефектної зони на склопластиковій поверхні. На можливість застосування методу та достовірність результатів в значній мірі впливає наявність на поверхні склопластику лакофарбного покриття (ЛФП). [2].

Результати та обговорення. В авіації використовують акрилові або поліуретанові фарби. [2] Лакофарбове покриття на поверхні склопластику має декілька призначень. Передусім, фарба має захищати конструкцію від агресивних зовнішніх впливів, покращувати аеродинамічні якості ЛА, має

декоративно-естетичне призначення. Використовують фарби різноманітні за кольором. Так в більшості випадків основним фоновим кольором є білий. Малюнки та індефікаційні позначення виконують іншими кольорами.

На можливість отримання достовірних результатів зазначеного експрес методу впливає не тільки наявність ЛКП, але і товщина та кількість шарів фарб, їх структура, хімічний склад. Все це формує оптичну прозорість ІЧ середовища. [3].

Визначившись з зовнішніми чинниками є потреба в фізичному, математичному та комп'ютерному моделюванні процесу проходження ІЧ опромінювання через декілька оптичних середовищ. Для фізичного моделювання потрібно зробити декілька припущень. Так, оптична середа безкінечна та прозора в площині У, Z, а в площині X оптично не прозора. [4] Середовище є прозорим, втрати енергії ІЧ випромінювання пов'язані з розсіюванням або поглинанням. Мінімальні шари фарби є досить товстими щоб нехтувати інтерференцією. За таких умов ІЧ промінь буде заломлюватися на кордонах оптичних середовищ в вигляді ломаної лінії. Задача фізичного моделювання – знаходження лінії уздовж якої світло буде розповсюджуватися між джерелом та приймачем ІЧ випромінювання. Задача математичного моделювання є визначення часу проходження ІЧ променем шляху крізь шари оптичних середовищ. Якщо знехтувати умовою прозорості одного або декількох шарів, то час проходження випромінювання буде прямувати в безкінечність. Такі умови виключають можливість для застосування ІЕІД методу. Завдання комп'ютерного моделювання процесу проходження ІЧ опромінювання полягає в знаходженні шляху від джерела випромінювання до приймача з урахуванням кутів входу та виходу з кожного шару оптичного середовища. Різниця між розрахунковим та фактичним кутам виходу ІЧ променя є ознакою порушення заданих властивостей шарів оптичних середовищ , та ознакою що вказує на наявність дефекту в середовищі матеріалу конструкції.

Висновки. Запропоновані фізична, математична та комп'ютерні моделі лиш частково описують процеси що вкладені в принцип роботи пристрою ІЕІД, але мають сенс для використання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1. Мунштуков И.В., Пузырев А.Л., Ушаков В.В. Возможности применения инфракрасной эхо-дефектоскопии для контроля элементов конструкции планера самолета в условиях эксплуатации. Зв'язок. 2014. № 2. С. 44-47.

2. А. Фетисов. Как красят самолеты. 2004. [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://www.ato.ru/content/kak-krasyat-samolety

3. Дж. Э. Джеймисон , Р. Х. Мак-Фи , Дж. Н. Пласс, Р. Г. Грубе, Р. Дж. Ричардс «Физика и техника инфракрасного излучения» Пер. с англ. Н.В. Васильченко и др. Под ред. Н.В. Васильченко. — М.: Изд-во "Советское радио", 1965. — 642 с.: ил.

4. Исследование прохождение света в слоистых середах Компьютерный лабораторный практикум по физике: уч.-метод. пособие / Сук А.Ф., Синельник И.В., Синельник А.В. – Харьков: Изд-во «Точка», 2011 [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://web.kpi.kharkov.ua/tef/wp-content/uploads/sites/114/2017/11/lr2_7_ferma.pdf

ВПЛИВ РЕЖИМІВ ТЕРМІЧНОЇ ОБРОБКИ НА СТРУКТУРУВАННЯ ТА ФІЗИКО-МЕХАНІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЕПОКСИПОЛІМЕРІВ

Боярська Інна Володимирівна,
Кашицький Віталій Павлович,
Імбірович Наталія Юріївна
к.т.н., доценти
Луцький національний технічний університет
м. Луцьк, Украина

Вступ. Термічний вплив, що є технологічно обґрунтованим і проводиться під час або ж після формування, спричиняє підвищення ступеня зшивання матеріалу в зв'язку з протіканням релаксаційних процесів і супроводжується покращенням механічних властивостей полімерів.

Полімерна матриця отримує оптимальні фізико-механічні властивості при формуванні ступінчастим режимом твердження. Проте оптимальні фізико-механічні властивості полімерна матриця отримує при формуванні зі ступінчастим режимом твердження. При даному режимі полімери мають сітчасту трьохвимірну структуру. внаслідок чого для них є характерними : підвищена міцність, ударна в'язкість та теплостійкість. Ступінчасте чи повільне охолодження затверділих полімерів забезпечує перегрупування надмолекулярних структур та значне зниження залишкових напружень у результаті релаксації напружень. При збільшені ж швидкості охолодження ми можемо спостерігати зворотні процеси, що звичайно ж приводить до зниження фізико-механічних властивостей.

Мета роботи. Тому з метою отримання нових захисних покриттів на основі епоксидних матеріалів з високими фізико-механічними характеристиками було вирішено дослідити вплив температури і витримки в аеродинамічній печі на властивості епоксиполімеру та який вплив повітряний потік в аеродинамічній печі має на його механічні характеристики та ступінь структурування.

Матеріали та методи. Формування зразків для досліджень заключалось в отриманні однорідної композиції до складу якої входили необхідні компоненти і в залежності від об'єму зразків розраховувався кількісний вміст твердника у масових частинах на 100 мас.ч. епоксидної смоли ЕД-20. За основу обрали епоксидно-діанову смолу марки ЕД-20 (ГОСТ 10587-84), а в якості твердника − поліетиленполіамін – ПЕПА (ТУ 6-02-594-70).

Для забезпечення високої однорідності системи, на кожному етапі проводилось механічне вимішування композиції і уже в сформованому вигляді її наносили на підготовлену поверхню або заливали у спеціальні форми. Після тверднення поверхня попередньо оброблялась абразивом для досягнення необхідної шорсткості і знежирювалась ацетоном. Обробку уже готових зразків проводили у аеродинамічній печі.

Для проведення випробувань було використано п'ять режимів формування епоксиполімеру:

1) формування на повітрі протягом 24 годин (t_K=18°C);

2) формування в аеродинамічній печі протягом 8 годин з ввімкненим вентилятором без включення нагрівних елементів печі (t_K= 30°C);

3) формування в аеродинамічній печі протягом 2 годин з ввімкненим вентилятором та нагрівними елементами (t_K=50…60°C);

4) формування в аеродинамічній печі без ввімкненого вентилятора протягом 4 годин (t_K=50°C);

5) формування в аеродинамічній печі без ввімкненого вентилятора протягом 2 годин (t_K=40°C).

Для встановлення ефективності застосування аеродинамічної печі було проведено дослідження впливу вмісту твердника і режиму формування на твердість епоксиполімеру і встановлено, що для режимів №1, №2 та №4 підвищення вмісту твердника спричиняє зростання кількості вузлів зшивання, що в свою чергу приводить до підвищення досліджуваної характеристики. В свою чергу застосування режиму №3 виявилось оптимальним, оскільки для

даного режиму зафіксовано найвище значення твердості при вмісті твердника 12 мас.ч.

Результати та обговорення. Якщо ж в свою чергу розглядати результати, які були отримані після досліджень ступеня структурування в епоксиполімері, то найвищі показники були зафіксовані для режиму №3, що пов'язано з утворенням максимальної кількості хімічних зв'язків та тепловим впливом. І зворотні результати були виявлені для режимів №1 та №2, так як температура теплового впливу була недостатньою. При режимі №4 спостерігається поступове зростання ступеня структурування зі збільшенням вмісту твердника. А для режиму №5 зафіксовано різке зростання ступеня структрування у 1,2 рази в інтервалі вмісту ПЕПА 11…13 мас.ч., яке зумовлене його підвищеним вмістом.

Стосовно внутрішніх напружень результати досліджень показали, що найвищі показники досліджуваної характеристики були зафіксовані при режимі №4, а найнижчі – при №1. Високі внутрішні напруження пов'язані із локальним зшиванням макромолекул матриці, при цьому процес відбувається хаотично та нерівномірно, відповідно, частина системи знаходиться у напруженому стані.

Висновки. У даних дослідженнях було показано доцільність використання аеродинамічної печі при формуванні епоксиполімеру, так як вона призводить до покращення фізико-механічних характеристик за рахунок створення сприятливих умов для структурування матеріалу. І при опрацюванні результатів проведених досліджень було з'ясовано, що термічна обробка при режимі №3 забезпечує формування просторової сітки епоксиполімеру, порівняно з низькими внутрішніми напруженнями, що забезпечують високі фізико-механічні характеристики.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЦІЛЬОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ УГРУПОВАНЬ КОСМІЧНИХ АПАРАТІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ

Волошенюк Оксана Леонідівна,
к. т. н., науковий співробітник
ІТМ НАНУ і ДКАУ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Найбільш важливим етапом проектування будь-якого угруповання космічних апаратів дистанційного зондування Землі (КА ДЗЗ) є визначення набору показників його цільової ефективності та розроблення вимог до їх значень в умовах заданих обмежень. Тому основними завданнями є розроблення методик і алгоритмів розрахунку показників цільової ефективності для системного проектування та аналізу угруповань КА ДЗЗ. В [1] було побудовано розрахункові реалізації моделей і проведено розрахунки цільової ефективності низькоорбітальних угрупувань КА ДЗЗ з оптико-електронною системою спостереження (ОЕСС), а саме: точностних показників зйомки заданої ділянки поверхні Землі; досяжної інформаційної продуктивності; часу очікування проведення зйомки.

Мета роботи. Вироблення рекомендацій щодо підвищення показників цільової ефективності низькоорбітальних угрупувань КА ДЗЗ, що дозволяють покращити точностні показники зйомки, інформаційні можливості оптичної апаратури спостереження, енергетичні можливості КА, пропускну здатність каналів передачі даних і т. п.

Матеріали та методи. Методи і принципи теоретичної механіки, динаміки космічного польоту, статистичного моделювання, теорії імовірностей.

1. Розрахунок показників цільової ефективності космічної системи у забезпеченні зйомок заданих ділянок поверхні Землі. Одним з важливих показників цільової ефективності КА ДЗЗ є здатність ОЕСС забезпечити зйомку заданих ділянок поверхні Землі. Розрахунки точностних показників

зйомки заданої ділянки з урахуванням похибок положення центру мас і орієнтації КА [1] дозволили визначити максимально можливі відхилення осі ОЕСС, і відповідно сформулювати вимоги до покращення технічних характеристик ОЕСС КА:

– границі вимірювання ОЕСС повинні охоплювати всі необхідні значення вимірюваної величини і з заданою ймовірністю не повинні виходити за ці границі, тобто має забезпечуватися гарантована площа зйомки;

– точність ОЕСС повинна відповідати завданню, що вирішується при вимірюванні;

– точне, синхронізоване в часі, підтримання та зміна кутової орієнтації КА в угрупованні, а також збереження орбітальної геометрії угрупування КА.

Проведемо розрахунки гарантованої площі зйомки заданої ділянки поверхні Землі на основі запропонованої раніше методики [2].

Площа заданої ділянки поверхні Землі визначається простою формулою

$$S = X \cdot Y ,$$

де X, Y – номінальне значення довжини і ширини заданої ділянки.

Сумарні складові похибки положення центру першого рядка знятої ділянки вздовж (X_Σ) і поперек (Y_Σ) траси КА визначаються сукупністю похибок положення центру мас КА і орієнтації КА [1] при зйомці

$$\mathrm{X}_\Sigma = \sqrt{X_{\Delta x}{}^2 + X_{\Delta\theta}{}^2 + X_{\Delta\varphi}{}^2}, \quad \mathrm{Y}_\Sigma = \sqrt{Y_{\Delta y}{}^2 + Y_{\Delta z}{}^2 + Y_{\Delta\theta}{}^2},$$

де $X_{\Delta x}$, $Y_{\Delta y}$ – зсув оптичної осі на поверхні Землі вздовж і поперек траси;

$X_{\Delta\theta}$, $X_{\Delta\varphi}$ – зсув оптичної осі на поверхні Землі з урахуванням похибки орієнтації КА по кутах тангажу (θ) і крену (φ) відповідно [1];

$Y_{\Delta z}$ – зсув оптичної осі на поверхні Землі при похибці положення центру мас КА по висоті Δz;

$Y_{\Delta\theta}$ – зсув оптичної осі на поверхні Землі при похибці орієнтації КА по тангажу [1].

Передбачається, що середнє відхилення сумарної складової похибки положення центру першого рядка знятої ділянки вздовж и поперек траси КА підпорядковується правилу 3σ і відповідно дорівнює

$$\sigma_X = \frac{X_\Sigma}{3}, \quad \sigma_Y = \frac{Y_\Sigma}{3}. \tag{1}$$

Статистичні характеристики гарантованої площі зйомки (математичне очікування і середньоквадратичне відхилення) розраховуються за допомогою метода статистичного моделювання. Для цього розраховуються значення двох векторів V_X, V_Y, що підпорядковуються нормальному закону розподілу з нульовим математичним очікуванням і середнім квадратичним відхиленням σ_X, σ_Y, (1):

Частина довжини та ширини заданої ділянки, знятої в *i*-тій реалізації ($i = 1, N$, де N – число реалізацій (проведення зйомок)) уздовж и поперек траси КА відповідно, дорівнює

$$\Delta_{X\,i} = X - \left|V_{X_i}\right|, \quad \Delta_{Y\,i} = Y - \left|V_{Y_i}\right|, \quad i = 1, N. \tag{2}$$

Тоді, виходячи з (2), площа заданої ділянки, знятої в *i*-тій реалізації, дорівнює

$$S_{o\,i} = \Delta_{X_i} \cdot \Delta_{Y\,i}, \quad i = 1, N.$$

Математичне очікування і дисперсія гарантованої площі зйомки заданої ділянки обчислюються за формулами

$$M_{Sg} = \frac{\sum_{i=1}^{N} S_{o_i}}{N}, \quad D_{Sg} = \frac{\sum_{i=1}^{N} \left(S_{o_i} - M_{Sg}\right)^2}{N}.$$

Середнє квадратичне відхилення гарантованої площі зйомки заданої ділянки

$$\sigma_{Sg} = \sqrt{D_{Sg}}.$$

Математичне очікування відносної (у відсотках) гарантованої площі зйомки заданої ділянки визначається простим співвідношенням

$$M_{Sg_{\text{отн}}} = \frac{\mathrm{M_{Sg}}}{\mathrm{S}} \cdot 100\,\%. \tag{3}$$

Аналогічно (3), середнє квадратичне відхилення відносної гарантованої площі зйомки заданої ділянки матиме вигляд

$$\sigma_{Sg_{\text{отн}}} = \frac{\sigma_{\text{Sg}}}{\text{S}} \cdot 100\,\%.$$

Граничне значення відхилення відносної гарантованої площі зйомки заданої ділянки підпорядковується правилу 3σ і дорівнює $3\sigma_{\text{Sg}_{\text{отн}}}$.

Діапазон можливих відхилень відносної гарантованої площі зйомки $\left(D_m; D_p\right)$ визначається як

якщо $M_{\text{Sg}_{\text{отн}}} + 3\sigma_{Sg_{\text{отн}}} > 100\,\%$, то $\text{D}_{\text{p}} = 100\,\% - \text{M}_{\text{Sg}_{\text{отн}}} \cdot 3\sigma_{Sg_{\text{отн}}}$,

якщо $M_{\text{Sg}_{\text{отн}}} - 3\sigma_{Sg_{\text{отн}}} < 0$, то $\text{D}_{\text{m}} = \text{M}_{\text{Sg}_{\text{отн}}} \cdot 3\sigma_{Sg_{\text{отн}}}$.

Гарантований коефіцієнт покриття заданої ділянки визначається як відношення тієї частини площі заданої ділянки, зйомка якої може бути гарантована до площі зйомки заданої ділянки (3) з урахуванням діапазона можливих відхилень

$$S_{g_{отн}} = \text{M}_{\text{Sg}_{\text{отн}}} - \text{D}_{\text{m}}.$$

Гарантована площа зйомки

$$S_{g_{km2}} = \frac{S \cdot S_{g_{\text{отн}}}}{100\,\%}.$$

2. Службові системи і цільова апаратура. Як показує огляд останніх публікацій в області ДЗЗ, широке застосування малих КА служить стимулом розробки інноваційних технологій вдосконалення службових систем і цільової апаратури. Так, сучасний розвиток приладової бази (оптичні системи з масою (20–50) кг для середньої і високої роздільної здатності при споживанні (40–80) Вт дозволило орієнтуватися на КА ДЗЗ, що відносяться до класу мікросупутників.

Наприклад, корисним навантаженням КА Black Sky є оптико-електронна камера SV-24™ на основі легкого телескопа з апертурою діаметром всього 24 см. Камера виробляється американською компанією Harris Corporation і є «молодшою» моделлю в цілому сімействі оптико-електронних корисних

навантажень (під загальною торговою маркою SpaceView™) з апертурою діаметром від 0,24 м до 0,70 м для мікро- і мінісупутників. Тобто, якщо спочатку на КА для отримання роздільної здатності в 1 м використовувались камери діаметром (0,5–0,7) м, то в даний час, наприклад, на КА BlackSky Global ті ж значення роздільної здатності реалізуються при значеннях апертури 0,24 м.

3. Пропускна здатність радіолінії. У зйомці ділянок Землі з космосу важливу роль відіграє скидання цільової інформації (супутникових знімків) на наземні станції по високошвидкісним радіолініям X-діапазону. Швидкість передачі інформації від КА на наземну станцію визначає продуктивність космічної системи. Так, якщо в систему входить одна прийомна станція, розміщена в середніх широтах, то КА на сонячно-синхронній орбіті висотою 500 км зможе ввійти з нею у зв'язок всього чотири рази на добу, і середня тривалість сеансу буде близько 400 секунд. Тому боротьба за збільшення пропускної здатності радіолінії ведеться постійно, поряд з розгортанням мережі наземних станцій (особливо корисні станції в полярних регіонах, наприклад, Svalbard і Troll) і переходом в Ka-діапазон.

Ключем до вирішення завдання на такому рівні стало використання стандарту цифрової передачі супутникових даних DVB-S_2 (виміряна продуктивність DVB-S_2 перевищує DVB-S на 30 %, при інших рівних смузі частот і потужності переданого сигналу). Суттєве підвищення швидкості передачі даних досягається за рахунок використання адаптивного режиму кодування і модуляції стандарту DVB-S_2.

4. Виконавчі органи системи орієнтації і стабілізації. Одним з найважливіших параметрів, стосовно КА, є відношення маси корисного навантаження (КН) до загальної маси КА. Це кількість, тип або маса корисного навантаження, заради якого створюється або запускається даний КА. Очевидно, що чим ближче це співвідношення до одиниці, тим ефективніше можуть бути виконані завдання місії. Таким чином, чим менше важить платформа, тим більше КН може бути доставлено на задану орбіту. В недалекому майбутньому, широке використання електричних іонних двигунів, а також зменшення маси

сонячних батарей і акумуляторів повинно привести до покращання цього співвідношення.

Одна з вимог для успішного функціонування і виконування завдань місій ДЗЗ – забезпечити швидкість перенацілювання зі значенням 3°/с і кутовим прискоренням – 1,5°/с^2. Високі динамічні характеристики якраз і є однією з причин використання «моноблочної» конструкції КА, у якої відкривається тільки один елемент (кришка телескопа).

Для маневрів, що забезпечують високі показники швидкості і кутового прискорення може витрачатися до чверті всієї потужності, яку виробляють сонячні батареї КА. Саме тут постає традиційне питання використання виконавчих органів системи орієнтації – двигуни-маховики (ДМ) або силові гіроскопи (гіродіни). Цьому питанню присвячено ряд робіт і показано, що не дивлячись на значні моментні характеристики гіродінів в якості виконавчого органу систем орієнтації і стабілізації середніх та малих КА з тривалим терміном служби краще використовувати двигуни-маховики.

Розгортання орбітального угрупування КА неможливе без обладнання штатних КА коригувальними руховими установками (КРУ), головне завдання яких – розведення КА по фазі в кожній з орбітальних площин і підтримання структури угруповання. В іншому випадку параметри орбіти з часом сильно деградують і втрачається головна перевага космічної системи – оперативність проведення зйомки і доставки цільової інформації. Розробники малих КА проводили аналіз рухових установок на холодному газі, на базі хімічних (одно- і двокомпонентних) і електроракетних двигунів. В результаті перевагу отримала КРУ на базі двигуна тягою 1 Н, що працює на унітарному паливі LMP-103S, створеного шведською фірмою ECAPS (Ecological Advanced Propulsion Systems, Inc., яка є підрозділом Swedish Space Corporation).

Висновки. Таким чином, вироблено ряд рекомендацій щодо підвищення показників цільової ефективності низькоорбітальних угрупувань КА ДЗЗ за рахунок:

– розрахунку показників цільової ефективності системи у забезпеченні зйомок заданих ділянок поверхні Землі;

– вдосконалення знімальної апаратури і збільшення пропускної здатності радіолінії;

– використання нового стандарту цифрової передачі супутникових даних DVB-S_2 з можливістю використання адаптивного режиму кодування і модуляції;

– підвищення швидкості перенацілювання за рахунок використання моноблочних конструкцій КА та вибору виконавчих органів системи орієнтації (двигуни-маховики, гіродіни).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.

1 Разработка алгоритмов управления и имитационное моделирование управляемого движения космических аппаратов и систем в задачах выполнения сервисных операций. развитие моделей орбитального движения / ИТМ НАНУ и ГКАУ ; руководитель НИР А. П. Алпатов. – Днепр, 2019. – 299 с. – № госрегистрации 0116U004129. – Инв. № 16 – 09/2019.

2 Расчет влияния технических характеристик составляющих частей системы на значения показателей целевой эффективности системы, определение гарантированных оценок информационной продуктивности системы: отчет о НИР (заключительный) / ИТМ НАНУ и НКАУ; Руководитель НИР А. Алпатов. – № 0107U003698, Инв. № 57/15–2007. – Днепропетровск, 2007. – 120 с

ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ФІТОСИРОПІВ ЯК СМАКОВИХ ДОБАВОК У МОЛОЧНИХ ПРОДУКТАХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

Гачак Юрій Романович,
к.б.н., доцент
Михайлицька Ольга Романівна,
к.т.н., доцент
Пухнатий Василь Васильович,
Романів Роман Васильович,
Студенти
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій
імені С.З. Ґжицького
м. Львів, Україна

Вступ. Одним з важливих факторів, який визначає здоровя людини є харчування. Раціональне харчування сприяє нормальному росту дітей, профілактиці захворювань, підвищенню працездатності і тривалості життя. Поряд з тим, досить гострою є проблема нестачі вітамінів та мікроелементів у раціоні харчування.

Останнім часом продовжує розвиватися новий напрям – виготовлення продуктів функціонального призначення, які є джерелами пластичних речовин та енергії, а також включають немедикаментозний фактор впливу на споживача, який має виражені профілактичні, лікувальні та оздоровчі властивості.

Серед різноманітних груп харчових продуктів з точки зору можливості проектування нових продуктів велику цікавість представляють молочні. Сьогодні частка функціональних продуктів на основі молочної сировини на ринку молочної продукції Європи є доволі значною та продовжує зростати.

Використання молока як основного компоненту продуктів функціонального призначення зумовлюється його доступністю, можливістю модифікації та багатокомпонентністю. Комбіновані продукти є оптимальною

основою для збагачення макро- та мікроелементами, вітамінами та іншими речовинами задля забезпечення людського організму мікронутрієнтами.

Цікавим напрямком є використання рослинних біодобавок у різних формах: у вигляді витяжок, кріопорошків та фітосиропів із чітко визначеними функціями.

Мета роботи. Тому, метою нашої роботи було дослідження можливості застосування нових фітосиропів спецпризначення «Цілющий», «Цілющий чебрецевий» та «Пшеничний» як рецептурних складників у технології сиру «Домашній», а також популярних кисломолочних напоїв «кефір», «наріне» та «йогурт».

Материали і методи. Дослідження проводили у науковій лабораторії кафедри технології молока і молочних продуктів Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Ґжицького та на виробництві. Виготовлення солодких кисломолочних напоїв із використанням як солодких наповнювачів сиропів спеціального призначення «Цілющий», «Цілющий чебрецевий» та «Пшеничний» проводили резервуарним способом. При цьому в сквашену нормалізовану суміш при постійному перемішуванні додавали відповідні сиропи. Сир «Домашній» із фітосиропами виготовляли за традиційною технологією.

Результати та обговорення. За результатами проведених експериментальних досліджень складено промислові рецептури. Було запропоновано порядок і способи введення сиропів спеціального призначення «Цілющий», «Цілющий чебрецевий» та «Пшеничний». Розроблено технологію молочних продуктів із запропонованими фітосиропами. Паралельно проведено дослідження органолептичних, технологічних, товарознавчих та біологічних властивостей, а також визначались показники безпеки дослідних зразків кисломолочних напоїв і сиркових виробів. На основі досліджень встановлено, що дослідні зразки молочних продуктів володіли нормативними органолептичними характеристиками та мали підвищений вміст вітамінів. Проаналізувавши амінокислотний склад готових продуктів, можна зробити

висновок, що при застосуванні пропонованих сиропів спеціального призначення спостерігались зміни у співвідношенні як окремих груп, так і окремих амінокислот, що підтверджує підвищення їх біологічної активності.

Висновки. Використання нових фітосиропів лікувально-профілактичного спрямування як солодких наповнювачів у технології традиційних кисломолочних продуктів забезпечує отримання готових продуктів з належними товарознавчими, органолептичними та технологічними характеристиками, що володіють нормативними показниками безпеки.

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПАРКУВАННЯ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛІВ

Гоголь Катерина
викладач спецдисциплін
Відокремлений структурний підрозділ
«Київський транспортно-економічний фаховий коледж
Національного транспортного університету»

Ключові слова: транспортний засіб, паркування, паркувальне місце, вантажний автомобіль, автомобільні перевезення.

Вступ. Згідно з вимогами Європейської угоди щодо роботи екіпажів транспортних засобів, які виконують міжнародні автомобільні перевезення (ЄУТР) період керування між двома будь-якими періодами щоденного відпочинку або між щоденним періодом відпочинку й щотижневим періодом відпочинку не повинен перевищувати дев'ять годин. В інший час вантажний транспортний засіб повинен бути зупинений на спеціально відведеній і обладнаній ділянці, але не з метою навантаження чи розвантаження вантажу.

Паркування – це розміщення (тобто процес, а не місце чи об'єкт) транспортного засобу на майданчику для паркування. А місце для паркування – це місце стоянки одного транспортного засобу на майданчику для паркування, позначене дорожньою розміткою у встановленому законодавством порядку.

Питання паркування в Україні спричиняє дедалі більше незручностей для водіїв, мешканців та гостей міста. Інфраструктура, передусім значної частини великих міст, не може дозволити потік великого об’єму транспортних засобів. Окрім того, кількість транспортних засобів значно збільшилась зумовивши затори на дорогах, брак паркувальних майданчиків та хаотичне паркування.

Що ж стосується негативного впливу на громаду, бізнес та владу: для громади – це, перш за все, відсутність вільних місць для паркування та неправомірні дії водіїв; для бізнесу така ситуація призводить до

нерентабельності, неможливості підвозу, розвантаження продукції, низького пасажиропотоку; а для влади – це безумовно малий дохід до бюджету.

Постановка проблеми. Збільшення кількості автомобілів на дорогах, масове хаотичне паркування транспортних засобів, неякісна інвентаризація паркувальних місць, не налагоджений механізм відстеження коштів за паркування та притягнення порушників до відповідальності в підсумку спричиняє перевантаження центральної частини міста, перешкоди та обмеження руху пасажирів та водіїв, створення корупційних схем. Іншими словами, кошти які мали б наповнювати бюджет міста та витрачатись на самоокуповування вже існуючих та створення нових майданчиків для паркування не використовуються за призначенням. Також постає питання неефективності чинного регулювання, яке має негативний вплив на громаду, бізнес та владу. [1]

Результати дослідження. Німецька IT-компанія ABNOVA Deutschland розробила концепцію багаторівневих паркувальних місць для вантажних автомобілів, яка дозволяє на площі для 30 повнорозмірних фур розмістити 87 таких автопоїздів.

Проривна концепція, яка отримала назву TruckTower, була представлена на виставці комерційного транспорту NUFAM 2019.

Система TruckTower представляє собою багатоповерхове паркувальне місце для повнорозмірних фур, яке здатне обробляти транспортні засоби повною масою до 40 тонн. При цьому найтяжчі вантажівки будуть розташовуватись на нижчому рівні.

Ідею подібної стоянки запропонував один із співробітників компанії ABNOVA Deutschland, який в минулому був далекобійником і знає про проблеми, пов’язані з стоянками фур. Щоб збільшити кількість паркувальних місць, але при цьому не займати великі території, він запропонував розмістити вантажні автомобілі на декількох рівнях. Крім того, частиною стоянкового комплексу TruckTower повинен бути готель, в житлових модулях якого водії зможуть відпочивати протягом 45 годин.

Основою системи TruckTower являється інноваційний механізм, в якому платформи рухаються як вертикально, так і вбік. Вантажний автомобіль перед в'їздом в «башню» зважується і направляється у відповідне місце на основі даних про його масу, а також про місцезнаходження і масу вже припаркованих транспортних засобів. Коли вантажні автомобілі в «башні» підіймаються і опускаються в якості противаги, механізм виробляє енергію. Крім того, сонячні панелі, які розташовані на даху, виробляють електроенергію. Завдяки їм, наприклад, холодильні камери можуть бути підключені до мережі без необхідності запуску двигуна.

При створенні проекту паркувальних місць і підготовки кошторисної документації розмір території є важливим фактором. За статистикою, багаторівневі автоматичні паркінги займають на 50% менше місця, ніж звичайні паркувальні майданчики. Вони здатні розмістити значно більше автомобілів на відповідній території традиційної стоянки.

Висновки. Більшість сучасних країн вже багато років успішно використовують багаторівневі автоматичні паркінги, що забезпечує їм безпеку, зручність і економію часу на пошук паркувальних місць. Враховуючи труднощі, які спричиняють пошук місця паркування вантажного автомобіля, незручності, що створює припаркований вантажний автомобіль та ріст цін на землю даний тип паркінгу стає особливо актуальним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хавунка Т., Шуварська К., Бризіцький М. Вирішення проблем завантаженості центральної частини міст та хаотичного паркування Аналітична записка. Львів, 2017. 4 с.

УДК 331.45

ОХОРОНА ПРАЦІ ПРИ НЕРУЙНІВНОМУ КОНТРОЛІ

Качинська Наталія Федорівна,
ст. викладач
Полукаров Юрій Олексійович,
Праховнік Наталія Артурівна,
к. т. н., доцент
Нижник Юлія Миколаївна
студентка
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна

Вступ. Стрімкий розвиток людства в останні десятиліття спонукає прогресивні країни світу стрімко висувати нові та посилювати існуючі вимоги до якості й цінності життя. Вже сьогодні ми спостерігаємо як майже в усьому світі на законодавчому рівні вирішуються питання забезпечення безпеки життя та праці на кожному виробництві або підприємстві. Поняття безпеки – це протилежність поняття ризику виникнення небезпеки [1].

Саме з метою запобігання виникнення можливих ризиків створено численні нормативні документи та відповідні інструкції. В Україні у 1992 році було вперше прийнято Закон України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації конституційного права громадян на охорону їх життя і здоров’я в процесі трудової діяльності [2].

Мета роботи. Аналіз сучасних методів неруйнівного контролю та моніторинг їх небезпек на промисловому виробництві

Матеріали і методи. Попри стрімкий розвиток сучасних технологій, будь-яке виробництво завжди буде вимагати участі людини, тому одним з найважливіших завдань на виробництві є забезпечення гідних умов праці.

Але, незважаючи на все вищезгадане, дуже часто наявні умови праці не відповідають нормам і дуже часто самі працівники через низьку самосвідомість

не дотримуються інструкцій, через що й трапляються трагічні нещасні випадки. Тобто зберігається досить великий рівень ризику нещасних випадків та профзахворюваності.

Державна служба України з питань праці оприлюднила на своєму офіційному сайті інфографік щодо стану виробничого травматизму за І півріччя 2020 року (Рис. 1).

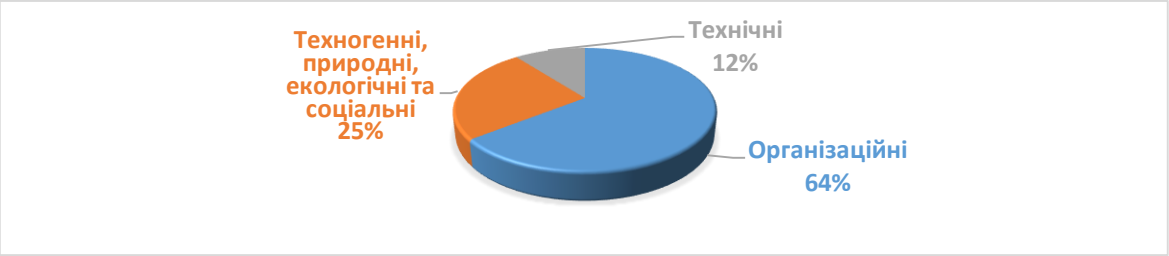

Рис. 1. Причини нещасних випадків зі смертельним наслідком, пов'язаних з виробництвом, за 9 місяців 2020

Оскільки ризик – це ступінь ймовірності певної негативної події, яка може статись у певний час або за певних обставин [1], з діаграми можемо зробити висновок, що найбільший відсоток смертності від нещасних випадків припадає на організаційні причини, тобто неправильно організовані заходи безпеки, нехтування та порушення працівниками правил безпеки.

Саме ця діаграма з одного боку вказує на не відповідальне ставлення соціуму в цілому до питань безпеки, а з другого – безперечно й наочно змушує всіх усвідомити відповідальність не тільки при створенні безпечних умов праці, а й в подальшому чіткому дотриманні норм і правил, у тому числі інструкцій з охорони праці.

Один з найважливіших методів запобігання ризику наразитись на смертельну небезпеку при експлуатації виробів – це контроль їх якості. Загальновідомо, що найефективнішим та найпоширенішим на сьогодні є неруйнівний метод контролю, який передбачає визначення показників якості матеріалів та виробів без порушення їх властивостей та функціонування [3].

Тому в разі відповідності встановленим нормам, виріб вважається придатним до експлуатації.

Але при цьому працівник, що здійснює подібний контроль також наражається на небезпеку. Розглянемо можливі небезпечні фактори й заходи з охорони праці в галузі контролю якості виробів та устаткування.

Класифікація методів неруйнівного контролю (НК) разом з аналізом небезпек при проведенні різних видів НК. Залежно від застосовуваних речовин та фізичних полів ДСТУ 2865-94 «Контроль неруйнівний. Терміни та визначення» визначає 9 видів НК.

Основним джерелом небезпеки при виконанні неруйнівного контролю є вплив на дефектоскопіста несприятливих факторів при використанні приладів НК залежно від методу НК, що далі надано у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація методів неруйнівного контролю з аналізом небезпек

Види НК	Небезпеки
Магнітний НК (МНК) – заснований на взаємодії магнітного поля з об’єктом контролю, а саме на реєстрації магнітного поля розсіювання, яке виникає над дефектом об’єкта контролю (ОК)[3].	Біологічну дію електромагнітного поля, яке використовується в магнітному та вихрострумовому методах НК, пов'язують з його тепловим і нетермічний ефектами. Теплова дія проявляється у вигляді підвищення температури в окремих ділянках тіла, де досягається велика енергія поля. Нетермічний ефект проявляється в дії на нервову, серцево-судинну, ендокринну (тобто виробляє гормони), травну системи.
Вихрострумовий НК (ВСНК) – ґрунтується на реєстрації електромагнітного поля вихрових струмів, що збуджуються в електропровідних ОК.	

Продовження таблиці 1

Види НК	Небезпеки
Електричний НК (ЕНК) – ґрунтується на реєстрації параметрів електричного поля, що взаємодіє з об'єктом контролю.	Електричний струм викликає функціональні порушення центральної нервової і серцево-судинної систем, а також зміни в складі крові. Дія низькочастотного (50 Гц) електричного поля проявляється при його напруженості більше 5 кВ / м. ГОСТ 12.1.002 - 75 встановлює граничні часи перебування людини в електричному полі.
Радіохвильовий НК (РХНК) – заснований на реєстрації змін параметрів електромагнітних хвиль радіодіапазону, взаємодіючих з контрольованим об'єктом.	Основна небезпека такого контролю полягає в дії на організм людини електромагнітного випромінювання радіодіапазону. В результаті їх впливу на організм людини спостерігається порушення роботи нервової системи та небезпечне нагрівання тканин і органів.
Тепловий НК (ТНК) – ґрунтується на реєстрації теплових або температурних полів об'єкта контролю.	Основна небезпека – вплив на людину теплового поля при нагріванні ОК (активний метод контролю) до високих температур.
Оптичний НК (ОНК) – заснований на спостереженні або реєстрації параметрів оптичного випромінювання, що взаємодіє з контрольованим об'єктом.	Небезпеку для людини несе лазерне випромінювання, яке застосовується при контролі деякими оптичними методами.

Продовження таблиці 1

Види НК	Небезпеки
Радіаційний НК (РНК) – заснований на реєстрації й аналізі проникаючого іонізуючого випромінювання після взаємодії його з об'єктом контролю.	Основна небезпека такого контролю полягає в дії на організм людини іонізуючого випромінювання, прямо або побічно викликає іонізацію середовища. Первинний результат цього впливу полягає в іонізації атомів і молекул, живої матерії, що при великих дозах виклика руйнування клітин.
Акустичний НК (АНК) – ґрунтується на застосуванні пружних коливань, які збуджуються чи виникають в об'єкті контролю.	Вплив ультразвуку провокує виникнення у людини термічного ефекту, який є наслідком трансформації енергії ультразвукової хвилі в тепло.
Контроль проникаючим речовинами – заснований на капілярному проникненні індикаторних речовин (пенетрантів) в порожнини поверхневих і наскрізних несуцільностей матеріалу об'єктів контролю та реєстрації утворюються індикаторних слідів візуальним способом або за допомогою перетворювача [4].	При цьому виді контролю небезпека для персоналу виникає в результаті токсичної дії деяких дефектоскопічних матеріалів, а при контролі люмінесцентним методом – також дії ультрафіолетового (УФ) опромінення [5].

Результати і обговорення. Отже, для уникнення ризику отримати травми й захворювання при перевірці якості продукції методом НК дефектоскопістам слід дотримуватись наступних вимог:

• перед початком роботи роботодавець зобов’язаний згідно ст. 29 КЗпП проінформувати нового працівника під розписку про умови праці, у тому числі, про небезпечні та шкідливі виробничі фактори й про можливі наслідки для здоров’я працівника [6];

• при прийнятті на роботу майбутні працівники повинні пройти вступний інструктаж, навчання, перевірку знань, стажування й тільки після цього можуть бути допущеними до самостійної роботи;

• згідно зі ст. 18 Закону «Про охорону праці» працівники, які зайняті на роботах з підвищеною небезпекою, повинні щороку проходити навчання і перевірку знань з питань охорони праці [6, 7];

• до роботи в лабораторії НК допускаються працівники, які пройшли медичну комісію на профпридатність, що мають спеціальну теоретичну і практичну підготовку, атестовані в установленому порядку для виконання робіт по НК. Періодичний інструктаж проводиться керівником лабораторії один раз на півроку;

• дефектоскопіст повинен знати правила надання першої (долікарської) допомоги потерпілому при настанні нещасного випадку;

• обладнання для проведення НК повинно зберігатися в спеціально відведеному приміщенні, у відведеному для нього місці;

• дефектоскопіст повинен перевірити індивідуальні прилади контролю на неушкодженість та працездатність. Працювати необхідно тільки на справному обладнанні;

• дефектоскопіст повинен використовувати спеціальний одяг, взуття й інші засоби індивідуального захисту, а також дотримуватись регламентованих перерв, якщо цього вимагає метод НК;

• після закінчення роботи дефектоскопіст зобов'язаний відключити обладнання, привести в порядок робоче місце, зняти та розташувати в спеціально відведену шафу захисний одяг, вимити з милом руки й обличчя, прийняти душ.

Висновки. Будь-яка професія пов'язана з певним ризиком, ніхто не забезпечений від нещасних випадків, саме тому дотримання навіть найпростіших інструкцій з охорони праці може вберегти від погіршення стану здоров'я, травматизму або навіть нещасного випадку зі смертельним наслідком.

Отже, відповідні умови, обізнаність працівників і дотримання ними всіх правил проведення неруйнівного контролю буде сприяти підвищенню захищеності фахівців цієї області від впливу несприятливих факторів, що виникають як при використанні приладів НК, так і при проведенні НК в несприятливих умовах виробничого середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полукаров Ю. О., Полукаров О. І., Праховнік Н. А., Демчук Г. В., Мітюк Л. О., Качинська Н. Ф. Концептуальні засади категорії "безпека" в умовах загострення техногенних загроз. Економіка та держава. 2020. № 6. С. 169–174. DOI: 10.32702/2306-6806.2020.6.169.

2. Охорона праці та цивільний захист [Електронний ресурс] : підручник для студентів, які навчаються за спеціальностями галузей знань «Автоматизація та приладобудування» / О. Г. Левченко, О. І. Полукаров, В. В. Зацарний, Ю. О. Полукаров, О. В. Землянська ; за ред. О. Г. Левченка. – Електронні текстові дані (1 файл: 5,6 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – 420 с.

3. Куц, Ю. В. Застосування перетворення Гільберта в системах аналізу сигналів неруйнівного контролю / Ю. В. Куц, О. Л. Дугін, Ю. Ю. Лисенко, А. Г. Протасов // Збірник тез доповідей XVII Міжнародної науково-технічної конференції «Приладобудування: стан і перспективи», 15-16 травня 2018 року, м. Київ / ПБФ, КПІ ім. Ігоря Сікорського. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. – С. 167.

4. ДСТУ 2865-94. Контроль неруйнівний. Терміни та визначення.

5. Измайлова Д. З., Костерина А. И., Шадрина Е. П. Обеспечение безопасности работников при проведении неразрушающего контроля на

промышленном предприятии // Международный студенческий научный вестник. – 2018. – № 1.

6. Охорона праці на підприємстві [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: https://te.dsp.gov.ua/ohorona-pratsi-na-pidpryyemstvi-shho-potribno-znaty/.

7. Каштанов, С. Ф. Сучасні вимоги з безпеки при проектуванні електричних та електронних систем управління / С. Ф. Каштанов, Ю. О. Полукаров, Л. О. Мітюк // Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського. – Кременчук : КрНУ, 2019. – Вип. 6 (119). – С. 161–166. DOI: 10.30929/1995-0519.2019.6.161-166.

УДК 620.9

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕГІДРАТАЦІЇ ЕТИЛОВОГО СПИРТУ АДСОРБЦІЄЮ НА МОЛЕКУЛЯРНИХ СИТАХ

Кириленко Роман Григорович,
к.т.н., доцент
Арушанян Олександра Арменівна,
студент
Національний університет харчових технологій
м. Київ, Україна

Введение. На сьогоднішній день, зважаючи на значну залежність України від імпорту нафтопродуктів, вкрай важливо розвивати їх власне виробництво і збільшувати частку заміщення нафтопродуктів біопаливом. Країни Європейського Союзу, США та Бразилія вже давно активно розвивають ринок рідкого біопалива, а саме біоетанолу.

Зараз в Україні є близько 13 виробників біоетанолу. Шість із них працюють досить успішно – Зарубінський та Гайсинський спиртзаводи, приватні заводи «Екоенергія» та «Фазор», а також Узинський і Гнідавський цукрові заводи. За минулий рік вони виробили 80 тис. т біоетанолу, який пішов на виробництво альтернативного палива.

Очікуваний попит на ринку України складе більше 300 тис. т біоетанолу при 5 % добавці в бензин. При збільшенні вмісту біоетанолу до 7 % попит очікується на рівні 450 тис. т разом з альтернативним паливом.

В умовах України найбільш ефективною сировиною для виробництва біоетанолу є меляса та кукурудза.

Цель работы. Серед існуючих способів дегідратації етилового спирту важливо визначитися з найбільш економічно та екологічно вигідним, бо сьогодні ресурсозбереження є важливою умовою вирішення соціальних і виробничих проблем розвитку суспільства.

Материалы и методы. *Об'єкт дослідження* – технологія спиртового виробництва.

Предмет дослідження – технологія дегідратації етилового спирту адсорбцією на цеолітах (молекулярних ситах).

Мета роботи – дослідити технологію дегідратації етилового спирту адсорбцією на цеолітах для встановлення оптимальних технологічних параметрів.

Реалізація поставленої мети потребує вирішення наступних завдань:

- обґрунтувати наукові основи технології дегідратації етилового спирту адсорбцією на цеолітах, визначити оптимальні умови для проведення процесу дегідратації;

- розробити апаратурно-технологічну схему дегідратації етилового спирту адсорбцією на цеолітах;

- визначити основні етапи технологічного процесу дегідратації етилового спирту адсорбцією на цеолітах та розробити принципову технологічну схему;

Результаты и обсуждение. Етиловий спирт, на відміну від метилового, утворює з водою азеотроп.

Неможливість потрапляння води до двигуна внутрішнього згорання призводить до необхідності дегідратації (зневоднення) біоетанолу.

Дегідратація – відщеплення води від молекул хімічних сполук (мінералів), зазвичай, під впливом тепла.

Існують наступні методи дегідратації спирту:

- Метод твердих та рідких водопоглинаючих засобів (негашене вапно, хлористий кальцій, оцтовокислі солі калію, натрію, гліцеринові розчини солей та гіпс);
- Метод азеотропної ректифікації;
- Метод адсорбції на молекулярних ситах;
- Фільтрація на напівпроникних керамічних мембранах.

Останні два з перерахованих способів є найбільш прогресивними і економічними, робота яких заснована на використанні цеолітів.

У порівнянні з сорбційними або мембранними установками витрата пари на виробництво біоетанолу *азеотропною ректифікацією* значно вище - до 20 кг/декалітр умовного спирту. Крім того, потрібно постійне підживлення установки циклогексаном, який втрачається через спиртовловлювачі та із зневодненим продуктом. З цих причин нові підприємства по виробництву зневодненого спирту обладнуються сорбційними установками. На абсолютування спирту витрачається 18,5...20 кг/декалітр гріючої пари, охолоджуючої води 0,32...0,33 $м^3$ / декалітр і циклогексану 0,01...0,03 кг / декалітр.

Недолік установок *мембранної дегідратації* - приблизно вдвічі більша вартість устаткування в порівнянні з іншими способами. Необхідний також холодильний агрегат для отримання води з низькою температурою і більш високий потенціал гріючої пари.

Також є ще один суттєвий недолік - підвищені вимоги до чистоти водно-етанольних парів; присутність вищих спиртів, альдегідів та інших супутніх домішок допустимо тільки в обмеженій кількості.

Потреба в парі на азеотропну ректифікацію є десятикратною порівняно з первапорацією (випаровування через мембрану), що пояснюється високими флегмовими числами та необхідністю випаровування руйнуючої азеотропної добавки – циклогексану. Витрата пари при дегідратації етилового спирту адсорбцією на *молекулярних ситах* складає 18 кг/дал абсолютованого спирту.

Значно знижує собівартість дегідратованого етилового спирту не тільки невисокі енерговитрати, а і те, що до нього не висувається жорстких вимог щодо вмісту органічних домішок, а визначальним показником є вміст води.

Крім економічності, установці для дегідратації етилового спирту адсорбцією на молекулярних ситах притаманні унікальні технічні переваги:

- нескладні пуск та зупинка процесу;
- висока ефективність при низькому вмісті води у розділяємих сумішах;

- добра керованість технологічного процесу виробництва біоетанолу;
- невелика чутливість процесу до змін витрати вихідної суміші, простий контроль за якістю отриманого продукту.

Біоетанол за ДСТУ 7166:2010 або ТУ У15.9-30219014-010:2007 виготовляється методом адсорбції із спиртових погонів, забруднених супутніми домішками етилового спирту при брагоконцентрування бражки. Технологічний процес на установці з виробництва біоетанолу методом адсорбції відбувається диференційовано по стадіях, які здійснюються послідовно в окремих апаратах:

- стадія дистиляції бражки з одержанням бражного дистиляту і відведенням барди;
- стадія концентрування водно-спиртової суміші, концентрування і виведення вищих спиртів сивушної фракції – сивушного масла;

В якості живлення у концентраційну колону направляється: бражний дистилят, флегма з ребойлера дистиляційної колони, водно-спиртова суміш із збірника рециклу, підсивушна вода з декантера сивушного масла, а відводиться з концентраційної колони лютерна вода і погон сивушної фракції;

- стадія зневоднення (дегідратації) концентрованої водно-спиртової пари за допомогою цеолітів з отриманням біоетанолу. Процес виконується у двох адсорберах, які працюють почергово;
- стадія регенерації цеолітів в адсорберах здійснюється перегрітою спиртовою парою для наступного циклу дегідратації. Утворений конденсат спирто-водної пари (рецикл) направляється через рекуператор тепла на концентраційну колону;
- стадія денатурування біоетанолу денатуруючими добавками здійснюється згідно ДСТУ 7166:2010 або ТУ У15.9-30219014-010:2007 (Закон України № 318-IX «Про державне регулювання виробництва та обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального»);
- стадія обліку готової продукції приладами електронного обліку.

На рис. 1 наведена принципова технологічна схема виробництва біоетанолу марки Б із суміші зернової та мелясної бражки.

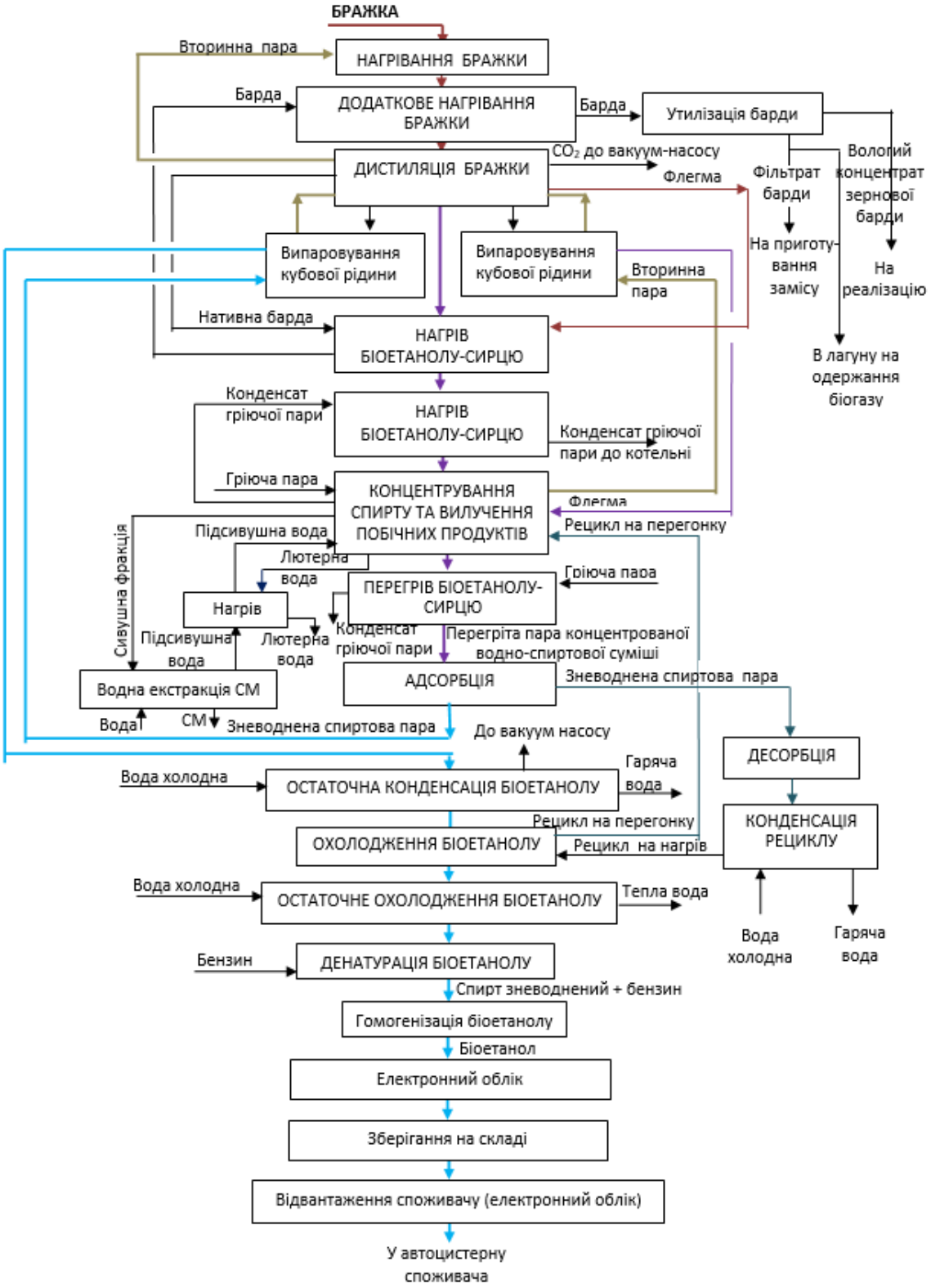

Рис. 1. Принципова технологічна схема виробництва біоетанолу адсорбцією на цеолітах

Выводы. Розвиток ринку біоетанолу є дуже актуальною темою, адже вичерпні енергоресурси відходять на задній план, а на заміну приходять альтернативні джерела енергії. Пошук таких нових джерел енергії є проблемою як і для України, так і для інших країн світу.

Електроенергія має ряд замінників, а саме: енергія вітру, енергія сонця, енергія води, біопаливо.

Налагодження виробництва біоетанолу дозволить збільшити завантаженість спиртових заводів і покращити їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках та підвищить енергонезалежність України.

Порівняно з азеотропною ректифікацією та фільтрацією на напівпроникних керамічних мембранах технологія дегідратації етилового спирту адсорбцією на молекулярних ситах є більш ресурсо- та енергозберігаючою.

КОМБИНИРОВАННЫЙ СПОСОБ ЭЛЕКТРОИСКРОВОГО ЛЕГИРОВАНИЯ

Козечко Виктория Анатольевна
к. т. н., доцент
Национальный технический университет
«Днепровская политехника»
г. Днепр, Украина

Введение./Introductions. Повышение жизненного цикла и конкурентноспособности машин и оборудования, разработка высокопроизводительных энергоресурсосберегающих технологий является важнейшей задачей современного машиностроения. В последние годы особый интерес в области механики материалов и физического металловедения вызывают работы связанные с исследованием влияния предварительной интенсивной пластической деформации на процессы структурообразования и интенсификацию диффузионных процессов.

Новым перспективным направлением в решении поставленной задачи является создание упрочняющих покрытий с применением высокомодульных источников энергии, используемых в качестве стимулирующих факторов для интенсификации диффузионных. В этой связи, привлекательность использования ударных волн, разной интенсивности, генерируемых различными энергетическими источниками (детонация взрывчатых веществ, магнитные поля высокой напряженности, высоковольтный разряд в жидкости, взрывающиеся проволочки) в первую очередь связано с высокой эффективностью ударного действия на металлы в чрезвычайно короткие промежутки времени, и практически отсутствующей остаточной деформацией (1 – 3%) при значительном их упрочнении.

На структурные преобразования в случае приложения ударно-волновой нагрузки, определяющее влияние оказывают температурно-скоростные условия деформации, схемы напряженного состояния.

В структуре металлов образуются дефекты, проявляются промежуточные донорные уровни и сетки дислокаций большой плотности. Сдвиговые напряжения возникающие на фронте ударной волны, являются мощным католизатором диффузионных и фазовых превращений [3].

Цель работы./Aim. В настоящей работе впервые исследована роль предварительной ударно-волновой обработки на параметры диффузионных слоев при последующем електроискровом легировании.

Материалы и методы./Materials and methods. На сегодняшний день существует способ электроискрового легирования, который осуществляется в среде газа и при котором происходит перенос и осаждение эродируемого материала электрода-инструмента (анода) на поверхности детали (катода) и легирование поверхностного слоя детали элементами, которые входят в состав материала анода. Благодаря полярному эффекту преобладающий перенос и осаждение эродируемого материала анода на катод обеспечивает формирования на детали (катоде) поверхностного пласта с определенными физико-химическими свойствами. Перенос на катод происходит путем перемещения расплавленных частиц материала анода через канал электрического разряда. Эти частицы после достижения поверхности катода свариваются с ней и частично внедряются в поверхность. Под влиянием концентрированного потока энергии происходит развитие процессов диффузии, взаимодействие жидких фаз материалов электродов, оказывающее содействие образованию между ними химических соединений, твердых растворов, механических смесей. Все это приводит к увеличению твердости и износостойкости поверхностных слоев деталей. Структура упрочненных методом ЭИЛ поверхностей в значительной мере определяет физико-механические и эксплуатационные свойства обработанных деталей. Структура слоев, полученных методом электроискрового упрочнения, зависит от применяемых материалов для электродов, технологии нанесения электроискровых покрытий технологических возможностей конкретных установок для электроискрового легирования, межэлектродной среды.

В процессе электроискрового легирования в результате прохождения нестационарных процессов нагрева и охлаждения материала электродов в зоне разряда возникают значительные внутренние напряжения. Кроме того, проходящие в процессе ЭИЛ фазовые превращения в металлах и сплавах приводят к возникновению структурных напряжений в связи с тем, что эти превращения протекают часто с изменением объема (например, при мартенситном превращении происходит увеличение объема). Таким образом, возникающие при ЭИЛ термические и структурные напряжения складываются между собой и образуют единое поле напряжений, как правило, растягивающих. Это обстоятельство оказывает отрицательное воздействие на сопротивление усталости. Приведенные данные свидетельствуют о том, что при проектировании технологического процесса модифицирования поверхности деталей машин в качестве лимитирующих факторов необходимо учитывать остаточные напряжения, их знак и величину. Важными недостатками этого способа обработки является низкая производительность, незначительная толщина поверхностного слоя с измененными свойствами, в большинстве случаев не превышающая 0,1-0,2 мм; возникновения на поверхности остаточных растягивающих напряжений, что есть неприемлемым для ряда изделий, которые работают в условиях циклической нагрузки; невысокая стабильность свойств полученного слоя. Эта проблема решалась тем, что перед электроискровым легированием деталь подвергали ударно-волновому (взрывному) нагружению. В качестве модельного образца была выбрана углеродистая сталь в нормализованном состоянии, пластины из которой размерами 20х70х150 мм подвергались контактному взрыву зарядом аммонита 6ЖВ с начальными параметрами: ρ~1 г/см^3, Д~4000 м/с, где ρ – начальная плотность заряда ВВ, Д – скорость детонации. Условие взрывного нагружения в экспериментах, соответствовало обработке металлической пластины «косой» ударной волновой по схеме приведенной на рис. 1.

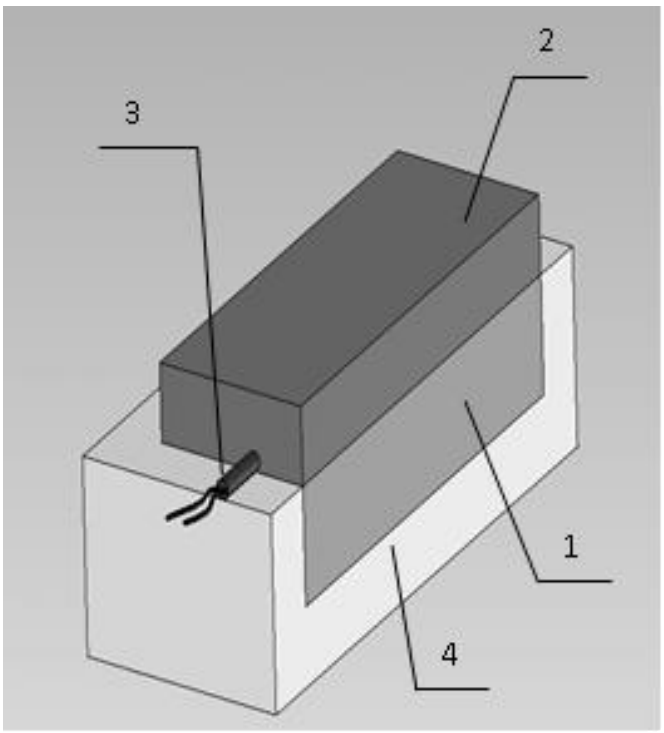

Рис. 1. Схема взрывного нагружения металлической пластины «косой» ударной волной: а – монтажная схема: 1 – металлическая пластина; 2 – линейный заряд ВВ; 3 – точка инициирования заряда ВВ; 4 – свинцовый контейнер – импульсная «ловушка»

Скорость детонации ВВ варьировалась от 2,8 км/с до 3,6 км/с; толщина заряда изменялась от 60 мм до 30 мм.

Нагрузка происходила косой ударной волной, инициирования ВВ – капсюлем-детонатором. Потом образцы подвергали электроискровому легированию.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Для определения глубины легированного слоя проводятся исследования микроструктуры поперечных шлифов на оптических микроскопах, а также измерения микротвердости. Величину и знак остаточных напряжений определяют известным электромагнитным методом, по величине изменения магнитного потока в зависимости от действующих в изделии упругих механических напряжений.

Усредненные результаты исследования, сведенные в таблицу 1.

Таблица 1

Технологические свойства образцов, обработанных комбинированным способом

Глубина легированного слоя h, мм	Твердость HV, ГПа	Остаточные напряжения в поверхностных слоях, МПа
0,8	17	от 10(растягивающие) … до 200(сжимающие)

Выводы./Conclusions. В результате исследований видно, что ударно-волновое нагружение приводит к увеличению плотности дислокаций $\rho = 10^{12}$ $см^{-2}$ с образованием дислокационных каналов, которые существенным образом увеличивает скорость диффузии. Одновременно, при ударно-волновой нагрузке образуются сжимающие остаточные напряжения в поверхностных слоях металла, которые достигают ~1200 МПа. Это приводит к стимулированию диффузных процессов и фазовых преобразований, которые происходят при следующем электроискровому легировании деталей, и изменению упруго-деформированного состояния поверхностных слоев.

Применения такого метода увеличивает толщину легированного слоя, уменьшает уровень растягивающих остаточных напряжений, и превращает их в сжимающие, что разрешает повысить надежность и ресурс эксплуатации изделий, подвергнутых электроискровому легированию.

АНАЛІТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЕЛІПТИЧНОГО ПЕРЕРІЗУ КОНСТРУКТИВНОГО ЕЛЕМЕНТА У ВИГЛЯДІ КОНУСА

Кравець Святослав Володимирович,
д. т. н., проф.,
Лук'янчук Олександр Петрович,
к. т. н., доц.,
Національний університет
водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

Вступ. Виконавчі конструктивні елементи землерийних машин, які взаємодіють з робочим середовищем можуть виконуватися різноманітної форми, зокрема конусоподібними. Для їх дослідження і моделювання форми важливим є розгляд площини дії зовнішніх сил на такий конструктивний елемент. Відомо, якщо площина не проходить через вершину конуса, то переріз буде у вигляді гіперболи, параболи або еліпса, залежно від паралельності її твірним конуса [1]. В нашому випадку найбільш ймовірним є варіант еліпса.

Мета роботи. Для визначення розподілу зусиль, що діють зі сторони ґрунтового середовища на переріз конуса, необхідно знайти рівняння еліпса через конструктивні параметри конуса, що є зручнішим для практичного використання на відміну від чисто математичного вирішення задачі.

Матеріали і методи. Розрахункова схема включає конус з діаметром D при основі, довжиною $L = \frac{D}{2}\operatorname{ctg}\beta$, кутом при вершині 2β та площину зрізу під кутом $\alpha_р$ в межах від β до 90°, що відповідає куту різання в напрямку поступального руху конструктивного елемента (рис. 1).

Рівняння, що описує конус:

$$\pm y = \frac{D}{2} - x\operatorname{tg}\beta .$$

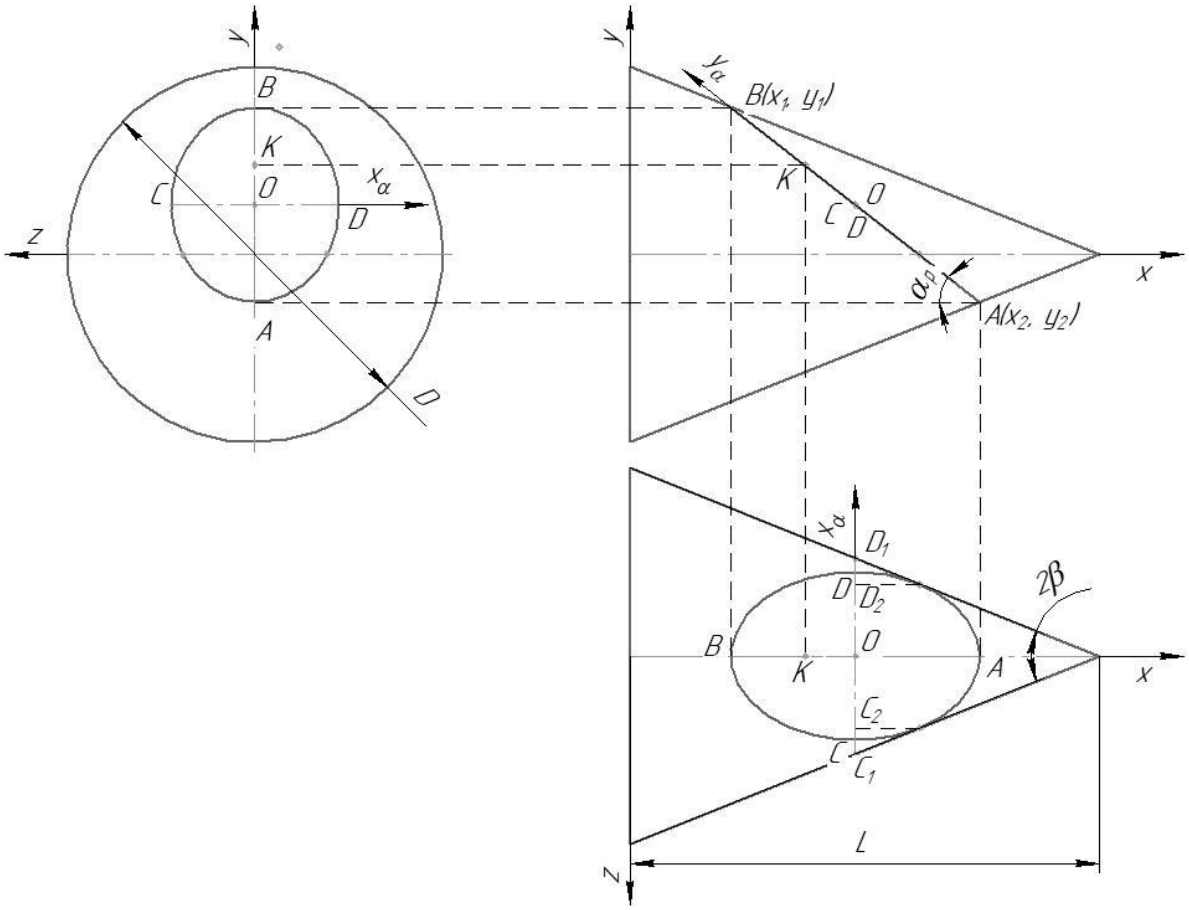

Рис. 1. Розрахункова схема конструктивного елемента

Результати і обговорення.

Взаємозв’язок між зрізаною площиною та конусом визначається наступним чином:

$$AK - AC = \frac{y_K + \frac{D}{2} - x_2 \operatorname{tg}\beta}{\sin\alpha} - \frac{D - (x_1 + x_2)\operatorname{tg}\beta}{2\sin\alpha} = y_\alpha .$$

Звідки

$$y_\alpha = \frac{y}{\sin\alpha} - \frac{(x_2 - x_1)\operatorname{tg}\beta}{2\sin\alpha} .$$

Кут α_p визначається через абсциси x_1, x_2, діаметр D та кут при вершині 2β.

$$\operatorname{tg}\alpha = \frac{D - (x_2 + x_1)\operatorname{tg}\beta}{x_2 - x_1} .$$

Довжина осі еліпса AB дорівнює:

$$AB = \frac{D - (x_2 + x_1)\operatorname{tg}\beta}{\sin\alpha} .$$

Координати центра еліпса точки О:

$$x_O = x_1 + \frac{AB}{2}\cos\alpha = \frac{D-(x_2+x_1)\operatorname{tg}\beta}{2}\operatorname{ctg}\alpha + x_1;$$

$$y_O = \frac{D}{2} - \left[x_1 + \frac{D-(x_2+x_1)\operatorname{tg}\beta}{2}\operatorname{ctg}\alpha\right]\operatorname{tg}\beta.$$

Довжину осі еліпса CD точно визначити через задані раніше параметри неможливо. Для приблизного визначення можна використати співвідношення між координатами точок C, C_1, C_2 та D, D_1, D_2. За проведеним попереднім аналізом в графічному редакторі $C_1C \approx CC_2$ та $D_1D \approx DD_2$. Неточність співвідношень залежить від кута α і лежить в межах 0…13%.

$$CD = 2z_C = 2\frac{z_{C_1}+z_{C_2}}{2} = z_{C_1} + z_{C_2};$$

$$z_{C_1} = (L - x_O)\operatorname{tg}\beta; \qquad z_{C_2} = y_2(\operatorname{ctg}\alpha + \operatorname{ctg}\beta)\operatorname{tg}\beta = y_2(\operatorname{ctg}\alpha\operatorname{tg}\beta + 1).$$

Отже

$$CD = (L - x_O)\operatorname{tg}\beta + y_2(\operatorname{ctg}\alpha\operatorname{tg}\beta + 1).$$

Рівняння еліпса через конструктивні параметри конуса матиме вигляд:

$$y = \pm\frac{AB}{2}\sqrt{1-\frac{4x^2}{CD^2}} = \pm\frac{D-(x_2+x_1)}{2\sin\alpha\operatorname{ctg}\beta}\sqrt{1-\frac{4x^2}{\left(\frac{L-x_O}{\operatorname{ctg}\beta} + y_2\left(\frac{\operatorname{tg}\beta}{\operatorname{tg}\alpha}+1\right)\right)^2}}.$$

Рівняння розраховується через діаметр D при основі, довжину L, кут при вершині 2β та кут площини зрізу $\alpha_р$.

Висновок. За знайденим рівнянням еліпса через конструктивні параметри конуса можна визначити площини та епюри розподілу зусиль, що діють зі сторони ґрунтового середовища в конкретному перерізі конструктивного елемента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бронштейн И.Н., Семендяев К.А. Справочник по математике. Для инженеров и учащихся втузов. Издание тринадцатое, исправленное. Москва: Издательство «Наука», 1986, 544 с.

УДК 622.8

ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ХІМІЧНОГО ЗАРАЖЕННЯ ГІРНИЧИХ ВИРОБОК ВУГІЛЬНИХ ШАХТ

Крупка Ярослав Анатолійович
судовий експерт
Одеський НДІ судових експертиз
м. Одеса, Україна

Вступ./Introductions. Найменші прорахунки і помилки при виборі тактики гірничорятувальних робіт при ліквідації надзвичайних ситуацій в гірничих виробках вугільних шахт можуть звести нанівець зусилля персоналу шахт і гірничорятувальних служб, привести до швидкого розвитку та ускладнення аварії, значних втрат робочого часу, економічних збитків, людським жертвам та іншим негативним непередбачуваним наслідкам аж до переростання аварії в катастрофу [1].

У вугледобувних регіонах України сконцентровані підприємства хімічної, коксохімічної та металургійної промисловості. Недосконалість технологічних процесів цих виробництв, аварійний стан сховищ ядовитих та токсичних продуктів, аварії на трубопроводах приводять до викидів в атмосферу і розливання хімічно небезпечних речовин. Сильнодіючі отруйні речовини (далі – СДОР) проникають в грунтові та підземні води, забруднюють повітря і масиви гірничих порід. У 1989 р. в Центральному районі Донбасу на ш. «Олександр-Захід», а в 1990 на ш. «Вуглегірська» в гірничі виробки проникли СДОР з відстійників Горлівського хімічного заводу, який виготовляв бойові отруйні речовини. При цьому, не встановленими СДОР, були отруєнні біля 650 працівників шахт і гірничорятувальників. З них більше 10 осіб одержали смертельні ураження [2].

Тому, вдосконалення тактики (технології) ліквідації наслідків хімічного зараження гірничих виробок вугільних шахт є актуальною науковою задачею.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є вдосконалення тактики (технології) ліквідації наслідків хімічного зараження гірничих виробок вугільних шахт, що дозволить своєчасно і в повній мірі забезпечити порятунок застряглих людей, підвищити безпеку роботи гірничих рятувальників при ліквідації наслідків цих аварій, зменшити економічні збитки підприємств.

Матеріали і методи./Materials and methods. Під час проведення досліджень, для розв'язання поставлених задач, в комплексі застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: методи індукції (на етапі збору, систематизації і обробки інформації для проведення досліджень) та дедукції (у процесі теоретичного осмислення проблеми), системно-аналітичний, порівняльний аналізи, метод аналізу визначень тощо.

Розглянемо основні фактори, що визначають хімічно небезпечну аварію на вугільних підприємствах. До 70 % вугільних шахт України потенційно небезпечні по їх хімічному зараженню. Грядущий Б. А. в свої роботі [3] розробив механізм зараження СДОР гірничих виробок. СДОР у гірничі виробки шахт можуть попасти: через гірничі породи шляхом природної фільтрації і перенесення підземними водами з денної поверхні; через діючі і погашенні стовбури, шурфи, не затампоновані свердловини, тріщини в гірничих породах з підземними або ґрунтовими водами; через стовбури, шурфи і свердловини при їх викидах в атмосферу, грунт або водну систему.

У стратиграфічному розрізі вугленосного масиву стосовно механізму міграції підземних вод умовно можна виділити три зони: 1) зона наносів і вивітрених порід глибиною до 60-70 м, в межах якої існує гідравлічний зв'язок.

Пересування поверхневих вод до першого водоносного горизонту викликається силами фільтрації; 2) зона інтенсивної циркуляції підземних вод з розвиненою відкритої тріщинуватістю до глибини 600-700 м відповідно на південному і північному крилі головної антикліналі Центрального району Донбасу; 3) зона сповільненої циркуляції до глибини 1000-1100 м, в межах якої згасає відкрита тріщинуватість.

Поширення СДОР в гірничі виробки вугільних шахт створює складну аварійну ситуацію. Отруйні речовини в гірничих виробках можуть перебувати в газоподібному, пароподібному, аерозольному, крапельно-рідкому і рідкому станах. Вони потрапляють в організм людини через органи дихання (інгаляційно), шкірні покриви, слизові оболонки, ранові поверхні (резорбтивно) і шлунково-кишковий тракт (перорально).

Ступінь і характер ураження організму залежать від особливостей токсичної дії СДОР, їх фізико-хімічних характеристик і агрегатного стану, концентрації парів і аерозолів в повітрі, тривалості їх впливу, шляхів проникнення в організм.

Згідно ГОСТ 12.01.005-88 [4] коефіцієнт можливої інгаляційної загрози (далі -КМІЗ) СДОР за інгаляційною загрозою ділиться на такі класи: I клас (надзвичайно небезпечні) - КМІЗ більше 300; II клас (високо небезпечні) - КМІЗ 30-299; III клас (помірно небезпечні) - КМІЗ 3-29; IV клас (слабо небезпечні) - КМІЗ менше 3.

Особливістю хімічно небезпечної аварії є швидкість формування вражаючих факторів, що визиває необхідність прийняття екстрених заходів щодо рятування людей та ліквідації наслідків аварії. Тому, дії керівників ліквідації наслідків зараження СДОР гірничих виробок повинні бути спрямовані на: порятунок захоплених аварією людей та надання їм необхідної допомоги; ідентифікацію хімічних речовин; визначення зони зараження; прогноз розвитку аварії; розвідку осередку аварії; встановлення безпечного аварійного режиму провітрювання гірничих виробок шахти; локалізацію і дегазацію (нейтралізацію) отруйних речовин в гірничих виробках; ліквідацію джерел надходження СДОР в гірничі виробки; хімічний контроль за складом шахтного середовища (повітря, води, гірничих порід).

На тактику ведення робіт з ліквідації наслідків проникнення в гірничі виробки шахт СДОР впливають: місцезнаходження джерела зараження і його розміри, кількість і місця знаходження потерпілих, схема провітрювання шахти і аварійної ділянки та стан вентиляційних споруд, вид, фізико-хімічний і

кількісний склад СДОР, підготовленість шахти і аварійної ділянки до ліквідації аварій, наявність сил, засобів індивідуального захисту органів дихання та шкіри від даного виду СДОР, спеціального обладнання гірничорятувальних частин для знезараження аварійних гірничих виробок, час виявлення аварії, час виклику гірничорятувальних частин, час прибуття членів допоміжної гірничорятувальної команди та перших підрозділів гірничорятувальних частин на аварійну ділянку тощо.

Вибір засобів індивідуального захисту органів дихання та шкіри залежить від виду СДОР. Основними типами засобів індивідуального захисту органів дихання є моделі: респіратори на стисненому кисні: Р-30, Р-34; апарати на стисненому повітрі: АІР-Ш, АСВ-2, АІР-317, АІР-327; саморятівники на хімічно зв'язаному кисні: РХС, 1 PVM KS, Сі-30 KS, ШСС-1П KS тощо. Основними типами засобів індивідуального захисту шкіри є: ізоляційний костюм ІК-АЖ, ізоляційний костюм КІХ-4, костюм захисний аварійний КЗА, комбінезон ізоляційний ІЕ-1, газозахисний костюм ГЗК тощо.

Хімічною розвідкою визначаються місцезнаходження джерела зараження і розміри зони зараження; місцезнаходження та число застигнутих аварією людей і шляхи їх евакуації, проводиться відбір проб повітря, води, гірничих порід, визначається вид, якісний і кількісний склад СДОР.

Також, проводиться оцінка ймовірності і прогнозуються можливі шляхи розвитку аварії, вибираються та реалізуються заходи щодо локалізації, усунення джерела зараження та ліквідації наслідків зараження гірничих виробок.

Тактико-технологічна схема ліквідації наслідків хімічно-небезпечної аварії у гірничих виробках вугільних шахт відображає чотири етапи виконання робіт [5]. Перший етап - дії особового складу шахтної гірничорятувальної станції, працівників шахти при проникненні СДОР в гірничі виробки. Другий етап - дії особового складу гірничорятувальної служби при ліквідації хімічно небезпечної аварії. Третій етап - спільні дії особового складу гірничорятувальної служби та працівників шахти щодо локалізації СДОР і

дегазації (нейтралізації) гірничих виробок. Четвертий етап - спеціальна обробка (знезараження) людей, майна, техніки і обладнання після виконання гірничорятувальних робіт з ліквідації наслідків хімічної аварії.

Результати і обговорення./Results and discussion. Практичне значення отриманих результатів полягає в створенні тактичних технологічних схем ліквідації наслідків хімічного зараження гірничих виробок вугільних шахт, що дозволить своєчасно і в повній мірі забезпечити порятунок застряглих людей, підвищити безпеку роботи гірничих рятувальників при ліквідації наслідків цих аварій, зменшити економічні збитки підприємств.

Наукова новизна роботи полягає у розв’язанні науково-прикладної задачі вдосконалення тактики (технології) ліквідації наслідків хімічного зараження гірничих виробок вугільних шахт, що дозволить своєчасно і в повній мірі забезпечити порятунок застряглих людей, підвищити безпеку роботи гірничих рятувальників при ліквідації наслідків цих аварій, зменшити економічні збитки підприємств, які пов’язані з втратою техніки, гірничих виробок і запасів вугілля, що підготовлені до виїмки, в виїмкових полях, що інтенсивно відпрацьовуються, великих аварійних збитків, які пов’язані із простоями лав або несвоєчасною підготовкою фронту очисних робіт.

Висновки./Conclusions. Вдосконалення тактики ліквідації наслідків ліквідації наслідків хімічного зараження гірничих виробках вугільних шахт дозволить своєчасно і в повній мірі забезпечити порятунок застигнутих людей, підвищити безпеку роботи гірничорятувальників при ліквідації наслідків цих аварій, зменшити економічні збитки підприємств, які пов’язані із втратою машин, механізмів, обладнання, гірничих виробок і запасів вугілля, що підготовлені до виїмки, в виїмкових полях, що інтенсивно відпрацьовуються, великих аварійних збитків, які пов’язані із простоями лав або несвоєчасною підготовкою фронту очисних робіт.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Крупка А. А. Управление и организация ведения аварийно-спасательных работ: монографія. Донецк: Донецкий НИИСЭ: ПК «Спектр», 2004. 179 с.

2. Крупка А. А. Ликвидация последствий химического заражения подземных выработок шахт. *Проблемы экологического мониторинга и охраны труда:* материалы III Международной научно-технической конференции. Севастополь, 1995. С. 94.

3. Грядущий Б. А. Опасные и вредные факторы подземной добычи угля в технологическом, социальном и экологическом аспектах. Донецк: ЦБНТИ в угольной промышленности, 1994. 158 с.

4. ГОСТ 12.1.005-88 Система стандартов безопасности труда (ССБТ). Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны.

5. Рекомендации по организации и ведению аварийно-спасательных работ при проникновении ядовитых веществ в горные выработки шахт. Донецк: НПО «Респиратор», 1995. 80 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ

Молдова Ярослав Олександрович,
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Анотація: Сучасний стан розвитку кожної демократичної країни характеризується переходом зі сфери матеріальних стосунків у сферу віртуальних стосунків у кіберпросторі, що пов'язані з використанням сучасних інформаційних технологій. Впровадження інформаційно- телекомунікаційних технологій створило нові унікальні можливості для активного та ефективного розвитку економічної, політичної та соціальної сфер життєдіяльності держави і суспільства. Інформаційна безпека держави і громадянина стала однією з важливих складових національної безпеки держави, і Україна - не виключення.

Проте в умовах сьогодення у нашій країні ми можемо спостерігати якісну зміну кримінального світу: у своїй злочинній діяльності кримінальні структури використовують найсучасніші досягнення науки і техніки, комп'ютерні системи та новітні інформаційні технології. Іншими словами у всьому світі відбувається процес інтенсивної інтелектуалізації злочинності [1, с. 48].

Тому боротися із сучасною злочинністю за допомогою старих традиційних методів, сформованих, як правило, на професійному досвіді та інтуїції особи, що приймає рішення, стало неможливо. Потрібно залучення та використання інформаційних систем та технологій, вузькопро- фільних спеціалістів-аналітиків, які у змозі забезпечити автоматизацію процесів прийняття рішення, що допоможе у боротьбі зі злочинністю, запобіганні правопорушенням та стане надійною запорукою успіху у реалізації завдань внутрішньої та зовнішньої інформаційної безпеки держави. Саме налагоджена

система інформаційно-аналітичного забезпечення органів поліції дає можливість ефективно забезпечити всі види управлінської діяльності, організувати якісний зв'язок, який виникає між різними ланками системи управління, а також вирішувати поточні проблеми у процесі здійснення правоохоронної діяльності відділами та управліннями Національної поліції України.

Ключові слова: Інформаційна безпека держави і громадянина, інформаційні систем та технології, інформаційні технології.

Вирішення завдань підвищення ефективності та якості діяльності підрозділів Національної поліції неможливо зробити без використання новітніх телекомунікаційних технологій. Забезпечення публічного порядку і безпеки, охорона прав і свобод людини, а також інтересів держави і суспільства, протидії злочинності та інші завдання, що вирішуються органами поліції, потребують постійного вдосконалення методів і техніки управління на основі сучасних досягнень науки та практики, розроблення і впровадження комп'ютеризованих систем. У таких умовах інформаційне забезпечення діяльності поліції відіграє вирішальну роль щодо успішного розв'язання правоохоронних завдань, оперативності дій поліції на скоєні злочини, швидке виявлення таких та їх розслідування.

Сфера охорони правопорядку є комплексною, динамічною, тому вона вимагає відповідного інформаційно- аналітичного забезпечення. На сьогодні важко уявити роботу будь-якого з підрозділів Національної поліції без інформаційної підтримки та інформаційного забезпечення, накопичення та систематизації інформації у базах даних. Це є наочним підтвердженням загальновідомої тези «хто володіє інформацією, той володіє світом». Ефективна робота інформаційних підрозділів органів поліції зміщується у бік саме аналітичної роботи.

Інформаційно-аналітична робота в органах поліції направлена на оцінку та вивчення інформації про стан злочинності та громадського порядку,

результати роботи органів щодо виконання поставлених перед ними завдань. Наявність об'єктивного та достатнього обсягу інформації є важливою умовою прийняття вірних управлінських рішень щодо запобігання негативним тенденціям, ефективного керування силами та засобами [4], своєчасного надання підлеглим органам необхідної допомоги та розповсюдження передового досвіду.

Основне завдання, що на сьогодні стоїть перед інформаційно-аналітичними підрозділами, що створені і діють у територіальних органах Національної поліції, це забезпечення надання на всіх рівнях управління інформації про реальний стан оперативної обстановки, можливих напрямках її розвитку, і на цій основі розробка конкретних пропозицій по запобігання правопорушенням та оперативному реагуванню на зміну криміногенної ситуації, об'єктивна оцінка результатів оперативно-службової діяльності служб і підрозділів поліції. Основне місце в інформаційно-аналітичній роботі займає оцінка та вивчення оперативної обстановки, яка уявляє собою сукупність об'єктивно існуючих умов, а також його засоби і сили та результати діяльності органів поліції.

Побудова структури інформаційно-аналітичного забезпечення зумовлена необхідністю підвищення ефективного рівня діяльності поліції України. Вона дозволяє: оперативно надавати інформацію у підрозділи; сприяти скороченню технологічного циклу; визначати шляхом аналізу і оцінки можливості змін масштабу роботи поліції; робити аналіз минулого, щоб зосередити на певних ділянках роботи основні зусилля; з'ясувати, як найбільш раціонально моделювати розподіл засобів і сил поліції, які коректування необхідно вносити у методи та форми їх діяльності [5, с. 224]. Результати інформаційно-аналітичного забезпечення є особливо важливими для співробітників. Залучення таких інформаційних технологій, забезпечують автоматизацію процесів прийняття рішення, особливо коли від оперативності і швидкості прийняття управлінського рішення залежить життя людини.

Спираючись на наукові концепції визначимо інформаційні технології в аспекті діяльності органів поліції, як цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використання засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування в інформаційних системах органах та підрозділах поліції.

Інформаційні технології призначені для зниження трудомісткості процесів використання інформаційних ресурсів.

З точки зору об'єкта управління в органах поліції використовуються наступні види інформаційних технологій:

1) інформаційна технологія опрацювання даних;
2) інформаційна технологія керування;
3) інформаційна технологія підтримки прийняття рішень;
4) інформаційна технологія експертних систем.

Слід зазначити, що організаційний механізм інформаційно-аналітичного забезпечення органів поліції спирається на узгодженості і цілісності інформації у системі обліку пошуково-інформаційної системи у структурі поліції. Це можливо завдяки застосуванню специфічного програмного забезпечення, послідовної технології обміну даними та їх обробки, характерної системи даних та норм їх інтегрування, уніфікованої структури класифікації, контролю та кодування інформації [6, с. 172].

Задля покращення інформаційно-аналітичного забезпечення службової діяльності органів і підрозділів поліції України, підвищення ефективності її використання у профілактиці правопорушень, розкритті та розслідуванні злочинів, розшуку злочинців створено інтегровану інформаційно-пошукову систему, яка функціонує згідно з наказом МВС України № 436 від 12 жовтня 2009 року «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України». У цьому Положенні надано нормативне визначення поняття «інтегрована інформаційно-пошукова система» (надалі - ІІПС). Це сукупність організаційно-розпорядчих заходів,

програмно-технічних і інформаційно-телекомунікаційних засобів, що забезпечують формування та ведення довідково-інформаційних, оперативно-розшукових обліків, авторизований доступ до інформаційних ресурсів ІІПС [7].

Метою створення ІІПС є об'єднання наявних в органах та підрозділах Національної поліції України інформаційних ресурсів в єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для підтримки службової діяльності підрозділів поліції, суттєвого зміцнення їх спроможності протидії та профілактики злочинності. Як бачимо, важливим компонентом ІІПС визначено інформаційні ресурси (об'єкти обліку), які являють собою об'єктивно поєднаний набір відомостей, що безпосередньо стосується осіб, кримінальних і адміністративних правопорушень та інших подій, які накопичуються у процесі службової діяльності поліції в обсязі, структурі й порядку, що визначаються завданнями, покладеними на поліцію, відповідно до законодавства [8, с. 93].

Основою системи функціонування ІІПС є територіальні вузли, які розміщені і функціонують безпосередньо в управліннях (відділах, відділеннях) Національної поліції із підключенням виділеними або комутованими каналами зв'язку до баз даних регіональних (обласних) вузлів ІІПС. У свою чергу ресурси інформаційних підсистем ІІПС центрального вузла формуються шляхом об'єднання інформаційних ресурсів ІІПС регіональних (обласних) вузлів. Відповідно, інформаційна підсистема це - складова частина ІІПС, що призначена для централізованого накопичення і використання даних щодо об'єктів обліку, а також сукупність даних, які передбачають загальні принципи опису, обробки та збереження даних в органах поліції.

Останнім часом у зв'язку із запровадженням у практичну роботу органів поліції інтегрованої інформаційно-пошукової системи, особливої актуальності набуває підготовка співробітників, насамперед оперативних та інформаційно-аналітичних підрозділів поліції[9,с.190]. Вони є авторизованими користувачами ІІПС і мають право доступу до інформаційних ресурсів ІІПС центрального та регіонального (обласного) рівнів, а також безпосереднього доступу до

інформаційних обліків ІІПС. Такий доступ до ІІПС надається користувачу виключно у рамках його службових обов'язків та наданого йому рівня доступу до відповідних ІП ІІПС.

Інформаційні підсистеми центрального і обласних вузлів ІІПС функціонують на основі єдиного типового програмного забезпечення, яке затверджується відповідними відомчими нормативними документами. У свою чергу структури інформаційних підсистем, класифікатори ознак об'єктів, зміни до них розробляються Департаментом інформаційних технологій Національної поліції і доводяться до відома підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення розпорядчими документами МВС України. Слід зазначити, що створення додаткових чи розширення наявних обліків у ІІПС, які використовуються у межах регіону, в обов'язковому порядку погоджуються з Департаментом інформаційних технологій та затверджуються у відповідних нормативно-правових актах. Ці обліки в установленому порядку можуть містити додаткову інформацію, збір і облік якої повинен відповідати вимогам законодавства [10].

Важливо зазначити, що взаємодія ІІПС із зовнішніми інформаційними системами, порядок обміну інформаційними ресурсами та їх використання здійснюються на підставі окремих міжвідомчих нормативно-правових актів, міжнародних договорів України та угод про співробітництво між МВС України і органами поліції іноземних держав у сфері боротьби зі злочинністю. Тому вдосконалення системи інформаційного забезпечення територіальних органів Національної поліції, Державної міграційної служби, Державної служби надзвичайних ситуацій, має спиратися на єдині затверджені формати даних, протоколів та інших технічних вимог до державних інформаційних систем.

Висновки. Таким чином, використання інформаційних технологій у діяльності органів поліції дозволяє поліцейським із різних країн обмінюватися інформацією і накопиченим досвідом, завдяки чому збільшується ефективність службової бойової діяльності. Вирішення завдань сучасного інформаційного забезпечення поліцейської діяльності має бути досягнуто низкою заходів:

удосконалення адміністративного та інформаційного законодавства України; розробки й упровадження єдиної інформаційної політики; створення багатоцільових інформаційних підсистем; покращення організаційно-кадрового забезпечення інформаційних підрозділів поліції; інтеграції та систематизації інформаційних обліків на всіх рівнях, забезпечення їх повноти, вірогідності та безпеки; поширення мережі комп'ютерних робочих місць користувачів інформаційних підсистем; оснащення інформаційних підрозділів сучасною комп'ютерною технікою; правове виховання населення через засоби масової інформації; установлення взаємодії поліції з населенням у розробці ефективних способів інформаційного забезпечення; упровадження нових форм і методів інформаційного забезпечення поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1) Максименко Ю.Є. Боротьба з тероризмом в умовах інформатизації *І* Ю.Є. Максименко // Правові проблеми сучасності. - К. : Вид. Ліпкан О.С., 2013. -С. 48-50.

2) Світлична В.Ю. Інформаційна безпека

3) Наказ МВС України № 275 від 16.03.2015 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http: //www. mvs.gov.ua.

4) Черноіваненко А. В. Інформаційне забезпечення підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень: теоретичний підхід до визначення поняття / А.В. Черноіваненко, В.В. Галунько. [Електронний ресурс]. - Ре^жим доступу: http://www. kbuapa. kharkov. ua/e- book/ conf/2009-l/doc/35.pdf.

5) Коваль РА. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади *І*Р.А. Коваль//Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. -Х. : Магістр, 2006. - № 1 (113). -С. 223-226.

6) Фролова О.Г. Про сучасне інформаційно-методичне забезпечення управління в ОВС*І* О.Г. Фролова // Держава і право. - 2001. - Вип. 13.-С. 171-176.

7) Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-

пошукову систему органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 12.10.2009 № 436 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http: //www. mvs.gov.ua.

8) Кудінов ВА. Оцінка ефективності комплексної системи захисту інформації в системі оперативного інформування МВС України *І* В.А. Кудінов // Сучасна спеціальна техніка. - 2011. -№1.-С. 91-96.

9) Сировой О.В. Кадрове забезпечення управління інформаційними ресурсами ОВС України *І* О.В. Сировой //Актуальні проблеми управління персоналом ОВС України. Матер, наук.-практ. конф. - Харків : НУВС, 2002. - С. 189-191.

10)Терещенко В.В. Проблеми та перспективи використання сучасних інформаційних технологій у правоохоронній діяльності *І* В.В. Терещенко, В.Л. Терещенко // Перша всеукраїнська наук.-практ. конфер. «ІТ-Перспектива

ПРИНЦИП НАИМЕНЬШЕГО ДЕЙСТВИЯ В ОПТИМИЗАЦИИ СОСТОЯНИЯ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ СИСТЕМ

Нетребский Владимир Васильевич,
к.т.н., доцент
Лесько Владислав Олександрович,
к.т.н., доцент
Полищук Андрей Васильевич,
Кочмарук Владимир Олександрович
студенты
Винницкий национальный технический университет,
Украина,
г. Винница, Украина

Введение. В задачах оптимизации режимов электроэнергетических систем (ЭЭС) преимущественно используются численные методы и соответствующие им математические модели. Характерной особенностью существующих методов оптимизации является математическая формализация оптимизируемых процессов для отображения их в ЭВМ. При этом не используются физические свойства реальных систем к самооптимизации. ЭЭС как система кибернетического типа имеет способность к самооптимизации, когда рассеиваемая на ее элементах электроэнергия при любом составе нагрузок стремится к минимуму. Это её свойство целесообразно использовать в задачах оптимального управления нормальными режимами ЭЭС.

Цель работы. Исследуется проблема создания условий самооптимизации электроэнергетических систем на основе принципа наименьшего действия в форме интегрального вариационного принципа Гамильтона-Остроградского.

Принцип наименьшего действия как метод оптимизации сложных систем. Принцип наименьшего действия (ПНД) в естественных системах проявляется в виде механизма их самооптимизации. Под самооптимизацией систем понимается их естественное свойство автоматически самонастраиваться таким образом, что при существующих параметрах и условиях они принимают наиболее выгодные состояния, характеризующиеся минимальным расходом

энергии. Переход системы из одного состояния в другое происходит согласно ПНД, который может быть сформулирован следующим образом. После отклонения от оптимального состояния функционирования, вызванного внешними или внутренними возмущениями, в системе возникает встречное, противоположно направленное действие, то есть противодействие, которое пытается вернуть систему в оптимальное состояние. Следовательно, для любой системы в произвольный момент ее существования нормой есть качественный оптимум, глубина которого определяется степенью идеальности системы.

ПНД предопределяет оптимум функционирования любой системы, а также направление развития, которое ведет к повышению степени ее идеальности. Для естественных систем проявление данного явления есть очевидным и неограниченным. Развитие искусственных систем в значительной степени осуществляется благодаря человеку, поэтому влияние ПНД в данном случае проявляется опосредствовано. Под действием объективной реальности может лишь убыстряться или замедляться развитие искусственной системы, но его направление всегда направлено к оптимуму. Замедление развития искусственной системы, поддержание ее в статическом состоянии со временем вызывает ухудшение ее технико-экономических показателей и, в итоге, может закончиться невозможностью выполнения возложенных на нее функций. С другой стороны, содействие развитию системы в естественном направлении обеспечивает улучшение технико-экономических показателей и приближение к ее идеальному состоянию. Для ЭЭС характерным признаком для оценки близости ее к идеальному состоянию являются потери электроэнергии во время ее производства, транспортирования и распределения. При достижении потерями определенного значения (в направлении увеличения) сначала становится экономически невыгодной эксплуатация ЭЭС, а затем и технически невозможным ее функционирование.

Благодаря роботам Фейнмана, Еддингтона, Гельмгольца, Пуанкаре ПНД как сугубо механический принцип был распространен на существенно немеханические процессы. Таким образом, он нашел свое применение для

описания процессов электродинамического, электромагнитного, теплового характера. Для электрических цепей по аналогии с механической системой введены кинетическая и потенциальная энергии, диссипативная функция Релея, обобщенные силы. На основании этих функций записываются уравнения Лагранжа, которые являются уравнениями состояния электрической цепи [6-8].

Согласно интегральному вариационному принципу Гамильтона-Остроградского, основывающемуся на ПНД, система характеризуется функцией Лагранжа $L(q_1, q_2, ..., q_n; \dot{q}_1, \dot{q}_2, ..., \dot{q}_n; t)$, которая является функцией обобщенных координат q, обобщенных скоростей $\dot{q}$ и времени t. Изменение состояния системы между двумя фиксированными положениями во времени t_1 и t_2 всегда происходит таким образом, что принимает стационарное значение, как правило, минимальное, функционал

$$\min S = \int_{t_1}^{t_2} L(q, \dot{q}, t) dt . \qquad (1)$$

Необходимые и достаточные условия стационарности этого функционала ("интеграла действия"), которые определяются методами вариационного исчисления, состоят в выполнении дифференциального уравнения Эйлера-Лагранжа

$$\frac{\partial L}{\partial q} - \frac{d}{dt}\left(\frac{\partial L}{\partial \dot{q}}\right) = 0. \qquad (2)$$

Уравнение вида (2) использовалось в электротехнической литературе при анализе консервативных систем и показывалось, что оно сводится к уравнениям Кирхгофа. Для электрических неконсервативных систем в качестве обобщенных координат q используются электрические заряды. В этом случае токи $i = \dot{q} = \frac{dq}{dt}$ являются обобщенными скоростями, напряжения на участках цепи являются обобщенными силами, магнитные потокосцепления – обобщенными импульсами. При этом наблюдается прямая аналогия между электрическими и механическими системами.

Вариационный метод поиска оптимальных состояний ЭЭС на основании ПНД. Чтобы получить уравнение Эйлера для установившегося состояния ЭЭС, запишем функционал энергии. Согласно интегральному вариационному принципу Гамильтона-Остроградского, в соответствии с (1)

$$S = \int_{t_1}^{t_2} L(q,\dot{q},t)dt = \int_{t_1}^{t_2} (W_L - W_C + W_R + W_e)dt\,, \qquad (3)$$

где $L(q,\dot{q},t) = W_L - W_C + W_R + W_e$ – функция Лагранжа; W_L – кинетическая энергия магнитного поля индуктивных элементов системы; W_C – потенциальная энергии электрического поля емкостных элементов системы; W_R – диссипативная энергия, рассеиваемая в виде тепла; W_e – энергия, поступающая от источников энергии и поглощаемая электроприемниками.

Функционал энергии приобретает стационарное значение в случае равенства нулю его вариации. Тогда же получает стационарное значение и функционал действия по Гамильтону-Остроградскому. Это возможно, когда функция Лагранжа удовлетворяет уравнению (2).

В установившемся режиме ЭЭС, когда сбалансировано генерирование электроэнергии и потребление её электропотребителями, с вариационной частью может быть только энергия внутренней и внешней диссипации, которая рассеивается в виде тепла. Свести к нулю эту вариацию в сложной системе с замкнутыми контурами возможно, перераспределяя потоки электроэнергии от источников к потребителям. Для этого функция энергии диссипации должна достичь стационарного (минимального) значения. Поскольку подинтегральная функция в (3) аддитивная, то стационарное значение в этом случае приобретает функционал в целом.

Соответственно функция Лагранжа, в которую входит только энергия диссипации, для достижения стационарного значения функционала S должна удовлетворять следующему уравнению Эйлера, трансформируем с (2):

$$-\frac{\partial}{\partial t}\left(\frac{\partial W_R}{\partial I}\right) = 0, \qquad (4)$$

где I - действующее значение тока, значение которого во времени изменяется в соответствии с графиком нагрузки.

Уравнение (4) нужно рассматривать при условии, что на значения токов в ветвях схемы ЭЭС наложены ограничения. Это могут быть ограничения относительно их максимального значения, которое обусловлено пропускной способностью линий или трансформаторов. Ограничением также является необходимость соответствия токов первому закону Кирхгофа. Не учет закона Кирхгофа, если действовать формально по (4), приводит к тривиальному результату: минимум энергии рассеивания (потерь энергии) в ЭЭС будет при условии равенства токов в ветвях нулю.

Таким образом, задачу минимизации потерь энергии необходимо рассматривать как вариационную задачу на условный минимум с использованием неопределенных множителей Лагранжа. Соответствующим образом формируется и система уравнений (4). Задача определения токораспределения в ЭЭС, которое обеспечивает минимум потерь электроэнергии на её передачу, может быть сформулирована таким образом [4]: минимизировать

$$W_R = \dot{\boldsymbol{I}}_t \boldsymbol{R} \hat{\boldsymbol{I}} \qquad (5)$$

при условии

$$\left.\begin{aligned} \boldsymbol{M}'\boldsymbol{I}_a &= \boldsymbol{J}_a \\ \boldsymbol{M}'\boldsymbol{I}_p &= \boldsymbol{J}_p \end{aligned}\right\}, \qquad (6)$$

где $\dot{\boldsymbol{I}}_t$, $\hat{\boldsymbol{I}}$ – транспонированный и сопряженный векторы токов в ветвях; $\mathbf{I}_a$, $\mathbf{I}_p$ – векторы активных и реактивных составляющих токов в ветвях; $\mathbf{J}_a$, $\mathbf{J_p}$ – векторы активных и реактивных составляющих узловых токов; **R** – диагональная матрица активных сопротивлений ветвей; **M'** – первая матрица инциденций схемы ЭЭС, в которой вычеркнуты строки, отвечающие генерирующим узлам (это эквивалентно объединению всех источников питания в один расчетный балансирующий узел).

Задача (5)–(6) сформулирована при допущении, что отсутствуют ограничения на задающие (генерируемые) токи в узлах. Она записана в действительных координатах переменных, поэтому токи представлены своими

активными и реактивными составляющими. Для общности выбрана матричная форма записи.

Тогда функция Лагранжа с учетом уравнений связи (6) запишется:

$$L = \dot{\boldsymbol{I}}_t \boldsymbol{R} \hat{\boldsymbol{I}} + \left[\boldsymbol{\lambda}_{at} \boldsymbol{\lambda}_{pt}\right] \begin{bmatrix} \boldsymbol{M}' \boldsymbol{I}_a - \boldsymbol{J}_a \\ \boldsymbol{M}' \boldsymbol{I}_p - \boldsymbol{J}_p \end{bmatrix}, \qquad (7)$$

где $\left\lfloor \boldsymbol{\lambda}_{at} \boldsymbol{\lambda}_{pt} \right\rfloor$ – транспонированный вектор неопределенных множителей Лагранжа.

Функция Лагранжа (7) удовлетворяет такой системе уравнений Эйлера:

$$\left[\begin{array}{cc|cc} 2\mathbf{R} & 0 & \mathbf{M}'_t & 0 \\ 0 & 2\mathbf{R} & 0 & \mathbf{M}'_t \\ \hline \mathbf{M}' & 0 & \multicolumn{2}{c}{\multirow{2}{*}{0}} \\ 0 & \mathbf{M}' & & \end{array}\right] \left[\begin{array}{c} \mathbf{I}_{a0} \\ \mathbf{I}_{p0} \\ \boldsymbol{\lambda}_a \\ \boldsymbol{\lambda}_p \end{array}\right] = \left[\begin{array}{c} 0 \\ 0 \\ \mathbf{J}_a \\ \mathbf{J}_p \end{array}\right]. \qquad (8)$$

Из системы уравнений (8) оптимальные токи в ветвях и множители Лагранжа в общем определяются как

$$\left[\begin{array}{c} \mathbf{I}_{a0} \\ \mathbf{I}_{p0} \\ \boldsymbol{\lambda}_a \\ \boldsymbol{\lambda}_p \end{array}\right] = \left(\left[\begin{array}{cc|cc} 2\mathbf{R} & 0 & \mathbf{M}'_t & 0 \\ 0 & 2\mathbf{R} & 0 & \mathbf{M}'_t \\ \hline \mathbf{M}' & 0 & \multicolumn{2}{c}{\multirow{2}{*}{0}} \\ 0 & \mathbf{M}' & & \end{array}\right]\right)^{-1} \left[\begin{array}{c} 0 \\ 0 \\ \mathbf{J}_a \\ \mathbf{J}_p \end{array}\right]. \qquad (9)$$

Разбив в (9) матрицу коэффициентов в скобках на блоки, как это показано жирными линиями, и применив к ней формулу Фробениуса, после несложных преобразований получим решение задачи определения оптимальных токов в ветвях

$$\left[\begin{array}{c} \mathbf{I}_{a0} \\ \mathbf{I}_{p0} \\ \boldsymbol{\lambda}_a \\ \boldsymbol{\lambda}_p \end{array}\right] = \left[\begin{array}{cc} \mathbf{C}_r & 0 \\ 0 & \mathbf{C}_r \\ -2\mathbf{R}_{ij} & 0 \\ 0 & -2\mathbf{R}_{ij} \end{array}\right] \left[\begin{array}{c} \mathbf{J}_a \\ \mathbf{J}_p \end{array}\right], \qquad (10)$$

где $\mathbf{C}_r = \mathbf{R}^{-1}\mathbf{M}'_t\left(\mathbf{M}'\mathbf{R}^{-1}\mathbf{M}'_t\right)^{-1}$ – матрица коэффициентов токораспределения схемы ЭЭС, в которой ветви заданы только их активными сопротивлениями (R–схема); $\mathbf{R}_{ij} = \left(\mathbf{M}'\mathbf{R}^{-1}\mathbf{M}'_t\right)^{-1}$ – матрица узловых сопротивлений R–схемы.

Выводы. Перенесение закономерностей, которые являются проявлением принципа наименьшего действия для механических систем, на электроэнергетическую систему позволяет утверждать, что в любой момент времени функционирования для текущей совокупности параметров системы и параметров ее режима она находится в оптимальном состоянии с точки зрения технологических потерь электроэнергии. Однако глубина этого оптимума обусловлена мерой идеальности (экономичности) самой системы. Содействие естественному состоянию ЭЭС относительно повышения меры ее идеальности благодаря механизмам самооптимизации обеспечивает снижение потерь электроэнергии в процессе ее генерирования и передачи.

О ТЕХНОЛОГИИ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ КОМПЛЕКСАХ НЕКОМБАЙНОВОГО СПОСОБА УБОРКИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КУЛЬТУР

Оспанов Дастан Тулеуович
м.т.н., соискатель степени PhD
Айдарбек Адильхан Оспанкулулы
к.т.н., доцент
Балгабеков Толеу Кунжолович
к.т.н., доцент
Сиргетаева Гульжан Ермековна
PhD, доцент
Казахский агротехнический университет
им. С.Сейфуллина,
г.Нур-Султан, Казахстан

Введение. Применительно к природно-климатическим условиям основных зон возделывания зерновых в Казахстане, характеризующимся высокой неустойчивостью погоды, изыскание новых эффективных технологий и средств уборки сельскохозяйственных культур имеет особенно большое значение. В этой связи целесообразно рассмотреть имеющиеся и ранее до 1991 года разработанные и прошедшие испытания и в настоящее время разрабатываемые технологий и технические средства для осуществления этого процесса. Одним из отрицательных факторов традиционной комбайновой уборки зерновых, разработчики некомбайнового способа уборки считают большие потери времени на уборку не только на зерновых, но и на соломы и половы. Но положение о полном вывозе соломы с полей является спорным. В странах дальнего зарубежья директивно установлено: фермер не имеет права вывозить с полей более 78-80% биологической массы. В противном случае будет происходить снижение плодородия почвы.

Цель работы. В 80 и 90-х годах научно-исследовательские институты сельского хозяйства СССР и США начали интенсивный поиск новых некомбайновых технологий уборки зерновых культур, более полно отвечающих

требованиям сельского хозяйства регионов [1, 3]. Экономические проблемы после обретения независимости, а также проведенная реструктуризация сельскохозяйственных предприятий и научных институтов привели к стагнации начатых научных разработок, которые могут быть модернизированы и приспособлены для решения актуальных задач сельского хозяйства Республики Казахстан сегодня [2,4,5]. Актуальность проекта заключается в том, что поиск новых некомбайновых способов уборки зерновых культур до сегодняшнего дня ведутся передовыми развитыми странами мира и до сих пор данный вопрос не решен. Существующие зерноуборочные комбайны являются достаточно сложными, дорогостоящими и малорентабельными техническими средствами, которые недоступны для значительной части аграрий РК.

Самым главным недостатком существующих технических решений, т.е. конструкций зерноуборочных комбайнов является сезонный характер их работы – всего 30-40 дней в году, а в остальное время они простаивают[4,5]. Поэтому средний срок окупаемости зерноуборочного комбайна и его срок службы равны 10 годам, что требует принципиального изменения концепции как технических, так и технологических аспектов работы зерноуборочных агрегатов. Эти недостатки в какой то степени послужили причиной тому, что работы по всесторонней производственному проведению данной технологии были прекращены [6]. Результаты проведенных НИ и ОК работ на базе Казахского агротехнического университета им. С.Сейфуллина и подтвердили правильность принятой нами концепции и доказали о необходимости отхода от общепринятой схемы создания уборочной техники. На основании полученных данных в настоящее время ведется разработка нового типа универсального модульнального средства (далее УМС), который состоит из следующих элементов:

1. Энергетическое средство. В качестве энергетического средства принимается доступные в РК тракторы соответствующей мощности (К700/701, РФ; Т-150К, Харьков, Украина; ZL40, ZL50,КНР; HL760,Ю.Корея; МТЗ100-120, Республика Беларусь).

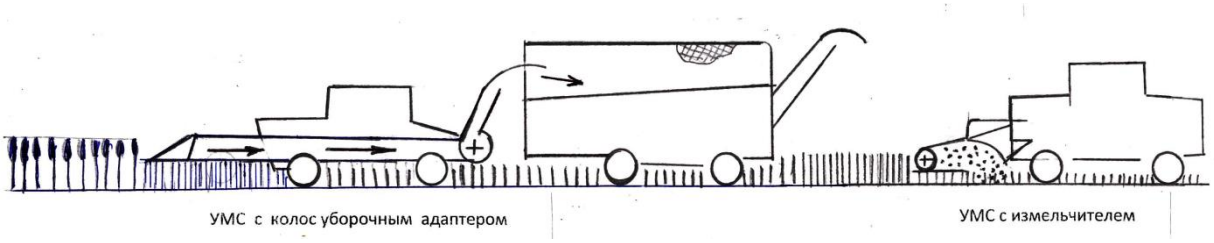

Рис. 1. Новый способ уборки зерновых культур

2. Колосоуборочный адаптер (рис.1). Согласно разработке осуществляется уборка только колоса культур с оставлением соломенной массы (стерни) в поле. При этом до 99% колоса поступает на тележку обмолоченным, а оставшиеся части колоса обмолачиваются во время его выгрузки из тележки в накопитель и из накопителя в транспортное средство, благодаря притирающим действиям выгрузных шнеков. В результате можно получить семенной материал высшего класса без микротрещин, так как в предлагаемом способе уборки отсутствует механизмы ударного действие.

3. Тележка прицепная с автосцепкой, высокобортная (рис.1) и накопительная тележка. По мере заполнения тележки с автосцепкой она будет отделяется от уборочного адаптера и транспортироваться на край поля, где установлена накопительная тележка. Обе тележки обеспечены выгрузными шнеками, с помощью которых они освобождаются от зерна (рис.1 и 3).

4. Навесной измельчитель (см.рис.1). Вслед за колосоуборочным аппаратом для измельчения оставшейся стерни проходит измельчитель, который будет высеивать измельченную массу на поверхность поля. Это улучшает структуру и плодородие почвы, а также ускоряется подготовка поля под новый урожай. При этом соблюдается одна из главных заповедей хлебороба: «Комбайн с поля, плуг в борозду».

5. Накопитель снега (рис.2). Одним из преимуществ, предлагаемого способа являются то, что через каждое 3-4 круга стерни оставляют на поле не измельченными. Эти высоко срезанные стерни в осенне-зимний период становятся накопителем снега и из технологического процесса ликвидируются сложная и небезопасная операция снегозадержания.

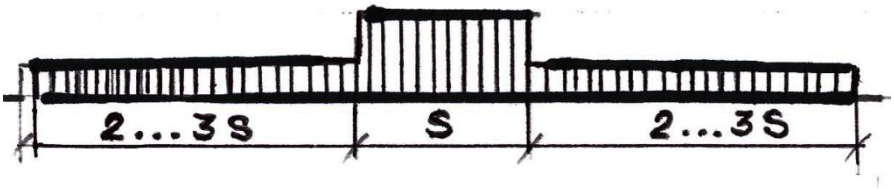

Рис. 2. Стерни для накопления влаги

6. Накопительная тележка (рис.3). Накопители зерна одновременно могут обслуживать 5-6 уборочных агрегатов, что повышает общую производительность процесса. Для сравнения: годовая выработка для УМС будет составлять – 1500 га, комбайна «Енисей» – 200 га, «Класс» – 1000 га, «Джон Дир» – 1200 га. При этом стоимость комплекса (с учетом стоимости трактора) УМС – не выше 60 тыс. долларов США, «Енисей» – свыше 70 тыс., «Класс» – свыше 100 тыс., «Джон Дир» - свыше 130 тыс. После завершения всех видов уборочных работ УМС освобождается от навесных уборочных адаптеров и приступает к выполнению других видов работ. Таким образом, УМС может работать круглогодично (рис. 3).

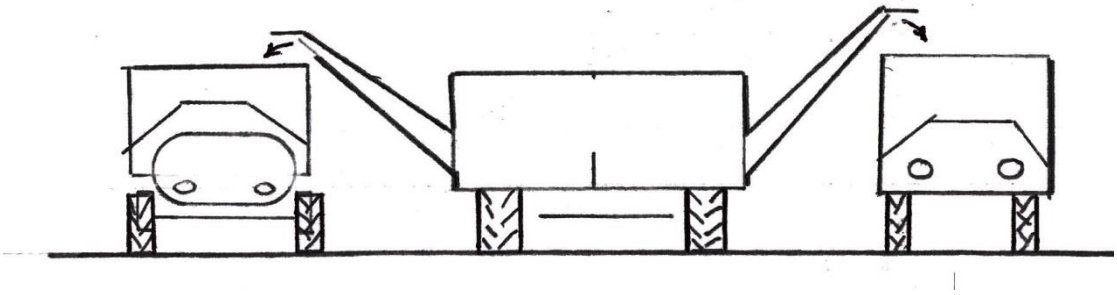

Рис. 3 Выгрузка из накопителя в транспортное средство

Материалы и методы. Необходимо отметить, о том что, до 1990 года в более 15 НИИ по механизации и электрификации сельского хозяйства союзных государств проводили НИОКР работы по разработке новых некомбайновых способов уборки зерновых и кормовых культур под называнием комплекс индустриально-поточных технологий [8]. Хотя эти технологии назывались некомбайновой технологией уборки зерновых культур, но фактически операция уборки зерновых и кормовых культур осуществлялся комбайнами. По этому, выполнение технологических процессов не устраняли те недостатки, которые свойственные к комбайновому способу уборки. В 1990 году по решению

Главного Управления Науки СССР финансирования этих разработок прекратились.

Проф. М.Пенкин [3] этих разработок предлагает условно разделить по следующими особенностями:

1. Технология «Невейка» – это обработка невеяного зернового вороха на стационаре разработчики: ВИМ, СКФ ВИМ, ВНИПТИМЭСХ, УНИИМЭСХ, СибИМЭ, ГСКБ г. Таганрог;

2. Технология «казахстанская» – обмолот хлебной массы на краю поля, предварительно сформированной в стога, разработчики: НПО «Казсельхозмеханизация» ныне КазНИИМЭСХ, ВИМ, ГСКБ ПО «Ростсельмаш»;

3. Технология «Ленточная» – обмолот хлебной массы и транспортировка его с поля ленточными накопителями на краю поле, разработчик: УНИИМЭСХ;

4. Технология «Трехфазная» – измельчение хлебной массы при скашивании без досушивания (ВИМ, ГСКБ ПО «Ростсельмаш») или с досушиванием (Кубанский СХИ, с участием УНИИМЭСХ Краснодарского края) и последующей обработкой на стационаре;

5. Технология «гидрокомплекс» – обработка измельченной хлебной массы, уложенной в скирды с последующей досушиванием на стационаре в зонах повышенного увлажнения, разработчики: ВИМ, ЛатНИИМЭСХ, СибИМЭ. ВИЭСХ, ЦНИИМЭСХ.

6. Технология «поточная» – поточная технология уборки зерновых и травяных культур с обмолотом на стационаре, разработчики: Московская сельскохозяйственная академия им. Тимирязева.

Все эти технологии друг от друга отличались способами завершенности процесса уборки культуры. Из вышеуказанных, самым высоким уровнем завершенности характеризуется технология Кубанского СХИ, которой предусматривается механизированная подача и оформление скирд, соломы, подача половы на склад, подача зерна в зерноочистительный пункт. Меньшим уровнем завершенности характеризуются технологий Московской

сельскохозяйственной академии им.Тимирязева, где не был доработан вопрос транспортировки зерна и подачи полово-соломистой массы на силосование. В технологии УНИИМЭСХ «Невейка» не предусматривался вопрос уборки соломы. В этой части технология не устраняет недостатков, свойственных комбайновой уборке. При «ленточной» и «казахстанской» технологиях вывозка зерна и доставка незерновой части урожая к животноводческим фермам осуществлялась общепринятыми способами и средствами, как при комбайновой уборке и те же недостатки присущие к комбайновым. Что касается качественных показателей, то все выше рассматриваемые технологии, как и комбайновый способ уборки не обеспечивают решение главной проблемы потерь зерна. Тем не менее, различные природно-климатические и природно-хозяйственные условий разных стран диктуют свои особенности технических решении некомбайновых способов уборки. До настоящего времени, во всех странах запада ведутся поиск нахождение оптимального технического решение и способа его реализаций.

Результаты и обсуждение. Уборка зерновых культур по новой предлагаемой технологии с применением колосоуборочного адаптера позволит:

- сократить общее время уборки зерновых (от уборки поля до полного его освобождения) более 50%, т.е. на 10-12 дней. Это позволит соблюдения одной из главных заповедей хлебороба: «Комбайн с поля плуг в борозду» без чего невозможно повышение урожайности;
- снизить количественные потери при уборке зерновых до 1,2% (на существующей комбайновой уборке фактические потери на практике доходят до 15%). Например [7], в Костанайской области имеется зерновых культур с площадью 3,9 млн. га с урожайностью 1 т/га и валовым сборе зерна 2,7 млн. т эффект от снижения потерь на этапе реализации -1,2% составит – 32,4 тонны пшеницы (более 6 млн. долларов США в год);
- уменьшить микротравмирование зерна семян в 5-6 раз и за счет этого увеличение энергий всхожести семян и дополнительной прибавки урожаю до 3 ц/га, т.е. 1170 тыс.тонн (3,9 млн. га х 0,3 т/га = 1 170 тыс.тонн).

Кроме этого, уменьшение микротравмирование зерна, способствует к повышению стойкости семенного материала против грибковых болезней и значительному сокращению затрат на технологические процессы сушки и хранения семян. Известно что из всех видов затрат на возделывания одной тонны зерна, 80% затрат приходится на долю послеуборочной обработки семян (грубая очистка, основная очистка, сортировка, сушка и хранение). Как видно из этих данных предлагаемая технология уборки зерновых культур резко отличаются от существующего комбайнового способа уборки по уровню и способу завершенности технологического процесса. По нашему мнению это позволяет снижению всех видов затрат в несколько раз [7].

Выводы:

1. Последнее время, во всех развитых странах мира, особенно в США и КНР проводятся исследования по поиску новых технологий уборки зерновых колосовых культур, свободных от недостатков, свойственных комбайновой.

2. Характерной особенностью предлагаемой новой технологий является то, что осуществляется только уборка колоса, с оставлением соломенной части (стерни) в поле. Вслед за колосоуборочным аппаратом для измельчения оставшейся стерни проходит измельчитель и измельченная масса высеивается на поверхность поля. Это улучшает структуру и плодородие почвы, а также ускоряется подготовка поля под новый урожай.

3. Одним из преимуществ, предлагаемого способа уборки зерновых культур является то, что в данной технологией предусмотрен способ максимального накопления природных осадков для этого, через каждое 2-4 круга (в зависимости от урожайности), предусматривается оставление стерни на поле не измельченными. Эти высоко срезанные стерни в зимний период становятся накопителем снега и из технологического процесса ликвидируются операция снегозадержания.

4. Накопители зерна одновременно могут обслуживать 5-6 уборочных агрегатов, что повышает общую производительность процесса. Для сравнения: годовая выработка УМС – 1500 га, комбайна «Енисей» – 200 га, «Класс» – 1000

га, «Джон Дир» – 1200 га. При этом стоимость комплекса УМС будет составлять около 55-60 тыс. долларов США.

5. Самым главным достоинством предлагаемой технологии уборки с применением универсального многофункционального средства (далее УМС) является, его высокий уровень завершенности технологического процесса. После завершения всех видов уборочных работ сельскохозяйственных культур УМС освобождается от навесных уборочных адаптеров и приступает к выполнению других видов работ (транспортных, почвообрабатывающих, посевных, погрузочно-разгрузочных), таким образом, УМС может работать круглогодично.

6. Согласно полученным предварительным данным, которые будут перепроверены во время целевого исследования, предлагаемая технология уборки зерновых культур является более эффективным по сравнению с комбайновой: снижаются себестоимость на единицу продукции и потери зерна, затраты труда, эксплуатационные затраты, капиталовложения, металлоемкость, энергоемкость.

7. Повсеместное развитие производства УМС в отечественных заводах позволит решить вопросы продовольственной безопасности и независимости от импортной техники и технологии.

8. Внедрение данной технологии и всего входящего в состав комплекса, позволить открыть новые рабочие места (по нашим расчетам не менее 100 тысяч человек), что в свою очередь снимет социальную напряженность, а также решится вопрос подготовки высококвалифицированных инженерно-технических и рабочих кадров в РК, которые будут котироваться и в России.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Жамбуршин А.Ш., Новая технология уборки, колосоуборочный агрегат. Изд.,Кайнар, г.Алматы, 1974 г.

2. Айдарбеков А.О., Погуляев А.Д., Жуматов С.Д., Косилка с всасывающим устройством. Патент №806 от 26.02.1993 г.

3. Пенкин М.Г., Поточный способ уборки зерновых культур. Изд., «Кайнар», 1990 г.

4. Жуматов С.Д., Обоснование рациональной схемы уборки трав и параметров всасывающего конфузора сенокосилки с пневмотранспортером. Автореферат кандидатской диссертаций. Алма-Ата, 1993 г.

5. Айдарбек А.О. и др., Способ скашивания сельскохозяйственных культур и косилка для его осуществления. Предпатент на изобретение РК, №13282, от 28.05.2003 г.

6. Ринас Н.А., Совершенствование технологии комплексной уборки озимой пшеницы с одновременным прессованием. Автореферат канд. диссертаций. Краснодар, 2020 г.

7. Ловчиков А.П., Повышение эффективности технологических систем уборки зерновых культур: на примере регионов Южного Урала и Северного Казахстана СНГ, автореферат докторской диссертаций, Оренбург, 2006 г.

8. Агентство Республики Казахстан по статистике / Электронные данные: http://www.stat.kz.

РОЗРОБКА ТРЬОХВАЛЬНОЇ КОРОБКИ ПЕРЕДАЧ ЛЕГКОВОГО АВТОМОБІЛЯ З ПОПЕРЕЧНИМ РОЗТАШУВАННЯМ ДВИГУНА

Островерх Олександр Олегович,
к.т.н., доцент кафедри
«Автомобіле – і тракторобудування»
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

Вступ. Коробка передач транспортних засобів призначена для зміни частоти обертів й обертового моменту в ширших межах, ніж може забезпечити двигун транспортного засобу, як правило, це відноситься до двигунів внутрішнього згоряння (ДВЗ), що мають недостатню здатність до адаптації. Найважливішими показниками, що характеризують коробку передач є число передач і діапазон передавальних чисел. На число передач впливає не тільки тип автомобіля і потужність його двигуна, а й характер протікання швидкісних характеристик. Чим різноманітніші дорожні умови, для яких призначений автомобіль, і чим менше питома потужність його двигуна, тим більше повинен бути діапазон передавальних чисел коробки передач.

Мета роботи. Спроектувати трьохвальну коробку передач легкового автомобіля з поперечним розташуванням двигуна.

Матеріали та методи. На автомобілях класичної схеми зазвичай застосовують трьохвальні коробки передач. Особливістю режиму роботи цих автомобілів є те, що у них майже завжди можна виділити передачу, на якій вони проходять більшу, іноді переважну частину шляху. Тому основною перевагою трьохвальних коробок є наявність в них так званої прямої передачі, що виходить при безпосередньо з'єднанні первинного валу і вторинного валів. В цьому випадку шестерні, підшипники і проміжний вал практично звільняється від навантажень, а первинний і вторинний передають тільки крутний момент. Знос і шум коробки при цьому мінімальні, а коефіцієнт корисної дії - ККД близький до одиниці. Двохвальні коробки передач простіші,

дешевші і мають більш високий ККД (тільки на прямій передачі трьохвльна коробка має більш високий ККД, ніж двохвальна). Однак вирішальною перевагою двохвальної коробки передач є простота виведення крутного моменту на будь-яку сторону коробки (передню або задню або на обидві відразу), що в деяких випадках, наприклад при задньомоторних, передньопривідних і повнопривідних конструктивних схемах автомобілів, представляє великі компонувальні можливості. Трьохвальні коробки для виведення крутного моменту з тієї ж сторони картера, з якої він був підведений, доводиться робити більш складними і менш технологічними, і такі конструкції використовують вкрай рідко.

Результати та обговорення. Для побудови нової трьохвальної коробки передач, спроектовано її кінематичну схему (рис. 1), яка складається з: двигуна – А, муфти зчеплення – Б, механічної коробки передач – В, головної передачі з диференціалом – Г, заднього ходу – ЗХ. Після побудови кінематичної схеми механічної коробки передач, розроблено складальний кресленик нової коробки передач (рис. 2), який буде встановлюватися на передньопривідний легковий автомобіль з поперечним розташуванням двигуна.

Розроблена трьохвальна коробка передач працює, як в двохвальному, так і в трьохвальному режимах роботи, які відрізняються від класичних механічних коробок передач. При включенні п'ятої передачі вона працює в трьохвальному режимі. У всіх інших режимах в двохвальному режимі, але при цьому немає прямої передачі, як в класичному його розумінні. Так як момент передається від вхідного на проміжний вал як на прямій передачі, а передавальне число створюється за рахунок передачі моменту від проміжного валу до вихідного. До особливостей можна віднести відсутність необхідності установки шестерні на шліцьовому з'єднанні на вихідному валу, так як коробка передач працює в різних режимах при включенні п'ятої і всіх інших передач.

Розглянемо принцип роботи при увімкненій першій передачі: крутний момент від ДВЗ передається на первинний вал 1, синхронізатор 6, шестерню постійного зачеплення 23 на проміжний вал 3, синхронізатор 8, шестерню

першої передачі 13, вторинний вал 2 і далі на ведучі колеса автомобіля. Коробка працює по принципу двохвальної коробки передач.

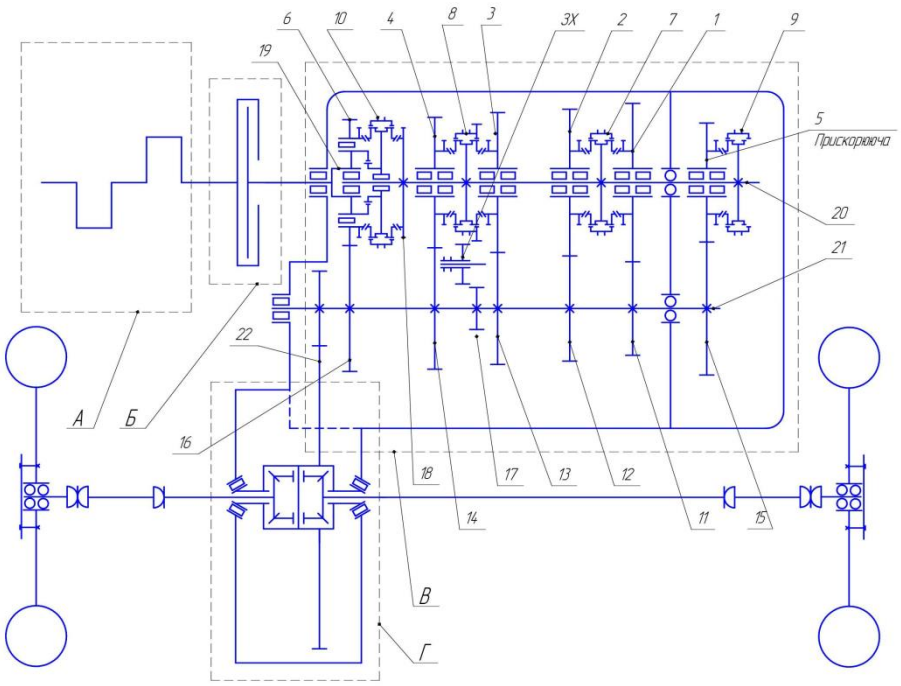

Рис. 1. Кінематична схема трансмісії автомобіля з поперечним розташуванням двигуна та розробленою трьохвальною коробкою передач

1 – ведуча шестерня першої передачі; 2 – ведуча шестерня другої передачі; 3 – ведуча шестерня третьої передачі; 4 – ведуча шестерня четвертої передачі, 5 – ведуча шестерня шостої передачі; 6 – ведуча шестерня п'ятої передачі; 7 – синхронізатор першої другої передачі; 8 – синхронізатор третьої четвертої передачі; 9 – синхронізатор шостої передачі; 10 – синхронізатор п'ятої передачі; 11 – ведена шестерня першої передачі; 12 – ведена шестерня другої передачі; 13 – ведена шестерня третьої передачі; 14 – ведена шестерня четвертої передачі; 15 – ведена шестерня шостої передачі; 16 – ведена шестерня п'ятої передачі; 17 – ведена шестерня заднього ходу; 18 – шестерня постійного зачеплення; 19 – первинний вал; 20 – проміжний вал; 21 –вторинний вал; 22 – шестерня диференціалу;

ЗХ – паразитна шестерня заднього ходу.

Увімкнена п’ята передача, з передаточним числом одиниця, в коробці передач. Крутний момент від двигуна внутрішнього згоряння передається на первинний вал 1, синхронізатор 6, шестерню 24, вторинний вал 2 і далі на ведучі колеса автомобіля. Коробка працює, по принципу трьохвальної коробки передач.

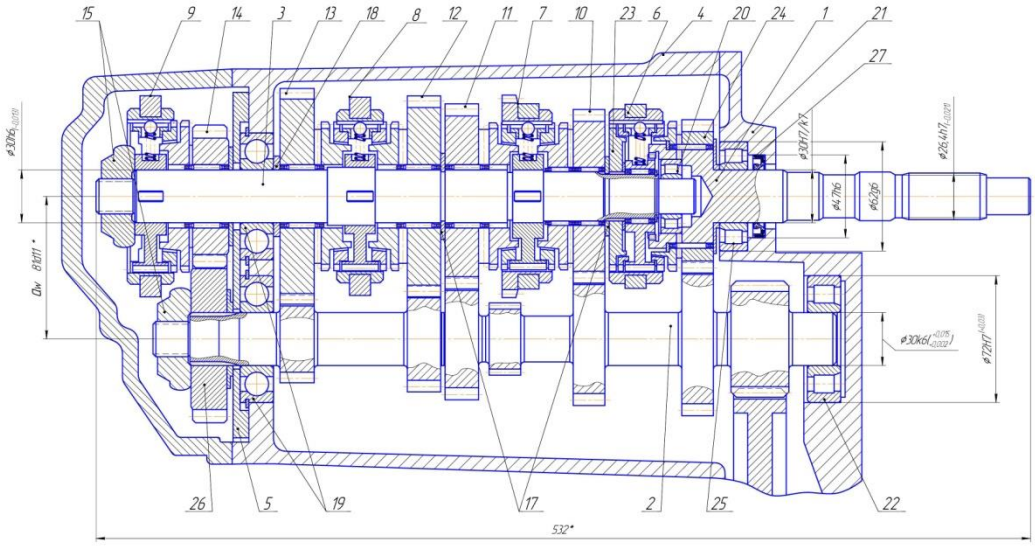

Рис. 2. Складальний кресленик розробленої трьохвальної коробки передач

1 – вал первинний; 2 – вал вторинний; 3 – вал проміжний; 4 – картер коробки передач; 5 – кришка; 6 – синхронізатор п’ятої передачі; 7 – синхронізатор першої та другої передачі; 8 – синхронізатор третьої та четвертої передачі; 9 – синхронізатор шостої передачі; 10 – шестерня першої передачі; 11 – шестерня другої передачі; 12 – шестерня третьої передачі; 13 – шестерня четвертої передачі; 14, 26 – шестерні шостої передачі; 15 – гайка; 16 – блок шестерня заднього ходу (на рисунку відсутня); 17 – стопорне кільце, 18 – втулка; 19, 20, 22, 25 – підшипник; 21 – картер диференціалу; 23 – шестерня постійного зачеплення; 24 – шестерня п’ятої передачі, 27 – манжета.

Спроектована коробка передача представляє собою інтерес оскільки має конструктивні особливості як трьохвальної так і двохвальної коробок передач.

Висновки. Спроектована коробка забезпечує виведення крутного моменту на будь-яку сторону, що дозволить використовувати її, як у задньомоторних, передньопривідних і повнопривідних конструкціях автомобілів. Має високий ККД, як у двохвальних коробок, а також має передачу з передавальним відношенням одиниця, що з'єднує первинний та вихідний вал коробки.

ПОБУДОВА МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ РУХУ СИПКОЇ СИРОВИНИ В ПРОЦЕСІ ВІБРОСЕПАРАЦІЇ

Ребот Дарія Петрівна
к.т.н., асистент
Топільницький Володимир Григорович
к.т.н., доцент
Національний університет “Львівська політехніка”
м. Львів, Україна

Вступ. Сортувальне вібраційне обладнання набуло широкого застосування в процесах первинної переробки сировини. Це, зокрема, вібраційні сита, сепаратори, грохоти. Саме вібраційне обладнання відрізняється високою якістю та продуктивністю процесів сортування, відділення домішок та пофракційного поділу сировини. Це відбувається за рахунок руху сировини на вібрувальній поверхні. Взаємодія сипкої сировини із поверхнею вібраційного сепаратора, інтенсивність розрихлення та коливання впливає на продуктивність процесу сепарації. Тому для підвищення якості процесу сепарації та зменшення його тривалості варто розглядати не лише конструкцію вібраційного сепаратора, але й взаємодію його робочої поверхні із завантаженою сипкою сировиною.

Мета роботи. Провести математичне моделювання та дослідити вплив зміни маси сипкої сировини на робочій поверхні вібраційного сепаратора на її амплітуду та частоту коливання.

Матеріали і методи роботи. Решітчастий сепаратор є найбільш застосовуваним у промисловості. Його конструкція дозволяє досягти високої якості у вихідній продукції та ефективно відокремити домішки. Також значною перевагою є легкий доступ до сит, можливість їх швидкої заміни, та регулювання їх кута нахилу. В залежності від розташування дебалансу та пружинної підвіски вібраційний сепаратор виконує вертикальний або горизонтальний коливний рух. За умови вертикального руху вібраційного сепаратора, рівняння поперечного коливання сипкої сировини матиме вигляд:

$$m(u_{xx}V^2 + 2u_{xt} - Vu_{xt}) + u_{xx}^2(EI(u^2{}_{xx})^{\nu+1}) + Su_{xx}^2 = \varepsilon q\left(u, u_x, u_y, u_t, u_{xx}, u_{yy}, u_{xy}\right) \quad (1)$$

де u_{xt} - переміщення шару сипкої сировини; S - пружна сила; $\varepsilon q\left(u, u_x, u_y, u_t, u_{xx}, u_{yy}, u_{xy}\right)$ - функція, що описує розподіл поперечного навантаження та сили опору, ε - малий параметр [1]. Вважатимемо, що матеріал, що сепарується контактує зі стінками контейнера пружно, або як шарнірно закріплений [2]:

$$u(x,t)_{|x=j} = 0, \frac{\partial^2 u}{\partial x^2}_{|x=j} = 0, \; j = 0, l. \quad (2)$$

Під час дослідження динаміки процесу, враховуватимемо, що сила опору є пропорційною до куба відносної швидкості поперечного руху сипкої сировини; є наявне періодичне одночастотне збурення; відновлювальна сила відповідає технічному нелінійному закону пружності. Вважатимемо, що пружна сила є відносно малою величиною. Враховуючи основну ідею методу Бубнова-Гальоркіна, розв'язок рівняння із крайовими умовами (2) матиме вигляд:

$$u(x,t) = \sum_{k=1}^{s} X_k(x) T_k(t), \quad (3)$$

Після проведення деяких перетворень, отримаємо звичайне диференціальне рівняння

$$\frac{d^2T(t)}{dt^2} + \left(\frac{k\pi}{l}\right)^2 \left(\frac{\left(\frac{k\pi}{l}\right)^2 EI - S}{m} - V^2 \right) T(t) = \varepsilon \left(-k_1 \left(\frac{dT}{dt}\right)^3 + k_2 T^3 + h \sin \mu t \right) \quad (4)$$

де k_1, k_2 - трансформовані коефіцієнти нелінійної складової відновлюючої сили і сили опору.

Після проведення перетворень перше наближення розв'язку диференціального рівняння (4) набуде вигляду:

$$T(t) = a(t)\cos(\mu t + \theta(t)), \quad (5)$$

звідси функції $\theta(t)$ і $a(t)$ будуть визначатися з системи диференціальних рівнянь:

$$\theta(t) = \omega - \mu + \frac{\varepsilon}{4\omega} k_2 a^2 + \frac{h}{2a\omega\pi} \sin\varphi \ ,$$

$$a(t) = -\frac{l}{\pi} \varepsilon a k - \frac{h}{2\omega} \cos\varphi \qquad (6)$$

На рис. 1 показано амплітудо-частотні характеристики коливань сипкої сировини за певної заданої швидкості її руху на ситі, погонної маси і довжини сита.

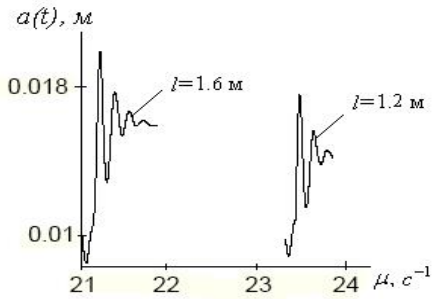

Рис. 1. Зміна амплітуди коливань сипкої сировини за різних значень довжини сита , при $V = 2$ м/с та $m = 50 кг/м^2$.

Результати та обговорення. В результаті отриманих розрахунків та графічних залежностей визначено, що зміна маси по довжині шару сипкої сировини впливає на зменшення частоти коливання цієї сировини та збільшення амплітуди коливання. До аналогічних результатів призводить також і зміна довжини сита вібраційного сепаратора.

Висновки. Отримана математична модель поперечних коливань сипкої сировини дає змогу одержати в подальшому значення частоти та амплітуди її коливань для отримання максимальної ефективності процесу сепарації. Враховуючи, що виникнення резонансних коливань у сипкій сировині є доволі сприятливими для її розрихлення та сепарації, то одержані рівняння надалі мають змогу слугувати базою для дослідження впливу маси сипкої сировини, яка завантажується та її швидкості на робочій поверхні вібросепаратора на ефективність процесу сепарації.

АНАЛІЗ АРХІТЕКТУРИ AMPERE ПОБУДОВИ ВІДЕОКАРТ

Романюк Олександр Никифорович,
д.т.н., професор
Кательніков Денис Іванович,
к.т.н, доцент
Денисюк Алла Василівна
Асистент
Захарчук Максим Дмитрович
Студент
Вінницький національний Технічний Університет
м. Вінниця, Україна

Вступ Комп’ютерна графіка стрімко розвивається у напрямку візуалізації тривимірних зображень у режимі реального часу. Сьогодні для формування зображень використовують відеокарти [1], які стали одними із ключових компонентів комп’ютера.

Відеокарта [1] — електронний пристрій, який призначений для підвищення реалістичності та якості зображення з подальшим його виведенням на екран периферійного пристрою (монітор комп’ютера).

Тенденція до подальшого ускладнення графічних сцен, збільшення рівня деталізації поверхонь для коректного відображення об'єктів реального світу, використання більш складних моделей освітлення та зафарбовування вимагає збільшення продуктивності графічних процесорів[1]. Саме тому архітектури відеокарт постійно вдосконалюються та збільшують свій функціонал. На сьогоднішній день однією з найпотужніших архітектур є архітектура NVIDIA Ampere.

Мета роботи – провести аналіз новітньої архітектури Ampere та навести приклади нововведень цієї архітектури.

Архітектура Ampere [2] була анонсована компанією NVIDIA 14 травня 2020 року та розроблена на базі архітектури Turing. Названа на честь французького фізика та математика Андре-Марі Ампера.

Відеокарти із архітектурою Ampare відрізняються від аналогічних відеокарт архітектури Turing тим, що забезпечують більш високу продуктивність за ту ж ціну. Завдяки оптимізації та провадженню у більш тонкому техпроцесу[2], ігрові рішення нової архітектури приблизно в півтора рази швидше аналогічних Turing в традиційних завданнях растеризації і до двох разів швидше при трасуванні променів.

Проаналізуємо інновації архітектури Ampere [2].

Це, насамперед, 7-ми нанометровий графічний процесор A100. Новий графічний процесор GA100 забезпечує значний обсяг пам'яті для обчислень в дата-центрі. Для максимальної утилізації обчислювальних навантажень платформа оснащена пропускною спроможністю пам'яті 1,5 Тб / с, що на 67% швидше технології попереднього покоління. Крім того, для максимальної обчислювальної потужності GA100 має значно більший обсяг пам'яті, включаючи кеш другого рівня 40 Мб, що в 7 разів більше, ніж у систем попереднього покоління[2].

Технологія тензорних ядер [3] NVIDIA значно прискорює інференс і дозволяє навчити алгоритми ІІ за кілька годин, і до 10 разів прискорює інференс ІІ. Спираючись на ці інновації, архітектура NVIDIA Ampere надає підтримку операцій Tensor Float (TF32) і з плаваючою точкою (FP64), прискорюючи і спрощуючи впровадження ІІ .

PCIe Express Gen 4.0 [3] – шина, яка дозволяє подвоїти пропускну здатність даних. Це прискорює передачу інформації з пам'яті процесора для ресурсномістких завдань, таких як ІІ і обробка даних. Висока продуктивність PCIe також забезпечує швидшу передачу даних за допомогою прямого доступу до пам'яті графічного процесора (DMA) і обмін відеоданими між GPU і пристроями з підтримкою GPUDirect.

З Multi-Instance GPU (MIG) кожен GPU A100 можна розділити на сім повністю ізольованих і захищених на апаратному рівні частин [3], оснащених пам'яттю з високою пропускною здатністю, кешем і обчислювальними ядрами.

Це дозволяє використовувати прискорення для додатків з різною ресурсомісткістю, а також отримати гарантовану якість обслуговування.

Ядра RT другого покоління архітектури NVIDIA Ampere в графічному процесорі NVIDIA A100 дозволяють значно прискорити такі завдання [3], як фотореалістичний рендеринг кіноматеріалів, оцінку архітектурних проектів і віртуальне прототипирования продуктів. Ядра RT також прискорюють рендеринг сцен руху, дозволяючи швидше створювати більш точне зображення, і одночасно забезпечують трасування променів і шейдинг.

Ядра CUDA в архітектурі NVIDIA Ampere до двох разів енергоефективніші, ніж у відкритих з архітектурою Turing, і забезпечують виконання в два рази більше операцій з плаваючою точкою одинарної точності (FP32). Це значно прискорює роботу з графікою, наприклад розробку 3D-моделей, і обчислювальні завдання, такі як моделювання в САПР [3].

NVIDIA NVLink третього покоління подвоює швидкість високошвидкісного з'єднання між GPU для більш ефективного масштабування обчислень [3].

Технологія Structural sparsity подвоює продуктивність, використовуючи розрідженість даних в задачах II [3].

NVIDIA RTX IO [4] забезпечує швидке завантаження і розпакування ігрових ресурсів за допомогою GPU, прискорення операцій введення / виведення до 100 разів порівнянні з API жорстких дисків і традиційних сховищ. У поєднанні з новим API Microsoft DirectStorage для Windows RTX IO переносить навантаження з десятків CPU-ядер на RTX GPU, підвищуючи частоту кадрів і забезпечуючи практично миттєву завантаження ігор.

Нові потокові мультипроцесори [3] (рис.1) забезпечують вдвічі вищу швидкість операцій FP32 порівняно з попереднім поколінням і обчислювальну потужність в 30 Shader-TFLOPS.

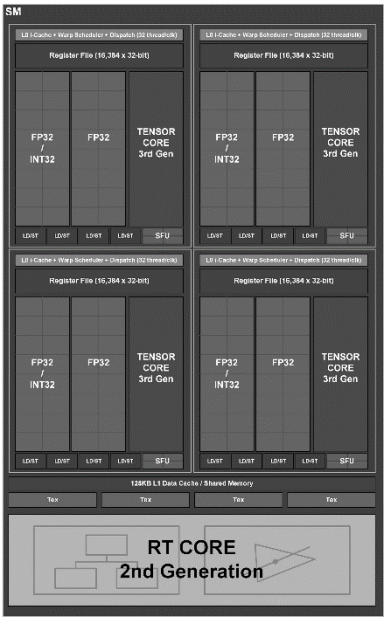

Рис. 1 – Мультипроцесор графічного ядра A100

Загальний вигляд архітектури наведено на рисунку №2

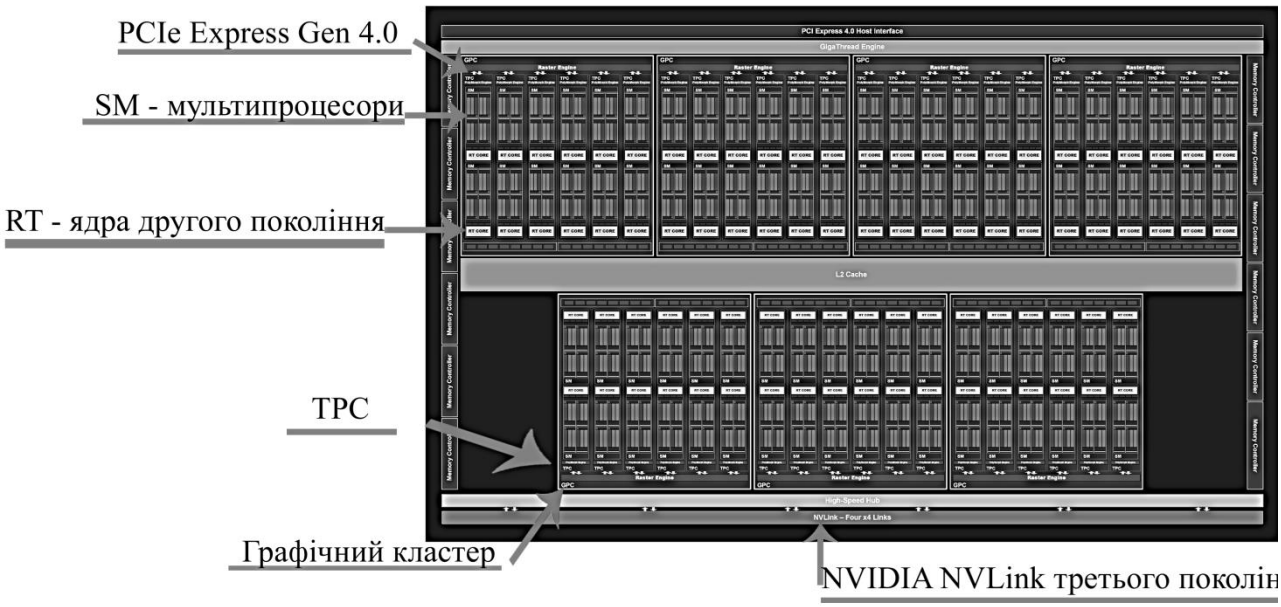

Рис. 2 – Загальний вигляд архітектури Ampere

Як і попередники, Ampere складається з графічних кластерів *Graphics Processing Cluster* (*GPC*), кластерів обробки текстур *Texture Processing Cluster* (*TPC*), потокових мультипроцессоров (*SM*), блоків растеризації *Raster Operator (ROP)* і контролерів пам'яті. Повний чіп має сім блоків GPC, 42 TPC і 84 SM.

GPC - це домінуючий високорівневий блок, що включає всі ключові графічні складові. Кожен GPC має виділений движок Raster Engine, а тепер ще й по два розділи ROP з восьми блоків кожен, що є нововведенням архітектури Ampere. Крім того, GPC містить шість TPC, в кожному з яких розташовано по два мультипроцессора і по одному PolyMorph Engine.

У свою чергу, кожен SM в GA10x містить 128 CUDA-ядра, чотири тензорних ядра третього покоління, реєстровий файл 256 КБ, чотири текстурних блоки, одне ядро трасування променів другого покоління і 128 КБ L1 / загальної пам'яті, які можуть бути налаштовані для різних потужностей в залежності від потреб обчислювальних або графічних завдань.

Результати та обговорення

Інноваційні рішення [4]:

– Швидка графічна пам'ять: NVIDIA у співпраці з Micron розробила пам'ять GDDR6X зі швидкістю передачі даних до 1 ТБ/с.

– Техпроцес нового покоління: Новий кастомізований техпроцес 8N NVIDIA від Samsung забезпечує більш високу щільність транзисторів і кращу енергоефективність.

– Нова система охолодження

Двоосьова продувна система охолодження забезпечує вдвічі більш ефективне охолодження в цілісному корпусі

– Покращений механіко-електричний дизайн

Посилена механічна конструкція, з новою низькопрофільною притискною пружиною і новим 12-контактним роз'ємом живлення дозволяють розмістити більше компонентів і елементів охолодження. Новий роз'єм живлення сумісний з 8-контактними роз'ємами в існуючих блоках харчування, адаптер включений в комплект поставки.

– HDMI 2.1

Дозволяє підключати по одному кабелю телевізори 8K HDR.

– AV1 Decode

Перші дискретні GPU з підтримкою нового кодека AV1, що дозволяють геймерам дивитися відео в Інтернеті до 8K HDR, займаючи смугу пропускання до 50% менше [4].

Висновки Проведений аналіз показав, що архітектура Ampare забезпечує високу швидкодію та реалістичність формування графічних зображень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Романюк О.Н. Класифікація графічних відеоадаптерів/ О.Н. Романюк, Р. Ю. Довгалюк, С. В. Олійник//Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер. :Інформатика, кібернетика та обчислювальна техніка – 2011. – Вип. 14. – С. 211-215.
2. Огляд архітектури GeForce Ampere [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://dtf.ru/u/48795-aleksey-loshkarev/204851-obzor-arhitektury-geforce-ampere
3. Архітектура Nvidia Ampere для професійної візуалізації [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.nvidia.com/ru-ru/design-visualization/ampere-architecture/
4. Ampere - новітня ігрова архітектура NVIDIA [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://habr.com/ru/company/pixonic/blog/520136/

УДК 771.537

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ МІКРОФІЛЬМІВ З ОПТИЧНО ЗЧИТУВАНИМИ ЦИФРОВИМИ КОДАМИ

Тімров Олексій Олександрович,
молодш. наук. співробітник
Ткаченко В'ячеслав Петрович,
канд. хім. наук, старш. наук. співробітник
Надточій Ірина Іванівна,
провідний інженер-технолог
НДІ мікрографії, м. Харків, Україна
Дубина Олександр Михайлович,
канд. хім. наук, доцент
Харківський національний
аграрний університет ім. В. В. Докучаєва
м. Харків, Україна

Вступ./Introductions. Під час довгострокового зберігання мікрофільмів страхового фонду документації (СФД) України на триацетатній та політилентерефталатній основах важливим моментом є контроль їх якості. У даній роботі розглядається метод аналізу якості мікрофільмів з оптично зчитуваними цифровими кодами, нанесеними під час їх виготовлення за допомогою COM- систем (Computer Output Microfilm). Існуючі на сьогоднішній день методи, в основу яких покладено використання тест-оригіналів і тест-слайдів, вимагають проведення повного циклу декодування з виконанням великої кількості операцій, що потребує значних витрат часу та технічних ресурсів. Основним недоліком цих методів є неможливість зчитування та ідентифікації зареєстрованої та закодованої інформації на мікрографічній плівці з оптично зчитуваними цифровими кодами, нанесеними за допомогою COM-систем з кратностями зменшення зображення 7,4х та 10,5х, без повного сканування та декодування даних, закодованих у вигляді мікрозображень на мікрографічній плівці.

Мета роботи./Aim. Метою даного методу є зменшення часу проведення контролю якості кодованих мікрофільмів під час виготовлення їх за допомогою пристроїв виводу інформації з ПЕОМ на мікрофільм для подальшого їх закладання на зберігання.

Матеріали і методи./Materiales and methods. Поставлена задача вирішується тим, що в способі контролю якості кодованих мікрофільмів додається тест-обьєкт з QR-кодами зі службовою інформацією про мікрофільм та закодований файл, згенерований для кожного із закодованих файлів окремо або на весь мікрофільм у цілому. При цьому найменший елемент символу (піксель) згенерованого QR-коду за розмірами не перевищує найменший елемент символу оптично зчитуваного цифрового коду, який зареєстрований на мікрографічній плівці.

Результати та обговорення./Results and discussion. При виготовленні кодованих мікрофільмів до кожного закодованого файлу розміром менше ніж 50 кадрів, або через кожні 50-80 кадрів для файлів розміром більше ніж 50 кадрів додається тест-об’єкт з QR-кодами, що містять службову інформацію про мікрофільм та/або закодований файл (рис.1), згенерованого для кожного закодованого файлу окремо або на весь мікрофільм у цілому. Кожний найменший елемент символу (піксель) згенерованого QR-коду за розмірами не перевищує найменший елемент символу оптично зчитуваного цифрового коду, що зареєстровано на мікрографічній плівці (рис. 2).

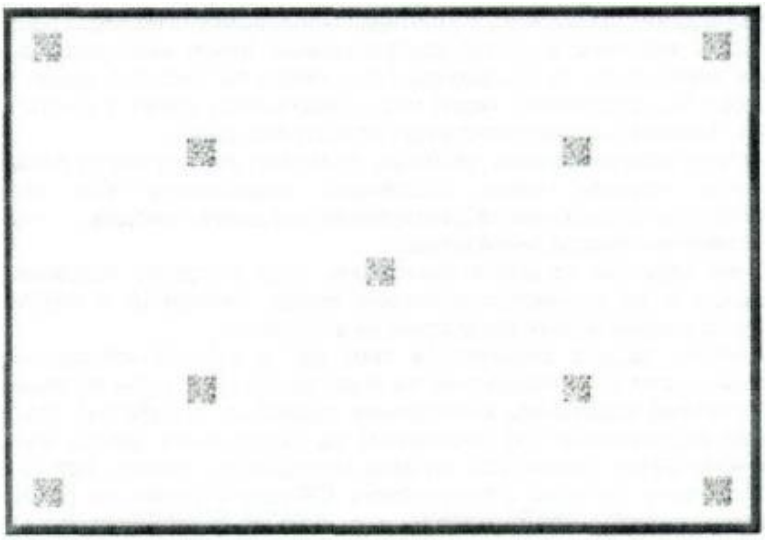

Рис. 1. Тест-об’єкт з QR-кодами

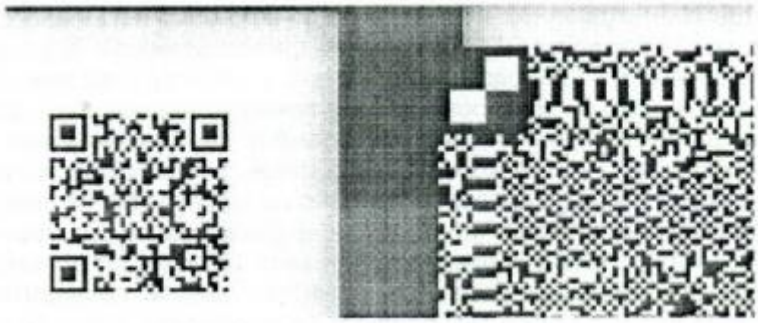

Рис. 2. Оптично-зчитувані цифрові коди

Для контролю якості їх запису та/або ідентифікації файлів кодованого мікрофільму на проекційному читальному апараті сканується QR-код за допомогою будь-якого сканера. Це дозволяє швидко проводити ідентифікацію окремих закодованих файлів кодованого мікрофільму та перевіряти якість їх запису на мікрографічній фотоплівці без сканування та декодування за допомогою спеціального обладнання: зчитування сканованих мікрозображень оптично зчитуваних кодів; виявлення оптично зчитуваних кодів на сканованих мікрозображеннях; формування вихідного файлу у двійковій системі числення; перевіряння CRC суми вихідного файлу у двійковій системі числення.

Висновки./Conclusions. Наведений спосіб контролю якості мікрофільмів з оптично зчитуваними цифровими кодами дає можливість скоротити час проведення аналізу кодованих мікрофільмів СФД, а також усуває необхідність обладнання установ, де вони виготовляються, спеціальними пристроями для сканування та декодування мікрофільмів.

ФИЗИКО-МАТЕМАТИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК 539.3

ВЗАЄМОВПЛИВ КОМБІНОВАНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ОБЛАСТІ СТІЙКОСТІ ОБОЛОНОК РІЗНОЇ КРИВИЗНИ

Беспалова Олена Іванівна,
д. ф.-м. н., с. н. с., пр. н. с.
Борейко Наталія Петрівна
к. ф.-м. н., м. н. с., с. н. с.
Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка
НАН України
м. Київ, Україна

Вступ. Тонкостінні конструкції сучасної техніки в реальних умовах експлуатації знаходяться, зазвичай, в полі статичних навантажень різного виду і природи. Врахування взаємодії цих полів є необхідною умовою аналізу їх статичної стійкості, як важливого фактору оцінки міцності і надійності конструкції в цілому. Ці питання досить детально розглянуто для оболонок нульової або сталої кривизни при навантаженнях одного виду, що недостатньо для повного уявлення картини деформування. В даному повідомленні розглядається стійкість оболонок обертання різної геометрії при комбінації консервативних статичних осесиметричних навантажень різного виду [1].

Мета роботи. Дослідження впливу різних видів навантаження на області стійкості оболонок обертання знакозмінної ґауссової кривизни.

Матеріали та методи. Теоретичну основу побудови областей стійкості складає класична оболонкова модель Кірхгофа-Лява, геометрично нелінійна теорія в квадратичному наближенні та динамічний критерій стійкості.

Приймається, що основний напружено-деформований стан (НДС) оболонки є осесиметричним, визначається лінійно-пружною стадією деформування у всьому діапазоні кожного з діючих навантажень, аж до їх

граничних величин. У відповідності з динамічним критерієм стійкості коливання оболонок розглядаються як малі незатухаючі збурення основного НДС. Ці припущення дозволяють наближено розділити вихідну задачу про коливання оболонок при статичних навантаження на дві взаємопов'язані: нелінійну одновимірну крайову задачу про основний НДС і двовимірну однорідну крайову задачу з визначення її нетривіального розв'язку.

Для розв'язання названих задач використовуються чисельно-аналітичні методики на основі таких методів: лінеаризації за Ньютоном-Канторовичем-Рафсоном, розвинення в тригонометричні ряди Фур'є, методу послідовних наближень в варіанті оберненої ітерації, чисельного методу ортогональної прогонки.

Результати і обговорення. Проведені дослідження з впливу комбінованого навантаження на область стійкості оболонки ілюструються на прикладі двох консольно закріплених оболонок зі змінною за знаком кривизною *а)* $K > 0, K < 0$ і *б)* $K < 0, K > 0$, твірні яких зображено на рис.1 *а, б*.

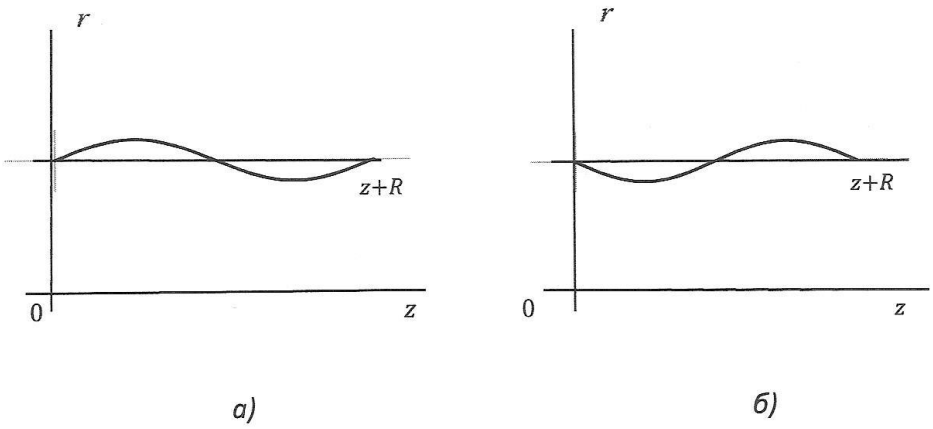

Рис.1. Твірні оболонок обертання з ґауссовою кривизною *K* різних знаків: *а)* $K > 0, K < 0$; *б)* $K < 0, K > 0$

На ці оболонки діє комбінація контурного зусилля N_z та згинаючого моменту M_s в широкому діапазоні їх значень ($N_z < 0 -$ стискуюче зусилля,

$N_z > 0$ – розтягуюче зусилля, $M_s > 0$ – згин до осі обертання $0z$, $M_s < 0$ – згин від цієї осі). Розглянуто чотири (*I* - *IV*) варіанти спільної дії цих зусиль:

I: $N_z < 0$, $M_s > 0$ (обидва навантаження мають однакову тенденцію щодо впливу на стійкість оболонки і сприяють її послабленню);

II: $N_z < 0$, $M_s < 0$ (стискуюче зусилля сприяє послабленню стійкості оболонки, від'ємний згинаючий момент, навпаки, сприяє її посиленню);

III: $N_z > 0$, $M_s < 0$ (обидва навантаження: розтягуюче зусилля і від'ємний згинаючий момент сприяють посиленню стійкості оболонки);

IV: $N_z > 0$, $M_s > 0$ (розтягуюче зусилля сприяє посиленню стійкості оболонки, а додатний згинаючий момент – її послабленню).

Результати дослідження подані на рис. 2 для розглянутих оболонок у вигляді кривої, що є границею між областями стійкості і нестійкості діючих навантажень.

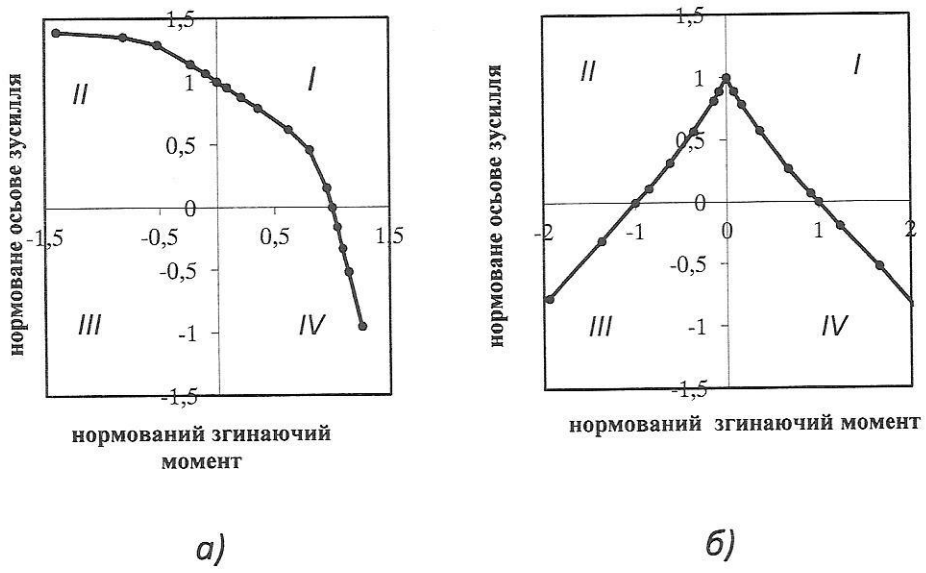

а) б)

Рис. 2 Границя між областями стійкості і нестійкості для різних варіантів комбінацій осьового зусилля і згинаючого моменту (*I* – *IV*) і двох оболонок: *а)* $K > 0, K < 0$; *б)* $K < 0, K > 0$

В усіх випадках ці криві є незамкнутими і опуклими в сторону області нестійкості або мають майже прямолінійні ділянки.

Для обох оболонок в варіантах I=1 і I=3 характер області стійкості передбачуваний, оскільки вони мають однакову тенденцію щодо впливу на стійкість – вона (область) звужується (I=1) і розширюється (I=3).

Взаємовплив діючих навантажень, що мають різні тенденції щодо впливу на стійкість, ілюструють варіанти I=2 і I=4 і він різний для розглянутих оболонок.

Для оболонки *а)* $K > 0, K < 0$ в варіанті I=2 область стійкості розширюється під переважаючим впливом від'ємного згинаючого зусилля $M_s < 0$, а в варіанті I=4 вона розширюється під переважаючим впливом розтягуючого осьового зусилля $N_z > 0$.

Для оболонки *б)* $K < 0, K > 0$ в варіанті I=2 область стійкості звужується, оскільки в цьому випадку домінуючим є стискуюче осьове зусилля, а в варіанті I=4 вона розширюється під впливом переважаючої ролі розтягуючого зусилля.

Висновки. Проведено аналіз стійкості оболонок обертання знакозмінної ґауссової кривизни, що знаходяться під дією осьового зусилля та згинаючого моменту. На прикладі двох оболонок різної геометрії досліджено взаємний вплив діючих навантажень на їх області стійкості. Показано, що при одній і тій же комбінації осьового зусилля та згинаючого моменту їх вплив на характер області стійкості – розширення чи звуження – суттєво залежить від геометричної форми оболонки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Григоренко Я.М., Беспалова О.І., Борейко Н.П. Стійкість систем, складених із оболонок обертання змінної ґауссової кривини // Математичні методи та фізико-механічні поля. – 2019. – **62**, № 1. – С. 127 – 142.

УДК 539.213:537.623

МЕССБАУЕРІВСЬКА СПЕКТРОСКОПІЯ АМОРФНОГО СПЛАВУ $Fe_{73,6}Si_{15,8}B_{7,2}Cu_{1,0}Nb_{2,4}$ ПІСЛЯ ІНТЕНСИВНОЇ ДЕФОРМАЦІЇ

Васильєв Михайло Олексійович,
доктор фізико-математичних наук
Носенко Віктор Костянтинович,
доктор фізико-математичних наук
Польшин Ернст Васильович
кандидат геолого-мінералогічних наук
Інститут металофізики
ім. Г. В. Курдюмова НАН України
м. Київ, Україна

Вступ. В останні роки велика увага приділяється дослідженням змін структурно-фазового стану аморфних сплавів в умовах інтенсивної пластичної деформації (ІПД), які, як відомо, не мають таких структурних дефектів, як дислокації і межзеренного кордону. Питання про механізм деформації та деформаційної структури в аморфних металевих сплавах (АМС), поряд з вивченням особливостей її будови, є одним з найважливіших і найцікавіших при пошуку нових шляхів модифікування структури і властивостей таких матеріалів. Результати недавніх досліджень показали, що ІПД металів в аморфному стані може бути одним з контрольованих способів отримання нанокристалічних матеріалів з новими властивостями. Цей метод дозволяє отримувати нанокрісталлічний стан в аморфних сплавах, коли його неможливо отримати традиційними термічними обробками [1, 2].

Ключові слова: аморфний сплав, аморфні стрічки, мессбауерівська спектроскопія, деформація.

Мета роботи. Показати можливість застосування месбауерівської спектроскопії для доказу нанокрісталлізаціі швидко загартованого аморфноого сплаву в результаті інтенсивної високо-частотної ударної обробки (ВЧУО).

Матеріали та методи. У роботі досліджувався феромагнітний аморфний сплав складу $Fe_{73,6}Si_{15,8}B_{7,2}Cu_{1,0}Nb_{2,4}$ у вигляді стрічки товщиною 30 мкм і шириною 20 мм, отриманої методом загартування з розплаву на обертовий мідний барабан зі швидкістю охолодження ~ 10^6 К c^{-1} (метод спінінгування) [3]. Аморфний стан стрічки контролювалися за допомогою рентгеноструктурного аналізу. Згідно з результатами структурних аналізів, стрічки в стані поставки і після тривалої витримки на повітрі були аморфними («рентгеноаморфнимі»). На відповідних дифрактограмах вихідного сплаву присутні тільки широкі дифузні максимуми, характерні для аморфної структури. Методика ВЧУО викладена в роботі [4]. Деформовані і вихідний зразки досліджувалися на месбауерівськом спектрометрі "Wissel GmbH" в режимі руху джерела з постійним прискоренням з джерелом ^{57}Fe в матриці Cr активністю 50 мілікюрі. Виміри проводилися при кімнатній температурі в геометрії зворотного розсіювання з реєстрацією електронів конверсії.

Результати та обговорення. На рисунку наведені месбауерівськие спектри вихідного зразка (*а*) і зразка після ВЧУО протягом 10 с при амплітуді 9,7 мкм (*б*) і їх відповідний розподіл ймовірності сверхтонкіх магнітних полів $H_{еф}$ в спектрі - *в* і *г*, відповідно. Аналіз параметрів месбауерівських спектрів, а також характер зміни розподілу ймовірності напруженості поля $H_{еф}$ на ядрах ^{57}Fe показує, що після механічної обробки збільшується кількість можливих магніто-розщеплених компонент месбауерівського спектру з одночасним зменшенням ширини ліній в нових компонентах. Це дозволило зробити висновок про те, що навіть при мінімальному деформаційному впливі виникає нанокристалічна фаза, а варіювання режимів впливу впливає на кількість цієї нової фази.

Висновки. Показано, що мессбауерівська спектроскопія дозволяє вивчати процеси нанокрісталлізаціі аморфних сплавів в результаті інтенсивної пластичної деформації.

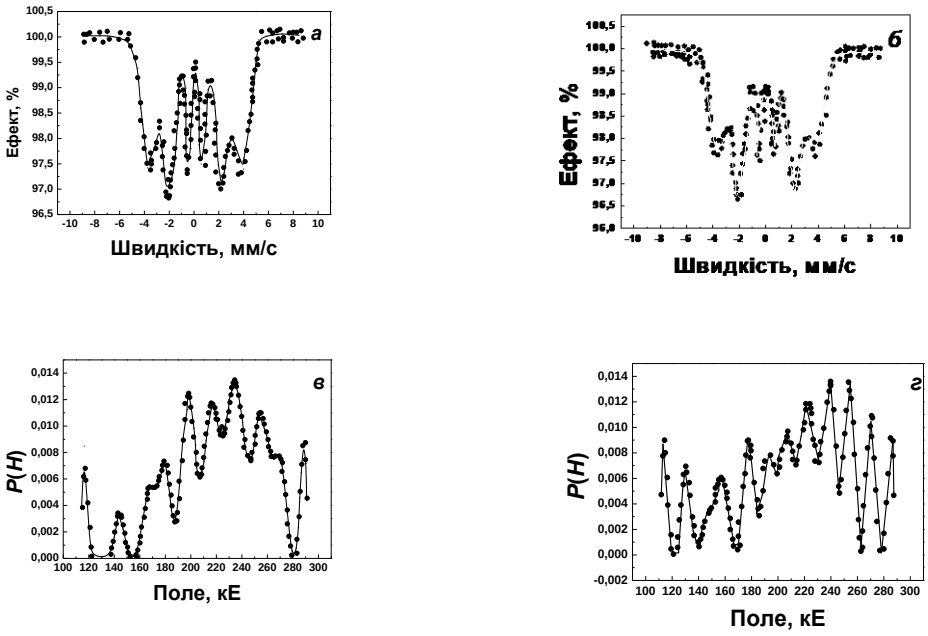

Рис. Месбауерівськи спектри і надтонкі магнітні поля: *а, в* - вихідна стрічка; *б, г* - після ВЧУО

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. M. O. Vasylyev, V. K. Nosenko, I. V. Zagorulko, S. M. Voloshko, Progress in Physics of Metals, 21, No. 3: 319 (2020)

2. М. А. Васильев, Г. И. Прокопенко, В. С. Филатова, Успехи физики металлов, № 5: 345 (2004).

3. В. В. Маслов, Д. Ю. Падерно, Получение аморфных металлических сплавов, В кн. Аморфные металлические сплавы.– К.: Наук. думка, 1987. – 240 с.

4. B. N. Mordyuk, G. I. Prokopenko, Ultrasonic impact peening peening surface properties management, J. Sound and Vibration. 308: 855 (2007).

АНОМАЛЬНІ ПРУЖНІ ВЛАСТИВОСТІ КРИСТАЛІВ ТРИГОНАЛЬНОЇ СИНГОНІЇ

Гевик Василь Богданович
кан. фіз.-мат. наук, доцент
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ. Україна

Вступ./Introductions. Коефіцієнти Пуассона μ_{ijkl}, модулі пружності C_{ijkl}, податливості S_{ijkl}, є тензорними величинами які характеризують пружні властивості анізотропних кристалів. Коефіцієнт Пуассона рівний відношенню поперечного відносного звуження/розтягу до відносного повздовжнього видовження/стиску. Для більшості матеріалів $0<\mu$ [1]. Проте деякі матеріали при розтягу їх у довжину збільшуються у поперечних розмірах. Для них $\mu<0$ – ауксетики. Це перспективні матеріали для виготовлення ударнопоглинаючих і сейсмічностійких конструкцій, матеріалів для джрел енергії пружніх коливань. Більшість кристалічних матеріалів мають від'ємні значення коефіцієнтів Пуассона тільки в окремих кристалографічних напрямках – часткова ауксетичність [1].

Мета роботи./Aim. Метою роботи є дослідження аномальних пружних властивостей монокристалів тригональної сингонії та встановлення критеріїв їх ауксетичності. Для встановлення механізму виникнення аномальних деформацій необхідно провести аналіз температурної залежності пружніх характеристик монокристалів в широкому інтервалі температур.

Матеріали і методи./Materials and methods. У роботі із використанням теорії пружності анізотропних кристалів, сучасних методів фізичної акустики і комп'ютерної технології обробки експериментальних результатів створені програми, які дозволяють побудувати характеристичні поверхні модулів Юнга та вказівні поверхні ауксетичності монокристалів тригональної сингонії Sb, Se, Te, α-SiO_2 та ін. Встановлені критерії за яких кристали набувають аномальних

пружніх властивостей. Масив від'ємних значень коефіцієнтів Пуассона дозволяє визначиити умови виникнення ауксетичності монокристалів тригональної сингонії. [2].

Результати і обговорення./Results and discussion. Ауксетичність кристалів виникає через аномальні деформаційні властивості анізотропних кристалів. При проходженні УЗ хвиль через кристал зміщення атомів із положення рівноваги еквівалентне системі незалежних осциляторів з власною частотою ω_i. Із зростанням температури збільшуються амплітуди коливань атомів. Тому спектр частотних коливань атомів у кристалічній ґратці визначається впливом і термічних і акустичних деформацій, а температурна залежність модулів пружності $C_{ij}(T)$ є чисто ангармонійним ефектом. Внаслідок цього ауксетичні властивості кристалів змінюються суттєво [3].

Висновки./Conclusions. Для кварцу, із ростом температури, внаслідок збільшення амплітуди коливань молекул, модулі пружності як «повздовжні», так і «поперечні» $C_{ij}(T)$ зменшуються. Проте поблизу температури фазового перетворення (T>600 K) аномально спадають (Рис. 1).

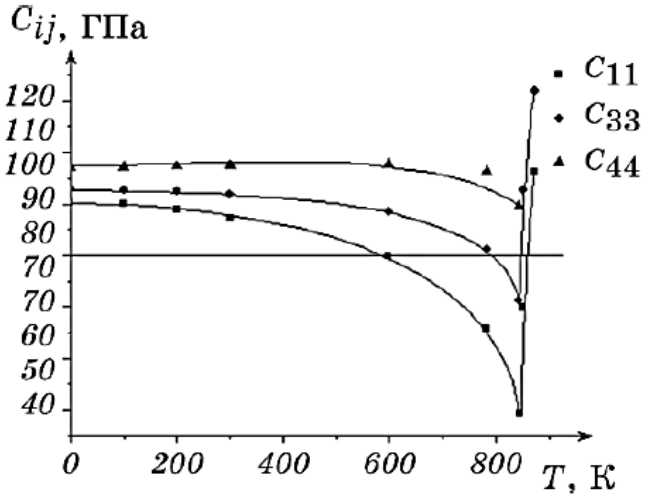

Рис. 1. Температурна залежність модулів пружності $C_{ij}(T)$ монокристалу кварцу

При фазовому переході α-$SiO_2 \rightarrow \beta$-SiO_2 (T=844 K) коефіцієнти Пуасона набувають відємних значень у всіх кристалографічних напрямках. Кристал α-SiO_2 стає абсолютним ауксетиком.

ЛІТЕРАТУРНІ ДЖЕРЕЛА

[1] Ландау Л.Д., Лифшиц Е.М.. Теория упругости – М.: Наука, 1965. – 203 с.

[2] Раранський М.Д., Балазюк В.Н., Гунько М.М.. Критерії та механізми виникнення ауксетичності кристалів кубічної сингонії // Металофізика і новітні технології. – 2015. – т. 37, № 3. – С. 379–396.

[3] Гольдштейн Р.В., Городцов В.А., Лисовенко Д.С.. Акустическая механика кристаллических материалов // Механика твёрдого тела. – 2010. – № 4. – С. 43–62.

ИЗУЧЕНИЯ ФИЛЬТРАЦИИ В КУРСЕ ФИЗИКИ ШКОЛЫ

Иванко Владимир Викторович
к.ф.-м.н, доцент
Тылик Святослав Владимирович
магистрант
Полтавский национальный педагогический университет
г. Полтава, Украина

Введение. Учитель физики должен владеть основными вопросами механики сплошных сред (МСС), которые являются важными в формировании в учащихся физической картины мира. Вопросы фильтрации не находят должного внимания в курсе физики средней школы.

Цель работы. Ознакомление учащихся с основными вопросами фильтрации, которые изучают в МСС, наталкивается на отсутствие у школьников соответствующей математической подготовки и, поэтому, необходимо предложить пути, которые решают эту проблему.

Материалы и методы. В силу того, что учащиеся не имеют соответствующей математической подготовки основное направление изучения вопросов МСС должно быть направлено на вопросы наглядной интерпретации задач, решаемых в теории и практике фильтрации, рассмотрение качественных моделей, которые адекватно отображают основные положения этого раздела МСС.

Особенности изучения вопросов фильтрации состоят в том, что при изучении гидро- и аэростатики изучаются равновесные процессы жидкости и газа, гидро- и аэродинамике – уравнения движения идеальной жидкости. Вопросы движения жидкости в пористой среде, явления фильтрации в школьном курсе физики не рассматриваются.

Изучение вопросов и физических явлений может сопровождаться ознакомлением учащихся старших классов и с элементами математического аппарата, привлекаемого для решения определенного круга задач. Владение учащихся программными элементами дифференциального и интегрального

исчисления закладывает возможность рассмотрений решения дифференциальных уравнений на дополнительных занятиях физического кружка старшеклассников во внеурочное время .

Во время изучения процессов фильтрации целесообразно ознакомление с эмпирическими формулами Дарси, формулами Хазена, которые учитывают структуру фильтрующего материала, применение наглядной интерпретации рассматриваемых вопросов.

Результаты и обсуждение Учащиеся могут ознакомиться с основными положениями теории фильтрации, рассмотреть основные уравнения движения для сред, которые не требуют специальной математической подготовки, овладеть методами вычислений. Они могут делать оценки, которые относятся к реальным физическим задачам.

Целесообразно для расширения кругозора учащихся рассмотреть вопросы фильтрации, задачи по обтеканию различных поверхностей,вопросы движения жидкости и газа в пористой среде. Самостоятельно в бытовых условиях учащиеся могут повторить опыты с неньютоновскими жидкостями, которые широко представлены в интернете

Выводы. Ознакомление учащихся старших классов с основными вопросами и положениями теории фильтрации содействует формированию умения делать несложные оценки применительно к реальным физическим ситуациям.

КОМП'ЮТЕРНА ПІДТРИМКА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ НЕРІВНОСТЕЙ У КОМПЛЕКСНІЙ ПЛОЩИНІ

Чуйков Артем Сергійович
кандидат фізико-математичних наук,
Відокремлений структурний підрозділ
«Київський фаховий коледж
комп'ютерних технологій та економіки
НАУ», м. Київ, Україна
Філєр Залмен Юхимович,
доктор технічних наук,
к.ф.-м.н., професор-пенсіонер,

Вступ. Традиційно нерівності розглядаються у множині дійсних чисел. Вихід у комплексну площину дає нові розв'язки нерівностей та значно розширює можливості їх застосування. Впорядковуючи множину комплексних чисел за правилом $a+bi<c+di \Leftrightarrow (a<c)\vee((a=c)\wedge(b<d))$ ми зберігаємо усі властивості нерівностей у множині дійсних чисел [2, с. 31], окрім $a^2>0$.

Метод дійсної нев'язки. Філєром З. Ю. у 1999 році був запропонований *метод нев'язки* розв'язування нерівностей, при якому нерівність $f(x)>0$ введенням дійсного параметра замінюється рівнянням $f(x)=s,$ де $s>0.$ Аналогічно нерівність $f(x)<0$ замінюється рівнянням $f(x)+s=0,$ де $s>0,\ s\in R.$ Наприклад, нерівність $x^2+3x+4<0$ не має дійсних розв'язків. Введення дійсної нев'язки $t>0$ приводить до рівняння $x^2+3x+4+t=0$, розв'язками якого є множина чисел $\left\{\frac{-3\pm\sqrt{-7-4t}}{2}, t>0\right\}$. Вона є множиною розв'язків початкової нерівності. При $t>0$ вони всі комплексні, і дійсна частина їх є -1,5.

Метод комплексної нев'язки. У [1] описано використання методу *комплексної* нев'язки $r:=s+it$ с $s,t\in R$ для розв'язування, зокрема, квадратних нерівностей у комплексній області та застосування комплексних

нерівностей для визначення стійкості диференціальних рівнянь. Застосуємо цей метод для розв'язуванні інших нерівностей, які не мають розв'язків у множині дійсних чисел.

Розглянемо нерівність $\cos x < -2$. Вона не має дійсних розв'язків. Перехід до комплексного аргумента і введення комплексної нев'язки дає рівняння $\cos(x+iy)+s+it=-2$. Перетворимо косинус суми і застосуємо формули Ейлера cos(iy)=ch(y), sin(iy)= -i*sh(y): $cosx \cdot ch(y) - \sin x \cdot sh(y)i + s + it + 2 = 0$. Отримуємо систему $cosx \cdot ch(y) + s + 2 = 0,\ -\sin x \cdot sh(y) + t = 0$. Цей підхід полягає у розв'язуванні нерівності $\mathrm{Re}(\cos(x+iy)) < -2$. За допомогою системи комп'ютерної алгебри Maple 17 побудова такого розв'язку може виглядати наступним чином:

```
> restart :
> with(plots) :
> f := (x, y) → piecewise(Re(cos(x + I·y)) < -2, 1, -1)
```

$$f := (x, y) \rightarrow piecewise(\Re(\cos(x + \mathrm{I}y)) < -2, 1, -1)$$

```
> P1 := implicitplot(f(x, y) > 0, x = -10 ..10, y = -10 ..10, coloring = [grey, white], filledregions
      = true, numpoints = 400000)
> display(P1)
```

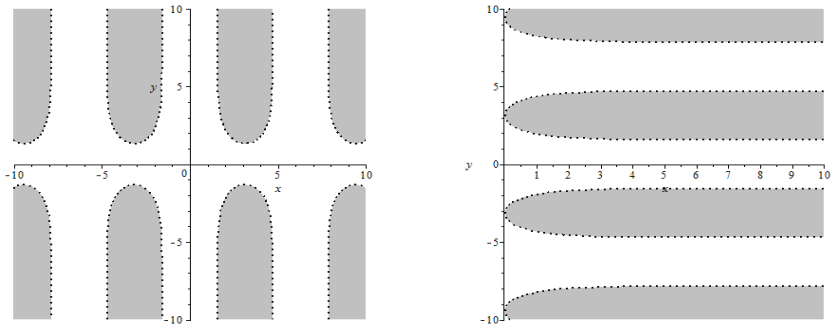

а) **б)**

Рис. 1. Область розв'язків нерівностей: а) $\cos x < -2$; **б)** $e^x < -1$.

Перехід до комплексної нев'язки у нерівності $e^x < -1$ дає систему $e^x \cos y + s + 1 = 0,\ e^x \sin y + t = 0$. Тут «вручну» розв'язки отримати не легко.

На рис. 2 і рис. 3 подано області розв'язків двох нерівностей. У лівій частині другої нерівності стоїть наближення дзета-функції Рімана, гіпотеза про розподіл нулів якої не доведена й досі. Сірим кольором показана область, точки

якої задовольняють нерівність $\sum_{n=1}^{1000} \frac{1}{n^z} < 0.$ Чорним кольором позначена лінія, точки якої задовольняють відповідну рівність. Білим кольором позначені розв'язки нерівності $\sum_{n=1}^{1000} \frac{1}{n^z} > 0.$

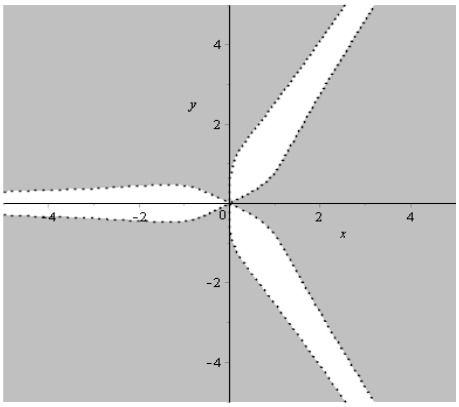

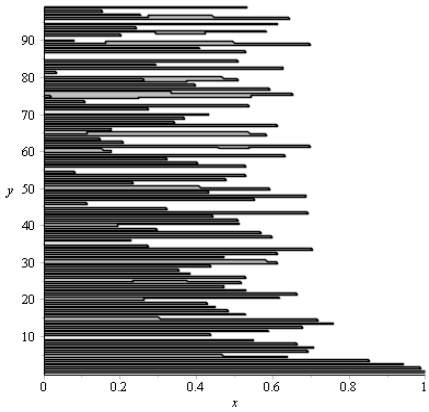

Рис. 2. Розв'язок нерівності $\sqrt{x^3+1} > 1.$ **Рис. 3. Розв'язок нерівності** $\sum_{n=1}^{1000} \frac{1}{n^z} < 0.$

Дослідження стійкості лінійних диференціальних рівнянь. Покажемо на *прикладі* рівняння $y^{(5)}+4y^{(4)}+7y^{(3)}+2y^{(2)}+5y^{(1)}+6y=0$. Його характеристичне рівняння буде $\lambda^5+4\lambda^4+7\lambda^3+2\lambda^2+5\lambda+6=0$. Рівняння годографа отримаємо, взявши $\lambda=i\omega$: $f(\omega)=i\omega^5+4\omega^4-7i\omega^3-2\omega^2+5i\omega+6=u(\omega)+iv(\omega)$, $u=6-2\omega^2+4\omega^4$, $v=5\omega-7\omega^3+\omega^5$. Крива $(u(\omega),v(\omega))$, $0\le\omega<\infty$ буде нефінітизованим годографом. Заміною $\omega=t/(1-t)$,

множенням на $(1-t)^5$ отримаємо фінітизований годограф $(u1, v1)=(6(1-t)^5-2(1-t)^3t^2+4(1-t)t^4,\ 5(1-t)^4t-7(1-t)^2t^3+t^5)$, $0 \le t \le 1$. Він зображений на рис. 4. Через те, що він не охоплює точку O, диференціальне рівняння не є стійким.

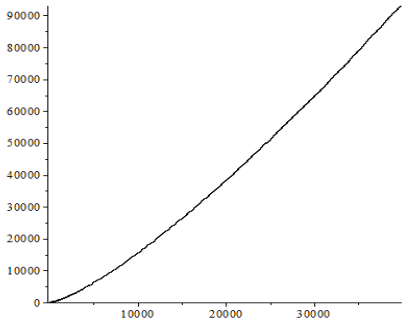

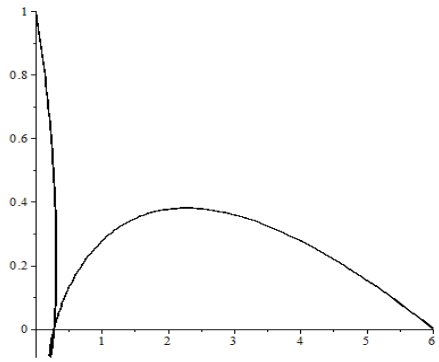

Рис.4. Нефінітизований а) та фінітизований б) годограф рівняння

Для рівняння $4y^{(4)}(x)+y'''(x)+10y''(x)+y'(x)+3y(x)=0$ фінітизований годограф побудовано на рис. 5. Рівняння є *стійким*. Для рівняння із запізненням $4y^{(4)}(x)+y'''(x)+10y''(x-3)+y'(x)+3y(x)=0$ характеристичне рівняння має вигляд: $4\lambda^4+\lambda^3+10\lambda^2e^{-3\lambda}+\lambda+3=0$. Замінивши λ на $i\omega$, отримаємо $4\omega^4-i\omega^3-10\omega^2(\cos(3\omega)-i\sin(3\omega))+\omega+3 \Rightarrow u=4\omega^4-10\omega^2\cos(3\omega)+3$,

$v=-\omega^3+10\omega^2\sin(3\omega)+\omega$. Рівняння не є стійким.

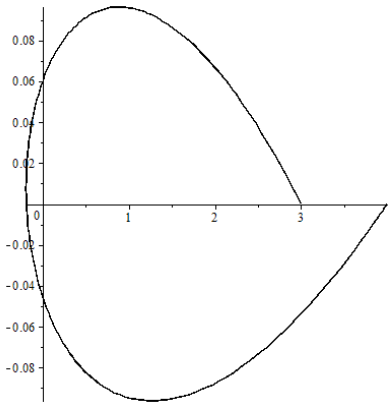

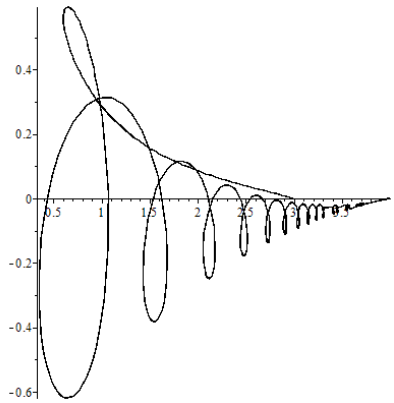

Рис. 5. Фінітизований годограф Рис. 6. Годограф рівняння із запізненням

У середовищі Maple текст програми виглядає так:

```
> restart :
> with(plots) :
> f(y) := 4·y^4 + y^3 + 10·y^2·e^(-3·y) + y + 3
```

$$f := y \to 4y^4 + y^3 + 10y^2 e^{-3y} + y + 3$$

```
> f(I·t/(1 - t))
```

$$\frac{4t^4}{(1-t)^4} - \frac{I t^3}{(1-t)^3} - \frac{10t^2 e^{-\frac{3It}{1-t}}}{(1-t)^2} + \frac{I t}{1-t} + 3$$

```
> u := t → Re((1 - t)^4·f(I·t/(1 - t)))
```

$$u := t \to \Re\left((1-t)^4 f\left(\frac{I t}{1-t}\right)\right)$$

```
> v := t → Im((1 - t)^4·f(I·t/(1 - t)))
```

$$v := t \to \Im\left((1-t)^4 f\left(\frac{I t}{1-t}\right)\right)$$

```
> plot([u(t), v(t), t = 0..1])
```

Увівши третю координату, рівну *t*, отримаємо просторовий годограф. Розбивши третій член на 2 члени, збільшивши коефіцієнт на 2, $9y^2 + y^2e^{-3y}$, тобто зменшивши вплив запізнення в 8 разів, отримаємо новий годограф, який 1 раз обходить точку О (Рис.8). Тому це рівняння стійке.

Фінітизуючи комплексну площину за формулою

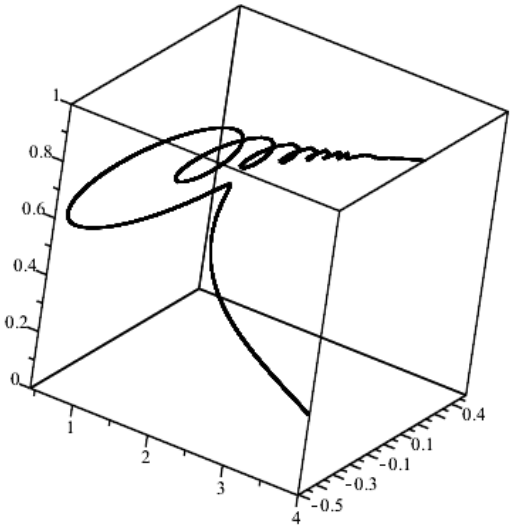

Рис.7. Просторовий годограф

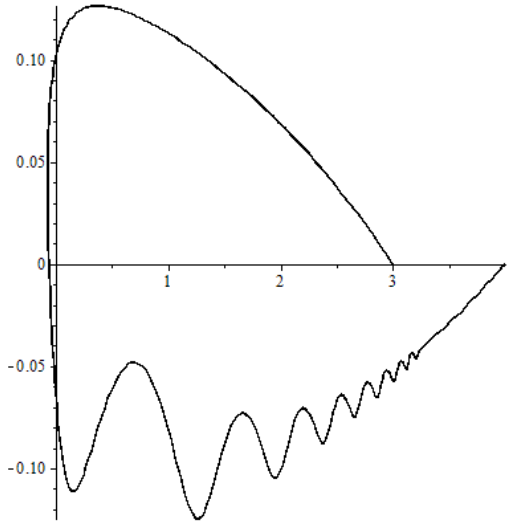

Рис.8. Рівняння з малим запізненням

$g(\omega) = f(i\omega)/|f(i\omega)| \cdot \left(1 - q^{|f(i\omega)|}\right)/(1-q)$ при $q = 0{,}9$, отримуємо годографи рівнянь у скінченному крузі. Цей спосіб фінітизації самої комплексної площини разом з годографом на нескінченному інтервалі З.Ю. Філєр запропонував у 1987 році. Спочатку було запропоновано фінітизацію натурального ряду чисел за допомогою відображення $n_1 = (1-q^n)/(1-q)$, яку потім було узагальнено для точок площини і простору.

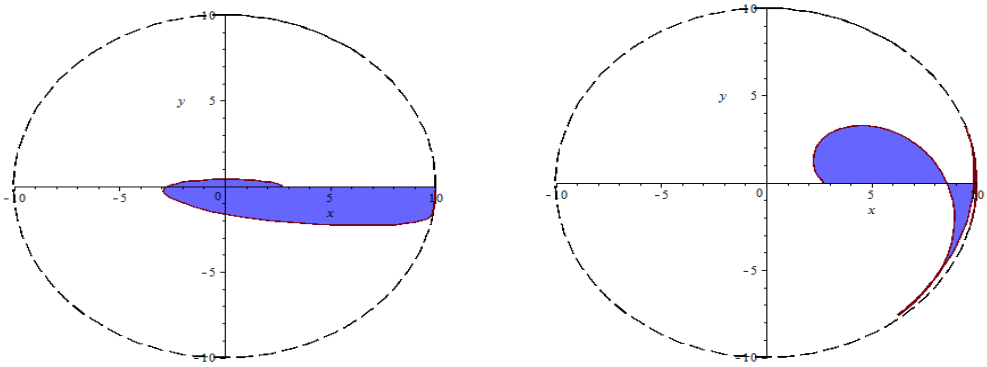

Рис. 9. Годографи на фінітизованій площині

а) $4y^{(4)} + y''' + 10y'' + y' + 3y = 0$ **б)** $4y^{(4)} + y''' + 10y''(x-3) + y' + 3y = 0$

Годограф Михайлова – крива, задана параметрично $r = u(t) + iv(t)$. Стійкість відповідного рівняння еквівалентна *опуклості* годографа, коли кривизна кривої по відношенню *до точки О* визначається формулою

$$K = \frac{u'v'' - u''v'}{\left((u')^2 + (v')^2\right)^{3/2}}. \qquad (1)$$

Прикладом може бути коло $r = \mathrm{Re}^{it} = R(\cos t + i\sin t)$. За формулою (1) отримуємо $K = 1/R$ при всіх t. Для еліпса $r = 3\cos t + i2\sin t$ маємо $K = 6/(9\sin^2 t + 4\cos^2 t)^{3/2} > 0$. Для гіперболи $r = cht + isht$ отримаємо $K = (sh^2 t - ch^2 t)/(sh^2 t + ch^2 t)^{3/2} < 0$ для всіх t. Знак K визначається знаком чисельника $u'v'' - u''v'$. Таким чином, достатньою ознакою стійкості є $u'v'' - u''v' > 0$. Цей вираз відрізняється від $\mathrm{Im}(r'\overline{r''})$ знаком. Тому *достатньою* ознакою асимптотичної стійкості буде виконання нерівності $\mathrm{Im}(r'\overline{r''}) < 0$ для всіх t. Цю умову можна записати й так: $\mathrm{Im}(\overline{r'}r'') > 0$. Точка О лежить в середині еліпса і *не* лежить в середині гіперболи.

На рис. 10 показано нефінітизований годограф рівняння

$$r(y) = 4y^4 + y^3 + 10y^2 + y + 3y = 0$$

та графік функції $\mathrm{Im}(r'\overline{r''}) < 0$.

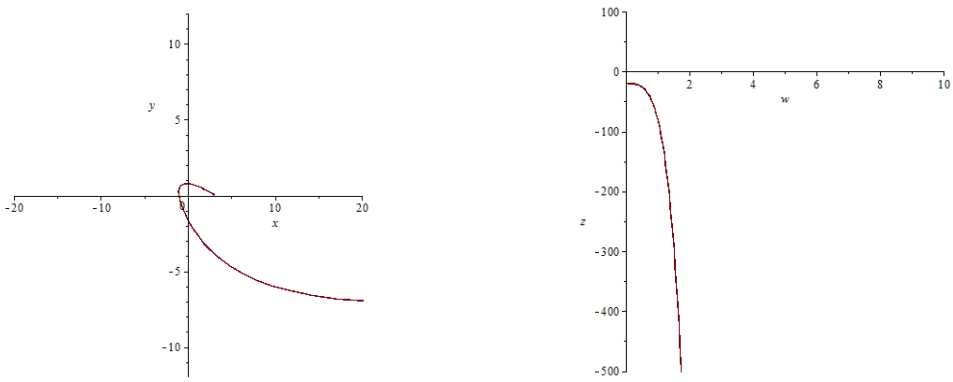

Рис. 10. Годограф та умова стійкості рівняння

$$r(y) = 4y^4 + y^3 + 10y^2 + y + 3y = 0$$

Покажемо ще графіки для стійкого рівняння 5-го порядку (рис. 11).

Вказана ознака не завжди працює при наявності запізнення. Контрприкладом може слугувати рівняння $4y^4 + y^3 + 9y^2 + y^2e^{-3y} + y + 3 = 0$, близьке до стійкого рівняння, показаного на рис. 10. Покажемо й його годограф на фінітизований площині (рис. 12б):

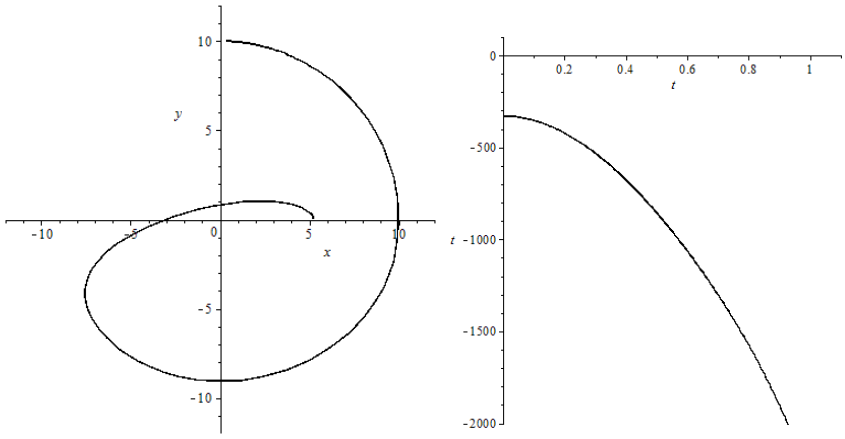

Рис. 11. Фінітизований годограф та графік $\mathrm{Im}(r'\overline{r''}) < 0$ для характеристичного поліному $3y^5 + 11y^4 + 15y^3 + 33y^2 + 5y + 7 = 0$.

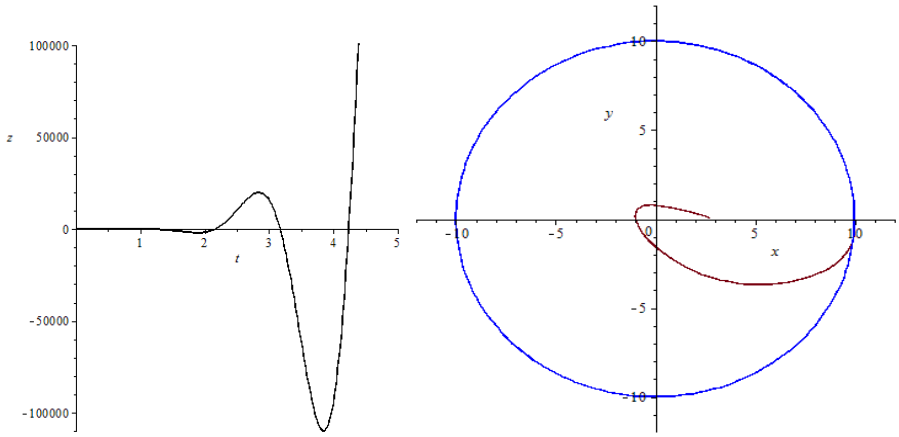

а) **б)**

Рис. 12. Графік функції $\mathrm{Im}(r'\overline{r''})$ для рівняння з запізненням (а) та його годограф на фінітизованій площині (б)

ЛІТЕРАТУРА

1. Кужель О.В. Розвиток поняття про число. Ознаки подільності. Досконалі числа. – К.: Вища школа, 1974. – 80 с.

2. Ткаченко С.П., Філер З.Ю. Комплексні розв’язки квадратної нерівності// Математика в школі, 2003, №2. – С. 47 – 49.

3. Філер З.Ю. Рівняння та нерівності в науці та навчанні// Математика, її застосування та викладання. Матеріали міжвузів. регіон. конференції 24-25.09.1999. – Кіровоград: РВГ ІЦ КДПУ, 1999. – С. 141 – 145.

4. Філер З.Ю., Ткаченко С.П. Метод нев'язки при розв'язанні нерівностей у вузівському курсі математики. // В кн.: Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики. Вип. У1, т. 1. – Кр. Ріг: ВВ. НметАУ, 2006. – С. 351 - 355.

5. Філєр З.Ю., Чуйков А.С. Метод комплексної нев'язки розв'язування нерівностей. // Priority directions of science and technology development. Abstracts of the 1st International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua". Kyiv, Ukraine. 2020. Pp. 21-27.

6. Філер З.Ю., Музиченко О.І., Шелуденко А.С. Стійкість лінійних систем. - Кіровоград: КДПУ. – 69 с.

7. Шапиро Г.М. Высшая алгебра. Учебник для педвузов. Изд. 4, доп. – М.: Учпедгиз, 1938. – 392 с.

ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ НАУКИ

РОЗРОБКА ЗАРЯДНОГО ПРИСТРОЮ ДЛЯ ЛІТІЙ-ІОННОЇ БАТАРЕЇ ДЛЯ ДЕСАНТНОГО МЕТЕОРОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКТУ

Глушков Андрій Володимирович,
Старший викладач кафедри
Одеський державний екологічний університет
Шанюк Олег Віталійович
Старший викладач кафедри
Одеський державний екологічний університет
Ніколаєв Сергій Володимирович
Викладач кафедри
Одеський державний екологічний університет

Вступ./Introductions. Підтримання безперебійної роботи метеорологічних приладів в польових умовах є важливою складовою роботи інженера-метеоролога. Зокрема, підтримання живлення в такому приладі, як десантний метеорологічний комплект в будь-яких умовах обстановки.

Акумулятори використовуються для накопичення енергії з метою подальшого використання.

Сучасні системи резервного та автономного електроживлення для промислового та побутового використання основані на різновидах свинцево-кислотних, нікель-кадмієвих, літій-іонних акумуляторів, оскільки ці хімічні джерела живлення безпечні і мають прийнятні технічні характеристики та вартість.

З метою вибору оптимальної батареї, будуть враховуватись всі особливості та параметри при експлуатації акумулятора.

Характеристики зарядних пристроїв залежать від типу акумуляторів, робочої напруги, номінальної ємності. Зарядні пристрої можуть бути вбудованими і зовнішніми.

Мета роботи./Aim. Проектування типового зарядного пристрою для батереї живлення, яка підібрана для використання у десантному метеорологічному комплекті.

Актуальність теми дослідження зумовлюється:

- необхідністю підібрати потрібний акумулятор з необхідною ємністю та напругою живлення;
- забезпечення живленням десантний метеорологічний комплект.

Материали і методи./Materials and methods. У якості вихідних даних для проведення дослідження використовувалися:

1) характеристики літій-іонних батарей;

2) типові схеми зарядних пристроїв;

3) порівняння характеристик літій- іонної та лугової батерей.

Тестування батареї проводилося у польових умовах при температурах -5, 0, +5. Спостереження за батареєю велися погодинно на протязі однієї доби.

Результати і обговорення./Results and discussion. Акумуляторні батареї можуть бути виконані у вигляді одного або декількох елементів, послідовно з'єднаних між собою в одному корпусі. Електроліт який знаходиться в акумуляторі може бути, як у рідкому стані, так і в гелеобразному. У звичайних свинцево-кислотних акумуляторах електроліт знаходиться в рідкому стані. У гелевих необслуговуваних акумуляторах електроліт загущений до стану гелію. Такий тип акумуляторів зручний в експлуатації, не вимагає додаткового обслуговування і встанолюються в будь-якому положенні.

Зарядний пристрій для літій-іонної батареї повинен здійснювати стабілізацію струму на першій стадії заряду і стабілізацію напруги живлення на другій. Крім того, повинен бути забезпечений контроль кінця заряду, який в загальному випадку може виконуватися або за часом, або по зниженню струму до заданої мінімальної величини.

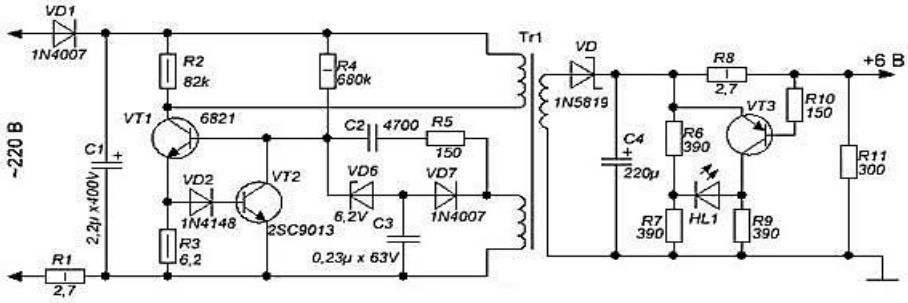

Рис. 1. Типова схема зарядного пристрою для десантного метеорологічного комплекту

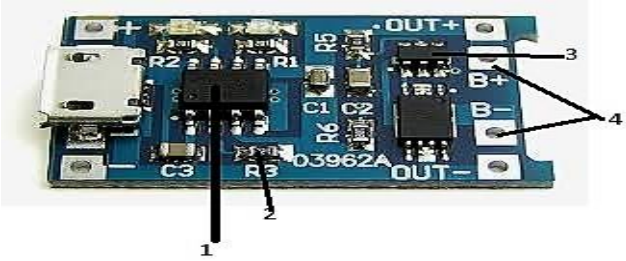

Рис. 2. Мікросхема зарядного пристрою для десантного метеорологічного комплекту

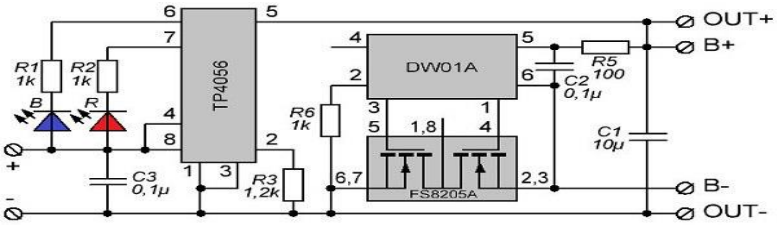

Рис. 3. Підвищуючий перетворювач напруги на основі LM2596 DS для десантного метеорологічного комплекту

Коли акумулятор заряджається горить червоний світлодіод. При повністю зарядженому акумуляторі світлодіод горить синім кольором(зеленим кольором). Плюсовий вихід на пряму з’єднаний з плюсовим акумулятором а мінусовий йде через кабель 8205. Коли акумулятор зарядиться зв’язок з акумулятором припиняється. Тому посадити акумулятор в нуль з цією платою не вийде.

Висновки./Conclusions. В ході даної роботи був спроектований зарядний пристрій для літій-іонної батареї для десантного метеорологічного комплекту, при використанні літій- іонної батареї збільшується простір у десантному

метеорологічному комплекті, який можна використати для запасного майна приладу, в ході дослідження була змонтована спрощена типова схема зарядного пристрою для живлення 5-вольтових батарей, роботу батареї на різних стадіях контролюють відповідні світло діоди, за своїми параметрами та властивостями літій- іонна батарея підходить для використання у десантному метеорологічному комплекті.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ГЕОПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОПАРКУ «СОФІЇВКА» НАН УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Кисельов Юрій Олександрович
д. геогр. н., професор,
завідувач кафедри геодезії, картографії і кадастру
Уманський національний університет садівництва
Кисельова Софія Володимирівна
магістр української філології

Вступ. Національний дендрологічний парк (НДП) «Софіївка» НАН України є одним із найвидатніших досягнень європейського садово-паркового мистецтва кінця XVIII – першої половини XIX століть. НДП «Софіївка» досить добре досліджений українськими істориками, географами, теоретиками й практиками лісового й садово-паркового господарства, землеустрою та низки інших наук. Результати відповідних досліджень знайшли відображення в науковій і навчальній літературі. При цьому залишаються питання, що потребують свого подальшого вивчення у зв'язку з безперервним розвитком дендропарку. Одним із них є аналіз геопросторової організації його території.

Розвиток процесу впорядкування садів і парків відбувався у тісному взаємозв'язку з поступовим нагромадженням елементів наукового й практичного знання, а отже – із загальним розвитком науки й техніки. Тому ми вважаємо актуальним завдання аналізу геопросторової організації НДП «Софіївка» як основу для оптимізації його ландшафтів і підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів.

Мета роботи – визначити місце НДП «Софіївка» у структурі природно-заповідного фонду (ПЗФ) України, виявити проблемні аспекти сучасного функціонування дендропарку, розробити й обґрунтувати напрями розв'язання виявлених проблем.

Матеріали та методи. Вихідними матеріалами при виконанні роботи послугували літературні, картографічні й фондові джерела, що висвітлюють історію й сучасну геопросторову організацію НДП «Софіївка». При здійсненні дослідження застосовувалися загальнонаукові (аналіз, синтез, порівняння) та спеціальні методи (зонування, картографічне моделювання).

Результати та обговорення. У структурі земельного фонду нашої держави території й об'єкти ПЗФ займають досить невелику площу. Станом на 1 січня 2020 р. ПЗФ України має в своєму складі 8512 територій та об'єктів загальною площею 4,418 млн. га в межах власне території України (фактична площа 4,085 млн. га) та 402500 га в акваторії Чорного моря. Відношення фактичної площі ПЗФ до площі державної території України (так званий «показник заповідності») становить 6,77%. Упродовж 2019 р. кількість об'єктів і територій ПЗФ загальнодержавного й місцевого значення збільшилася на 116 одиниці загальною площею 94224,2 га [1].

Особливе місце у структурі ПЗФ займають національні дендрологічні парки, які створюються з метою збереження й дослідження у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев, чагарників та композицій із них задля якомога ефективнішого наукового, культурного, рекреаційного та іншого їх використання.

Упродовж 225 років свого існування «Софіївка» зазнавала численних злетів у своєму розвиткові, але неодноразово перебувала й у занепаді. Станом на сьогодні ще потребують покращення й удосконалення такі елементи розпланування парку, як дорожньо-алейна мережа, розміщення й структура деревної рослинності парку й території навколо нього.

Недостатнє забезпечення дорожньо-алейною мережею (зокрема, відсутність вимощених алей, які б вели до тих пам'яток культури, куди тепер можна дійти лише імпровізованими доріжками) призводить до прокладання стихійних стежок самими відвідувачами, що негативно впливає на рослинність, адже призводить до її витоптування й знищення верхнього шару ґрунту, а отже

– активізації ерозії. Зокрема, такими позбавленими алей ділянками є на сьогодні напрямки до альтанок Грибок і Китайської.

З метою охорони об'єктів ПЗФ доречно запровадити охоронні зони на прилеглих до заповідних ландшафтів територіях. Їхні розміри й режим мають бути встановлені відповідно до їх цільового призначення й характеру господарської діяльності на прилеглих ділянках. Зокрема, території, розташовані навколо НДП «Софіївка», доцільно було б засадити деревами, аби уникнути перебування в полі зору відвідувачів дендропарку багатоповерхових будинків, що жодного мірою не вписуються в архітектурний ансамбль «Софіївки».

Задля вдосконалення геопросторової організації території НДП «Софіївка» ми пропонуємо розширити дорожньо-алейну мережу парку, проклавши алеї в напрямах до деяких історико-культурних пам'яток, що має зменшити нищення трав'яного покриву. Це покращить умови зростання декоративних рослин, що, у свою чергу, сприятиме збереженню біорізноманіття, а отже – позитивно впливатиме на загальний екологічний стан ландшафтів дендропарку.

Було б доцільно розробити спеціальну програму для смартфонів, яка б містила екскурсійний маршрут із можливістю сканування найбільш значущих об'єктів і секторів парку та вміщувала б, окрім суто історичної довідки, зовнішні посилання на енциклопедичні географічні, геодезичні, геологічні та інші джерела. Така програма дала б можливість продовжити туристичний сезон на цілий рік (нині він триває з квітня по листопад), а також принести додаткові фінансові вигоди парку. Програма стала б своєрідним помічником для науковців і студентів.

Висновки. «Софіївка» є унікальним об'єктом садово-паркового мистецтва в Україні, оскільки жоден інший дендрологічний парк такою мірою не поєднує в собі мальовничий природний ландшафт та історико-культурну спадщину, виражену в архітектурно-скульптурному ансамблі. Основними проблемними аспектами функціонування дендропарку на сучасному етапі є

недосконалість дорожньо-алейної мережі, а також наявність навколо парку забудови, що порушує архітектурну композицію. Головними напрямами оптимізації геопросторової організації «Софіївки» ми вважаємо прокладення алей на місці стихійно утворених стежок, облаштування нових зелених насаджень на територіях навколо парку, створення електронного додатку для смартфона, який наочно б представляв цілісну картину садово-паркового ландшафту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Природно-заповідний фонд України / URL: http://pzf.menr.gov.ua /пзф-україни/території-та-об’єкти-пзф-україни.html

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мархонос Світлана Миколаївна
к. геогр. н.
Залізняк Олександра Михайлівна
здобувач вищої освіти
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

Вступ. Кіровоградська область хоч і не є лідером на туристичному ринку України, однак має значний потенціал для розвитку готельного бізнесу. Цьому сприяє географічне положення в центрі України, цікава історія та діяльність визначних постатей, значний туристично-рекреаційний потенціал, наявність природних та культурних ресурсів, наявність пам'яток державного значення; розвиток культурно-пізнавального, релігійного, рекреаційного та сільського зеленого туризму; налагоджена система транспортної інфраструктури та наявність резерву трудових ресурсів.

Мета роботи - дослідження особливостей територіальної організацій готельного господарства Кіровоградської області.

Матеріали та методи. У ході написання роботи було використано статистичні дані, дані туристичного веб-портал Кіровградської області та веб-сторінки booking.com. Було використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового дослідження: метод статистичного аналізу; теоретичний аналіз джерел інформації з проблеми дослідження; метод порівняння; картографічний метод.

Результати та обговорення. На сьогоднішній день рівень розвитку готельного господарства Кіровоградської області в порівнянні з іншими областями України є низьким, у 2019 році Кіровоградщина зайняла 16 позицію за кількістю колективних засобів розміщення (серед 25 можливих).

Простежується тенденція до зменшення числа готелів та аналогічних засобів розміщення, однак за останні 2 роки спостерігається позитивна динаміка. У 2018 р. було зафіксовано найменшу кількість готелів – 12, що на 75% менше, ніж у 2014 році. При цьому число функціонуючих готелів та аналогічних засобів розміщення у 2019 році зросло до 16 (рис.1)

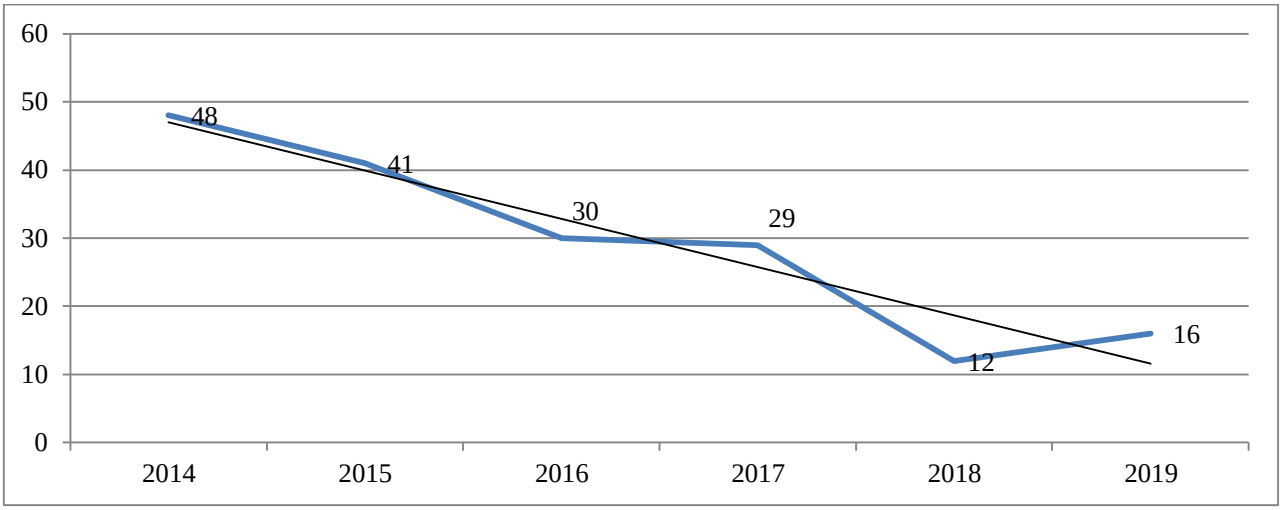

Рис.1. Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення у Кіровоградській обл., од. [1]

На основі аналізу туристичного веб-порталу Кіровоградської обл. та веб-сайту booking.com було досліджено, що станом на початок 2021 року функціонує 23 готелі та аналогічних засоби розміщення. Найпопулярніші готелі Кіровоградської області знаходяться в місті Кропивницький, серед яких: «ApartUa» 4*, «Государ»3*, «Reikartz Кропивницький» 3*, Гостинний двір «Марія», міні-готель «Єлизаветград». Зазначені готелі мають сприятливе місце розташування в центрі міста, персонал майже всіх названих готелів володіє 3 мовами, стійка реєстрації є цілодобовою. Готелі орієнтовані на різний сегмент гостей: індивідуальні мандрівники, закохані пари, сім'ї, бізнес-подорожуючі. Різноманітна та смачна за оцінками гостей кухня готелів, надання бізнес-послуг, наявність різних за типом та ціною номерів (середня ціна від 500 – 900 грн/добу) робить ці готелі найпопулярнішими на теренах Кіровоградщини.

Розташовані підприємства готельного господарства досить нерівномірно, що спричинено недорозвиненістю шляхів сполучення між районними центрами та загалом недостатнім рівнем розвитку транспортної інфраструктури.

Найбільша кількість готелів та аналогічних засобів розміщення знаходиться в найбільш розвинених містах: Кропивницькому – 13, у Світловодську – 4, Олександрії – 3, Знам'янці – 1. Проходження через Благовіщенський район траси Київ-Одеса призвів до розвитку готельного господарства на цій території, тому по 1 готелю функціонує в Новоукраїнському та Благовіщенському районах та в місті Знам'янка (рис.2).

Рис.2. Територіальна організація готельного господарства Кіровоградської області [2; 3]

Підприємства готельного господарства розміщені досить нерівномірно по території Кіровоградської області, що спричинено різним рівнем розвитку районів та їх привабливістю як для туристів так і для бізнесменів. Найбільшим дестабілізуючим фактором розвитку готельного господарства Кіровоградської

області є слабка підтримка готельного бізнесу державою, у Стратегії розвитку Кіровоградської області на період із 2023-2027 рр. готельне господарство регіону не є стратегічною ціллю. Щодо варіативності готельних підприємств, то в Кіровоградській області слаборозвиненою є система хостелів, мотелів та інших аналогічних засобів розміщення.

Висновки. Щодо шляхів оптимізації, які допоможуть уникнути територіальної диспропорції у розміщенні готелів та аналогічних засобів розміщення було визначено здійснення кооперації між стейкхолдерами різних рівнів, залучення науковців задля виявлення потенціалу економічно нерозвинених районів Кіровоградської області, здійснення готельної кооперації на засадах франчайзингу, подальша розбудова мотелів та відкриття закладів розміщення хостельного типу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України. URL:http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Найпопулярніші готелі Кіровоградської області [Електронний ресурс] // Booking.com. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://www.booking.com/city/ua/kirovohrad.uk.html.

3. «Мандруй Кіровоградщиною» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://discover.kr.ua/.

ФІЗИКО-СТАТИСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОГНОЗУ АДВЕКТИВНИХ ТУМАНІВ НА СТАНЦІЇ КИЇВ (ЖУЛЯНИ)

Ніколаєв Сергій Володимирович,
викладач
Глушков Андрій Володимирович,
старший викладач
Немолот Євгеній Олександрович,
студент
Одеський державний екологічний університет
м. Одеса, Україна

Введення. Погіршення горизонтальної видимості поряд з наявністю низької хмарності, є найважливішими погодними характеристиками, які чинять безпосередній вплив на діяльність авіації, суттєво ускладнюючи виконання польотів.

Як відомо, причиною незадовільної справджуваності прогнозів - приблизно в 70% усіх випадків – є недосконалість методів прогнозу видимості. Саме цим чинником зумовлюються актуальність і високі вимоги, що висуваються до прогнозу туманів які суттєво погіршують видимість.

Мета дослідження. Визначення кліматичних характеристик з туманами видимістю менше 1000м в теплий та холодний період 2015-2019рр. та адвективних змін температури та вологості повітря перед початком формування туману з ціллю подальшої адаптації методів прогнозу туманів для аеропорту Жуляни.

Матеріали та методи. Для вирішення поставленої мети в якості вихідних даних використовувався електронні щоденники погоди по станції Жуляни та аеросиноптичний матеріал (карти приземного аналізу та дані радіозондування атмосфери) за період 2015-2019 р.р. і об’єктивного аналізу GRIB NOAA (адвекція температури та вологості повітря).

Результати і обговорення: Добово-річний хід повторюваності туманів на ст. Жуляни за період з 2015 по 2019р.р.

На першому етапі роботи відібрані строки з туманами за останні п’ять років (2015-2019р.р.). В результаті отримали поле добово-річного ходу повторюваності туманів (рис.1), із якого можна побачити, що більшість туманів формується з січня по березень та з жовтня по грудень.

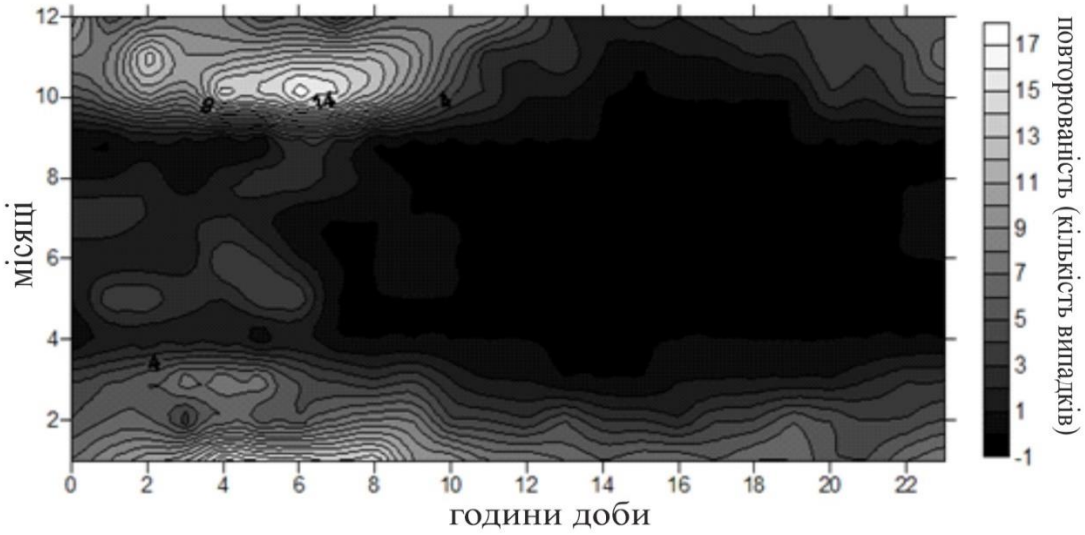

Рис. 1. Добово-річний хід повторюваності туманів на ст. Жуляни за період з 2015 по 2019 р.р.

В теплий період кількість туманів суттєво знижується, в квітні та вересні практично не спостерігалися.

Якщо розглядати по місяцям, то максимум повторюваності туманів відмічається в січні (25%), а мінімум – в квітні (1%) (рис. 2) Таким чином, за холодний період відмічається максимум повторюваності туманів, що складає 91% від загальної кількості туманів за весь рік.

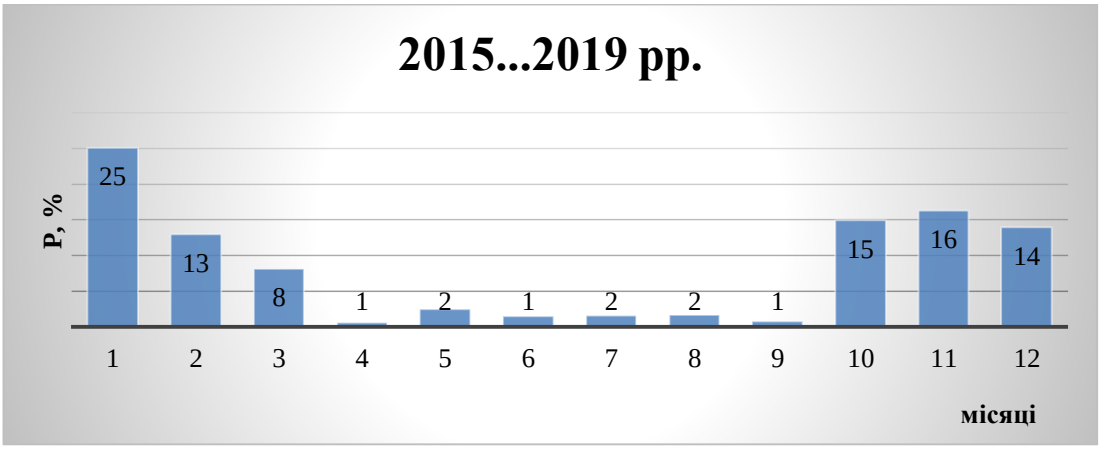

Рис.2. Гістограми розподілу (%) туманів за 2015-2019 рр по ст. Жуляни

Таким чином, можна припустити, що половина цих туманів є адвективного походження. Це також можна підтвердити графіком добового ходу туманів за останні п’ять років (рис.3).

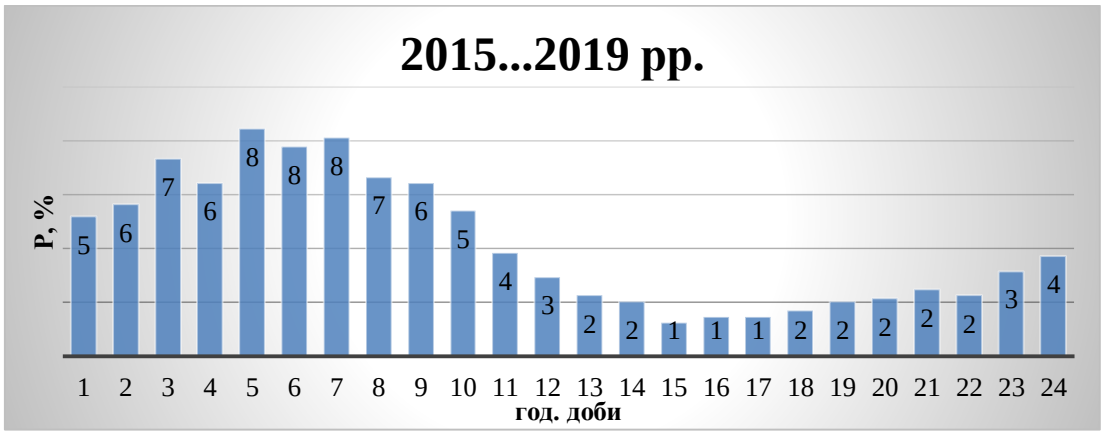

Рис. 3. Добовий хід туманів на ст. Жуляни за 2015-2019 р.р.

Ця гістограма побудована з ціллю виявлення всього діапазону значень видимості в тумані, що відмічалася за період дослідження. Ми проаналізовані дані щогодинних спостережень за видимістю. Так можна відмітити, що максимум повторюваності туманів відмічається з 01 до 10 години. Пік максимумів бачимо з 02 до 10 години.

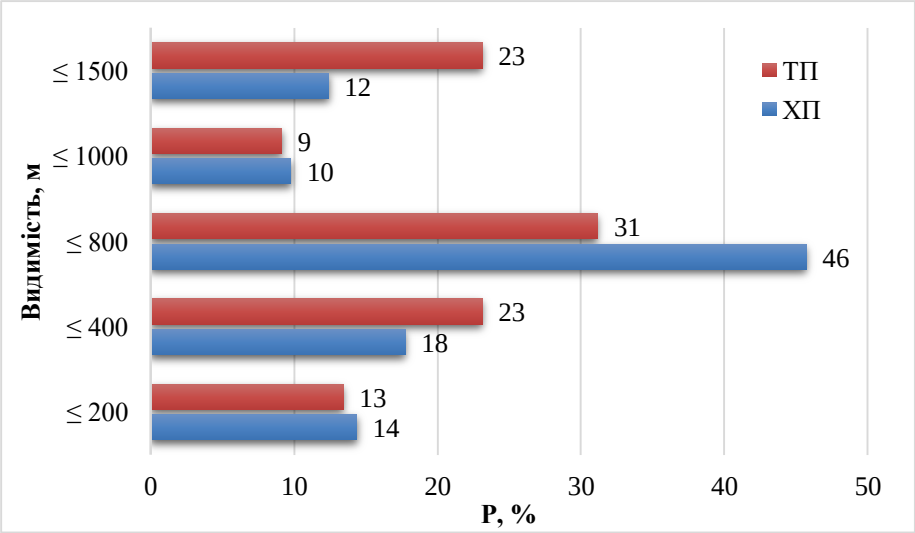

Рис. 4. Гістограма повторюваності різних значень видимості в теплий та холодний період на ст. Жуляни за 2015-2019р.р.

Із гістограми (рис.4) видно, що найбільшу повторюваність має видимість 800м як в тепле так і в холодне півріччя. Взагалі, видимість більше 800м в тепле

півріччя відмічається у 32% випадків, в холодне – 22%. Видимість менше 800м в тепле півріччя спостерігалося у 36% випадків, в холодне –32%.

Адвективні зміни температури та вологості повітря перед початком туманоутворення. В якості прикладу розглянемо період туману на ст. Жуляни з 21.10.2019р. по 23.10.2019р.

Синоптична ситуація визначалася південно-західною частиною антициклону на протязі майже всього періоду дослідження зберігалася. На ст. Жуляни на протязі всього періоду вітер мав південний напрямок 2-4 м/с, туман змінявся серпанком та знову переходив в туман.

Дослідження часового ходу змін видимості на ст. Жуляни показало, що на протязі чотирьох періодів відмічався туман. (рис. 5)

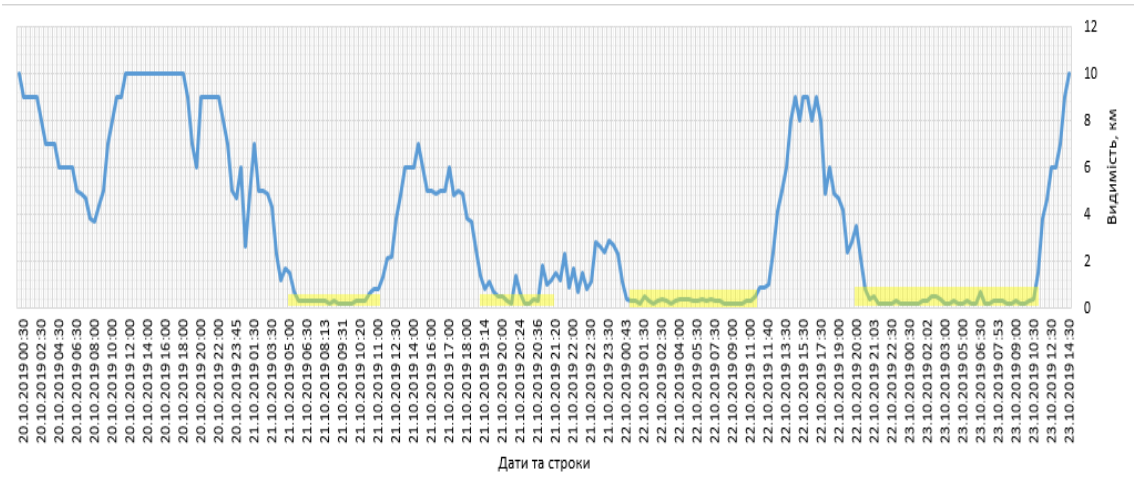

Рис.5. Графік змін горизонтальної дальності видимості на ст. Жуляни в період з 20.10.2019 р. по 22.10.2019 р.

Побудова графіків розподілу адвекції вологи та температури повітря на рівнях від поверхні землі до 850гПа за день до початку туману та в період його утворення і існування показав, що по всім рівням приблизно за 12 годин до початку туману відмічалося зростання адвекції вологи та температури (рис.6).

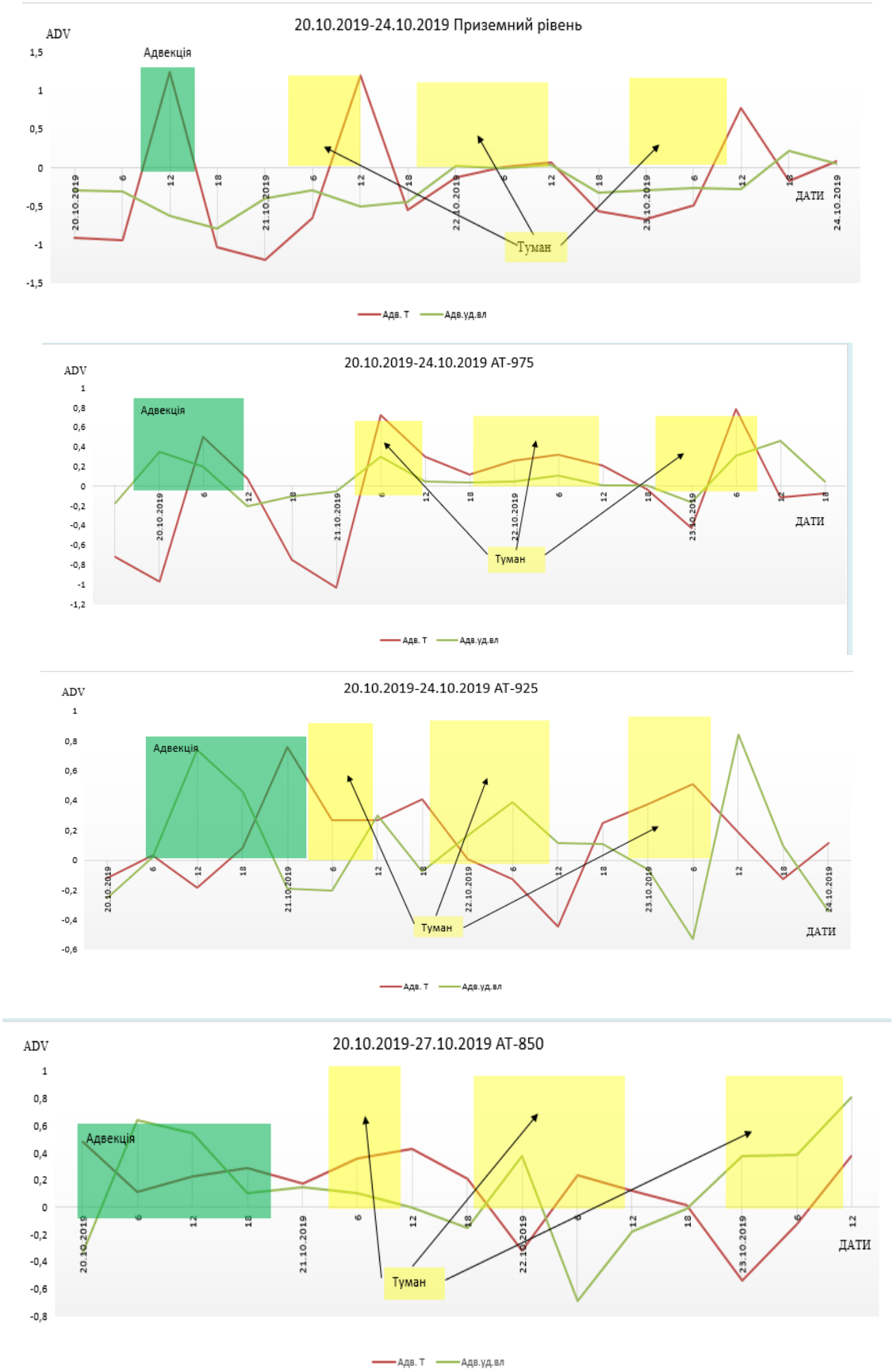

Рис.6. Графіки адвективних змін вологи та температури від рівня землі до АТ 850 в період формування туману на ст. Жуляни з 20.10.2019 р. по 24.10.2019 р.

При цьому звертає на себе увагу той факт, що у поверхні землі відмічається тільки додатня адвекція температури, в той час як адвекція вологи має від'ємний знак. На всіх інших рівнях має місце додатні значення як адвекції вологи так і температури з тією різницею, що адвекція температури починає зростати з деяким запізненням, після початку зростання адвекції вологи.

Висновки.

- за дослідний період, на ст. Жуляни найбільшу повторюваність мають тумани в холодне півріччя. Таким чином, можна припустити, що більшість цих туманів є адвективного походження;
- аналіз добового ходу туманів на ст. Жуляни показав, що максимум повторюваності відмічається з 2 до 10 години ранку;
- найчастіше в тумані на ст. Жуляни відмічається видимість <800м як в тепле так і в холодне півріччя;
- дослідження адвекції вологи та температури перед початком розвитку туману показало початок їх зростання приблизно за 12 годин до початку туману, при цьому, зростання адвективних значень вологи спостерігається дещо раніше, ніж температури;
- у поверхні землі відмічається зростання тільки адвекції температури, в той час як адвекція вологи має від'ємні значення.

РОЗРАХУНОК КРИТИЧНИХ ЗНАЧЕНЬ ВІДНОСНОЇ ВОЛОГОСТІ І ГРАНИЧНОЇ ВІДСТАНІ ДО НЕБЕЗПЕЧНИХ ЯВИЩ ПОГОДИ

Романенко Сергій,
Заступник начальника кафедри військової підготовки
Одеський державний екологічний університет,
Шанюк Олег,
Старший викладач кафедри військової підготовки
Одеський державний екологічний університет,
Рудий Дмитро,
Курсант кафедри військової підготовки
Одеський державний екологічний університет

Мета роботи: розрахунок критичних значень відносної вологості і граничних відстаней до небезпечних явищ погоди(далі НЯП) для Міжнародного аеропорту м. Одеса,

Вихідні дані: брались значення метеорологічних елементів для кожного випадку туману за щоденниками погоди (з 2005 по 2010 рік, з 2012 до 2017 рік). Дані для розрахунку граничних відстаней взяті з інструкцій по виконанню польотів на аеродромах.

Актуальність обраної тематики обумовлюється тим, що застосування критичних значень метеорологічних елементів, граничних відстаней до НЯП зменшує наявність кількості невиправданих втрат льотних годин і дозволяє приймати своєчасні рішення на обмеження або припинення польотів.

Завдання, що вирішувалися в рамках цієї роботи:

1) обробка статистичних даних фактичної погоди;

2) розрахунок повторюваності градацій відносної вологості повітря при різних значеннях хмарності;

3) виведення критичних значень відносної вологості;

4) Розрахунок граничних відстаней до небезпечних явищ погоди.

Складається таблиця повторюваності різних градацій відносної вологості повітря за 30 хвилин до утворення туману при хмарності 7-10 балів.

Розрахунок проводиться за формулами:

$P_{доп}$= 90%; (1)

100% - $P_{доп}$= 10%; (2)

$$P_f = \frac{n}{N} \times 100\%, \qquad (3)$$

Визначити критичну відстань до зони з туманом по заданим значенням швидкості її переміщення за формулою:

R= Vt+r, де:

R – гранична відстань до НЯП;

V – швидкість переміщення зони з НЯП у напрямку аеродрому;

t – час, необхідний для припинення виконання завдання і посадки на своєму аеродромі;

r – відстань від центру ЗПС до границі зони з НЯП, починаючи з якої це явище буде перешкоджати злету і посадці літаків.

Висновок: дані розрахунку відносної вологості та граничних відстаней до НЯП представлені в табличному вигляді. За приклад взятий аеропорт м. Одеса.

Таблиця 1

Розрахунку відносної вологості та граничних відстаней до НЯП

АЕРОПОРТ ОДЕСА	Хмарність	
	7-10 б	менше 7 б
від +14,9 °С до +5,0 °С	90%	87%
від +4,9 °С до -4,9 °С	93%	90%
від -5,0 °С до -14,9 °С	87%	90%
НЯП (купчасто - дощова)	Min 5 км/год	Max 60 км/год
	гранична відстань км (2,5°) (3,0°)	гранична відстань км (2,5°) (3,0°)
	(5 км) (5,5 км)	(32 км) (33 км)

ПОСИЛАННЯ

1. Керівництво по короткостроковим прогнозам погоди., - Л.: Гидрометеоиздат 1986-180 с.

2. Зверев А.С. Синоптическая метеорология и основы предвычисления погоды – Л.: Гидрометеоиздат, 1968.

3. Mark R. Mireles, Capt Kirth L. Pederson, MSgt Charles H. Elford. Meteorological Techniques, 13 June 2003.

4. Берлянд М.Е. и др. Туманы. Л.: Гидрометеоиздат. 1990.

5. Івус Г.П. Боровська Г.О. І 17 Практикум з авіаційної метеорології: Навчальний посібник – Одеса: Вид-во «Екологія», 2006.

6. Advisory Circular. Aviation Weather. Federal Aviation Administration.2016.

7. Roland Stull. Practical Meteorology: An Algebra-based Survey of Atmospheric Science. The University of British Columbia Vancouver, Canada – 2015. 942 p.

ГОРИЗОНТАЛЬНА ГЕНДЕРНА СЕГРЕГАЦІЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ: СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Чубрей Олександра Степанівна
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри економічної географії та
екологічного менеджменту
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
Чубрей Марія-Анастасія Юріївна
студентка
географічного факультету
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

Вступ. Інтеграція до європейського співтовариства потребує істотної перебудови усіх соціальних інституцій та процесів на нових, демократичних принципах, вільних від будь-якої форми дискримінації, зокрема й за ознакою гендеру. Незважаючи на розпочаті інноваційні перетворення національної системи освіти, питання інтеграції гендерного компонента у цю сферу є теоретично та методологічно далеко незавершеним. Співвідношення жінок і чоловіків, або як його називають, індекс гендерного паритету в школах та університетах, наближається до одиниці. Але статистика каже, що на ринку праці є виразно "жіночі" та "чоловічі" сфери. Необхідність розв’язання окресленого кола питань зумовила вибір теми дослідження.

Метою є соціологічне дослідження щодо поділу в навчанні та обранню професії залежно від статі або аналіз горизонтальної гендерної сегрегації в закладах освіти України.

Методи дослідження. Під час дослідження використано такі загальнонаукові і спеціальні методи пізнання: якісного аналізу і синтезу (для дослідження гендерного підходу); порівняльного аналізу (для визначення результативності навчальних досягнень учнів в Україні); метод інтерв’ювання.

Результати і обговорення. Нами проведено дослідження щодо горизонтальної гендерної сегрегації або розділення у навчанні та професійному житті залежно від статі у гендерномаркованому вихованні і прихованій гендерній профорієнтації у закладах загальної середньої освіти України.

В хооді дослідженняя опитано 202 респонденти, якими були учні випускних класів Глибоцького району та студенти першого курсу географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Опитування показало, що дівчата удвічі частіше, ніж хлопці, мали найкращі оцінки з рідної мови та літератури (половина респонденток обрали цей варіант). Так, згідно з розподілом результатів, отриманих юнаками та дівчатам, які проходили державну підсумкову атестацію з української мови у 2019 році, на «достатньому» рівні іспит здали 35, 6 % дівчат у порівнянні з 22,6% юнаками, на «високому» – 24,5% до 7,8 % відповідно. Розрив з математики не такий значний – у 7%. Природничі науки у школі давалися краще хлопцям, ніж дівчатам, – різниця складає майже 9%.

Менш академічні предмети також розділилися на "чоловічі" та "жіночі" – найкращі оцінки з фізкультури в атестаті хлопці мали у 2,5 рази частіше, ніж дівчата, а от з мистецьких дисциплін дівчата були найкращими утричі частіше, ніж хлопці. Щоб оцінити рівність доступу до вищої освіти, нами проаналізовано не лише навчання у школі, але й додаткові заняття, зокрема з репетиторами Дівчата більше займалися підготовкою до ЗНО, ніж хлопці. Причому вони, частіше за хлопців, готувалися з двох і більше предметів.

Про те, учні які відвідували додаткові заняття з математики, серед хлопців і дівчат однакова. Українською, англійською мовами та історією України дівчата займалися дещо більше, ніж хлопці. Натомість до ЗНО з фізики хлопців готували майже утричі частіше.

Є відмінність у мотивації серед тих, хто вирішили не займатися додатково: хлопці частіше, ніж дівчата, почувалися впевненими у своїх знаннях. Це досить парадоксально, зважаючи на те, що на відмінно у школі навчалося 58% дівчат і лише 41% хлопців. Серед дівчат-відмінниць вирішили

готуватися до ЗНО 71%, а серед хлопців-відмінників – 52%. Серед хорошистів розрив не такий великий – 56% дівчат і 45% хлопців додатково займалися.

Водночас дівчата частіше мають відмінні оцінки, але й частіше додатково готуються до ЗНО – а отже, або мають більші амбіції, або менш впевнені у своїх знаннях.

У 2018 році за підсумками проведення зовнішнього незалежного оцінювання з української мови фіксується збільшення рівня гендерної диспропорції не дивлячись на гендерний паритет серед кількості учнів обох статей. В Дніпропетровській області на ЗНО з української мови та літератури зареєструвалось 1092 дівчинки більше ніж хлопчиків, в Одеській різниця становить 807 дівчаток, Донецькій – 851 дівчинка. Лише в Чернівецькій області на 166 хлопчиків зареєструвалось більше ніж дівчаток.

Ще один факт, який фіксується за підсумками проведення зовнішнього незалежного оцінювання з української мови – це гендерна диспропорція. З української мови результати на високому рівні дівчата здобувають втричі більше, ніж це роблять хлопці. Так, згідно з розподілом результатів, отриманих юнаками і дівчатами, які проходили державну підсумкову атестацію з української мови у 2018 році, на "достатньому"рівні іспит здали 33,6% дівчат у порівнянні з 24,6% юнаками, на високому – 22,3% до 8,8% відповідно.

Статистика показує, що дівчата мають вищі результат навчання ніж юнаки. Наприклад, коли йдеться про найвищі бали 10-12: їх здобули 19,8% випускниць і 18,2% випускників. У групі "достатній бал"знову ж лідирують дівчата – 33,8% проти 27,9%. А якщо подивимось на початковий рівень знань (тобто 1 – 3 бали), то зауважимо, що хлопців-неуків тут майже вдвічі більше, ніж дівчат: 11,1% проти 6,8%.

Абсолютна протилежна ситуація з математики. У всіх адміністративних областях хлопчиків, що зареєструвались на ЗНО з математики більше на 22% ніж дівчаток. Найбільша їх кількість в Дніпропетровській, Одеській, Харківській, Львівській, Донецькій областях та м. Києві.

Значні гендерні диспропорції відчутні серед учнів які зареєструвались на ЗНО з історії України. Кількість дівчаток переважає над хлопчиками на 30%. Найбільше учнів на даний предмет зареєструвалось у Дніпропетровській, Львівській, Харківській, Одеській та в м. Києві. І саме в цих областях відчутні найбільші гендерні диспропорції.

Гендерний паритет, що дорівнює одиниці характерний для ЗНО з географії. В Івано-Франківській, Вінницькій, Київській, Сумській, Запоріжській та Чернівецькій областях кількість хлопчиків, що зареєструвались на ЗНО з географії переважає над дівчатками про те не в значній кількості.

Якщо поглянути на мотивацію вибору навчального закладу та спеціальності, то немає відмінності за ознакою статі. Коли справа доходить до вибору професії, ми отримуємо згадану вище горизонтальну гендерну сегрегацію.

У студентські роки хлопці та дівчата також вчаться по-різному: дівчата, які навчаються на бюджеті, отримують стипендію на 12% частіше, ніж хлопці. Причому 17% хлопців колись отримували стипендію, але втратили її, а серед дівчат погіршили результати навчання тільки 6%. Можна було би припустити, що хлопці мають нижчі результати у навчанні, бо частіше поєднують університет з роботою – однак це не так. Значущого зв’язку між статтю і наявністю роботи у студентів-бюджетників немає.

Висновки. Проведене дослідження щодо поділу в навчанні та обранню професії залежно від статі показало, що дівчата удвічі частіше, ніж хлопці, мали найкращі оцінки з рідної мови та літератури, природничі науки у школі давалися краще хлопцям, ніж дівчата. На жаль, в Україні досі немає кількісних даних на рівні усієї країни щодо розриву в навчальних досягненнях між хлопцями та дівчатами.

ГЕОЛОГО-МИНЕРАЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

БІОГЕОХІМІЧНА ОЦІНКА ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН СВИДОВЕЦЬКОГО МАСИВУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ

Крюченко Наталія Олегівна
д. геол. н., зав. відділом
Жовинський Едуард Якович
д. геол.-мін. н., головний н.с.
Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення
імені М.П. Семененка НАН України, м.Київ, Україна
Папарига Петро Степанович
к. геол.н., зав. лабор.
Карпатський біосферний заповідник Міністерства екології
та природних ресурсів України, м.Рахів, Україна
Сєдов Андрій Олегович
головний спеціаліст Міністерство освіти
і науки України, м.Київ, Україна

Вступ. Біогеохімічні дослідження високогірного поясу Свидовецького масиву Українських Карпат мають особливе значення, як еталонні для регіону. Значна віддаленість масиву від великих промислових центрів, дають підстави зробити припущення про екологічну чистоту рослинного світу. Проведені нами біогеохімічні дослідження мають практичний сенс. Зважаючи, що більшість рослини Свидовецького масиву лікарські, які використовуються не тільки як сировину для фармацевтичної промисловості, а й безпосередньо населенням в якості настоянок, відварів, постала нагальна потреба визначення можливості використання цих рослин у вирішенні питання мікроелементного дефіциту, на якому загострено увагу в наших дослідженнях.

Метою роботи є виявлення особливостей накопичення хімічних елементів (Mn, Ni, Co, V, Cr, Zr, Cu, Pb, Zn, Ba, P) дикорослою рослинністю

(кущі – лохина (*Vaccínium uliginósum)*, чорниця (*Vaccinium myrtillus L.),* ялівець сибірський *(J. communis subsp. alpina);*багаторічні трав'янисті рослини – перстач прямостоячий**,** калган (*Potentilla erecta (L.) Hampe*), тирлич ваточниковий *(Gentiana asclepiadea*), осока *(Carex)* та дерев (хвоя) ялиці білої *(Abies alba))* на дев'яти ділянках Свидовецького масиву Українських Карпат.

Матеріали та методи досліджень. Матеріалом для досліджень були проби поверхневих відкладів (ґрунтів) і дикорослих рослин (стебла та листя) та дерев (хвоя) на дев'яти ділянках полонина Герашаська, хребет Апшинець, озеро Апшинець, озеро Герашаська, болото Журавлина, озеро Драгобратське, озеро Ворожеське – велике, озеро Ворожеське – група малих озер, потік Свидовець.

Зразки ґрунтів та рослинності автори відібрали за період серпень–вересень 2019 року. Критеріями вибору фітооб'єктів для геохімічного випробування була їх повсюдна присутність в пунктах комплексного геохімічного опробування (проби рослинності відбирались в пунктах опробування поверхневих відкладів). Всього відібрано 120 проб ґрунту та 150 проб рослинності (біля 25 зразків кожного виду).

При дослідженні рослинності використано такий показник, як коефіцієнт біологічного поглинання (Ах), який дорівнює відношенню вмісту елемента в золі рослин до його вмісту у ґрунті, на якому росте ця рослина. Для кількісного вираження загальної здатності виду до концентрації мікроелементів використано показник біогеохіміної активності виду (БХА), що представляє собою сумарну величину коефіцієнтів біологічного поглинання (Ах) окремих мікроелементів (Kudrevatykh, Kalinin, Alekseev, 2019). Статистичний аналіз даних виконували за програмою Statistica 10.

Результати та обговорення. *Характеристика ділянок досліджень.* Всі ділянки розташовані в межах Свидовецького гірського масиву – між річками Тересвою (на заході) та Чорною Тисою (на сході). Це високогір'я Українських Карпат, знаходяться над природною верхньою межею лісу (1300–2061 м н.р.м.), покриті альпійсько-субальпійською рослинністю на гірсько-лучно-буроземних і гірсько-торф'янисто-буроземних ґрунтах (Vovk, Orlov, 2014). За тектонічним

поділом ділянки досліджень належать до Чорногірського та Дуклянського покриву (Suschik, 1978), які складені крейдовим і палеогеновим флішем та різняться між собою будовою флішових відкладів та деякими морфологічними особливостями складчастих і розривних дислокацій. Гірські породи, на яких формуються бурі гірсько-лучні ґрунти, дуже, бідні на сполуки кальцію. Це зумовлює їх низьке насичення катіонами двовалентних металів і високу кислотність. Крім того, вид ґрунту (піщані, супіщані, суглинисті та глинисті) відповідає за міграційні властивості хімічних елементів.

Біогеохімічні дослідження. Встановлено, що дикорослі кущі (лохина, чорниця, ялівець сибірський) енергійно поглинають з ґрунтів – Mn, P та сильно – Co, Cu, Zn, Ba (окрім ділянок оз. Ворожеське великі та оз. Ворожеське малі, що пояснюється саме наявністю суглинистих ґрунтів, де кореневій системі рослини важко переводити елемент у доступну форму. Так, рослини засвоюють лише водорозчинні форми цинку, які представлені солями – $ZnCl_2$, $ZnSO_4$, $ZnNO_3$, і обмінні, які сильно варіюють залежно від типу ґрунту. Мідь в рослинах міститься у вигляді комплексних форм, а концентрація вільних одно- і двовалентних іонів гранично низька. Поглинання кобальту рослинами залежить від вмісту його рухомих форм в ґрунтах і концентрації в ґрунтових розчинах. При абсорбції рослинами він переноситься у вигляді негативно заряджених комплексних органічних сполук. Трав'янисті рослини енергійно та сильно накопичуються Mn, P, Cu. Наявно, що лише на пол. Герашаська дикорослі кущі – лохина та ялівець сибірський є концентраторами Mn, P, Zn, Ni, Co, Cu. На цій ділянці переважають супіщані зволожені ґрунти. За таких умов хімічні елементи переходять у доступну для рослин форму.

Можна зробити загальний висновок, що всі рослини (незалежно від місця зростання) енергійно і сильно поглинають P і Mn, крім того для перстача елементом накопичення є Cu, ялівця сибірського – Zn, ялини білої – Ni, а для лохини, чорниці, тирлича і осоки важливим є саме місце зростання (склад ґрунтів, pH).

Отримані результати свідчать про те, що для дикорослих кущів (лохина, чорниця, ялівець сибірський) характерно сильне біологічне поглинання Ni, Co, Cu, Zn, Ba, Pb, однак на ділянці пол. Герашаська Zn є елементом енергійного поглинання (Ах 20–25) для лохини та ялівця сибірського. Щодо трав'янистих рослин, то значення Ах для всіх елементів складає 1–5, виключення становить перстач ділянки оз. Апшинець, де поглинання Cu–10. Ступінь поглинання хімічних елементів ялицею білою на ділянці п. Свидовець становить 1–8: Ni>Zn>Ba>Co>Cu>Pb. Треба враховувати, що це елементний хімічний склад рослин, які зростають на заповідних територіях, що може бути еталоном для порівняння з іншими рослинами.

Незалежно від місця зростания трав'янисті рослини – осока (оз. Герашаська, pH 4,5, оз. Драгобрацьке, pH 6,3) и тирчич (оз. Апшинець, pH 4,5 та оз Драгобрацьке, pH 6,3) мають близькі значення БХА (рис. 1): осока – 47–49, тирлич – 64–71, перстач –115.

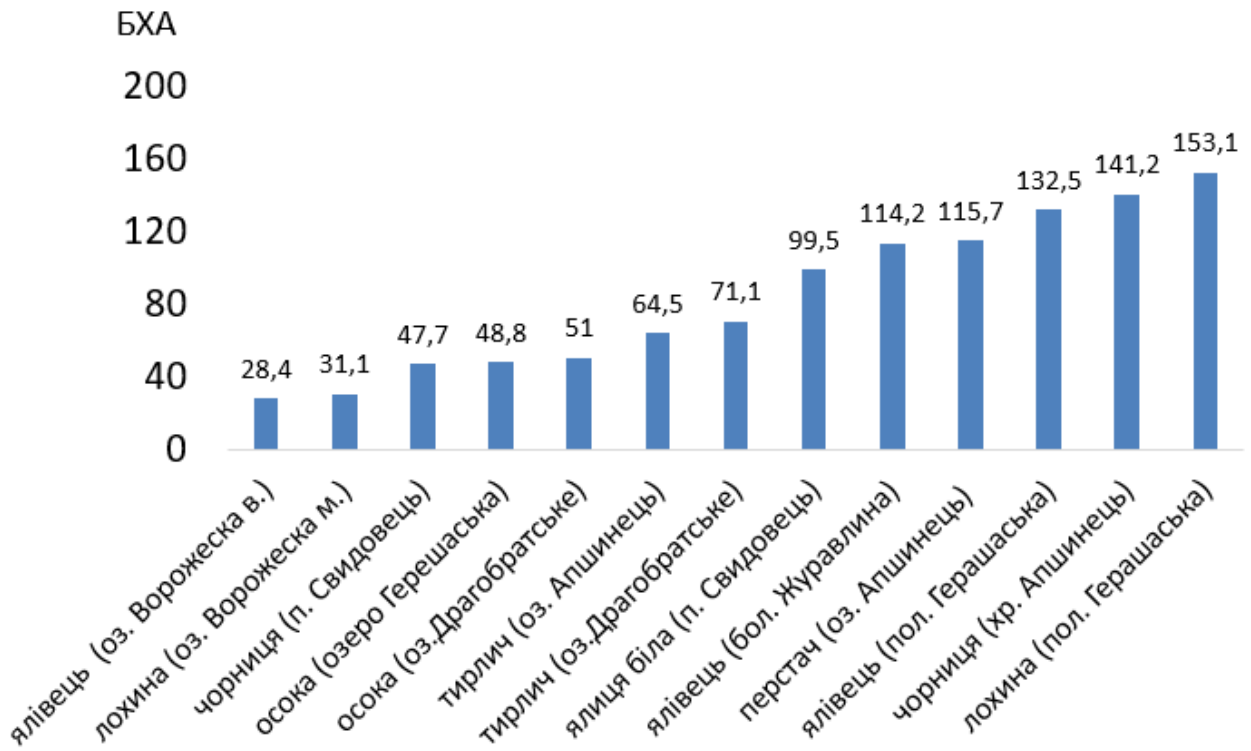

Рис. 1. Діаграма біогеохімічної активності рослин (БХА) ділянок Свидовецького масиву

Для дикорослих кушів (лохина, чорниця, ялівець) БХА дуже різниться. Так, БХА ялівця сибірського оз Ворожеска (в) 28,4, тоді як пол. Герашаська – 132,5, тобто у 4 разів більша. Лохина оз Ворожеське (малі) БХА 31,1, тоді як пол. Герашаська 153,1; чорниця п. Свидовець 47,7, а хр. Апшинець 141,2; БХА ялівця бол. Журавлина та пол. Герашаська подібні 114,2 та 132,5 відповідно, тоді як оз. Ворожеска (великі) 28,4. Щодо дерев, то БХА ялиці білої 99,5. Можна визначити, що для трав'янистих рослин існує ряд щодо БХА осока–тирлич–перстач. Для дикорослих кущів ряд за БХА неможливо визначити, зважаючи на великий перепад значень на різних ділянках.

Мікроелементози. Своєрідність елементного складу рослин визначає можливість застосування їх в якості лікарської сировини. Розглянуті нами рослини застосовуються в народній медицині (Yakovlev, 2015). Наприклад, одним з найважливіших властивостей лохини (ягоди, листя) є здатність знімати алергію, атеросклеротична і противиразкова дія; в чорниці (ягоди і листя) є антиоксиданти, що впливають на недоброякісні пухлини; ялівець сибірський застосовують для отримання ефірного масла з плодів, з гілочок і хвої, має тонізуючу, загальнозміцнюючу, протизапальну, відхаркувальну дію; осоку використовують як жовчогінній, анестезуючий, протизапальний засіб; ялиця біла – настій хвої виводить з організму накопичені шкідливі речовини, застосовується при лікуванні захворювань дихальних шляхів, зміцнення імунітету.

Мікроелементний корекція в сучасній практичній медицині набуває все більше прихильників, переконаних у життєвій необхідності поповнення дефіциту мікроелементів для успішного лікування пацієнтів.

Нами проаналізовано вміст мікроелементів – Zn, Cu, Co в рослинах вивчаємих ділянок для можливості рекомендацій, щодо поповнення їх балансу в організмі.

Цинк. При дефіциті цинку спостерігається затримка росту, перезбудження нервової системи і швидке стомлення. Визначено, що концентраторами цинка є рослини пол. Герашаська – ялівець сибірський і лохина – 400–500 мг/кг (при

фоновому – 60 мг/кг), тоді як ці рослини на ділянках оз. Ворожеське в. та оз. Ворожеське м. мають однаковий вміст– 70 мг/кг. Проведено розрахунок умовно достатньої норми для поповнення балансу цинку (рослини Свидовця) дорослої людини за добу: 30 г лохини з пол. Герашаська, тоді як з оз. Ворожеське – 160 г; щодо ялівця сибірського – 40 г рослини з пол. Герашаська, тоді як 160 г з оз. Ворожеське.

Мідь. Вміст міді у рослинах масиву Свидовець відрізняється несуттєво: мінімальний–в осоці та чорниці – 20–30 мг/кг, у тирличу і ялівцю сибірському – 30–60 мг/кг; максимальний – у лохини, перстача та ялиці білої – 80–100 мг/кг. Тобто, основну роль грає вибірковість рослин щодо міді, а місцезростання не має значення. Розраховано, що для поповнення добового балансу міді дорослої людині достатньо 20 г лохини, перстача та ялиці білої, зібраного з любої місцевості масиву Свидовця, тоді як інших рослин 70–100 г.

Кобальт. Вміст кобальту у рослинах масиву Свидовець повільно збільшується від осоки (оз. Герашаське та оз. Драгобрацьке) – 2 мг/кг до ялівця сибірського та лохини пол. Герашаська – 10 мг/кг. Для пол. Герашаська характерний супіщаний ґрунт, pH 4–6, що є оптимальними умовами для накопичення кобальту рослинами. Кобальт є складовою частиною вітаміну B12, вміст якого в організмі людини досягає 5 мг. Розрахувавши добову норму кобальту для дорослої людини ми встановили, що достатньо 30 г ялівця сибірського та лохини з ділянки пол. Герашаська, тоді як інших – 100–300 г.

На закінчення хотілося б відзначити, що корекцію недостатності мікроелементів за рахунок рослинних добавок необхідно проводити індивідуально, з урахуванням властивостей організму.

Висновки. Дослідження дозволило виявити біогеохімічні особливості накопичення хімічних елементів (Mn, Ni, Co, V, Cr, Zr, Cu, Pb, Zn, Ba, P) дикорослою рослинністю (кущі, трав'янисті рослини та деревами – ялиця біла) на дев'яти ділянках Свидовецького масиву Українських Карпат. Визначено, що від загального вмісту елементів в ґрунті залежить ступінь їх надходження до рослин. За розрахунками коефіцієнту біологічного поглинання встановлено. що

всі рослини (незалежно від місця зростання) енергійно і сильно поглинають з ґрунтів P і Mn; крім того, для перстача елементом накопичення є Cu, ялівця сибірського – Zn, ялини білої – Ni; для лохини, чорниці, тирлича і осоки важливим є саме місце зростання (склад ґрунтів, pH середовища). Встановлено, що для дикорослих трав'янистих рослин біогеохімічна активність виду зростає в ряду: осока–тирлич–перстач; для дикорослих кущів (лохина, чорниця, ялівець сибірський) такий ряд неможливо визначити, зважаючи на великий перепад значень на різних ділянках. Визначена роль кожної рослини, як лікарської в якості подолання мікроелементозного дефіциту Cu, Zn, Co. Встановлено, що на ділянці пол. Герашаська гілки ялівця сибірського вміщують максимальну кількість Zn та Co, гілки та листя лохини – Cu, Zn, Co; квіти та листя перстача оз. Апшинець і ялиця біла п. Свидовець – Cu. Розрахована умовна добова доза кожного елементу за видами рослини для подолання мікроелементозу. Результати досліджень з встановлення біогеохімічних особливостей накопичення хімічних елементів рослинністю Свидовецького масиву Українських Карпат можуть стати базою при визначенні та рекомендації рослин як лікарських, а також моніторингових геохімічних та біогеохімічних досліджень для подальшого прогнозу використання рослин для подолання мікроелементозу населенням.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ПОЛІАКРИЛАМІДУ В РОЗЧИНАХ

Кустурова Олена Валеріївна,
к.т.н., п.н.с.
Жуган Оскар Анатолійович,
Сугробов Максим Олегович,
Печеніжська Аліна Вікторівна,
Моцарь Дмитро Володимирович,
Співробітники
Український науково-дослідний інститут
природних газів "УкрНДІгаз"
м. Харків, Україна

Введення. Технологічні розчини, які використовують в процесі будівництва та експлуатації свердловин на нафту і газ є багатокомпонетними рідинами, які вміщують різні полімерні реагенти, органічні та неорганічні домішки спеціального призначення. Одним з важливих компонентів тенологічних рідин є поліакриламід, адсорбційно-активний полімер на основі акриламіду з загальною формулою - $(-CH_2CHCONH_2-)_n$ [1].

Даний реагент застосовують для стабілізації стінок свердловин, зменшення імовірності прихоплення інструменту, підвищення реологічних характеристик розчинів та покращення якості очистки стовбура свердловини тощо.

Однак, даний реагент не рекомендовано використовувати при бурінні інтервалу під експлуатаційну колону, оскільки він погіршує проникність продуктивних пластів. Отже, важливо періодично контролювати концентрацію поліакриламіду в розчині. Для такого контролю існує прилад "Polymer Test Kit" але, нажаль, не всі польові лабораторії оснащені такими приладами (Рис. 1).

Таким чином, розробити не складну у застосуванні в польових умовах методику кількісного визначення вмісту поліакриламіду у розчині є важливою і актуальною задачею.

Рис. 1 – Лабораторна установка “Polymer Test Kit”

Мета роботи. Розробити методику кількісного дослідження поліакриламіду в розчині за рахунок уловлювання аміаку в процесі взаємодії поліакриламіду з каустиком за реакцією 1:

$$(\text{-}CH_2CHCONH_2\text{-}) + NaOH = NH_3 + (\text{-}CH_2CHCOONa\text{-}) \qquad (1),$$

де, згідно реакції на 1 г поліакриламіду необхідно 0,563 г каустику, але для пришвидшення процесу видалення аміаку температура реакційного середовища підтримується вище 120°С. Даний температурний режим досягається кипінням основи реакційного середовища (10 мл вода (розчин) 4 г каустик).

Матеріали та методи. Для даного дослідження застосовували розчинений у воді поліакриламід в концентраціях 0-15 г/л та уловлювали методом барботування аміаку через дистильовану воду (200 мл) при 120°С впродовж 1 години (до припинення барботування, або по припиненню підняття pH (рис. 2, 3)). Далі в колбу додавали 10 крапель індикатору метилоранжу та титрували 0,1 н соляною кислотою до зміни кольору від жовтого до рожевого. Дані дослідження проводили тричі для визначення середнього значення.

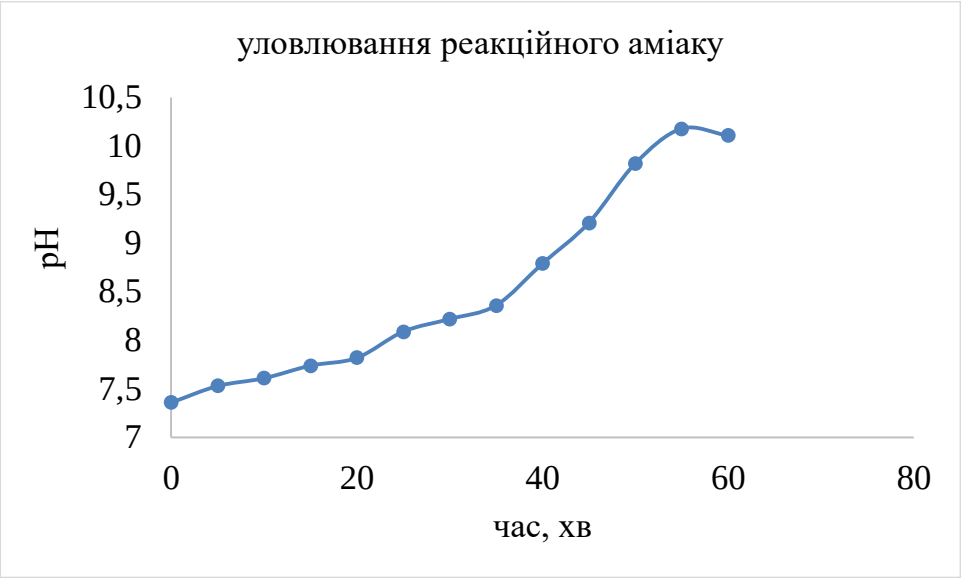

Рис. 2 – Залежність pH від часу реакції

Рис. 3 – Лабораторна установка (1-реакційне середовище, 2-зона уловлювання аміаку)

Результати та обговорення. На основі отриманих змін концентрації поліакриламіду від об’єму соляної кислоти, яка витрачена на титрування видаленого реакційного аміаку побудували графіки для визначення концентрації поліакриламіду в розчині (рис. 4, 5).

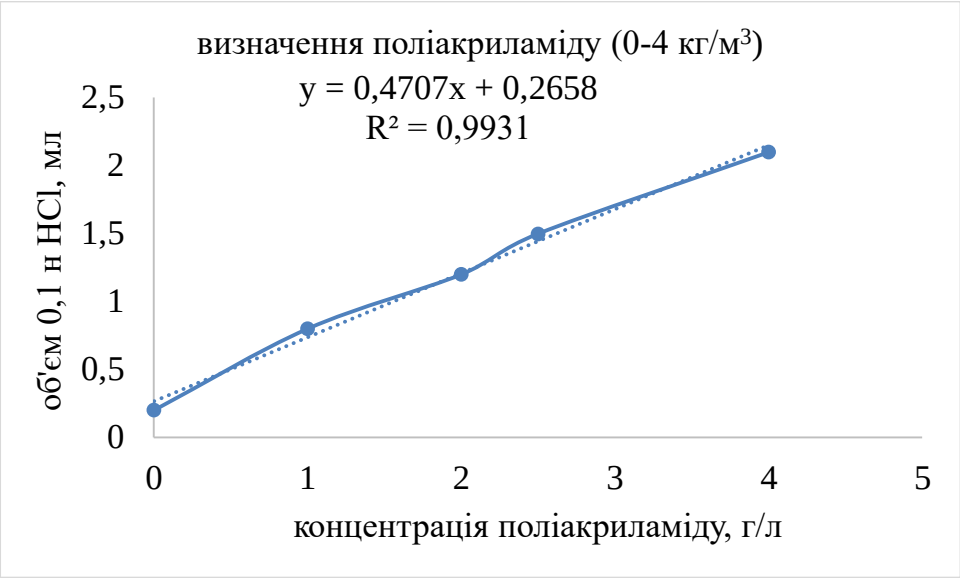

Рис. 4 – Залежність концентрації поліакриламіду від соляної кислоти

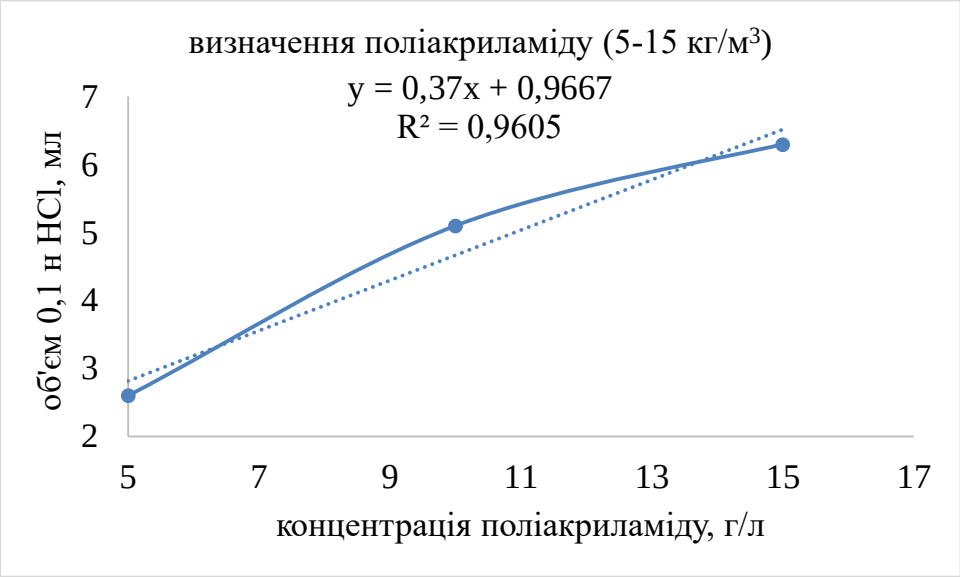

Рис. 5 – Залежність концентрації поліакриламіду від соляної кислоти

Результати, які отримані за даною методикою співпадають з фактичними даними з обробками розчинів на виробництві.

На рис. 4 отримана лінійна залежність концентрації поліакриламіду від технологічного параметру 0,1 н соляної кислоти, яка пішла на титрування реакційного аміаку. Даного графіку (рівняння) достатньо для розчинів в яких концентрація поліакриламіду не перевищують 4 кг/м^3. На рис. 5 отримана лінійна залежність для розчинів з концентрацією поліакриламіду 5-15 кг/м^3, але з меншим кутом нахилу ніж у графіка на рис. 4.

Для розширення розуміння кількісних характеристик за хімічною реакцією 1, розрахована концентрація поліакриламіду за титруванням та доля уловлюваного реакційного аміаку (табл. 1).

Таблиця 1

Концентрація поліакриламіду в бурових розчинах

Фактична, г/л	Дослідна, г/л	Уловлюваний аміак, %
0	0,14	-
1	0,57	56,8
2	0,85	42,6
2,5	1,07	42,6
4	1,49	37,3
5	1,85	36,9
10	3,62	36,2
15	4,47	29,8

Таки чином загальний графік умовно розділяється на два відрізка, що пояснюється не постійним уловлюванням реакційного аміаку. З таблиці 1 видно, що зі збільшенням концентрації аміаку доля його уловлювання 200 мл дистильованої води зменшується.

Виводи. В даній роботі розроблено методику визначення концентрації поліакриламіду в розчині, для чого підібрано кількість каустику та розчину, температуру та час реакції. Побудовано графіки залежності концентрації поліакриламіду від об’єму 0,1 н соляної кислоти, яка витрачена на титрування уловлюваного реакційного аміаку. Графік розділено на два лінійних відрізка для математичного описання процесу. Слід зазначити, що розроблена методика не потребує постійного калібрування для визначення концентрації поліакриламіду в порівнянні з існуючими аналогами, проста в застосуванні і не потребує дорогих матеріалів та спеціального обладнання.

ЛІТЕРАТУРА.

1. https://ru.wikipedia.org/wiki/Полиакриламид

ОСОБЛИВОСТІ ХІМІЧНОГО СКЛАДУ РАДОНОВИХ ВОД В РАЙОНІ ПІВДЕННОГО ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМБІНАТУ

Лихман Ольга Вячеславівна,
керівник Зразкового
геолого-краєзнавчого музею, керівник гуртка
Мініна Світлана Іванівна,
керівник гуртка
КПНЗ «Палац дитячої та юнацької творчості
Центрально-Міського району» Криворізької міської ради
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Кривий Ріг багатий не лише на залізорудні родовища, а й на наявність джерел питної лікувально-столової та лікувальної мінеральної води. На Криворіжжі є мінеральні води: а) лікувально-столові – Криворізька №1, №2, Інгулецька; б) сірководневі, залізисті, багаті йодом і бромом; в) радонові.

Джерело радонових вод вперше було виявлено геологами в 1957 році у південній частині Кривого Рогу при розробці залізної руди. Сучасне криворізьке родовище розташоване у південно-східній частині Українського кристалічного щита і є частиною сформованої в ньому провінції розповсюдження радонових вод. [2]

Бальнеологічна цінність криворізьких радонових вод доведена Одеським науково-дослідницьким інститутом Курортології.

Тема нашої роботи є важливою та актуальною так як об’єкт нашого дослідження є єдиним родовищем мінеральних вод з підвищеним складом радону, яке розвідано в Дніпропетровській області.

Мета роботи. Визначити хімічний склад та фізичні властивості мінеральних (радонових) та поверхневих вод в районі Південного гірничо-збагачувального комбінату (ПГЗКу) та порівняти їх з результатами досліджень, які проводились у 1977 році спеціалістами Комплексної геологічної партії «Кривбасгеологія». Завдання: а) визначити місця відбору проб; б) описати хімічний склад та фізичні властивості радонової води та поверхневих вод; в)

дослідити динаміку змін хімічного складу та фізичних властивостей радонової та поверхневих вод у порівнянні з минулими роками; г) узагальнити матеріали, зробити висновки.

Матеріали та методи. Для вирішення поставлених у науковій роботі завдань була використана система методів наукового дослідження, а саме: аналіз і узагальнення фондових та опублікованих матеріалів. Методи хімічного аналізу якості вод (об'ємний титрометричний, колориметричний, фотометричний, гравіметричний, органометричний та розрахунковий).

Предмет дослідження – особливості хімічного складу та фізичних властивостей мінеральних (радонових) та поверхневих вод.

Об'єкт дослідження – мінеральні (радонові) та поверхневі води в районі Південного гірничо-збагачувального комбінату.

Результати та обговорення. З 1967 по 1977 рр. спеціалістами Комплексної геологічної партії «Кривбасгеологія» проводились пошукові та детальні дослідження родовища, в результаті яких була дана оцінка запасів лікувальних радонових вод та перспективи експлуатації родовища.

Територія родовища радонових вод розташована на водорозділі між балкою Грушевата та р. Інгулець. Рельєф поверхні має уклін на захід у бік р. Інгулець. У балці Грушеватій створені шламонакопичувачі ПГЗКу та НКГЗКу, які змінили природну гідрогеологічну обстановку долини балки Іванівської.

В геологічній будові родовища беруть участь утворення четвертинного та неогенового віку, а також кристалічні породи нижнього протерозою. Скелюватська світа представлена аркозо-конгломерат-сланцевим горизонтом, потужність порід якого складає 600-700 м.[4]

Збільшений вміст радіоактивних елементів пов'язаний з мета-конгломератами цього горизонту.

Породи пронизані сіткою кварцових та сульфідних жил потужністю від 2-3 мм до 20-30 см та системою різноманітних тріщин. Акцесорні мінерали представлені ортитом, цирконом, монацитом. По тріщинам спостерігається уранова чернь.

В районі родовища виділяється два водоносних горизонти, які відрізняються за своїми літологічними та водно-фільтраційними властивостями: безнапірний водоносний горизонт в піщано-глинистих породах неогену має площадковий розвиток при потужності 2.0-18.0 м. В ньому формується значна частина природних запасів підземних вод. Живлення відбувається за рахунок атмосферних опадів та фільтрації вод з шламонакопичувача балки Грушевата.

Водоносний горизонт тріщинуватої зони кристалічних порід слабонапорний та має розвиток глибиною 200 м, стійка тріщинуватість відмічається до глибини 50-70 м.

Водоносні горизонти мають прямий зв'язок між собою та формують єдиний водоносний комплекс. Активність водообміну зменшується з глибиною. (Мал. 1) Межа зони живлення проходить по балці Іванівській, радіус якої 680 м.

Підтягування поверхневих вод зі ставка балки Іванівській розпочався з 1974 року, а з шламонакопичувача балки Грушевата з 1956 року. Гідрогеологами у 1977 році були проведені розрахунки, які показали, що в межах радіуса живлення (680 м) з часом буде збільшуватись мінералізація в мінеральних водах свердловини №14090 та досягне величини 8 г/л, в основному за рахунок підтягування вод нижньої частини водоносного горизонту. Вплив на даний горизонт шламонакопичувача балки Грушевата позначиться через 36 років експлуатації свердловини №14090. В даний час свердловина № 14090 не експлуатується за невідповідністю технічним умовам.

Усього відібрано 3 проби води: одна проба води, яка потрапляє з свердловини № 13652 у ванну; дві проби поверхневих вод зі ставка балки Іванівської.

Вода свердловини № 13652 за результатами хімічного аналізу має таку характеристику: pH – 7,2; мінералізація 7,01 г/л; жорсткість загальна 18,7.

Хімічні компоненти в мг/л: сульфати – 1097,5; хлор – 3175,5; гідрокарбонати – 250,1; натрій – 2246,1, калій – 83,9; кальцій – 190,4, магній – 111,9.

Вода з свердловини № 13652 – слаболужна, сильно солонувата, хлоридна натрієва з підвищеною жорсткістю. [2]

Поверхневі води ставка балки Іванівської мають таку характеристику: pH – 7,5; мінералізація 9,82-10,0 г/л; жорсткість загальна 25,0-25,5.

Хімічні компоненти в мг/л: сульфати – 1208,2-1228,3; хлор – 4763,3-4886,8; гідрокарбонати – 298,9; натрій – 3211,7-3269,2, калій – 84,8; кальцій – 230,5, магній – 164,2-170,2.

Поверхневі води є слаболужні, сильно солонуваті, з підвищеною жорсткістю, хлоридні натрієві.

Для порівняння хімічних аналізів та класифікації проаналізованих вод за їх хімічним складом ми використовували формулу Курлова. [3] Вираз результатів аналізу у відсотках від суми еквівалентів дає можливість визначити співвідношення складових частин.

Ми порівняли результати аналізів проб води, відібраних нами 22.08.2020 року з результатами хімічних аналізів 28.06.1977 року, отриманих при проведені геолого-розвідувальних робіт з свердловин № 13630, №14090, № 13652, із ставка балки Іванівського шламонакопичувача ПГЗКу. У порівняльну характеристику були також включені хімічні аналізи води (25.05. 2019 року, 15.07.2020 року), які нам надав дозометрист радонового відділення комунального некомерційного підприємства «Криворізька міська лікарня №11» Криворізької міської ради.

За час експлуатації свердловин № 13652 відбулися якісні зміни води. Так, в 1968 році склад води сульфатно-хлоридний натрієво-кальцієво-магневий, вода жорстка, кисла (pH – 6,6). До 1977 року істотно змінюється як аніонний так і катіонний склад води – хлоридно-сульфатний, натрій кальцієвий, лужний (pH 7,2-7,4).

У 2020 році змінився катіонний склад мінеральної води у бік збільшення натрію. Збільшилась мінералізація з 4,6-4,9 г/л (у 1977 році) до 8,3 г/л (у 2019 році) та 7,01г/л (у 2020 році). Відбулися зміни у концентрації іонів гідрогену, підземні води стали більш лужними з pH – 7,2-7,31.

Склад води у ставку Іванівському також змінився: збільшилась мінералізація з 2,2 г/л до 10,1 г/л та збільшився вміст натрію.

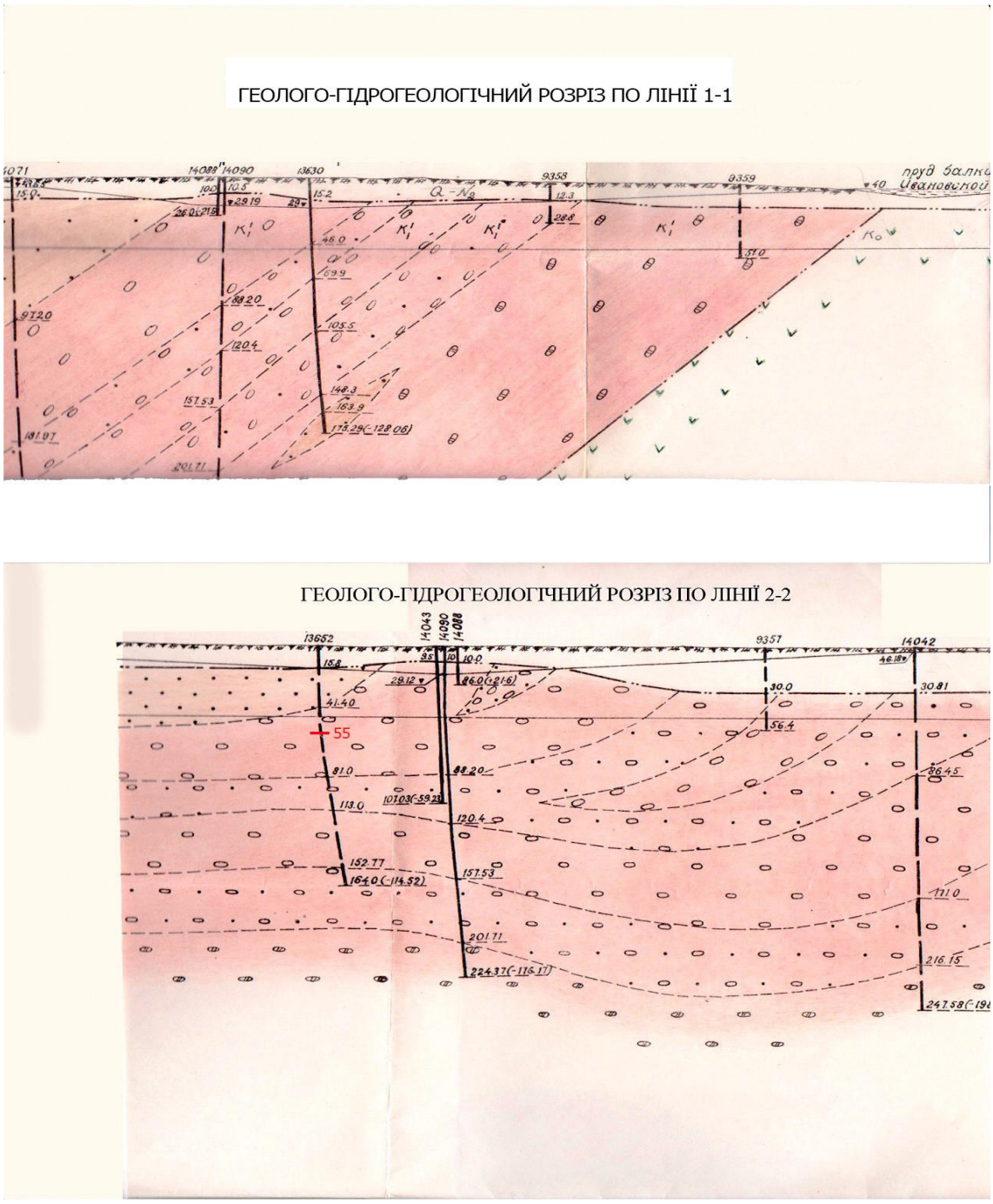

Мал. 1. Геолого-гідрогеологічний розріз по лінії 1-1, 2-2

Висновки. 1. Кривий Ріг має унікальне родовище мінеральних (радонових) вод, формування якого відбувалось за рахунок тривалого дотику з кристалічними породами, збагаченими радіоактивними елементами. 2. З геолого-гідрогеологічних розрізів видно, що при експлуатації свердловини №13652 на глибині 55 метрів складаються умови для інфільтрації поверхневих

вод з підвищеною мінералізацію. 3. Аналіз хімічного складу води показав, що мінералізація з свердловині № 13652 збільшилась мінералізація до 8,35 г/л. Дане збільшення мінералізації свідчить про те, що при постійній експлуатації свердловини №13652 відбувається підсмоктування та інфільтрація води поверхневих вод з балки Іванівської. 4. Результати санітарно-мікробіологічного дослідження води з свердловини № 13652 свідчать про здорове середовище у санітарно-бактеріологічному відношенні як у 1977 році так і у 2020 році. Таким чином, протягом 43 років мінералізація води збільшилась, а бактеріологічний склад води не змінився. З метою підтримки якості води є необхідним проведення періодичного обстеження санітарної зони та прилеглої площі. 5. Курорт Хмільник – потужна здравниця на базі мінеральних радонових вод державного значення та світового масштабу. Доведено, що Криворізькі радонові води за своєю якістю та впливом на організм людини не поступаються водам Хмільника. Тому, радонове відділення Криворізької міської лікарні №11 має всі умови та можливості стати провідним центром радонової терапії в Україні. 6. Дані будуть використані для прогнозу змін хімічного складу мінеральних вод радонового родовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авєрєчєв Н.Д., Богачик А.М. Звіт про результати діяльності розвідки родовища мінеральних (радонових) вод в районі Південного гірничо-збагачувального комбінату Дніпропетровської області УСРС. м. Кривого Рогу. 1977.

2. Кирюхин В.А. Коротков А.И., Павлов А.Н. Общая гидрогеология. – Ленинград – Изд. «Недра», 1988. – 359 с.

3. Ланге О.К. Гидрогеология. – Москва «Высшая школа»1969. – 367с.;

4. Фізична географія Криворіжжя [Текст] : моногр. навч. книга / І.С. Паранько, В.Л. Казаков, О.О. Калініченко та ін. – Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2015. – 272 с.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

SOCIAL NETWORKS AS MEAN OF COMMUNICATIONS IN HIGH SCHOOL

Maistrenko Yulia
к. е. н., доцент
Krupa Oksana,
Darovanets Oleksandr,
Darovanets Kateryna
Assistants,
Kyiv National University culture and arts
Kyiv, Ukraine

Introduction. The global Internet network discovers endless opportunities in cyberspace. Speed, convenience and simplicity are the basic principles which the World Wide Web strategy follows. The increasing role of the Internet in the life of modern society has also affected the education system around the world, changing the educational paradigm in such a way. As for today, the most progressive Internet tools in the educational process are social networks, which have already taken their own niche in the generation of zoomers. In the UNESCO World Report «Towards Knowledge Societies» this generation was recognized as a «global informational society» [1, p. 29]. For this reason, informational and communication technologies are iimplemented into the educational standards of all levels of education as a mandatory component of the reformation of national education.

Thus, the purpose of this study is to analyze the features of social networks in the formation of communications in high school.

Research methods. Both general scientific and special research methods are used in this work. Methods of scientific abstraction and analysis were used to clarify the conceptual apparatus of the concept of «social networks». In substantiating the features of modern social networks, methods of generalization and comparative

analysis were used; the method of system analysis was used to determine the place and role of social networks in the organization of the educational process in higher education.

Results of the research. The National Strategy for Education Development in Ukraine for 2012–2021 states that it is necessary to implement modern information and communication technologies in a more efficient way, that will improve the educational process, accessibility and effectiveness of education, preparing the younger generation for life in the informational environment [2].

The development strategy of the national system of education should be formed adequately by modern integration and globalization processes, therefore the question in current development of education is the active inclusion in educational process of modern communication channels, namely the social networks intended for establishment of communications, relations between people, expansion of their circle of communication. Social networks – are the most important trend of our time, which permeates all spheres of lifes of millions of users and becomes an integral part of them. The term «social network» was suggested by the famous sociologist of the Manchester School, James Barnes, in 1954, long before the advent of the Internet. He described the social network as follows: «Everyone has a certain circle of friends, and these friends in their turn have their own friends. Some of one person's friends know each other, others don't. I found it convenient to talk about this kind of social fields as networks. Behind this I see a system of points, some of which are interconnected. The points of this system are people, and the lines connecting these points indicate which people interact with each other» [3, p. 71].

In January 2020, there were 3.80 billion social network users in the world, the social media audience grew by 9% compared to 2019 (this is 321 million new users per year). According to statistics, about 90% of Internet users regularly spend a lot of time in social networks for visiting their pages [4]. The choice of social network (Table 1) is an important task in the implementation of communication policy in the educational process in higher education.

Table 1

Target audience of the most popular social networks

№	Name	Year of creation	Number of users per month (mln)	Audience
1	Facebook	2004	2,449	The main target audience of users – people of 25-35 years old, primarily businessmen, entrepreneurs, bloggers, and other users with creative potential, who have higher paying capacity
2	YouTube	2005	2,000	YouTube is popular among different age categories: 71% of users are 26-35 years old, 67% – 36-45 years old, 66% – 46-55 years old, 58% – 56 years and older.
3	Twitter	2006	340	Nearly 63% of Twitter users worldwide – are people from 35 to 65 years old. This social network mainly attracts the adult audience.
4	Instagram	2010	1,000	Target audience – people from 16 to 35 years old.
5	TikTok	2016	800	The target audience of «TicTok» – are Gen Z and millennials born closer to the end of 90es. According to the internal data, 75% of users are teenagers and young adults of 12-23 years old, for the 30% of young people under 21 it is the primary social network.

Source: based on *[4]*

All social networks are created and operate for certain categories of users. According to A. V. Feshchenko, social networks are the most familiar and comfortable for communications among the student audience. In addition, as the author notes, the student is aware of the possibilities of the social network not only as an entertainment tool, but also as a powerful tool for organizing his professional activities [5].

At the moment, Instagram and TikTok are the fastest growing social networks in the world, which make interest for the student audience, because their main content

is images and videos. The same as in other social networks, there is an opportunity to comment, like, add to friends and repost.

Thus, the modern educational process gains a wide range of opportunities and forms of interaction, various forms of communication: live broadcasts, forums, polls, voting, comments and exchange of interesting and useful links to other resources. Besides, in the conditions of distance learning, which is associated with quarantine restrictions used in the fight against COVID-19, communication in social networks allows the teacher to better visually memorize the students and understand their interests, prepare for them more interesting, personalized tasks, and thus – to provide a better learning of educational material.

Students get the opportunity of being aware of all the changes that occur in the learning process, and monitoring the educational activity of classmates and teachers, which is extremely important in the form of distance learning.

Conclusions. For the last few years, the world pedagogical community has been discussing the use of social networks in the educational process. Definitely, the social networks can not be the only mean of network communication. Nevertheless, their educational opportunities, especially during the period of distance learning in higher education, are underestimated. Thus, we can conclude that social networks play an important role in the educational process, form new structures of relationships. Social networks, first of all, open wide opportunities in the social educational process: help to make a contact, establish communication, help in self-realization, expand the exchange of information at a convenient time for everyone.

LIST OF LITERATURE

1. Towards Knowledge Societies: UNESCO World Report. Paris: UNESCO, 2005. 207 p.

2. About the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021: Decree of the President of Ukraine of June 25, 2013 №344 / 2013. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text (access date: 06.02.2021).

3. Artimovich D. A., Puzikov V. G. Social network as a new form of organization of social space. Bulletin of the Siberian Institute of Business and Information Technology. 2012. № 1 (1). P. 70–73.

4. Camp. S. Digital in 2020. URL: https://wearesocial.com/digital-2020 (access date: 08.06.2021).

5. Feshchenko A. V. Social networks in education: analysis of experience and prospects. Open and distance education. 2011. № 3. P. 44–50.

УДК 378.14

ОСВІТНЬО-ЦИФРОВЕ МЕРЕЖЕВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Андрющенко Яна Едуардівна,
старший викладач
Іваненко Тетяна Яківна,
доцент кафедри
готельно-ресторанної справи та організації бізнесу
Миколаївський національний аграрний університет

Вступ. Основною проблемою реформування вищої освіти України є підвищення її якості. Якість освіти можна представляти як комплексну модель норм і вимог соціуму до особистості, освітнього середовища, в якому відбувається її розвиток, та системи освіти, яка реалізує їх на певних етапах навчання майбутнього фахівця певної галузі.

Мета роботи. Проаналізувати освітньо-цифрове мережеве середовище як засіб підготовки фахівців готельно-ресторанної справи.

У зв’язку з цим, виникає необхідність створення та забезпечення діяльності індивідуальної траєкторії навчання для кожного майбутнього фахівця готельно-ресторанного бізнесу. Доцільним є застосовування освітніх підходів, що передбачають використання засобів і методів індивідуального комп'ютерного навчання. У загальному випадку майбутній фахівець готельно-ресторанного бізнесу отримує доступ до комп'ютерних засобів, освітньо-цифрового мережевого середовища і програмних продуктів, призначених для забезпечення підготовки з готельно-ресторанного бізнесу. Всі ці засоби утворюють автоматизовані комплекси навчальних систем в умовах освітньо-цифрового мережевого середовища.

Матеріали. В рамках освітньо-цифрового мережевого середовища можна застосовувати завдання для перевірки рівня знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти спеціальності «Готельно-ресторанний бізнес» до і після навчання

у заданому середовищі, їх індивідуальних здібностей і мотивацій. Для таких перевірок зазвичай використовують відповідні системи тестів і питань. Крім того, пропоноване нами освітньо-цифрове мережеве середовище вирішує задачі перевірки показників працездатності фахівців готельно-ресторанного бізнесу, що здійснюється шляхом реєстрації таких психофізіологічних показників, як швидкість реакції, рівень уваги, тощо.

Освітньо-цифрове мережеве середовище забезпечує реєстрацію та статистичний аналіз показників засвоєння навчального матеріалу: завдання мають індивідуальний розподіл для кожного здобувача вищої освіти вказаної спеціальності, визначення часу вирішення завдань, визначення загального числа помилок, класифікація типів індивідуальних помилок, визначення складності завдань та ступеня зацікавленості ними здобувачів вищої освіти.

Освітньо-цифрове мережеве середовище вирішує питання управління навчальною діяльністю майбутніх фахівців готельно-ресторанного бізнесу. Наприклад, завдання, які передбачають зміну темпу подання навчального матеріалу або порядку вивчення здобувачам вищої освіти нових блоків навчальної інформації залежно від часу рішення, типу і кількості помилок. Запропоноване освітньо-цифрове мережеве середовище спрямоване на підтримку та реалізацію основних елементів програмованого навчання.

До переваг використання освітньо-цифрового мережевого середовища у підготовці здобувачів вищої освіти спеціальності «Готельно-ресторанний бізнес» можемо віднести наступні:

- одну із сторін діяльності, у якій здобувач вищої освіти зазначеної спеціальності розглядається як учасник комунікаційного процесу (отримані та наявні знання та набуті компетентності перетворюються в нові, які в подальшому стають особистісними) [5];
- систему нових форм комунікацій (чат, форум, вебінар, тощо);
- інформаційну інфраструктуру, створену закладом вищої освіти, що дозволяє здійснювати комунікативну діяльність в умовах освітньо-цифрового

мережевого середовища у певному закладі вищої освіти, на регіональному, державному та міжнародному рівнях.

В Законі України «Про освіту» наголошується на тому, що в основі підготовки сучасного фахівця є формування компетентностей за фахом. Водночас, рамка закону вимагає використання комп'ютерних технологій у вищій освіті [1]. Виникає потреба у формуванні такого освітньо-цифрового мережевого середовища, яке буде орієнтоване на набуття компетентностей майбутнього фахівця готельно-ресторанного бізнесу.

Освітньо-цифрове мережеве середовище дозволяє:

- ✓ формувати навички отримання нового знання шляхом самостійного пошуку й оцінки інформації;
- ✓ розвивати комунікативну компетентність через використання інформаційних мереж світового рівня [4];
- ✓ створювати умови для морального становлення особистості майбутнього фахівця готельно-ресторанного бізнесу за рахунок моделювання в освітньо-цифровому мережевому середовищі варіантів поведінки в різних ситуаціях професійного спілкування; забезпечувати варіативність реалізації поставлених задач;
- ✓ організовувати повноцінну самостійну навчальну роботу;
- ✓ розвивати особисту відповідальність за результати навчальної діяльності;
- ✓ підвищувати рівень адаптації у швидкозмінному світі [2].

За вимогами нормативно-правового врегулювання національної системи освіти, освітньо-цифрове мережеве середовище відображає її особливості, зокрема законодавчі, організаційно-методичні, технологічні, інфраструктурні та ін [3]. Організаційно-технічні та педагогічні вимоги до освітньо-цифрового мережевого середовища відображають організаційно-технічні рішення та педагогічних методи підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанного бізнесу.

Висновки. Таким чином, використання освітньо-цифрового мережевого середовища дозволить майбутнім фахівцям готельно-ресторанного бізнесу вийти на якісно новий рівень підготовки а оволодіти професійними компетентностями із використанням кращих вітчизняних та світових практик. Освітньо-цифрове мережеве середовище допомагає створити та представити навчальний матеріал, адаптувати його за рівнями складності, підготувати динамічні ілюстрації, контрольні завдання, лабораторні роботи, самостійні роботи майбутніх фахівців готельно-ресторанного бізнесу з орієнтацією на набуття компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Верховна рада України – Режим доступу до ресурсу: https://www.pedrada.com.ua/article/1484-znayomtesya-zakon-ukrani-pro-svtu-2017
2. Касаткін Д.Ю., Тверезовська Н.Т. Порівняння класичної моделі інтернет*навчання з системою дистанційного навчання на платформі Moodle // Педагогічний альманах: Збірник наукових праць. — Херсон, 2011. — Вип.12 (1). — С. 40—45.
3. Касаткін Д. Ю., Глазунова О.Г. Використання платформи Moodle при кредитно-модульній системі навчання // Науковий вісник НУБіП України. — К.: Вид-во НУБіП України, 2011.— Вип. 130. — С. 75—79.
4. Згуровський М. Інформаційні мережеві технології в науці та освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://gazeta.dt.ua/ECONOMICS/informatsiyni_merezhevi_tehnologiyi_v_nautsi_ta_osviti.html
5. Балик Н.Р. Організація особистого освітнього простору засобами Інтернет офісу Google [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.ii.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/16/13.pdf

УДК 37.026.1

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Бакуменко Тетяна Костянтинівна,
старший викладач кафедри
теорії та методики дошкільної освіти
Кривошеїна Елла Дмитрівна,
Тарасова Каріна Миколаївна
Студенти
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР
м. Харків, Україна

Вступ/Introductions. Предметом розглядання статті є мовленнєва культура педагога закладу дошкільної освіти, компоненти які її становлять, а також вимоги, що висуваються до мовлення педагога.

Мета/Aim. Визначити особливості становлення та компоненти культури мовлення педагога, та її вплив на розвиток мовлення дітей дошкільного віку.

Результати та обговорення./Results and discussion. Мовлення – це існування мови, його втілення, реалізація. Мовлення несе у собі використання людиною багатства мови у життєдіяльності, результат утворення та транслювання думки засобами мови. Мовлення кожного індивіда має свої особливості, лексику, структуру речень. Виходячи з цього, мовлення є конкретним й індивідуальним.

Мова – це система знаків, що слугує як засіб спілкування. Вона є і джерелом інформації, і засобом взаємодії співрозмовників.

У дослідженнях Є. Тихеєвої, Ф. Сохіної та інших засновників методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку окреслюється, що діти навчаються говорити завдяки слуху і здатності до наслідування мови інших. Мова дошкільнят залежить від того, що вони чують, тому що внутрішні механізми мови утворюються у дитини тільки завдяки впливу систематичного організованого мовлення дорослих.

Відповідно до вимог нової редакції Базового компоненту дошкільної освіти, педагоги закладів дошкільної освіти повинні забезпечити сприятливі умови задля формування у вихованців компетентностей, що передбачає освітня лінія «Мовлення дитини». Серед них виділяють: мовленнєву, комунікативну та художньо-мовленнєву компетентність [2, с.27].

Проблемі мовленнєвої культури педагога присвячено багато наукових досліджень. У працях А. Бодальова, С. Кондратьєва, І. Луценко, Ю. Гіппенрейтера велику увагу приділяють залежності якісного розвитку мовлення дошкільника від якості мовної культури педагогів та від мовного середовища, яке педагоги створюють в закладі дошкільної освіти [3, с. 15].

Мовна культура – це галузь лінгвістики і риторики, що вивчає усвідомлену мовленнєву діяльність як цілеспрямовану, влучну і етично коректну. Мовна культура – це основний інструмент культури в цілому.

Культура мови педагога включає в себе всі компоненти мовленнєвої діяльності та їх складники. Для всіх компонентів мовленнєвої культури існує перелік норм, що проявляються як норми спілкування: когнітивна (сприйняття інших і їх розуміння), афективна (відношення до інших), поведінкова (вибір поведінки в конкретних обставинах). Найважливішими нормами спілкування у мовленнєвій діяльності є етичні і комунікативні. Під комунікативними та етичними нормами розуміються конкретні правила, які забезпечують найбільш вдале спілкування, створюють сприятливий емоційний мікроклімат у групі дітей і розкривають особистість кожної дитини у процесі мовлення. Вони діють на всіх етапах мовленнєвої діяльності і забезпечують широкий вибір засобів спілкування. Комунікативні якості мови – це властивості, які забезпечують високу організацію мовлення і допомагають зробити його ефективним: доречність, багатство, чистота, точність, логічність, доступність, виразність, правильність.

Педагогічна діяльність має свою специфічність, що полягає в постійному діяльнісному контактуванню з іншими людьми. Робота педагога направлена на формування особистості підростаючого покоління, вироблення у нього певних

правил поведінки у соціумі, розвиток розумових якостей. Окрім психологічних і спеціальних знань, педагог повинен володіти навичками професійного спілкування[1, с.39].

Мова педагога – є головним засобом впливу на дітей дошкільного віку і одночасно взірцем мовлення для його вихованців.

Вдале опановування педагогічної професії неможливе без оволодіння культурою мови і спілкування. Комунікативна культура, має в основі мовленнєву компетентність і визначає потенціал всієї системи освіти, її вплив.

Культура мови педагога – одна з найважливіших якостей його професійної діяльності. Зміст цієї діяльності педагога потребує від його мови ряд специфічних вимог, які мають на увазі певні мовні якості як професійно значущі, необхідні і обов'язкові.

Якість голосу педагога є важливим складником мови. Для педагога він є ключовим засобом роботи з дітьми. До голосу висовується ряд вимог:

– голос не повинен викликати неприємних відчуттів;

– залежно від ситуації, голос педагога повинен інтонаційно змінюватись;

– педагог повинен говорити не для себе, а для слухачів;

– за допомогою голосу педагог повинен вміти вселяти дітям певні вимоги і домагатися їхнього виконання;

– голос педагога повинен бути достатньо витривалим.

Відповідно до цих вимог, голос педагога повинен бути милозвучним, інтонаційно гнучким, витривалим. Важливим компонентом мови є дикція. Дикція – чітке і ясне проголошення звуків мови. Строге дотримання артикуляційних характеристик звуків забезпечить педагогу хорошу дикцію. Нечітка артикуляція спричинить невиразне мовлення і значно ускладнить розуміння мови педагога.

Наступним компонентом мови є орфоепія – правильна літературна вимова всіх слів рідної мови. Правильна літературна вимова складна для

засвоєння, адже вимова не завжди збігається з правописом. Нормам літературної вимови слід вчитися під час практичної діяльності.

Виразність являється важливим елементом мови педагога. Це обумовлено специфікою усного мовлення, в якому неоціненне значення мають інтонація, жести, міміка. Усне мовлення неможливе без використання інтонаційних засобів виразності: логічного наголосу, пауз, мелодійності мови, темпу. Інтонаційне забарвлення мови робить її живою, думка виражається більш повно та зрозуміло. Спрямована на дітей мова вихователя повинна відповідати за змістом їх віку, розвитку та запасу уявлень про навколишнє середовище, а також спиратися на їхній досвід.

Обов'язковим для педагога є володіння методичною майстерністю, невід'ємним є знання засобів та прийомів, які необхідні для надання потрібного впливу на мовлення дітей, а також вміння застосовувати їх у всіх комунікативних ситуаціях[4, с.53].

До мовної культури педагога закладу дошкільної освіти висувається ряд вимог, до них належать: точність, логічність, доречність, виразність, багатство, правильність, чистота. В першу чергу мовлення педагога має відрізнятися точністю. Смисловий зміст промови повинен бути відповідним до інформації, яку покладено в його основу. Слід зазначити, що педагогу слід приділити особливу увагу смисловій стороні мовлення, яка має вплив на формування у дітей точності при вживанні слів.

Логічність також повинна бути характерною ознакою мовленнєвої культури педагога. Логічність має простежуватися в смислових зв'язках компонентів мови і відносинах між компонентами і частинами думки. Саме в дошкільному віці закладаються уявлення про структурні компоненти зв'язного висловлювання, тому педагогу слід над цим задуматися.

Доречність передбачає вживання в мові одиниць, які є відповідними до ситуації та умов спілкування. Особливості розвитку дітей дошкільного віку націлюють педагога на формування у них культури мовної поведінки:

комунікативних навичок; вмінь застосовувати мовний етикет, орієнтуючись на ситуацію спілкування.

Виразність визначається як особливість мови, що захоплює увагу і створює атмосферу емоційного співпереживання. Для того щоб позитивно впливати на формування у дитини довільності виразного мовлення, а також усвідомлення нею змісту промови та вміння висловлювати своє ставлення до предмету розмови, педагог повинен володіти різними засобами виразності (інтонацією, темпом мови, силою та висота голосу).

Багатство мовлення проявляється у вмінні людини використовувати всі мовні одиниці з метою оптимального вираження інформації. У дошкільному віці у дітей формуються основи лексичного запасу, тому багатий лексикон самого педагога є чинником, що сприяє розширенню словникового запасу дитини, а також допомагає сформувати у неї навички точності вживання слів, виразності і образності мови. Мова педагога має бути правильною й відповідною до мовних норм.

В спілкуванні з дітьми слід дотримуватись основних норм української мови: орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних, орфографічних, пунктуаційних. Неприпустимим у мовленні педагога є вживання слів, що не відносяться до літературної мови (слів-паразитів, діалектних і жаргонних слів).

Одне із завдань мовного розвитку дітей дошкільного віку – усунення нелітературної лексики. Вирішуючи це завдання, педагогу необхідно дбати про чистоту своєї вимови [5, с.76]. Правильне використання педагогом невербальних засобів спілкування, його вміння не тільки говорити з дитиною, а й чути її також слід віднести до перерахованих вище вимог.

Запорукою успішності роботи вихователя над мовним розвитком дітей в закладі дошкільної освіти є його знання про встановлені вимоги, їх дотримання і постійне вдосконалення своєї мови.

Висновки/Conclusions. Культура мови, як наука про мову, може і повинна:

– допомогти дітям у оволодінні нормами літературної мови;

– прищепити любов до рідної мови;

– навчити відрізняти літературну мову від розмовної;

– допомогти звільнитися від нелітературних слів.

Для того щоб виступати перед дитячою аудиторією, педагогу потрібно володіти рядом спеціальних навичок. До них відноситься навички:

– підбору необхідної літератури;

– вивчення обраної літератури;

– складання плану;

– написання конспекту;

– орієнтації в часі.

Зазначені вище навички повинні використовуватися у комплексі, в інших випадках виконана робота буде неефективною. Багато у чому успіх залежить і від того, в якій мірі промовець знає предмет мовлення. Задля цього він має бути ерудованою та начитаною людиною.

Покликанням сучасної педагогіки є створення умов для розвитку і саморозвитку особистості дитини.

Позиції педагога у спілкуванні відводиться особлива роль, яка відрізняється визнанням дитини як рівного партнера в умовах співпраці, орієнтується на її інтереси і перспективи її розвитку, важливу роль у цьому процесі відіграє й мовленнєва культура педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика в умовах вищого навчального закладу : навч. посіб. / під заг. ред. С. О. Нікітчиної. Київ : ВД «Слово», 2014. 368 с.

2. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А.М.Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук.; –К.: Видавництво, 2021: – 36 с.

3. Луценко І. Розвиваємо мовлення і спілкування : кн. для дитини від 3

до 6 р. / І. Луценко ; худож. Т. Костецька ; ред. О. Івакін. — К. : Аконіт, 2006. — 66 с. : ілюстр.

4. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія / Г. В. Бєлєнька та ін. ; за заг. ред. І. І. Загарницької. Київ.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.

5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ПОХІДНОЇ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ МАТЕМАТИКИ

Бащук ОленаЮріївна,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики,
Університет державної
фіскальної служби України,
м.Ірпінь, Україна

Вступ, мета роботи. Тема “Похідна” вважається складною в курсі шкільної математики. Однак, “складність” цієї теми полягає в нерозумінні учнями її потрібності. Тому задача вчителя – не навчити учнів механічно брати похідну, а пояснити їм фундаментальну важливість цієї теми. Розглянути задачі, що приводять до поняття похідної.

Матеріали та методи. Вивчення теми похідної у курсі середньої школи – це доволі важкий процес, проте засвоєння цього матеріалу, без сумніву, є дуже важливим. Учні будуть неодноразово стикатися з цим поняттям, як в курсі математики, так і при вивченні й інших предметів – фізики, хімії, економіки. Тому необхідно пояснити їм фундаментальну важливість цієї теми, без чіткого розуміння якої подальше вивчення шкільного курсу математики й інших наук є просто неможливим.

Складність пояснення цієї теми полягає в тому, що похідна – це досить абстрактне поняття, фізичний зміст якого доволі важко пояснити наочно. Якщо, до прикладу, чисельні величини, їхню суму, добуток, піднесення до степеня дуже легко обґрунтувати на прикладах з повсякденного життя (кількість, площа, об’єм та інші), то поняття похідної дуже часто упускається від розуміння учнів, тому вони можуть виконувати вправи на її обчислення чисто механічно, використовуючи формули. Це призводить до того, що учень не зможе впоратися з завданнями, які хоч трішки відрізняються від шаблонних, де треба застосувати математичне мислення. Вчителям потрібно звертати увагу на цей момент і старатися досягнути від учнів повного розуміння матеріалу.

Як показує практика, відносно неважко навчити учнів обчислювати похідну, знаходити похідну в точці, користуючись основними правилами диференціювання. Не викликає особливих труднощів і застосування похідної при дослідженні функції. Але для цього на початку вивчення теми необхідно знайти правильний шлях введення похідної, викласти матеріал на зрозумілому рівні, аби діти усвідомили зміст цього поняття. Для цього, перед вивченням нової теми рекомендується повторити деякий матеріал:

• різні способи подання функціональної залежності та основні поняття цієї теми;

• лінійна функція і її властивості;

• приріст функції та приріст аргументу, продемонструвавши це за допомогою графіків функцій.

Існує чимало способів введення поняття «похідна». Розглянемо декілька з них.

1. Навести задачу, яка показує фізичний зміст похідної. Доцільно буде пов'язати поняття похідної з фізичними величинами, адже до цього часу, завдяки урокам фізики, учням неодноразово доводилося мати справу з такими величинами, як швидкість прямолінійного руху, сила струму, миттєва швидкість та інші.

ф2. Розглянути задачу про продуктивність праці з застосуванням податків [4, с.17].

Нехай функція $V = V(t)$ виражає кількість випущеної продукції V за час t. Потрібно знайти продуктивність праці в момент часу t_0.

За період часу від t_0 до $t_0 + \Delta t$ кількість випущеної продукції зміниться від значення $V_0 = V(t_0)$ до значення $V_0 + \Delta V = V(t_0 + \Delta t)$, тоді середня продуктивність праці за цей період часу $V_{cp} = \dfrac{\Delta V}{\Delta t}$.

Миттєва продуктивність праці V_M у момент часу t_0 можна визначити як граничне значення середньої продуктивності за період часу від t_0 до $t_0+\Delta t$ при $\Delta t \to 0$, тобто $V_M = \lim\limits_{\Delta t \to 0} V_{cp} = \lim\limits_{\Delta t \to 0} \frac{\Delta V}{\Delta t}$.

3. Формулювання означення похідної. Оскільки учні до цього не зустрічалися з поняттям границі, то спершу необхідно сформувати у них поняття приросту функції як зміну аргументу функції.

$\Delta x = x - x_0 \to x = x_0 + \Delta x$

$\Delta f(x) = f(x) - f(x_0) = f(x_0 + \Delta x) - f(x_0) \to f(x) = f(x_0) + \Delta f$

Після розгляду геометричного змісту похідної вводимо означення:

похідною функції в точці x_0 називається число, до якого прямує відношення

$$\frac{\Delta f}{\Delta x} = \lim_{\Delta x \to 0} \frac{f(x_o + \Delta x) - f(x)}{\Delta x} = \lim_{\Delta x \to 0} \frac{\Delta y}{\Delta x}$$

За допомогою запису $f'(x_0)$ позначають похідну функції f в заданій точці x_0. Знаючи це, можна записати подане вище означення за допомогою рівності $y' = f'(x) = \lim\limits_{\Delta x \to 0} \frac{f(x+\Delta x) - f(x)}{\Delta x} = \lim\limits_{\Delta x \to 0} \frac{\Delta y}{\Delta x}$

Отже, щоб знайти похідну функції f в точці x_0:

1) надаємо аргументу x_0 приріст Δx і визначаємо нове значення функції $f(x_0 + \Delta x)$;

2) знаходимо приріст значення функції $f(x_0 + \Delta x) - f(x_0)$;

3) складаємо відношення приросту функції до відповідного приросту аргументу $\frac{f(x_0 + \Delta x) - f(x_0)}{\Delta x}$

4) знаходимо границю цього відношення при $\Delta x \to 0$. Ця границя і буде шуканим значенням $f'(x_0)$ в точці x_0. [1, с.155]

Головна мета кожного вчителя – це розвивати у дітей цікавість до навчання, адже цікавість – це інструмент, який стимулює учнів до більш

глибокого пізнання предмета. Тому дуже важливим є зробити виклад матеріалу більш наочним та конкретним. Основні ідеї математичного аналізу виглядають досить простими , якщо викладати їх на тому інтуїтивному рівні, на якому вони виникли історично і який цілком задовольняє потребу загальноосвітньої підготовки учнів [3 с. 122, 4 с. 135].

Результати та обговорення. Похідна застосовується всюди, де є нерівномірне протікання процесу: це і нерівномірно механічний рух, і хімічні реакції і радіоактивний розпад речовини, і продуктивність праці, і т. д., тому це є важлива тема в шкільному курсі математики, а потім більш досконально її треба вивчати в ВУЗах.

Висновки. Отже, ми переконалися у важливості теми “Похідна”, її ролі в дослідженні процесів науки і техніки, в можливості конструювання за реальними подіями математичні моделі, і вирішувані важливих завдань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алгебра і початки аналізу : проф. рівень : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти / А. Г. Мерзляк, Д. А.Номіровський, В. Б. Полонський, М. С. Якір. – Х. : Гімназія, 2018. – 400 с.

2.БащукО.Ю.Методика вивчення деяких розділів алгебри в загальноосвітніх навчальних закладах. Міжнародний податковий конгрес «Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки». Ірпінь. 2020. С.134-136.

3. Теорія та методика навчання математики, фізики, інформатики : збірник наукових праць. Випуск Х : в 3-х томах. – Кривий Ріг : Видавничий відділ .2019.С. 120-130

4. Харенко С.Б., Кучменко С.М., Чернобай О.Б., Бащук О.Ю., Скасків Л.В., Мамонова Г.В., Салієнко В.Д. Задачі про податки. Математика в рідній школі. 2016. №10. С. 16-21.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ПРИ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

Болокан Іван Георгійович
асистент кафедри машинобудування
Одеська державна академія
будівництва та архітектури
м. Одеса, Україна

Вступ. Інтерактивні заняття – спрямовані на активізацію мислення і поведінки здобувачів освіти, носить здебільшого проблемний та пошуковий характер, сприяє налагодженню оперативного зворотній зв'язок викладача зі здобувачами освіти, забезпечує інтенсифікацію педагогічної праці, стимулює самостійне здобуття знань і забезпечує високі результати. Інтерактивний метод – означає взаємодіяти, перебувати в режимі бесіди, діалогу викладача зі здобувачами освіти.

В відміну від активних методів, інтерактивні орієнтовані на більш широке взаємодія здобувачів освіти не тільки з викладачем, але і один з одним, на активність здобувачів освіти в процесі навчання. Роль викладача на інтерактивному занятті зводиться до напрямку діяльності здобувачів освіти.

Інтерактивне навчання - це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності. Здобувачі освіти, здобуваючи знання і навички, створює тим самим базу для роботи з вирішення проблем після того, як навчання закінчиться.

Мета роботи. Розглянути підходи щодо поняття «інтерактивні методи при проведення занять».

Матеріали і методи. У сучасній педагогічній літературі розрізняють три типи інтерактивності в навчальному процесі:

— Взаємодія здобувача освіти і предмета навчання.

Цей тип інтерактивності визначає процес інтелектуального взаємодії здобувача освіти з предметом, в результаті чого змінюється рівень підготовки здобувачів освіти, його інтелектуальний рівень.

— Взаємодія здобувача освіти і викладача.

Викладач формує мотивацію до навчання, пропонуючи увазі здобувача освіти певний матеріал для отримання інформації, демонструючи застосування навичок при моделюванні певної ситуації (завдання).

— Взаємодія здобувача освіти.

Даний тип інтерактивності передбачає взаємодію здобувачів освіти між собою, окремо взятого здобувача освіти з іншими здобувачами освіти в складі групи або без неї, в присутності викладача або без нього в реальному часі.

Останнім часом популярним стає новий інтерактивний метод навчання - вебінар. Вебінар (анг. Webinar) - це віртуальний семінар (лекція, бесіда) в синхронному режимі, що дозволяє слухачам брати активну участь в процесі навчання за допомогою питань, вираження думки, спілкування з усіма учасниками. Це так зване онлайн-навчання: викладач веде семінар, комп'ютер з веб-камерою транслює, онлайн аудиторія семінар дивиться, слухає і задає питання в прямому ефірі.

Після завершення заходу залишається запис, який теж можна використовувати з метою навчання. Однак таке дистанційна освіта не може замінити повноцінного навчання, тому що втрачається емоційна складова, яка виникає в момент безпосереднього контакту викладача і аудиторії. Одже, вебінар - це одна з форм дистанційного навчання.

Лекція-візуалізація. Дана лекція вчить здобувачів освіти перетворювати усну і письмову інформацію у візуальну форму, виділяючи при цьому найбільш значущі і істотні елементи. На лекції використовуються схеми, малюнки, креслення і т.п., до підготовці яких залучаються здобувачі освіти. Проведення лекції зводиться до зв'язного розгорнутому коментування викладачем підготовлених наочних посібників. При цьому важлива логіка і ритм подачі навчального матеріалу. Даний тип лекції добре використовувати на етапі введення здобувачів освіти в новий розділ, тему, навчальну компоненту. Візуальне уявлення матеріалу допомагає виробити у здобувачів освіти більш чітке уявлення про більшості розділів курсу який вивчається.

Лекція з розбором конкретної ситуації, викладеної усно або у вигляді короткого діафільми, відеозапису і т.п. здобувачі освіти спільно аналізують і обговорюють представлений матеріал. Метод зручний при вивченні прикладних дисциплін.

Результати і обговорення. З огляду на вище сказане, зазначимо взаємозв'язку процесу навчання, що виникають під час проведення заняття в такій формі: здобувач освіти-здобувач освіти (розвивається вміння будувати взаємини в середовищі однолітків, уміння аргументовано доводити свою думку, вміння швидко реагувати на виникаючі зауваження і питання, розширюється кругозір), здобувач освіти-викладач (процес навчання відбувається в індивідуальному порядку з використанням зворотного зв'язку). Таким чином, розкриваються всі можливості інтерактивного підходячи в навчанні.

Зауважимо, що наведений спосіб проведення занять легко модифікується. Досить внести можливість використання технічних засобів (Комп'ютер, ноутбук), як спектр перевірених завдань значно розширюється. Може бути заздалегідь видано одне завдання для всієї підгрупи і можливості захисту всього проекту цілком за допомогою презентації. Після вивчення чималої частини матеріалу, об'єднаного по будь-якою ознакою, може бути проведено брейн-ринг (на дошці виникають умови задач по порядку; перша з підгруп, готова запропонувати рішення, відстоює його біля дошки (інші можуть задавати питання). Таким чином, набираються бали. Важливо, що при будь яких обставинами здобувача освіти залишається активним учасником процесу, все здобувачі освіти активно комунікують між собою, виявляється зворотний зв'язок з викладачем.

Висновок. Під час пандемії метод проведення інтерактивних занять є дуже важливим елементом для покращення якості освіти здобувачів освіти. Завдяки використанню інноваційних мультимедійних технологій здійснюється не тільки досягнення високої наочності занять, але створюється принципово нове та своєрідне середовище, яке сприяє розвитку творчих індивідуальних і

колективних здібностей здобувачів освіти, формуються навички ефективного спілкування, спрямованого на досягнення позитивного результату у навчанні.

Впровадження інтерактивних форм навчання - одне з найважливіших напрямів удосконалення підготовки здобувачів освіти у сучасному навчальному закладі. Основні методичні інновації пов'язані сьогодні із застосуванням саме інтерактивних методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. - К., 2003. - 192 с.

2. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: Інтерактивний підручник для педагогіки ринкової системи освіти. / Підласий І.П.- К.:Слово,2006. – 615 с

3. Бондарчук Н.В. Інноваційні технології в освіті / Н.В.Бондарчук, О.І.Булейко. // Педагогічний альманах. – Вінниця – 2011. – Випуск 9. – С. 207 213.

УДК 3.37.09

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНІЙ МУЗИЧНІЙ ОСВІТІ

Бонь Ігор Іванович,
Бонь Лариса Миколаївна
викладачі
Канівський фаховий коледж культури і мистецтв
Уманського державного
педагогічного університету імені П. Тичини
м. Канів, Україна

Вступ. Освіта є специфічною галуззю професійної діяльності, наукове обгрунтування якої полягає у комплексному гуманітарному знанні про людину під час її становлення і самореалізації в природі, культурі та соціумі. Саме це комплексне знання, що підлягає опануванню під час професійної підготовки сучасного музиканта — виконавця і педагога, розглядається авторами у запропонованому дослідженні.

Мета роботи. Дослідження інноваційних технологій та їх значення у розвитку сучасної музичної освіти.

Матеріали та методи. Аналіз науково-теоретичних джерел засвідчує, що питання використання інноваційних технологій справді є нагальним у системі освіти. Так, зокрема, дане питання досліджували С. Подмазін, А. Коджаспаров та ін. Проблеми творчості та музичної освіти знайшли своє відображення у роботах В. Андрєєва, М. Гончаренка, Я. Пономарьова, В. Рибалка, С. Рубінштейна та ін. Особливості використання діалогового підходу у мистецькій освіті досліджував Л. Паньків. Загальні проблеми підготовки фахівців творчих спеціальностей у своїх роботах відображали Т. Островська, Я. Романчук та ін.

Результати та обговорення. З аналізу сучасного стану вітчизняної освіти можна зробити висновок про взаємодію двох різноспрямованих факторів. Так, зовнішній пов'язаний із зміною ціннісних орієнтирів, рівнем фінансування,

матеріальним забезпеченням освітніх закладів; внутрішній свідчить про те, що рушійною силою розвитку сучасної освіти є інноваційний рух, який набуває дедалі більшої масштабності. Під інноваціями починають розуміти особливу організацію діяльності і мислення, що охоплює всю сферу освіти і підготовки кадрів. Найелементарніша інновація володіє величезним системним ефектом у плані впливу на інші компоненти навчального процесу, загальну структуру навчального змісту і діяльність педагогічних колективів.

Педагогічні нововведення сьогодні здійснюються під час усіх освітніх процесів — самоосвітнього, дослідницького, управлінського, психологічного тощо. Інноваційні педагогічні ідеї розвиваються відповідно до нової освітньої парадигми, сутність якої полягає передусім у зміні самого ставлення людини до світу: не оволодіння світом, а осмислення людиною свого місця в цілісній світобудові. Монологізм у викладенні замінюється діалогом, суб'єкт — суб'єктними відносинами, а далі перспектива цілісного інтегративного розуміння змісту навчально-виховного процесу. Гуманізація освіти включає наукову рефлексію в контекст культури, а принцип діалогічного ставлення до світу відкриває діалог культурних світів; у ширшому масштабі йдеться про екологізацію свідомості людини в культурі. Тому найбільш екологічною стає концепція особистісно орієнтованого виховання й освіти, яка випливає з духовного потенціалу української ментальності. Така концепція утверджує творчі, живі, взаємодіючі відносини вихователя і вихованця. Щоб реалізуалися найкращі можливості учня, ці відносини мають грунтуватися на баченні актуальності і потенціалу особистості вихованця, на сприйнятті його цілісності і значущості як особистості. Отож, особистісно орієнтований тип освіти ми розглядаємо як подальший розвиток ідей і досвіду розвиваючого навчання, як становлення якісно нової освітньої системи, завдяки якій відбувається трансляція культури в нові покоління.

Величезного значення у зв'язку з викладеним вище набуває проблема взаємовідносин особистості з мистецтвом, зокрема, з музикою. Музичне

мистецтво стає одним із найважливіших інструментів визначення художньо-творчої і духовно-ціннісної спрямованості особистості.

Музика є універсальною динамічною моделлю життя і загальнолюдського духовного досвіду. В музичній діяльності — композиторській, виконавській, слухацькій — ми знаходимо своєрідні канали залучення до духовного надособистісного буття через розчинення індивідуального у всезагальному. Така інтеграція досвідів схожа з ефектом духовної синестезії, коли актуалізуються не лише сукупність відчуттів, а й архетипи і досвіди різних культур [1, с. 3]. Осягнення сутності такої моделі в музичній діяльності (сприйняття, виконання, викладання) є проявом музичних здібностей і високого духовного потенціалу особистості, що формується в усіх ланках музичної освіти. Це зумовлює практичну потребу у підготовці в системі вищої музичної освіти фахівця якісно нового типу, зокрема й на факультетах музичного мистецтва в університетах культури і мистецтв. Тим часом стан вітчизняної музичної освіти є неоднозначним: з одного боку маємо досить високі досягнення вітчизняної музичної школи на світовому рівні; з іншого, спостерігається «техногенність» і неодухотвореність музикантів сьогоднішнього покоління — випускників музичних коледжів, університетів культури і мистецтв та музичних академій. Проте, високий технічний рівень виконання сучасних музикантів, конкурсні регалії не можуть замінити глибоко осмислену, «пережиту» концепцію і проникненість, особистісний тон вираження.

Разом з тим, як справедливо зауважує В. Г. Ражніков, «у музичних вузах ще панує клановий концептуалізм, образне кліше, особистісна безликість та безадресність стосовно сутності музичної творчості. Це породжує суперечності між особистісною і продуктивною природою музичної художньої творчості та неособистим, нетворчим, а інколи відчуженим викладанням» [2, с. 41]. Особистісно орієнтована концепція, яка грунтується на взаємопов'язаних діалогічних відносинах, означає, що персоналізація педагогічної взаємодії в процесі індивідуального навчання передбачає використання особистісного

досвіду під час взаємодії викладача та студента, тобто діалоги та трилоги: студент — музичний твір — викладач. Соціальний контекст, що задає координати цієї взаємодії, створює умови для взаємного особистісного розвитку та творчої самореалізації в ньому.

Внаслідок вказаних суперечностей, що існують у практиці професійної підготовки музикантів (виконавців і педагогів) актуальними стають моделі навчального процесу, які грунтуються на проведених принципах особистісно орієнтованого підходу. Це: принцип культуровідповідності, діалогу, міжпредметних зв`язків, творчої організації навчального процесу, а також принцип врахування специфіки професійної діяльності музиканта та індивідуальних якостей його особистості.

Порівняльно-педагогічні дослідження практики навчання дають можливість створити цілісне уявлення про світовий досвід інноваційних пошуків щодо побудови навчального процесу вищої школи. Вчені вважають, що завдяки інноваційним дослідженням навчальний процес збагачується різними видами пошукової діяльності. Це: дослідницька (постановка проблеми, висунення та перевірка гіпотез, генерація ідей тощо); ігрова — в предметно-змістовому та соціально-психологічному аспекті; рефлексивна — в гносеологічному та емоційно-особистісному плані. Такі види пошукової діяльності спрямовані на активізацію розвиваючого потенціалу навчання, на партнерські взаємовідносини педагога і учня, особистісну включеність усіх учасників навчання в цей процес, особистісно-професійну здатність педагога до гнучкої взаємодії з учнями, що загалом відповідає сутності і змісту особистісно орієнтованого виховання й освіти.

Пошуковий підхід реалізується в моделях навчання на основі дискусії, дослідження і гри.

Дискусійна модель за своєю природою є діалогічною. Її реалізація сприяє розвитку дивергентного мислення, толерантності і комунікативної компетентності. Експериментальне дослідження процесу формування духовного потенціалу студентів вищих навчальних закладів культури і

мистецтв показало, що оптимальним в рамках цієї моделі є використання методу синектики (мозкової атаки) на основі метафоричного мислення, а також методу художньо-педагогічної інтерпретації.

Навчальна модель на основі дослідження спирається на безпосередній досвід учня. Для педагога важливими є участь у роботі і мінімальна екстраполяція власного досвіду в пошуковий процес студента. Дослідницька модель відповідає вимогам, що їх висувають до професійної підготовки фахівця. Він має бути здатним самостійно застосовувати методи наукового пізнання в усіх видах музичної діяльності: значний дослідницький потенціал притаманний методам герменевтичного контексту, ідеальних типів і монтажу (художнього синтезування).

Монтаж як художній метод грунтується на синтезі образних рішень, що складає силу його впливу інтуїтивно-чуттєве цілісне осягнення смислу музичного твору, так зване «вершинне переживання», катарсіс. Монтаж можна визначити як мозаїчний, вертикальний, горизонтальний, поліфонічний, асоціативний спосіб організації музичного матеріалу. Монтаж сприяє невербально-образному діалогу в просторі заняття музикою, активізуючи уяву, ідентифікацію, синтезування, дивергентне мислення.

«Ідеальний тип» — це цілісний образ, створений уявою з окремих точно встановлених рис. Метод ідеальних типів дає змогу дослідити ціле на основі взаємодії його складових. У педагогіці метод ідеальних типів виявляє себе в моделюванні педагогічної діяльності, в розвитку «Я — концепції» педагога. В музичній педагогіці можлива проекція цього методу в моделюванні виконавського образу музичного твору [1, с. 17].

Метод створення культурного контексту широко використовується в практиці музичного виховання. Він виявляє спільність мови культури і мови мистецтва, дає можливість поєднати об'єктивні знання з досвідом художнього сприйняття конкретної особистості. У разі застосування дослідницької моделі відбувається «переозначення» смислу музичного твору із суб'єктивно даного в особистісно-значущий. Цей метод сприяє формуванню культурної

самоідентифікації особистості музиканта як одного з провідних принципів особистісно орієнтованої освіти.

Загальна стратегія дослідницької моделі навчання реалізується в специфічних методах гуманітарного знання, серед яких — інтерпретація тексту як соціокультурного феномена. Співбуття тексту завжди постає як співбуття, завжди — на межі двох свідомостей, двох суб'єктів.

Ігрова модель навчання дає змогу активізувати творчий потенціал для оволодіння знаннями, застосовувати їх у реальному житті. На факультеті музичного мистецтва модель на основі гри може застосуватися під час вивчення предметів будь-якого циклу. Метод імітаційного моделювання грунтується на ідентифікації з конкретною людиною, станом, ситуацією.

Моделі навчального процесу, розглянуті вище, реалізують принципи особистісно орієнтованої освіти у взаємодіючій єдності, корелюючи з уявленнями загальносвітової методології про особистість як цілісну систему, що для інтегративного гармонічного зростання і саморозвитку потребує інтегративного середовища.

Сучасна музична освіта має максимально залучати перспективні інформаційні технології «мультимедіа», які дають змогу одночасно представляти текстову, графічну та аудіоінформацію. Впровадження гіпертекстових технологій у процес викладання спеціальних дисциплін сприяє створенню «синестезійної» інноваційної моделі. Синестезія є вельми продуктивною в музиці, якщо грунтується на комплексній дії аналізаторів. Це сприяє поглибленню ідентифікації, розвитку творчої уяви, асоціативних зв'язків і артистизму.

У процесі проведеного лонгітюдного дослідження щодо формування духовного потенціалу студентів музичних спеціалізацій в ролі найбільш ефективних інноваційних технологій було обрано проективну техніку та арт-терапію. Система арт-терапевтичних занять, побудованих на одночасному поєднанні різних способів самовираження (музика і спів, рух і танець, драма, поезія, композиція) дає змогу вирішити виховні коригувальні,

психотерапевтичні, діагностичні та розвиваючі завдання. Інтеграція цього напряму з психологією і педагогікою, на думку багатьох вчених, дасть можливість створити таку гуманістичну методологію, яка б гармонічно поєднувала досягнення науки і досвід мистецтва.

Висновки. Таким чином, особистісно орієнтований підхід викликає до життя інноваційні моделі, що забезпечують умови для духовно-творчого саморозвитку особистості музиканта в системі закладів музичної освіти. В особистісно орієнтованому освітньому процесі використовуються методи, які враховують індивідуальні властивості особистості, забезпечують її ціннісно-смисловий розвиток, формують здатність до моральної саморегуляції і творчої самореалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вопросы музыкальной педагогики. – № 5 – М.: Музыка – 2006.
2. Махмутов М. Современный урок. – М.: Педагогика – 1985.
3. Надырова Л.Л. Струны общности: теоретические основы развития эмпатии у студентов. — Владимир: ВГПУ – 1999.
4. Ражников В.Г. Динамика художественного сознания в музыкальном обучении. — М.: Музыка – 1993.
5. Щедровицкий П. Новшества и инновации//Учительская газета.– № 5 — 1995.

УКРАЇНСЬКИЙ ОРНАМЕНТ ЯК ДЖЕРЕЛО НАЦІОНАЛЬНО – ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ДИТЯЧИХ ХУДОЖНІХ ШКОЛАХ ТА НА ХУДОЖНІХ ВІДДІЛЕННЯХ ДИТЯЧИХ ШКІЛ МИСТЕЦТВ

Гарнага-Базілей Альона Вікторівна
Викладач вищої категорії художнього відділу
Київська дитяча школа мистецтв №5
ім. Л. М. Ревуцького
м. Київ, Україна

Вступ. Виховання дітей – дуже відповідальна справа. Перед викладачем образотворчого мистецтва постає багато складних і водночас надзвичайно важливих завдань. Ми маємо не тільки дати дітям технічні навички виконавської майстерності, розкрити і розвинути їх природні здібності, спонукати їх до творчості, а й допомогти сформуватися гармонійній особистості, зорієнтувати дитину на справжні моральні цінності, зберегти і примножити доброту, людяність, любов до рідної землі, природи, повагу до держави та людей. І при цьому підтримати допитливість учнів і зробити процес виховання цікавим і бажаним. До вирішення цих проблем необхідно підходити творчо і змістовно. Як свідчить історичний досвід, без національно – патріотичного виховання молоді неможливо зберегти державу, зокрема націю. Патріотичне виховання покликане формувати в молоді високі моральні якості та ідеали, почуття любові до своєї Батьківщини, потребу в служінні їй. Воно орієнтоване на формування свідомого громадянина, патріота, професіонала, людини зі шляхетними особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями та поведінкою, спрямованими на саморозвиток.

Аби по – справжньому пізнати свій рідний народ та інші народи, необхідно вивчати їх історію, мову, культуру. І не тільки культуру, що створена талановитими архітекторами, художниками, музикантами, акторами,

письменниками, вченими, але й ту, що впродовж багатьох століть творилася і плекалася в народному середовищі, передавалася від покоління до покоління, безперервно розвивалася і водночас зберігала певні стійкі риси, які утверджувалися, поширювалися, тобто ставали традиційними. Ця традиційна культура тісно пов'язана з природними умовами, історичним буттям народу, способом його життя, діяльністю, характером, психологією. Вона виражена в різних формах: матеріальній (будівлях, знаряддях праці, ремеслах, саморобних засобах транспорту, одязі, їжі) і духовній (звичаях, обрядах, традиційних знаннях, мистецьких виробах, творах усної народної творчості тощо).

Мета роботи. Метою даної роботи є пошук форм та методів національно – патріотичного виховання учнів у дитячих художніх школах та на художніх відділеннях дитячих шкіл мистецтв шляхом вивчення і створення українського орнаменту.

Матеріали і методи. Одним із невичерпних джерел натхнення є традиційний український орнамент. Орнамент, як основний засіб оздоблення виробів декоративно – ужиткового мистецтва, занурює нас в у світ, де існує незліченне розмаїття форм, видів, пластики елементів, варіантів їх поєднань та практичного застосування (у художній вишивці, декоративному розписі, текстилі, витинанці, рельєфі, дизайні інтер'єру тощо).

Український орнамент своїм корінням сягає глибини віків і являє собою язичницькі символи тієї доби. В складні часи становлення людства символіка була суто практичною та утилітарною. Це були обереги, призначені для захисту своїх господарів від злих сил та природних катаклізмів. З часом символи – обереги стилізувалися і перетворювалися більшою мірою на прикрасу. Але попри стилізацію у будь – яких орнаментах легко вгадуються їх практичне минуле та вірування давніх слов'ян.

Невід'ємною частиною роботи над орнаментом є процес стилізації – свідоме перетворення природного об'єкта на виразний образ, наділений характером, естетичними якостями. При цьому дуже важливо не тільки спостерігати об'єкт зображення або скопіювати зовнішню форму, але й

прагнути пізнати його, зрозуміти внутрішню структуру, що визначає цю форму. Тобто треба активно творчо переосмислити форму аналога, побачивши красиве у рідній природі і відобразити це у своїй композиції.

Вивчення та створення орнаменту сприяє розвиткові образного світосприйняття, що поєднує у собі цілий комплекс естетичних та психологічних факторів – це спостереження, вивчення та аналіз, відтворення, співставлення, узагальнення, трансформація, творча інтерпретація, комбінаторні здібності... Коли дитина творить, вона вже не пасивно споглядає красу, вона її емоційно переживає, занурюючись у світ власної творчої індивідуальності і через це – приходить до самоідентифікації та неодмінно відчуття власної співпричетності до культури, мистецтва України, почуття власної гідності. Власне творче досягнення, можливо і невеличке на перший погляд, викликає у школярів почуття поваги й особистої причетності до здобутків нації, заохочує їх до активного соціального життя, стимулює бажання зробити щось значне для свого народу, формує громадянську позицію.

Завдання формуються таким чином, щоб розвивати емоції, пробуджувати цікавість, стимулювати активність, збагачуючи знаннями та розвиваючи творчі здібності учнів.

Працюючи над створенням рослинного орнаменту, учні самостійно, за власним вподобанням, обирають елемент, характерний для української природи, замальовують його, ретельно вивчаючи характерні особливості форми. Важливо звертати увагу дітей на те, що деякі рослини, на жаль, є рідкісними, занесені до Червоної книги України, обговорювати з учнями проблеми збереження зникаючих видів рослин, тварин. Прищеплювати дітям дбайливе, відповідальне ставлення до природи, мистецтво бачити красу в усьому: у кожній рослині, звірятку, комашці… Разом з класом дізнаємося про символічне значення квітки, шукаємо її на зразках традиційних орнаментів, після чого стилізуємо, але по – своєму, не копіюючи побачені аналоги, прагнучи втілити у малюнку власні почуття, емоційне ставлення до зображуваного. Паралельно з вивченням та створенням традиційних схем

орнаменту, уявляємо, на яких предметах домашнього вжитку вони могли б бути застосовані (стрічковий орнамент, у колі, прямокутний, сітчастий тощо)

Результати і обговорення. Дуже подобаються учням завдання на застосування орнаменту у декорі побутових предметів, одягу чи інтер'єру (ескізний варіант або виконання у матеріалі). Це чудова можливість не лише вивчити нову техніку, а ще й власноруч створити красиву унікальну річ, якою можна прикрасити помешкання, або зробити стильний дарунок. Із величезним захопленням діти декорують власний одяг (футболки, сукні, парасолі), і потім вдягають його, отримуючи радість від результатів своєї праці, винагороду за своє терпіння і наполегливість. У кожному окремому випадку передбачається свій варіант вирішення завдань при загальних установках, наголошується на оригінальності роботи кожного учня, нешаблонності мислення. Виходячи з одного і того ж завдання різні автори створюють власне художньо – образне рішення, унікальне і неповторне. В процесі роботи над завданням створений образ визріває, уточнюється, розвивається у конкуруючому порівнянні з іншими варіантами і у закінченому вигляді постає як авторське трактування художньо – образного рішення теми, що завжди несе відбиток творчої індивідуальності автора. Його емоційний стан, особисте ставлення до теми, творчі здібності дозволяють знайти необхідний ступінь відповідності форми та змісту, міру співвідношення об'єктивного і суб'єктивного, раціонального і емоційного. Символ – одна з могутніх підвалин культури. Загальновизнано: справжнє мистецтво – символічне. Проте символізм властивий не лише художній творчості, а й політиці, ідеології, освіті, моралі…

Символіка – поняття загальнолюдське і національно специфічне, етногенетичне. Українська система символічного відображення світу належить до найдавніших і найбагатших систем традиційної культури на планеті. Орнамент не був самостійним твором, його декоративно – ужиткове призначення неодмінно підштовхує нас до ширшого розгляду теми – виникає необхідність у вивченні побуту, тих речей, для прикраси яких він створювався. Особливо ретельно прикрашалися не буденні речі, а ті, що використовувалися

під час урочистих подій, предмети культового призначення: святковий одяг, елементи традиційної та релігійної обрядовості.

Кожна держава має свої відзнаки. Крім офіційних атрибутів держави – герба, прапора, гімну, які презентують нашу країну на міжнародних зустрічах, симпозіумах, змаганнях, існують ще й народні символи. Їхнє призначення: збереження і примноження історичної пам'яті народу певної території, тобто така собі соціальна ідентифікація. Елементами народної самобутності наділені рослини, тварини, предмети побуту і їжа, музичні інструменти тощо.

Українським візерункам притаманні як геометричні орнаменти, так і рослинні, зоологічні, антропоморфні. Про те, що це ремесло було в пошані на нашій землі здавна, свідчать кам'яні скіфські баби, на яких добре збереглися схематичні орнаментальні зображення на одязі.

Успішне розв'язання завдань виховання патріотизму в школах залежить від форм організації та змістовного наповнення навчально-виховного процесу, пошуку яких я намагаюся приділяти особливу увагу.

Протягом навчального року на художньому відділенні ми регулярно організовуємо заходи, присвячені національним святам. Звичаї, як і мова, вироблялися протягом усього довгого життя народу, і є тими прикметами, візитними картками, за якими розпізнають народ не тільки в сучасному світі, а і в історичному минулому. Традиційна обрядовість виникла як органічний зв'язок духовного і матеріального у процесі буття. На жаль, не рідко помічаю, що у багатьох родинах свята втрачають свій глибинний зміст, перетворюючись на гастрономічний ритуал. Тому у бесідах, тематичних уроках з учнями намагаюся донести до них якомога більше інформації про значення, походження цих свят, традиції, пов'язані з його відзначанням. Утвердженню патріотичних почуттів, співпричетності до важливих подій сприяє участь школярів в організації цих свят (тематичні виставки, конкурси…)

Зміст завдань має бути побудовано так, щоб вони були цікаві сучасному школяру, викликали запитання, спонукали його мислити, відчувати, висловлювати власну думку. Важливою умовою є постійний розвиток

емоційного світобачення, здатності виявляти своє ставлення до життєвих ситуацій і подій, явищ та оточення. Вивчаючи традиційний орнамент, захоплюючися його красою, розмаїттям форм, гармонійністю, дитина поступово відмовляється від шаблонного сприйняття й відтворення композицій на українську тематику. Вона починає відчувати глибину засобів, через які відтворювали своє ставлення до оточуючого світу багато поколінь українців. Намагається творчо переосмислювати та інтерпретувати форми, які зображує в своїх роботах. Помічає, що існують певні особливості, притаманні саме українській орнаментиці, які вирізняють його з-поміж інших. Дізнається про його символічний зміст, метафори та алегорії. Відчуває щось близьке, рідне з дитинства, бо завжди бачила світ традиційної української вишивки, кераміки, ткацтва, розпису, що оточував її з народження, що сприймалося підсвідомо, як своє, рідне.

Поєднання національних культурних традицій та здобутків культурної спадщини, орієнтація на високохудожні зразки класичного і сучасного мистецтва поступово призводить учня до володіння певною базою знань, з якої дитина може черпати натхнення і відчуває бажання до поглиблення цих знань, потяг до детальнішого вивчення матеріалу, який надалі служитиме надійним підгрунтям для створення власних серйозних і цікавих творчих композицій.

Засвоєння пропонованої інформації дозволить розширити знання про український народ, багатство, розмаїття і високу гуманістичну наповненість його традиційної культури, глибше усвідомити і збагнути те, що у винятково складних і несприятливих умовах свого історичного буття наш народ упродовж віків зберігав самобутність і невичерпну творчу силу, був активним учасником і повноцінним суб’єктом розвитку загальнолюдської цивілізації. Без таких знань неможливе і відповідне самоусвідомлення приналежності до свого народу – те визначальне і неодмінно притаманне людині, що називається національною свідомістю і гідністю.

Висновки. Споглядання найкращих зразків орнаментів, створених видатними народними майстрами та професійними митцями, милування ними,

загострення уваги дітей на характерних рисах, притаманних певному регіону, розуміння значення символіки сприяє глибшому проникненню у вивчення традицій свого народу, уваги до свого коріння. Глибоке пізнання духовного середовища свого народу, його звичаїв, мови, традицій, символіки – це органічна потреба кожної людини, котра прагне до самовдосконалення, духовності, культури.

Отже, для найбільш ефективного і успішного особистісного розвитку учнів в системі навчання і виховання важливо застосовувати різноманітні форми і методи роботи з дітьми, серед яких вищенаведені. В процесі дослідження встановлено, що найбільш ефективним для формування свідомої особистості є дошкільний та молодший шкільний вік.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Тарасенко Г. Щоб серце відгукнулось на красу : середовищний підхід до організації освітнього процесу/ Дошкільне виховання. – 2015.

2. (Дмитренко М. Що таке символ? // Словник символів. – К., 1997).

3. Наталевич Наталія. Духовна спадщина стародавніх слов’ян: міфи, знаки,символи.

КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Герич Володимир Іванович,
викладач кафедри розвідки
факультету підготовки спеціалістів
військової розвідки та спеціального призначення,
Військова академія
м. Одеса, Україна

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Відповідно до Концепції військової кадрової політики у Збройних Силах України головною метою військової кадрової політики є створення умов для гарантованого та якісного комплектування Збройних Сил персоналом, спроможним виконувати завдання за призначенням, і його ефективне використання. Без сумніву, підготовка фахівця потребує комплексного підходу, який полягає у формуванні загальних та професійних компетентностей у різних сферах: гуманітарній, соціальній, технічній, військовій тощо. Для підготовки офіцера-професіонала визначальним є інтелектуальний, моральний, естетичний, духовний, фізичний розвиток. Особливої актуальності набуває формування комунікативних компетентностей, тому тема наукової розвідки є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування комунікативної компетентності у системі вищої освіти стали предметом наукового дослідження В. Данилова, Б. Ананьєвої, Г. Ніколаєва, В. Приходька, Г. Андреєвої, Н. Бутенко, О. Леонтьєва, Ю. Ємельянова, Р. Немова, Н. Волкової, І. Шитової, І. Підласого, І. Тараненко, Л. Яковлевої та ін.

Мета статті – визначити важливість комунікативної підготовки військових спеціалістів.

Виклад основного матеріалу дослідження. «Компетентність у смисловому значенні охоплює три аспекти: знання, уміння, навички. Термін *компетенція* широко використовується в наш час там, де йдеться про

навчання і виховання. *Компетентність* – це комплексна характеристика особистості, яка вбирає в себе результати попереднього психічного розвитку, знання, уміння, навички; має здатність до творчого вирішення завдань, ініціативності, самостійності, самооцінки, самоконтролю; це сформованість інтелектуальних операцій, спрямованість у діяльності, усвідомленість і мотиваційна насиченість» [5].

Широке розуміння комунікативної компетентності передбачає здатність особи доцільно використовувати вербальні й невербальні засоби спілкування в конкретній ситуації з метою досягнення позитивного результату. Таке вміння формується низкою чинників: знання мовної системи, обізнаність у культурній сфері (література, театр, кіно тощо), досвід спілкування між людьми, володіння хоча б елементарними психологічними навичками та ін.

У контексті філософської науки комунікацію розглядають як спілкування, входження у взаємини на основі та за допомогою різних засобів людської взаємодії. Поняття комунікативної компетентності пов’язане з поняттям спілкування. Без сумніву, життя й діяльність суспільства неможливе без спілкування. Воно виконує найважливіші функції:

1) контактну;
2) спонукальну;
3) інформаційну;
4) координаційну;
5) пізнавальну;
6) емотивну;
7) впливову;
8) налагодження стосунків [2, с. 28].

Для спеціалістів військової сфери ці функції комунікації набувають більшої значущості. Від того, як керівник підрозділу сформує думку, як донесе завдання до відома підлеглих, залежить успіх військової операції, а в широкому розумінні – життя людей. Такі ознаки мовлення, як чіткість, логічність, точність, багатство, стають визначальними для здійснення комунікації фахівців

військової галузі. Складність виявляється ще й в тому, що проблема формування комунікативних компетентностей актуальна як для викладачів вищих військових навчальних закладів, так і для курсантів, оскільки кожен із них в майбутньому – офіцер, командувач, тобто особа, яка керує процесом.

Психологи розрізняють три групи базових комунікативних вмінь, що забезпечують комунікативний досвід педагога: уміння міжособистісної комунікації (вміння передавати інформацію, уміння користуватися вербальними й невербальними засобами передачі інформації, уміння організовувати і підтримувати педагогічний діалог, уміння активно слухати учня); вміння сприймання й розуміння один одного (уміння орієнтуватися в комунікативній ситуації педагогічної взаємодії, уміння розпізнавати приховані мотиви й психологічні захисти учня, уміння розуміти емоційний стан слухача тощо); уміння міжособистісної взаємодії (уміння організовувати спільну діяльність, уміння керувати груповою динамікою, уміння приймати адекватну рольову позицію, уміння надавати психологічну допомогу, уміння розв'язувати конфлікти, уміння приймати позицію конструктивної конфронтації) [1]. Фактично всі базові вміння й покладено в основу поняття «комунікативна компетентність». Завданням педагога вищої школи є формування зазначених вмінь у слухачів вищої військової школи.

Для будь-якого фахівця актуальним є вміння сприймати й засвоювати необхідну інформацію, швидко сприймати будь-яку форму мовлення, здійснювати продуктивну діалогічну комунікацію, обирати найдоцільніші мовні засоби залежно від ситуації та мети спілкування. Знання рідної мови, її багатств і можливостей, мовна та комунікативна компетентність – потреба кожної людини. Культура мови полягає не тільки в тому, щоб знайти точне слово для вираження своєї думки, але і найбільш доречне, а отже – ефективне, комунікативно виправдане.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму.

Успіх, імідж, професійний ріст значною мірою залежать від багатства словникового запасу, від рівня володіння мовними ресурсами, сформованості

мовленнєвих навичок. Оскільки мова є головним носієм інформації, то від рівня комунікативних компетентностей залежить безпосередньо здатність особою виокремлювати потрібну інформацію, засвоювати її та аналізувати. Вивчення дисциплін мовознавчого й психологічного циклів стають одними з визначальних для фахівців військової сфери.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Айсмонтас Б. Б. Педагогическая психология [Электронный ресурс]: электронный ученик / Б.Б.Айсмонтас. – Режим доступа: http://www.ido.rudn.Ru/psychology/pedagogical_psychology/metod.html.

2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2009. – 342 с.

3. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: [навчальний посібник] / Н.П.Волкова. – К.: Академія, 2006. – 256 с.

4. Кучерук О.А. Методи формування комунікативної компетентності в процесі дидактичного дискурсу /Кучерук О.А.//Вісник ЖДУ імені Івана Франка. – 2010 - №53 – С. 77-81.

5. Що таке компетентність? [Электронный ресурс]. Режим доступа: ttps://sites.google.com/site/komunikativna21234567890/

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ЕФЕКТИВНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гладких Жанна Георгіївна,
аспірант, практичний психолог
Приходько Ганна Вікторівна,
викладач української мови та літератури
ВСП Дніпровський фаховий коледж
інженерії та педагогіки УДХТУ
м. Кам'янське, Україна

Вступ в тезах представлено ефективні підходи до вивчення питання комунікації, основні механізми сприйняття людьми одне одного під час міжособистісного спілкування, адже комунікативна толерантність є однією з актуальних і важливих проблем сучасної психології.

У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр. наголошено, що «сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян».

Професійна компетентність педагога – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність викладача успішно здійснювати професійну діяльність[1]

Мета дослідження формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності викладача, оскільки вона виступає духовно-моральним чинником і науковим змістом освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу в професійній діяльності викладач виступає активним суб’єктом спілкування: передає та приймає інформацію від учнів, колег і батьків, установлює контакти з ними, будує взаємостосунки на основі діалогу, розуміє і сприймає внутрішній світ підлітка, прагне до

максимальної реалізації здібностей кожного студента та забезпечує його емоційний комфорт в освітньому процесі.

Комунікативна компетентність викладача розглядається як ідейно-моральна категорія, що формує ставлення студента до природного й соціального світу, а також до самого себе як синтезу цих двох світів.

Комунікативна компетенція педагога визначається мінімум трьома складовими:

- когнітивною (що фахівець знає з цього питання);
- операційною (як фахівець реалізує свої знання на практиці);
- мотиваційною (як фахівець ставиться до певної сфери власної діяльності).

Ці складові визначаються під час професійної взаємодії педагога на різних рівнях:

викладач - учень;

викладач - викладач;

викладач - адміністратор.

Для кожного з учасників освітнього процесу якість і результат професійної взаємодії визначатимуться:

- спрямованістю особистості (орієнтація на іншу людину, на спільну діяльність, бажання зрозуміти її, підтримувати стосунки);
- педагогічним тактом і стилем спілкування (частина відповідальності, яку беруть на себе учасники спільної діяльності, повинна бути адекватною до внеску в кінцевий результат, а форми спілкування повинні відображати не тільки соціальний статус, але й інші суб’єктні якості особистості);
- рівнем толерантності (властивість особистості, що припускає її захищеність від дії несприятливих чинників, сформованість вибіркової терпимості до несприятливих дій без зниження адаптивних можливостей, прояв витримки, самовладання).

Недоліки мотиваційної складової часто є перешкодою на шляху опанування викладачами знань і вмінь у галузі професійного спілкування [3]

На базі ВСП Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки УДХТУ м. Кам'янське було апробовано тестування «Визначення соціально психологічних установок особистості в мотиваційно - споживчій сфері» за Потьомкіною О.Ф. Представлений тест спрямований на вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в різних сферах. Перевагою цього тестування є зручність й швидкість у проведенні дослідження та обробці результатів, які знайшли відображення в таблиці 1.

Таблиця 1

Результати дослідження

Сфера досягнень	***Сфера невдач***	***Сфера трудової діяльності***	***Сфера міжособистісних взаємин***	***Сфера сімейних стосунків***
16 %	7 %	24 %	38 %	15 %

Проаналізувавши результати, які наведено в таблиці 1, робимо висновок, що найвагомішими факторами в мотиваційно-споживчій сфері є сфера міжособистісних стосунків, а найслабшою - сфера невдач.

Отже, сучасний викладач надає перевагу сфері міжособистісних стосунків, яка розкривається через комунікативні компетентності – «викладач-викладач», «викладач-учень», «викладач-адміністратор» [5]

Натомість у студентів виникає чимало непередбачуваних за своїми наслідками й «незапланованих» викладачем переживань і почуттів у відповідь на такі педагогічні методи: навіювання, примушування, деструктивна критика, маніпулювання.

Необхідно зауважити, що викладачі досить рідко встигають аналізувати ці переживання та почуття студентів, лише іноді усвідомлюючи, що кожен із згаданих видів впливу найчастіше викликає такі реакції:

- гнів, ворожість, неприйняття;
- страх, тривожність;

- руйнування надій і сподівань;
- смуток, депресія;
- самотність (фрустрація);
- мстивість;
- ненависть;
- безнадійність, апатія;
- збентеженість;
- упертість;
- відчуття власної незначущості;
- приниження.

Мистецтво спілкування - це прийоми й навички органічної соціально-психологічної взаємодії викладача й студентів, змістом якої є обмін інформацією і здійснення виховного впливу за допомогою різноманітних комунікативних засобів, а також організація взаємовідносин між студентами [2]

У загальному вигляді комунікацію можна визначити як змістовний аспект соціальної взаємодії. Процес комунікації складається з окремих актів, за посередництва яких реалізуються основні її функції:

- управлінська - пов’язана з успішністю функціонування певної організації і є генетично та структурно первинною;
- інформативна - пов’язана з обміном інформацією та науковим аналізом змісту інформаційних повідомлень;
- емотивна - пов’язана з емоційними переживаннями;
- фактична - пов’язана зі встановленням контактів.

Із наведеного випливає, що комунікативна компетентність є синтезом теоретичних і практичних знань із реалізації управлінської, інформативної, емотивної, фактичної функцій у процесі спільної діяльності.

Комунікативна компетентність завжди формується в соціальному контексті. Вона вимагає від особистості усвідомлення:

- власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки своєї роботи;

- власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб'єктивних спотворень і «систематизованих білих плям» (стійких упереджень щодо тих чи інших проблем);
- готовності сприймати нове в зовнішньому середовищі;
- своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм);
- своїх почуттів і психічних станів у зв'язку з дією факторів зовнішнього середовища (екологічна психокультура);
- способів персоналізації навколишнього середовища (матеріальне втілення «почуття господаря»)[4]

Висновок отже, комунікативна компетентність викладача уособлює в собі сукупність особистісних та соціальноорієнтованих якостей необхідних для ефективної співпраці на всіх рівнях професійної діяльності.

Комунікативна компетентність є динамічною особливістю вербальної взаємодії двох чи більше осіб.

Важливою умовою формування комунікативності педагогів є організація у навчальному процесі ЗВО ефективної педагогічної комунікації між викладачами та студентами.

Високий рівень комунікативної компетентності викладача безпосередньо впливає на формування комунікативної толерантності студентів, оскільки комунікація – це процес двостороннього обміну інформацією, результатом якого є взаєморозуміння.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Андреева Г.М. Социальна психология: ученик для вузов.5-е изд. и доп. Москва: Аспект Пресс, 2008. 28с.

2. Бодалев А.А. Личность и общение: Избранные психологические труды. 2-е изд. Москва: Международная педагогическая академія,1995. 328 с.

3. Бричок С. Б. Педагогічна толерантність як складова професіограми вчителя (актуалізація ідей В. О.Сухомлинського). Науковий Вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2004.Вип. 47(114). 43–47с.

4. Гершунский Б. С. Толерантность в системе ценностно-целевых приоритетов образования. Права ребенка и толерантность: методический сборник для учителей.2002. 32- 38с.

5. Гладких Ж. «Формування толерантних міжособистісних стосунків у студентському середовищі». *«Актуальні наукові дослідження в сучасному світі»*. 2019. Т. 6. № 3(47). с.101-105. (РИНЦ).

ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Глебова Тетяна Володимирівна,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії,
педагогічне звання «старший учитель»,
вчитель української мови та літератури,
КЗ «Маріупольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 15
Маріупольської міської ради Донецької області»
м. Маріуполь, Україна

Якими б новітніми методиками та технологіями педагог не захоплювався, які б передові ідеї не впроваджував би у навчальний процес, найголовнішою метою його праці залишається формування успішної самодостатньої особистості. Діти, здолавши довгий шлях навчання, повинні здобути такий досвід, який дозволить їм стати успішними людьми. Звичайно, таку глобальну задачу не вирішить вчитель – філолог самостійно. Проте відповідальність на ньому все одно неабияка!

Особливо показовим для мене, як вчителя є результати досліджень проведені Національним тренінговим центром (США, штат Меріленд) у 1980-х роках, які засвідчують, що інтерактивне навчання вможливлює різке збільшення відсотка засвоєння матеріалу, бо впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття, волю. Результати цих досліджень відображені у схемі, яка дістала назву «Піраміда сприйняття методів навчання» (мал. 1).

Мал. 1. Піраміда сприйняття методів навчання

«Піраміда сприйняття методів навчання» демонструє, що найменших результатів можна досягти за умов пасивного навчання (лекція – 5%, читання тексту – 10%), а найбільших – інтерактивного (дискусійні групи – 50%, практична діяльність – 75%, навчання інших – 90-95%). Ці дані є середньостатистичними, тому у конкретних випадках результати можуть різнитися, але в середньому таку закономірність може простежити кожен педагог.

Використання інтерактивних форм навчання допомагає вчителеві співпрацювати з класом, з кожним учнем і учням між собою, і нагородою для мене, як для вчителя, буде невтомна дитяча цікавість, яка поступово переросла у допитливість, творче пізнання та самостійність, жага досягти успіху, схильність до активного пошуку. Бажання, щоб в класі збільшилась кількість учнів, які свідомо засвоюють матеріал та займають активну позицію у засвоєнні знань, у яких зростає інтерес до навчання, привело до того, що я підібрала матеріал для інтерактивних вправ на різних етапах уроку.

Завдання підібрані так, щоб:

– завдання потребували різної глибини узагальнення і висновків;

– завдання розраховані на різний рівень теоретичного обґрунтування та практичного виконання;

– завдання репродуктивного і творчого характеру.

Такий підхід до вивчення української мови та літератури сприяє найповнішому розвитку здібностей особистості кожного учня, викликає в них бажання вчитися.

Провідною вимогою уроків української мови та літератури є розвиток мислення та мовлення учнів. З цього приводу застосовую в роботі технологію розвитку критичного мислення. Основна мета цієї технології – навчити активному сприйняттю навчального матеріалу, у процесі якого інформацію, яку отримує учень, можна зрозуміти, сприймати, порівняти з власним досвідом і на її ґрунті формувати своє аналітичне судження. В учнів не вистачає словникового запасу, навичок образного мислення, уміння вільно формулювати

свої думки, лаконічно, і водночас, змістовно висловлюватись. За цією технологією значну увагу приділяю формуванню здібностей учнів як висловлювати в усному мовленні, так і викладати на письмі свої думки. Прийоми, пов'язані з вирішенням цієї проблеми, дають змогу організувати, оформити та ініціювати процес мислення учнів. Для такого підходу застосовую форми групової роботи, які сприяють формуванню здібностей мислення.

Групова робота – це, перш за все, гра. Гра в навчання, гра в організацію, гра в мислення. Хто не грає – той залишається за межею групи. Комплектуючи групи, враховую симпатії, спільність інтересів, потреб, спрямувань та навчальні можливості учнів. Комптектування малих навчальних груп здійснюю з дотриманням двох вимог:

1. психологічної сумісності членів групи;
2. дієвості створеної групи.

Особливістю навчально – практичної діяльності школярів у малих групах є можливість вчитися не лише з підручників та в учителя, а й один у одного. Адже під час проведення групової роботи з використанням інтерактивних технологій активізується діяльність учнів, відзначається вища якість знань, ніж при фронтальній формі традиційної організації навчання. Це пояснюється тим, що прагнення кожного члена групи не підвести однокласників, не виглядати не гірше за інших, зберегти відповідний статус у групі, утриматися в ній – концентрують увагу учня на виконанні спільного завдання, стимулюють його працездатність. Спільні дії справляють позитивний вплив не лише на обсяг, а й на підвищення зацікавленості уроком та якість роботи учнів (мал. 2).

Мал. 2. Особливості інтерактивного навчання

Під час роботи створюється доброзичлива атмосфера спілкування, де кожен почувається комфортно серед друзів. Все це полегшує навчання кожному школяреві – і сильному, і слабкому. В ході своєї діяльності розробила диференційовані картки для розвитку зв’язного мовлення та збагачення словникового запасу учнів, використовую скрайбінг, інфографіку та ментальні карти для вивчення частин слова та частин мови. Ці форми роботи допомагають розблокувати творчу уяву, скласти план написання власного висловлювання. За їх допомогою можна аналізувати окремі статті та засоби масової інформації (мал. 3).

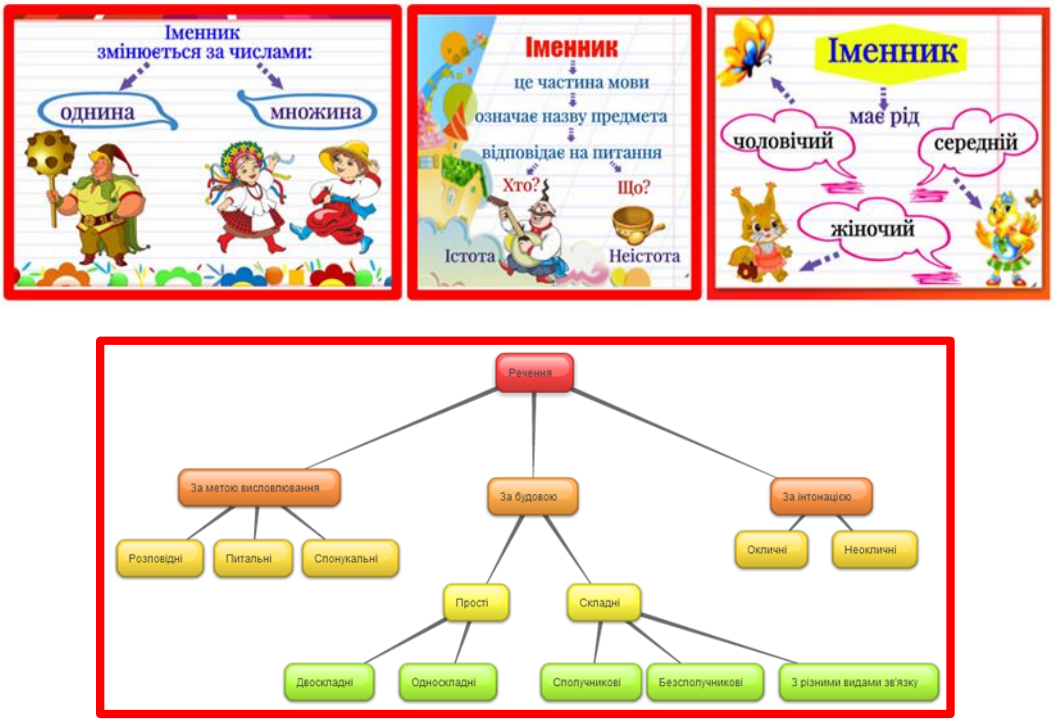

Мал. 3. Приклади інфографіки та ментальної карти

На уроках української літератури, щоб запобігти монотонності читання, неточності вимови учнів, працюємо над деформованим реченням та текстом, практикую читання шифрограм, створення коміксів та буктрейлерів, інсценування, розгадування кросвордів та ребусів, перегляд та аналіз відео, граємо в «рольові ігри». Метою використання коміксів та буктрейлерів на уроках є спонукання учнів до самостійної роботи над текстом, розвитку їх ключових компетентностей та зацікавленості у читанні. А «рольові ігри» дозволяють учням зіграти певну роль у проблемній ситуації, що дає змогу подивитись на проблему зсереини. Такі ігри також полегшують участь у

дискусії, коли учні соромляться відкрито висловлювати свою думку, але їм важливо її висловити. Під час «рольової гри» надаю деяким учням можливість просто спостерігати чи занотовувати свої спостереження, а в невеликих групах прошу одного – двох учнів виконувати роль секретаря. А під час проведення підбиття підсумків попрохати їх озвучити свої спостереження, щоб чітко визначити та обговорити очікувані результати гри (мал. 4).

Мал. 4. Приклади інтераткивних вправ

Використання інформаційних технологій на уроках сприяє активізації таких процесів учнів: уваги, мислення, уяви, сприйняття, пам’яті, творчих здібностей та пізнавальних інтересів. Завдання вчителя – вселити в кожну дитину віру у власні можливості, вивільнити її уяву, підтримати при найменших проявах творчого мислення. На уроках важливо використовувати проблемні завдання, що викликають дискусію, спонукають до роздумів, пошуків певних висновків. «Роби, як ми, роби краще нас!» - ось девіз уроків із

використанням інтерактивних технологій. Створення ситуації успіху, віра в дитину та врахування її індивідуального стилю діяльності найпродуктивніше впливає на мотивацію навчальної діяльності учнів, які згодом діють за сценарієм «переможця». А саме: «Я сьогодні кращий, ніж учора!»

Визнано, якщо на уроці панує атмосфера творчості, то в цей процес залучаються всі, або більшість учнів класу. Серед них і ті, хто не має особливих успіхів у вивченні предмета. Але ж саме вони потребують особливої уваги й індивідуальної роботи. Саме творча діяльність дозволяє дитині не тільки повною мірою розкрити природні здібності, знайти своє місце в житті, але й ставити перед собою значущі цілі та досягати їх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Волобуєва Т. Б. Розвиток творчої компетентності школярів. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 112 с.
2. Пєхота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології: Навч. – метод. посіб. – К.: А. С. К., 2002. – 255 с.
3. Дичківська І. м. Інноваційні педагогічні технології. – К.: Академ. видав., 2004. – 218 с.
4. Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., Бекетова С. В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності». – Х.: Вид. група «Основа», 2018. – 119 с.
5. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки. - Х.: Вид. група «Основа», 2015. – 112 с.
6. Садкіна В. І. Маленькі секрети учительського успіху. Навчаємо з радістю. - Х.: Вид. група «Основа», 2016. – 144 с.
7. Панченков А., Пометун О., Ремех Т. Навчання в дії: як організувати підготовку вителів до застосування інтерактивних технологій навчання. – К.: АП. Н., 2003. – 72 с.

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ОСНОВА КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ ПО ПОДОЛАННЮ ВАД МОВЛЕННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Гук Оксана Семенівна
вчитель-логопед,
ДНЗ (ясла-садок) №7 «Оленка»,
м. Нетішин, Україна

Вступ. Провідна роль у здійсненні цілеспрямованого навчання, всебічного та гармонійного розвитку дітей дошкільного віку, а також у роботі щодо встановлення контактів між педагогами і батьками належить закладу дошкільної освіти. Реальні контакти педагогів і батьків передбачають організацію такого корекційно-розвивального процесу, за якого вони впроваджують у практику найбільш оптимальні прийоми логопедичного впливу на дітей, корекції вторинних порушень розвитку та вдосконалення психологічних процесів. Сім'я та дошкільний навчальний заклад – два важливих інститути соціалізації дитини, де відбувається становлення та формування повноцінної гармонійної особистості. Саме потребами сьогодення продиктована необхідність якомога тісніше поєднувати родинне й суспільне дошкільне виховання. [3] Корекційно-розвивальна робота, спрямована на ефективне та швидке подолання дефектів мовлення, неможлива без свідомої та активної участі в ній батьків, тому питання взаємовідносин і співробітництва вчителя-логопеда і батьків особливо актуальні для педагогіки та логопедії. Необхідним є вдосконалення наявних та пошук нових форм і прийомів організації партнерської взаємодії учителя-логопеда з сім’єю дитини, яка має порушення мовлення.

Мета статті полягає у висвітленні змісту взаємодії вчителя-логопеда закладу дошкільної освіти з батьками дітей, які відвідують заняття на логопедичному пункті ЗДО.

Матеріали та методи. Аналіз та обгрунтування сучасної наукової літератури. Аналіз методів та результатів досліджень.

Результати та обговорення. Актуальність питання взаємодії вчителя-логопеда дошкільного навчального закладу з сім'єю дитини зумовлена концептуальними змінами в системі дошкільної освіти. Нова система передбачає поглиблене залучення родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини. В корекційній роботі батьки мають бути не просто союзниками, а грамотними помічниками. Особливе значення в роботі з батьками має формування мотивованого ставлення до корекційних занять дитини, оскільки лише в тому випадку, коли батьки самі переконані у важливості і необхідності занять дитини з фахівцем, можна говорити про значне підвищення ефективності корекційної роботи й скорочення її строків. Мотивовані батьки – мотивовані та успішні діти.

Ю. В. Рібцун виділяє такі основні форми роботи з батьками: індивідуальні, групові, колективні та масові. [3]

В. А. Кисличенко вважає, що ефективно співпрацювати з сім'єю дитини-логопата дають змогу такі особистісні цінності, як доброта, цінність, великодушність, вміння співчувати, готовність допомогти людям. [1]. О.Л. Корнєєва зауважує, що процес взаємодії педагогічного колективу з батьками дітей дошкільного віку потребує постійного вдосконалення та пошуку нових дієвих форм співпраці, вимагає формування у вихователів готовності правильно реагувати на виклики часу, адже кожне нове покоління дітей виховує нове покоління батьків [2].

Сучасні соціально-економічні умови життя призвели до появи нових проблем у вихованні. Ринкові відносини вносять корективи в умови життя сімей, що відбивається на реалізації їхніх виховних функцій. Виховний потенціал сім'ї багаторазово знижується, коли всі думки й турботи батьків зосереджені на тому як одягти та прогодувати дитину в умовах економічної кризи, безробіття та інфляції; коли батькам бракує знань з педагогіки та психології сімейного виховання, а від більшості програм телебачення дітей необхідно берегти.

Аналіз нашого вивчення педагогічної освіченості батьків показав значні розбіжності та недостатність саме педагогічних знань та вмінь у батьків дітей з мовленнєвими порушеннями. Отримані дані виявили невідповідність доволі високого соціального статусу батьків, їх високого рівня освіти і низького рівня їх готовності до включення у корекційний процес.

Більшість батьків, не зважаючи на доволі високий рівень загальної поінформованості, абсолютно не зважала на наявність порушень мовлення, не робила спроб шукати логопедичної допомоги. Батьки не знали причин, що можуть призвести до порушень мовлення, норм вікового мовленнєвого розвитку. Той факт, що надзвичайно низький відсоток батьків усвідомлюють необхідність логопедичної допомоги дитині є надзвичайно небезпечним показником. Про можливі наслідки мовленнєвих порушень, їх вплив на загальний розвиток дитини батьки мають уявлення, але не розуміють їх значення.

Наявність ґаджетів зменшує потребу в спілкуванні дітей між собою, а також батьків з дітьми. Батькам важко зрозуміти, що якщо вони розвивались ніби «самі по собі», то сучасним дітям треба створювати певні умови розвитку, особливо щодо розвитку мовлення. Недостатній розвиток мовлення може позначатися на інтелекті дитини. Та частина мозку, що відповідає за розвиток мовлення, водночас відповідає за розвиток мислення.

Мала поінформованість батьків у питаннях патології та корекції мови, недооцінка ними раннього виявлення мовних дефектів і своєчасного впливу на них, помилкові, а часом і шкідливі установки щодо мовлення дітей, говорять про необхідність спільної роботи на всіх етапах корекції. Допомога батьків обов'язкова і надзвичайно цінна. Тому що, по-перше, батьківська думка найбільш авторитетна для дитини, і, по-друге, тільки у батьків є можливість щодня закріплювати мовленнєві навички в процесі живого, безпосереднього спілкування зі своєю дитиною.

Сучасна система дошкільної освіти приділяє велику увагу необхідності саме партнерських відносин між педагогом, і зокрема вчителем – логопедом,

дитиною та батьками. Така педагогіка співробітництва ґрунтується на принципах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості дитини.

Специфіка професійної діяльності вчителя - логопеда полягає в тому, що корекційний процес є результативним лише у тісній взаємодії з батьками дитини. Отож, логопед має володіти прийомами роботи з батьками дітей - логопатів.

Для дітей старшого дошкільного віку найбільш значущими суб'єктами є батьки. Однак не кожен батько здатний надати необхідну вплив на дитину. Це залежить від його позиції по відношенню до дитини, яка має дефект мови. Тому проводжу роботу з батьками в наступних напрямках: вивчення особливостей батьків вихованців, рівня їх педагогічної спостережливості; визначення особливостей внутрішньосімейних відносин, що впливають на особистісні характеристики дитини; залучення батьків до участі в корекційно-логопедичному процесі.

Розглянемо складові успішної взаємодії логопеда і батьків.

Перший фактор - інформованість.

Мається на увазі теоретична підготовка логопеда, який може дати чітку відповідь на будь-яке питання батьків про мовні порушення і їх корекцію взагалі і про конкретну дитину. Компетентність фахівця, звичайно ж, викличе довіру батьків. Не менше значення грає інформованість батьків про логопеда як фахівця, про напрямки його роботи. Цьому сприяють інформаційні матеріали зі статтями про різні мовні порушення, про рекомендовані дітям з мовним порушенням оздоровчі заходи і, звичайно, розкладом консультацій логопеда.

Якщо говорити про інформацію, яка передається під час консультації, то вона сприймається батьками краще, якщо буде відрізнятися лаконічністю і відсутністю великої кількості термінів.

Наступний фактор - часовий.

Основа взаємовідносин логопеда з батьками закладається в ході знайомства на першому організаційному засіданні у вересні. На таких зборах я зазначаю цілі і завдання нашої спільної роботи, розповідаю про систему

логопедичних занять з дітьми (щоденні, індивідуальні, підгрупові, фронтальні), про можливості особистої консультації, де батьки можуть отримати відповіді на всі запитання, що цікавлять їх. Акцентую увагу на важливість участі сім'ї в логопедичній роботі і значущості їх допомоги у цій справі. Доводжу до відома батьків результати логопедичного обстеження, яке проводилося на початку місяця. Проводжу практикум по ознайомленню з органами артикуляції. Аналогічні збори організовую 3 рази протягом навчального року: у вересні, січні і травні. У кожному наступному підводяться підсумки роботи, обов'язково відзначаю не тільки успіхи дітей, але і активність тих батьків, які займаються зі своєю дитиною. У травні даю батькам рекомендації на літній період.

Можна виділити ще один фактор успішної взаємодії логопеда і батьків - *позитивний емоційний настрій логопеда.*

Очевидно, що батьки охочіше будуть взаємодіяти з відкритим, привітним, оптимістично налаштованим фахівцем. Потрібно пам'ятати, що дитина змагається не з іншими дітьми, а з собою «вчорашнім», і завжди можна буде знайти привід для похвали дитини і схвалення намагань батьків.

Інший аспект цього фактору - позитивне ставлення логопеда до виникаючих в ході роботи проблем. Виникнення професійних проблем, складних ситуацій - абсолютно нормальне явище. Якщо розглянути конкретний приклад, то це може бути ситуація, коли корекційна робота з дитиною не дає позитивної динаміки, або вона відсутня взагалі. Професійна сумлінність, чесність, повага до себе і іншим стане основою для позитивного емоційного настрою логопеда.

Перераховані фактори взаємодії логопеда з батьками є не єдиними, але основними. Належна увага до цих чинників здатна внести істотний внесок в успішну взаємодію логопеда і батьків, а, отже, сприяти корекційному процесу в цілому.

Щоб партнерська взаємодія з батьками в ДНЗ була успішною, їх треба «впустити» в нього. Керуючись цим принципом і девізом «Батько - не гість, а повноправний член команди ДНЗ» учитель-логопед повинен будувати своє

спілкування з батьками. Зараз немає суворої регламентації роботи з батьками, тому кожен логопед може вибирати самостійно проблеми, які цікавлять батьків і висвітлювати їх у зручній для нього формі. Тим не менш, робота вчителя-логопеда з батьками дітей визначена як обов'язкова і є складовою частиною програми навчання і виховання дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Спільна робота логопеда з батьками є невід'ємною частиною всього педагогічного процесу і здійснюється в наступних традиційних і нетрадиційних формах і методах: анкетування, оформлення мовленнєвих куточків у групах старшого віку «Розмовляйко», оформлення папок-пересувок з консультаціями, індивідуальні консультації, бесіди, проведення семінарів-практикумів, виступ на батьківських зборах, ведення зошита взаємозв'язку з батьками - спільна робота логопеда, дитини і батьків. Виконання завдань дозволяє закріпити знання, отримані дитиною на заняттях.

Намагаюся залучити батьків до спільної роботи, пояснити, яку допомогу від них чекаю у вихованні та навчанні, в цілях досягнення успіхів у корекційній роботі.

Показую батькам фрагменти занять з дітьми, запрошую на відкриті індивідуальні, підгрупові заняття, щоб батьки познайомилися з вимогами, прийомами і змістом моєї роботи, поспостерігали за своєю дитиною під час навчальної діяльності у формі логопедичних занять.

Особливого значення набуває організація роботи за домашніми логопедичними зошитами, завдання в яких мають бути наповненні конкретним змістом. Домашні логопедичні зошити «Нумо звуки, відгукніться!» для дітей 5-го та 6-го'року життя, поява яких зумовлена необхідністю реалізації наступності батьків та учителів-логопедів, місять завдання зі збагачення та активізації словника дітей, формування та вдосконалення граматичних категорій мовлення, корекції фонетико-фонематичних процесів, розвитку зв'язного мовлення артикуляційних та тонких рухів пальців, фізіологічного та мовленнєвого дихання. [4]

Отже, можна зробити висновок, що саме педагогіка партнерства, яка популяризується та запроваджується на сучасному етапі, є однією з найнеобхідніших умов для проведення ефективної та результативної корекційної роботи.

Як показує практика, результативність, ефективність та швидкість подолання мовленнєвих вад тільки прогресує при застосуванні партнерських взаємовідносин. Проходячи крок за кроком поряд з дитиною, спостерігаючи за її невеличкими перемогами щодня, батьки вчаться вірити у свою дитину, це спонукає їх правильніше організовувати навчання і виховання, ігрову діяльність, формувати партнерські, довірливі стосунки з дитиною. Крім того, батьки вчаться більш уважно відноситись до своєї дитини, не на рівні, чого дитина хоче, а на рівні – чого вона дійсно потребує для подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кисличенко В.А. Вивчення професійної діяльності логопедів/ В.А. Кисличенко//Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка – 2010. – №10 (197), Ч.ІІ. – С.146–151.
2. Корнєєва О.Л. Експериментальна робота в ДНЗ з проблеми взаємодії вихователів і батьків / О.Л. Корнєєва, О.Ю. Картман // Наукова скарбниця освіти Донеччини - 2014. - № 1(18). - С. 110-114.
3. Рібцун Ю. В. Співпраця вчителя-логопеда з батьками : молодша логопедична група для дітей із ЗНМ / Юлія Рібцун // Дефектологія. Особлива дитина : навчання та виховання. – 2011. – № 1. – С. 33–37
4. Стахова Л.Л. Нумо, звуки, відгукніться! Домашній логопедичний зошит із виховання звукової культури мовлення дітей шостого року життя / - Тернопіль: Мандрівець, 2016.-4 4 с.

ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЯХ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Давиденко Тетяна Михайлівна
вихователь дошкільного навчального закладу
(центр розвитку дитини)
№36 «Червоненька квіточка»
Сумської міської ради

Анотація. У статті висвітлено питання щодо використання педагогічних ідей та творчості В. О. Сухомлинського в освітньому процесі закладів дошкільної освіти, її багатогранність та вплив на всебічний розвиток дитини дошкільного віку.

Ключові слова: дитина, особистість, педагогічна спадщина, виховання, навчання, розвиток, творчість.

Постановка проблеми. Проблема формування особистості, надання кожній дитині шансу розкритися, можливості використати весь природний потенціал перебуває у центрі особливої уваги дошкільної освіти. Зокрема на реалізацію означених питань направлені Базовий компонент і сучасна Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі».

У дитячі роки закладаються основи інтелекту людини, формуються різноманітні потреби, погляди, ідеали. Велика роль у цьому процесі належить вихователю дошкільного навчального закладу, який активно здійснює процес залучення до прекрасного, де формуються естетичні інтереси, триває процес духовного розвитку людини. Це сприяє необхідності залучати до виховання дошкільників багатопланову педагогічну спадщину В. Сухомлинського.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичну основу виховної діяльності та розвитку дошкільників безперечно становить науково-творчий доробок В.Сухомлинського.

Можливості використання спадщини В. Сухомлинського в умовах сучасного дошкільного закладу досліджували М.Антонець, Л.Калуська, Є.Ковтун, Н.Примушко, Т.Тоцька та ін.; особливості заняття з малювання за творами В.Сухомлинського з'ясовувала Н.Гавриленко; виховання дошкільників за допомогою казок В.Сухомлинського розглядала Г.Воробей. ІдеЇ В.Сухомлинського стали основою розвитку рідної мови та мовленнєвої компетентності старших дошкільників у науково-практичних роботах А.Богуш, А.Гончаренко.

Метою статті є теоретичне обґрунтування педагогічний ідей В.Сухомлинського, визначення специфіки їх впровадження у практику дошкільної освіти.

Виклад основного змісту. Сучасна актуалізація спадщини В.Сухомлинського пояснюється зростанням інтересу суспільства до етичних проблем і потребою нового обґрунтування моральних цінностей та ідеалів третього тисячоліття. Критерієм виховання високогуманної особистості за логікою В.Сухомлинського, є не лише рівень моральності особистості, а уміння та бажання повторити себе насамперед у своїх дітях, підняти їх на вищий ступінь людської краси й духовності. Стратегія добра є єдиним орієнтиром у розвитку особистості на кожному етапі її життя. Витоки гуманістичної системи В.Сухомлинського у народній педагогічній мудрості, яка надихала сільського педагога на створення культів Вітчизни, Матері, Праці, Природи, Краси, Слова [8, с.23].

Актуальними залишаються і сьогодні норми моральності сформульовані В.Сухомлинським [7]: 1) «*Ти живеш серед людей, Твої бажання, твої вчинки – це радість або сльози твоїх близьких. Роби так, щоб людям , які оточують тебе, було добре».* Виховання рефлексивних емоцій, почуття обов'язку, відповідальність за свої вчинки – сутність першого правила моральної етики; 2) Виховання у дітей почуття вдячності. *«Ти користуєшся благами створеними іншими людьми. Будь вдячним, плати їм за це добром»;* 3) *«Усі блага і радощі життя створюються працею і тільки працею. Праця – корінь моральності».*

Ця «норма моральності» відображає погляди В.О.Сухомлинського на значення праці у моральному вихованні дітей; 4) *«Поважай батька і матір».* Значне місце у своїй діяльності В.О.Сухомлинський відводив проблемі родинного виховання, співробітництву педагогів і батьків у моральному розвитку дитини; 5) «*Проявляй нетерпимість до зла. Допомагай слабким та беззахисним, будь чутливим до чужого горя».* На думку педагога, дошкільний вік є сенситивним для розвитку емпатійних емоцій, маленькі діти дуже чутливі до нещастя, страждань інших.

Ознайомившись із творами В.Сухомлинського, ми відкрили для себе джерело морально-етичного виховання. Вони захоплюють своєю простотою, доступністю та глибокою мудрістю. Спираючись на актуальність проблем, працюємо над питанням використання спадщини В.Сухомлинського в морально-етичному вихованні дошкільників.

Серед аспектів такого виховання виокремлюємо значення колективу у навчально-виховному процесі. Погляди В.О.Сухомлинського на роль колективу і місце в ньому особистості сьогодні не менш сучасні й злободенні, ніж вони були під час написання ним праць з цього питання. Колективізм, за розумінням В.Сухомлинського, не тільки результат виховання, а й процес, і комплекс засобів, які формують свідомість, погляди, переконання, вчинки людини. Життя і праця в колективі є школою становлення буквально всіх рис особистості… Від того, які ідеї лежать в основі трудових, духовних, морально-естетичних взаємовідносин між членами колективу як людської спілки, залежить становлення понять і уявлень особистості про добро і зло, про обов’язок і справедливість, честь і гідність [6, с.156]. Так виявляється залежність особистості від колективу. Проте, як зазначає В. Сухомлинський, існує і зворотна залежність — колективу від особистості. Без яскраво виражених особистостей немає колективу [6, с. 157].

У вихованні дітей на ідеях В. Сухомлинського неможливо не звертатись до такого засобу виховання як казка. Тому важливе значення у виховній роботі з дітьми відводимо казці, адже казка для дітей – це пожива для душі,бо в ній

вирують людські почуття. Казка не лише забавляє, захоплює, зворушує дитячі серця, а й порушує серйозні життєві питання, спонукає кожну дитину до активних дій, розкриває їй загальнолюдські цінності, високу мораль і спонукає до дії [2, с.3]. Під час занять використовуємо різні казки В.Сухомлинського, які діти не лише слухають, інсценізують, а й вчаться аналізувати конкретні ситуації знаходити оригінальні шляхи їх розв'язання. Василь Сухомлинський стверджував, що казки відкривають не лише красу, а й істину, що без казки і казкової ситуації всі пояснення для дитини мертві, бо мовчить її серце [4, с. 37]. Пропонуємо дітям складати і власні казки, що є одним з найцікавіших для них видів мовленнєвої творчості. Діти відчувають радість і задоволення від творчості, під час якої збагачується їхній словниковий запас, розвивається мовлення.

Багато радощів приносять дітям ігри-драматизації казок В. Сухомлинського. Цей вид роботи сприяє духовному, моральному, естетичному розвитку малюків. З цією метою виготовили атрибути до ігор-драматизацій за творами Василя Олександровича.

Під час роботи з казкою слід не тільки вчити дітей створювати і слухати казки, а й передавати враження від них у малюнках, аплікаціях, ліпленні. Діти зображують те, що їх хвилює й радує, на папері відкривається світ мрії. Адже, дитячий малюнок, сам процес малювання є часткою духовного життя дитини. «Діти не просто переносять на папір щось із навколишнього світу, а живуть у цьому світі, входять у нього, як творці краси, дістаючи насолоду від неї» [3, с.3].

Часто заняття з художньої літератури проводимо в комплексі з малюванням чи аплікацією, щоб діти могли передати, побачене, відчуте на аркуші паперу і «вкласти» в малюнках усі свої емоції та відчуття, обрати відповідні кольори, що характеризують настрій, почуття.

Використання образотворчої діяльності в естетичному вихованні дошкільників стає все актуальнішим, відчутно впливає на емоційно-чуттєву сферу особистості, поглиблює знання, формує естетичну культуру, що цілком

відповідає завданням естетичного виховання в баченні В.О.Сухомлинського, навчити дитину бачити у красі навколишнього світу, у красі людських відносин духовне благородство, доброту, сердечність і на цій основі стверджувати прекрасне в самому собі [5, с.3].

Вважається, що найблагодатнішою діяльністю для виховання почуттів дошкільників є малювання, тому головним завданням організації образотворчої діяльності дошкільників є виховання естетичних почуттів. Дуже важливо навчити малюка бачити, чути, відчувати цей світ, сприймати його як диво. Майже всі діти люблять малювати, відтворюючи на аркуші паперу світ своїх думок і почуттів.

Заняття з малювання стають зустрічами дітей з творами мистецтва, казкою, одним із предметів навколишнього світу або явищем, загадковими для них. Такі зустрічі вчать дошкільнят помічати красу, радість й дивування, виражаючи свої почуття. Необхідною умовою успіху є творча атмосфера на заняттях з малювання. Адже тільки розкута дитина здатна глибоко відчувати і передавати свої почуття.

Особливе місце в естетичному вихованні займає живопис. Уміння дітей бачити і відчувати красу підпорядковане розгляданню творів живопису. «Сфера дій живопису починається там, де закінчується мова. Те що неможливо передати словом, можна сказати гармонією фарб» [3, с. 4]. Єдиною вимого при доборі творів мистецтва для розглядання дошкільнятами є краса, її розуміють і дорослі, і малюки. Вона здатна викликати почуття здивування і захвату, бажання ще і ще милуватися нею. Починаючи малювати,дитина немовби вступає в новий світ взаємин. Фарби, пензлі, папір, олівці для неї не просто засоби зображення. Вони – друзі, які допомагають передавати настрій, стан душі маленького художника.

Для малої дитини весь світ складається з доброго і поганого, правильного і неправильного. В повсякденному житті під впливом емоційного сприймання навколишньої дійсності, наслідування поведінки авторитетних дорослих формується її світогляд, її бачення світу.

Безперечно ми розуміємо, що повторити В. Сухомлинського не можливо, але застосувати педагогічної ідеї гуманного виховання і навчання, цілком можливо і необхідно для гармонійного розвитку дошкільників. Тому в групі облаштований куточок під назвою «Галерея ввічливості», де розміщені сюжетні картинки, на яких зображені різні моральні ситуації. Цей куточок використовуємо на заняттях, для самостійних відвідувань галереї дітьми, індивідуального розмірковування та мимовільного запам'ятовування позитивних вчинків. Одні і ті ж самі картинки можна розглядати з різних поглядів, залежно від теми заняття: «Чи бачите на картинках дітей з хорошим настроєм? Поясніть причину такого настрою. Чи бачите хороші вчинки?» тощо. Галерея мобільна, картинки час від часу змінюються.

Також в групі створена «Квітка доброти», на пелюстках якої з'являються фото дітей, які за день зробили гарну справу (допомогли товаришу, вживали ввічливі слова, тощо). Ця квітка всіляко спонукає дітей до хороших вчинків.

Цікавими формами роботи з дітьми щодо реалізації ідей морально-етичного виховання можуть стати «Дні добрих справ», «ігри-драматизації», «проблемні ситуації», «Панорама добрих справ», «свято Дружби», «свято Матері», «свято «Роде наш прекрасний», «уроки культури», «хвилинки доброти», які застосовуємо у навчально-виховному процесі дошкільного закладу.

У ході художньо-мовленнєвого заняття «Ввічливість» використали такі методи і прийоми як, складання галявини ввічливості, дидактичні ігри мовленнєвого характеру, імітаційні вправи, складання приказок, роздуми за змістом твору Сухомлинського «Скажи людині, Здрастуйте!». Це допомогло закріпити уявлення дітей про такі поняття, як ввічливість, людяність, доброта; вміння регулювати свою поведінку за свідомо засвоєними морально - етичними нормами.

На основі твору В. Сухомлинського «Камінь», діти старшої групи навчилися висловлювати власну думку стосовно персонажів, схвалювати їхні дії чи ні, помічати свої помилки й виправляти їх. Моделювання за змістом

оповідання викликало у дошкільників бажання розповісти твір батькам, закріпило знання про його структуру (зачин, середина, кінцівка).

Відповідно до вимог програми «Я у Світі», з метою дотримання цілісності освітнього процесу, найбільш ефективними на мою думку є інтегровані заняття. На заняттях «Стежинкою доброти», «Пошук екологічної книги» я привернула увагу дітей до проблем забруднення навколишнього середовища та необхідності його охорони. В нагоді стали оповідання Сухомлинського «Хлопчик і дзвіночок конвалії» і «Краплинка роси». Такі практичні дії як очищення забрудненого джерельця, висівання насіння змоделювали правила поведінки дітей у природі в конкретних життєвих ситуаціях.

Морально-етичне виховання дошкільників – процес тривалий, і побачити результативність роботи з дітьми часто неможливо зразу. Проте вже маємо певні результати: діти знають багато творів В.Сухомлинського, охоче слухають їх і з великою радістю показують інсценівки за казками Василя Олександровича.

Послухавши казку кілька разів, діти дають характеристику героям, оцінюють їхні вчинки. У дітей поповнився словниковий запас словами-ознаками, що характеризують позитивних героїв: чуйний, доброзичливий, уважний, чесний тощо.

Висновки. Отже, одним із пріоритетних напрямків оновлення сучасної освіти залишається виховання дошкільників на педагогічних ідеях В.О.Сухомлинського. Процес виховання гармонійно розвиненої особистості є досить складним і багатоаспектним. Для досягнення бажаних результатів необхідно залучити і задіяти всі ланки: сім'ю, навчально-виховні заклади, громадські формування. І лише комплексний підхід може принести очікувані результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонець М. Ідеї В.Сухомлинського - актуальні й сьогодні. *Дошкільне виховання.* 2008. № 9.С. 10-11.

2. Воробей Г.Є. Виховання дошкільників з допомогою казок В.Сухомлинського. *Бібліотечка вихователя*. 2009. № 5. С. 1-5.

3. Гавриленко Н. Заняття з малювання за творами В.Сухомлинського. *Дитячий садок*. 2003. №36. С. 3-4.

4. Життєдайна спадщина В.О.Сухомлинського: Збірка./Укладач Ковтун Є.Ф., Суми: Вид. СОІППО. 2009. 56 с.

5. Примушко Н. Мудрість педагогічної спадщини В.Сухомлинського. *Дитячий садок*. 2009. №32. С. 3-4.

6. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу. Вибрані твори: В 5т. Т.5. К.: Рад. шк., 1976. 653 с.

7. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину. Вибрані твори. У 5 т. Т.2. К. : Рад. школа, 1976. С. 149–416.

8. Тоцька Т. Виховувати серцем, через серце для серця. *Дитячий садок*. 2008. №21, №24. С. 23-25.

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ЩОДО ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНО-ПРОЄКТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Делікатна Наталія Миколаївна,
заступник директора з навчально-виховної роботи
спеціалізована школа №80 міста Києва
Носач Ілона Яківна,
заступник директора з навчально-виховної роботи
спеціалізована школа №80 міста Києва

Вступ. У реаліях сьогодення ефективність професійної діяльності сучасного вчителя початкової школи виявляється в його усвідомленні своєї ролі як з одного боку «коуча, фасілітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [2, с.16], готового застосовувати дидактичний потенціал навчальних предметів у розвитку, вихованні й соціалізації молодшого школяра, а з другого як висококомпетентного фахівця, який має справжню мотивацію до особистісного та професійного розвитку, здатного до мети і завдань професійної діяльності; аналізу власної професійної діяльності щодо реалізації цілей і завдань закладу освіти; планування заходів, спрямованих на підвищення власної педагогічної майстерності. Зважаючи на це, якість підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти визначається наявністю таких умінь як уміння проєктувати свій подальший професійний розвиток; спрямовувати свою діяльність на досягення позитивного результату; обирати доцільні форми організації, методи та засоби навчання, забезпечувати ефективну взаємодію під час освітнього процесу, у тому числі зворотнього зв’язку, під час проєктування діяльності учнів та вчителя на уроці; котрі в сукупності і представляють конструктивно-проєктивні уміння [3].

Мета роботи. Обґрунтування ролі дидактичного потенціалу психолого-педагогічних дисциплін у формуванні конструктивно-проєктивних умінь

майбутніх учителів початкової школи, визначення сутності поняття «дидактичний потенціал»; аналізу освітньо-професійних програм першого рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка».

Матеріали і методи. Вивчення проблеми визначення дидактичного, навчально-виховного або педагогічного потенціалу дисциплін професійної та практичної підготовки, яке стало предметом багатьох праць сучасних науковців нерозривно пов'язано з такими поняттями як «дидактика», «потенціал» та «дисципліни професійної та практичної підготовки». Без розуміння їхнього змісту не можливо виявити сутність дидактичного потенціалу психолого-педагогічних дисциплін щодо формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи [1]. Дидактику розглядають як одну із галузей педагогіки, що вивчає теорію освіти і навчання в єдності, закономірності, функції, форми організації, методи, прийоми і засоби навчання. Її головна мета полягає у науковому обґрунтуванні змісту навчання, його організаційних форм, методів і прийомів, а також у пошуку інноваційних способів його вдосконалення. В освітньому процесі дидактика виконує дві взаємопов'язані і взаємозалежні функції, зокрема, теоретичну і практичну. Теоретична функція дидактики забезпечує систематизацію та узагальнення педагогічного досвіду, накопиченого людством. Практична, у свою чергу, передбачає проєктування педагогічної діяльності взагалі та змісту, форм організації, методів і засобів навчання залежно від дидактичних цілей [4, с. 6-7].

Згідно освітньо-професійних програм першого рівня вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти України передбачає вивчення гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, дисциплін математичної та природничо-наукової підготовки та дисциплін професійної та практичної підготовки. Незважаючи на те, що кожна дисципліна, яка включена до освітньо-професійної програми підготовки, має сприяти адаптації майбутніх фахівців до професійної діяльності і забезпечувати

формування комплексу умінь, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків, безаперечну важливість у формуванні конструктивно-проєктивніх умінь майбутніх учителів початкової школи відіграють психолого-педагогічні дисципліни, що відносяться до дисциплін професійної і педагогічної підготовки. Саме тому вважаємо, що дисципліни циклу професійної та практичної підготовки є фаховими, оскільки вони забезпечують майбутніх фахівців, необхідними базовими теоретичними знаннями, практичними уміннями й навичками відповідно до обраної спеціальності [4, с. 4]. У підготовці майбутніх учителів початкової школи до здійснення конструктивно-проєктивної діяльності вивчення кожної психолого-педагогічної дисципліни сприяє не лише здобуттю сукупності теоретичних знань і умінь, а й оволодінню практичними способами цієї діяльності.

Результати і обговорення. Відповідно до професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» [3] психолого-педагогічні дисципліни покликані забезпечити знання, уміння та навички вчителів початкової школи щодо їхніх основних трудових функцій, а саме: планування і здійснення освітнього процесу; забезпечення та підтримка навчання, виховання й розвиток майбутніх школіряв в освітньому середовищі та родині; створення сприятливого освітнього середовища; рефлексія та професійний саморозвиток; надання методичної допомоги колегам з питань навчання, розвитку, виховання й соціалізації учнів початкових класів закладу загальної середньої освіти; узагальнення власного педагогічного досвіду та його презентація педагогічній спільноті; оцінювання результатів роботи вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти. Кожна трудова функція охоплює конкретні для неї трудові дії та операції, здійснення яких потребує наявності певних умінь і серед яких провідне місце займають конструктивно-проєктивні. Зміст саме психолого-педагогічних дисциплін забезпечує розвиток здатності майбутніх учителів початкової школи проєктувати власну професійну діяльність та освітню діяльність учнів шляхом

формування широкого діапазону умінь, які відносяться до конструктивно-проєктивних.

Зазначимо, що насьогодні навчально-методичне забезпечення, яке використовуються у підготовці майбутніх учителів початкової школи також включає методичні рекомендації та вказівки, електронні посібники та підручники, різноманітні відкриті освітні електронні ресурси тощо. Отже, з огляду на те, що Інтернет та сучасні цифрові технології мають безпосередній вплив на всі сфери нашої життєдіяльності, формування конструктивно-проєктивний умінь майбутніх учителів початкової школи має відбуватися за умови не лише застосування традиційних засобів навчання, а й інноваційних, серед яких особлива роль відводиться відкритим освітнім електронним ресурсам.

Висновки. Проте, вивчення наукових доробків українських учених з окресленої проблеми, освітньо-професійних програм та навчально-методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи дає підстави стверджувати про відсутність не лише системи розроблених й апробованих форм організації, методів, прийомів, засобів навчання, що забезпечують ефективне формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи у вищих педагогічних закладах України, а й навчальних посібників, методичних рекомендацій й вказівок, відкритих освітніх електронних ресурсів метою яких є формування зазначених умінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грибанова О. Є. Дидактичний потенціал соціально-гуманітарних дисциплін у формуванні професійної компетентності майбутнього фахівця. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2017. Вип. 55. С. 512-517.

2. Концепція нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf.

3. Профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти (https: //mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv).

4. Чайка, В. М. Основи дидактики : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с.

5. Чайка В. М. Основи дидактики : тексти лекцій і завдання для самоконтролю: навчальний посібник для студ. вищих навч. закл. / Володимир Чайка. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 350 с.

ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТИВНО-ПРОЄКТИВНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Делікатна Наталія Миколаївна,
заступник директора
з навчально-виховної роботи
спеціалізована школа №80 міста Києва

Вступ. Стрімкий науково-технологічний розвиток, масова міграція і глобалізаційні процеси спричиняють суттєві економічні й соціальні перетворення у всіх країнах світу, і Україна не є винятком. Як наслідок цих перетворень змінюються не лише вимоги, що висуваються до рівня професійної підготовки майбутніх викладачів вищої ланки національної системи неперервної освіти, а і загально середньої, початкової та дошкільної. Значним чином трансформуються основні принципи удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників у закладах вищої освіти України.

На сьогодні визначальні стратегії реформування шкільної освіти й удосконалення професійної підготовки шкільних учителів взагалі й вчителів початкової школи зазначені у низці нормативно-правових документів, зокрема, Державному стандарті початкової освіти (2018), професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» [7], Законах України «Про Освіту» (2017), «Про вищу освіту» та концепції «Нова Українська школа» [3], Національній доктрині розвитку освіти (2002) [4]. У зазначених документах наголошується на необхідності створення нового шкільного освітнього середовища шляхом реалізації основних принципів компетентнісного й діяльнісного підходів в освітньому процесі та запровадженні інтегрованого та проєктного навчання. Державний стандарт початкової освіти передбачає, з одного боку, створення сприятливих умов для розвитку вільної особистості учня, здатного обстоювати активну громадянську

позицію, співчувати і співпереживати, брати повноцінну участь у громадському та суспільному житті, а, з іншого боку, здатними організовувати власний пізнавальний простір та провадити пізнавальну діяльність без сторонньої допомоги. Тобто, оволодіння новими знаннями та успішне розв'язання різноманітних пізнавальних завдань в освітньому процесі початкової школи має відбуватися під час здійснення молодшими школярами дослідницької та конструктивно-проєктивної діяльності.

Мета роботи. Виокремити сукупність дидактичних умов як основи моделювання процесу формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи.

Матеріали і методи. У педагогіці умови розглядають як поєднання змінюваних природних, соціальних і внутрішніх дій, котрі впливають на всебічний розвиток особистості [5].

Є. Хриков розглядає педагогічні умови як обставини, що обумовлюють певний напрям розвитку педагогічного процесу, створюються педагогічним працівником і є продуктом його професійної діяльності [2].

На думку Є. Яковлєва та Н. Яковлєвої, педагогічні умови є сукупністю заходів педагогічного процесу, які спрямовані на підвищення його ефективності [8].

Схожу точку зору дотримує Н. Арістова, яка вважає, що педагогічні умови є свідомо створеними обставинами, які реалізуються в освітньому процесі закладу вищої освіти і забезпечують успішне вирішення певної проблеми [1].

Особливий інтерес у розумінні сутності дидактичних умов формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи є точка зору О. Ярошинської. Досліджуючи проблему вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в проєктованому освітньому середовищі, учена доходить висновку, згідно якого педагогічними умовами є «сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених об'єктивних можливостей, які забезпечують цілеспрямовану і систематичну координацію

дій усіх його суб'єктів на основі об'єднання їх зусиль на поетапну реалізацію процедури проектування з метою функціонування системи професійної підготовки як цілісної реальності, що забезпечує якісну підготовку майбутніх учителів» [6, с. 264].

У контексті розв'язання виучуваної проблеми одним із найважливіших завдань є виявлення сукупності дидактичних умов формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи, оскільки їх створення в освітньому процесі закладу вищої освіти забезпечує його ефективне функціонування, а повне дотримання визначених умов сприяє успішній реалізації поставленої мети.

Результати і обговорення. Аналіз наукових праць багатьох учених поряд із власними умовиводами дають змогу виокремити сукупність дидактичних умов як основи моделювання процесу формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи. До виявлених умов відносимо цілеспрямоване забезпечення атракції конструктивно-проєктивної діяльності на мотиваційно-ціннісному рівні; удосконалення змісту психолого-педагогічних дисциплін у контексті надання знань про особливості конструктивно-проєктивної діяльності вчителя початкової школи; активація застосування інноваційних інтерактивних форм, методів і засобів реалізації конструктивно-проєктивної діяльності у процесі фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи; стимулювання рефлексії, спрямованої на оцінювання процесу і результатів конструктивно-проєктивної діяльності (рис. 1).

Рис.1. Схематичне зображення сукупності дидактичних умінь формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи

Стимулювання рефлексії, спрямованої на оцінювання процесу і результатів конструктивно-проєктивної діяльності сприяє усвідомленню майбутніми учителями початкової школи міри сформованості професійно-педагогічної компетентності, враховуючи рівень здобутих теоретичних знань, практичних умінь, навичок, професійно важливих якостей. У формуванні конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи рефлексія набуває своєї специфіки, зумовленої вимогами до особистості сучасного вчителя нової української школи й особливостями професійної діяльності, що ґрунтується на константному рефлексійному аналізі реальних педагогічних ситуацій.

Висновки. У процесі дослідження з’ясовано, що найбільш суттєвий ефект на формування конструктивно-проєктивних умінь майбутніх учителів початкової школи досягається застосуванням лекцій проблемно-змістового характеру, лекцій-візуалізацій, лекцій-дискусій та лекцій-конференцій. Участь майбутніх учителів початкової школи в конкурсах наукових робіт, студентських науково-практичних конференціях, самостійній роботі під час

вивчення психолого-педагогічних дисциплін визначено ефективними позааудиторними формами у формуванні конструктивно-проєктивних умінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Теоретичні і методичні засади формування професійної суб'єктності майбутніх філологів : автореф. дис. … д-ра пед. наук: 13.00.04 / Наталія Олександрівна Арістова, Нац. авіаційний ун-т.– Київ : [б.в.], 2017.– 39 с.

2. Методологічні засади педагогічного дослідження : монографія / авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило [та ін.] ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова; Держ. закл. “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. Луганськ: ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 248 с., с. 70-71.

3. НУШ. Концептуальні засади реформування середньої школи (http://mon.gov.ua/ activity/ education/zagalna-serednya/ ua-sch-2016/ konczepcziya.html).

4.Офіційний вісник України від 03.05.2002 — 2002 р., № 16, стор. 11, стаття 860, код акта 22250/2002 (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002).

5. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике. Москва : Высшая школа. 2004. — 512 с. — ISBN 5-06-004502-1.

6.Принципи проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи / О. О. Ярошинська // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер : Педагогічні науки. - 2014. - Вип. 3. - С. 312-318. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpu_2014_3_53

7. Профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти (https: //mon.gov.ua/ua/ news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv).

8. Яковлев Е. В., Яковлева Н. О. Педагогическая концепция: методологические аспекты построения. Москва : ВЛАДОС. 2006. – 239с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ "ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ" (АНГЛІЙСЬКА)

Дем'ян Вікторія Ласлівна
викладач іноземних мов
Софілканич Наталія Юріївна
викладач англійської мови
ВСП "Мукачівський фаховий коледж" НУБіП України
м.Мукачево ,Україна

Вступ Комунікативний підхід до навчання іноземним мовам є сьогодні методичним стандартом. Реалізація комунікативного підходу у навчальному процесі з іноземної мови означає, що формування іншомовних мовленнєвих навичок і умінь відбувається шляхом і завдяки здійсненню учнем іншомовної діяльності. Іншими словами оволодіння засобами спілкування (фонетичними, лексичними, граматичними) спрямовано на їх практичне застосування у процесі спілкування. Оволодіння уміннями говоріння, аудіювання , читання і письма здійснюється шляхом реалізації цих видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання в умовах , що моделюють ситуації реального спілкування.

Основною метою навчання іноземної мови у навчальних закладах є розвиток можливостей студентів використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Саме навчальний заклад повинен підготувати учнів до спілкування в реальних життєвих ситуаціях, навчити їх здобувати знання самостійно з метою вдосконалення в галузі обраної майбутньої професії, а на заняттях з іноземної мови викладач формує у студентів уміння і навички іншомовного спілкування, передбачити досягнення ними такого рівня комунікативної компетенції, який би був достатнім для здійснення спілкування у певних комунікативних сферах, орієнтуватися у соціокультурних аспектах країни, мову якої вивчають. Комунікативна методика навчання іноземних мов розглядає навчальну діяльність на занятті , як діяльність спілкування. Досягнути високого рівня комунікативної компетенції в

англійській мові, не знаходячись серед її носіїв, дуже важко. Тому важливою задачею викладача є створення на занятті з іноземної мови реальних і уявлюваних ситуацій спілкування, використовуючи для цього різні прийоми роботи.

Комунікативний підхід зумовлює цілі, принципи, зміст і методи навчання іноземних мов, а методи навчання, у свою чергу, реалізуються в методичних прийомах. Одним з найбільш ефективних і доцільних прийомів при роботі з студентами є рольові ігри та метод проектів.

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність пошуку найбільш ефективних сучасних технологій навчання іншомовного спілкування у вищій школі, зокрема , використання рольових ігор та методу проектів, і це зумовлює актуальність даної теми дослідження.

Мета роботи Визначення особливостей застосування рольових ігор та методу проектів під час вивчення студентами курсу англійської мови, показати можливості використання рольових ігор і проектів у навчанні іноземної мови як елементу комунікативного та креативного підходів згідно з сучасними методологічними засадами вивчення іноземних мов.

Матеріали і методи. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується демократизацією всіх внутрішніх і зовнішніх процесів, більшою відкритістю нашої країни до зовнішнього світу.

Основне завдання іноземної мови предметної навчальної галузі – сприяти опануванню студентами знань і умінь спілкування в усній і писемній формах відповідно до завдань і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях.

Основною проблемою є пошук та розробка ефективної системи організації навчального процесу, що базується на індивідуалізації механізмів особистісного розвитку. Для забезпечення належного рівня знань, умінь та навичок з основ інформаційних технологій необхідно внести зміни у методику та організацію навчального процесу, форми проведення занять та зміст навчання. Застосування інформаційно-технологічних інновацій

(мультимедійний формат, гіпертекст, віртуальна реальність, Інтернет-технології) в педагогічній теорії та практиці дозволяють реалізувати індивідуально орієнтований підхід до навчання іноземних мов у вищому навчальному закладі.

Методичним змістом сучасного заняття з іноземної мови має бути комунікативність. Адже у процесі навчання за комунікативним методом студенти набувають комунікативної компетенції – здатності користуватись мовою залежно від конкретної ситуації. Вони навчаються комунікації в процесі самої комунікації. Відповідно усі вправи та завдання повинні бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором та реакцією (information gap, choice, feedback). Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. Мовленнева взаємодія студентів проходить за співучастю викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах невеликих групах, з усією групою. З самого початку студенти опановують усі чотири види діяльності у понадфразовому і текстовому рівнях при обмеженому використанні рідної мови.

Згідно з програмою з англійської мови для вищих навчальних закладів, студенти повинні вміти самостійно розв’язувати комунікативні завдання в межах визначених мовленнєвих ситуацій. Завдання педагога полягає в тому, щоб знайти максимум педагогічних підходів , у яких може бути реалізоване прагнення студента до активної пізнавальної діяльності. Педагог повинен постійно удосконалювати процес навчання, що дозволяє студентам ефективно і якісно засвоювати програмний матеріал. Тому так важливо на заняттях використовувати рольові ігри та метод проектів для реалізації комунікативного підходу до викладання .

Зазначені методи є могутнім фактором психологічної адаптації студента в новому мовному просторі, що може вирішити проблему природного ненасильницького впровадження іноземної мови .

Результати обговорення. Одним із шляхів створення комунікативної ситуації є рольові ігри, які сприяють реалізації міжособистісного спілкування студентів на занятті.

Рольова гра орієнтує студентів на планування особистої мовленнєвої поведінки і прогнозування поведінки співрозмовника

Рольова гра можлива для кожного виду роботи з мовою : ході рольової гри використовуються різні граматичні структури, інтонаційні моделі,значний обсяг лексичного матеріалу.

Використання проектної методики на заняттях англійської мови показало, що студенти досягають хороших результатів у вивченні іноземної мови;мають практичну можливість використати навички, отримані на заняттях з інших предметів;розуміють необхідність міжпредметних зв'язків.

Метод проектів володіє рядом переваг перед традиційними методами навчання. серед яких основними є : підвищення мотивації студентів при вивченні англійської мови; наглядна інтеграція знань з різних предметів; розвиває простір для творчої діяльності.

Використання методу проектів дозволяє реалізувати особистісно-діяльнісний і особистісно-орієнтований підходи до викладання.

Висновки. Отже, на основі аналізу запровадження комунікативного підходу до викладання дисципліни "Іноземна мова за професійним спрямуванням"(англійська) з використанням рольових ігор та методу проектів, можемо зробити висновки:

Рольові ігри та метод проектів відповідають сучасним вимогам Державного освітнього стандарту та є одним з елементів комунікативного підходу, тому що стимулюють мовленнєву діяльність студентів та створюють сприятливі умови для спілкування, свідченням чого є активне і невимушене спілкування учнів іноземною мовою під час їх проведення.

Рольові ігри ,метод проектів та є одним з елементів особистісно - орієнтованого підходу до навчання студентів, тому що диференційовані

завдання створюють умови, в яких студенти із різними рівнями мовленнєвих умінь та навичок працюють з іншими, не помічаючи цієї різниці.

Рольові ігри та виконання надають можливості для розвитку творчих здібностей студентів під час мовленнєвої діяльності за рахунок того, що роль викладача обмежується тільки поясненням завдання студентові , а далі студент грає самостійно і підбирає ті мовні засоби, які саме він вважає необхідними у ситуації.

Використання рольових ігор та методу проектів під час вивчення курсу "Англійська мова за професійним спрямуванням "створює умови для використання мовленнєвих вмінь та навичок в ситуаціях, максимально наближених до умов практичної діяльності майбутніх фахівців.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЕКТУ ПІД ЧАС МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА

Денисенко Вікторія Вікторівна
вихователь дошкільного навчального закладу
(центр розвитку дитини)
№36 «Червоненька квіточка»
Сумської міської ради

Метод проектів у наш час вважається технологією XXI століття, адже дає змогу ефективно формувати в дітей ключові компетентності: вміння вчитися, інформаційно-комунікативну, загальнокультурну, здоров'язбережувальну, громадянську, соціальну; дає можливість залучати до науково-дослідної та пошукової діяльності, створювати додаткову мотивацію до навчання, а також вже в ранньому віці найбільш повно визначати та розвивати інтелектуальні та творчі здібності дитини.

Метою навчального проектування є створення вихователем таких умов за яких його результатом є індивідуальний досвід проектної діяльності дитини. Робота над проектом – це практика особистісно орієнтованого навчання в процесі праці дитини на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. Організовуючи проектну діяльність у дошкільному закладі, вихователь має враховувати вікові й психолого-фізіологічні особливості дітей. Дитина старшого дошкільного віку має невеликий життєвий досвід, тому і коло соціально значущих проблем, з якими вона могла мати справу, вузьке, її уявлення про такі проблеми мало диференційовані, однопланові. Проблема проекту, яку ми пропонуємо дошкільникам, має бути соціально детермінованою та знайомою і цікавою для нього. Тому теми дитячих проектних робіт краще вибирати із змісту навчальних занять або із близьких до них галузей.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі навчання та виховання

дошкільників із ФФНМ присвячені численні науково-методичні дослідження Г. А. Каше, С. В. Коноваленко, Ю. В. Рібцун, Т. Б. Філічева, Г. В. Чіркіна та ін., в яких розглядаються методи діагностики та корекції фонетико-фонематичних відхилень у дітей. Спеціальні програми для навчання дошкільників із вадами мовленнєвого розвитку, якими користуються у близькому зарубіжжі, можна умовно розділити на дві групи: загальні, які спираються на психолого-педагогічну класифікацію мовленнєвих порушень, та такі, що фокусуються на конкретній проблемі й базуються на клініко-педагогічній класифікації. У сучасній українській логопедії основний акцент робиться на використанні у діагностичній та корекційно-розвивальній роботі психолінгвістичного підходу, що полягає у врахуванні загальнофункціональних і специфічних мовленнєвих механізмів, які в тісному взаємозв'язку дають змогу повноцінно оволодіти мовленням. Ці та інші проблеми мовленнєвої компетентності дошкільників розкрито у роботах Е. А. Данілавічютє, Ю. В. Рібцун, Є. Ф. Соботович, В. В. Тищенко, Л. І. Трофименко та ін.

Мета – з'ясувати можливості та встановити ефективність використання методу проектів у корекційній роботі з дітьми старшого дошкільного віку з порушеннями мовлення.

Виклад основного матеріалу. Формування мовленнєвої компетентності – одне з пріоритетних завдань всебічного гармонійного розвитку дитини в дошкільному закладі освіти, зокрема у спеціальних групах для дітей із порушеннями мовлення (ПМ). Корекційно-розвивальна робота передбачає формування в дошкільників умінь вправно, координовано володіти артикуляційним, дихальним і голосовим апаратами, чітко вимовляти та розрізняти звуки, відтворювати складову структуру слів, добирати відповідні слова і граматично правильно будувати речення та зв'язні висловлювання.

Відхилення або аномалії у розвитку дітей дошкільного віку дуже різноманітні, проявляються в різному ступені, мають свою структуру. Відомо, що вся діяльність людини безпосередньо пов'язана з мовленням, яке вже з перших років життя відповідно впливає на цю діяльність. Зрозуміло, що певні

відхилення у мовленнєвому розвитку негативно відбиваються на формуванні діяльності дитини в цілому. Правильно вимовляти звуки рідної мови дитина повинна навчитися ще до школи. Адже успішне навчання дитини у школі залежить певною мірою і від стану розвитку її мови. Дуже важливо своєчасно виявити і належним чином дослідити характер тієї чи іншої вади, що допоможе вихователю-логопеду, в одному випадку, знайти правильні корекційні прийоми і методи подолання мовленнєвого дефекту в дитини, в іншому – порадити батькам звернутись до психолого-медико-педагогічної консультації для встановлення діагнозу і визначення типу навчального закладу, в якому комплексно здійснюються навчання і корекція психо-фізичних відхилень у дітей [1].

Методи логопедії як педагогічної науки, в основному, збігаються з тими, які застосовує загальна та корекційна педагогіка, але в процесі корекційно-виховної роботи змінюються як самі методи, так і їх поєднання. У процесі роботи вихователя логопедичної групи (при діагностиці або корекції) слід використовувати *практичні, наочні та словесні* методи. Вибір та використання того або іншого методу визначається характером мовленнєвого порушення, змістом, цілями та завданнями корекційного логопедичного впливу, етапом роботи, віковими, індивідуально-психологічними особливостями дитини та ін. При впровадженні диференційованої логопедичної корекції особливого значення набуває використання репродуктивних та продуктивних методів, а також їх поєднання з урахуванням специфіки мовленнєвого порушення. *Репродуктивні методи* є найбільш ефективними у розвитку імітаційної здібності в дітей, а *продуктивні* – при формуванні зв'язних висловлювань, виконанні творчих завдань. Особливості застосування цих методів визначаються специфікою мовленнєвого розладу, структурою співвідношення первинних та похідних порушень мовлення дитини, її віковими особливостями [3].

Реалізація диференційованого підходу до дітей із тяжкими порушеннями мовлення передбачає цілеспрямовану зміну завдань та окремих сторін змісту

навчально-корекційної роботи, постійне варіювання методами та організаційними формами з урахуванням загального та особливого розвитку кожної дитини.

Домінуючим, провідним методом у роботі з дошкільниками із ФФНМ обирається ігровий метод, оскільки він є єдиною «макродіяльністю» в цьому віці. Саме в такий спосіб забезпечується мовленнєве середовище для набуття мовленнєвих знань, умінь і навичок, що передбачає використання різних компонентів ігрової діяльності в поєднанні з іншими прийомами, серед яких: показ, пояснення, указівки, запитання тощо. При цьому провідна роль належить вихователю, який підбирає гру відповідно до мети і завдань корекції, розподіляє ролі, організовує та активізує діяльність дітей. Ефективність корекційної роботи підвищується, якщо ігрові методи поєднуються зі словесними, практичними та наочними [4].

Організації успішної й результативної диференційованої корекційно-розвивальної роботи сприяють такі *дидактичні* умови: адекватність віку дитини мовленнєвих та пізнавальних задач; відповідність індивідуальної мовленнєвої задачі колективній; надання дитині права вибору індивідуального варіанту рішення мовленнєвої задачі; формування мотивації до самостійного вирішення дитиною з ПМ запропонованого мовленнєвого завдання; забезпечення цілісного впливу освітнього процесу на особистість дитини; розширення традиційних видів діяльності та збагачення її новим змістом з метою збільшення пасивного та активного словника новою лексикою та знаннями про довкілля; опора на предметно-практичну діяльність та рухову активність за умов вербалізації та інтелектуалізації мовленнєвої діяльності дитини; адаптація засобів освітнього процесу до особливостей пізнавальної діяльності дітей; створення відповідного розвивального та мовленнєвого середовища для вирішення завдань з формування нормативного мовлення; використання спеціальних корекційних прийомів для створення емоційно-позитивного настрою; індивідуалізація та диференціація навчання; актуалізація попереднього досвіду; реалізація компетентнісного підходу; використання

інтерактивних технологій навчання; теоретико-практична підготовка всіх учасників навчально-корекційного процесу [2].

Також, визначають *технологічні* умови, серед яких: оцінювання умінь та навичок дитини на початку та в кінці навчально-корекційної взаємодії, організація індивідуальних та дуетних занять, максимальне використання ігрових прийомів та сюрпризних моментів тощо. *Суб'єктивні умови* – це організація тісного взаємозв'язку між вихователем та батьками, урахування стану емоційно-вольової сфери батьків та дитини, ступеня тяжкості дефекту, рівня пізнавальних здібностей.

Реалізація системи диференційованої логопедичної корекції мовленнєвої діяльності у дітей старшого дошкільного віку з ФФНМ передбачає декілька рівнів допомоги: пояснення, представлення зразків виконання завдання, використання наочного матеріалу та технічних засобів навчання, пояснення значення нових слів, відображене промовляння, навідні запитання, підказка, вказівка тощо.

Одним із продуктивних методів роботи вихователя логопедичної групи є метод проектів, що заохочує дітей з ПМ до активного пізнання та більш глибокого засвоєння матеріалу. *Метод проектів* – це система навчання, у процесі якої діти здобувають знання шляхом виконання практичних завдань (проектів), які поступово ускладнюються. Цей метод відомий у світовій педагогіці з кінця XIX початку XX століття як метод проблем. Інтерес до методу проектів виник у нашій країні ще в 90-х роках XX століття, а на початку XXI століття стала очевидна стійка тенденція до використання нової технології в практиці в усіх ланках системи освіти [5].

Основна мета методу проекту – надання дитині можливості самостійно здобувати знання під час розв'язання практичних завдань, де вихователь є координатором, експертом, додатковим джерелом інформації. Найбільш доцільними формами організації проектної діяльності визначено *підгрупові, дуетні* та *індивідуальні. Підгрупові* проекти передбачають диференційовані завдання для підгрупи дітей, які мають подібні за структурою дефекти.

Індивідуальні передбачають створення проекту однією дитиною. *Дуетні* проекти проводяться з двома дітьми. Особливість дуетного проекту полягає в тому, що з метою формування нормативного мовлення один або два (за необхідністю) рази на тиждень об'єднуються 2 дитини з однаковою клінічною формою порушення та однаковим рівнем сформованості мовленнєвих умінь і навичок. В останній тиждень місяця дуетне проектування для закріплення отриманих умінь і навичок можливо проводити з дітьми, які мають однакову клінічну форму мовленнєвого порушення, але різний рівень (високий і середній, достатній і низький) сформованості мовленнєвих умінь та навичок, що створює додаткові можливості для наслідування правильного мовленнєвого зразку та формування у дітей із ПМ дій взаємоконтролю та самоконтролю, взаємооцінки та самооцінки мовленнєвої діяльності.

Ефективність формування компетенцій у дитини з ФФНМ як мовної особистості залежить від цілеспрямованого пошуку вихователями шляхів удосконалення організації корекційної логопедичної роботи, урахування індивідуально-типологічних особливостей дитини з порушеннями мовленнєвого розвитку, свідомого проектування змісту корекційного навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів і прийомів. При цьому традиційні форми і методи навчання стають підґрунтям для наступного їх творчого переосмислення й оновлення.

Творчі проекти передбачають максимально вільний і нетрадиційний підходи до виконання і представлення результатів роботи. Також, з дітьми старшого дошкільного віку використовують *ігрові проекти*, де учасники самостійно обирають собі визначені ролі. Це можуть бути як персонажі казок, мультфільмів, так і реально існуючі особистості, імітуються їх стосунки, які ускладнюються ситуаціями, вигадками. Домінуючим видом діяльності є гра.

Інформаційні проекти спрямовані на збір інформації про який небудь об'єкт (іграшку, речі, предмет та ін.) або явища (природні, погодні та ін.) з метою аналізу, узагальнення й представлення інформації. Представлені методи

значною мірою розширюють мовленнєвий словник дитини й підвищують ефективність корекційної логопедичної роботи вихователя.

Висновки. Дошкільний вік – період, коли в дитини формуються уявлення про навколишній світ, явища суспільного життя, взаємини між людьми. Вступаючи у життя, малюки мають засвоїти багато правил, які склалися в суспільстві. Процес соціалізації передбачає пристосування дитини до навколишнього світу, суспільного середовища. І значно краще відбувається він завдяки сформованій комунікативній компетентності.

У традиційній методиці розвитку зв'язного дитячого мовлення виняткове значення надається показникам оволодіння мовними засобами, таким формальним характеристикам, як: звуковимовляння, лексичний запас, граматична правильність. Ці засоби виступають як попередній етап до успішної мовної взаємодії з партнерами у спілкуванні, що розвиває комунікативну компетентність.

Метод проектів є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам Національної доктрини розвитку освіти щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, коли увага переноситься на процес набуття дошкільниками знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, які трансформуються в компетенції. На основі отриманих результатів роботи можна зробити висновок, що метод проектів дійсно є засобом ефективного та якісного навчання дітей старшого дошкільного віку з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. Мовленнєвий розвиток дітей: сутність та шляхи реалізації. Дошкільне виховання. 1999. № 6. С. 3–5.

2. Гончаренко А. М. Розвиток мовленнєвої компетентності старших дошкільників : навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». К.: Світич, 2009. 160 с.

3. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей:

психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : навч. посіб. для студ. ВНЗ. К.: НМЦВО, 2003. 300 с.

4. Львов М. Р. Основы теории речи : учеб. пособ. для студ. пед. Вузов. М.: Академия, 2000. 247 с.

5. Метод проектів: особливості застосування в початковій школі: Посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, студентів педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. К: Київський міський педагогічний університет ім. Б. Д. Грінченка, 2009. 42 с.

ВИХОВНИЙ ВПЛИВ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА УЧНІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ

Дзюбенко Любов Миколаївна,
вчитель української мови та літератури,
вища категорія, вчитель-методист
Вечірня (змінна) школа ІІ-ІІІ ступенів №5
м. Харків, Україна
Дзюбенко Вікторія Максимівна,
студентка
Національний університет ім. В.Н.Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. Швидкі темпи розвитку суспільства, характерні для останніх років, необхідність пошуку шляхів виходу нашої економіки з занепаду, впровадження нових технологій – усе це потребує докорінних змін у системі освіти, використання методів і засобів навчання із врахуванням творчих можливостей особистості. Лише творча особистість спроможна створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій. Тому забезпечення кожній людині можливості використання свого творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань як загальноосвітніх, так і позашкільних закладів.

Позашкільна діяльність сьогодні розглядається як одна з основних ланок безперервної освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку й підтримання талантів та обдарувань у галузі науки, техніки, мистецтва тощо.

Забезпечення при цьому можливостей щодо вибору діяльності, до якої дитина б проявила зацікавленість, створює необхідні передумови для прояву її природних здібностей.

Відомо, що у позакласній активній діяльності та самоствердженні яскраво розкриваються природні потреби дітей будь-якого віку, особливо це стосується підлітків. Позакласна діяльність дає їм змогу виступати в нових соціальних

амплуа, займати ролі, які відрізняються від їх ролі учня, тобто це особлива сфера, де підлітки можуть задовольняти особистісні потреби в самоперевірці, самооцінюванні власного „Я”. Це, так би мовити, зона активного спілкування, в якій задовольняються потреби в контактах. Вільний час – це умови для розширення світогляду школярів, до самостійного сприйняття сучасного життя.

Широка мережа позашкільних закладів дає змогу підліткам задовольнити потреби в додатковій освіті, в змістовному дозвіллі, розвивати творчі здібності. До цієї мережі входять дитячі секції і відділи Будинків та Палаців культури, дитячі клуби та станції, Палаци дитячої та юнацької творчості, центри наукової творчості та навчально-дослідницькі центри, клуби туризму та краєзнавства, центри естетичного виховання, станції та клуби юних натуралістів, юних техніків, Малі академії наук.

Психологи стверджують, що діти нічого не хочуть відкладати на потім. Вони бажають жити, а не готуватися до життя, їхні інтелектуальні потреби мають задовольнятися негайно. Саме позашкільна робота має таку можливість.

Ціль роботи.

1. На основі аналізу літератури з’ясувати історію зародження та розвитку громадських організацій.

2. Теоретично обґрунтувати особливості розвитку творчої особистості підлітка у позашкільній діяльності.

3. Обґрунтувати та експериментально перевірити виховний вплив дитячих громадських організацій на учнів підліткового віку.

Матеріали й методи. На всіх етапах наукового пошуку з метою вирішення завдань дослідження було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів:

- теоретичних – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних і експериментальних даних, застосованих для з’ясування стану розробки досліджуваної проблеми, вивчення основних понять дослідження, обґрунтування дидактичних умов, визначення критеріїв та показників проблеми дослідження;

- емпіричних – спостереження для виявлення виховного впливу дитячих громадських організацій на учнів підліткового віку; анкетування – для з'ясування ставлення підлітків до участі в роботі дитячих громадських організацій; експертне оцінювання – для виявлення якості виконання завдань, поставлених у експерименті; педагогічний експеримент – для з'ясування ефективності виховного впливу дитячих громадських організацій на учнів підліткового віку;
- математичної статистики – кількісний і якісний аналіз емпіричних даних.

Результати й обговорення. У позашкільній діяльності дитина не просто відтворює те, що засвоює. Завдяки своїй унікальності і неповторності, вона розвиває, доповнює знання та навички, вдосконалює їх. Саме в цьому полягає закон творчої поведінки і оцінка методики позашкільного педагогічного процесу, який будується на обов'язковому заохоченні різнобічного творчого самовиявлення школяра, багатстві вражень, створенні оптимальних особистісних стосунків, котрі є джерелом продуктивної творчої діяльності дитячої спільноти. Особливо актуальною ця проблема є для дітей підліткового віку. Тому принципове значення має розгляд участі підлітків в діяльності позашкільних навчальних закладів як цілісної системи формування творчої особистості.

Найхарактернішими особливостями цієї сфери є невимушене, неформальне спілкування і самовираження, вільний вибір форм і засобів діяльності, використання їх на свій розсуд, керуючись внутрішніми мотивами.

Позашкільні установи мають яскраво виражену специфіку впливу на особистість підлітків. Передусім, це добровільність і право вибору занять, різноманітність і альтернативність спілкування як з однолітками, так і з педагогами, керівниками гуртків та секцій, диференційованість за інтересами та захопленнями, унікальні можливості щодо інтелектуального та творчого становлення особистості.

У ряді досліджень доведено, що у позашкільних закладах створені найбільш сприятливі умови щодо розвитку творчого потенціалу особистості, її задатків та здібностей. Зокрема, виховний потенціал позашкільного закладу зумовлений такими факторами і обставинами:

- особливі відносини, які найкращим чином залучають кожного підлітка до активної перетворюючої діяльності;
- гарантія і забезпечення можливості практичного здійснення розвитку творчих інтересів і здібностей;
- вільний вибір будь-якого виду діяльності;
- наявність технологій виховання всебічно розвиненої, гармонійної особистості, створення такого типу відносин, за якими сама особистість прагне максимальної реалізації сил і здібностей.

Виховання і соціалізація особистості неможливі без включення індивіда в різні соціальні відносини, без здійснення ним творчої діяльності в рамках будь-якого значимого для індивіда соціального інституту. Таким інститутом для підлітків є коло однолітків, об'єднаних спільними інтересами. Об'єднуючись в різні групи, команди, підлітки тим самим об'єднують свої сили і можливості для досягнення конкретної мети в різних видах діяльності. Дитина, підліток, молода людина бачать в об'єднанні з іншими людьми засіб самозахисту, самовизначення як особистості, як члена спільноти собі подібних людей. Знаходячи в такому об'єднанні опору і підтримку, він може відчути себе рівним, потрібним, цінним, що дає йому ґрунт для самореалізації та самоствердження.

У добровільному, самодіяльному колективі підліток може стати творцем, суб'єктом способу життя цієї спільноти. Ґрунтуючись на загальних інтересах і ідеальних уявленнях про спосіб колективу, члени такого товариства створюють свої закони відносин, свою ієрархію моральних цінностей, систему засудження і схвалення вчинків, перспективи спільного життя, вибирають лідерів, які відповідають уявленням більшості про поведінковому та емоційному образі. В результаті спільних зусиль складається образ життя колективу як практика

поведінки, організації життєдіяльності і як емоційно-моральний стан (атмосфера), яке влаштовує кожного, сприятливо позначається на формуванні власного способу життя.

У процесі соціальної взаємодії в різних спільнотах підліток засвоює цінності, норми, які інтерпретуються ним і стають підставою його життєвих вчинків. Саме дитячо-юнацькі колективи, що функціонують на самодіяльній основі, самоврядуванні, являють собою соціальне середовище, близьке підлітку, формуюче його життєвий досвід, як одне з джерел розвитку особистості.

Таким чином, для найбільш ефективного і гармонійного розвитку особистості необхідно, щоб її виховання та соціалізація здійснювалися в рамках колективу однолітків і дорослих, об'єднаних на принципах співпраці єдиними цілями, принципами, позиціями, інтересами тощо. Важливо також, щоб умови, створювані в колективі, сприяли формуванню індивідуальності. Дитячі та молодіжні об'єднання – один з найбільш оптимальних шляхів соціалізації особистості, визначальний фактор, що розвивається у зростаючого покоління зі вступом у доросле життя, під час пізнання ним навколишнього світу і себе.

Історія та вся світова практика роботи з дітьми та молоддю свідчить про те, що дитячі громадські об'єднання складають найважливішу ланку в системі соціалізації підростаючого покоління, так як в них відбувається поєднання трьох основних напрямків соціалізації особистості: діяльності, спілкування і самопізнання. Навички колективної діяльності, які настільки необхідні для життя в сучасному суспільстві, найлегше отримувати, беручи участь у роботі будь-якої громадської організації, виконуючи різні практичні справи в колі своїх однодумців. Громадські організації при цьому є досить легко керованою системою.

Висновки. У роботі проведено комплексне дослідження особливостей розвитку творчої особистості підлітка у позашкільній діяльності та обґрунтовано виховний вплив дитячих громадських організацій на формування особистості підлітка.

Узагальнення результатів досліджень дало підстави для таких висновків:

1. На основі аналізу літератури з’ясовано історію зародження та розвитку громадських організацій. Пройшовши декілька історичних періодів розвитку, дитячий та молодіжний рух України нині володіє значним потенціалом для реалізації державної молодіжної політики, здійснення соціально-виховної діяльності.

2. Теоретично обґрунтовано особливості розвитку творчої особистості підлітка у позашкільній діяльності. Позашкільні установи мають яскраво виражену специфіку впливу на особистість підлітків. Передусім, це добровільність і право вибору занять, різноманітність і альтернативність спілкування як з однолітками, так і з педагогами, керівниками гуртків та секцій, диференційованість за інтересами та захопленнями, унікальні можливості щодо інтелектуального та творчого становлення особистості.

3. Обґрунтовано та експериментально перевірено виховний вплив дитячих громадських організацій на учнів підліткового віку. У ході експерименту доведено, що у позашкільних закладах створені найбільш сприятливі умови щодо розвитку творчого потенціалу особистості, її задатків та здібностей. Проведена робота має позитивну динаміку. Підлітки отримали достатньо інформації для того, щоб розпочати активну діяльність поза межами навчального закладу, змогли організувати активне дозвілля, дехто переконав батьків, що участь у дитячих громадських організаціях може бути не тільки безкоштовною, а й корисною для майбуття самого підлітка.

Виконане дослідження не вичерпує проблеми виховного впливу громадських дитячих організацій на учнів підліткового віку, що є перспективою для подальших досліджень.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Драшко Олена Миколаївна,
к. п. н., ст. викладач
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Введення./Introductions. Сучасні глибокі політичні, економічні та соціальні перетворення в Україні суттєво вплинули на підготовку молодих спеціалістів легкої промисловості. Все більш висуваються нові вимоги до змісту і процесу підготовки висококваліфікованих спеціалістів, які неодмінно висувають нові завдання перед викладацьким складом навчальних закладів даного напряму.

Такі зміни потребують оновлення освіти та приведення її у відповідність до потреб інтеграції світового та європейського освітніх процесів. Сам перехід має забезпечуватись побудовою освітянської діяльності вищих навчальних закладів на компетентісних засадах, що передбачають самостійність суб'єкта в процесі професійної діяльності, посилення практичної орієнтованості освіти. Відображення особистісних якостей майбутнього спеціаліста, випереджувальну якість освіти; орієнтацію навчальних планів та програм на формування основних компетенцій; створення основних механізмів упровадження; використання інтерактивних технологій у процесі формування основних компетентностей.

Мета роботи./Aim. Метою данної роботи є огляд проблем освіти з точки зору компетентісного підходу до підготовки майбутніх спеціалістів технологій, зіставлення різноманітних поглядів на визначення понять «компетенція», «компетентність», визначення сутності компетентності та основних її компонентів.

Материали та методи./Materials and methods. У визначенні змісту професійної компетентності Міжнародний департамент стандартів для

навчання, досягнення та освіти (IBSTPI) розглядає поняття «компетентність» як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття «компетентність» вміщує також знання, навички, відношення, що дають змогу особистості ефективно здійснювати діяльність або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення певних стандартів у професії або діяльності.

У сучасній науково – педагогічній літературі поняття «компетентність» визначається, як готовність на високому професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних та практичних надбань і досвіду, наближених до світових вимог і стандартів.

Поняття «компетентність» вперше стало вживатися в США в 60 – і роки в контексті діяльнісного навчання. Мета якого готувати спеціалістів, здатних конкурувати на ринку праці. Звертаючись до витоків понять зазначимо, що термін «компетенція» походить від латинського «competens», що означає «здатний», або від латинського «compretere» досягти, відповідати. У перекладі з англійської компетенція «компетенція» - це: здатність та вміння здійснювати необхідну діяльність; спеціальна сфера знань; спеціальні вміння та виконання певних професійних обов'язків.

Поняття «пофесійна компетентність» увійшло в науково – педагогічну термінологію у 80-ті роки минулого століття з праць Ю. Бабанськьго, В.Сластьоніна.

Аналізуючи наукову літературу, можемо зазначити, що не існує однозначного підходу до розуміння поняття «компетентність», «компетенція» та «компетентісний підхід». Різні автори вкладають різний зміст у це поняття. Наприклад: А. Хуторський диференціюе поняття і визначае компетенцію як сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які є заданими для відповідного кола предметів і процесів та необхідними для якісної продуктивної дії по відношенню до них; компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, що містить її особистісне ставлення до предмета діяльності [10, с. 141].

Тобто, компетенція, за А. Хуторським, розуміється як задана вимога, норма освітньої підготовки студента, а компетентність – як його реально сформовані особистісні якості та досвід діяльності. Таким чином, якщо компетенція трактується як задана норма, то компетентність розглядається як сформована якість, результат діяльності.

Компетентнісний підхід в освіті визначається сьогодні одним з провідних напрямків удосконалення системи вищої освіти в Україні, який забезпечує реалізацію концепції гуманістичної освіти і передбачає підготовку компетентних фахівців, які вільно володіють професією та орієнтуються в суміжних галузях діяльності, готових до постійного професійного росту, соціальної та професійної мобільності.

На думку М. Головань, компетентнісний підхід - це сукупність загальних принципів визначення цілей, добору змісту освіти, організації освітнього процесу і оцінки результатів освіти. Компетентнісний підхід означає поступову переорієнтацію домінуючої освітньої парадигми з переважною трансляцією знань, формуванням навичок на створення умов для активного набуття студентами системи компетенцій [2].

Розглядаючи професійну компетентність майбутніх фахівців такі дослідники як: Н. М. Бібік, О. В.Овчарук, Н. Романчук визначають її, як сукупність умінь суб’єкта особливим чином структурувати наукове і практичне знання з метою кращого вирішення професійних завдань[1,7,8] Зокрема, І.А.Зязюн зазначає, що формування професійної компетентності це процес, що триває протягом професійної діяльності.

За визначенням, сучасної дослідниці Н. Романчук, професійна компетентність майбутніх фахівців, означає сукупність особистісних якостей, знань, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності.

Дослідниця виділяє такі основні етапи: - формування професійних намірів і спрямованості, професійна підготовка, професіоналізація; етап формування професійних намірів і спрямованості здійснюється шляхом психологічної і професійної адаптації студентів до майбутньої діяльності; етап

професійної підготовки – шляхом оволодіння загальними й спеціальними знаннями і уміннями; етап професійного становлення – шляхом набуття професійного менталітету і високоякісного виконання професійної діяльності [8].

У процесі реалізації підготовки майбутнього фахівця формуються професійні компетенції, які є складним багатоаспектним утворенням і передбачають єдність фундаментальної, предметної, психолого-педагогічної, методичної компетентностей.

Досліджуючи дану проблему Н. Романчук, виокремлює слідуючі компетентності:

-технологічну компетентность – набуття знань з володіння технологічними процесами в ході практичної підготовки;

-управлінську компетентність майбутніх фахівців передбачає як формування та розв'язання завдань, набуття компетентності відбувається шляхом залучення студентів до досліджень, формування вмінь реалізовувати інноваційні технології;

- інформаційн у компетентність інформаційних технологій, комп'ютерної техніки, засобів пошуку, обробки, зберігання й відображення даних;

- економічну компетентність майбутнього фахівця. що забезпечується розвитком умінь професійної діяльності в умовах ринкової економіки.

Результати та обговорення./Results and discussion. Визначаючи професійні компетентності учителя технологій ми виходили з основних завдань, специфічних лише для освітньої галузі «Технології», а саме: ознайомлення з основами сучасного виробництва; забезпечення професійного самовизначення; формування у майбутніх спеціалістів у процесі предметно-перетворюючої, конструкторської та художньо-конструкторської діяльності якостей особистості, необхідних для майбутньої трудової діяльності в різних сферах виробництва; сприяння розвитку творчого ставлення особистості до продуктивної праці. Професійна компетентність майбутнього вчителя технологій передбачає готовність вирішувати специфічні для цієї професії

завдання, певні дії для їх виконання, доведені до рівня умінь, що засновані на системному і глибокому засвоєнні знань. Виходячи з завдань, нами були виділені наступні складові професійної компетентності майбутнього вчителя технологій: підготовчо – практична, проектно-конструкторська, технологічно-практична компетентність.

Підготовчо – практична компетентність: аналіз поставленого завдання досліджень на основі підбору і вивчення літературних джерел; обґрунтування теоретичних досліджень з аналізу характеристик матеріалів.

Проектно-конструкторська компетентність: аналіз поставленого проектного завдання, проектування і конструювання виробів, проведення проектних розрахунків.

Технологічно-практична компетентність: упровадження технологічних процесів, контроль якості обробки вузлів, вибір устаткування, формування системи технологічних знань і умінь; виконання і використання необхідних схем при пошитті виробів.

Ефективність формування професійної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі діяльності залежить від багатьох чинників: форми організації, методів її проведення та вибору базових установ.

Висновки./Conclusions. Ми погоджуємось з думкою, Н. Ничкало, яка зазначає, що сучасна професійна підготовка фахівців виступає засобом соціалізації, як гармонізації відносин людини з природосоціальним світом; професіоналізації, як набуття професійної компетентності фахівця, оволодіння фундаментальними, прикладними знаннями, високою культурою організації та реалізації професійної діяльності; самореалізації, як набуття людиною вмінь продуктивної життєдіяльності, самовдосконалення [6].

Отже, узагальнюючи все вище викладене, можемо стверджувати, що підготовка майбутніх спеціалістів технологій, з позицій компетентісного підходу, визначається здатністю вирішувати проблеми на основі знань, досвіду, а професійну компетентність ми вбачаємо, як сукупність базових ЗУН,

врахування попереднього досвіду до практичної діяльності, що і зумовлює готовність до успішної професійної діяльності.

ЛІТЕАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К.: «К.І.С.», 2004. С. 47–52.

2. Головань М. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців фінансового профілю в умовах європейської кредитно – трансферної системи // Нова педагогічна думка. Суми: «К.І.С.», 2012. Вип. 1. С. 47–52.

3. Дьяченко Б. Василь Сухомлинський у діалозі з компетентнісним підходом // Освіта на Луганщині. 2008. No 29. С. 13–16.

4. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти/ І.А.Зязюн/ Неперервна професійна осві-та: проблеми, пошук, перспективи: Монографія / За ред. І.А. Зязюна. К. : Вид-во «Віпол», 2000. С. 11–57.

5. КоберникО. Розробка творчих проектів на уроках технічної праці / О.Коберник // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2002. – No1. – С. 41-45.

6. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н.Г. Ничкало // Неперервна професійна осві-та: теорія та практика зб. наук. пр. / за ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського. Х.: НТУ «ХПІ»,.- 2001.- Вип.1.- С. 9–22. .

7. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / О. В. Овчарук – К.: «К.І.С». 2004. – С. 6-15.

8. Романчук Н. Формування професійних компетентностей майбутніх фахівців інженерного / Н.Романчук // Науковий вісник .- 2019.- №1.- С.45 - 52

9. Тхоржевський Д. Про ступеневу підготовку вчителя трудового навчання / Д.Тхоржевський // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1998. – No 2 (8). – С. 2-5.

10. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобра-зовательной школе. -М.: ИОСО РАО, 2002. -С. 135-157.

11. Бойчук Н.І. Професійна компетентність вчителя як запорука успішність успішності суспільства. http://intkonf.org/boychuk-ni-profesiyna-kompetentnist-vchitelya-yak-zaporuka-uspishnosti-suspilstva/

12. Петрікова Н.І. Професійна компетентність учителя - важлива складова якісної освіти: http://osvita.ua/school/lessons_summary/administration/34011/

ЦИФРОВА ТЕХНОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Жиленко Валерій Павлович,
к.е.н., доцент
Драбенюк Надія Петрівна
викладач фізики і математики
Кошкін Костянтин Павлович,
інженер-програміст
Шаповалова Ганна Анатоліївна,
магістр
Міжнародний класичний університет
ім. Пилипа Орлика,
Миколаївська загальноосвітня школа
І-ІІІ ступенів №30
м. Миколаїв, Україна

Вступ Структура зайнятості, динаміка ринку праці вимагає принципових змін технології освіти, саме на операційному рівні.

Орієнтація на директиви Європейського Союзу, щодо ключових компетентностей навчання протягом життя, спонукали експериментально впровадити структуризацію освітнього матеріалу засобами офісного пакету Excel.

Мета роботи. Експериментальне впровадження цифрових посібників дисциплін економічного спрямування за технологією «Productive Learning» і принципом «Plug and play». . Одночасне переусвідомлення статусу викладача і студента по відношенню до інтелектуальних продуктів. В запропонованій цифровій моделі базовим компетентностям надаються товарні властивості, а саме «вартість» і «споживча вартість».

Персоніфікація споживачів освітньої послуги орієнтована на сайти вікансій і мотивацію «замовника послуги» будувати продуктову освітню траекторію.

Цифровий посібник в форматі таблиць Excel пропонує поле ігрових змагань із ринком праці. Результат подолання дисципліни – цифрова авторизована модель ефективного робочого місця.

Матеріал і метод Нормативні освітні програми з Економіки трансформується в цифровий посібник обсягом до 12 сторінок формату Excel. Обрана на сайтах бізнесова зацікавленість студента матеріалізується у візитівках. Таким чином, викладач в традиційній формі курсу мусить знаходити і пропонувати персоніфіковані товарні ознаки знань.

Траекторія долання дисципліни визначається посадовими візитівками. Подальше виготовлення авторського проекту робочого місця здійснюється в режимі цільових консультацій можливо і за межами шкільного розкладу. Додаткові можливості бізнесової спрямованості освітнього процесу дають засоби дистанційного спілкування.

Підсумковий захист авторського проекту робочого місця відбувається за ігровим сценарієм в присутності 9 експертів (по кількості базових компетентностей другої директиви ЄС) в Power Point.

В листі посібника «Облік» формується список учасників освітнього процесу, а в комірках рядка, примітки містять розрахунково-практичні завдання із визначеною максимальною оцінкою в балах.

Частина завдань виконуються із врахуванням віртуальної моделі робочого місця заявленого візитівкою.

Одночасно ведеться традиційний журнал автоматизованого обліку успішності студентів і формуванням «Резюме» і «Сертифікату».

Здійснюючи контрольну функцію, викладач вже в статусі коучера може зменшити або збільшити оцінку виконаних завдань. Рівень успішності візначається автоматично разом із формуванням журналу.

Результати, обговорення. Реалізованований упродовж двох років елемент освітньої технології в 10-11 класах загальноосвітньої школи і в університеті довів зростання зацікавленості учасників до персоніфікації навчання, до здобуття саме компетентностей.

Спостерігається прояв елементів кооперації студентів і творчої конкуренції. Поширилась практика формування творчих груп за спільними бізнесовими інтересами поза освітніми закладами і з участю родин.

Висновки. Педагогічне навантаження зростає в рази, яке перекривається цільовою спрямованістю освітнього процесу і залученням (частковим) батьків.

Утворюються інколи майже науково конфліктні ситуації, проте кожний публічно презентований авторський проект ефективного (із розрахованим рівнем рентабельності) робочого місця, дає надію на поширення технології.

Додатково. За згодою авторів проектів робочих місць, доцільно започаткування шкільного, кафедрального (вже існує) каталогу проектів робочих місць.

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ У НАВЧАННІ УЧНІВ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Заболотська Ольга Олександрівна
доктор педагогічних наук, професор
Мартинова Уляна Сергіївна
студентка першого курсу другого (магістерського) рівня
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

Вступ. В наш час навчання іноземним мовам розглядається як навчання комунікативної діяльності, вмінню спілкуватися. На сучасному етапі навчання формування лексичних навичок є важливим завданням. Питанням формування лексичних навичок приділяється досить велика увага. Учень отримує можливість користуватися мовою в його комунікативної функції перш за все на уроці, тому увага вчителя повинна бути спрямована на пошук резервів для вдосконалення уроку іноземної мови, підвищення його ефективності, дієвості. Одним з таких способів роботи з іншомовною інформацією вважається побудова інтелект-карт. Багато методистів, такі як, А. Кобися, Т. Олійник, Т. Позднякова та ін. справедливо вважають конструювання інтелект-карт дуже ефективним способом систематизації та обробки іншомовної інформації.

Виявлення позитивного впливу інтелект-карт на формування лексичних навичок в учнів на профільному етапі навчання обумовлює актуальність проблеми нашого дослідження.

Мета роботи. Визначити дидактичний потенціал інтелект-карт як методу формування навчально-пізнавальної компетентності учнів.

Матеріали та методи. *Теоретичні:* вивчення й критичний аналіз педагогічної, психологічної, методичної наукової літератури для обґрунтування ключових положень; аналіз, систематизація та узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду для визначення завдань дослідження; проектування й

моделювання навчального процесу відповідно до розробленої у межах наукового дослідження методики.

Результати й обговорення. На уроках іноземної мови багато часу приділяється відпрацюванню і тренуванню лексики. Для того, щоб залучити учнів у процес навчання, зробити процес навчання більш цікавим і захоплюючим, використовуються різні методи і прийоми введення, активізації та закріплення лексичного матеріалу.

Існуючи дидактичні принципи, такі як: принцип зв'язку теорії з практикою; принцип послідовності або систематичності; принцип доступності; принцип наочності; принцип активності учнів; принцип міцності засвоєння знань, знаходять своє відображення в застосуванні інтелект-карт на уроках англійської мови при навчанні лексиці.

Аналіз методичної літератури довів наявність дидактичного потенціалу інтелект-карт і уможливив розробку й впровадження в навчальний процес учнів 10 класу профільного ліцею методичних основ розвитку вмінь усного та писемного мовлення на основі створених інтелект-карт та завдань до них. Найбільш ефективними були завдання типу:

1) Створіть власний туристичний влог (тема: «*Travelling*»);

2) Зніміть тік-ток відео зі своїм найкращим другом на тему: *«What are friends for?» (*тема: «*Relationship*»);

3) Розробіть соціальну рекламу на тему *«The Importance of Students' Motivation for Their Academic Achievement»* (тема: «*Personality*»);

4) Зніміть соціальний ролик на тему*: «Hazards of peer pressure in school»* (тема: «*Personality*»);

5) Створіть власний відео-прогноз на майбутній тиждень однієї з країн світу (тема: «*Weather*»);

6) Представте презентацію капсул з одягу на будь-яку погоду поєднуючи лексику з теми *«Clothes»* та *«Weather»* (тема: «*Weather*»);

7) Використовуючи інтелект-карту розробіть синквейн з теми *«Weather»* (тема: «*Weather*»);

8) Виставте пост та челенж у підтримку людей, які знаходяться на самоізоляції під назвою *«Self-isolation sports»* (тема: «*Sport*»);

9) Оберіть національну страву країни, яку ви збираєтесь відвідати та створіть власний відео-рецепт (тема: «*Food*»);

10) Уявіть, що Ви – музейний критик, відвідайте онлайн екскурсію зарубіжного музею та напишіть свій відгук/рецензію (тема: «*Museum*»).

Висновки. Дидактичні можливості інтелект-карт у процесі навчання англійської мови досить великі й дозволяють учням:

1. Бути задіяними в процес навчання за допомогою інтелект-карт.

2. Розвивати мислення, інтелект, мовлення, творчі здібності.

3. Систематизувати і узагальнювати знання.

4. Проводити контроль засвоєння знань і виявляти слабкі місця і прогалини в знаннях.

5. Вчитися самостійно.

Що стосується діяльності вчителя, то в даному випадку дидактичні можливості інтелект-карт дозволяють подавати інформацію і новий матеріал цікавіше, що, безумовно, допомагає захопити учнів і мотивувати їх до навчання. Також учитель має більше можливостей подати матеріал візуально, наочно, що позитивно впливає на засвоєння інформації учнями. Швидкий і ефективний контроль знань учнів — ще одна незаперечна перевага, яку представляють дидактичні можливості інтелект-карт.

STREAM-ОСВІТА ЯК НАПРЯМ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Загрудницька Валентина Анатоліївна
вихователь,
ДНЗ №6 «Райдуга»,
м. Нетішин, Україна

Вступ. Ми часто розмірковуємо над тим, як змалку виховувати художника, танцівника, співака, вчимо дітей грати на різних музичних інструментах... Існує багато мистецьких гуртків та студій для дітей різного віку. А от як виховати інженера? На що варто звертати увагу, аби вчасно виявити таку обдарованість? І як підтримати інтерес до техніки? Адже саме ця професія одна з найбільш затребуваних у сучасному суспільстві.

Відповіді на ці запитання дають нові напрями освіти — STEM, STEAM, STREAM.

STREAM-освіта — базова сходинка у представленій моделі, найбільш багатогранна. Треба надати малюку можливість випробувати себе в різних галузях — побути співаком, актором, балериною, музикантом, науковцем, винахідником... При цьому варто уважно стежити за тим, що дитині найбільше подобається, що виходить краще, чим вона може займатися самостійно, і не примушувати до того, до чого в неї немає охоти.

До переваг STREAM-освіти дошкільників як умови розвитку культури інженерного мислення, слід віднести [1]: навчання за темами, а не за предметами: дитина бачить зв’язок між науками, навчання стає насправді системним; використання знань у повсякденному житті; розвиток критичного мислення та вміння вирішувати проблеми; надання впевненості у власних силах; комунікація та командна робота; розвиток інтересу до технічних дисциплін; креативні та інноваційні підходи до проектної та дизайн-діяльності.

STEAM -освіта -це «навчанням навпаки», не «від теорії до практики», а «від практики до теорії».

Мета статті – проаналізувати результативність сучасних наукових підходів до проблеми впровадження STREAM-освіти в роботу з дітьми дошкільного віку.

Матеріали та методи. Аналіз та обгрунтування сучасної наукової літератури. Аналіз методів та результатів досліджень.

Результати та обговорення. Стрімкий розвиток IT-галузі, нанотехнологій виявляє потребу у досвідчених фахівцях, а тому виникає освітня потреба у навчанні дітей технічним дисциплінам – математиці, фізиці, інженерії, програмуванню. Майбутнє держави залежить від якості освіти, тому вона повинна бути випереджувальною, відповідати тенденціям розвитку суспільства в майбутньому. Щодня з'являються нові види робіт і навіть цілі професійні області, саме тому сучасні педагоги повинні задуматися, чи відповідають знання і навички, яким вони навчають, запитам часу? Дослідники переконані, що 65% сучасних дошкільнят в майбутньому оволодіють професіями, яких на сьогоднішній день не існує.

Що може зацікавити наших вихованців, запитаєте ви? ... Відповідаємо ... STEAM-технології. STEM (Science-наука, Technology-технологія, Engineering-інженерія, Mathematics-математика), що дає змогу дітям розвивати логічне мислення та технічну грамотність, вчитися вирішувати проблемні питання. Діти відчувають важливість своєї думки, стають новаторами, винахідниками.

Цей напрям освіти поєднує в собі завдання з формування в дітей загальних наукових уявлень про світ з умінням експериментувати, конструювати, спілкуватися.

На сьогоднішній день STEM є одним з головних трендів освітньої політики багатьох розвинутих країн світу. Зазначений напрям в освіті дає можливість у навчальних програмах посилити природничо-науковий компонент. Багато країн світу, у тому числі і розвинуті економічні держави, такі як США і Європейський союз (ЄС), трансформують свої системи освіти, щоб бути конкуренто спроможними у вік інновацій [2; 6].

STREAM-освіта - новий інтеграційний підхід до розвитку, виховання й навчання дітей. Цей напрям освіти інтегрує в собі завдання з формування в дітей загальних наукових уявлень про світ; ознайомлення їх з інформаційно-комунікаційними технологіями; розвиток уміння експериментувати, конструювати; навчання дітей основ опрацювання змісту тексту, грамоти, математики, а також різних видів мистецтва. Це позитивно впливає на розвиток мислення дитини дошкільного віку, оскільки наочно-образне мислення, здійснюється на основі перетворення образів-сприйняття в образи-уявлення, подальшої зміни, перетворення і узагальнення предметного змісту уявлень. Тож маємо в тісному взаємозв'язку розвивати здібності дошкільнят до точних та гуманітарних наук.

Результати досліджень сучасних науковців (Н. Гавриш, К.Крутій та ін.) доводять, що в умовах інтеґрованого підходу взаємопроникнення й систематизація знань дітей, становлення в них цілісної та багатовимірної картини Всесвіту, розвиток пізнавальних здібностей, гнучкого мислення, умінь і навичок відбуваються ефективніше.

Зі слів Елада Інбара, засновника компанії, що займається інтеграцією роботів у навчальний процес шкіл Сполучених Штатів, коли діти взаємодіють роботами, вони легше сприймають власні помилки. Навички критичного мислення та глибокі наукові знання отримані в результаті навчання за STEM, дозволяють дитині вирости новатором – двигуном розвитку людства.

STEAM = Science, Technology, Engineering, Arts and Mathematics - акронім слів - природничі науки, технологія, інжиніринг, мистецтво, математика. STREAM = Science, Technology, Reading + Writing, Engineering, Arts and Mathematics − акронім слів − природничі науки, технологія, читання + письмо, інжиніринг, мистецтво, математика [3]. З огляду на визначення напрямів освіти можна зробити висновок: STREAM − дошкільники та учні молодших класів; STEAM − середня та старша школа; STEM − профільна та вища освіта [5].

Наочно-образне мислення є основою логічного мислення, пов’язаного з використанням і перетворенням понять, засвоєння дошкільниками

узагальнених знань; тісно пов'язане з розв'язком мисленнєвих задач та з практичним мисленням; дає змогу відтворити всі фактичні характеристики об'єкту, встановити незвичні поєднання предметів і їх властивостей; образ збагачує інтелект (Ж. Піаже, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, Д. Б. Ельконін, та ін.). Наочно-образне мислення є важливим видом мислення протягом всього життя, а для деяких професій (письменник, модельєр, дизайнер, архітектор тощо) є провідним, жоден науковець, конструктор, інженер не зможе плідно працювати без розвиненого наочно-образного мислення.[4]

Своєрідними сходинками пізнання світу дитиною дошкільного віку у STREAM-освіті можуть бути такі: створюємо емоційний образ об'єкту за допомогою живопису, музики, танцю, літератури; взаємодоповнюємо та порівнюємо враження, активізуємо власний досвід дитини; переходимо від емоційного образу об'єкту до наукового.

Тому не можна відкинути хоча б один компонент STREAM-освіти. Ми маємо забезпечити дитині право вибору, а для цього їй потрібно спробувати себе у різних галузях знань, щоб самостійно вирішити що більше подобається, чим насправді хочеться займатися у дорослому житті. А чи може подобатися те, чого не спробував? чого не знаєш? Тож головне дитину не примушувати робити щось через силу, через «не хочу, не можу, не буду», тоді і результати будуть відповідними, і у дитина буде впевнена у власних силах, відчуватиме, що її поважають, до неї прислухаються.

Чим раніше дитина пізнає світ мистецтва, тим кращими будуть результати. У старшому віці надолужити те, що втрачено у дошкільному, неможливо. Адже фізика і лірика часто доповнюють одна одну. Без фантазії, наукової творчості та сміливості, впевненості у власних силах, самостійності, цілеспрямованості, умінні доводити свою думку ніколи не буде справжніх відкриттів. А ще відкриття починаються з інтуїції, а інтуїція починається змалку на заняттях різного спрямування: діти вчаться порівнювати не тільки кількісно, а і якісно (порівнювати не рахуючи точну кількість предметів у

множинах, не зіставляючи множини, а тільки прикидаючи «на око» де елементів більше, а де − менше); висувають гіпотези і придумують експерименти для перевірки їх правильності; будують перші хмарочоси, методом проб і помилок навчаються забезпечувати міцність та стійкість конструкції; вчаться прикрашати свої роботи, вчасно зупиняючись, прислухаючись до почуття міри; придумують цікаві прийоми з'єднання елементів у поробках та цікаві назви геометричним формам, яскраві порівняння з об'єктами довкілля; тощо.

Як впровадити STEAM освіту в дитячому садку ? ...

По-перше, створення змішаного предметно-просторового середовища, яке дозволить здійснити проектно-експериментальну дослідницьку діяльність, створення кабінетів IT-технологій, STEAM-лабораторії, LEGO-центрів.

По-друге, STEAM інтегрує різну діяльність дошкільнят, яка об'єднує всі п'ять напрямків, і дає можливість демонстрації результатів. Адже головний девіз STEAM- програми: «Мінімум теорії, максимум практики»

Що ж потрібно знати про STEAM технології? Про STEAM потрібно знати одну головну річ - це не просто мода в освіті, це інвестиції в майбутнє дітей, де дитина може освоїти кілька професій, бути комунікабельним, креативним , вільно володіти аудиторією і відстоювати свої проекти.

Застосування STEAM-технологій у своїй роботі ми почали з придбання і використання конструкторів LEGO, які при організації освітнього процесу, дають можливість залучати дітей до технічної творчості, що сприяє формуванню задатків інженерно-технічного мислення. В процесі освоєння LEGO-конструювання, яке об'єднує в собі елементи гри і експериментування, дошкільнята пізнають основи сучасної робототехніки, що сприяє розвитку технічної творчості і формування науково-технічної орієнтації у дітей.

Програма STEAM-освіти в дошкільному навчанні має кілька модулів: дидактична система Ф. Фребеля, експерименти з живою і неживою природою, LEGO-конструювання, математичний розвиток, робототехніка, мультистудія «Я створюю світ».

Вважаю, що одним із ефективних засобів впровадження STREAM-освіти є дитяча дослідницька діяльність, яка спрямована на отримання самостійних результатів під керівництвом вихователя. «Дослідницька діяльність викликає величезний інтерес у дітей. Невситима жага нових вражень, допитливість, постійне прагнення самостійно шукати нові відомості про світ. Часті і різноманітні питання: Навіщо? Чому? Коли? Досліди чимось нагадують дітям фокуси, вони незвичайні, вони дивують. Потреба дитини в нових враженнях лежить в основі виникнення і розвитку невичерпною орієнтовно-дослідницької (пошукової) діяльності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Чим різноманітніша і інтенсивніша пошукова діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше і повноцінніше вона розвивається».

Виникає питання - з чого почати? Звичайно ж, перше - створити умови для дослідно-експериментальної діяльності. Тому в групі була створена та функціонує STREAM- лабораторія «Юні дослідники» з експериментальними міні-лабораторіями «Рослинна лабораторія» (город на підвіконні з дослідженням проростання насіння та росту овочів в різних умовах - ґрунт, вода, парник, без ґрунту, світла;туалетний папір, поролон). «Зоолабораторія» (морська свинка, хом`ячок, равлики Хаатіни, акваріуми з рибами та черепахою) - як реагують на турботу, що потрібно для комфортного життя та розмноження, який корм до вподоби. Для формування нестандартного мислення, діти разом з вихователем проводять дослідницьку діяльність, слухають проблеми придуманих героїв, шукають шляхи їх вирішення. Таємниці спонукають дітей думати, шукати, вигадувати, сумніватися, мріяти, дослухатися до думки інших, гратися, конструювати, експерементувати, приймати самостійно рішення.

З власного досвіду помітила, що STREAM-освіта формує сучасне світобачення дітьми екологічної, здоров’язбережувальної проблеми людства. Тобто плавно переходить в виховання сталої поведінки («Дошкільнятам - освіта для сталого розвитку»). Де в центрі дитина — особистість, яка самостійно, в силу власних вікових і психофізіологічних особливостей, обирає свої дії та рішення, досягає вищого рівня пізнавального розвитку на користь добра, а

вихователь тільки дає мотивацію до дій, корегує, вдало поєднуючи вітчизняний та зарубіжний досвід виховання і навчання дітей.

Висновок. Наш час - це ера цивілізації, епоха організаційних та інформаційних технологій, епоха технічної культури, епоха відповідального, дбайливого ставлення до довкілля та здоров'я людини. Новому періоду розвитку людства має відповідати нова філософія освіти, нові системи, нові моделі навчання, одними з яких є «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» та «STREAM- освіта» , які дають дітям можливість висловлювати та відстоювати власну точку зору, мислити критично, вчитися працювати у команді, домовлятися та поважати демократичні рішення, бути відкритим для навчання та самонавчання, вміти приймати самостійні рішення у власному повсякденному житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. STEM-освіта: шляхи запровадження, актуальні питання та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://imzo.gov.ua/2016/12/09/stem-osvita-shlyahi-zaprovadzhennya-aktualni-pitannya-ta-perspektivi/

2. STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт : альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників / автор. Колектив ; наук. Керівник К.Л. Крутій. — Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2018. — 146 с.

3. Крутій К. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення / К. Крутій, Т. Грицишина. // Дошкільне виховання. – 2016. – №1. – С. 3–7.

4. Пономарев, Я. А. Знания, мышление и умственное развитие. / Я. А. Пономарев — М., 1967. – 256 с.

5. Стеценко І. ЛЕГО-конструювання як компонент STREAM-освіти для дошкільників. / І. Стеценко // Комп'ютер у школі та сім'ї. — 2016. — № 5 — С. 37–41.

6. Сухомлинський В.О. Вибрані твори / В.О. Сухомлинський // В.О.

УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПЕДАГОГА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Іващенко Інна Іванівна,
методист з управлінської діяльності
навчально-методичного відділу
координації освітньої
діяльності та професійного розвитку,
Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти
м. Суми

Вступ. Питання професійного розвитку педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти є одним з головних напрямків освітньої політики, спрямованої на розвиток творчої ініціативи кожного педагога, підвищення рівня професійної майстерності та якості педагогічної праці. Управління професійним розвитком педагога з боку адміністрації закладу освіти – це партнерство, супровід, підтримка, взаємодопомога і взаємонавчання, без тиску, формалізму й контролю в умовах академічної свободи вчителя.

Професійний розвиток педагога передбачено Типовим положенням про атестацію педагогічних працівників. Введена в дію Концепція нової української школи зумовила розробку професійного стандарту вчителя, запропонованого Міністерством освіти і науки України. З уведенням у дію інституційного аудиту роботи закладів освіти виникають нові підходи до розвитку й оцінювання професійної діяльності педагогів.

Мета роботи. Професійний розвиток та підтримка професійної траєкторії кожного педагогічного працівника – необхідна умова для якісної діяльності закладу освіти. Чим вище науково-теоретичний і загальнокультурний рівень педагогів, їх професійна майстерність, тим ефективнішим стає освітній процес та результативність діяльності.

Мета роботи – висвітлити діяльність адміністрації закладу загальної середньої освіти з підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, спрямовану на професійний розвиток педагогічних працівників. Головними принципами, які покладено в основу такої роботи, є:

– чітке дотримання нормативних документів, що регламентують процес професійного розвитку педагога;

– прозорість, демократичність, доброзичливість, доброчесність з боку адміністрації й педагога;

– оцінювання компетентностей за визначеними критеріями і особистісного розвитку педагога.

Основний зміст. Відповідно до ст.54 Закону України «Про освіту» педагоги мають право на підвищення кваліфікації.

Результатом підвищення кваліфікації є підготовка фахівців, які здатні активно розвиваються, підготовлені до універсальної діяльності, мають пізнавальні запити, духовні потреби, здатні самостійно планувати і реалізовувати освітні проєкти, витримувати конкуренцію на європейському і світовому ринку освітніх послуг.

Досягнення зазначеної мети передбачає такі завдання курсової перепідготовки вчителя:

– удосконалення та оновлення знань і вмінь із дидактичних, теоретико-методологічних, правових, управлінських, філософських та інших питань забезпечення ефективної професійної діяльності педагога;

– отримання додаткових та вдосконалення наявних знань і вмінь з основних напрямів професійної діяльності;

– активізація самостійної діяльності, розвиток мотивації професійного вдосконалення вчителя.

Проходження підвищення кваліфікації обов’язково має бути на засадах вільного вибору форм навчання, програм і навчальних закладів не рідше одного разу на п’ять років. Проте реформування освіти, одним із гасел якого є

навчання упродовж всього життя, внесло кардинальні зміни в порядок проходження курсової перепідготовки педагогічних працівників.

Зокрема, у Постанові Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 800 наголошується, що «педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію», обираючи для цього різні форми і види. Виділяють інституційну (очну (денну, вечірню), заочну, дистанційну, мережеву), дуальну, на робочому місці тощо. Форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватися.

Нова освітня реальність, зокрема створення відкритого освітнього простору нової української школи, зумовила модернізацію змісту післядипломної педагогічної освіти і формування відповідного відкритого контенту, що передбачає ціннісне використання знань, розвиток ключових компетентностей сучасних педагогів, когнітивних здібностей і критичного розуму, їхню соціальну інтеграцію і соціальну активність. Сучасний педагог отримує право вибору місця і способу підвищення кваліфікації, причому результати навчання та компетентності, необхідні для присвоєння чи підтвердження професійної кваліфікації можуть досягатися та здобуватися в системі формальної, неформальної та інформальної освіти. Зросла кількість альтернативних моделей професійного розвитку педагога: курси при інститутах педагогічної післядипломної освіти, стажування, участь у сертифікованих програмах, тренінгах, семінарах-практикумах, семінарах-нарадах, семінарах-тренінгах, вебінарах, майстер-класах, онлайн-курсах, конференціях тощо. Наявність вибору педагога спонукає науковців, методистів до підвищення якості освітніх програм курсової перепідготовки педагогічних працівників, модернізації її змісту й технологій на оновлених теоретико-методологічних засадах.

Цінним є те, що вчитель може самостійно обирати форми, види, напрями навчання, які йому найбільше цікаві та потрібні для професійного росту, а також організацію, яка надає вказані освітні послуги.

Даний напрямок роботи завжди входив до пріоритетного напрямку управлінської діяльності та системи методичної роботи, спрямованих на забезпечення розвитку творчої ініціативи, підвищення рівня професійної майстерності та якості педагогічної праці. На засіданні педагогічної ради затверджується перспективне планування, орієнтовний план підвищення кваліфікації педагогічних працівників, який містить інформацію про загальну кількість педагогічних працівників, які проходитимуть курсову перепідготовку, вказуємо основні напрямки та орієнтовний перелік суб'єктів підвищення кваліфікації. Перспективний план формується з урахуванням пропозицій педагогічних працівників. Педагогічні працівники протягом 15 календарних днів подають директору (чи уповноваженій ним особі, практично заступнику) пропозиції до плану підвищення кваліфікації на наступний рік. Інформація містить тему відповідної програми, форми, обсяг, а також організацію, яка здійснює курсову перепідготовку, але обов'язковою умовою є наявність ліцензії на здійснення названого виду освітніх послуг. Якщо у вчителя є індивідуальні пропозиції з даного питання, то вони розглядаються педагогічною радою, в ході обговорення його пропозиція може бути уточнена чи змінена. Після всіх уточнень педагогічною радою затверджується план підвищення кваліфікації в межах коштів, передбачених кошторисом.

Формуючи план курсової перепідготовки на рік, обов'язково враховується наявність такої інформації:

- список педагогічних працівників, які будуть проходити курсову перепідготовку в цьому році;
- теми (напрями, найменування);
- форми;
- види;
- обсяги (тривалість у годинах або кредитах ЄКТС);
- перелік суб'єктів підвищення кваліфікації;
- строки (графік);
- вартість або відмітку про безоплатність курсу.

Звичайно, затверджений план може змінюватися протягом року.

Більшість педагогів надають перевагу Сумському інституту післядипломної педагогічної освіти. Серед навчальних курсів найчастіше обирають такі:

– «Методологічні основи викладання навчальних предметів в новій українській школі: концептуальні положення, специфіка, інструментарій»;

– «Формування психолого-педагогічної готовності фахівців закладів освіти до професійної діяльності в умовах інноваційних змін»;

– «Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів молодшого шкільного віку»;

– «Медіаграмотність учасників освітнього процесу;

– «Технології розвитку критичного мислення»;

– «Особливості розвитку, навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти» та інші.

Також ефективним способом підвищення професійної кваліфікації вчителів стали освітні онлайн-платформи, де можна пройти різноманітні курси, які можуть бути зараховані як частина необхідної перепідготовки в межах 150 годин на 5 років, що визначено Законом України «Про освіту».

Працюючи над розбудовою внутрішньої системи забезпечення якості освіти, адміністрація закладу освіти визначає стратегічні напрямки діяльності школи в плані підвищення професійного рівня і педагогічної майстерності працівників. Це:

– створення простору для професійного розвитку педагогів;

– забезпечення мотивації, підвищувати професійну майстерність, оволодівати новими освітніми технологіями та впроваджувати їх в освітній процес;

– методичний супровід;

– внутрішньо шкільне моніторингове дослідження, яке дає комплексну картину потенціалу педагогічного колективу школи, їх готовності до самоосвіти, самовдосконалення, інноваційної діяльності.

Виходячи з цього, в освітньому закладі розробляється алгоритм комплексної оціночної діяльності, спрямованої на підвищення авторитету вчителя.

Враховуючи «Критерії оцінювання роботи вчителя», Професійний стандарт вчителя НУШ, об'єктами оцінки оцінки діяльності педагогів є:

– рівень професійної компетентності;

– досягнення здобувачів освіти і педагога (участь у олімпіадах, конкурсах тощо);

– науково-методична робота;

– стиль викладання;

– створення освітнього середовища;

– комунікативна культура;

– моральні якості, соціально-психологічна готовність.

Питання освоєння ІКТ є актуальним для педагогічних працівників. Вони створюють та використовують освітні ресурси (електронні презентації, відеоматеріали, методичні розробки тощо), допомагають своїм колегам в опануванні інновацій, проводять майстер-класи; *активно працюють із інтерактивними дошками, створюють свої сайти, блоги та діляться досвідом роботи з колегами.*

Учителі застосовують інновації, обмінюються досвідом роботи. Під час відкритих уроків практикують мультимедійне навчання, роботу з інтерактивною дошкою.

Керівництво закладу освіти повинно враховувати діяльність педагогів в плані професійного розвитку: підвищення кваліфікації, участі у різноманітних тренінгах, конференціях, семінарах, вебінарах, онлайн-курсах тощо. Методичній службі закладу слід рекомендувати педагогам складати на навчальний рік чи перспективу «Індивідуальний план розвитку професійних компетентностей», який може включати такі пункти: курси підвищення кваліфікації, майстер-клас, вебінар, онлайн-курс, сертифікований навчальний курс, сертифікований захід, власні заходи (відкриті заняття, публікації) тощо.

На засадах партнерства, особистісно зорієнтованої моделі освіти, врахуванні потреб та інтересів учасників освітнього процесу у школах можна реалізовувати освітні проєкти. Серед них – проєкти в рамках роботи над реалізацією Стратегії закладу, проєкти в рамках шкільних курсів, виховних заходів.

У системі оцінювання, що формується на сучасному етапі, ефективність діяльності педагога буде визначатися не лише по тому, наскільки він відповідає критеріям оцінювання, а в першу чергу по тому, наскільки він успішно розвивається в напрямку до самого себе, яким він бачить себе в ідеалі. Оцінювання педагогів повинно слугувати виробленню індивідуальної траєкторії розвитку, яка пов'язана з його цінностями і баченням себе в майбутньому.

Висновок. Адміністрація закладу освіти повинна направляти кожного педагога на самоаналіз своєї роботи, вказуючи на нові професійні стандарти, допомогти вибудовувати траєкторію індивідуального розвитку. Адже рух уперед сповнює наше життя сенсом, мотивує до інтелектуальної та духовної праці, навчає досягати перемог і, врешті-решт, набувати досконалості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бобровський М. Абетка для директора. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2020. 240 с.

2. Бондар А. Як оцінювати діяльність педагогічних працівників школи. *Заступник директора школи.* № 12. 2018. С. 24–28.

3. Єльникова М.П. Управління розвитком педагогічної майстерності вчителів. *Управління школою.* № 34-36. 2020 С. 64–67.

4. Семенюк Н.Ф. Науково-методичний супровід розвитку професійної компетентності педагога. *Завучу. Усе для роботи.* № 21-22. 2020. С. 53–55.

ІНТЕРПРЕТАЦІЙНІ БЛОКИ У КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ З МИСТЕЦТВОМ

Івченко Валерія Ігорівна
Аспірантка кафедри педагогіки
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ./Introductions. Діагностичний етап природного експерименту, на базі Факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету, окрім споглядання за практичною художньо-проектною діяльністю майбутніх дизайнерів (3-4 курс, групи ДГ-17, ДГ-18 та ДІ-17, загальною кількістю осіб – 35), проведення анкетування та тестування, – мав на меті організацію індивідуальних та групових бесід, щодо виявлення комунікативних складностей під час опанування інтерпретаційною компетенцією. Означена тематика не була включена до формальної мови опитувальних листів, адже презентація студентом власної думки за допомогою можливостей вербальної та невербальної комунікації, – є набагато ціннішим матеріалом для подальшого дослідження. На нашу думку, саме такий вияв індивідуального умовиводу особистості, найбільше співвідноситься з живою динамікою розгортання грамотного інтерпретаційного процесу у системі «суще–автор–мистецький твір–інтерпретатор».

Мета роботи./Aim. Висвітити ступінь ментальної та психологічної концентрації студентів дизайнерів під час самостійної інтерпретаційної діяльності та визначити інтерпретаційні блоки, які заважають означеному процесу.

Матеріали та методи./Materials and methods. Задля досягнення мети дослідження застосовано метод аналізу, синтезу, бесіди, пояснення, порівняння.

Результати та обговорення./Results and discussion. В процесі проведення бесіди, за допомогою навідних запитань студентам (Як ви розумієте сутність поняття «художньо-естетична інтерпретація»?, Чи носить для вас

спілкування з твором мистецтва характер «чистого натхнення», або «складної головоломки»?, Яке пропорційне відношення у процесі художньо-проектної творчості повинна займати інтерпретаційна діяльність?), було виявлено наступні показники:

– по-перше, середній ступінь розуміння саме комунікативного аспекту аналітико-чуттєвої роботи з архетипом (20% піддослідних показали аматорський рівень розуміння критичності у мисленнєвому процесі, а саме надмірно раціоналізаторський підхід до відповіді – «твір мистецтва не є живою істотою, а тому слід чітко відмежовувати, власне чуттєво-емоційне ставлення до роботи від художньо-конструкторського аналізу «по факту»; 60% – висвітили надмірно чуттєву-емоційну нестабільність у комунікативному акті, яка породжується, як незрілістю емоційного інтелекту (емоції від первинного споглядання приймаються за відчуття та глибинні переживання атмосфери твору), так і власною безсвідомою помилкою, щодо насичення інтерпретаційного акту іншими подразниками (наприклад, музикою на фоні «для створення атмосфери»); 20% – інформували, щодо формального відношення до роботи, а тому поверхневого контакту з прототипами, – «надихаюся думками та стилістикою інших художників»);

– по-друге, високий рівень психологічного дискомфорту, щодо індивідуальної роботи навчального характеру, при складанні концептуального та композиційного конструкта твору. Як, виявилося, фундаментом тривожних коливань комунікативного каналу з твором, є усім відомий «страх чистого аркуша» – «білий пазл» інтерпретаційного процесу, який сприймається непідготовленим до художньо-естетичної інтерпретації студентом, як суттєвий бар’єр на початку шляху пізнання. Оперуючи методами аналізу та синтезу, нам вдалося встановити причини цього «фантому»: емоційне перенавантаження через «калейдоскоп» з асоціативного ряду необроблених картинок-аналогів у мозку та бажання «сісти й відразу намалювати власний оригінальний шедевр»; пошук точного академічно прописаного алгоритму дій, задля бездумного підкорення наявній методиці пізнання та візуалізації, без долі

експериментального новаторства й елементу спонтанності відкриття («інсайту»); первинна невизначеність інтерпретатора стосовно особистісної позиції, щодо завдання загалом; прагнення до надмірної лінійності та чіткості думок на першому етапі герменевтичного циклу ланцюга пізнання, що вже порушує його класичний принцип «загальне–часткове–загальне», не говорячи вже, про безкінечність комбінаторної варіативності (наприклад, «часткове–загальне №1–загальне №2–часткове» або «загальне–часткове №1–часткове №2–загальне №1–загальне–№2–загальне» тощо) живої динаміки інтерпретаційного процесу; зникнення інтересу та мотивації до роботи, внаслідок «не віри у власні сили», а насправді – нераціональної організації інтерпретаційної взаємодії (чергування часу на працю та відпочинок), а також пасування перед розміщенням змістових акцентів при узагальненні розрізненого матеріалу, не абстрагуючи його до граничних категорій; лінь до самостійного об'єктивного закріплення матеріалу, шляхом перегляду концептуального конструкта, через страх виявити в ньому можливі прогалини й пройти герменевтичний цикл з першого по останній (загальна кількість є індивідуальною до кожного окремого концепту істини) ланцюги пізнання;

– по-третє, низький рівень розуміння безкінечності інтерпретаційного процесу при вільному варіюванні пропорційністю особистісного включення дослідника до інтегративного джерела знання (36% – відповіли, що методом художньо-естетичної інтерпретації необхідно послуговуватись на початку роботи, при аналізуванні стилістики та загального композиційного ладу прототипу; 25% – розширили сферу впливу інтерпретаційного процесу до етапу графічних та колористичних ескізних пошуків; 10% – думок охопило ще етап перенесення готової композиції до оригінального масштабу з подальшою корекцією деталей; 10% – висвітлило умовивід, стосовно паралельного супроводження інтерпретаційного процесу з, власне, процесом художнього проектування, від початку до презентації дизайн-виробу на розгляд аудиторії; 19% – відверто зізналися, що навіть не замислювалися над ступенем

необхідності володіння інтерпретаційною грамотою, а тому прийняли думку однієї з вищеописаних сторін).

Висновки./Conclusions. Отже, з огляду на отримані показники, можемо констатувати, що ментальна та психологічна концентрація студентів дизайнерів на художньо-естетичній інтерпретації творів образотворчого мистецтва дуже низька. Майбутні дизайнери старших курсів, виходячи вже на етап творчого проектування (за прописаними дисциплінарними модулями з програми підготовки), по суті, знаходяться на репродуктивному рівні наслідування та плагіатного відтворення чужого інтерпретаційного доробку. Фантомні чуттєві переживання, перетворюються на безпричинний страх, який заважає особистісній та професійній самоактуалізації особистості. Тому, ще раз наголосимо, на необхідності впровадження самостійного модуля дисципліни з інтерпретаційної підготовки майбутніх дизайнерів, починаючи з молодших курсів.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у формуванні та обґрунтуванні авторських критеріїв сформованості здатності дизайнерів до художньо-естетичної інтерпретації.

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Коробчук Юлія Валеріївна
студентка ННІ педагогіки
Житомирського державного
університету імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

Вступ. В умовах сучасного суспільства однією із важливих галузей систем освіти постає менеджмент. Реалізація діючого та новітнього управлінського механізму потребує необхідності створення нової ідеології професіоналізму керівника освітнього закладу. Для злагодженої роботи та її досконалості, уміння володіти собою і розуміння трудового колективу, організації творчої діяльності та інших елементів очільнику закладу має бути притаманна управлінська культура. Зрозуміло, що керівник нового покоління не повинен працювати в рівномірному режимі віддаючи лише накази, а надихати своїх співробітників, сміливо створювати новаторський процес праці, ризикувати та підвищувати власний рівень компетентності. Тому управлінська культура займає важливу позицію у професійній діяльності управлінця, особливо на початковому етапі керівництва.

Відносно сучасного освітнього процесу можна констатувати, що він потребує формування системи досягнення зазначених цілей завдяки відмінному опануванню керівниками теоретичних та практичних аспектів професійно-педагогічної діяльності.

Елементами професійно-педагогічної діяльності керівника навчального закладу є: «знання, висока освіченість, культура поведінки, мовлення, професійна і емоційна культура, педагогіко-психологічні особливості вирішення практичних і теоретичних завдань» [7], а призначення – «створити таке освітнє середовище, що ефективно функціонує та відповідає сучасним вимогам, є привабливим для реального та потенційного споживача освітніх

послуг, своєчасно реагує та впроваджує нові технології і методи педагогічної діяльності» [4]. Враховуючи дані важливі аспекти, на яких базується професійно-педагогічна діяльність управлінця, можна означити це поняття: професійно-педагогічна діяльність керівника – цілеспрямована взаємодія з учасниками освітнього процесу, засвоєння педагогічних методик та сучасних технологій, сукупність знань, необхідних для даної посади, умінь і навичок, необхідних для результативного виконання обов'язків, сукупність професійних, ділових та особистісних якостей.

Мета роботи. Проаналізувати роль управлінської культури в системі професійно-педагогічної діяльності майбутнього керівника освітнього закладу, визначити проблеми розвитку управлінської культури та шляхи її вирішення.

Матеріали і методи. Опрацьовані наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених і практиків, журнали, статистичні дані, електронні джерела. Методами дослідження є аналіз та синтез.

Результати і обговорення. Аналіз наукових праць, які стосуються управлінської культури керівників, показує, що управлінська діяльність належить до міждисциплінарних наукових проблем, зокрема, таких: психологічна (психологічне забезпечення управлінської діяльності, особистісний потенціал керівника, психологізація процесу підготовки майбутніх фахівців до специфіки управлінської діяльності, гуманізація професійної підготовки управлінських кадрів (А. М. Бандурка, Л. М. Карамушка, С. Г. Москвичев, В. В. Рибалка, О. Г. Романовський, В. І. Свистун та ін.)); педагогічна (обґрунтовуються педагогічні проблеми підготовки фахівців до здійснення управлінської діяльності (О. В. Бойко, Л. І. Макодзей, Т. М. Мацевко, О. Г. Романовський, В. І. Свистун, Л. Л. Товажнянський тощо), менеджменту освіти (В. І. Луговий, В. І. Маслов, В. С. Пікельна та ін.)) [8].

Для забезпечення якісних відносин з працівниками освітнього закладу, батьківським та учнівським колективами управлінцю варто навчитися етиці

спілкування, вивчати моральних клімат в колективі, засвоїти інформацію про випадки як високо етичної поведінки, так і аморальних вчинків.

Моральні та етичні норми культури управління для менеджера є об'єктом професійної діяльності, бо головне завдання керівника закладу сприймати працівників як особистостей, а відносини формувати як партнерство. Колектив не може працювати ефективно, якщо не враховувати їх душевний стан. Тому від якості морально-етичних норм культури управління керівника залежить робота освітнього закладу в цілому.

Оскільки керівник освітнього закладу має бути прикладом для педагогічного колективу, технічного персоналу закладу, учнів і батьків, то важливою та невід'ємною складовою управлінської діяльності є його управлінська культура. Ефективна та успішна діяльність закладу залежить від загальнолюдських якостей та норм моралі, які визначають управлінську культуру менеджера.

На думку О. Емірамзаєвої «сучасний керівник, дотримуючись найважливіших правил службової етики, буде фундатором доброчесного морального мікроклімату в колективі, зразком стандартів честі і гідності державного управлінця. Адже від цього багато в чому залежить ефективність організації і роботи колективу» [3].

У своїх наукових працях Т. Бабенко акцентує увагу на тому, що «висока культура керівника навчального закладу є неодмінною умовою успішної управлінської діяльності. Досягти цього можна шляхом посилення професійної спрямованості навчального процесу, наближення навчальних завдань, які пропонуються студентам, до умов їх майбутньої професійної діяльності. Управлінська культура керівника навчального закладу – це частина його суб'єктивної культури, яка є орієнтованою основою для успішного здійснення управлінської діяльності». Крім того, «яку б блискучу освіту не здобув керівник, йому треба постійно займатись самовихованням, саморозвитком. Керівник навчального закладу повинен працювати над своїми моральними, діловими якостями, особистісним розвитком та іміджем» [1, с. 52].

Очевидно, що критерієм забезпечення якісного формування управлінської культури майбутнього керівника в процесі самовдосконалення психолого-педагогічні умови постають як шлях актуалізації професійних ціннісних орієнтацій та готовність до успішних вирішень професійних завдань.

Серед психологічних умов формування управлінської культури в процесі самовдосконалення варто виділити такі вагомі ознаки: цілеспрямованість, наполегливість, комунікативність, стійка мотивація досягнення цілей, готовність брати на себе відповідальність, передбачувати конфліктні ситуації та оминати їх, обґрунтованість своїх вимог, інтуїтивність, стійкість до стресових ситуацій.

Педагогічні умови формування управлінської культури розкривають її у категоріях педагогічних цінностей, педагогічних технологій і педагогічної творчості. Тобто в процесі самовдосконалення керівник засвоює нові теорії та концепції управління, оволодіває вміннями та навичками, застосовує нові способи і прийоми у регулюванні педагогічного процесу, розкриває свою управлінську культуру як творчий акт, організовуючи себе як керівник, організатор та вихователь.

Тому управлінська культура керівника освітнього закладу з огляду педагогічної системи виокремлює такі основні проблеми розвитку: низька або відсутня інноваційна діяльність управлінця; небажання створювати оригінальну освітню практику; акцентуація уваги на задоволенні власних потреб, ніж колективу закладу; непрофесійна компетентність. Для мінімізації проблеми розвитку управлінської культури в психологічній системі, слід набувати даних якостей: результативна мотивація, «… зацікавленість у праці, здатність організовувати колектив на вирішення завдань; оперативність мислення, його конструктивність, комунікативні якості; здатність чуйно, доброзичливо і коректно взаємодіяти з людьми, чітко організовувати своєчасне досягнення поставленої мети; готовність до прийняття нестандартних рішень, вміння раціонально організувати свою діяльність» [2].

Теоретичні та практичні напрацювання вчених з даної проблеми дослідження розширюються, уточнюються та вимагають покрокових рішень. Постає актуальна потреба розвитку та удосконалення морально-етичних норм культури як сучасних, так і майбутніх керівників освітніх закладів, яка дозволить чітко сформувати управлінську культуру для успішної зовнішньої та внутрішньої діяльності закладу. «Адже в умовах потенційних загроз нашій державності важливим стабілізуючим чинником функціонування і реформування системи освіти виступає саме управлінська культура керівників закладів освіти – галузі, що є стратегічною у розвитку державності будь-якої країни» [5, с. 29].

Висновки. Сьогодні керівник може бути успішним, а його діяльність – ефективною, якщо він не тільки досконало володіє технологією управління, але й у нього є своя філософія управління, він добре розуміє психологію людини і групи та психологію управління. Ці знання і вміння інтегруються у поняття культури управління [6, с. 5].

У зв’язку з цим актуальною залишається проблема забезпечення освітніх закладів професійно підготовленими керівними кадрами з високим рівнем управлінської культури. Для того, щоб вирішувати цю проблему, слід розглядати керівника як професіонала-управлінця, який цілеспрямовано розвиває фахові знання і вміння. Саме такий очільник буде спрямовувати свою діяльність на розвиток сучасного освітнього закладу, себе та своєї країни. Але професійна стратегія щодо формування управлінської культури у керівника, дієво впливатиме на результативність управління.

Проблеми морально-етичних норм все частіше порушуються в системі управлінської діяльності. Недотримання морально-етичних норм культури управління призведе до ослаблення професійних управлінських якостей, порушення дисципліни, механізмів відповідальності, відновлення гірших стереотипів менеджменту.

Отже, проблема розвитку управлінської культури керівника освітнього закладу є актуальною й вагомою, оскільки «стабілізуючим чинником

функціонування і реформування системи освіти виступає саме управлінська культура керівників закладів освіти – галузі, що є стратегічною у розвитку державності будь-якої країни» [2], а професійно-педагогічна діяльність управлінця є складним процесом, система якої перебуває у постійних змінах з новими освітніми процесами та пріоритетами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабенко Т. Зміст управлінської культури керівника закладу освіти. *Наукові записки.* 2015. № 135. С. 49 – 53.

2. Вербицький В. В. Поняття управлінської культури керівника навчального закладу в психолого-педагогічній літературі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.* 2009. № 23 (186). Частина 4. С. 242 – 247.

3. Емірамзаєва О. Етика сучасного керівника: морально-професійні принципи, правила, засади. URL: http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2014-2/doc/7/04.pdf

4. Ковальчук З. Я. Управлінська педагогічна діяльність як психолого-педагогічна система. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2013. № 1. С. 295 – 304.

5. Лук'янчук Г. Я. Шляхи розвитку управлінської культури керівника загальноосвітнього навчального закладу. *Педагогічний пошук.* 2016. № 2 (90). С. 26 – 29.

6. Садковий В. П., Назаров О. О., Домбровська С. М. та ін. Культура управління: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2018. 218 с.

7. Сисоєва С. О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня. К.: Поліграфкнига, 1996. 406 с.

8. Ягупов В. В., Свистун В. І., Кришталь М. А. та ін. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема. *Педагогічні науки.* 2013. № 4. С. 291 – 301.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Кузьмінчук Наталія Володимирівна
вихователь, ДНЗ №6 «Райдуга»
м. Нетішин, Україна

Вступ. Необхідність екологічного виховання зумовлена наявністю світової екологічної кризи, причина якої криється у практичній діяльності людини, що обумовлена її антропоцентричною свідомістю. Основи свідомості, екологічної культури, ставлення особистості до світу природи закладаються в дошкільному дитинстві, що підтверджує вагомість використання цього сензитивного періоду для екологічного виховання особистості. У законі «Про дошкільну освіту» її роль визначається як провідна у формуванні особистості дитини, тому зміст освіти має виступати базисом становлення людини, а методи відповідати віковим особливостям дітей.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким чином, щоб не стільки озброювати їх певною сумою знань, скільки відкривати перед ними «науку життя», яка сприяла б формуванню творчих особистостей з розвиненим почуттям власної гідності та відповідальності за свої вчинки. Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду у дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Метою статті є теоретичне обґрунтування проблеми екологічного виховання дошкільників.

Методи та прийоми: вивчення та аналіз педагогічної, й методичної літератури з метою висвітлення особливостей виховання дітей дошкільного віку засобами екологічного виховання..

Результати та обговорення. Сучасний ЗДО є першою сходинкою збагачення дітей знаннями про природне і соціальне оточення, знайомство з

загальною, цілісною картиною світу та формування науково обґрунтованого, морального й естетичного ставлення до нього. Зростає роль закладу дошкільної освіти у формуванні відповідальності особистості за історичну долю країни та всебічний прогрес українського суспільства.

Проблемі формування екологічної компетентності в науково педагогічній літературі приділяли багато уваги відомі вчені Г.Бєлєнька, С.Бондар, О.Кононенко, Л.Лєпіхова, Л.Хоружа, С.Шмалей. Цілеспрямований процес формування відповідального ставлення дошкільників до природи в усіх видах навчальної суспільно корисної діяльності та спілкування з природою складають сутність екологічної освіти і виховання, які конкретизують і поглиблюють основну ціль – формування екологічного культури, екологічної відповідальності.

Принципове значення в педагогіці і психології має положення про те, що ставлення до природи набуває риси відповідального тільки при умові всебічного екологічного виховання особистості з дошкільного віку до глибокої старості [4, с.87].

У системі екологічного освіти дошкільників педагоги враховують той факт, що ставлення до природи включають такі аспекти. Перший виражає ставлення до природи як предмета матеріального виробництва, об'єкта праці та життєдіяльності людини. Другий – як ставлення до особистих природних даних, до свого організму, який включений в систему екологічної взаємодії. Третій показує ставлення людей до діяльності, пов'язаної з вивченням і охороною навколишнього природного середовища [6, с.86].

Зазначимо, що відповідальність, як внутрішня якість особистості, є поєднання раціонального й емоціонального, гармонійний зв'язок розуму і почуття. Екологічна відповідальність пов'язана з такими якостями дитини, як цілеспрямованість, зібраність, вміння мобілізувати свої можливості, самоконтроль, передбачення наслідків своїх дій в природному середовищі, критичне ставлення до себе та інших. Вихователю необхідно знати, що екологічна відповідальність та інші явища соціальної відповідальності,

виражається в таких емоційних станах: турбота, занепокоєння, старанність, тривога, напруженість, хвилювання, зосередженість, сумнів тощо [7, с.35].

Відповідальне ставлення дитини дошкільного віку до природи ми розглядаємо як аспект утвердження відповідальності в якості стійкої риси характеру особистості. Екологічна відповідальність як внутрішня якість, як елемент свідомості є формою прийняття системи відповідальної залежності людини та природи. Вона характерна у вищій мірі позитивним відношенням до суспільних потреб і заснована на глибокому розумінні своїх вчинків, в усвідомленні цінності та соціальної ролі в екологічній ситуації [7, с.20].

Цілеспрямований процес формування відповідального ставлення дошкільників до природи в усіх видах навчальної суспільно корисної діяльності та спілкування з природою складають сутність екологічної освіти і виховання, які конкретизують і поглиблюють основну ціль - формування екологічного культури, екологічної відповідальності.

Принципове значення в педагогіці і психології має положення про те, що ставлення до природи набуває риси відповідального тільки при умові всебічного екологічного виховання особистості з дошкільного віку до глибокої старості.

В системі екологічного навчання і виховання дошкільників педагоги враховують той факт, що ставлення до природи включають такі аспекти. Перший виражає ставлення до природи як предмета матеріального виробництва, об'єкта праці та життєдіяльності людини. Другий - як ставлення до особистих природних даних, до свого організму, який включений в систему екологічної взаємодії. Третій показує ставлення людей до діяльності, пов'язаної з вивченням і охороною навколишнього природного середовища [3, 52].

Отже, визначимо ставлення до природи як свідомого вибору зв'язків дошкільнят з різними природними об'єктами і явищами. Природними об’єктами в цьому випадку є сама природа, екосистеми і геосистеми, власне людина як природна істота. Крім того, в систему екологічних чинників включається відношення до діяльності, пов'язаної з використанням та охороною природи.

Названі відношення проявляються у вигляді необхідності, а також емоцій, симпатії, прив’язаності, любові, байдужості, ворожнечі, антипатії тощо.

Відповідальне ставлення до природи - це здатність і можливість дитини свідомо, а отже цілеспрямовано, добровільно, виконувати вимоги і вирішувати завдання морального вибору, досягаючи певного результату. Метою поведінки дошкільника повинні бути такі вчинки, які спрямовані на підтримку відтворюючих сил природи, нанесення найменшого збитку її естетичних і матеріальних цінностей, на збереження природи для майбутніх поколінь. Добровільне, вільне дотримання моральних вимог, пов'язаних з відношенням до природи, передбачає переконаність в необхідності такої поведінки, а не страх за можливе осудження з боку оточуючих. Саме переконаність дозволяє людині протидіяти будь - якому впливу, а також долати свої сумніви, які не відповідають екологічній необхідності.

Відповідальне ставлення дитини дошкільного віку до природи ми розглядаємо як аспект утвердження відповідальності в якості стійкої риси характеру особистості. Екологічна відповідальність як внутрішня якість, як елемент свідомості є формою прийняття системи відповідальної залежності людини та природи. Вона характерна у вищій мірі позитивним відношенням до суспільних потреб і заснована на глибокому розумінні своїх вчинків, в усвідомленні цінності та соціальної ролі в екологічній ситуації.

Для педагога важливо, щоб потреба спілкування з природою впливала на соціальні потреби дошкільника, наприклад, постати певне місце в колективі, користуватися прив'язаністю друзів, увагою вихователя. Потреба в спілкуванні з природою, в її збереженні включається в систему мотивів індивідуальної поведінки. Відповідальність на рівні мотивів виступає як соціально збуджуючий стимул. Виділяють такі мотиви:

- Громадсько - патріотичні - що ґрунтуються на бажанні примножити багатства природи і пов'язані з почуттям обов'язку перед суспільством з охорони природи своєї Батьківщини.
- Гуманістичні - виражаються в прагненні проявити добро, співчуття

у відношенні до живого, бажання захищати.

- Естетичні - виявляються у потребі зберегти красу навколишнього середовища.

- Науково - пізнавальні - виражаються у розумінні складних зв'язків суспільства, людини і природи, прагненням пізнати її закони.

- Гігієнічні - виходячи з розуміння значення природи для здоров'я людини і бажання зберегти її оптимальні біофізичні та хімічні параметри.

Економічні - засновані на визнані природи як джерела ресурсів для розвитку продуктивних сил суспільства, науково-технічного прогресу [5, 22].

Екологічні переконання - це суб'єктивне відношення людей до природи, яке розкриває знання про її значення для людини, про організованість та еволюцію природи, чуттєво пережиті і включені в ті аспекти свідомості, що пов'язані з розумінням ідей бережливого гуманного ставлення до природи. Як будь - які моральні переконання, екологічне переконання сучасної дитини дошкільного віку повинно будуватися на основі принципів загальнолюдської свідомості. [1].

Моральне формування особистості, а також її формування відповідального ставлення до природи, базується не тільки на вимогах, а і на знанні взірців моральної поведінки, на порівнянні своїх дій і вчинків з такими зразками та їх оцінкою. Цей внутрішній процес приводить до створення оцінних відносин, зумовлюючих моральні, естетичні, юридичні та інші критерії вчинків і переживань людини. Отож формування у дошкільників відповідального ставлення до природи досягається за умови їх участі в різноманітних навчальних та життєвих ситуаціях, де необхідно приймати екологічно правильне рішення. [9, 29].

Психологічна природа екологічних поглядів і переконань, які впливають на формування відповідальності, включає три основні компоненти:

- інтелектуальний (екологічні знання та інтелектуальні вміння світоглядного характеру, володіння прийомами причинно – наслідкового мислення);

- персональний (мотивація, відношення і оцінка, віра в необхідність охорони природи і т.п.);

- внутрішню готовність (бажання, намір, потреба реалізації своєї позиції у вчинках діяльності по охороні природи [2,].

Світогляд, ідеали, переконання дошкільників, які є одночасно мотивами його діяльності, в освітньо - виховному процесі наповнюються екологічним змістом. Розглядаючи зміст поняття відповідальність перед природою (екологічна відповідальність), ми приходимо до висновку, що воно вбирає в себе всі суттєві ознаки поняття відповідальності, як соціальної та психологічної категорії і є актом свідомості, так як свідомість - це спосіб відношення до об'єктів своєї діяльності з врахуванням їх властивостей та можливостей.

Відповідно педагогічний освітньо – виховний процес повинен бути спрямований на формування таких психологічних властивостей особистості, як потреба в спілкуванні з природою, інтерес до пізнання її законів, мотиви поведінки і діяльності по охороні природи, переконання - в соціальній обумовленості відношення людини до природи, в необхідності управління природними явищами.

Слід комплексно реалізовувати завдання екологічного виховання, а саме:

• виховування гуманного ставлення до природи;

• формування системи екологічних знань та уявлень про природу;

• розвиток уміння бачити і відчувати красу, привабливість кожного елемента довкілля; милуватися і захоплюватися ними;

• включення у посильну еколого-зорієнтовану діяльність.

Вирішення цих завдань забезпечить активне спілкування дошкільнят з природним довкіллям і сприятиме їх соціалізації.

Отже, екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в дітей екологічної культури.

Висновок. Отже, екологічне виховання – це систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток в дітей екологічної культури. Завдання вихователя – допомогти маленькому досліднику розібратись у розмаїтті

об'єктів і явищ природного середовища, викликати інтерес до нього, навчитись бачити духовне благородство, милосердя і на основі цього виховувати прекрасне в собі, почуття любові до всього живого, бажання охороняти й примножувати все, чим багата рідна земля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Без природи життя неможливе // Дитячий садок. – Липень, число 25 – 26. – 2004. – С. 9
2. Біла І. Вчимо дивитися, бачити й творити // Дошкільне виховання. - № 4. – 2004. – С. 14 – 18.
3. Білан О. І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. – Львів, 1996. – 71 с.
4. Бондаренко О.А. Екологічна мандрівка. Бібліотечка вихователя дитячого садка, 2013. № 3-4. С. 87-89.
5. Бусленко В. Організація еколого – оздоровчої роботи в дошкільному навчальному закладі // Дитячий садок. – Число 45 – 46. – 2004. – С. 21 – 23.
6. Воронкова Л. Дошкільне виховання в системі неперервної екологічної освіти й виховання в умовах НВК. Сучасна школа України, 2011. № 12. С. 86-88.
7. Гамаюнова І. Юні екологи. Тривалий дослід природоохоронної тематики для старших дошкільнят. Дошкільне виховання, 2011. № 6. С. 35.
8. Дитячими долоньками зберігай своє майбутнє та рідний край. Бібліотечка вихователя дитячого садка, 2011. № 1. С. 20-36.
9. Федіна К., Пісна В. Природа – краса і чинник життя // Дошкільне виховання. - № 25. – 2002. – С. 29.

ІНТЕГРАЦІЯ МЕДІАОСВІТИ В ОСВІТНЬО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Лелях Світлана Дмитрівна
асистент вихователя ДНЗ (ясла-садок)
комбінованого типу №6 «Райдуга»
м. Нетішин, Україна

Вступ. На сучасному етапі в Україні гостро постало питання медіаосвіти, адже саме від якості отримуваної інформації залежить наше майбутнє, у тому числі й майбутнє нашої держави. У результаті демократичних змін у суспільстві докорінно змінилися економічна та політична системи України, переосмисленні базові цінності. Разом із дорослими перебувають у цих мінливих умовах і діти.

Більшість відповідей на питання, що виникають ми знаходимо у засобах масової інформації: найчастіше – шляхом прочитання різних видань чи перегляду телепередач. Діти теж отримують як корисну, так і шкідливу інформації під час фонового перегляду та передач, безконтрольної гри на комп‘ютері тощо, хоча ми можемо використовувати і радіо, Інтернет, і телебачення, і періодика не тільки для пізнання нового, а і як спосіб організації дозвілля дітей. Медіа допомагають нам дізнатися про потреби, інтереси дітей, допомагають дорослим краще зрозуміти їх.

Медіаосвіта дошкільна є принципово інтегрованою і спрямована на збалансований естетичний та інтелектуальний розвиток особистості дитини (включаючи різні форми інтелекту, зокрема, емоційний, соціальний і практичний інтелект), забезпечує її захист від агресивного медіасередовища (у тому числі від інформаційного «сміття», невідповідних віковим можливостям психіки дитини інформаційних впливів, зокрема продукції, що містить елементи насильства, жахів, еротики), уміння орієнтуватись, обирати і використовувати адаптовану відповідно до вікових норм медіапродукцію [3].

Сучасний світ по праву називають світом масових комунікацій. Збільшення числа каналів радіомовлення, телебачення, інформаційних технологій систематизації даних (телетекст, телеінтернет), бурхливий розвиток комп'ютерних мереж, відео і DVD-технологій, розвиток кіно, фотографії – усе це змушує говорити про якісні зміни загальнопланетарної культури, які справляють кардинальний вплив на національні культури.

Дошкільник у сучасному медіасередовищі спілкується зі світом і пізнає його, ще не застосовуючи вербальних засобів в спілкуванні. І це створює певні труднощі в безпосередньому спілкуванні з іншими людьми у реальному світі: дитина не може сформулювати свою думку, виникають труднощі в побудові зв'язного речення в усній формі; спостерігається фізична «скутість» в процесі спілкування. Здолати ці бар'єри можна тільки через формування у дошкільнят медійних навичок та розвиток творчості шляхом залучення їх до медіадіяльності. Таким чином, медіаосвіта стає логічним фрагментом сучасного освітнього середовища.

Мета статті полягає у висвітленні теоретичних і практичних аспектів медіаосвіти; дослідженні впливу дитячої журналістики на формування всебічно розвиненої особистості різноманітних інформаційних технологій та шляхи їх реалізації на заняттях з дітьми дошкільного віку.

Матеріали та методи. Аналіз та обгрунтування сучасної наукової літератури. Аналіз методів та результатів досліджень.

Результати та обговорення. Медіасередовище є невід'ємним фактором впливу на дитину дошкільного віку, а оволодіння дошкільником вмінням використовувати пізнавальний, соціокультурний потенціал медіа має величезне значення. Однією з форм впливу медіасередовища на розвиток дітей дошкільного віку є перенесення і відображення інформації про оточуючий світ та унаочнення її в доступному для дітей форматі. Сьогодні сприйняття світу дитиною значною мірою залежить від того, як його подають медіа. Медіа надають різнобічну інформацію про світ та практичні наочні зразки певного

стилю життя і діяльності людини, формують життєві цінності дитини дошкільного віку.

Специфіка медіаосвіти з точки зору педагогіки полягає в тому, що усі учасники педагогічного процесу рівноправні перед отримуваною інформацією. Тут педагог не учить, а допомагає осягнути світ, пропонуючи аналізувати отриману інформацію на різних рівнях осмислення.

Методика дошкільної медіаосвіти інтегрована в різні освітні лінії Базового компонента дошкільної освіти, опирається на ключові поняття медіаосвіти, базується на вивченні тематичних розділів, пов’язаних із процесом створення медіапродуктів (діафільм, відео, коротке кіно, мультфільм, рекламний відеоролик тощо), їх видами та жанровими особливостями, структурою, ідеями, та ґрунтується на концентричному вивченні медіаматеріалу. Вона дозволяє реструктурувати традиційні форми занять у вільні тематичні блоки, базується на реалізації різноманітних творчих завдань, спрямованих на розвиток вмінь аналізувати, «декодувати» медіатексти. У межах дошкільної медіаосвіти поєднуються акценти на творче сприймання медіа і розвиток здатності створювати власну медіапродукцію (мінікнижка, відеокнига, журнал, газета, відеоролик рекламної тематиці, реклама у вигляді плакату, афіша, телерепортаж, медіарепрезентація, діафільм з озвучуванням і таке інше). Створення власного медіапродукту з метою його подальшого використання (наприклад, навчальний діафільм, відеокнига, газета або журнал) сприяє формуванню в дітей дошкільного віку продуктивної мотивації медіаосвітнього процессу.

Ми живемо в стрімкому мінлівому світі, в епоху комп'ютерів, супутникового телебачення, мобільного зв'язку, інтернету. Інформаційні технології дають нам нові можливості. Наших сьогоднішніх дітей чекає цікаве майбутнє. Щоб вони були успішнімі, вміло орієнтуваліся в оточуючому світі, потрібно навчити їх не тільки легко і швидко сприймати й запам'ятовувати інформацію, але і вміти знаходити, аналізувати її, освоювати нові, неординарні рішення в різних ситуаціях.

В умовах реалізації в освітньому процесі завдань Базового компонента дошкільної освіти України особливе місце займає вибір ефективних технологій. Однією з таких технологій виступає дитяча журналістика, а саме створення дітьми власних періодичних видань. Дитяча журналістика - це комунікативна і соціально-адаптивна діяльність по отриманню, обробці отриманої дітьми інформацією [4].

Можлівість і доцільність використання дитячої журналістики в старшому дошкільному віці підкреслюється багатьма вченими.

Французький дослідник Жак Гонне визначає дитячу журналістику як спробу встановлення дітьми і підлітками зв'язку з дорослим світом, включення в доросле життя, діалог в конфліктній формі [1, с.73].

На сьогоднішній час дослідниками в галузі дитячої журналістики є Алексєєва М.А., Ганичева В.Н., Новикова К.Ю., Петрова О.А., Руденко І. А. та ін. На жаль, в їх роботах мало приділяється місця журналістиці створюваної самими дітьми. Але в них можна зустріти такі визначення дитячої журналістики: самодіяльна, «самвидавівська,« юнкорівських, підлітковий, госпрозрахункова преса, журналістика «зроблена дітьми для дітей» [2].

Яка ж роль технології «дитяча журналістика» в розвитку дошкільників?

По-перше, дошкільники отримують новий пізнавальний досвід, по-друге дана діяльність прищеплює дітям початкові навички організованості та вмінню взаємодіяти один з одним. При цьому дитячу журналістику можна використовувати як для реалізації освітньої лінії «Мовлення дитини », так і для освітньої лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в соціумі», «Гра дитини», «Дитина в природному довкіллі».

Таким чином, тема журналістики вельми актуальна. З її допомогою змінюються підходи до виховання і навчання дітей: розкривається творчий потенціал дітей, розвивається уява, збільшується рівень мовленнєвої компетентності дошкільників, поліпшується звукова культура мовлення дошкільників, формуються знання норм мовного спілкування з дорослими і однолітками, збагачується лексичний запас.

Технологія містить два основні блоки: пізнавальний і діяльнісний. Пізнавальний блок передбачає роботу за трьома напрямками:

Пізнавальний блок включає роботу по знайомству дітей з дитячими журналами, газетами, телепередачами, їх змістом; з жанрами: інтерв'ю, стаття, замітка, репортаж, поняттями (газета, журнал, альманах, телепередач). Обов'язково в групі створюється «центр журналістики» або «телестудія». Діти там знайомляться з атрибутикою, символікою журналістики і створюють новини.

«Діяльнісний блок» передбачає спільну роботу по взаємодії педагога з дітьми та батьками, реалізовану через проектну діяльність, ігрову діяльність, заняття, розваги і результат діяльності по створенню новин.

Інтерв'ювання - це ефективний метод, який сприяє розвитку мови у дітей, в тому числі всіх компонентів усного мовлення дітей в різних формах і видах дитячої діяльності. Даний метод буде більш ефективний, якщо в дитячому садку є сучасні технічні засоби та обладнання, такі як камера, фотоапарат, ноутбук та ін. Це обладнання дозволяє не тільки створювати, а й побачити продукт творчості дітей. Застосування цих технічних засобів, стимулює мовленнєвий розвиток дітей, формує у них почуття відповідальності за свою діяльність, надихає працювати на результат. Кожна дитина усвідомлює, що не тільки він побачить себе з боку, але і інші люди (батьки, педагоги, інші діти).

Робота над створенням новин розвиває вихованців вміння планувати свою діяльність, дає можливість відчути важливість їх роботи в житті дитячого саду і суспільства. Діти вчаться користуватися мікрофоном, камерою. Їм надається можливість навчитися спілкуватися, відстоювати свою точку зору, придумувати і розробляти свою ідею.

У новинах можна висвітлювати всі цікаві події, що відбуваються в дитячому садку. Це можуть бути сюжети, статті про святкові і розважальних заходах ДНЗ, повсякденному житті дитячого садка, привітання з професійними і календарними святами, освітлення підсумків конкурсів та фестивалів, інтерв'ю у учасників, прес-конференції з цікавими людьми. Теми діти повинні

обов'язково вибирати самі. Тоді у дітей формується ще вміння планувати свою діяльність, відповідальність за результат.

Робота над кожним випуском складається з декількох етапів. Спочатку вибираються теми новин. Потім настає етап обговорення теми, де діти вчаться правильно ставити запитання, висловлювати свою думку, будувати розповідь. В якості найбільш ефективного прийому розвитку діалогічного мовлення використовуються різні прийоми наочного моделювання: символи-зазамінники, піктограми, технологія мнемотехніки. Маючи зорову опору, дитина впевненіше веде діалог, становить розповідь.

Ефективним засобом для розвитку мови, звичайно ж, є дидактична гра. У грі діти вчаться працювати в групі, в парі, вчаться домовлятися, самостійно розподіляють ролі, при цьому розширюється словник дитини, мова стає інтонаційно-виразної.

Далі йде безпосередньо підготовка матеріалу. Робота перед камерою, взаємодія з людьми, допомагає подолати страх, сором'язливість, підвищує самооцінку.

Процес зйомки невеликого сюжету може займати багато часу. Під час роботи над створенням новин діти вчаться дотримуватися послідовність у передачі подій, вести діалог, планувати інтерв'ю і виділяти смислові ланки діалогу. У них формуються уміння здобувати інформацію з різних джерел, задавати питання і відповідати на них, розмірковуючи і висловлюючи власну точку зору. При цьому розвиваються увага, пам'ять, мислення, уява.

Підсумком є традиційний перегляд відзнятого матеріалу, або макет газети. Діти обговорюють свої помилки, помічають похибки в своєму і, що найголовніше, дивляться на себе з боку.

Технологія «Дитячої журналістики» є інноваційної формою взаємодії з сім'ями вихованців. Використання такої форми дозволяє перетворити батьків з «глядачів» і «спостерігачів» в активних учасників і помічників. Батьки допомагають збирати матеріал для новин, вони із задоволенням дають інтерв'ю,

готують своїх дітей до сюжетів і з задоволенням стають учасниками заходів дитячого садка.

Сьогодні педагоги часто використовуємо у своїй роботі інформаційно-комунікаційні технології: дітям цікаві презентації, відеоматеріали, різні комп'ютерні ігри. Але передачі, випуски газет, створені своїми руками, за участю однолітків викликають більший інтерес, сприяють підвищенню якості освіти.

Реалізація технології «Дитяча журналістика» відповідає основним вимогам БКДОУ: діяльність підхід, партнерскій стиль взаємодії дорослого з дитиною, інтеграція освітніх ліній базового компонента, включення в освітній процес сімей дошкільнят, використання ІКТ в освітньому процесі.

Висновок. Таким чином, необхідно відзначити, що використання сучасної технології «дитяча журналістика», шляхом створення дитячої газети, організації дитячої телестудії дуже цікава для дітей, їх батьків та педагогів. Справжня діяльність сприяє розвитку самостійності, організованості, спостережливості, артистизму і звичайно, ж розвиває мовленнєву активність. Тобто відповідає запитам сучасної освіти, спрямованої на пошук і створення умов для розвитку ініціативи, творчих здібностей, а також індивідуальних особливостей дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гонне Ж. Шкільні та ліцейські газети - М., Юнпрес, 2000. - 200 с.
2. Дитяча журналістика: змістовний і організаційний аспекти. - LAP Lambert Academic Publishing, 2011 - 168 с.
3. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів/ Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. ; за наук. ред. О. І. Пометун. – К.: Вид-во «Плеяди», 2006. – 220 с.
4. Петрова О.А. Дитяча журналістика: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Журналістика». - Тюмень: Видавництво Тюменського державного університету, 2007 - 104 с.

УДК:796.012

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ СПОРТСМЕНІВ

Лишевська В. М.
доцент
кафедри загальноекономічної підготовки
Херсонський державний аграрно-економічний університет
м. Херсон, Україна

Постановка проблеми. Рівень рухових можливостей спортсмена визначається спеціальними фізичними, спортивно-технічними і тактичними видами підготовки, а також спеціальними знаннями і досвідом виступу на змаганнях. Готовність до досягнень характеризується ставленням спортсмена до вимог, що висуваються до тренувань та змагань. Підготовка спортсменів до високих спортивних досягнень - це складний педагогічний процес, який охоплює й освіту, й виховання. В тренувальному процесі вони нерозривно пов'язані. Під час взаємодії між ними необхідно використовувати принцип усвідомленості для підвищення ефективності спортивної підготовки.

Необхідно виділити основні компоненти тренувального процесу, які потрібно розглядати комплексно: 1) фізична підготовка (головна мета якої - розвиток рухомих здібностей з урахуванням індивідуальних можливостей спортсмена); 2) технічна підготовка (сутність якої полягає в оволодінні раціональною технікою спортивної діяльності, що дозволяє спортсмену раціонально використовувати фізичні здібності та якості); 3) тактична підготовка (вміння застосовувати технічні навички і вміння в певних ситуаціях спортивної діяльності); 4) психологічна підготовка (вміння реалізовувати свої фізичні здібності, тактичні концепції, технічні навички і вміння); 5) виховання мотивації для реалізації успішної спортивної діяльності і досягнення високих спортивних результатів, коли спортсмен повинен демонструвати високий рівень розвитку особистісних якостей [1,3,4].

Аналіз останніх досягнень та публікацій. Якщо проаналізувати цикл взаємозалежності компонентів під час тренувального процесу, то легко помітити, що його основною ланкою є фізичні якості, які і визначають спортивні досягнення на всіх етапах підготовки спортсмена. На сучасному етапі розвитку теорії фізичного виховання розрізняють основні фізичні якості: швидкість, силу, витривалість, координації рухів. З огляду на останні наукові дослідження, велика увага приділяється проблемі координації рухів як якості. Гнучкість характеризується ступенем рухливості ланок опорно-рухового апарату та здатністю виконувати рухи з великою амплітудою. Зовнішній прояв координація рухів відображає внутрішні зміни в м'язах, суглобах, зв'язках. Недостатня гнучкість призводить до порушень в осанці, виникнення остеохондрозу, відкладення солей, змін в ході. Низький рівень розвитку координації рухів може бути причиною травм і недосконалої техніки. В загально-фізичній підготовці гнучкість необхідна для виконання рухів з більшою, а іноді й з максимальною амплітудою. Недостатня рухливість може обмежувати прояв якостей сили, гнучкості та швидкості рухів, витривалості, збільшуючи м'язові енерговитрати зі зниженням раціональності роботи. В теорії і методиці фізичної культури спритність розглядається як багатофункціональна властивість опорно-рухового апарату спортсмена, яка визначає амплітуду рухів тіла [2,5,6,7].

Розвивають координацію рухів за допомогою фізичних вправ підвищеної координаційної складності та фізичних вправ, які мають елементи новизни. Фізичні вправи переважно спрямовані на психофізіологічні функції, які забезпечують керування і регуляцію рухових дії. Фізичні вправи враховують особливості виду діяльності:

- такі, що сприяють засвоєнню нових форм рухів;
- такі, що безпосередньо розвивають координаційні здібності, які проявляються в конкретному виді діяльності.

Мета роботи: вивчити особливості розвитку координації рухів, їхню форму і зміст в тренувальному процесі.

Завдання дослідження

1. Проаналізувати науково – методичну літературу вітчизняних та зарубіжних спеціалістів та узагальнити педагогічні особливості організації розвитку координації рухів під час підготовки спортсменів.

2. Визначити ефективні методи розвитку координації рухів з урахуванням того виду спорту, яким займаються спортсмени.

Обговорення результатів. Прояв координації рухів залежить від еластичних властивостей м'язів, зв'язок, здатності поєднувати довільне розслаблення м'язів, що розтягуються, з їхнім напруженням, тобто від досконалості внутрішньо м’язової і між м’язової координації. Чим вища здатність м'язів-антагоністів до розвитку координації рухів, тим менший опір вони чинять, тим «легше» виконуються рухи. Недостатня рухливість у суглобах, яка пов'язана з неузгодженою роботою м'язів, спричиняє обмеження рухів, різко сповільнює їхнє виконання, ускладнює процес засвоєння рухових навичок. В деяких випадках вузлові компоненти техніки складно координованих рухів взагалі не можуть бути виконані через обмежену координацію.

До зниження координації рухів призводить систематичне або концентроване, на окремих етапах підготовки, застосування силових вправ, якщо при цьому до тренувальних програм не включаються вправи на координацію. Таким чином, координація рухів повинна бути в оптимальному співвідношенні з проявом м'язової сили. Недостатній розвиток м'язів, що оточують суглоби, може призвести до надмірної рухливості і зміни простору «схеми».

З анатомічного і практичного погляду доцільно мати запас рухливості в тазостегнових суглобах при нахилі вперед і розгинанні назад. Ефективність вправ на координацію підвищується за умови тривалого їх використання з відносно малою інтенсивністю. Дослідженнями доведено, що вправи на координацію доцільно виконувати двічі на день. На навчально-тренувальному

занятті рекомендується виконувати вправи на координацію на початку і під кінець тренування.

Методика чергування вправ на координацію рухів із силовими вправами забезпечує одночасне підвищення сили і координації рухів в роботі зі спортсменами різної кваліфікації. Для розвитку координації рухів використовують різні прийоми: застосування повторних пружних рухів, що підвищують інтенсивність розтягування; виконання вправ, за можливістю, більшої амплітуди; використання інерції рухів якої-небудь частини тіла; використання додаткової зовнішньої опори; застосування активної допомоги партнера; застосування «стретчингу» - утримання м'язу в натягнутому стані.

Метод багаторазового розвитку координації рухів оснований на властивості м'язів розтягуватися значно більше під час багаторазових повторень вправи з поступовим збільшенням амплітуди рухів. На початку спортсмени починають вправу з відносно невеликою амплітудою, поступово збільшуючи її з 8-12 повторень до максимуму. Межею оптимального числа повторень вправи є зменшення амплітуди рухів. Протягом тренування може бути кілька таких серій, що виконуються поспіль з незначним відпочинком або разом з іншими, в тому числі і силовими, вправами. Активні динамічні вправи можуть включатися в усі частини навчально-тренувального заняття. В підготовчій частині вони є складовою частиною загальної та спеціальної розминки. В основній частині заняття такі вправи варто виконувати кількома серіями, чергуючи їх з роботою основної спрямованості. Якщо ж розвиток координації рухів є одним з основних завдань тренувального заняття, то доцільно вправи на розтягування виконувати в другій половині основної частини, виділивши їх самостійним «блоком».

Метод статичного розтягування ґрунтується на залежності амплітуди розтягування від його тривалості. Спочатку необхідно розслабитися, а потім виконати вправу, утримуючи кінцеве положення від 10-15 секунд до декількох хвилин. Ці вправи зазвичай виконуються окремими серіями в підготовчій і завершу вальній частинах заняття. Проте найбільший ефект досягається

щоденним виконанням комплексу таких вправ в формі окремого тренувального заняття. Якщо основне тренування проводиться в ранкові години, то статичні вправи на розтягування («стретчинг») необхідно виконувати в другій половині дня або ввечері. Ці вправи необхідно використовувати й у підготовчій частині заняття, починаючи з них розминку, після чого виконуються динамічні спеціально-підготовчі вправи, з поступовим нарощуванням інтенсивності. За умови такого проведення розминки, в результаті виконання статичних вправ добре розтягуються м'язи і зв'язки, що обмежують рухливість у суглобах. Потім після виконання динамічних спеціально-підготовчих вправ м'язи готові до інтенсивної роботи. Комплекси статичних вправ на розтягування можна виконувати з партнером, переборюючи за його допомогою межі координації рухів, що перевищують ті, яких можна досягти під час самостійного виконання вправ.

Висновки. Для кожного спортсмена існують відповідні стану його тренованості раціональні межі прояву координації рухів, що змінюються разом з підвищенням працездатності систем організму спортсмена і потребують подальших досліджень.

Обсяг навантажень повинен постійно зіставлятися з індивідуальними руховими можливостями спортсмена, в тому числі і координації рухів. Цей процес забезпечується систематичним контролем за його психофізичним станом шляхом проведення функціональних обстежень, психологічних тестів і контрольних нормативів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ашмарин Б.А. Теория и методика физического воспитания: Учебник для студ. факультетов физической культуры пед. инс-тов по спец. 03.03. «Физическая культура» / Б. А. Ашмарин - М.: Просвещение, 1990. - 287 с.

2. Базильчук О.В. Система диференційованої фізичної підготовки кваліфікованих гандболісток. - Методичні рекомендації для тренерів з гандболу / О. В. Базильчук, М. М. Линець - Хмельницьк: ХДУ, 2004. - 59 с.

3. Бизин В.П. Технические средства обучения двигательным действиям / В. П. Бизин - Харьков: ХаГИФК, 2000. - 13 с.

4. Бойченко С.Д. Тарасенко Е.Н., Леонов В.В. Смотрицкий А.Л. О некоторых аспектах концепции координации и координационных способностей в физическом воспитании и спортивной тренировке // Теория и практика физической культуры, 2003. - № 8. - С. 15-18.

5. Бойченко С. Координационные способности как вещественные корреляты эффективности обучения двигательным действиям // Педагогика, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. - Харьков, 2003. - № 4. - С. 76-87.

6. Болобан В.Н., Мистулова Т.Е. Стабилография: достижения и перспективы // Наука в олимпийском спорте / Спец. выпуск ГНИИФК, 2000. - С. 5-13.

7. Ванкевич Н.В. Влияние различных средств подготовки на воспитание координационных способностей у юных прыгунов в воду // Научное обоснование физ. восп., спорт. тренировки и подготовки кадров по физический культуре и спорту. - Минск, 2004. - С. 538-539.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Лукащук Микола Миколайович,
к.п.н., професор кафедри
хіміко-фармацевтичних дисциплін,
КЗВО «Рівненська медична академія» РОР
Марушко Лариса Петрівна,
Янчук Олександр Миколайович,
Кадикало Елла Максимівна
Викладачі
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Вступ. Підготовка вчителів перебуває нині під впливом перебудови і реформування галузі освіти та умов спричинених наслідками введення карантинних обмежень через епідемію коронавірусної інфекції COVID-19. Водночас збагачення шкільної освіти новими освітніми технологіями, формами і засобами навчання потребує наявності в майбутніх вчителів хімії високого рівня мотивації та професійної компетентності. Подолати виклики сучасності під силу фахівцю, котрий ідентифікує себе як сучасний вчитель, який на основі сформованого професійного мислення здатен ефективно вирішувати фахові завдання та готовий до самовдосконалення і неперервного розвитку в умовах професійної діяльності, що швидко міняються. Все це визначає шляхи пошуку ефективних підходів до формування у студентів, майбутніх вчителів хімії професійного мислення, його структури й особливостей.

Аналіз досліджень і публікацій, які представлені в психолого-педагогічній літературі, вказує на важливість проблеми формування професійного мислення. Зокрема видатні педагоги минулого Я. Коменський, В. Сухомлинський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський присвятили низку праць вивченню питань пошуку шляхів розвитку мислення. Теорію мислення та

шляхи його формування з психологічної точки зору вивчали А. Ананьєв, П. Блонський, Г. Костюк, Л. Рубінштейн та інші. Вирішення питань формування професійного мислення педагогів, вчителів та психологів знаходимо в дослідженнях О. Акімової, Н. Кузьміної, Г. Нагорної. Проведений аналіз дисертаційних досліджень останніх років дозволяє зробити висновок, що проблема формування професійного мислення як складової професійної ідентичності майбутнього вчителя хімії не можна вважати вирішеною, тому виникла потреба теоретичного вивчення цього питання та розширення шляхів її реалізації у процесі фахової підготовки.

Метою роботи є обґрунтування важливості формування професійного мислення як складової професійної ідентичності майбутнього вчителя хімії. Для досягнення визначеної мети передбачено розв'язання наступних завдань:

– розкрити сутність поняття «професійне мислення вчителя хімії»;

– скласти тематику рекомендованих заходів, що дозволяють формувати у майбутніх вчителів хімії професійне мислення.

Матеріали і методи. В основу проведеного дослідження покладено методи діалектичної сукупності теоретичних та практичних підходів. Теоретичні методи – синтез, аналогія, абстрагування і конкретизація. Загальні емпіричні методи: педагогічний експеримент, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, спостереження, метод аналізу педагогічних ситуацій, авторські методики.

Результати та обговорення. Освітня робота навчального закладу в значній мірі визначається професійною діяльністю його випускників, якість якої залежить від рівня їх компетентності, адаптивності до умов праці та відчуттям професійної ідентичності, причетності до професійної спільноти з визначеними правами та функціональними обов'язками. В професійній діяльності фахівця важливу роль відіграє професійне мислення, яке за твердженням Ю. Корнілова може бути в різній мірі присутнє: від повної (в разі розв'язання професійних задач) до відносної незалежності (в разі проведення аналізу прийнятого рішення) [1, с. 5].

Вчитель хімії в освітній діяльності оперує педагогічним та хімічним мисленням, які поєднані синергетичними зв'язками в професійно-педагогічне мислення, яке в нашому випадку може розглядатися як професійне мислення вчителя хімії. Професійно-педагогічне мислення – це таке мислення, яке уможливлює проникання в причинно-наслідкові зв'язки педагогічного процесу, аналіз власної діяльності, відшукування наукового обґрунтування успіхів і невдач, передбачення результатів роботи [2].

Чіткого тлумачення поняття «хімічне мислення» в опрацьованих джерелах ми не зустріли, проте низка дослідників активно ним оперують. Зокрема Г. Лісічкін та Л. Коробєйнікова не вдаючись до тлумачення даного поняття проводять спробу оцінки хімічного мислення за допомогою завдань на вподобання розумової діяльності в області хімії [3]. Ми вважаємо, що володіти хімічним мисленням означає ідентифікувати хімічні об'єкти з притаманними їм характеристиками і співставляти їх в різних напрямках.

Розглянемо тлумачення поняття «професійне мислення» з позиції педагогічної діяльності та окремі підходи науковців до його розуміння, оскільки воно є основоположною складовою професійного мислення вчителя хімії. Дана дефініція є похідним фундаментального поняття «мислення», яке ми розуміємо як процес опосередкованого та узагальненого відображення дійсності. Педагоги-дослідники «професійне мислення» розглядають у двох площина: якісній та предметній. У разі, коли йдеться про професіоналізм фахівця, мислення проявляється в якісній площині, а в предметній – у випадку професійної діяльності людини. Як багаторівневе та варіативне явище в якому відбиваються етичні установки, суспільно-політичні, психолого-педагогічні і професійні знання педагога, його професійно-особистісні якості, способи розумових і практичних дій визначає професійне мислення педагога Г. Нагорна [4, с. 21]. Як узагальнене та опосередковане відображення об'єкту, процес шуканих і початкових результатів педагогічної праці розглядає дане поняття Н. Кузьміна [5].

Виходячи із зазначених трактувань ми вважаємо, що достатніми та необхідними напрямками побудови системи, котра дозволить сформувати професійне мислення у студентів, майбутніх вчителів хімії в процесі фахової підготовки є:

– розвиток логічного мислення (вміння робити висновки, узагальнення, класифікувати, систематизувати);

– оперування дослідницькими методиками (висування гіпотези і її верифікація, моделювання);

– розвиток діалектичного мислення (вміння вирізнити протиріччя в педагогічному процесі та знаходити шляхи їх вирішення, розуміння діалектики руху хімічної матерії);

– вміння швидко та правильно вирішувати методичні задачі, які пов'язані з методикою викладання хімії в школі).

Не вдаючись до аналізу вибору компонентів професійного мислення майбутніх вчителів хімії зауважимо, що нами визначено наступні компоненти: мотиваційно-цільовий, змістовий, функціонально-операційний та креативний. Мотиваційно-цільовий компонент визначає в першу чергу сталий інтерес до професії та прагнення до успіху; змістовий компонент характеризує накопичення професійно значущих компетентностей; функціонально-операційний встановлює логічність і аналітичність мислення; креативний компонент професійного мислення передбачає пошук нетрадиційного й ефективного способу розв'язання мисленнєвої задачі, гнучкість мислення. Не вдаючись до характеристик вибору показників та критеріїв компонентів професійного мислення майбутніх вчителів хімії зупинимося на розробленій нами системі заходів формування професійного мислення майбутніх вчителів хімії. Першочерговим завданням, що постало перед нами було оптимізація змісту програм навчальних дисциплін «Вступ до фаху», «Методика викладання хімії», «Методична діяльність вчителя хімії в школі», «Техніка та методика шкільного хімічного експерименту» та «Сучасні методи навчання хімії». Зміни змістової частини програм проведені з урахуванням основних вимог часу на

основі принципів дидактики. До прикладу програмою предмету «Сучасні методи навчання хімії» передбачено ознайомлення студентів із сучасними освітніми теоріями, такими як теорія пізнавально-активного поля (М. Лещенко), теорія наративності (Дж. Брунер), теорія множинного інтелекту (Г. Гарднер), цифрова гуманістична педагогіка (В. Биков, М. Лещенко), комп'ютерно-ігрове навчання (М. Пренскі). Інноваційні освітні методики та технології активізації навчання в програмі представлені вивченням особливостей STEM-освіти, організації проблемного навчання, ігрових інтерактивних технологій, інформаційних технології навчання. Зміни в програмах зазначених дисциплін стосуються й питань цифрової компетентності майбутнього вчителя, що позитивно впливає на формування професійного мислення. Зокрема в процесі вивчення предмету «Техніка та методика шкільного хімічного експерименту» студенти не тільки ознайомлюються із цифровими хімічними лабораторіями, інтернет ресурсами, дистанційним хімічним експериментом, але й створюють колекцію навчальних відеороликів. Такий вид діяльності дозволяє глибоко зануритися в техніку та методику проведення навчального експерименту, адже процес його підготовки та реалізації потребує колосальних зусиль із сторони студента.

Серед важливих заходів, що нами запроваджено в освітній процес є широке використання квазіпрофесійної діяльності, яку реалізовуємо у вигляді ділової гри (моделювання ситуації наближеної до реальної), ситуаційно-рольових ігор (роз'яснення суперечливих моментів з теорії, з чітко визначеною кожною роллю), кейс-методу (реальний незвичайний випадок з описом конкретної життєвої ситуації) та інші.

Наше дослідження ще триває, проте результати проведених бесід із студентами та анонімне анкетування підтвердило наші припущення про ефективність запроваджених заходів на процес формування професійного мислення майбутніх вчителів хімії. Проведене дослідження не розв'язує всі аспекти даної проблеми, тому подальші розвідки вбачаємо у створенні абстрактної понятійної моделі на базі уявлення професійного мислення в якості

ключової і системотворчої компетенції майбутнього вчителя хімії.

Висновки. Підготовка майбутнього вчителя хімії повинна бути спрямована на формування творчого та ерудованого фахівця, наділеного комплексом універсальних знань та професійним мисленням.

Квінтесенція професійного мислення вчителя хімії проявляється в синергетичному ефекті єдності спеціально-наукового хімічного мислення, наукового і прикладного педагогічного мислення та методичного мислення. Основоположним в професійному мислені вчителя хімії є науково-педагогічний і методичний аспекти мислення.

Основним засобом формування професійного мислення майбутнього вчителя хімії є оптимізація навчально-виховного процесу вищої школи за рахунок реалізації цілей, обумовлених особливостями такого мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корнилов Ю. К. О проблеме практического мышления // Мышление. Общение. Практика / Ю. К. Корнилов. – Ярославль, ЯрГУ, 1986. – С. 3 – 7.

2. Поняття «педагогічного мислення» / Ipedahohika. URL: http://www.ipedahohika.com/lirefs-586-1.html (дата звернення: 18.02.2021)

3. Лисичкин Г.В., Коробейникова Л.А. Годитесь ли вы в химики? – М.:ИКЦ «Академкнига», 2003.

4. Нагорна Г. О. Формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія та історія педагогіки» / Г. О. Нагорна. – Київ, 1995. – 40 с.

5. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ВИХОВНОГО ПРОСТОРУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Максютов Андрій Олексійович,
к.п.н., доцент
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна

Вступ. Сучасний розвиток системи освіти нашої країни вимагає посилення ролі позашкільної освіти в життєвому становленні і професійному самовизначенні підростаючого покоління. Будучи вкрай важливою частиною освіти України, позашкільна освіта –це саме та частина освіти, яка найбільш повно дає можливість проявити ініціативу дитині, самому вирішити, що саме їй подобається чи не подобається. Позашкільна освіта в цьому випадку виступає як мотивована освіта, яка виведена за рамки основного освітнього процесу, але саме вона дозволяє дитині задовольнити жагу пізнання та потребу творчої реалізації, самовизначення особистісного, соціального та врешті решт професійного [4]. Саме тому, модернізація освітньої парадигми позашкільної освіти України, яка здійснюється на тлі впровадження в освітній процес інноваційних технологій, визначає головну задачу всього навчально-виховного комплексу – забезпечення його сучасної якості [2].У цьому зв’язку незаперечним є той факт, що цілісна безперервна система освіти, безсумнівно повинна складатися з двох рівнозначних складових – основної та позашкільної освіти.

Мета роботи. Створення інноваційної моделі виховного простору сучасного позашкільного закладу освіти є тим самим засобом вирішення головного завдання, що забезпечить успіх впровадження інформаційних технологій в освіту на всіх його рівнях.

Матеріали та методи. Дослідження відомого педагога О.В.Биковської стосуються становлення та розвитку сучасного етапу позашкільної освіти, що є

актуальною проблемою освіти України. Цей вчений з'ясовував відмінні властивості і цінності цього типу освіти: «Відмінність мережі установ додаткової освіти дітей від інших освітніх установ полягає в тому, що ми проходимо з дитиною інший освітній шлях. Ми не тільки даємо їй інформацію, здатну підтримувати, головне – ми включаємо її в процес, який дозволяє дитині освоювати ту чи іншу галузь людської діяльності, людського знання, набувати вміння та навички, вдивлятися в майстерність своїх рук, в досконалість свого педагога, тоді дитина має можливість вибирати і свій вибір освоювати» [1]. Навчально-виховне середовище закладів позашкільної освіти цілком здатне відповідати сформульованим О.В. Биковською цінностям. Адже саме у закладах позашкільної освіти вихованці мають безмежні можливості використовувати ресурси освітнього середовища для того, щоб розкривати свої таланти і здібності, культивувати здатність до пошуку власного професійного і соціального самовизначення.

Результати та обговорення. Отже, оскільки позашкільна освіта цілком обґрунтовано має можливості заявляти про себе як про освіту з абсолютно особливим простором, який в силу своєї специфіки дозволяє вибудовувати навчально-виховний процес, максимально враховуючи особливості кожної дитини, має сенс розглядати цей простір як ефективне, найбільш сприятливе середовище для роботи з дітьми, в яких закладені особливі здібності. Це середовище, повинно забезпечити безперервність процесу педагогічної підтримки і розвитку дитячої обдарованості. Саме грамотно спланована система позашкільної освіти нашої країни здатна забезпечити неординарному, обдарованому, підростаючому поколінню системну, методичну, професійно грамотну підтримку його обдарованості на всіх етапах: пошуку, визначення, розвитку та успіху. Тому гостро постає питання реформування позашкільної освіти так, щоб вивести її на рівень здатний забезпечити високу якість при використанні нових сучасних підходів [3].

Динаміка інноваційно-інформаційних процесів сучасного суспільства формує стратегічний напрямок розвитку системи позашкільної освіти –

забезпечення оптимальних умов організації освітнього процесу, пов'язаних з інформаційними технологіями. Заклади позашкільної освіти повинні мати свою власну модель інформатизації та інформаційно-освітнього середовища в сучасному Інтернет-просторі, мати педагогів, вільно вододіючих навиками роботи з сучасними інформаційними технологіями та інформаційною культурою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биковська О.В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : монографія / О.В. Биковська; Держ. фонд фундам. дослідж., Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т екол., економіки і права. – К. : АЛКОН, 2008. – 335 с.
2. Стан та перспективи розвитку позашкільної освіти в Україні : Круглий стіл у Верховній Раді України // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 5. – С. 9.
3. Стратегія реформування освіти в Україні : рек. з освіт. політики. – К. : «К.І.С.», 2003. – 296 с.
4. Щербань П.М. Прикладна педагогіка : навч.-метод. посіб. / П.М. Щербань. – К. : Вища шк., 2002. – 215 с.

МОВЛЕННЄВИЙ РОЗВИТОК ГІМНАЗИСТІВ У КОНТЕКСТІ МОВНОЇ СВІТОГЛЯДНОСТІ

Масловська Людмила Григорівна,
вчитель-методист,
Київська гімназія східних мов № 1
Асоційована школа ЮНЕСКО,
відмінник освіти України

Вступ. Мовленнєвий розвиток здобувачів освіти й культура мовлення як складова загальної культури особистості визнаються одними з найважливіших критеріїв у процесі становлення людини як члена діджиталізованого суспільства, спрямованого на сталий розвиток. Процес опанування мови та її культури пов'язаний зі здобуттям навичок правильно розмовляти й писати, точно висловлювати свою думку, активно використовувати мовні знання, грамотно застосовувати їх. Досконале володіння мовою стає важливим компонентом загальної культури особистості, сприяє грамотній підготовці здобувачів освіти в різних сферах, оскільки саме творче використання засобів мовлення повною мірою виявляє професійні обдарування особистості, сприяє її самотворенню та самовираженню.

Мета роботи. Схарактеризувати мовленнєвий розвиток особистості здобувача освіти в контексті мовної світоглядності, визначити шляхи вдосконалення організації цієї роботи на уроках української мови.

Матеріали і методи. Результати досліджень, що стосуються формування культури українського мовлення, розвитку мовної особистості за аксіологічний і світоглядним компонентами. Застосовано методи системного аналізу первинних даних, педагогічних спостережень, висновків за результатами бесід зі здобувачами освіти про лексико-граматичну будову мовлення, його роль у процесі формування, мовленнєву культуру на уроках української мови за комунікативними, когнітивними, градуальними, варіативними, цілісними та інтеграційними принципами. Методи аналізу й зіставлення результатів, яких

домоглися колеги-мовники у своїй педагогічний практиці й науковій діяльності [12], спонукають до підвищення фахового рівня й налагодження ефективнішої суб'єкт-суб'єктної взаємодії у процесі мовленнєвого розвитку гімназистів.

Результати й обговорення. В Україні державна мова – українська. Водночас забезпечується вільний розвиток і вживання мов національних спільнот. У такому поліетнічному середовищі формування культури українського мовлення береться за пріоритет. А з огляду на те, що наш заклад загальної середньої освіти навчає дітей багатьом східним мовам, знання української набувають ваги в контексті загальної мовної світоглядності, що є важливим засобом не тільки соціалізації особистості, а й виховання інтер- та полікультурного.

Філософія мови нині збагачується унікальними феноменами, й витоки вбачаються у процесах трансформації суспільства, геополітичних викликів і глобальних економічних та фінансових систем. Ретроспективний погляд у цьому ключі веде нас до праці «Філософія мови Івана Огієнка» (Беценко Т. [2, с. 159]): «філософію мови І. Огієнка складають такі основні парадигми: рідномовна освіта, рідномовне спілкування (рідномовне спілкування в побуті й у родині, рідномовне спілкування в громадсько-політичному житті), державотворча, національнотворча роль мови, культура рідної мови (соборна літературна мова, норми літературної мови), історія української мови ((походження й розвиток), історія українського правопису), рідна мова в церковнорелігійній сфері, виховна роль рідної мови та культури». Цю своєрідну дослідницьку матрицю можна з успіхом накладати на процес сучасного навчання мов – й української, і мов народів Сходу.

Світогляд і світоглядність, світоглядна орієнтація людини й мовна світоглядність поволі набувають свого переосмислення. І, як не дивно, саме учні, опановуючи рідну українську мову і мови східні, швидше виходять на розуміння того, що культура, за О. Яшенковою, як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань, виражених у досягнутому рівні розвитку суспільства й людини, втілюються в результатах продуктивної діяльності [16,

с. 312], у тому числі в контексті мовної світоглядності. Ю. Хайрулліна зазначає, що «для людської цивілізації завжди були й будуть актуальними проблеми, пов'язані з світоглядною орієнтацією людини, з осмисленням нею свого місця й ролі в суспільстві, а також з відповідальністю за власні вчинки, за правильний вибір форм та напрямків власної діяльності» [15, с. 5].

Тож як не погодитися з думкою О. Салогубової, коли йдеться про світоглядні орієнтації людей, – «у процесі національної ідентифікації особистості мова відіграє одну з головних ролей, виступаючи консолідуючим фактором у процесі національного об'єднання. При цьому, значення знання міжнародних мов також зростає, бо це стає умовою успішного кар'єрного росту, міжнародного спілкування, обміну інформацією на світовому рівні. Аналізуючи вплив економічної кризи на зміну світогляду, було з'ясовано, що кризові події суттєво вплинули на життєдіяльність українського суспільства, і це відразу ж відбилося в мові кожної людини та мовному середовищі суспільства» [14, с. 57].

Сучасна школа покликана формувати систему знань не тільки з української мови [9–11] на рівні вміння правильно висловлюватися й грамотно писати, формування комунікативної здатності й мовленнєвої культури, а й систему опанування тих східних мов, які вивчаються здобувачами освіти в Київській гімназії східних мов № 1, – Асоційована школа ЮНЕСКО [1; 7; 13]. Адже рівень мовної освіти учнів – це рівень їх готовності до повноцінної мовленнєвої діяльності, до міжкультурної комунікації. Тож у гімназії постійно триває коригування форм і методів реалізації особистісно орієнтованого освітнього та виховного процесів задля забезпечення єдності розвитку моральної (гуманістичної) особистості й моральної індивідуальності здобувача освіти [8].

Мовна особистість як соціальне явище містить й індивідуальний аспект. Індивідуальне в мовній особистості формується через внутрішнє ставлення до мови. Основним засобом перетворення індивіда на мовну особистість є соціалізація, яка передбачає процес занурення людини в певні соціальні

відносини, за яких реалізується культурно-історичне знання суспільства, мовленнєво-мисленнєва діяльність, що відповідає нормам певної етнокультури, а також процес засвоєння законів соціальної психології народу. Науковці зазначають: у становленні мовної особистості особливу роль відіграють другий і третій аспекти, оскільки процес присвоєння національної культури та формування соціальної психології народу можливі лише засобами мови [6, с. 262]. На уроках я використовую як традиційні методи, так і нетрадиційні та методи інтерактивного навчання. Систематично застосовую такі: «мікрофон», «акваріум», «мозковий штурм», «прес», «пінг-понг». Прагну того, щоб навчальний матеріал був цікавим і доступним учням, спираючись на рекомендації науковців, зокрема Н. Бондаренко [4], Г. Васьківської [5], С. Косянчука [3].

Так, на уроках української мови я використовую такі методи: вибірково-розподільні, словникові, асоціативні диктанти; творче конструювання речень, словосполучень, прислів'їв, приказок; кодова робота (речення, диктанти, вправи); мовознавчі вікторини (картки, цікаві конкурси); вправи з ключем.

Уроки української мови дають можливість інтегрувати отриману пізнавальну, навчальну інформацію, спонукають учнів і вчителів до спільної творчої діяльності. Джерелом розвитку інтересу до вивчення української мови можуть стати міжпредметні зв'язки в навчанні, інтегративні зв'язки української мови з українською літературою, історією, географією, образотворчим та музичним мистецтвом. Такі уроки постійно проводяться в Київській гімназії східних мов № 1. Нещодавно відбувся фестиваль культур народів світу. Учні розповідали про країну, мову якої вивчають: Китай, Туреччину, Японію, поєднуючи різноманітні завдання з музичним мистецтвом, географією, українською мовою.

На уроці з української літератури під час вивчення творчості Григорія Сковороди, а саме життєвого та творчого шляху письменника, ми з дітьми створили діалог корейською та китайськими мовами про листи Сковороди, які він підписував «Варшава» (рис. 1).

그리고 리이 바르샤바 스코 보 로다 "와 같은 어떤 편지와 작품에 썼습니다. 바르샤바"는 무엇 있니까?. 저는이 6 러분에게 이야기를 "하겠습니다 .1773 (천 칠백 칠십 상) 년에는 스위스로 해외 여행을하는 고 발린 시키이 씨는 로잔시에서 철학자는 다니 일 매인 가르드라는 유명한 철학자를 만났습니다. 나와 비슷한 점으로 코 발린 시키이 씨를 감동 시켰습니다 저는 코 발린 시키 씨를 만났을 때 그는 저에게 이야기를했습니다 저는 그때 다니 일 씨를 본인없이 좋아하게 됐습니다. 그리고 리이 바로 사바 스모 보 로다"를 프 편지와 작품에 그 부터 저는 쓰기 시작했습니다	**Журналіст:** *– Деякі свої листи і твори Ви підписували так: «Григорій Варшава Сковорода». Чому саме Варшава?* **Сковорода:** – Розповім Вам таку історію: у 1773 році М. Ковалинський, будучи в Швейцарії, у час закордонної подорожі, бачив у м. Лозанна відомого філософа Данила Мейнгарда, який вразив Ковалинського своєю схожістю зі мною. При зустрічі Ковалинський зі мною (Сковородою) поділився враженнями про неймовірну пригоду. Із того часу я (Сковорода) полюбив Данила заочно і почав підписувати листи, твори: «Григорій вар(єврейський син) Сава Сковорода, Данило Мейнгард».

Рис. 1. Діалог корейською та китайськими мовами про листи Сковороди, які він підписував «Варшава»

Або проводячи урок про звертання, діти використовували різні форми привітання – українською та східними мовами (корейською, японською та китайською). Це є інтеграція міжпредметних зв’язків заради мовленнєвого розвитку гімназистів у контексті мовної світоглядності.

Висновки. Уроки української мови мають формувати у здобувачів освіти сукупність уявлення про досконалу мову, тобто мовний естетичний ідеал, який є критерієм естетичного смаку й реалізується як вимога до зразкової мови. Відтак, мовленнєвий розвиток гімназистів має відбуватись у контексті мовної світоглядності як такої, бо сам процес такого розвитку включає не тільки лінгвістичний, а й особистісно-аксіологічний та освітньо-культурологічний компоненти, де особистісно-аксіологічний відбивається на мотивах здобуття освіти й перспективах у житті, які все більше детермінуються моральністю, толерантністю й терпимістю до носіїв будь-яких мов.

Отже, ефективність формування національно-мовної особистості (мовної світоглядності загалом) залежить від цілеспрямованого пошуку шляхів удосконалення організації рідномовної освіти, свідомого проєктування змісту

навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів, прийомів, форм і засобів.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

1. Ахмад О. Зміст навчання арабської мови: проблеми, досягнення і перспективи розвитку громадянської компетентності гімназистів. *Дидактика: теорія і практика :* зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 80–89.

2. Беценко Т. П. Філософія мови Івана Огієнка. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта :* наук. зб. 2015. Вип. XI. С. 158–162.

3. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка. Полтава: ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. Вип. 1. С. 81–89.

4. Бондаренко Н. В. Читання як проблема методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 12. С. 19–25.

5. Васьківська Г. О. Формування комунікативної компетентності старшокласників на основі засвоєння системи знань про людину. *Українська мова і література в школі.* 2012. № 2(96). С. 52–58.

6. Голик С. *Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень*. Ужгород: УЖНУ, 2013. С. 258–264.

7. Карпенко З. Мотиваційний розвиток мовних компетентностей здобувачів освіти у процесі вивчення японської мови та культури Японії. Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2018. С. 75–79.

8. Кизенко В. І., Савченко М. П., Новицька Н. І. Феномен культурно-мовних та морально-громадянських цінностей у контексті гімназійного експерименту. *Advances of science :* Proceedings of articles the international scientific conf. Karlovy Vary: Skleněný Můstek – Kyiv: MCNIP, 2019. С. 77–87.

9. Масловська Л. Г. Мовленнєвий розвиток здобувачів освіти як носіїв культурно-мовних цінностей засобами української мови: результативність інноваційної діяльності. *Дидактика: теорія і практика :* зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2018. С. 88–96.

10. Масловська Л. Г. Розвиток творчості мовної особистості засобами української мови та літератури. *Дидактика: теорія і практика :* зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 128–135.

11. Масловська Л. Г. Роль нестандартних уроків української мови та літератури у формуванні предметної й ключових компетентностей. *Українська мова і література в школі*. 2018. № 3. С. 44–49.

12. Проскура О. І. Розвиток наукової школи у системі управлінсько-педагогічної діяльності гімназії. *Priority directions of science and technology development :* The 5th International scientific and practical conference (January 24-26, 2021). SPC – Sci-conf.com.ua, Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 859–865.

13. Саліх А. С. Залучення носіїв арабської мови як чинник розвитку комунікативних стратегій учнів старшої школи. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи :* матер. Першої міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Київ, 18 квіт. 2019 р. Київ: Фенікс, 2019. С. 228–230.

14. Салогубова О. Є. Мова в світоглядних орієнтаціях українців. *Гуманітарний вісник ЗДІА.* 2009. Вип. 38. С. 52–59.

15. Хайрулліна Ю. О. *Світоглядна культура особистості: структурно-функціональний аналіз :* [монографія]. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 235 с.

16. Яшенкова О. В. *Основи теорії мовної комунікації.* Київ: ВЦ «Академія», 2010. 312 с.

РОЗВИТОК УСНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 1 КЛАСУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР

Мацепура Людмила Леонідівна
канд. пед. наук, доцент
Поліщук Юлія Сергіївна
студентка 1 курсу магістратури
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Вступ. Сьогодні мовлення як основний спосіб спілкування учня з учителем виступає умовою й засобом опанування школярами знань, умінь і навичок формування комунікативних функцій. Так як, результатом навчання учнів іноземної мови є формування у них навичок та умінь користуватися мовою як засобом спілкування. Чільне місце займає принцип комунікативної спрямованості, головна функція якого полягає у створенні умов комунікації. Як відомо, мова є породженням суспільства, умовою і засобом його існування й розвитку. Кожне висловлення має відповідне стилістичне оформлення. Це залежить як від практичного досвіду й морально-психологічної природи комуніканта, так і від мовленнєвої спроможності.

Мета роботи. Охарактеризувати усне мовлення молодших школярів на уроках англійської мови засобом використання навчальних ігор; розкрити особливості формування в молодших школярів умінь і навичок користуватися мовними засобами у процесі сприймання, розуміння й продукування текстів усної та письмової форми.

Матеріали та методи. Головним завданням вчителя англійської мови на початковому етапі – викликати інтерес учнів 1 класу, змотивувати до вивчення іноземної мови, тобто підібрати такі методи, форми та засоби навчання, які б відповідали віковим можливостям дітей молодшого шкільного віку. Адже, початкова освіта – це перший рівень повної загальної середньої освіти, який відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій. Метою початкової

освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб. Тому у початковій школі важливо викликати в дітей позитивне ставлення до предмета, обґрунтувавши необхідність оволодіння англійською мовою як важливим засобом міжкультурної комунікації.

Освітня мета шкільного початкового курсу полягає в оволодінні мовленнєвими вміннями і навичками на основі знань про лексико-граматичні ознаки мовних одиниць та їх функціювання в текстах. Відповідно до цієї концепції учні повинні оволодіти системою таких дій і операцій, які забезпечували їх потреби в різноманітних видах мовленнєвої діяльності. Використання ігор в освітньому процесі з англійської мови в початковій школі є ефективним засобом підвищення якості навчання молодших школярів. Це дозволяє зробити урок цікавим, динамічним та ефективним, сприяє ефективному засвоєнню іншомовного матеріалу, поліпшенню загального настрою в класі, а також подоланню психологічних бар'єрів, як у самому класі, так і між класом і вчителем.

Початковий етап вивчення іноземної мови характеризується опануванням певного обсягу англомовного лексичного, граматичного та мовленнєвого матеріалу відповідно навчальній програмі. Психологічні та вікові особливості дітей молодшого шкільного віку змушують вчителя максимально використовувати різноманітні види роботи на уроках іноземної мови. У початковій школі діти швидко втомлюються, їхня увага стає нестійкою. Тому на кожному уроці вчитель повинен застосовувати ігрові форми роботи, інсценізацію, звертати увагу на розвиток діалогічного мовлення, що сприяє розвитку комунікативних вмінь і навичок.

Навчальні ігри допомагають різноманітнити урок, сприяти підвищенню мотивації в дітей, особливо у першокласників до вивчення англійської мови. А це, в свою чергу, знімає напруження у школярів та створює сприятливий психологічний клімат у класі.

Під час проведення уроків для 1 класу обов'язково треба дотримуватися таких правил:

– Правила гри були простими, чітко сформульованими, а зміст запропонованого лінгвістичного матеріалу – доступним для розуміння школярів;

– гра давала підстави для розумової діяльності;

– дидактичний матеріал, який ми використали під час гри, був зручним у використанні і наявним у кожного учня;

– кожен учень був активним учасником гри, так як тривале очікування своєї черги знижувало інтерес;

– на уроці під проведення кількох ігор, ми чергували ігри легкі та важкі за навчальним змістом.

На уроках ми використовували лексичні і граматичні ігри, які відображали сприймання світу дітьми: цікавість, любов до тварин, казкових сюжетів, змагання, загадок. Діти люблять збирати марки, листівки, конверти, значки.

Наприклад, під час вивчення назв кольорів, діти прийшли в магазин і зробили покупки, розмовляючи з продавцем:

- Good morning.
- Good morning.
- Give me a pink (brown, blue, green) soap, please.
- Here you are.
- Thank tou [1].

Під час повторення теми «Days of the Week» ми використали варіант гри «Calendar» – «Date». Один із учнів призначив зустріч своєму другові в один із днів тижня, наприклад, «Let's meet on Sunday». Учень, почувши пропозицію, став перед відповідною цифрою. Він став правильно перед відповідною цифрою, отже зустріч відбулася. Один із варіантів гри охоплював лексику теми «School Subjects». Учасник гри запитав: «When shall we have Music?». Почувши у відповідь «We shall have Music on Monday», він став перед цифрою 1.

У молодших школярів викликають зацікавленість використання загадок на уроці, тому ми їм запропонували гру «What is this?». Картки підготували в такий спосіб: взяли цупкий аркуш паперу, склали його навпіл, в середину вклеїли малюнок, на якому зображений був хлопчик. Малюнки були цікавими для дітей. Вирізали невеликий отвір у першому аркуші листівки так, що було видно лише частину малюнка. Поьім показували учня листівку, а діти відгадували, що зображено на малюнку: «It this a …». Роль вчителя виконували і діти. Ця гра особливо цікава під час вивчення назв тварин, кольорів.

Для створення сприятливого психологічного клімату у класі ми пропонуємо використовувати ігри з матеріалами та звуками. Наприклад, під час гри «Teacher ABC» ми зацікавиил дітей пошуком загублених літер, в якій 2 команди змагалися на вміння писати літери.

Для засвоєння орфографії слів, розвитку та вдосконалення орфографічних навичок нами були використані такі ігри, як «Назви ці літери», «Які літери пропущено?», «Ланцюжок зі слів», «Склади це слово», «Хто складе більше слів?».

Важливу роль у розвитку комунікативності школяра відіграють діалоги та монологи [2]. Але, враховуючи психологічні та фізіологічні особливості дітей 1 класу, ми стверджуємо, що діалоги є найбільш ефективним шляхом вивчення мови. Вільно розмовляти як рідною, так і іноземною мовами: це найкращий спосіб набуття комунікативних навичок.

Ми застосовували ігри на просте сприймання і відтворення матеріалу. На уроці використовуювали різноманітні навчальні лексичні, граматичні, фонетичні та творчі ігри, наприклад: «Jaw and Tongue Games», « Show the letter», «Game with the ball» «Spell the Word», «What is this?» , «Where is the pen?», «Blind man», «Memory game», «Mime game», що на відміну від розважальних, мали специфічну методичну мету, яка була не зрозуміла учневі і гра не перетворилася у звичайну вправу.

Навчальні ігри використовують й під час засвоєння молодшими школярами нового навчального матеріалу з теми. Гра допомогає зацікавити

учнів новою темою і зробити зміст теми зрозумілим. Наприклад, демонстрація вчителем тематичних малюнків, предметів може слугувати для семантизації нової лексики. На уроці англійської мови в початковій школі я використовую гру в асоціації. Учитель пропонує вивчити якесь слово і просить назвати учнів, із чим воно в них асоціюється (для прикладу: dog – собака – ДОГ (порода собак), ball – м'яч – футБОЛ, волейБОЛ, баскетБОЛ, mirror– дзеркало, приМІРяти) [3].

Для закріплення матеріалу ігрові технології також є досить ефективними. Наприклад, для відпрацювання або повторення вивченої лексики з теми «Family» на уроці ефективними є наступні лексичні ігри: «Odd-one-out» (викресли «зайве» слово: mother, uncle, rubber, grandfather); «What’s missing?» (впиши літеру, що зникла: mot_er, gr_ndfather, a_nt, co_sin); «What’s wrong?» (учитель показуючи на малюнки членів родини, навмисне помиляється, учні називають правильне слово).

Ігри при навчанні лексики на уроках англійської мови корисні, ми врахували такі вимоги: ігри були економними за часом і спрямованими на вирішення певних навчальних завдань; знімали напругу уроку й стимулювали активність учнів; залишали навчальний ефект на другому, часто неусвідомлюваному плані, а на першому, видимому місці завжди реалізовувався ігровий момент; були «керованими», задавали ритм навчальної роботи на уроці й не допускали ситуації, коли гра виходила з-під контролю; жоден учасник не був пасивним або байдужим.

Висновки. Отже, навчальні гри можна використовувати для мотивування класу перед початком уроку, під час уроку, щоб дати учням зняти напруження, або в кінці уроку на закріплення матеріалу. Використання ігор відіграє життєво важливу роль в навчанні мови, особливо іноземної. Таким чином, використання навчальних ігор на уроках англійської мови в початковій школі сприяє удосконаленню вміння і навички аудіювання, формуванню вміння і навички читання, безпосередньо використовуючи матеріали різного ступеня складності, удосконалення вміння монологічного та діалогічного мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маловічко А. В. Навчальні ігри як засіб розвитку усного мовлення. *Англійська мова в початковій школі.* 2017. № 5. С. 18–20.

2. Мацепура Л. Л. Теоретичні основи навчання дітей англійської мови. Кривий Ріг, 2015. 210 с.

3. Стом О. Ю., Рудь С. В. Навчальні ігри в початковій і середній школі. Харків: основа, 2010. 127 с. (Б-ка журн. «Англійська мова та література» ; Вип. 7).

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА УРОКАХ КРЕСЛЕННЯ

Невмержицький Олександр Петрович,
викладач першої кваліфікаційної категорії,
викладач загальнотехнічних дисциплін
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І. Я. Франка
м. Коростишів, Житомирська обл. Україна
Павленко Ангеліна Володимірівна,
студентка 221 група,
відділення "Технологічна освіта і фізичне виховання"
спеціалізація вчитель
трудового навчання та технологій

Вступ. Розвиток творчих задатків, творчих здібностей людини завжди хвилює як учених-дослідників, так і педагогів, які безпосередньо займаються практичною роботою з дітьми. У психолого-педагогічній літературі все більше уваги приділяється пошукам методів і методичних прийомів навчання, які сприяють більш успішному розвитку творчих здібностей, забезпечують активізацію розумової і практичної діяльності учнів. Розвивати творчу активність в людях треба з дитячого віку, зі шкільної лави. У цій справі велику допомогу надають образотворче мистецтво, креслення і технологія - навчальні предмети, які можуть використовувати можливості для реального розвитку творчих здібностей особистості дитини, його творчої індивідуальності.

Мета статті розкрити сутність розвитку творчих здібностей на уроках креслення, оскільки творчість різноманітна, але її види багато в чому пов'язані.

Для успішного розвитку творчих здібностей учнів потрібно:

- розвивати здібності, нахили, інтереси кожного учня з урахуванням їх можливостей;
- оволодівати прийомами усвідомленого рішення різних творчих завдань;
- активізувати творчі здібності учнів через практичну діяльність.

Так, технічну творчість не можна уявити у відриві від дизайну, від проектування і т.п. Загальною ланкою, яка зв'язує більшість видів творчості, є

графічні зображення (і в кресленні, і в технології, і в образотворчому мистецтві), тому в курсі креслення закладені величезні потенційні можливості для формування творчих якостей особистості.

Творча графічна діяльність використовується при вивченні всіх розділів курсу креслення, тому що вона забезпечує застосування всіх знань і тим самим завершує процес їх засвоєння.

Одним з напрямків формування творчих здібностей на уроках креслення є рішення творчих завдань. Можна стверджувати з педагогічної точки зору, що це діяльність, в процесі якої створюються нові індивідуальні значущі цінності, розкриваються і розвиваються здібності особистості. Творчими завданнями є завдання з варіативними результатами рішення, алгоритм якого невідомий школяреві.

Творчі завдання з креслення можна розділити на дві категорії: до першої відносять завдання які розвивають готовність учнів до виконання робіт з графічним вмістом.

До другої - відносяться завдання з елементами проектної діяльності: доконструювання, переконструювання, створення за аналогією, за технічним завданням.

Звертаючись до методики розвитку творчої графічної діяльності школярів, можна вважати, що творчий процес не є проявом якихось підсвідомих сил, а є закономірною ланкою розвитку мислення, уяви та діяльності людини. Творчість не тільки акт розуміння і інтуїції, але й результат знань про способи діяльності. Правомірно говорити про можливість навчання творчості, можливості для учнів осягнути її технологію, нарешті, про можливість керувати нею. Для розробки відповідної методики необхідно знайомство з механізмами дитячої творчості та особливостями графічної діяльності, що супроводжує її, з характерними труднощами і помилками.

Одним з важливих моментів в творчому процесі є пошук рішення задачі, перебір всіляких варіантів, вміння конструктивно мислити. Для оптимального

вирішення завдань потрібно оволодіти різними прийомами рішення творчих завдань, які описані в різній літературі.

Висновок. Для творчої графічної діяльності потрібно створити такі умови, які забезпечували б максимально можливу ефективність вирішення завдань освіти, забезпечували досягнення кожним учнем максимально можливого для нього в даний період рівня навчання, вихованості та розвитку, створювали б умови для того, щоб учні не тільки оволоділи певною сумою знань, а й способами їх отримання і застосування.

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТА ТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ВНЗ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

Озерова Людмила Андріївна
викладач
Барвінок Наталія Володимирівна
викладач
Уманський державний педагогічний університет
ім. Павла Тичини

Вступ. Стрімкий розвиток інформаційних технологій підвищив актуальність модернізації системи безперервної освіти. Сутність такої модернізації найбільш наочно відображується у концепції дистанційної освіти, яка охоплює все більші верстви суспільства і стає найважливішим фактором його розвитку.

Мета роботи. Проаналізувати особливості впровадження та використання інноваційних технологій у навчальному процесі ВНЗ.

Матеріали та методи. Дистанційне навчання — сукупність інформаційних технологій, що забезпечують доставку здобувачу вищої освіти основного обсягу навчального матеріалу; інтерактивну взаємодію здобувачів освіти і викладачів у процесі навчання; надання їм можливості самостійної роботи із засвоєння навчального матеріалу; а також оцінювання їхніх знань та умінь у процесі навчання.

Серед інших назв дистанційного навчання використовуються і такі, як «відкрита освіта», «електронна освіта», «віртуальне навчання» тощо. Такий спосіб отримання знань передбачає комфортну та зручну для кожного студента обстановку та можливість навчатися без відриву від роботи. На відміну від заочного навчання, з яким часто порівнюють дистанційну форму, остання передбачає не лише постійну самоосвіту та роботу з засвоєння знань, а і постійний контакт як із викладачами, так і з іншими студентами, в той час як

заочна форма освіти передбачає спілкування з викладачем лише декілька разів на рік.

Потреба в нових підходах до навчання з обмеженням кількості аудиторних занять залишається проблемним питанням для значної частини освітянської спільноти. Водночас лишаються вкрай актуальними такі вимоги до вищої освіти, як:

• доступність та інклюзивність;

• гнучкість для окремих категорій здобувачів, які працюють, мають дітей тощо;

• індивідуальна траєкторія навчання здобувача;

• впровадження дуальної освіти.

Вирішення цих питань неможливе без широкомасштабного впровадження онлайн-технологій, ґрунтовних змін у підходах до організації навчання в закладах освіти та в кожній дисципліні, зокрема ролі аудиторних занять та ефективності їхнього проведення.

На сьогодні найоптимальнішим для вітчизняних ВНЗ є поєднання традиційної і дистанційної форми навчання при вивченні окремих модулів.

Дистанційне навчальне середовище, а також тісно пов'язані з ним новітнє середовище on-line навчання, при визначенні яких немає чіткого розмежування, мають низку спільних рис щодо організації взаємодії між викладачем та студентом. Ключовим аспектом для вирішення проблем такої взаємодії є організація ефективної двосторонньої комунікації.

Двостороння комунікація передбачає, з одного боку, інформування учасників навчального процесу щодо різних аспектів змішаного навчання, а з іншого — створення каналів зворотного зв’язку, тобто можливість залишити коментар, питання чи побажання (за потреби анонімно). Також ця комунікація може включати вебінари, тематичні зустрічі, воркшопи, тренінги, семінари, підвищення кваліфікації із загальних аспектів змішаного навчання, його переваг і ефективності.

Модель організації навчального процесу, яка може бути запроваджена у ВНЗ на основі змішаного навчання, передбачає поєднання проведення навчання в очній формі під час заліково-екзаменаційних сесій із застосуванням дистанційної форми навчання у міжсесійний період. Забезпечення всіх складових цього напряму є зоною безпосередньої відповідальності закладу освіти, який має забезпечити викладачам і студентам належні, рівні умови праці та навчання.

Завдання:

• обрати навчальну платформу та інтегрувати її з внутрішніми інформаційними системами;

• забезпечити надійний доступ до Інтернету;

• забезпечити викладачів необхідним програмним забезпеченням

Результати та обговорення. Таким чином, при змішаному підході навчальний процес у ВНЗ складається з двох основних етапів і полягає в тому, що частину навчального матеріалу здобувачів освіти освоюють у традиційних формах навчання, а іншу частину – з використанням технологій дистанційного навчання.

Співвідношення окремих частин визначається готовністю (у тому числі технічною) ВНЗ до такої побудови навчального процесу, а також технічними можливостями здобувачів, тобто спостерігається поступовий підхід до «гнучкого навчання».

Висновки. Впровадження інноваційних технологій навчання і сучасних методик організації навчального процесу у ВНЗ дозволяє здійснити оновлення змісту, форм і методів навчання відповідно до сучасних потреб суспільства в інноваційному розвитку, індивідуалізувати процес навчання з урахуванням потреб здобувачів вищої освіти, оптимізувати весь процес навчання.

СУПЕРЕЧНОСТІ У ВПРОВАДЖЕННІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Олексюк Володимир Іванович
студент другого освітнього рівня
спеціальності «Освітні, педагогічні науки»
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна

Введення./Introductions: Інформатизація освіти є однією з ключових умов успішного розвитку суспільства. Під час бурхливого розвитку технологій ключовими компетенціями особистості є здатність навчатися, оперувати інформацією та керувати нею, тому в процесі навчання необхідно зосередитись на діяльності та технологіях розвитку. Можливості персональних комп'ютерів та програмного забезпечення стрімко зростають, що створює цілком сприятливі умови для розвитку дистанційного навчання та використання технологій дистанційного навчання.

У всьому світі збільшується кількість студентів, які навчаються на дистанційному навчанні, кількість закладів вищої освіти, які використовують дистанційні технології в навчальному процесі.

Ціль работи./Aim. Представити проблеми та позитивні сторони дистанційної освіти при її впровадженні у навчальний процес.

Матеріали і методи./Materials and methods.

Реалії сучасного суспільства показують, що дистанційні технології широко використовуються в освіті, і головним рушієм цього процесу є вища освіта. З історії дистанційної освіти в Україні відомо, що провідні заклади вищої освіти України першими запровадили ДФН і сьогодні можна дистанційно отримати широкий спектр спеціальностей.

Дистанційне навчання дозволяє не тільки вчитися, але і вдосконалювати навички своїх користувачів; зменшити або продовжити час навчання на розсуд

слухача; надає можливість займатися освітою в будь-якому місці, де є комп'ютер; виконувати завдання у зручний для студента час, у темпі, який він собі обрав, у встановлені терміни; сприяє відродженню навчання завдяки використанню мультимедійних ефектів; відкриває доступ до більшої кількості матеріалів через мережеві бібліотеки; надає можливість отримати вищі рейтингові результати за допомогою системи самотестування та можливість пояснити незрозуміле як викладачам, так і студентам за допомогою відеоконференцій, електронних дискусій тощо. Це одна з причин, чому дистанційне навчання дозволяє здійснити перехід від предметного принципу побудови змісту освіти до створення інтегрованих навчальних курсів, що дають цілісну картину професійної діяльності [4, с. 220].

На першому місці стоять універсальні (методологічні) знання, що дозволяють проєктувати майбутнє.

Дистанційне навчання на базі комп'ютерних комунікацій (технологія eLearning) надає можливість залучити до процесу навчання велику кількість людей, дозволяє вчитися без перерви на виробництві, а також швидко доставляти та оновлювати навчальний контент, забезпечувати постійний контакт між викладачем та студентом, легкий доступ до електронних навчальних матеріалів, регулярне комп'ютеризоване тестування знань в асинхронному та синхронному режимах, проведення дискусій між географічно віддаленими учасниками; сприяє індивідуалізації навчального процесу з урахуванням професійних потреб та особливостей учнів. SFN характеризується високою прибутковістю та нижчими, порівняно з традиційними формами, цінами на освітні послуги, що також є досить значним стимулом для його розвитку. Хоча ДФН вимагає значних початкових вкладень, у майбутньому, із збільшенням кількості студентів, витрати зростають дуже незначно.

Дистанційне навчання є одним з основних способів інформатизації та автоматизації навчання та використання новітніх технологій в освіті, служить для підвищення ефективності навчання [3, с. 18].

Ефективність дистанційного навчання для випускників та студентів полягає в тому, що дистанційнео навчання не обмежує можливості вчитися та вдосконалюватися у професійній діяльності під час роботи на підприємстві. Цей рівень освіти вважається студентами цілком достатнім і можливим для реалізації їх життєвих планів.

Незважаючи на значні переваги дистанційного навчання та значні результати роботи закладів вищої освіти України у впровадженні дистанційного навчання, розповсюдження SFN призупинено через кілька необхідних питань, а саме:

- недостатньо досконала законодавча база України щодо широкого запровадження дистанційного навчання;

- недостатнє фінансування для забезпечення матеріальної бази ЗВО для впровадження ЗФН;

- низьке фінансування розробки та впровадження дистанційних технологій у вищій освіті;

- упередженість та консерватизм щодо дистанційної форми навчання як педагогів, так і керівництва освітніми закладами;

- недостатня державна підтримка розвитку дистанційної освіти в Україні;

- заклади вищої освіти використовують різні моделі, технології та форми організації та використання освітнього змісту, що ускладнює обмін позитивними результатами та досягненнями та ефективний обмін інформацією. [2, с. 116].

Серед недоліків ДФН можна виділяють наступні:

- відсутність особистісного спілкування між викладачем та студентом; останні не всі можуть бути самодисциплінованими та самосвідомими, на високому рівні здійснювати самостійну навчальну діяльність, тому немає прямої можливості контролювати їх дії;

- якість навчання за допомогою дистанційних технологій безпосередньо залежить від технічної оснащеності, особливе навантаження на апаратне та

програмне забезпечення комп'ютера для віртуальних майстер-класів та заходів з використанням відео та аудіо;

- моральна відповідальність. Цей недолік ДФН пов'язаний з першими двома: за відсутності суворого контролю та необхідної апаратної та програмної підтримки студенти мають спокусу замінити себе іншою людиною, більш обізнаною в певній дисципліні, для тестів чи іспитів;

- проблема забезпечення самостійної роботи, яка має дві сторони: з одного боку, студенти, які не мають достатнього досвіду самостійної роботи та добровільної саморегуляції, звички до групового навчання, а з іншого – недостатня організаційна та методична підтримка самостійної роботи студентів;

- недостатньо розвинена здатність до спілкування на відстані як для студентів, так і для викладачів, тому виникає проблема бар'єру спілкування та відсутність психологічного комфорту учасників дистанційного навчання.

Застосування комп'ютерних та телекомунікаційних засобів у навчанні розширює можливості варіювання матеріалу, інформаційного фонду, який може бути використаний студентом у навчальному процесі, робить більш гнучку та ефективну реакцію викладача на характер його помилок та труднощів. Специфічним для засобів дистанційного навчання є розширення меж інформаційного поля студента, кількість запропонованих йому варіантів навчання, посилення зворотного зв'язку [1, с. 154].

Як і в будь-якій іншій формі навчання, у дистанційній освіті виокремлюють кілька недоліків, зокрема:

- неможливість дистанційно ідентифікувати особу (немає впевненості, що, наприклад, тест склав той студент, ім'я якого є в академічному журналі);

- відсутність особистого спілкування між викладачем та студентом;

- можливість упередженого оцінювання вчителем знань учнів (написана основа дистанційного навчання, а деяким студентам легше висловити відповідь усно);

- якість навчання з практичної точки зору;

- необхідність достатньо високого рівня підготовки учнів до успішної роботи в системі дистанційного навчання;

- недостатньо розвинена здатність до спілкування на відстані [1, с. 120].

Результати і обговорення./Results and discussion.

Враховуючи вищевикладене, дистанційна освіта – це нова форма освітнього простору, яка долає обмеження, пов'язані з місцем та часом навчання, прихильністю загальним національним освітнім традиціям та державним освітнім стандартам, завдяки використанню сучасних засобів комунікації та комп'ютерних технологій.

Виділяють певні навички для створення он-лайн курсу:

– Вміння писати тексти
– Дизайнерські навички
– Хороша дикція
– Навички в відео зйомці
– Навички в редагуванні аудіо записів
– Вміння монтажу відеороликів

Інструменти для створення он-лайн курсів:

MOS Solo являється ресурсом, що допомагає створювати інтерактивні графічні електронні курси, вікторини, опитування та демонстрації.

Izzui це сервіс для створення освітніх каналів на Facebook.

Vyew представляє собою віртуальний конференц-зал чи кімнати для переговорів.

Writing House сервіс, який допомагає автоматично створювати бібліографію та оформлювати цитування в основних стандартах - MLA, APA, Chicago чи Harvard.

Крім того, стрімкий розвиток ІКТ, глобалізація освітнього ринку та значна перевага іноземних дистанційних освітніх продуктів та технологій, порівняно з вітчизняними, є джерелом нової та складної проблеми – міжнародної конкуренції навчальних закладів та організацій. Враховуючи технічну відсталість України та фінансову кризу вищих навчальних закладів,

вітчизняним установам досить складно конкурувати з іноземними установами, які надають послуги дистанційного навчання. Тобто, може настати момент, коли український студент обирає дистанційну освіту, яку пропонують іноземні заклади вищої освіти [4, с. 243].

Важливо підкреслити, що однією з головних перешкод на шляху розповсюдження дистанційного навчання в нашій країні є ситуація, коли внутрішня культура освіти визнає переважно традиційне навчання.

Виводи./Conclusions. Отже, основною ідеєю дистанційного навчання є створення навчального інформаційного середовища, яке включає комп'ютерні джерела інформації, електронні бібліотеки, відео- та аудіобібліотеки, книги та підручники. Складовими такого навчального середовища є як студенти, так і викладачі, взаємодія яких здійснюється за допомогою сучасних гаджетів. А навчальне середовище надає унікальні можливості для студентів здобувати знання як самостійно, так і під керівництвом викладачів.

Важливо підкреслити, що однією з головних перешкод на шляху розповсюдження дистанційного навчання в нашій країні є ситуація, коли внутрішня культура освіти визнає переважно традиційне навчання.

Незважаючи на проблеми та суперечності, дистанційне навчання широко впроваджується у вищій школі, вчені розробляють його методологічні та методологічні основи, спеціалісти з інформаційних технологій програмні засоби для його реалізації.

Однак, з головних перешкод на шляху розповсюдження дистанційного навчання в нашій країні є ситуація, коли внутрішня культура освіти визнає переважно традиційне навчання. Важливо підкреслити, що система дистанційного навчання не суперечить існуючим формам денної/заочної форм навчання і не заперечує існуючим освітнім тенденціям. Це природно інтегрується в ці системи, доповнюючи та розвиваючи їх, та сприяє створенню мобільного освітнього середовища.

Через такі недоліки дистанційне навчання не може замінити традиційну систему, хоча воно має значний потенціал у сприянні розвитку альтернативних

технологій навчання. Водночас є безперечним помічником у галузі навчання дорослих, корпоративного навчання, навчання впродовж життя та інклюзивного навчання. Незважаючи на суперечності, дистанційне навчання широко впроваджується у закладах середньої освіти, вищій школі, різноманітних курсах на Prometheus тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Биков В. Ю, Кухаренко В. М. Дистанційний навчальний процес: *Навчальний посібник*. К.: Міленіум, 2015. 254 с.

2. Варзар Т. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності *Українознавство*. 2005. № 1. С. 116–119.

3. Дмитренко П. В., Пасічник Ю. А. Дистанційна освіта. Київ: НПУ, 1999. 25 с.

4. Кухаренко В. М., Рибалко О. В., Сиротенко Н. Г. Дистанційне навчання та умови застосування. Харків, 2002. 320 с.

ЧИ ДОЦІЛЬНИЙ ТЕСТ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Порохнюк Дмитро Леонідович,
студент 231 група,
відділення "Технологічна освіта і фізичне виховання"
спеціалізація вчитель трудового навчання та технологій
Сулковський Анатолій Володимирович,
викладач-методист викладач вищої кваліфікаційної категорії
викладач загальнотехнічних дисциплін
Коростишівський педагогічний
фаховий коледж імені І. Я. Франка
м. Коростишів, Житомирська обл. Україна

Вступ. Кожен вчитель має право на власну технологію навчання, але доцільно будувати структуру кожного уроку таким чином, щоб незалежно від теми уроку, знаходився час на виконання тестових завдань, що дозволить суттєво покращити рівень освіти, але не всі з цим згодні: нинішня тестова форма перевірки знань далеко не досконала. Вона зорієнтована переважно на фрагментарне й формалізоване знання і не враховує деяких важливих моментів. Вкрай недосконалі також зміст, технології і методики тестування.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити найяскравіші проблеми тестування, і в подальшому покращити та в деякій мірі змінити процедуру тестування учнів. Не обійти стороною і вчителів, для яких створення тестових завдань різних рівнів, а також онлайн тестів може представляти певні труднощі, так як потрібно, щоб тести об’єктивно оцінювали знання.

Поряд з іншими видами оцінювання знань тести мають велику кількість переваг до яких можна віднести швидкість перевірки та оцінювання, до того ж цей процес можна автоматизувати. Також до переваг відноситься і можливість здійснювати контроль без контакту вчителя та учнів, для яких час на проходження тестів буде однаковий, що виключить розбіжність в умовах для тестування. Але поряд з перевагами існують і недоліки до яких належить неефективність у діагностуванні глибини та системності знань, творчого

підходу до вирішення завдань, але найголовнішим недоліком являється можливість вгадати відповідь.

Яскравим прикладом тестування є ЗНО, що покликане подолати хабарництво та корупцію, але скоріше мова йде не про подолання, а лише про мінімізацію цього ганебного явища. Маючи такі благородні наміри створюється одна проблема, що учень чи студент не бачить стимулу у навчанні, а бачить за мету навчитися вирішувати тести. Буде просто достатньо вибрати два-три предмети, які необхідно здати для вступу у виші і підшукати «тестового» репетитора. І потім з'являються у наших лікарнях лікарі-історики та інженери-біологи. Тому це вимагає змін.

Також ніяк неможна не погодитися з тим, що така річ як ЗНО певною мірою підвищує престиж вищої школи та відновлює віру громадян у доступність та справедливість при отриманні вищої освіти. Так як ще декілька років назад можна було зустріти таке явище, коли у найпрестижніших вищих навчальних закладах вчилися не тільки ті, що дійсно хотіли здобути професію, а і ті, хто просто міг собі це дозволити. Зараз дане явище все рідше і рідше зустрічається, можливо, що це заслуга саме ЗНО, яке у вигляді кваліфікації задає рівень який потрібно подолати, щоб мати шанс поступити до того чи іншого закладу.

Звісно було б добре зробити тестовий контроль не таким важливим у визначенні рівня знань, а використовувати його у комбінації з іншими видами контролю і тільки тоді буде досягнута об'єктивність, хоч і займатиме більше часу на підрахунки та визначення результату, але кому як не нам вирішувати що краще: справжні професіонали чи ті, хто за алгоритмом відповідає на запитання.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ТЕКСТОЦЕНТРИЧНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Рудик Людмила Володимирівна
учитель української мови та літератури
опорного закладу середньої освіти
«Монастирищенська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №5»
Монастирищенської міської ради Черкаської області

Вступ. У сучасних лінгвістичних і лінгводидактичних дослідженнях значна увага приділяється текстоцентричному підходові, адже саме текст є основою всього навчального процесу. Означений підхід тісно взаємопов'язаний із лінгвістичним, педагогічним, психологічним, моральним, естетичним, культурологічним, соціокультурним, етнопедагогічним, діяльнісно орієнтованим, когнітивно-комунікативним, компетентнісним та ін. У сукупності вони сприяють успішному формуванню соціально активної, інтелектуальної, духовної, усебічно розвиненої особистості, компетентної й конкурентоспроможної особистості на ринку праці, здатної до постійного саморозвитку й самовдосконалення.

Результати й обговорення. Дослідження в галузі теорії тексту дозволяють констатувати, що формування компетентного мовця відбувається через зв'язні висловлювання і на основі їх (О. Біляєв, Н. Бондаренко, М. Вашуленко, Н. Голуб, О. Горошкіна, І. Зимня, Г. Золотова, С. Караман, Т. Ладиженська, М. Пентилюк, Т. Симоненко, та ін.).

З огляду на це проблема ефективного мовлення й особистісного розвитку учнів в умовах компетентнісної системи навчання може бути розв'язана за умови, якщо означений процес ґрунтуватиметься на текстоцентричних засадах.

Текст, його закономірності й особливості досліджували вітчизняні й зарубіжні вчені: у лінгвістиці й психолінгвістиці – Ф. Бацевич, М. Брандес, Л. Булаховський, Т. Дридзе, П. Дудик, М. Жинкін, А. Коваль, І. Кочан, М. Львов, Л. Мацько, О. Пономарів, М. Плющ, Т. Радзієвська, О. Селіванова, Л. Щерба та

ін.; у лінгводидактиці – І. Ґудзик, Т. Донченко, Л. Мамчур, М. Пентилюк, М. Стельмахович та ін. Однак серед дослідників немає єдиного комплексного визначення поняття тексту як лінгвістичного і лінгводидактичного явища. Ми погоджуємося з думкою Л. Мамчур, що текст варто розглядати як «поєднання мовної (семантико-граматичної) одиниці та комунікативного явища; певний мовленнєвий акт, виражений за допомогою вербальних засобів, між учасниками спілкування; явище для сприйняття і розуміння у комунікативній ситуації, за допомогою якого здійснюється комунікативний вплив на комуніканта» [1, с. 81].

Існує також значна кількість наукових праць, у яких досліджуються особливості навчання мови на текстовій основі та обґрунтовуються психолого-педагогічні аспекти реалізації текстоцентричного підходу (О. Андрієць, М. Всеволодова, І. Гальперін, Н. Горбачова, О. Горошкіна, Г. Золотова, С. Єрмоленко, О. Караман, С. Караман, В. Куриленко, Т. Лопатухіна, Н. Мединська, В. Мельничайко, О. Москальська, Т. Окуневич, М. Пентилюк, О. Селіванова, Л. Шиянюк та ін.).

Метою статті є визначення особливостей реалізації ідеї текстоцентризму в навчанні лінгвістики тексту учнів на уроках української мови.

Основою текстоцентричного підходу є уявлення про текст як результат і продукт творчої діяльності. Дійсно, майже увесь процес навчання відображений у текстовій формі (монолог викладача на уроці, відповіді учнів на уроках української мови, робота з навчально-методичною літературою, наукові та творчі роботи тощо). На думку Н. Валгіної, текст є найвищою сходинкою реалізації мови, мовленнєвим витвором, якому властиві ознаки зв’язності в інформаційному, структурному й комунікативному плані [2, с. 210]; його визначають як «фундаментальну основу для формування комунікативної компетентності…, базою вивчення мовних та мовленнєвих одиниць, засобом формування соціокультурної компетентності, матеріалом для мовного, мовленнєвого та комунікативного спостереження й редагування, кінцевим результатом мовленнєвої діяльності…» [1, с. 89].

Дослідження означеної комунікативної одиниці здійснює комплексна лінгвістична наука – теорія тексту, яка встановлює його типологічні ознаки, орієнтовані на певні комунікативні умови.

Частиною цієї науки є лінгвістика тексту, під якою розуміють галузь мовознавства, що досліджує текст насамперед з погляду змісту й структури, є теоретичною основою для осмислення учнями його комунікативного спрямування, функціонування в різних сферах життєдіяльності.

Вивчення лінгвістики тексту забезпечить засвоєння ними інноваційних навчальних технологій, низки інформаційних, комп'ютерних дисциплін, адже текст у різних формах існування (усній, писемній, комп'ютерній) – це завжди смислова, семантична, тематична, стилістична єдність, що містить пізнавальні, комунікативні й виховні чинники [3, с. 4].

Саме в процесі роботи над текстом формуються відповідні компетенції (лінгвістична, комунікативна, соціокультурна, риторична та ін.); відбувається духовне збагачення, розвиток їхньої емоційної сфери.

Систематичне використання текстового матеріалу готує учнів до глибокого розуміння літературних творів, впливає на ефективне формування їхніх текстотворчих умінь і навичок. «На основі запропонованого вчителем тексту – мовного матеріалу, що містить необхідні для вивчення мовні одиниці (слова, словосполучення, речення), за допомогою завдань, які передбачають опрацювання цього мовного матеріалу, побудові власних висловлювань різних типів і стилів мовлення ґрунтується текстоцентричний підхід, який реалізується в процесі вивчення одиниць мови на текстовій основі» [5, с. 372].

Ідея текстоцентризму в навчанні лінгвістики тексту учнів поєднує процес засвоєння програмового матеріалу з формуванням умінь, необхідних у мовленнєвій діяльності. Як зауважує М. Пентилюк, знання засобів, типів мовлення, здатність відчувати їх зміну сприятимуть засвоєнню закономірностей композиційної будови тексту. А доречне вживання тих чи інших мовних одиниць у тексті, образних засобів сприятиме композиційній будові сегментів тексту [6, с. 103]. Окрім того, робота учнів із мовленнєво-комунікативним

дидактичним матеріалом впливає на успішне формування комплексу компетенцій і предметних компетентностей.

Текстоцентризм реалізується, на думку Н. Іполітової, у процесі вивчення одиниць мови на текстовій основі, передбачаючи «розгляд їх засобів та функціональних можливостей у структурі тексту, в умовах звичайного виявлення їх значень та текстоутворювальної ролі, що дозволяє органічно поєднати засвоєння структурно-семантичних ознак та явищ, що вивчаються, а також формування мовленнєвих умінь» [4, с.139].

Отже, текст лежить в основі текстоцентричної парадигми, якій у другій половині XX століття поступилася традиційна лінгвістика з її тяжінням до описовості, абстрагування й аналітичності.

У межах цього дослідження пропонуємо розглянути особливості роботи з текстом на уроках української мови.

На думку О. Караман, цій роботі можна підпорядкувати такі завдання: визначення стилю і його основних ознак, стилістичних особливостей тих чи інших мовних категорій; заміна одних мовних одиниць іншими, синонімічними; редагування усного й письмового висловлення з метою вдосконалення стилю; конструювання тексту в певному стилі; спостереження над стилістичною роллю тієї чи іншої синтаксичної категорії у різних стилях літературної мови тощо [8].

З огляду на вищезазначене, ми пропонуємо орієнтовний комплекс завдань зі стилістики української мови, виконання яких, на нашу думку, сприятиме засвоєнню лінгвістики тексту учнів та формуванню комунікативної та інших компетенцій:

► *Прочитайте текст і визначте його стильові ознаки. Зробіть частковий лінгвістичний аналіз тексту з погляду образності й естетичної функції мови. Випишіть стилістично забарвлену лексику.*

Дуже нам хочеться в Європу. Тобто – туди. Ми ж бо забуваємо, що географічний центр її – у нас в Україні, що ми і є серце Європи. Периферія континенту мала б сходитися на раду до нас в Україну. Але це поки що

умовний спосіб. Бо захід дбає про свою розмаїту самобутність, насамперед культурно-духовну, і тому там є Сан-Маріно, Андорра, Ліхтенштейн і Монако, а сусідній Схід не визнає навіть квіткових огорож для резервацій, катком рівняє поголів'я людності, забороняє абетки й вирізує немовлят у Чечні. Захід не плутає Калабрію з Кантабрією, валлійців з валлонами, британців із бретонцями, розрізняє галлів, галісійців і португальців, – на Сході ж ніяк не втямлять, що тільки імперський міф може поєднати одним прикметником Русь і Росію. Не диво, що на схід від України один-єдиний сусід панує аж до Тихого океану. На його совісті знищення десятків мов. Нема нічого безглуздішого від гасла йти з ним разом до Європи. І не тому, що більша частина прибраної ним земельки – в Азії, а тому що за своєю ментальністю він – ординець і азіат. Ніякої окремої держави на зразок Ватикану і в помислах не могло би бути в Москві, де світська й духовна влада зрослися в гербі хижого двоголового орла. Ця птаха не відмовилася від давніх звичок і марить тим, щоб знову зручно всістися на Тризуб (В. Радчук).

► *Прочитайте текст, поділіть його на абзаци і виділіть концептуальне речення в кожному з них. Визначте основні категорії цілісності тексту (змістова, комунікативна та структурно-граматична єдність). Зробіть його частковий культурологічний аналіз.*

Повернення в український календар величного свята – Дня матері – дає нам можливість не втратити найголовнішого – уміння цінувати доброту, красу душі, порядність, людяність. Тому привітаннями та святковим застіллям тут не обійтися. Це свято потребує більшого духовного наповнення. В Україні здавна цього дня поспішали діти, де б вони не були, до маминої оселі. Стукали в двері, примовляючи: «Пороги, пороги, із вас дороги! Дозвольте ступити, матір обняти, сиву голубоньку та й поцілувати». Під маминим деревом – вишнею чи грушею – цього дня закопували кусень хліба, дрібні гроші та зерно – щоб у добрі та спокої довіку бути. Чоловіки обдаровували жінок-матерів ложками та сон-травою – символами життєвої снаги та спокою. На знак великої любові чоловік на світанку осипав свою дружину-матір тільки-но зібраними

пелюстками яблуневого цвіту... А ті з дітей, кому вже не було до кого поспішати, поставивши свічку перед образом Богородиці, приносили до маминої могили склянки з водою та зерном і дві гілочки – вишневу й яблуневу, схилялися над могилою з лівого – «від серця» – боку, запалювали свічки й молитвою зверталися до Бога, а до матері – зі словами вдячності й пошани (З газети).

► *Прочитайте текст. Згрупуйте й випишіть із нього слова за сферою використання. Стилістично нейтральна лексика: ... . Стилістично маркована лексика: а) книжна: ..., б) розмовна: ..., просторічна: ... . Складіть і запишіть опис осені (12–15 речень), використовуючи при цьому прислів'я, приказки та синонімічні слова.*

Полями наближалася осінь. І літо, розтрушуючи листя, згортало свої розкішні шати. Зачувши холодний подих, здіймались у вирій птахи. А за ними навздогін, махаючи крильми, бігли сільською вулицею домашні гуси. На якусь мить у них ще пробуджувався поклик заморських країв, і вони поривалися полинути над хатами. Та, звиклі до годівниці, гуси так обважніли, що вже не могли відірватися од землі. І, поґелґотавши в синю вись, чалапали до свого корита, щоб наїстися, напитися та й куняти собі під кружляння сніжинок, дзьоба встромивши в пір'я (В. Думанський).

► *Прочитайте зв'язне висловлювання і зробіть його частковий структурно-граматичний аналіз.*

«Що посієш, те й пожнеш», – говорить українське прислів'я. Саме тепер ти засіваєш своє поле, і його врожай залежатиме від того, наскільки старанно ти його оброблятимеш. Уже тепер ти маєш добре уявляти собі, що освіта – це не тільки гарні оцінки, а вміння добути з будь-якої інформації щось корисне. Просто визубрюючи матеріал підручника, ніколи не навчишся думати, міркувати, логічно мислити, аналізувати й порівнювати факти. Цим і відрізняється освічена людина від тієї, яка відбула навчання. Існує така закономірність: чим більше людина знає, тим більше їй хочеться дізнатися. Поруч із розумною, зосередженою, ерудованою людиною ніколи не буває

нудно. Вона схожа на центр всесвіту, що динамічно розвивається, в орбіту якого втягуються нові планети. Знання дають силу й упевненість у собі, а значить, це гарантія твого успіху в житті (А. Єланська).

► *Прочитайте текст і визначте наявні в ньому ознаки художнього стилю, проілюструйте їх прикладами. Схарактеризуйте мовні засоби.*

Налетів теплий вітерець, шелеснув у колосках, привітався з ними, як з давніми знайомими, зашептався з березами і помчав далі, аж до зелених смерек і білої хмаринки. Може, це той самий вихор, який ще недавно гуляв пшеничним полем і розчісував гриви коням? А тепер він підхопив на свої легкі крила пісню і поніс у далекий світ. І вже її співають багатоголосі смерекові хори, їм вторять стрімкі водоспади, і котиться вона луною з вершини на вершину, а з бору в бір, аж ген попід хмари. Ось хмаринка сколихнулася і попливла чистим небом, як біла пір'їнка синім морем. Сонце її позолотило і на якусь мить зупинило в небі, і вона стала над Карпатами, як золотий лев на безмірній і чистій блакиті. Верховинний вітер то розвівав ту золоту хмарку, то збирав її знову докупи, і кожного разу в небесній синяві відроджувався той же золотий лев у золотій короні (Я. Гоян).

Висновок. Таким чином, досліджуючи проблему навчання лінгвістики тексту на засадах компетентнісного підходу, у цій науковій розвідці ми спробували окреслити основні аспекти й перспективи такого навчання з урахуванням ідеї текстоцентризму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мамчур Л.І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи. Умань, 2012. – С. 81, 89.

2. Валгина Н.С. Теория текста. Москва, 2003. – С. 210.

3. Должикова Т.І., Мілєва І.В., Нікітіна А.В. Практикум з лінгвістики тексту. – Луганськ, 2011. – С. 4.

4. Паламар Л.М. Функціонально-комунікативні основи навчання українській мові у вузі в період національного відродження. Київ, 1993. – С. 9.

5. Шиянюк Л. Текст як основа формування риторичної культури студентів-нефілологів // Вісник Львівського університету. – Серія філологічна. – 2010. – Вип. 50. – С. 372.

6. Пентилюк М. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. Київ, 2011. – С. 103. 7. Овсієнко Л.М. Особливості поетапного навчання лінгвістики тексту студентів філологічних спеціальностей на засадах компетентнісного підходу // Українська мова і література в школі. – 2014. – № 3. – С. 43.

7. Караман О.В. Основні напрями роботи з стилістики [Електронний ресурс] // Рідна мова. – 2014. – № 39.

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИДАКТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Рудюк Людмила Іванівна
вихователь, ДНЗ №6 «Райдуга»,
м. Нетішин, Україна

Вступ. Одним із важливих завдань дошкільної освіти визначається розвиток і формування у дітей математичних уявлень і здібностей, логічного мислення, розумово активності. Про це зазначено в державному стандарті дошкільної освіти – її Базовому компоненті [3], в усіх чинних Програмах виховання й розвитку дітей.

Освіта сьогодення зумовлює необхідність виховання покоління, зорієнтованого на розв'язання складних інтелектуальних проблем. Концепція розвитку дошкільної освіти, орієнтири і вимоги до оновлення її змісту передбачає низку досить серйозних вимог до пізнавального розвитку дітей дошкільного віку, частиною якого є логіко-математичний розвиток.

Особливо значущою дана проблема визначається напередодні вступу дитини до школи, у період 6-7 років. Вивчення математики у початковій школі зумовлює опанування широким спектром понять у галузі арифметики, основ геометрії, опанування просторових уявлень тощо. Все це повинно спиратися на вже набуті дитиною уявлення та знання, на розвиненість логіки, сформованість (домірно до віку) психічних процесів та особистісної сфери. Проте, як визначає практика роботи з дітьми у дошкільному навчальному закладі, сучасне навчання їх основ математики не повною мірою розв’язує ці завдання. Передовсім цьому сприяє невідповідність методичного супроводу роботи з дітьми на заняттях, а також низький рівень компетентності вихователів ЗДО.

Проте, однією із найвагоміших причин недостатньої сформованості у випускників дошкільного навчального закладу необхідної компетентності у галузі елементарної математики є невміння оперувати такими найпростішими

прийомами, як узагальнення, порівняння, припущення, доводити правильність тих чи інших суджень, користуватися граматично правильними зворотами, математичною термінологією тощо. Діти слабко орієнтуються в основних категоріях елементарної математики (множина, величина й вимірювання, форма й геометричні фігури, простір, час та ін.), у тому числі – через невміння пов'язати способи вирішення поставлених перед ними завдань із використанням щодо цього найбільш ефективних засобів.

Продовженням наукових розробок щодо пошуку шляхів підвищення ефективності роботи з навчання дошкільників елементарної математики зумовлюється актуальність даної статті

Метою статті є теоретичне дослідження впливу логіко-математичних ігор на розвиток пізнавальної сфери дітей старшого дошкільного віку.

Методи та прийоми: аналіз психолого-педагогічної літератури, історико логічний, синтез, узагальнення, класифікація, абстрагування.

Результати та обговорення. Питання дослідження інтелекту є наразі актуальним, адже вітчизняні та зарубіжні дослідники висловлюють протилежні погляди на сутність інтелекту та шляхи його експериментального дослідження. Важливо зазначити, що також актуалізує дану проблему в сьогоденні безупинний розвиток інформаційно-комунікативних технологій, володіння якими є необхідним для кожної людини, яка прагне до свого професійного та особистісного росту.

Навчання дитини та розвиток її інтелектуальних здібностей – складний та тривалий процес. Суперечки про його компоненти успішності ведуться вже багато десятиліть. Більшість вчених вважають, що інтелект підростаючого покоління краще розвивати через використання ігрової форми навчання, коли малюк наче розважається, але отримує при цьому якісь знання.

За своїм змістом ця підготовка не повинна обмежуватись формуванням уявлень про числа та геометричні фігури; навчанням лічби, додавання та віднімання, найпростішим вимірюванням. Дітей необхідно вчити не тільки рахувати і вимірювати, а й міркувати. Не менш важливий аспект цієї діяльності:

формування логічних умінь як необхідного засобу освоєння дошкільником навколишньої дійсності, засвоєння матеріалу в будь-якій галузі знань, у тому числі й у математиці. Вони використовуються для узагальнення та систематизації знань, дають дитині можливість виводити нові знання уже з засвоєного. Навчити дитину логічно мислити стає одним із важливих педагогічних завдань.

Вивченням інтелектуальної сфери займалися багато вчених: Л. Венгер, О. Запорожець, Ж. Піаже, П. Гальперін, Я. Пономарьов, А. Валлон, Дж. Брунер тощо.

Л. Венгер підкреслював сприятливий вплив схем, графіків, моделей на розвиток інтелектуальної сфери дошкільнят. На думку вченого, застосування моделей сприяє освоєнню дітьми моделювання як методу пізнання на основі інтеріоризації дій з моделями» [2, с. 280].

М. Подд'яков зазначає позитивний вплив занять на розвиток інтелектуальних здібностей: До числа інтелектуальних здібностей відносять гнучкість і широту мислення, здатність передбачати результат ситуації і на основі цього вибирати найбільш прийнятний і правильний шлях вирішення. Він зазначав, що розвиток інтелектуальних здібностей може відбуватися тільки в процесі активної і емоційно позитивної діяльності. Такою діяльністю в дошкільному віці стає гра, що надає можливість дошкільнятам засвоїти нові знання, продемонструвати самостійність у практичній діяльності. Отже, особливе значення в розвитку інтелектуальної сфери старших дошкільників належить ігровим технологіям [5].

Вітчизняні та зарубіжні вчені відзначали величезну цінність ігрової діяльності (О. Декролі, Е. Сеген, М. Монтессорі), у розвитку пізнавальних процесів – сприйняття, відчуття, пам'яті і мислення, як основного пізнавального процесу. Розвиток мислення передбачає оволодіння такими розумовими операціями як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, конкретизація, класифікація [1].

Розвиток у дошкільників узагальнених способів розумової діяльності, засобів побудови ними своєї пізнавальної активності - важлива засада формування у них життєвої компетентності, вміння орієнтуватися у змінному навколишньому світі, пристосовуватися до нових умов життя, продуктивно та гармонійно взаємодіяти з довкіллям.

З огляду на це, у змісті дошкільної освіти, визначеному в Базовому компоненті, освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» передбачає сформованість доступних для дитини дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів дошкільного світу. Проблема формування пізнавальної активності дошкільника на порозі шкільного навчання була і залишається актуальною в сучасних умовах. На вирішення цього завдання необхідно націлити зміст і методи підготовки мислення дошкільнят до формування шкільної зрілості.

Існує цілий арсенал засобів активізації пізнавальної діяльності дошкільників. Одним з них виступає пізнавальний інтерес, сутність якого полягає у спрямованості уваги на щось нове, незвичайне, несподіване. Стимулює розвиток пізнавального інтересу використання ігор та завдань на трансфігурацію, загадок, головоломок, логічних задач, завдань-жартів, віршованих задач, авторських пізнавальних завдань (А. Зака, В. Воскобовича), ігор із рахунковими паличками; ігор шашкового ходу, інтерактивних ігор, ігор в режимі on-line, навчальних мультфільмів та програм.

Г. Бєлошиста, К. Щербакова, Л. Зайцева вважають гру прекрасним засобом розвитку здібностей дітей дошкільного віку. Вчені відзначають, що гра вимагає великих душевних і фізичних сил. На сьогодні накопичена значна база розвиваючих ігор Б. Нікітіна, З. Дьєнеша, Л. Венгера, З. Михайлової, В. Воскобовіча і ін. Ігрові технології є потужним засобом розвитку всіх основних інтелектуальних процесів (пам’яті, мислення, уяви), дають можливість повноцінно вирішувати завдання навчання і розвитку дошкільників.

О. Зареченська сформулювала основні принципи застосування логіко-математичних технологій для розвитку пізнавальних здібностей старших дошкільників:

– створення ситуації успіху, обстановки невимушеності, коли бажання дітей навчитися чому б то не було виникає як би само собою, а потім перетворюється в стійкий пізнавальний інтерес;

– єдність основних постулатів: зрозуміло, доступно, результативно, із задоволенням;

– систематичне використання цікавого ігрового матеріалу створить атмосферу захоплення освітнім процесом і не дозволить помітити дитині – застосування «проблемної планки». Вимоги, що пред'являються до дитини, повинні бути хоча б трохи, але вище її сьогоднішніх можливостей і здібностей. Це найкращий стимул для особистісного зростання [4, с. 46].

Автор запропонувала класифікацію ігор для формування розвинутого просторового сприймання, уяви логічного мислення, а саме: логічні завдання, ігри на складання і трансфігурацію, комп'ютерні ігри та анімаційні презентації, логічні й пізнавальні завдання А. Зака.

Єфективні для використання в освітньому процесі, на думку автора, логічні завдання. Вони несуть в собі певне розумове навантаження, органічно вплітаються в тематику тематичних. До них належать загадки математичного змісту («12 братів один за одним ходять, один одного не знаходять»), загадкиобманки («По столу котилося колесо різнобарвне: один кут у нього червоний, другий – бузковий, а третій – малиновий. Коли колесо докотиться до краю, який колір ми побачимо?»); логічні вправи («Мишка їде не в першому і не в останньому вагоні. Курча не в середньому і не в останньому вагоні. У яких вагонах їдуть мишка і курча?»). Подібні завдання вчать порівнювати, аналізувати, класифікувати, аргументувати свою точку зору, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, сприяють розвитку нестандартності мислення.

Головоломки – складні завдання, для вирішення яких потрібно застосувати нестандартний підхід. Головоломка означає «зламати голову», т.т.

зламати «стереотип мислення». Оскільки у дітей мислення знаходиться в стадії формування, стереотипи ще не складені, головоломки піддаються дітям досить легко і викликають інтерес, щире здивування, азарт і бажання йти до кінця («На столі лежать 3 олівця різної довжини. Як видалити з середини найдовший олівець, не чіпаючи його?») [4].

Завдання на складання площинних зображень дуже подобаються старшим дошкільникам. Ці завдання захоплюють дітей не тільки процесом створення, а ще й тим, що з індивідуальних робіт дітей створюються тематичні панно, наприклад «Пташиний базар», «Морське царство», «На лісовій галявині» та ін. На заздалегідь підготовлений педагогом сюжетний фон кожна дитина має можливість помістити свою фігурку [4].

Комп'ютерні ігри, навчальні програми і мультфільми, анімаційні презентації дозволяють істотно доповнити світ дитини, мають великий розвивальний ефект. Дитина може уявити собі конкретну ситуацію і отримати узагальнене уявлення про всі предмети і дії з ними. Таким чином, у дошкільників починають розвиватися основні операції мислення, такі як узагальнення і класифікація. Багато комп'ютерних ігор розвивають просторове мислення, координацію рухів, вміння прогнозувати ситуацію, здатність до конструювання. Застосовані педагогом ігри серії «Дядя Федір Підготовка до школи», «Смішарики», «Простоквашино» дозволяють в захоплюючій формі освоювати навички читання і рахунку. Дитина, потрапляючи в цікаві ситуації, при кожному успіху отримує потужне емоційне підкріплення. Одночасно у неї формується стійка установка на самостійний пошук, бажання дізнатися нове.

Висновок. Отже, застосування дидактичних ігор підвищує ефективність педагогічного процесу, логіко математичні ігри та вправи грають одну з головних ролей у розвитку інтелектуальних здібностей дошкільників. Методично правильно підібрані за ступенем складності, віковими особливостями дітей, місця використання логічні ігри сприяють розвитку пізнавальних процесів, пізнавальної активності і пізнавальних здібностей дітей, формують мотиваційну готовність до школи. Навчаючи маленьких дітей в

процесі гри, необхідно прагнути до того, щоб радість від ігор перейшла в радість навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баглаєва Н. Розвиток логічних умінь дитини. Серіації за величиною, масою, об'ємом, розташуванням у просторі // Дошкільне виховання. – 2000. – № 10. – С. 7–12.

2. Венгер Л. А. Домашняя школа мышления (для пятилетних детей) / Л. А. Венгер, А. Л. Венгер. – М. : Знание, 1984. – 80 с.

3. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. URL: http://osvita.kr-admin.gov.ua – Назва з екрана.

4. Зареченская О. Занимательный развивающий материал как средство развития мышления детей дошкольного возраста / О. Зареченская. // Вопросы дошкольной педагогики Международный научный журнал – № 2 (8) / 2017 г. – С. 27

5. Поддъяков Н. Н. Мышление дошкольника / Н. Н. Поддъяков – М.: Педагогика, 2008. – 272 с.

ПРИКЛАДНА СПРЯМОВАНІСТЬ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ

Семко Л. П.
науковий співробітник
Інститут педагогіки Національної академії
педагогічних наук України
м.Київ, Україна

Вступ. Інформатика – прикладна наука, яка має необмежені сфери застосування в сучасному світі: в науці, економіці, техніці, виробництві, освіті. Таке широке використання інформатики в різних сферах життя людини підкреслює важливість вивчення в школі саме прикладних аспектів цієї науки. Сьогодні інформатика проникає в усі сфери людської діяльності. Важко назвати хоча б один розділ науки або яку-небудь професійну область, де не була б присутня інформатика або її методи.

Зміст сучасного шкільного курсу інформатики тісно пов'язаний не тільки з метою отримання фундаментальної природничо-наукової освіти, а й із завданням формування уявлень про інформатику, як про необхідну для кожної людини складову загальних знань, про світ і розуміння значущості цієї науки для суспільного прогресу. Важливою частиною загальної культури є широкий набір знань, які людина активно використовує в побуті і в професійній діяльності протягом усього життя [1].

Матеріали та методи. Науково-технічна революція у всіх областях людської діяльності висуває нові вимоги до знань, технічної культури, загального і прикладного характеру освіти.

Це ставить перед сучасною школою нові завдання вдосконалення освіти і підготовки школярів до практичної діяльності. Одним з напрямків модернізації сучасної інформаційної освіти є посилення прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики, тобто здійснення зв'язку його змісту і методики навчання з практикою.

Проблема прикладної спрямованості навчання інформатики не нова і на всіх етапах її становлення та розвитку була пов'язана з безліччю питань. Однак дана проблема динамічна за своїм змістом в силу постійного прогресу ІКТ, розширення сфери людської діяльності.

Складність в цьому процесі полягає в тому, що передбачити всі аспекти застосування інформатики в майбутньої діяльності учнів практично неможливо, а тим більше складно розглянути всі ці питання в школі.

Однак, що може зробити вчитель інформатики, так це сформувати логічну культуру мислення, в тому числі і через рішення прикладних задач. Інформатизація сучасного суспільства ставить перед загальноосвітньою школою проблему виховання в учнів здібностей самостійно і творчо використовувати засоби інформатики та інформаційних технологій у вирішенні навчальних, а надалі й професійних завдань.

Також практика навчання інформатиці в школі дозволяє стверджувати, що існує проблемне завдання, яке відображає суперечність між переважаючим прикладним аспектом науки інформатики та недостатнім відображенням цього аспекту в реальній практиці навчання інформатиці в школі.

Здавалося б, будь-який матеріал шкільного курсу інформатики має достатній спектр додатків, однак на практиці виявляється, що більшість учнів не мають уявлення про те, навіщо вивчається цей матеріал, де він буде застосовуватися, і що він може дати для вирішення конкретних життєво важливих практичних завдань.

Розкриття прикладних аспектів змісту шкільної інформатики та їх використання в процесі навчання складає основний зміст прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики.

Загалом можна сказати, що прикладна спрямованість шкільного курсу інформатики – здійснення змістовного та методичного зв'язку шкільного курсу інформатики з практикою життєдіяльності сучасної людини в інформаційному суспільстві.

Отже, актуальність посилення прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики визначається необхідністю [2]:

– соціальної затребуваності молодого покоління, здатного застосовувати засоби інформатики та інформаційних технологій (ІТ);

– розробки концепції прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики та шляхів її реалізації на різних етапах навчання інформатиці;

– розкриття і використання дидактичного потенціалу прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики;

– розробки принципів відбору, типізації практичного матеріалу, цікавого з прикладної точки зору, а також розробки і модернізації методики рішення і використання прикладних задач.

Сучасні потреби розвитку України вимагають переходу на нову, більш гнучку, ніж існуюча, стратегію інформативної освіти. Особистісна спрямованість освіти є однією з основних тенденцій розвитку сучасної школи. У новому Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти визначені вимоги до освіченості учнів основної і старшої школи.

Основною метою освітньої галузі «Інформатика” є формування в учнів інформатичної компетентності на рівні, достатньому для забезпечення життєдіяльності в сучасному світі, успішного оволодіння знаннями з інших освітніх галузей у процесі шкільного навчання, забезпечення інтелектуального розвитку учнів, розвитку їх уваги, пам’яті, логіки, культури мислення та інтуїції.

Серед завдань галузі можно виділити ті завдання, які мають практичну спрямованість уроків інформатики – застосовувати інформатичні методи у процесі розв’язування навчальних і практичних задач, використовувати знання і вміння під час вивчення інших навчальних предметів, використовувати отриману інформацію в особистому житті [2].

Результати та обговорення. Прикладна спрямованість навчання інформатики формує в учнів розуміння інформатики, як методу пізнання та перетворення оточуючого світу, який має розглядатися не тільки як галузь

застосувань інформатики, а й невичерпним джерелом нових інформатичних ідей. Навчання моделювання, застосування знань з інформатики до розв’язування задач прикладного змісту сприяють зміцненню мотивації навчання, системності, дієвості, гнучкості знань, стимулюють пізнавальні інтереси учнів.

На нашу думку, посилення прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики має бути одним з основних моментів модернізації даного курсу. Зазначимо основні з них:

1. В наш інформаційний час необхідність посилення прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики обумовлена соціальною затребуваністю у молодого покоління. У зв'язку зі зростаючою роллю інформатики у суспільстві, виникає необхідність кваліфікованої підготовки людей різних професій в галузі застосування засобів інформатики та обчислювальної техніки.

2. Прикладна спрямованість шкільного курсу інформатики, її основні ідеї можуть об'єднати наявні теорії навчання інформатиці, розширити і збагатити ці теорії новим, цікавим з прикладної точки зору матеріалом.

3. Велика роль завдань у вирішенні проблем прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики очевидна. Особливо відзначимо, що дидактичний потенціал прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики може послужити основою наведення порядку в типології завдань шкільного курсу інформатики взагалі і в типології прикладних задач зокрема.

Висновки. Реалізація прикладної спрямованості навчання інформатиці за рахунок забезпечення єдності теорії і практики дозволяє учням засвоїти і оцінити прикладні можливості інформатики та отримати основні вміння на практиці. Важливість розробки проблеми посилення прикладної спрямованості шкільного курсу інформатики визначається загальними завданнями, що стоять перед сучасними середніми освітніми установами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семко Л., Самойленко Н. Методичні підходи до вивчення інформатики в основній школі. *Наукові записки. Випуск 7. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* Частина 2. — Кіровоград, 2015. С.76– 82.

2. Семко Л.П., Лапінський В.В. Методичні аспекти вивчення інформатики в ліцеї на рівні. *Наукові записки Випуск 177. Частина І. Серія: Педагогічні науки.* Кропивницький. 2019. С. 212-216.

ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ДИСКУСІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сергєєва Ольга Миколаївна
асистент
Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
м. Харків, Україна

Вступ. Дискусії – це один з дуже важливих засобів пізнавальної діяльності студентів під час навчання. Дискусією являється публічне обговорення якогось спірного питання. Вона сприяє розвитку критичного мислення, підштовхує до визначення власної позиції, вчить відстоювати свою думку, поглиблює знання з обговорюваної проблеми. В дидактиці дехто з фахівців відносить дискусію як до методів навчання, так і до форм організації навчання. Певна кількість науковців вважає дискусію різновидом ігрових форм занять, співробітництва, коли з обговорюваної проблеми ініціативно висловлюються усі учасники спільної діяльності.

Мета роботи полягає у важливості використання на заняттях німецької мови дискусії, адже вона виступає як метод засвоєння знань, закріплення їх і вироблення вмінь і навичок, як метод розвитку творчих здібностей і особистісних якостей студентів, а також як метод стимулювання і мотивації навчання.

Матеріали та методи. Це не є секретом, що дискусія має велику освітню цінність. Вона вчить поглибленому розумінню проблеми, критично мислити, відстоювати свою власну думку, вміло використовувати аргументи, поважати думки інших, краще розуміти один одного.

Досвід використання дискусій у навчанні дає змогу сформулювати деякі організаційно-педагогічні пункти, які є спільними для усіх різновидів дискусії.

1. Дискусію треба починати з постановки конкретного питання.

2. Такі запитання, як «Хто правий, а хто – ні?» не є коректними.

3. Потрібно завжди розмірковувати: «Що було б можливим в тій чи іншій ситуації? Що могло відбуватись, якби...?».

4. Під час дискусії не можна відходити від основної теми.

5. Студенти мають аргументувати та обґрунтувати власні думки. Викладач при цьому повинен підштовхувати студентів, ставлячи такі запитання: «Що свідчить на користь Вашої думки?, Як Ви дійшли такого висновку?».

6. Дискусія може закінчуватися як прийняттям узгодженого рішення, так і збереженням існуючих розбіжностей між учасниками дискусії.

У світовій практиці використання дискусії у навчанні набули поширення різні технології проведення дискусій, опрацювання дискусійних питань.

На перший погляд деякі технології проведення дискусій справляють враження експромту, який не потребує підготовки ні з боку викладача, ні з боку студентів, але таке враження хибне: за всім цим стоїть ґрунтовна підготовча робота викладача.

При плануванні дискусії викладач має враховувати декілька важливих моментів: час, необхідний для проведення дискусії, роздатковий матеріал; інструкції у вигляді презентації як допоміжний засіб під час проведення дискусії. Протягом усієї роботи викладач приділяє велику увагу таким моментам: мета, від якої під час дискусії не слід відхилятись; час, якого слід дотримуватися, щоб встигнути досягти визначеної мети; підсумки, які треба підбити, щоб не втратити сенс самої дискусії.

Дуже важливим на початку дискусії є вступна частина, оскільки саме в ній створюється емоційний та інтелектуальний настрій наступної дискусії. Це мотивація до жвавого обговорення визначеної проблеми, яке може бути здійснено у вигляді викладу проблеми, опису випадку з життя, невеличкої рольової гри, демонстрації фрагменту фільму або презентації.

Результати й обговорення. Згідно з логікою застосування дискусії як методу закріплення навчального матеріалу і стимулювання пізнавальної

діяльності студентів можна визначити кілька варіантів моделювання навчальних тем на основі дискусії.

1. Підготовка до дискусії за всім матеріалом, вивченої теми. Дискусія має відбуватись на заключному занятті.

2. Використовування дискусійного компонента в окремих уроках теми під час закріплення щойно вивченого матеріалу.

3. Побудова навчання як самостійної або групової роботи студентів з обговоренням її результатів.

Висновки. Важливим фактором успішної дискусії є її чітка організація, яка досягається завдяки кільком чинникам. Потрібно дуже ретельно планувати дискусію. Складання плану допоможе студентам організувати збір необхідної інформації, а також полегшить проведення самої дискусії. Також всі учасники дискусії мають чітко дотримуватись правил, вислуховувати один одного, не перебивати, за цим має слідкувати викладач. Звичайно, треба дотримуватись регламенту, адже якщо не вистачить часу на підбиття підсумків, мета дискусії не буде виконана. Викладач має добре продумати і ефективно керувати ходом дискусії: надавати студентам часу на обміркування питань; утримуватись від невизначених запитань та запитань подвійного змісту; змінювати напрям думок студентів у разі відхилення їх від основної теми і мети дискусії; попереджувати узагальнення, мотивувати студентів до поглиблення думок.

Отже, використання дискусії на заняттях підвищує ефективність навчального процесу, інтелектуальний розвиток студентів та перетворює традиційне заняття на інтерактивне.

ЗАСТОСУВАННЯ ГРАФІЧНОГО МЕТОДУ ДО РОЗВ′ЯЗУВАННЯ КВАДРАТНИХ РІВНЯНЬ

Скасків Лілія Василівна,
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
доцент кафедри вищої математики,
Університет державної
фіскальної служби України,
м.Ірпінь, Україна

Вступ, мета роботи. Одним із способів розв'язання рівнянь є графічний спосіб. Суть цього способу полягає в побудові графіків заданих функцій. У випадку, якщо графіки перетинаються, абсциси точок перетину графіків будуть коренями рівняння. Якщо ж графіки не перетинаються, ми робимо висновок, що рівняння коренів не має.

Матеріали та методи. Розглянемо квадратне рівняння $ax^2 + bx + c = 0$. Перепишемо його таким чином:

$$ax^2 = -bx - c \qquad (1)$$

В одній координатній площині побудуємо графіки функцій $y = ax^2$ і $y = -bx - c$. Графіки цих залежностей нам відомі: перша залежність – квадратична (її графіком є парабола); друга – лінійна (її графіком є пряма). З рівняння (1) бачимо: в тому випадку, якщо x є його розв′язком, ординати точок обох графіків рівні між собою. Отже, значенню x відповідає одна й та ж точка як на параболі, так і на прямій, тобто парабола і пряма перетинаються в точці з абсцисою x. [1, с.106]

Звідси наступний графічний спосіб розв'язання квадратного рівняння: будуємо параболу $y = ax^2$; будуємо пряму $y = -bx - c$. Якщо пряма і парабола перетинаються, то абсциси точок перетину є коренями квадратного рівняння. Цей спосіб зручний, якщо не вимагається великої точності або необхідно вказати лише кількість розв′язків. [3, с.23]

У наступних прикладах проілюструємо розв’язування деяких рівнянь за допомогою програми динамічного моделювання GeoGebra.

Приклад 1. Розв′язати рівняння $4x^2 - 12x + 7 = 0$.

Розв’язання. Подамо рівняння у вигляді $4x^2 = 12x - 7$, або $x^2 = 3x - \frac{7}{4}$. Будуємо параболу $y = x^2$ та пряму $y = 3x - \frac{7}{4}$ (рис.1).

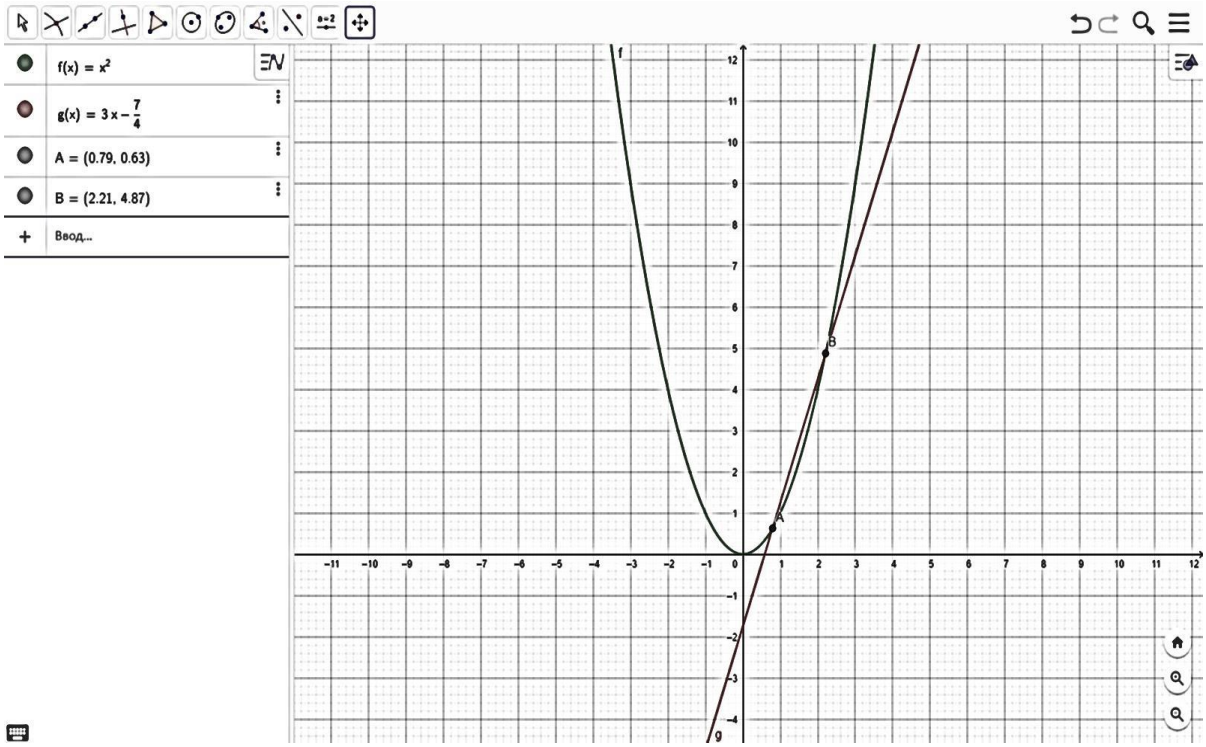

Рис.1. Графічне розв′язування рівняння у випадку двох коренів

За допомогою інструменту «Перетин» визначаємо координати точок перетину параболи та прямої (рівняння відповідних ліній та координати точок перетину вказано зліва від рисунка). Отже, парабола і пряма перетинаються у двох точках з абсцисами і $x = 0{,}79, x = 2{,}21$. [2, с.35]

Приклад 2. Розв′язати рівняння $x^2 - x + 1 = 0$.

Розв’язання. Подамо рівняння у вигляді $x^2 = x - 1$. Будуємо параболу $y = x^2$ та пряму $y = x - 1$ (рис.2).

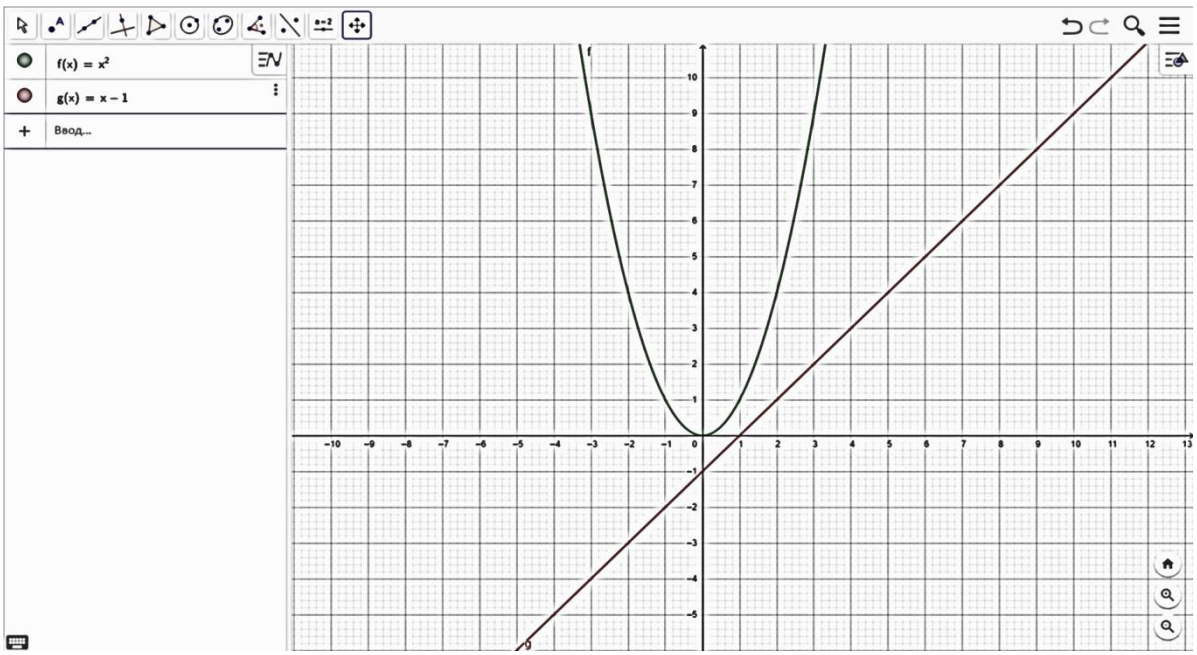

Рис.2. Графічне розв′язування рівняння у випадку жодного кореня

Виконаємо перевірку, розв’язавши рівняння аналітично. Обчислимо дискримінант: $D = 1 - 4 = -3 < 0$. Отже, рівняння коренів не має [4, с.221].

Приклад 3. Розв′язати рівняння $x^2 - 2x + 1 = 0$.

Розв’язання. Подамо рівняння у вигляді $x^2 = 2x - 1$. Будуємо параболу $y = x^2$ та пряму $y = 2x - 1$. Бачимо, що вони мають лише одну спільну точку A (1;1) (рис.3).

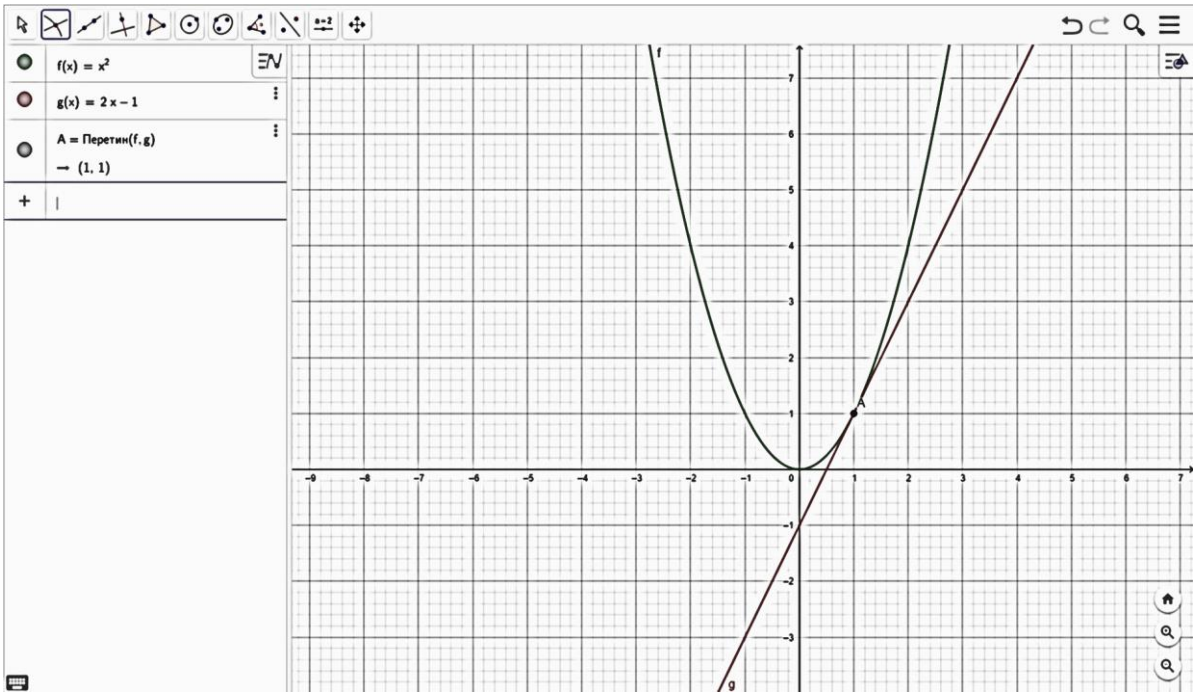

Рис.3. Графічне розв′язування рівняння у випадку одного кореня

Результати та обговорення. Для оптимізації процесу розв’язання рівнянь, доцільно використовувати комп′ютерні технології, що дозволяє акцентувати увагу саме на особливостях методів розв’язування рівнянь, а не на виконанні проміжних дій [5, с.20-27].

Висновки. Зв’язок математичних знань з комп′ютерними технологіями створює нові умови для розвитку пізнавальної діяльності учнів та студентів та значно розширює межі навчання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Artemovych O., Skaskiv L. Groups with many hypercentral subgroups. Buletinul Academiei de Ştiinţe a Moldovei. Matematica. 2008. 57(2). pp.106-109.
2. Друшляк М.Г., Лукашова Т.Д., Скасків Л.В. Навчання майбутніх вчителів математики розв′язувати задачі теорії графів із використанням GEOGEBRA. Фізико-математична освіта (ФМО). 2019. №1(119). С. 35-40.
3. Кушнір Г., Річняк Р., Скринько А. Розв'язування рівнянь і нерівностей, що містять невідому й параметр під знаком модуля //Математика в школі. – 2002. - №6. – С.23-26.
4. Скасків Л.В. Алгоритмічний підхід у навчанні математики. Міжнародний податковий конгрес «Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки». Ірпінь. 2020. С.221-223.
5. Основні поняття сучасної алгебри / М. М. Семко, О. А. Ярова, Л. В. Скасків. – Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. – 128 с.

СТВОРЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕНП (ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ ПОСІБНИКІВ) У ВИКЛАДАННІ ХІМІЇ З ТЕМИ «ОДНОАТОМНІ НАСИЧЕНІ СПИРТИ»

Таран Наталя Володимирівна
вчитель вищої кваліфікаційної категорії
Великокомишуваської гімназії
Барвінківської міської територіальної
громади Ізюмського району
Харківської області

Вступ. Застосування сучасних інформаційних технологій в навчанні – одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку сучасної освіти. В умовах пошуку інноваційних прийомів та методів викладання, розвитку дистанційної та змішаної форм навчання, розробка та створення електронних навчальних посібників дає можливість творчому вчителю реалізувати свої бачення та вимоги щодо викладання різних тем. Сам час диктує необхідність по-новому організувати роботу педагога, спрямувати його зусилля на розвиток в учнів самостійного творчого мислення та самоорганізованості.

У зв'язку з цим особливого значення набуває створення нових електронних засобів навчання і трансформація традиційних, які за рахунок їх реалізації і на електронній основі набувають нових дидактичних можливостей.

Мета роботи. Мета створення ЕНП - оновлення змістовної складової навчального матеріалу, гармонійного поєднання його з іншими науками та ліквідація прогалин у наочності при викладанні хімії. В процесі реалізації цієї мети були запропоновані методи та прийоми подачі навчального матеріалу з використанням комп’ютерної підтримки, форми проведення уроку та окремих його етапів, забезпечення зворотного зв’язку «учень – учитель».

Метою використання електронного посібника є підвищення якості знань, підготовка учнів до повноцінної життєвої спроможності в умовах інформаційного суспільства, формування навичок самоосвітньої діяльності.

Матеріали та методи. Вимоги до використання ЕНП: Наявність комп'ютера, мультимедійне обладнання. Встановлена операційна система Windows XP/7/8/10, Adobe flash player або інший програвач флеш-анімацій.

Даний посібник було створено за допомогою розмітки гіпертексту HTML, програм: Notepad (Блокнот), Adobe Dreamweaver, Microsoft Office, FrontPage та інших. Посібник можна розмістити на власний сайт і надати учням посилання для роботи, або розмістити матеріали на Google диск та надіслати посилання на скачування та встановлення продукту безпосередньо на гаджет здобувача освіти (https://drive.google.com/drive/folders/1PT8vfy39vPCXxVBs0tm2V2zoRoMWdoJF?usp=sharing), а також (за відсутності Інтернету) інсталювати продукт з індивідуального носія **(Рис.1)**.

Рис. 1 Інтерфейс головної сторінки посібника

Посібник складається з таких базових структур:

1. Базовий блок;
2. Довідниковий;
3. Відео – ілюстративний;
4. Контролюючий.

Основу базового блоку складає дидактично та методично оброблений і систематизований навчальний матеріал з теми про одноатомні насичені спирти. Використовуючи кнопку миші переходимо до головного меню. Познайомитися

з авторами проєкту та метою створення посібника можна на сторінці «Відомості про авторів» **(Рис. 2)**, а зайшовши на сторінку «Настанова користувача» - із структурою посібника **(Рис. 3)**.

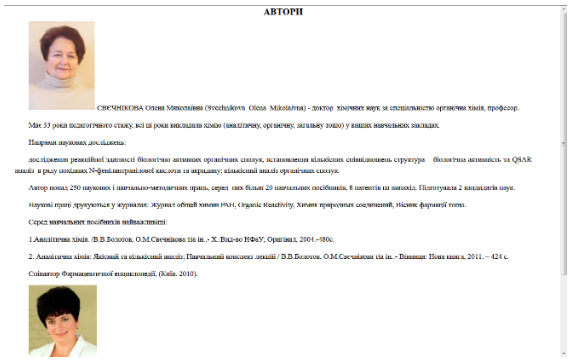

Рис. 2 «Відомості про авторів» **Рис. 3 «Настанова користувача»**

Базовий блок містить чотири теоретичні розділи: «Поняття про спирти», «Хімічні властивості», «Добування» і «Застосування» **(Рис. 4)**. Перехід до цих розділів здійснюється за допомогою кнопок, розміщених в горизонтальному рядку. Зліва від головного вікна з'являється додаткове меню до кожного розділу. Взаємозв'язок між навчальним матеріалом здійснюється за допомогою гіпертекстових посилань і кнопок, при використанні яких учень переходить до будь-якого розділу електронного посібника.

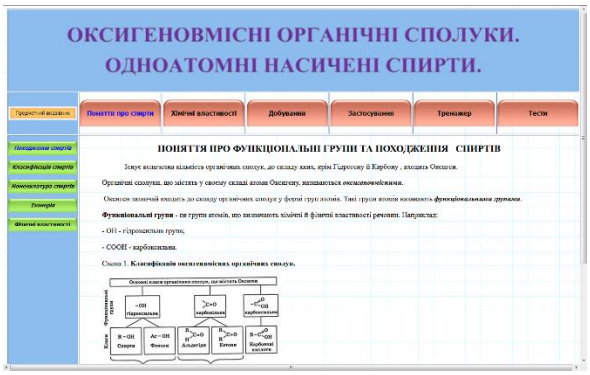

Рис. 4 Приклади розміщення теоретичних розділів

Контролюючий блок містить розроблену програму комп'ютерного тестування для контролю і корекції знань учнів з теми «Одноатомні насичені спирти». Тестові завдання мають закриту (з вибором відповіді «один з багатьох») і відкриту («введення з клавіатури») форми. Програмний засіб передбачає виведення оцінки на екран. «Тренажер» забезпечує перегляд учнем правильності відповідей під час розв'язання розрахункових задач та вправ. В

електронному посібнику функціонує зворотній зв’язок учня з програмним засобом, що дозволяє підвищити ефективність процесу засвоєння знань. Завдання підібрано відповідно до вимог Державного стандарту та вимог навчальної програми з хімії. Даний блок забезпечує, з одного боку, можливість самоконтролю для користувача, а з іншого – приймає на себе рутинну частину поточного та підсумкового контролю.

Відео – ілюстративний блок є невід’ємною частиною базового блоку **(Рис. 5)**. Він містить статичні ілюстрації (просторові та кулеподібні моделі молекул спиртів, схеми, таблиці), відеоматеріали, що пояснюють механізм протікання реакцій, під час вивчення хімічних властивостей, презентацію «Згубна дія алкоголю».

Рис. 5 Матеріал відео – ілюстративного блоку

Довідниковий блок представлений сторінкою «Предметний вказівник», на якій розміщені короткі визначення правил та понять.

Результати та обговорення. Що ж таке **ЕНП**?

ЕНП – це навчальна програмна система комплексного призначення, що забезпечує безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання, надає теоретичний матеріал, який забезпечує тренувальну навчальну діяльність і контроль знань, а також інформаційно-пошукову діяльність, математичне та імітаційне моделювання з комп’ютерною візуалізацією і сервісні функції за умови здійснення інтерактивного зворотного зв'язку. [6, с.25]

Необхідно враховувати, що:

- ЕНП ***не є альтернативою*** у засобах підвищення ефективності навчання, а ***виступає як доповнення*** до традиційних форм навчання та набуває нового значення під час дистанційного та змішаного навчання;
- ***не замінює роботу учня з книгами***, конспектами, збірками завдань і вправ;
- проте ***вимагає поєднання з традиційними формами та методами роботи*** (робота в зошиті, виконання домашнього завдання, тощо) та ***сприяє формуванню самоосвітньої траєкторії навчання***.

Отже, ЕНП - це видання, що частково заміняє підручник, проте охоплює не всю дисципліну, а лише частину (кілька розділів) навчальної програми. Зміст електронного навчального посібника повинен відповідати вимогам і змісту освітньої програми, затвердженої в закладі освіти у встановленому порядку, відповідно до вимог Державного стандарту.

Форми використання ЕНП під час вивчення навчальної теми:

- індивідуальна робота учнів або в парах (діти по одному чи то в парах знаходяться за комп'ютером; учитель виконує консультативну, організаційну та контролюючу функції – у повній мірі реалізується особистісно-зорієнтоване навчання, отже, кожен учень має власну траєкторію засвоєння матеріалу);
- фронтальна (тип уроку: лекція; ЕНП демонструється на інтерактивній дошці або екрані);
- фрагментарне використання ЕНП на певних етапах уроку: перегляд відео-експерименту, моделей молекул спиртів, використання довідникової інформації, вивчення навчального матеріалу, контроль знань.

Програмний засіб пройшов апробацію в закладі освіти та щороку використовується, як допоміжний навчальний засіб для вивчення матеріалу, контролю і корекції досягнень учнів, що сприяє підвищенню інтересу і загальної мотивації до вивчення курсу органічної хімії, активізації розумової діяльності, вмінню орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі,

підвищенню мотивації учнів до самоосвіти, підвищенню середнього балу під час контролю і корекції знань.

Єдиним суттєвим недоліком, що може виникати при бажанні створити ЕНП – це відсутність у педагогів-предметників навичок роботи з мовами програмування та недосконалість володіння комп'ютерною технікою, тому важливо співпрацювати з фахівцем - інформатиком.

Досліджуючи сприйняття даної теми підлітками, можна стверджувати, що вдається покращити якість знань серед дітей, які навчаються на достатньому та високому рівнях, вмотивувати учнів, як майбутніх студентів, до самоосвіти й самоаналізу своїх знань та вмінь, самостійно опрацьовувати навчальний матеріал. На уроці з використанням ЕНП викладач є консультантом, а не «джерелом знань». Він більше часу може присвятити індивідуальному підходу до учнів, організовує, керує та контролює процес навчання. Так, наприклад, учні з початковим рівнем знань на звичайному уроці можуть «загубитись» (робити вигляд, що пишуть, а насправді-займаються своїми справами), бо вчитель більше спілкується з тими, хто слухає і в кого виникають питання, проте на уроці з ЕНП і ці діти поринають у процес [5, с.272]. Викладач мусить не тільки впевнено володіти комп'ютером, знати зміст уроку, а й проводити його в швидкому темпі, проте, невимушено, постійно залучаючи учнів до пізнавального процесу.

Головними перевагами використання ЕНП серед інших засобів є:

- гнучкість - можливість створення різних алгоритмів роботи на уроці;
- використання під час дистанційного та змішаного навчання;
- індивідуалізація навчання, забезпечує активізацією розумової діяльності.

На відміну від підручника, перегляду презентаційних матеріалів, які демонструються для учнівського загалу, ЕНП – візуалізує навчальний матеріал, наочність, дидактичні матеріали, довідникові, тощо. Посібник забезпечує можливість негайного відгуку на дії учня: неодноразового повторення та роз'яснення матеріалу для учнів, які навчаються на початковому та середньому

рівнях або переходу до найбільш складнішого для здобувачів освіти, які навчаються на достатньому та високому рівнях. При цьому легко і природньо реалізується навчання в індивідуальному темпі.

Одночасно з перевагами тут виявляються і недоліки: відсутність комп'ютера, недостатня швидкість інтернет зв'язку, відсутність прагнення до навчання, самоосвіти.

Висновки. В процесі створення посібника було вивчено та систематизовано навчальну літературу. Розроблено електронний навчальний посібник «Одноатомні насичені спирти» для самостійного, поглибленого та індивідуального вивчення розділу органічної хімії учнями гімназій, ліцеїв, коледжів. Засіб пройшов апробацію та систематично використовується в закладі освіти. В умовах сьогодення електронний посібник стане у нагоді:

- учням у разі їх перебування на дистанційному чи змішаному навчанні;
- дітям, які бажають знати більше або попрацювати вдома;
- обдарованій молоді в позаурочний час;
- студентам ВНЗ I-II рівня акредитації;
- дітям з особливими освітніми потребами (в залежності від нозології).

Недоліків у використанні ЕНП на уроці не менше, ніж переваг. Вчителю потрібно чітко бачити мету використання того чи іншого мультимедійного засобу, виробити критерії корисності їх використання на уроці для кожної вікової групи з окремих тем. Зрозуміло, що та чи інша комп'ютерна технологія потрібна, якщо вона дозволяє досягти таких результатів навчання, яких не можна отримати без її використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бейлисон В.Г., Зуев Д.Д. О фундаментальном подходе к оценке школьных учебников. – Проблемы школьного учебника, - №5, 1977.-5-12 с.

2. Житєньова Н.В. Навчально-методичний посібник до курсу «Інформаційно-комунікаційні системи в освіті». – Харків, 2010. – 178 с.

3. Полат Є.С. Теория и практика дистанционного обучения. - Информатика и образование. - № 5. 2001. - 36-42 с.

4. Деркач Т.М. Інформаційні технології у викладанні хімічних дисциплін: Навч. метод. посібник. – Д.: Вид-во ДНУ, -2008. – 336 с.

5. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Радянська школа, 1988.– 272с.

6. Вембер В.П., Морзе Н.В. Використання електронного підручника за умов класно-урочної системи / Комп'ютер у школі та сім'ї. − №7. − 2008. − 25 с.

7. Гранкіна Т.О., Кармазіна В.В. Інформаційні технології як засіб контролю знань /Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми теорії і методики навчання математики». — К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. 42-43 с.

8. Домбровський А.В., Найдан В.М. Органічна хімія: навч. посібник для студентів прир. та природничо – географічних факультетів пед.. інститутів. – Київ: Вища школа, 1992. – 71 с.

9. Сайт вчителів біології та ОБЖ Підлісна Л.Д. та хімії Рачинська І.М. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: http://www.teacherjournal.com.ua/attachments/1646 презентація: «Вплив етанолу на організм людини».

10. Електронний ресурс: You Tube. – Режим доступу до сайту: tverezo. com/board/73- «Береги себя».

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ АКТИВНОГО ТУРИЗМУ

Ткачівська Інна Михайлівна,
к. п. н., доцент
Гуменюк Галина Михайлівна,
к. п. н., доцент
Прикарпатський національний
університет імені В.Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Екологічне виховання спрямоване на формування ключових уявлень і навичок, що забезпечують життєдіяльність людства і окремої людини як природної, соціальної і культурної істоти. Дослідження показують, що сучасна молодь має низький рівень базових екологічних знань і ціннісних думок, у них слабо розвинене екологічне мислення, що надалі неминуче позначиться на якості адаптації до соціоприродного середовища, здатності усвідомлено здійснювати природовідповідну діяльність. Відтак, значний педагогічний ресурс має цілеспрямовано організована позанавчальна діяльність шкільної молоді, здійснювана під час дозвілля. Домінуючим засобом для формування екологічної свідомості старшокласників виступає власне активний туризм.

Умови проживання та дистанційне навчання, в яких знаходяться сучасні старшокласники, обмежують їх в повноцінній руховій активності, створюють психологічний дискомфорт, синдром нереалізованих можливостей, породжують як дефіцит часу, так і дефіцит пошукової активності. Виникає так званий “техногенний стрес”, який часто є надто тривалим у часі і супроводжується пасивно-захисною реакцією організму, що, в свою чергу, призводить до ряду серйозних, як психічних, так і соматичних відхилень. Активна участь у туристських походах, що супроводжуються екстремальними погодними і побутовими умовами, природними перешкодами, сприяє

мобілізації активно-захисних функцій організму (І. Я. Коцан, 1998; В. О. Трощенко, 2001; В. І. Ільницький, 2007; В. О. Киф'як, 2008).

Значення активного туризму для суспільства важко переоцінити, адже він сприяє раціональному використанню вільного часу, активному та здоровому способу життя. При цьому активний туризм не потребує значних організаційних зусиль чи великих капітальних вкладень, бо ґрунтується на природних ресурсах країни, вільній ініціативі людей, характеризується найбільшою активністю поведінки і сприймання особистості. Активний туризм найбільш доступний і дешевий з усіх видів туризму для населення без обмеження віку.

Мета дослідження – вплив видів активного туризму на формування екологічної свідомості шкільної молоді.

Матеріали та методи. Для вирішення сформованих завдань застосовували такі методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичних джерел; анкетування; педагогічне спостереження; педагогічне тестування; рангування; педагогічний експеримент; методи математичної статистики.

Результати обговорення. Під екологічною свідомістю ми розумітимемо складну активну систему адекватних уявлень про світ природи і саму людину, розвиток якої визначається необхідністю установки і стабілізації системи «людина-природа».

Інтегральними елементами свідомості виступають емоції; вольова діяльність; епістемічні форми свідомості (віра, думка і ін.); мнемотехнічні процеси (наприклад, пам'ять); цінності і ідеали. Дані компоненти можуть виділятися як самостійні підструктури, компоненти загальних структур (практичній діяльності, світоглядного аспекту), взаємодоповнюючі підструктури.

Найбільш важливими, на наш погляд, є цінності і пов'язані з ними потреби і мотиви. Ціннісне сприйняття дійсності породжує мотивацію дій і

вчинків, засновану на ціннісних відносинах, доповнюючих мотив, заснований на потребі і інтересі.

Для нашого дослідження важливим аспектом використання окремих видів активного туризму є те, що заняття ними сприяють формуванню екологічної та національної самосвідомості молоді, розвитку духовності, розширюють уявлення про можливість життєдіяльності людини в тісній єдності з природним середовищем (М. Ю. Кострица, 1995; О. О. Остапець, 2006; О. М. Середюк, 2008).

Особливе значення має оздоровчий ефект туризму, який полягає у вдосконаленні функціональних резервів і посиленні імунобіологічних властивостей організму під впливом сукупності природних факторів і фізичного навантаження (І. Я. Коцан, 1998; О. М. Жданова, 2007).

Таким чином, можна відзначити, що цільова спрямованість активного туризму обширна і різноманітна. У загальному вигляді її можна прокоментувати як поєднання рекреаційно-пізнавального і природоохоронного компонентів подорожі, що здійснюється по заповідних місцях. Якщо конкретизувати цю загальну мету, то з неї виходить ряд взаємозв'язаних завдань:

1. Постійно, систематично і цілеспрямовано культивувати критерій рівноваги оточуючого нас природного середовища;

2. Гармонізувати відносини між екологією, суспільством і економікою;

3. Підпорядковувати короткочасні отримані інтереси туристів довготривалим інтересам збереження природи для майбутніх поколінь, а також для подальшого розвитку туризму;

4. Формувати у туристів відчуття особистої відповідальності за стан природи і її майбутнє, затверджуючи в їх свідомості приналежність до неї як її органічна частина;

5. Не завдавати шкоди природному середовищу і не порушувати його екологічну стійкість;

6. Брати посильну участь у вирішенні місцевих екологічних проблем;

7. Використовувати рекреаційні можливості місць відвідин туристами;

8. Використовувати ринкові механізми формування екологічного світогляду населення;

9. Демонструвати красу, велич природи, її значущість і цінність.

Вивчення стану сформованості екологічної свідомості старшокласників показало, що рівень особистої культурності, базових екологічних знань і ціннісних думок щодо відносини «Я - середовище» у більшості опитаних недостатній, навики екологічного самоаналізу і самовиховання не розвинені, що в подальшій життєвій практиці не дозволить їм бути адаптованими до соціо-природного середовища, усвідомлено здійснювати природовідповідну діяльність і сприяти позитивному розвитку біосфери.

При виявленні емоційної чуйності з-поміж інших цінностей домінують такі цінності, як збереження природи (присутні у відповідях 63,0 % опитуваних), чисте навколишнє середовище і краса природи – відповідно у 50, 0% та 42,6% респондентів. Відтак, збереження природи виступає як прагматична цінність, відповідна антропоцентричному розумінню світу.

Більшість (92,6%) підлітків вважають, що основне призначення природи — служити джерелом сировини, матеріалів, води, їжі і інших ресурсів для людини. Немаловажне значення (79,6% у відповідях респондентів) займають мотиви антропогенної дії (оберігати природу необхідно, тому що людина дуже активно втручається і порушує закони природи). Однак, менше половини відповідей (42,6%) одержали щодо виявлення мотивів привабливості природоохоронної діяльності.

Виявлено вкрай низький обсяг етичних знань у старшокласників. Відсутність наявної понятійної бази свідчить про не сформованість усвідомленого відношення до природи, відсутності морально-етичних установок і орієнтирів. Отримані результати вказують на значно більше значення і за обсягом екологічних уявлень і за обсягом правових знань, тоді як розвиток розумових операцій знаходиться на нижчому рівні.

Домінуючий вплив на вироблення екологічно виправданої поведінки для

74,1% випробовуваних має сім’я, і лише 22,2% респондентів відзначили в своїх відповідях освітні заклади. Отримані дані підтверджують, що екологія покликана в першу чергу формувати відповідні знання, уміння і навики, а не певне етичне відношення до природи.

З-поміж інших засобів, котрі впливають на формування екологічної свідомості у післяурочний час, підлітки вказали на активні види туризму. Прагнення до занять з активним відпочинком пояснюється привабливістю різноманітних форм руху, однак у старшокласників спостерігається недостатньо сформована мотивація до означених занять.

Метою участі школярів в походах з активним відпочинком, на їх думку, є потреба в руховій активності, пізнання навколишнього середовища, спостереження за природою, ведення здорового способу життя, набуття трудових навичок.

Найбільш оптимальною формою реалізації потенціалу дозвілля як засобу екологічного виховання є самодіяльне об'єднання — туристський клуб, в якому можливий перехід від традиційної і стандартизованої навчальної діяльності до розвиваючої моделі екологічного виховання. При цьому клуби є підсистемою варіативної освіти, що не заміняє, а доповнює загальну освіту.

В той же час виховно-педагогічний потенціал туристських клубів реалізується не повною мірою. Керівництво клубів зводить педагогічну роботу до заповнення дозвілля учасників спортивно-туристськими і розважальними заходами (в основному, на комерційній основі), а власне екологічне виховання лише згадується в загальному переліку завдань, рекламі і звітах, не відбиваючись при цьому в програмах і планах діяльності клубів. Педагогічна складова діяльності клубів (спортивно-туристських, краєзнавчих, історико-патріотичних) представлена, в основному, вивченням техніки туризму і правил безпеки поведінки в поході. Виховання особистості учасників, у тому числі і екологічне, не розглядається як завдання і напрям діяльності туристських клубів. Наявні в деяких регіонах авторські програми і методики екологічної освіти і виховання в туристській діяльності, що містять цікаві форми

проведення занять з дітьми, адресовані, в основному, старшим дошкільникам і школярам молодших класів. Проте специфіка віку, що визначає логіку даних програм, не дозволяє розглядатиїх як теоретичної і методичної основи проектування технологій екологічного виховання старшокласників.

Розроблена прогностична модель формування екологічної свідомості старшокласників засобами активного туризму передбачає використання наступних форм: лекції, семінари, практичні роботи; екскурсії, спостереження, бесіди; постановка і проведення експериментів; діяльність, спрямована на емоційне сприйняття природи (включаючи творчі, художні види діяльності); робота в малих групах, навчання через співпрацю, «мозковий штурм»; ролеві ігри, направлені дискусії, інсценування; участь у туристичних походах з різних видів активного туризму, туристичних змаганнях, експедиціях, конкурсах, табірних зборах; вирішення проблемних (навчальних) завдань, природоохоронна діяльність, міждисциплінарні творчі і навчально-дослідницькі проекти, спрямовані на вирішення екологічних проблем.

Висновки.

Сучасний стан екологічної освіти і виховання суспільства дозволяє виявити явну суперечність між позитивними установками і реальним рівнем екологічної вихованості особи. У зв'язку з цим здійснюється пошук нових підходів для реалізації кінцевої мети екологічної освіти — формування екологічної свідомості і становлення екологічної культури особи.

Прогностична модель формування екологічної свідомості старшокласників засобами активного туризму дозволяє забезпечувати формування екологічної культури (включаючи світогляд, норми моралі і права, способи і форми спілкування людей, знання, навики) через відповідальне відношення до навколишнього середовища і свого здоров'я, використовуючи засоби активного відпочинку і включає наступні компоненти: мету, зміст діяльності, форми, методи, засоби, критерії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Черевко І. С. Вплив екологічної освіти на формування особистості підлітка як суб’єкта научіння. Збірник наукових праць Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер.: педагогічна. 2013. Вип. 20. С. 718-727.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ РИТМІЧНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Тюльпа Олександр Іванович
учитель музичного мистецтва
Глухівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №6
Глухівської міської ради Сумської області.

Вступ./Introductions. Радикальні трансформації, що відбуваються в житті нашої держави і суспільства, викликали гуманістичні та демократичні зрушення, зміни в науці й культурі, вимагають упровадження нових концептуальних підходів в освіти. Ми живемо у вік сучасних технологій і дуже важливо, щоб учні не тільки здобували знання, а й могли їх систематизувати і застосовувати в своєму житті. Це вимагає перегляду всього змісту освіти, визнання творчої природи особистості кожної дитини, наявності у неї внутрішньої активності, що призводить до відмови від засвоєння певного обсягу відповідних знань як головної цілі освітнього процесу.

Мета роботи./Aim. Аналіз і виявлення найбільш оптимальних форм навчання, методів та прийомів, які використовуються на уроках музичного мистецтва для розширення кругозору школярів і їх загальної культури на основі індивідуального і диференційованого підходу до учнів. Це дозволяє вчителю забезпечити на уроці таку діяльність, яка сприяє цілісному розвитку особистості учня, створює можливість самостійного успішного осягнення нових знань, умінь і формування компетентностей, чому сприяють сучасні інтерактивні технології.

Матеріали і методи./Materials and methods. Природа феномена інтеракції як соціальної взаємодії розглядаються в працях Джорджа Г. Міда, який розглядає особистість як активного розумного діяльного суб'єкта, процес формування якого відбувається в умовах інтеракції [1; 2]; Г. Блумера, який доводить, що у процесі інтеракції відбувається формування людської поведінки

завдяки взаємному розпізнаванню та інтерпретації спільних дій [3]; Ю. Хабермаса, який розкриває її як взаємодію двох і більше комунікантів, орієнтовану на розуміння ситуації соціальної дії, визначення рівня досягнутої згоди [4].

Сутність інтеракції полягає в тому, що в процесі спільної діяльності й спілкування між людьми виникає контакт, обумовлений індивідуальними особливостями суб'єктів, соціальною ситуацією, домінуючими стратегіями поведінки, цілями учасників взаємодії і можливими протиріччями з метою розв’язання певних завдань. Це основа для найбільш гармонійної організації освітнього процесу в соціокультурному середовищі освітньої установи.

Педагогічна інтеракція – це продуктивне, тобто спрямоване на творче перетворення, вдосконалення міжособистісної взаємодії суб'єктів інтеракції, де мета вчителя – донести знання, а учня – ці знання засвоїти. Але, говорячи про спільність цілей для обох сторін, уважаємо, що інтеракцію слід розглядати і як узгодженість дій для реалізації глобальних освітніх цілей.

Проблемою інтерактивного навчання учнів на уроках у закладах загальної освіти навчальних займаються сучасні науковці С. Крамаренко, Л. Пироженко, О. Пометун, Н. Суворова та ін. Наукове осмислення питань виховання та розвитку музичної культури учнів засобами інтерактивних технологій здійснюють А. Козир, М. Красильникова, Л. Масол, Г. Падалка, О.Рудницька, Р. Савченко, О. Хижна, Л. Школяр та ін. Провідною ідеєю авторів є необхідність розвивати загальну культуру учнів, яка продиктована самим життям, зокрема, тим соціальним замовленням, яке пред'являє сучасне суспільство до загальноосвітньої підготовки дітей – сформувати соціально-активну ініціативну творчу особистість, розвиваючи природні задатки, схильності та індивідуальність кожного учня.

Результати й обговорення./Results and discussion. Музика – особливий предмет, в якому переплітаються безліч ліній освітнього процесу. Основними завданнями інтегрованого предмету «Музичне мистецтво» є опанування учнями духовних цінностей, формування особистості з творчим мисленням. На

уроках учні залучаються до музичної діяльності, яка вчить сприймати зміст музики, пробуджувати потреби постійно спілкуватися з нею й активно висловлювати себе. За безпосередньої участі в музичної діяльності у дітей розвиваються різного виду музичні здібності, однією з яких є музично-ритмічні. Дослідники відзначають, що ритм є первинним музичним уявленням дитини, яке вона здатна відтворювати. Зокрема, Б. Теплов в якості основних музичних здібностей виділяє «музично-ритмічне почуття, тобто здатність активно (рухово) переживати музику, відчувати емоційну виразність музичного ритму і точно відтворювати його»[5, с. 210-211], яке може розвиватися тільки в процесі музичної діяльності.

Всі ці завдання, поставлені сучасним суспільством перед педагогами, можуть бути реалізовані тільки в умовах активної діяльності учня при використанні вчителем інтерактивних методів і прийомів навчання, які стають пріоритетними для роботи з учнями, допомагають виявити і розкрити потенціал кожного учня, дають можливість підвищити його соціальну активність.

Спираючись на дослідження Т. Лопухіної та О. Стягунової [6, с. 28] зазначимо, що інтерактивне навчання на уроці музичного мистецтва – це форма організації пізнавальної діяльності, коли навчальний процес протікає таким чином, що практично всі учні виявляються залученими в процес пізнання музики. При спільної діяльності в атмосфері доброзичливості і взаємної підтримки відбувається обмін знаннями, ідеями, способами взаємодії, що дозволяє учням не тільки отримувати нові музичні враження, а й розвивати свої комунікативні вміння: прислухатися до думки іншого, оцінювати різні точки зору, брати участь в дискусії, виробляти спільне рішення. Інтерактивний метод це один з головних способів розвитку особистісних орієнтацій школярів.

З використанням інтерактивних технологій для вчителя музики відкриваються нові можливості з використання наочно-дидактичного і демонстраційного матеріалу на уроці: відеоряд: фрагменти з опер, балетів, мюзиклів, музичних кінофільмів, мультфільмів, концертів класичної та популярної музики; синтезований зоровий ряд: портрети композиторів,

виконавців і виконавських колективів; тематичні малюнки, репродукції творів образотворчого мистецтва; створення проблемної ситуації на уроці, організація проектної діяльності, музична драматизація. Застосування зазначених інтерактивних технологій на уроках музичного мистецтва сприяють формуванню навчальної мотивації, творчої і пізнавальної активності, самостійності, відповідальності; критичного і художньо-образного мислення, емоційності учнів, вмінню самостійного пошуку інформації.

При інтерактивному навчанні у процесі музичної освіти найбільш ефективними вважаємо наочно-слухові, рухово-слухові, музично-ігрові методі навчання. Наочно-слуховий метод реалізується в процесі сприймання учнем музичного твору. За змістом цей метод спирається на сформульований Б. Асафьєвим «метод спостереження за музикою», який формує здатність осмислено сприймати музичний твір, спостерігаючи і засвоюючи зміни його інтонації. Рухово-слуховий метод націлений на розвиток музично-пластичної діяльності. Музика і пластика мають загальну інтонаційну основу, адже в музиці, як і в мистецтві руху, носієм сенсу є інтонація (в музиці це – музична інтонація, в мистецтві руху – ритмопластичні інтонації). В силу цього характеристика музично-пластичної діяльності спирається на характер взаємозв'язку музичної і ритмопластичної інтонацій. Музично-ігровий метод являє собою синтез музики, пластики і театральної дії. Цей метод знаходить своє втілення не тільки в різних жанрах хореографічного мистецтва, а й в драматичних постановках.

Інтерактивні методи вимагають значної підготовки як самого вчителя – інформація, наочний матеріал, обладнання уроку, так і підготовки учнів – їх готовності співпрацювати, підкорятися правилам, запропонованим учителем, здатності до самоорганізації, вміння вести діалог, шукати і знаходити компроміси, тобто дитина не тільки отримує систему знань, а й набір ключових компетентностей в освітній та в комунікаційній сферах.

Виділимо кілька методів інтерактивного навчання, що активно використовуються на уроках музичного мистецтва. Це: "мозковий штурм",

«Музичне портфоліо», «Складання кластера», дискусія, рольова і ділова гра, метод "сінквейна", "Три пропозиції" та інші. Інтерактивна гра – одна з особливо продуктивних педагогічних технологій, що створюють оптимальні умови розвитку, самореалізації учня в практиці оволодіння музичним мистецтвом, як засобу розвитку почуття ритму школярів. Музично-ігрова діяльність є найважливішим засобом становлення соціально-комунікативних основ особистості дитини, включає дітей у творчі міжособистісні відносини, сприяє вільному творчому самовираженню, формує позитивну самооцінку, збагачує емоційно-вольову сферу, формує навички гармонійної поведінки, впевненість у своїх здібностях і можливостях.

У теорії і практиці музичної освіти найбільш затребувані такі методи: музично-дидактична гра, ігровий тренінг, ігрове моделювання, ігрові творчі завдання. Використання даних методів допомагає педагогу в простій, доступній і захоплюючій формі вибудовувати «спілкування» дитини зі світом музики, розуміти і осмислювати її образи, зміст, засоби виразності, створювати на заняттях атмосферу захопленості і художньої творчості.

О. Лобова та О. Дрень, зокрема, зазначають особливу роль і значимість музично-дидактичних ігор в музично-ритмічній діяльності школярів, основна відмінність яких полягає в тому, що ігри містять в собі навчальні і виховні завдання, ігрові дії учасників і обов'язкові правила гри. Автори виділили такі функції музичних ігор: стійкий інтерес до музики; зняття напруги в процесі музичної діяльності; освоєння вітальних і соціальних ритмів; самовираження в процесі активної діяльності; створення художньо-музичного образу; налагодження адекватних взаємин і освоєння соціальних ролей [7].

Серед різноманіття музично-дидактичних ігор виділяємо такі, що сприятимуть розвитку музично-ритмічних здібностей:

1. Ігри, спрямовані на соматичний розвиток учнів, які передбачають зняття фізичної напруги, ритмування рухів тіла. У цю групу входять музично-ритмічні ігри, пластичні гри, ритмічне фантазування. («Ритмічна імпровізація», «Звукове лото», «Телевізор», «Придумай слово на ритм ...», «Проплескай ритм

слова», «Придумай рух» (до картки з ритмом), «Чий ритм?», Танцювально-ритмічна гімнастика – «вітерець», «стрічки», «листочки», «хвилі», «крила», «співаючі руки»)

2. Ігри, які спираються на сприйняття зовнішніх імпульсів ритму. Активну роль в освоєнні ритмів навколишнього світу відіграють органи чуття: зір, слух, дотик і так далі. Ритмічна організація картинок, простору, різних шумів, звуків є змістом цих уявлень. Також до цієї групи відносять гри на розвиток образно-асоціативного мислення, ігри на розвиток музичного ритму, музично-дидактичні ігри, музичні ігри імпровізації. («Оплески», «Стукалки», «Дзеркало», «Ритмічне відлуння».)

3. Рольові ігри, в яких учням пропонується вжитися в різні ролі. Вони освоюють певні типажі, образи, характери героїв, можуть виступати в якості виконавців (скрипаль, піаніст), композиторів, критиків (колективні ігри, етюди, музичні сценки, сюжетні і театралізовані ігри). Вони вимагають від дітей більш самостійних і зрілих дій. У цю групу крім театралізованих ігор, входять ігри, спрямованих на розвиток фантазування, ігри-імпровізації.

4. Конструктивні ігри спрямовані на створення чогось нового, причому основна увага приділяється результату. У цих іграх необхідно забезпечити дитину конструктивним матеріалом. У цю групу можуть бути включені музично-дидактичні ігри, ігри на музичних інструментах, вербальне ритмування, просторове ритмування. (Танцювальні імпровізації, Музика для іграшки, Я – актор, Асоціації)

Висновки./Conclusions. Таким чином, на уроках музичного мистецтва інтерактивні технології дозволяють по-новому використовувати текстову, звукову, графічну, відеоінформацію і її джерела – тобто, збагачують методичні можливості уроку, піднімають його на новий рівень.

Аналіз педагогічного досвіду дозволяє зробити висновок, що розвиток почуття ритму на уроках музики здійснюється на основі використання інтерактивних технологій: слухання та обговорення музичних творів, бесіди, пов'язані з ними; розучування та спів пісень із ритмічним супроводом;

використання інтерактивних музично-дидактичних посібників, вокальних, ритмічних вправ; спів по нотах, запис нот; гра на найпростіших музичних інструментах, застосування музично-дидактичних ігор.

Музично-дидактичні ігри – це один з методів інтерактивного навчання, вид навчальних занять, організованих у вигляді навчальних ігор і відрізняються наявністю правил, фіксованої структури ігрової діяльності та системи оцінювання. Вони спрямовані на розвиток образно-асоціативного мислення учнів в процесі ритмування, розвивають ритмічне фантазування в процесі ритмічно організованої діяльності, ритмічне самовираження кожної дитини.

Використання інтерактивних технологій дозволяє не тільки легко засвоювати навчальний матеріал, а й активізувати пізнавальну діяльність, реалізувати творчий потенціал учнів, виховувати інтерес до музичної культури, формувати духовний світ особистості дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Абельс Х. Интеракция. Идентичность. Презентация. Введение в интерпретативную социологию / Пер. с нем. яз. под общей редакцией Н. Головина и В. Козловского. «Алетейя» СПб. 2000. 272.
2. Mead G. Geist, Identitat und Gesellschaft / Mit einer Einleitung herausgegeben von Ch. Morris. Frankfurt am Main, 1973.
3. Blumer H. Der methodologische Standort des symbolischen Interaktionismus // Alltagswissen, Interaktion und gesellschaftliche Wirklichkeit. Reinbek, 1973.
4. Habermas J. The Theory of Communicative Action / McCarthy T. (ed.) Boston: Beacon Press, 1987b. V. 2. 462.
5. Теплов Б. М. Избранные труды: в 2 т. Москва. 1985. Т. I.
6. Лопухіна Т. В., Стягунова О. О. Технології навчання, виховання та розвитку дітей: навчально-методичний посібник. Донецьк. Каштан. 2010. 146.
7. Лобова А. Ф., Дрень О. Е. Развитие чувства ритма у детей в музыкально-игровой деятельности. Екатеринбург. 2003. 163.

РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Фариба Ірина Альтусівна
учитель української мови та літератури
опорного закладу середньої освіти
«Монастирищенська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №5»
Монастирищенської міської ради Черкаської області

Вступ. Літературу в школі варто розглядати не як окремий навчальний предмет, а як цілий комплекс особливих ефективних засобів, спрямованих на створення кращих умов для навчання і виховання молодих поколінь, підготовки їх до життя і праці, активної громадської діяльності [1]. У матеріалах реформи загальноосвітньої і професійної школи звертається увага на необхідність посилення ролі уроків літератури у формуванні духовно багатої, гармонійно розвиненої особистості з високими моральними ідеалами й естетичними потребами. Сучасний учень потребує навчання, що забезпечить розвиток творчого мислення, самостійності й активності в навчальній діяльності, уміння набувати нові для себе знання, а не заучування чужих висновків, слів, думок.

Результати й обговорення. Незважаючи на значну кількість теоретичних і емпіричних досліджень, які було проведено за останні роки у методиці навчання літератури, напрацьований досвід щодо інноваційних навчальних технологій вивчення літератури, розвитку творчих здібностей учнів (Н.Волошина, О. Ісаєва, М.Кудряшов, О. Куцевол, Л. Мірошниченко, О.Мазуркевич, В.Неділько Є. Пасічник, Б. Степанишин, Г. Токмань, В.Цимбалюк, З.Шевченко), а також практичний досвід вчителів-словесників України, все ж залишається актуальною проблема самореалізації особистості у різних видах творчості, зокрема літературної та суміжних з нею. Дослідження філософської, психолого-педагогічної і методичної літератури дозволяє стверджувати, що розвиток творчої діяльності учнів на уроках літератури можливий на основі використання певної системи впливів на особистість –

способів організації навчально-пізнавальної діяльності та психолого-педагогічного забезпечення. Така методика вивчення літератури має бути особистісно зорієнтованою, оскільки саме цей аспект розвитку творчої особистості в сучасній науці визначено як провідний і перспективний. Інтерес сучасної методичної науки до дослідження проблеми літературного розвитку школярів пояснюється тим, що теоретичний і практичний досвід вирішення даної проблеми, накопичений в період зародження і становлення методики як науки, не був предметом об'єктивного аналізу і не отримав цілісного віддзеркалення в історико-педагогічній літературі.

В умовах переорієнтації процесу навчання на суб'єкт-суб'єктне виникла необхідність пошуку нових підходів до організації навчальної діяльності учнів на уроках української літератури, способів організації взаємодії учасників літературно-творчого процесу. Для успішного вирішення цього завдання необхідно розвивати в учнів літературні здібності, оскільки реалізація виховного потенціалу художньої літератури багато в чому залежить від рівня їхнього розвитку. У зв’язку з вирішенням цього завдання вчителеві-словеснику необхідні знання сутності, специфіки, психологічної структури та основних психолого-педагогічних умов ефективного розвитку літературних здібностей школярів. Відсутність програмового і навчально-методичного забезпечення інтегрованого змісту, де б системотворчим компонентом виступала літературна творчість, дається взнаки. Дослідженню проблеми зв'язку методики літератури з багатьма видами мистецтва, зокрема живописом, графікою, музикою, кіно, театром, балетом тощо, які іншими художньо зображувальними засобами відтворюють дійсність і внутрішній світ людини, присвячена монографія С. Жили "Теорія і практика вивчення української літератури у взаємозв'язках із різними видами мистецтв у старших класах загальноосвітньої школи". Формування інтересу старшокласників до літературно-художньої творчості, підсиленої живописом і художньою графікою поки що не було об’єктом спеціальних наукових досліджень.

У поняття літературних здібностей входять споріднені літературно-творчі й читацькі здібності, які тісно пов’язані між собою. Завдяки такому взаємозв’язку розвиток літературно-творчих здібностей зазвичай позитивно позначається на розвитку читацьких здібностей, і навпаки. Проте, не зважаючи на їхню близькість, літератуно-творчі і читацькі здібності мають і свої специфічні особливості і відмінності. Так, у структурі читацьких здібностей слід назвати читацьку уяву, в результаті діяльності якої на основі художнього тексту читач створює власні читацькі образи шляхом різних способів творення образів: аглютинації, тобто «склеювання» різних, непоєднуваних у повсякденному житті частин, гіперболізації – парадоксального збільшення або зменшення предмета або окремих його частин, схематизації - способу створення образів фантазії, типізації, акцентування. Найбільш характерною особливістю читацької уяви є нерозривний зв'язок між словом і образом. У письменника цей зв'язок переважно виявляється в тому, що він предмет своєї уяви матеріалізує в художньому слові, тобто проробляє шлях від образу до слова, а читач проробляє ніби зворотний шлях: від автора слова до відтворення на його основі свого власного читацького образу. Індивідуальні словотворення змушують читацьку уяву активно працювати, відчувати естетичну вартість художнього твору.

Характерною особливістю читацької уяви є її психологізм. Психологізм читацької уяви дає змогу читачеві ставити себе на місце того чи іншого персонажа, підтримувати його погляд, вживатися в його стан, іншими словами – без психологізму читацької уяви неможливі ні психологічна чутливість читача, ані його здатність до емпатії (співпереживання). Із психологізмом читацької уяви тісно пов’язана і емоційність – здатність переживати в уяві чужі почуття.

Характерною особливістю читацької уяви є також її здатність з допомогою окремих художніх деталей створювати цілісні картини й образи, які фактично відсутні у творах.

Завдяки творчому характеру читацької уяви читання різних видів літератури, і передусім художньої літератури, є свого роду співтворчістю читача. Не випадково письменники у своєму творчому процесі враховують і творчий потенціал читацької уяви: літературний твір лише тоді впливає на читача, коли читач бачить все, що йому показує письменник, коли автор твору дає можливість читачеві теж «уявити» - доповнити, додати - картини, образи, фігури, характери, дані літератором, із власного читацького досвіду, запасу його, читача, вражень, знань. Отже, уява як психічний процес створення образів предметів і ситуацій шляхом переведення попередніх знань людини в нову комбінацію – невід'ємна складова творчої діяльності.

До здібностей, що формуються в процесі читацької діяльності, слід віднести і мислення словесно-художніми образами. В силу образної природи художньої літератури, поряд з читацькою уявою, здатність мислити словесно-художніми образами в структурі читацьких здібностей також є одним з базових компонентів. Проте в порівнянні з «уявою читача» в сучасних дослідженнях інтелектуальній складовій читацького сприймання не приділяється достатньої уваги. Більше того, деякі дослідники всякі образні дії свідомості трактують тільки як щось позбавлене розумності і логічності, тобто закономірної організованості. Численні висловлювання сучасних письменників про читача також свідчать про те, що вони в читачеві насамперед і найбільше цінують його здатність до співпереживання. Така висока оцінка ролі емоційного компонента в структурі читацьких здібностей невипадкова, оскільки емоційність і образність – специфічні особливості будь-якого високохудожнього твору мистецтва, в тому числі і художньої літератури.

Читацькі почуття ми розуміємо специфічні почуття, що виникають у процесі сприйняття художньої літератури та відрізняються від звичайних, життєвих почуттів. Що ж до самого читацького переживання, то під ним розуміється емоційна реакція читача на твір. Читацькі переживання можуть мати три види: переживання за героїв літературного твору, тобто

співпереживання; особисті читацькі емоційні реакції, які проявляються у ставленні до персонажа, і, нарешті, емоційне ставлення читача до автора.

Л. Виготський цілком справедливо наголошує на принциповій відмінності читацьких переживань від життєвих переживань, тобто тих переживань, які ми відчуваємо в реальному повсякденному житті. Їх відмінність обумовлена тим, що читацькі переживання викликаються не реальним життям, а життям уявним, її письменницьким відображенням, літературним образом, про нереальність яких читач знає.

Слід відзначити ще одну специфічну особливість читацьких переживань: читач в процесі читання може переживати і ті почуття, які він раніше не відчував ні в реальному житті, ні в у своєму читацькому досвіді. Завдяки співпереживанням ці нові для читача почуття трансформуються в його суто особистісні почуття, і завдяки емоційній пам'яті вони стають його особистим надбанням. У цьому і проявляється велика здатність художньої літератури і мистецтва збагачувати і облагороджувати емоційний світ і досвід людини.

У зв'язку з цією специфічною особливістю читацьких емоцій слід ще раз підкреслити їх дієвість, здатність спонукати «читачів до внутрішньої активності, спрямованої на осмислення зображеної у творі дійсності і в той же час на оцінку самого твору.

Особливо наочно інтелектуальний характер читацьких почуттів проявляється в читацьких оцінках, які зазвичай включаються в читацькі переживання у процесі сприйняття художнього твору. Оцінний характер читацьких емоцій в сучасній науці є загальновизнаним.

У читацькій діяльності важливою є словесно-логічна пам'ять, оскільки художня література є мистецтвом слова. Однак слід підкреслити, що цей вид пам'яті найбільш цінний за умови високого рівня розвитку образної й емоційної пам'яті. У разі ж низького рівня її розвитку та домінування словесно-логічної пам'яті читач «витягує» з художньої літератури і засвоює в основному інформацію, позбавлену образного та емоційного начал.

Робота з картинами до літературного твору сприяє збагаченню фонду асоціацій, а також творчому прочитанню виучуваного твору. Старшокласники особливо потребують синтезу літератури й ілюстрації, тому що злиття мистецтв своєю емоційною і романтичною спрямованістю формує внутрішній світ школяра.

Уява з усіх пізнавальних процесів найтісніше пов'язана з естетичним смаком. Вона має безпосередній зв'язок з творчістю старшокласника, оскільки формує чуттєвий образ ще не існуючого предмета – предмета, яким він буде (чи повинен бути) після його перетворення в ході практичної діяльності. Очевидно, що цей образ буде містити в собі певну оцінку очікуваного предмета, зокрема, його естетичну оцінку, що впливатиме на формування пізнавальних смаків.

Оскільки сприйняття літературного твору має оцінний характер, до спеціальних компонентів структури читацьких здібностей слід віднести і літературно-критичні здібності. Їх сутність можна визначити як здатність читача до аналізу, інтерпретації та критичної оцінки прочитаного твору.

За своєю структурою літературно-критичні здібності – складне утворення. У першу чергу слід назвати в структурі літературно-критичних здібностей такі компоненти, як: читацьку самостійність, критичність розуму, яка виявляється у здатності бачити художні прорахунки у творі, читацький смак як здатність відчувати різницю між текстом справді художнім і нехудожнім, співчувати прекрасному в поєднанні з проникливим здоровим глуздом, естетичну сприйнятливість не тільки змісту, а й художньої форми твору, його художньої своєрідності, здатність виразити в слові свої оцінки і судження про прочитане в творі.

Як відомо, основною функцією мови є спілкування. Тому мовленнєві здібності є не що інше, як здатність до спілкування засобом мови. Мовні здібності необхідні не тільки в процесі творення письменником художнього твору, але рівною мірою вони потрібні і в процесі сприйняття літературного твору. Завдяки мовним здібностям читач розуміє художню мову, специфічною здатністю якої є її образність.

На жаль, за даними відомих фахівців у галузі вивчення мови, мовні здібності учнів мало вивчені. Ні в психології, ні в психолінгвістиці, ні в методиці викладання української мови та літератури поки немає спеціальних досліджень, присвячених мовним здібностям, їх сутності й структурі.

Для цілеспрямованого формування і розвитку компонентів мовних здібностей завдяки зусиллям вчителів-практиків і вчителів-методистів вже є досить багато апробованих методичних прийомів.

Зокрема, для розвитку почуття слова і почуття стилю учнів можуть бути рекомендовані наступні завдання:

1. Замість пропущених у віршованому або прозовому тексті тропів підібрати свої художні засоби, мотивуючи свій вибір.

2. На основі читання невеликого уривку із будь-якого твору назвати його автора.

3. Порівняти два твори різних авторів на одну і ту ж тему, але різних за стилем і художній майстерності.

4. Вивчити творчий досвід роботи того чи іншого автора над мовою своїх творів.

5. Самостійно скласти який-небудь твір (завдяки роботі над словом мовленнєві здібності розвиваються найбільш успішно).

Однак в існуючих підручниках психології та в навчальних посібниках з методики викладання літератури в школі ці питання не розглядаються. У результаті вчитель-словесник часто не в змозі психологічно грамотно розвивати літературні здібності школярів. Пробудити в учнів інтерес до творчості, збагачення інтелектуального, культурного потенціалу можна лише тоді, коли завдяки особистісному потенціалу вони переосмислюватимуть швидко плинні обставини, які постійно виникають у навколишній дійсності. Навчальний процес треба орієнтувати на формування в учнів інтегрального творчого мислення: художньо-образного, наукового, наочно-дієвого.

Важлива роль у розвитку літературної творчої діяльності старшокласників належить позакласній діяльності. Серед ефективних форм

позакласної діяльності у процесі вивчення літератури в навчальному закладі, наприклад, Н. Волошина називає літературні вечори, концерти, вечори власної учнівської творчості, видання шкільного літературного альманаху, конкурси на кращий учнівський твір, літературні олімпіади, екскурсії, зустрічі з письменниками, людьми різних професій, учасниками героїчних подій, літературні вікторини, наукові конференції шкільної молоді, читацькі конференції, літературні диспути, драматичні, літературно-мистецькі та літературно-творчі гуртки тощо. Залучати до літературної творчості, на думку науковця, варто не лише учнів літературно обдарованих, а й тих, хто виявляє інтерес[4].

Висновок. Сьогодні є необхідність створення науково обґрунтованої методичної системи з розвитку літературно-творчих здібностей старшокласників засобами різних видів мистецтв під час вивчення літератури. З метою формування у старшокласників стійкого літературно-творчого інтересу важливо технологічно забезпечити цілісний освітній простір на уроках української літератури: збуджувати мотиваційно-ціннісне ставлення до літературної творчості, формувати систему літературних знань, розвивати літературнотворче мислення та художню уяву, навчати способам виконання літературнотворчих завдань, особливо важливо забезпечити синтез літературної творчості з іншими видами української та зарубіжної художньої культури.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Волошина Н. Й. Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури / Н. Й. Волошина. – К.: Рад. Школа, 1985. – 102 с.

2. Виготський Л.С. Уява і творчість у дитячому віці: Психол. нарис: Кн. для вчителя/Л. С. Виготський. - М.: Просвещение, 1991. - 93с.

3. Корсунский Е.А. Развитие литературных способностей школьников : Учеб. пособие к спецкурсу / Е. А. Корсунский; Ленингр. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена1 86-11/534 1 86- 11/536 Л. : ЛГПИ, 1985.

4. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / [за ред.Н.Й. Волошиної]. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

5. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Г. Л. Токмань. – К.: Міленіум, 2002. – 320 с.

ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР У РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНЯТ

Філінюк Наталія Євгенівна
вихователь, ДНЗ №6 «Райдуга»,
м. Нетішин, Україна

Вступ. Використання інформаційно-комунікативних технологій у освітньо - виховному процесі в дошкільному навчальному закладі - це одна з найновіших і актуальних проблем у вітчизняній дошкільній педагогіці. Специфіка введення персонального комп'ютера в процес виховання дошкільників в нашій країні полягає в тому, що комп'ютери спочатку використовуються в сім'ї, далі в дитячому садку - в умовах колективного виховання. Використання комп'ютера як засобу виховання та розвитку творчих здібностей дитини, формування її особистості, збагачення інтелектуальної сфери дошкільника дозволяють розширити можливості педагога, створює базу для залучення дітей до комп'ютерних навчальним програмам.

Комп’ютер – це потужний дидактичний засіб, який стимулює вихованців до активної праці, підвищу їхній інтерес до навчання, сприяє кращому засвоєнню матеріалу і підвищує ефективність навчання. Зазначимо, що комп’ютерні технології навчання впевнено займають свою нішу в освітньо-виховному процесі дошкільного навчального закладу. Оскільки основним видом життєдіяльності дитини в цей період є ігрова діяльність, то доцільно використовувати у навчально-виховний процес ДНЗ комп’ютерні ігри. Комп’ютер, вводячи дитину у певну ігрову ситуацію та надаючи дидактичну допомогу у вигляді навчального матеріалу з ілюстраціями та графіками, дозволяє істотно покращити навчально-виховний процес та якісно змінити контроль за діяльністю дітей.

Проблема використання сучасного комп’ютера у педагогічному процесі, висвітлена в роботах учених: Р. Вільямса, Б. Гершунського, В. Глушкова, А. Єршова, К. Маклін, Ю. Машбиця, С. Пейперта, Є. Полат та ін..

Проблемою розробки й використання комп’ютера у навчально-виховному процесі займалися Н. Апатова, А. Верлань, М. Головань, А. Гуржій, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Ю. Жук, І. Іваськів, В. Лапінський, В. Мадзігон, Д. Матро, Н. Морзе, С. Раков, Ю. Рамський, І. Роберт, П. Ротаєнко, В. Руденко, М. Семко, О. Християнінов та ін.. Мета даної статті – дослідити можливості комп’ютерних ігор у роботі з дошкільниками.

Мета статті зумовлена необхідністю висвітлення особливостей впливу комп’ютерних ігор на процес становлення особистості дітини-дошкільника.

Методи та прийоми: вивчення та аналіз педагогічної, й методичної літератури з метою висвітлення особливостей виховання дітей дошкільного віку засобами ІКТ та визначення педагогічних умов використання інформаційних комп’ютерних технологій у дошкільних закладах.

Результати та обговорення. Комп'ютерна гра – комп'ютерна програма, що служить для організації ігрового процесу, зв'язку з партнерами по грі, або сама виступає в якості партнера [2].

Комп’ютерні ігри – новий різновид ігрової діяльності, що виник у період активного інформаційного перетворення суспільства. Такі ігри, спрямовуючи свідомість дітей та підлітків у віртуальну реальність формують у них певну залежність, що заважає розширенню їхнього соціального досвіду, «живому» спілкуванню та соціальному розвитку, сприяє проявам дезадаптації, погіршанню стану соціального здоров’я підростаючого покоління, у цілому [1, с. 4]. Комп'ютерні ігри не замінюють, а доповнюють усі традиційні форми ігор і занять в педагогічному процесі ДНЗ. Дітей залучають до набуття початкових навичок роботи з комп’ютерними технологіями та оперуванням знаковими формами мислення, якщо вони органічно включені у гру. Особливістю комп'ютерних ігор є те, що в якості одного із гравців виступає комп'ютерна програма. Мета навчальної гри має подвійний зміст: ігровий – одержання дитиною винагороди; навчальний – набуття знань, умінь і навичок за допомогою діяльності за заданими правилами.

Комп'ютерні ігри та вправи необхідно розглядати як особливий засіб, що стимулює творчу активність дітей. Вони цікаві та доступні, а закладені в них ігрові завдання містять не тільки навчальний матеріал, способи та засоби для його вирішення, а ще мотив та мету, які стимулюють формування відповідальності у дитини. Дитина, працюючи за комп'ютером, має реальну можливість бачити на екрані результат своєї роботи.

Комп'ютерні ігри:

- допомагають дітям краще засвоювати матеріал, виявляють прогалини у знаннях та усувають їх, забезпечують досягнення дітьми певного рівня інтелектуального розвитку;
- під час комп'ютерних ігор у дітей розвиваються позитивні емоційні реакції, що сприяє корекції і розвитку психічних процесів;
- заняття з використанням комп'ютерних програм, розвивальних ігор стимулюють у дітей цікавість і прагнення досягати поставленої мети;
- заняття з використанням комп'ютерних програм, розвивальних ігор сприяють вихованню відповідальної поведінки дитини старшого дошкільного віку.

Разом з тим необхідно пам'ятати, що дитина граючись потрапляє в різні уявні ситуації, однак її емоції – реальні. Далеко не всі комп'ютерні ігри спроможні вирішити освітні завдання. Візьмемо, наприклад ігри, де головним завданням є швидке натискання клавіш, такі ігри дають розвиток сенсорики та деяких параметрів уваги, але разом з тим стимулюють підвищення у дитини рівня тривожності, бажання сховатися від дійсності в уявному світі. Тому дуже важливо підбирати ігри, які б за змістом розвивали дитину.

Для дітей дошкільного віку існує чимало навчальних комп'ютерних програм для навчання читання, рахування, математичного мислення та для загального розвитку дітей (розвиток уяви, уваги, мислення, логіки). Це такі програми як: «Десять мавпочок», «Вчимось рахувати», «Пласкі фігури», «Об'ємні фігури» та інші. Вони виконані за допомогою флеш-анімації, із зручною системою управління та ігровим сюжетом. Такі ігри формують у дітей

навички з математики, логічного читання та письма, розвивають мислення, увагу, уяву та ін.

Корисними будуть ігри на основі казкових сюжетів. Наприклад, гра «Математика з Алладіном» допоможе розвинути кмітливість та зорову пам'ять, «Алі-Баба та сорок розбійників» - спритність, кмітливість, просторове мислення. Програма «Fredi Fish» сприяє розвитку нестандартного мислення ,відповідальності та вміння приймати рішення. Є програми, що розвивають пам'ять та увагу. Програма «Арт-студія» вчить основам малювання, «На гостинах в матусі Гусині» - читанню, логічному мисленню.

Комп'ютерні ігри дозволяють організувати навчальну діяльність в цікавій формі. Дитину постійно супроводжує гном, кролик, або інший казковий герой, який спонукає її до дій. Дитина потрапляє в різні незвичайні ситуації, сама собі ставить завдання, шукає засоби для їх вирішення, і при кожному успішному вирішенні отримує вагоме емоційне заохочення. При цьому у дитини формуються навички відповідальної поведінки, установка на самостійний пошук, критичне ставлення до оточення і самого себе, бажання дізнатися нове.

Комп'ютерні ігри, що використовуються в роботі з дітьми дошкільного віку умовно можна поділити на підгрупи:

1. Розвиваючі комп'ютерні ігри (спрямовані на формування загальних розумових здібностей, а також пам'яті, мислення, уваги);

2. Навчальні комп'ютерні ігри (які знайомлять дитину з початками математичних понять, дидактичних уявлень, з основами систематизації, класифікації, синтезу, аналізу понять, навчають грамоті, читанню);

3. Ігри – квести (де правила гри приховані і дитина повинна дійти до усвідомлення цілі і способу дій, тобто знайти ключ для розв'язання завдання);

4. Ігри – забави (без завдань для розвитку, проте дають можливість дитині порозважатись, здійснити пошукові дії і побачити результат у вигляді мультика);

5. Комп’ютерні діагностуючі ігри (допомагають виявити рівень знань, розвитку, здібностей або відхилень) [5, с. 89].

Комп’ютерним іграм повинні передувати ігри зі звичайними іграшками і предметами – замінниками, діяльність з опорою на реальний предмет чи реальні дії. До гри на комп’ютері дитина залучається лише за умови своєчасного розвитку різних видів діяльності: предметно-продуктивної, ігрової, музичної, конструкторської, зображувальної та ін. Адже, комп’ютерним іграм дошкільників властиві загальні, спільні з ігровою діяльністю риси. Водночас вони мають свої правила, свою специфіку, обумовлену технологічними особливостями, а також особливостями психофізичного впливу комп’ютерних ігор на дітей.

Правила комп’ютерних ігор схожі за правилами до традиційних ігор, проте мають принципові відмінності:

- комп’ютерні ігри будуються за принципом поступового ускладнення ігрових та дидактичних завдань;
- «етапність», закладена в програмі, часто не дозволяє перейти на наступний рівень без виконання завдань попереднього рівня;
- в одних іграх можна за допомогою «меню» довільно дозувати рівень складності завдання. В інших «адаптивних» іграх програма сама підлаштовується під дитину і пропонує їй нові завдання з врахуванням її попередніх відповідей: складніші, якщо завдання виконується успішно, чи простіші – коли навпаки;
- деяким комп’ютерним іграм притаманний елемент випадковості, новизна, раптовість, несподіваність. Можуть раптово виникати нові персонажі, нові ситуації, явища і взаємозв’язки.

У комп'ютерних іграх діти виконують дослідницьку роботу. Педагогам потрібно підтримувати такі навички дослідження у дітей, а саме:

- уміння отримувати інформацію;
- правильно аналізувати та інтерпретувати інформацію;

- формулювати висновки та припущення;

- уміти будувати перевірочний експеримент;

- коригувати свої подальші дії [3; 4].

Ситуації, в які потрапляє дитина під час комп'ютерної гри уявні, однак почуття, які переживає дитина, сприймає як реальні події. Отже, скеровуючи зміст гри, включаючи до її сюжету відповідні ролі, дорослий може програмувати відповідні пізнавальні та емоційно-ціннісні властивості дітей.

Для визначення розвивальної функції дитячих комп'ютерних ігор у різні вікові періоди дошкільного дитинства особливу цінність мають положення, висунуті психологом О. Запорожцем: якщо у дитини є стійка база практичного, реального, отриманого через різні органи почуттів досвіду, дитину можна поступово переводити до дій без постійного опертя на конкретний предмет (звук, запах...) до дій із символом і знаком, який його заміняє. Граючи, діти не просто механічно наслідують чи за зразком виконують окремі операції, вони вчаться ставити ігрову задачу і знаходити шляхи її реалізації в різних умовах.

Виділяються дві великі групи шляхів вирішення ігрових задач в залежності від дійсності, яку діти відтворюють: предметні й рольові способи.

Комп'ютерні програми мають перевагу порівняно з іншими формами ігор: в них рольові характеристики персонажів, результати і дії представлено більш розгорнуто, а інколи і трохи спотворено, що дозволяє дітям побачити те, що в житті швидкоплинне. Діти в динаміці спостерігають, як найменша зміна спільних зусиль впливає на результат.

Особлива роль належить вихователеві при використанні комплексу «12 ігор»:

- підбирає ігри до заняття, дидактичний матеріал і індивідуальні завдання;

- допомагає дітям у процесі роботи за комп'ютером;

- оцінює їхні знання й розвиток.

Використовуючи комп'ютер на звичайному занятті, вихователь перекладає частину своєї роботи на комп'ютер, роблячи при цьому процес

навчання більше цікавим і інтенсивним. При цьому комп'ютер не замінює вихователя, а тільки доповнює його. Підбір комп'ютерних ігор залежить насамперед від поточного навчального матеріалу й рівня підготовки дітей, що навчають.

Висновок. Отже, впровадження комп’ютерних програм та ігор у практику дошкільного навчального закладу дає змогу поєднати інноваційні дидактичні функції комп'ютера з можливостями традиційних засобів навчання; збагатити і наповнити виховний та навчальний процес новими формами роботи; створити інноваційні методики, що сприятимуть більш ефективному засвоєнню знань дітьми дошкільного віку; створити навчальні, розвивальні комп’ютерні ігри та вправи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «Комп’ютерні ігри для дітей дошкільного віку» : зб.статей / укл. К. С. Балаєва. – Чернівці, 2015. – 42 с.

2. Компьютерная_игра [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/. – Назва з екрану.

3. Чайнова Л. Д. Ассоциация КИД действует. По материалам межрегионального семинара по проблемам компьютеризации дошкольного воспитания/ Л. Д. Чайнова, Ю.М. Горвиц // Техническая эстетика. – 1992. – № 5. – С.24-25.

4. Чайнова Л.Д. Компьютеры для детей: психологические проблемы безопасности и комфорта /Л. Д. Чайнова, Ю. М. Горвиц //Психологический журнал. – 1994. – № 4. – С.63-65.

5. Чекан О. І. Застосування комп’ютерних технологій у професійній діяльності вихователя дошкільного навчального закладу: навчальний посібник / О. І. Чекан. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2015. – 184 с.

ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НАРОДОЗНАВСТВА

Ходорчук Жанна Миколаївна,
Вихователь ДНЗ (ясла-садок)
комбінованого типу №6 «Райдуга»
м. Нетішин, Україна

Вступ. Українське народознавство у дошкільному закладі є засобом ознайомлення дітей раннього та дошкільного віку з українськими народними традиціями, культурою, звичаями, оберегами, символами та прилучення їх до національного духовного надбання українського народу.

Народ завжди виступає вихователем молодого покоління, а виховання при цьому набуває народного характеру. Тільки народне виховання, зауважував К.Д. Ушинський, є живим органом в історичному процесі, таке виховання набуває надзвичайної впливової сили на формування національного характеру, національної психології людини. «Чи дивно після цього, що виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, якої немає в найкращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [6]. Перлини виховної мудрості народу, невичерпна своєрідна скарбниця форм і засобів народного виховання становлять золотий фонд народної педагогіки, одного з чинників колективної народної творчості [1].

Мета статті: Висвітлити як відбувається виховання дітей на народних традиціях, звичаях, оберегах, символах та прилучення їх до національного духовного надбання українського народу.

У процесі дослідження використано такі методи: вивчення та аналіз педагогічної, історико-педагогічної, психологічної, філософської й методичної літератури з метою висвітлення особливостей виховання дітей дошкільного віку засобами народознавства та визначення педагогічних

умов ефективності використання народознавчого матеріалу в процесі виховання дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти.

Результати та обговорення. Досвід народознавчої науки у своїх дослідженнях використовували видатні вчені, культурні діячі минулого (А. Кримський, К. Ушинський, А. Макаренко, І. Франко В. Сухомлинський, та ін.). Значним внеском у дослідження освітньо-виховного потенціалу української етнопедагогіки стали праці Г. Ващенка, М. Стельмаховича, О. Духновича, Р. Скульського, П. Щербаня, В. Кузя, С. Русової, В. Сухомлинського.

Багатоаспектність виховного впливу народознавчого матеріалу на формування особистості зумовила посилену увагу до вивчення цієї проблеми сучасними педагогами, філософами, психологами. Окремі аспекти використання народної педагогіки у вихованні підростаючих поколінь висвітлено висвітлено в працях: І. Беха, А. Богуш, О. Вишневського, Н. Лисенко, О. Матвієнко, Н. Рогальської, Ю. Руденка, О. Сухомлинської, В. Чайки, М. Чепіль, К. Чорної та ін.

У результаті аналізу наукової психолого-педагогічної літератури вітчизняна дослідниця І. Бабій дійшла висновку, що впродовж віків український народ визначив систему знань, ідей, принципів, традицій, засобів, які досить продуктивно завжди використовувались у формуванні загальнолюдських і національно-культурних вартостей. Цей унікальний досвід було узагальнено й виокремлено в напрям педагогічної науки, що дістав назву «народна педагогіка» та акумулював багатющий досвід виховання, вироблений віками, допомагаючи вихователям прилучати дитину до національних традицій, звичаїв, норм поведінки. Метою виховання в народній педагогіці є формування усвідомлення належності до коренів роду й народу, значущості таких людських чеснот, як голос совісті, обереги, любов до матері, до рідної країни тощо (Бабій).

В чому ж полягає сутність поняття «Народознавство»?

Народознавство - це наука про націю, людину, її зв'язки з природою, мовою, історією, побутом, обрядами та звичаями, усною творчістю. Це важливий і могутній чинник навчання і виховання, розвитку особистості й оздоровлення суспільства. [2, с. 77-78]

Народознавство – це наша духовна культура, історія звичаїв, обрядів, піснеспівів, свят. Водночас культура народу не є чимось застиглим, незмінним, на кожному новому історичному періоді народжуються нові звичаї, традиції, в яких відбивається сучасність. І ці обрядові та звичаєві новоутворення народу повинні стати надбанням народознавчої науки, з ними потрібно своєчасно ознайомити дітей, аби вони закріплювались, міцніли, розвивались [3].

Включення народознавства у навчально-виховний процес ДНЗ сприяє засвоєнню дошкільниками знань про Батьківщину, свій народ, його культуру, виробленню умінь і навичок застосовувати їх на практиці, оволодінню рідною мовою, співробітництву вихователя та дітей у виборі форм і видів діяльності, організації активно-творчої патріотичної роботи.

На думку В. Ніколаєнко, народознавство розвиває в дошкільників моральні, патріотичні, естетичні, творчі задатки. Складно переоцінити виховну силу народної казки, пісні, іграшки, які є найважливішими засобами розвитку соціального індивідума нашого майбутнього [5, 2013, с. 5]. Сьогодні Україна переживає велике національне відродження. До нас повертаються скарби наших предків, входять у свідомість дошкільників з елементами народознавства, народними піснями, весняними, осінніми і зимовими святами. Народні знання про різні сфери життя - то невичерпна скарбниця мудрості наших предків. У різноманітних засобах народознавства дошкільники пізнають моральні заповіді, поведінкові норми: бути працьовитими, чесними, допомагати слабшому, поважати старших, не нищити природу. Народні настанови, розраховані на вікові особливості дітей, мають велику впливову силу. Вихователь має пояснити дітям різних вікових груп сутність народних виховних традицій, розкрити особливості трудового і громадянського виховання, залучити кращий родинний досвід.

У сучасному дошкільному закладі діти вивчають народні символи і національну символіку. Вони виконують важливу функцію консолідації нації, об'єднання споконвічних українських земель в єдину суверенну державу і виховують у дітей високі почуття патріотизму, громадянськості, мужності, приналежності до свого родоводу, народу, прагнення відстоювати, продовжувати і підтримувати його надбання. Наприклад, у ДНЗ слід проводити не лише заняття з вивчення національної символіки, а й організовувати День прапора, Свято герба, свято «Найкращі пісні України».

Важливим елементом є вивчення народних традицій, звичаїв та обрядів, які об'єднують минуле і майбутнє народу, старші й молодші покоління, інтегрують людей у високорозвинену сучасну націю. Це своєрідні устої розвитку народу, нації, що втілюють у собі кращі досягнення в ідейному, моральному, трудовому й естетичному житті. Практично прилучаючись до них, дитина вбирає в себе філософський, психологічний, ідейно-моральний і естетичний зміст, у неї формуються національна свідомість, творче ставлення до дійсності. Сьогодні дошкільні заклади з радістю проводять День Святого Миколая, святкують Різдво, організовують українські вечорниці.

Практичний досвід роботи в закладі дошкільної освіти дає змогу стверджувати, що використання народознавчого матеріалу на заняттях із дошкільниками в умовах дитячого садка допомагає дітям зосередити увагу на фактах і явищах навколишньої дійсності, сприяє формуванню правильних природничих і суспільствознавчих уявлень і понять, з яких складаються усвідомлені, систематичні й міцні знання про навколишній світ. До того ж, закцентуємо увагу на тому, що завдання вихователя не повинно зводитися лише до ознайомлення дітей з українськими національними традиціями. Важливим є те, щоб цей національний скарб став надбанням дитячого розуму й душі. На наш погляд, цього можна досягти дотримуючись принципу організації активної пізнавальної діяльності дітей.

Засвоїти народознавчі знання дітям допоможуть «мандрівки» до українського села, краєзнавчого музею. Частування їх національними стравами

під час «святкового обіду» у бабусі, посильна участь дітей у приготуванні національних страв (вареників, галушок, жайворонків, гречаників), розписування писанок, виготовлення витинанок вишивання рушників, серветок, тощо. Багато радощів принесуть дитині справжні колядки, щедрівки, посівання напередодні різдвяних та новорічних свят, з якими йдуть діти від хати до хати. Запам'ятається дітям участь у святковому прибиранні групової кімнати дошкільного закладу, озелененню напередодні зелених свят (трійці) [1].

Виховання дітей на зразках народних традицій, звичаїв передбачає й врахування принципу природодоцільності, оскільки логіка природи найдоступніша й найкорисніша логіка для дітей.

Узагальнений морально-трудовий досвід народу (в традиціях), природно, впливає на всі сторони суспільного життя: погляди, переконання, норми поведінки, звички, і підтримується силою громадської думки. Цим самим з допомогою трудових традицій та інших соціальних механізмів створювалася модель формування особистості взагалі та її морально-трудового становлення зокрема. У практиці ДНЗ достатньо часто трудове виховання здійснюється через посильне обробляння клумби, створення невеликого городу, догляду за деревами та кущами тощо.

Використання народознавчого матеріалу на заняттях у ДНЗ допомагає дітям зосередити увагу на фактах і явищах оточуючої дійсності, сприяє формуванню правильних природничих та суспільствознавчих уявлень і понять, з яких складаються усвідомлені, систематичні й міцні знання про навколишній світ.

На нашу думку, для того щоб процес використання народознавчого матеріалу в практиці ДНЗ був ефективним, вихователям необхідно дотримуватися певної сукупності взаємопов'язаних педагогічних умов, а саме:

- використання народознавчого матеріалу в процесі виховання має здійснюватися систематично та цілеспрямовано;

- у процесі добору народознавчого матеріалу необхідно дотримуватись критеріїв доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та особистісної значущості його для дитини;
- вивчення елементів народознавства має підтримуватися родиною, бути різноманітним та багатоаспектним.

Вітчизняний науковець Н. Лисенко на підставі аналізу наукової літератури констатує, що організовуючи народознавчу роботу з дошкільниками, вихователі повинні в комплексі розв'язувати пізнавальні, навчальні, розвивальні, виховні й мовленнєві завдання. Пізнавальні завдання передбачають розширення обсягу знань дітей про Україну, її історію, культуру, природні багатства, природу рідного краю. Навчальні завдання включають формування перших наукових народознавчих та історичних понять, у майбутньому – основи наукового мислення, національної свідомості, самосвідомості та психології. Розвивальні завдання – це розвиток усіх психічних процесів у дитини: запам'ятовування, уважності, зосередженості, логічного мислення, уяви. Мовленнєві завдання є супутніми на кожному народознавчому занятті. Словник дітей поповнюється обраними виразами, коли вони слухають фольклорні твори, кожне заняття супроводжується розповідями дітей про бачене, почуте, пережите. Виховні завдання мають на меті прищепити дітям насамперед любов до рідного краю, до землі своїх предків, до рідної мови, оселі, до Батьківщини, почуття гордості за свій народ, повагу до національної культури, національних звичаїв та оберегів [4, 2011, с. 291].

Висновки. Таким чином, використання елементів народознавства є важливим та практично необхідним складником навчально-виховної роботи ДНЗ. Ефективність цього процесу значно зростає, якщо народознавчий матеріал використовується систематично та цілеспрямовано, з урахуванням його багатофункціональності,включає різні підходи та форми роботи. Діти дошкільного віку набувають безцінного та життєво важливого досвіду, який

стане плідним підґрунтям для морального, естетичного та громадянського виховання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богуш А.М., Лисенко Н.В.Українське народознавство в дошкільному закладі. – К.:“Вища школа”. – 1994. – 397 с.
2. Бурачук, Н. Я люблю тебе, краю мій рідний, Україно! : інформаційно-пошуковий проект до 20-річчя незалежності України / Ніна Бурачук // Початкова школа. - 2011. - № 9. - С. 26-30
3. Галина Лозко. Українське народознавство, Київ, “ЗодіакЕКО”, 1995. – 367 с.
4. Лисенко, Н. В. (2011). *Етнопедагогіка дитинства*. К.: Видавничий Дім «Слово» (Lysenko, N. V. (2011). *Ethnopedagogy of childhood*. K.: Publishing House “Word”).
5. Николаенко, В. М. (2013). *Народоведение в дошкольном учебном заведении.2– 6 лет.* М.: Основа (Nikolaienko, V. M. (2013). *People’s studies at preschool education institution. 2-6 years.* M.: Basis).
6. Ушинський К.Д. Про народність у громадському вихованні. Виховання і характер // Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія / Упоряд.: З.Н. Борисова, В.З. Смаль. – К., 1990. – С. 169.

УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ В СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Царицина Галина Олексіївна,
вихователь дошкільного навчального закладу
(центр розвитку дитини)
№36 «Червоненька квіточка»
Сумської міської ради

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню терміна «творчість», аналізується сутність і зміст існуючих підходів до проблеми розвитку творчості, творчих здібностей у дітей дошкільного віку. Визначено роль педагога в розвитку творчого потенціалу дошкільнят.

Ключові слова: дитяча творчість, творчі здібності, творча уява, креативність, дошкільний вік, дошкільна освіта.

Постановка проблеми. На сучасному етапі модернізації дошкільної освіти важливим завданням є формування творчої особистості дитини та розвиток її творчих здібностей. Без виховання естетично освічених людей, вміння розуміти і цінувати мистецтво, без пробудження у дітей творчого початку неможливе становлення цілісної, гармонійно розвиненої і творчо активної особистості. Оскільки Україна перебуває на шляху становлення, то відповідно і потребує освічених громадян, креативних особистостей, здатних творчо підходити до вирішення будь-яких проблем. Перед навчальними закладами всіх рівнів постає важливе завдання: сприяти тому, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю. Зокрема, у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні вагоме значення надається розвитку творчих здібностей задля всебічного гармонійного розвитку особистості дошкільників. Результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване

емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього [1].

Мета статті – визначити умови творчого розвитку дітей в системі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що дитяча творчість - явище унікальне. Багато педагогів і психологів, як вітчизняні, так і зарубіжні, підкреслюють вагоме значення занять художньою творчістю у всебічному, особливо в естетичному розвитку особистості дитини. Л. Виготський, досліджуючи проблеми творчості, відзначав, що в дошкільному віці розвивається здатність іти від думки до дії, що забезпечують можливою творчу діяльність: "Одне з найважливіших питань дитячої психології та педагогіки — це питання про розвиток творчості і про значення творчої роботи для загального розвитку і змужніння дитини. Уміння з елементів створювати ціле, комбінувати старе у нові поєднання і становить основу творчості." [2] Проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку — одна з актуальних у русі реалізації дошкільного виховання.

Творча діяльність дошкільнят містить в собі великі потенційні можливості всебічного розвитку дитини. Однак ці можливості можуть бути реалізовані лише тоді, коли діти відчують радість і задоволення від створеного ними продукту діяльності, якщо у них процес творчості викличе гарний настрій.

Дошкільний вік - це період, коли творчість може стати стійким захопленням не лише обдарованих, але й майже всіх дітей. Творчість - це одна з найзмістовніших форм психічної активності. Її можна розглядати як універсальну здібність, що забезпечує успіх різноманітної діяльності дитини старшого дошкільного віку.

Будь-який творчий акт дошкільника - це результат його активних пізнавальних, творчих дій. Засвоєння дитиною мови є творчим процесом (процес засвоєння норм словотворення), гра - це також творчість, адже, створюючи нові ігрові ситуації, дитина вносить своє, суб'єктивне в ігрові дії, зображувальну діяльність, музику, конструювання тощо. Наслідуючи дорослих, дитина творчо видозмінює своє сприйняття відповідно до власних уявлень, а засвоюючи щось нове, пропускає його крізь особистий досвід, неповторний та унікальний. Нові знання творчо трансформуються кожною дитиною і набувають своїх особливостей.

Видатний психолог Л. Виготський зазначав, що творчість виявляється скрізь, де дитина уявляє, змінює, відступає від стереотипу, створює хоча б крупинку нового для інших або для себе. [3]

Творча обдарованість дитини не дається їй у готовому вигляді від природи. Вроджені здібності - це лише одна з передумов надзвичайно складного процесу формування індивідуально-психологічних якостей, у тому числі й художньо-творчого розвитку, які величезною мірою залежать від впливу навколишнього середовища, системи виховання, характеру діяльності. У процесі творчого розвитку дитина оволодіває певною кількістю об'єктів, способами дій з ними, навчається наслідувати дії оточуючих.

Слід зазначити, що здатність до навчання, тобто до наслідування і відтворення, аж ніяк не суперечить процесу розвитку творчої особистості, а є його необхідною умовою. Для творчої особистості здатність учитись і здатність до пошуків мають поєднуватися на всіх етапах її становлення і в усіх видах діяльності. Творча особистість розвивається в умовах постійного розширення пошукових дій, що забезпечується або спеціальними умовами виховання, або ініціативою самої особи.

Дитина створює щось нове, і це є для неї суб'єктивно значущим, як у плані його реалізації, так і за своїм психологічним перебігом. Саме цими ознаками характеризується й дитяча творчість. Для дитини створювані нею продукти є суб'єктивними, новими та оригінальними, вони потребують пошуку,

думки, є відкриттями. У такому розумінні творчою є така діяльність, яка дає дитині задоволення, збуджує інтерес і є для неї суб'єктивно значущою.

Творчий процес - особлива форма переходу від відомого до невідомого, до нового. Тобто необхідна пошукова діяльність дітей, ведена дорослими. Потенціал пошукової, творчої діяльності може складатися з уяви, творчої уяви, фантазії, творчого мислення. Пошукова діяльність дитини не можлива без спроб щось уявляти, оперувати абстрактними образами й поняттями. Завдяки розвиненій уяві дитина набуває здібності до таких операцій, як: побудова образу кінцевого результату її діяльності; складання плану поведінки за різних обставин; створення образів-замінників предметів діяльності; створення образів вигаданих об'єктів. [5]

Творча уява - це складний психологічний процес і не може виникати на порожньому місці. Дитина не народжується фантазером, її здібність вигадувати базується на розвиткові уяви, тобто створення нових образів на матеріалі минулого сприйняття. Для того, щоб почати фантазувати, дитина повинна отримати знання, відчуття і зберегти їх у пам'яті. Чим більше цих знань, тим багатше досвід людини і тим більше можливостей для комбінації різних образів.

Важливою складовою художньо-творчого процесу є творче мислення. Це активна цілеспрямована діяльність, у результаті якої виникає щось нове, оригінальне. Мислення та уява - рівно необхідні складові творчості. Таким чином формується визначення дитячої творчості.

Дитяча творчість - це створення дитиною суб'єктивно нового (значущого для неї) продукту - малюнка, конструкції, гри, оповідання, створення невідомих раніше деталей, що по-новому характеризують створюваний образ: різних варіантів зображень, ситуацій, рухів, характеристик героїв, інших дій; застосування засвоєних раніше способів зображення або засобів виразності у новій ситуації; прояв ініціативи у всьому. Дитяча творчість - це також процес створення образів з казки, оповідання, гри-драматизації під час малювання,

конструювання, пошук у процесі діяльності способів, шляхів розв'язання завдань.

Основними етапами творчого процесу дитини, на думку вчених є виникнення відчуття незрозумілості чогось (поява проблеми); виникнення низки запитань, уточнень; виділення значущих для успішного розв'язання проблеми елементів; усвідомлення, розуміння проблеми; формування гіпотези; пошук і знаходження розв'язку.

В умовах нинішньої дошкільної освіти особливу уваги набувають педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського, який у розвитку здібностей та інтересів учнів важливу роль відводив педагогу: "Важко переоцінити роль особистості педагога, його духовного обличчя в пробудженні і розвитку творчих здібностей, нахилів, талантів дитини".

Справжній вчитель не може жити без творчості. Тільки творчий вчитель може розвинути здібності, можливості у дітей. Василь Олександрович виділяє такі якості педагога, які дозволяють виявити творчий потенціал дитини:

-·спрямованість та формування творчої особистості дитини;

-·педагогічний такт;

-·здатність до співчуття, співпереживання, вміння поставити себе на місце іншого;

-·вміння розвинути дитячу уяву;

-·аптистизм (вміння миттєво перетворюватися в нові образи);

-·вміння ставити цікаві парадоксальні запитання, створювати проблемні ситуації;

-·вміння збуджувати питання дітей;

-·наявність почуття гумору.

Необхідна риса педагога - оригінальність, безпосередність особистісного бачення світу, віра у вигадку, вміння дивитися на світ очима дитини. Зберегти в собі дитячу безпосередність - це щаслива умова для педагогічного мистецтва.

Справжнього педагога характеризує постійний пошук оптимальних дидактичних, виховних, методичних та педагогічних рішень. Творчість педагога проявляється також в ефективному застосуванні набутого ким-небудь досвіду в нових умовах, у вдосконаленні раціоналізації, модернізації відомого відповідно до нових завдань в гнучкості при виконанні запланованого в непередбачених ситуаціях, вдалій імпровізації як на основі точного знання і компетентного розрахунку, так і високорозвиненої інтуїції; в умінні фантазувати, бачити близьку і далеку перспективи в роботі; трансформувати рекомендації методичного посібника.

Педагогічна діяльність - процес постійної творчості. Але на відміну від творчості в інших сферах (наука, техніка, мистецтво) творчість педагога має справу з розвитком особистості. Звичайно, педагог, який творчо працює, а тим більше педагог-новатор, створює свою педагогічну систему, яка за конкретних умов є способом отримання найкращого результату.

Вихователь нового типу не просто навчає, розвиває та виховує, він формує світосприйняття й світорозуміння, світогляд і волю, ідеали, поняття моральності та краси, формує духовно-інтелектуальну творчу особистість, адаптовану до нових умов, різнобічно розвинену, соціально зрілу, яка успішно засвоює ціннісно-нормативний досвід попередніх поколінь, виробляючи свій власний досвід, діяльності, творчості, спілкування.

Творчість і діяльність педагога характеризуються різними рівнями:

Рівень елементарної взаємодії з групою: вихователь використовує зворотній зв'язок, коригує свій впливає за його результатами, він не діє за досвідом інших вихователів.

Рівень оптимізації діяльності на заняттях, починаючи з його планування, коли творчість проявляється у вдалому виборі й доречному компонуванні вже відомого вихователю змісту, методів і форм навчання.

Евристичний, коли вихователь використовує творчі можливості безпосереднього спілкування з дітьми.

Вищий рівень творчості вихователя, який характеризується його певною самостійністю, використання готових прийомів, але в які вкладається особистісний початок, тому вони відповідають його творчій індивідуальності, особливостям виховання, конкретному рівню розвитку групи.

Висновки. Отже, дошкільне дитинство створює особливо сприятливі умови для формування творчих здібностей. У дитини дошкільного віку проявляються як загальні, так і спеціальні здібності, що мають спільну основу, а саме певний рівень розвитку пізнавальних процесів, технічних умінь, а також емоційної чутливості й сприйнятливості. Роль педагога – створити таке середовище, яке б сприяло розвитку усіх складових процесу творчості. Розвиток творчої особистості дошкільника – одне з пріоритетних завдань дошкільної освітньої установи. Отже, навчально-виховний процес повинен бути орієнтований на стимулювання творчості і формування творчої активності дитини, це можливо в результаті виконання певних умов. Однією з таких умов є організація розвиваючого середовища, тобто сукупності просторів, відкритих для дії особи, для становлення особливої субкультури, в яких педагоги можуть відповідати на активність дітей власною активністю, розвиваючи, таким чином, творчу особистість дошкільника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. - К.: ред. журн. "Дошкільне виховання", 1999. - 70 с.

2. Барташнікова І.Я. Барташніков О.О. Вчися граючи: Тренування інтелекту. Гра і тести для дітей 5-7 років / Барташнікова І.Я., Барташніков О.О. Харків 1997. 412 с.

3. Виготський Л.М. Уява і творчість у дошкільному віці / Виготський Л.М. СПб., 1997. 92 с.

4. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні: Наук. метод. посібник / Наук. ред. О.Л. Кононко. К.: Ред. журн. "Дошкільне виховання, 2003. С.143-145.

5. Кульчицька Є. І., Чорна Л. Г. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей / Є.І. Кульчицька, Л.Г. Чорна // Обдарована дитина. 2003. №4. С.13-28; 2003. №5. С.42-50

6. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности / Валентин Моляко // Обдарована дитина. 2002. № 4.

ІНСТИТУЦІЙНІ ОГЛЯДИ ПРОЦЕСІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ШВЕЦІЇ

Цюк Оксана Андріївна
канд. пед. н.
кафедра іноземних мов
Національний університет “Львівська політехніка”
м. Львів, Україна

Вступ. Система забезпечення якості вищої освіти Швеції складається з наступних чотирьох складових:

1) інституційні огляди процесів забезпечення якості ЗВО;

2) оцінювання освітніх програм;

3) оцінювання заявок на отримання повноважень на присвоєння наукових ступенів;

4) тематичні оцінювання.

Мета - проаналізувати інституційні огляди процесів забезпечення якості ЗВО Швеції.

Інституційні огляди процесів забезпечення якості ЗВО Швеції мають на меті підтвердити, що процеси забезпечення якості створюють якісні курси й програми та сприяють підвищенню якості ЗВО.

Основою для інституційного огляду процесів забезпечення якості ЗВО Швеції є самооцінка ЗВО, звіт студента, співбесіди, відвідування сайту, аудиторські маршрути та інша інформація(2). Більш ґрунтовно їх характеристику подано нами у таблиці 1.

Весь оцінювальний матеріал для огляду повинен бути співставлений та систематизований. Висновок панелі оцінювання щодо відповідності ЗВО критеріям оцінюваних напрямів та перспектив є результатом звіту, який слугує основою для прийняття рішення Органу. Перед остаточним рішенням Органу попереднє рішення панелі оцінювання буде скеровано до ЗВО для розгляду.

Таблиця 1

Інституційні огляди процесів забезпечення якості ЗВО Швеції

Самооцінка ЗВО	ЗВО пропонують описати, проаналізувати та оцінити систематичність заходів, які проводяться для забезпечення відповідності критеріям оцінювання у різних аспектах та перспективах.
Колегіальний звіт студентів	Місцева студентська спілка має можливість подати письмову заяву, відому як студентський звіт, в якому висловлює свою думку щодо забезпечення якості роботи у ЗВО.
Відвідування сайту експертами (assessors)	*У процесі оцінювання передбачено обов'язкове відвідування сайту експертами двічі.* − Мета першого візиту –дати експертам можливість задати питання на основі запропонованої самооцінки ЗВО; визначити сфери фокусування, на які панель оцінювання буде опиратися під час другого візиту експертів до ЗВО. Представники ЗВО, студенти та будь-які представники професійної діяльності, з якими ЗВО співпрацює, візьмуть участь у співбесідах. Представники ЗВО та аналітичний експертний комітет, аналітик з Органу та керівник панелі оцінювання аналізують зміст сайту і розглядають типи документації, яку ЗВО повинен надати для кожного аудиту. − Мета другого візиту − через визначені аудиторські маршрути, перевірити систематичність заходів з метою покращення якості роботи та забезпечення високої якості навчальної діяльності. Експерти панелі оцінювання можуть взяти інтерв'ю у керівництва ЗВО, викладачів, студентів та будь-яких інших груп персоналу та випускників.
Аудиторські маршрути	З метою вивчення ефективності процесів забезпечення якості практичної діяльності, експерти вивчають один або декілька аспектів. Особливим об'єктом уваги є процеси забезпечення якості, пов'язані з критеріями оцінки та перспективою використання результатів оцінювання. Щоб проаналізувати дієвість процесів забезпечення якості, оцінювання починається від загальної організації на рівні ЗВО до середовища, яке може складатися з одного або декількох курсів і програм (предметна галузь, програма) або інших типів середовищ, наприклад, бібліотека.
Інший оцінювальний матеріал	Перед оглядом Орган визначає показники для ЗВО, що стосуються аспектів, які слід вивчати. Ці дані можуть бути результатами попередніх перевірок інспекцій, оцінкою програми та національною статистикою, що показують успішність студентів, а також ілюструють ЗВО з національної точки зору.

Загальне оцінювання процесів забезпечення якості ЗВО Швеції передбачає визначення трьох рівнів, зміст яких подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Рівні оцінювання процесів забезпечення якості ЗВО Швеції

Затверджені процеси забезпечення якості	Затверджені процеси забезпечення якості із застереженнями	Процеси забезпечення якості, що переглядаються
Процеси забезпечення якості ЗВО добре описані, чітко аргументовані та добре функціонують на практиці. Вони є систематичними та ефективними на всіх рівнях ЗВО, від рівня керівництва університету до рівня кафедри. Усі галузі знань оцінюються задовільно.	Процеси забезпечення якості ЗВО досить добре описані, чітко аргументовані та добре функціонують на практиці. У рішенні з'ясовується, які сфери оцінювання не є задовільними, які заходи ЗВО слід здійснювати і вживати для їх усунення упродовж певного періоду часу. Панель оцінювання вважає, що ЗВО може виправити недоліки впродовж двох років.	Існує декілька суттєвих недоліків у процесах забезпечення якості ЗВО щодо того, як вони описуються, аргументуються та наскільки вони функціонують на практиці. Панель оцінювання вважає, що ЗВО не може виправити недоліки впродовж одного року. Орган уточнює, що процеси забезпечення якості ЗВО слід переглянути ще раз у повному обсязі.

Згідно з даними офіційного сайту Органу, у разі затверджених процесів забезпечення якості Орган наголошує, щоб усі ЗВО (в тому числі і ті, які отримали схвалення за свою роботу із забезпечення якості), проводили подальші заходи для підтвердження чи покращення якості, що включають діалогові зустрічі, опитування та конференції. У разі затверджених процесів забезпечення якості із застереженнями, Орган призначає панель оцінювання, яка стежить за дієвістю запропонованих заходів. Інтернет-інтерв'ю та відвідування сайтів включаються до подальшого спостереження за необхідності. Якщо подальший огляд призведе до позитивної оцінки, процеси забезпечення якості ЗВО у повному обсязі будуть затверджені Органом. Якщо ЗВО і далі не відповідає критеріям оцінювання під час подальшого огляду, після закінчення періоду, погодженого Органом та ЗВО, буде проведено

додатковий наступний огляд після виявлення конеретних недоліків. У випадку процесів забезпечення якості, що переглядаються, новий, повний огляд процесів забезпечення якості ЗВО буде проведено через два роки після прийняття рішення Органу. Для огляду самооцінювальної та іншої документації буде призначена панель оцінювання. Інтернет-інтерв'ю та відвідування сайту включені в новий огляд. Якщо результати огляду отримають позитивну оцінку, процеси забезпечення якості ЗВО Швеції у повному обсязі будуть затверджені Органом. Якщо процеси забезпечення якості ЗВО все ще переглядаються після нового огляду, подальше спостереження буде здійснено після періоду, погодженого Органом та ЗВО у кожному конкретному випадку. Це також означає, що додаткові програми у ЗВО Швеції можуть оцінюватися представниками Органу (2).

Висновки. Слід визнати, що Орган раніше проводив інспекційні візити до університетів та університетських коледжів. Ці інспекційні візити певною мірою замінюються новим наглядом за ЗВО, але візити зовсім не зникають. Оцінювання якості здійснюється Шведським органом вищої освіти, але разом з тим кожен заклад вищої освіти має певну автономію у періодичності проведення оцінювання, визначення його критеріїв та розподілу фінансів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Social life. (2020). Retrieved from: https://studyinsweden.se/life-in-sweden/social-life/

2. Institutional reviews of the HEIs' quality assurance processes. (2017).Swedish Higher Education Authority (UKÄ). Retrieved from: https://english.uka.se/quality-assurance/institutional-reviews-of-the-heis-quality-assurance-processes.html.

УДК 377

ПРО МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ВІДСОТКИ»

Чернобай Ольга Борисівна,
к.ф.-м.н., доцент
Аніпер Віталій Олегович,
Каневський Роман Віталієвич
здобувач вищої освіти
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь, Україна

Вступ. Мета навчання математики в сучасних умовах очної, дистанційної чи змішаної форми навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та закладах вищої освіти вимагає від вчителя чи викладача грунтовної підготовки до проведення заняття в режимі он-лайн чи оф-лайн. Тема «Відсотки» є однією з базових тем в усьому курсі математики і вимагає від вчителя ретельної підготовки до заняття.

Мета роботи. Розглянути методичні аспекти навчання математики сучасними інтерактивними методами під час навчання учнів темі «Відсотки».

Матеріали та методи. Під час дослідження використовувались матеріали навчальних посібників рекомендованих Міністерством освіти та науки України та інтерактивні методи навчання.

Результати та обговорення. Успішність вивчення оновленого шкільного курсу математики в значній мірі залежить від того, якими засобами та методами проводиться навчання. Досвід показує, що ідеї, висвітлені в діючій програмі та сучасних підручниках, не засвоюються учнями в належному рівні, якщо саме навчання математики не базується на основі збудження пізнавальної активності школярів, а ведеться, як правило, застарілими методами, нехай навіть при досить активній діяльності вчителя, але пасивному спостереженню учнів. Ці підходи вже розглядались і раніше (див. напр. [1]).

В той же час розвиток національної школи України включає в себе удосконалення математичної освіти взагалі так і її окремих розділів.

Основними напрямками удосконалення є оновлення змісту і технології навчання математики та математичних дисциплін.

У програм з математики (див. напр. [2]) відсотковим підрахункам та відсотковому відношенню двох чисел виділено невелику кількість годин при вивченні теми «ВІДНОШЕННЯ І ПРОПОРЦІЇ» у шостому класі. Тому засвоєння учнями необхідних для подальшого використання знань залежить від майстерності вчителя, його вміння поєднувати традиційні та інноваційні методи навчання.

Звернемо увагу на те, що знайомство з відсотками варто почати з історії їх виникнення. Коротке інформаційне повідомлення може виглядати так:

- Відсоткові розрахунки виникли ще в давнину у зв'язку з потребами комерційних операцій (визначення відсоткових грошей капіталу або часу, за яким капітал дає певний прибуток).
- Пізніше відсотками почали послуговуватися, обчислюючи інші величини, які змінюються (зміна кількості населення, родючості землі та ін.).
- У XIX ст. відсотки вже широко вживалися у статистиці та в інших науках, техніці, економіці, хімії, метеорології, сільському господарстві, у виробництві.

У наш час неможливо уявити такої області діяльності людства де не користуються відсотками.

Варто зазначити, що навчання математики має викликати в учнів якомога більше позитивних емоцій, тому пропонуємо методичний аспект знайомства з поняттям відсотка висвітлити у вигляді слайдів, зображених на рис 1,2.

Рис. 1. Поняття відсотків

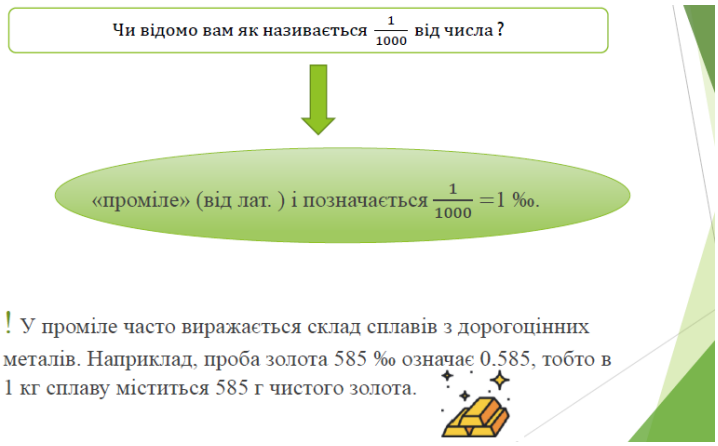

Рис. 2. Поняття відсотків

Відомо, що для подальшого засвоєння відсотків варто удосконалити навички перетворення відсотку у десятковий дріб, звичайних чисел у відсотки, розв'язати три типи основних простіших задач на відсотки: 1) знаходження відсотків даного числа; 2) знаходження числа за даним числом його відсотків; 3) знаходження відсоткового відношення двох чисел.

На цьму етапі пропонуємо сформулювати правила у вигляді алгоритмів.

Алгоритм перетворення звичайного дробу на відсотки може виглядати так:

1) перетворити звичайний дріб на десятковий,

2) десятковий дріб перетворити на відсотки.

3) якщо звичайний дріб не перетворюється на скінченний десятковий, потрібно виконати округлення з необхідною точністю.

Кожну задачу можна розв’язати кількома способами: 1) зведенням до одиниці; 2) зведенням до дробів; 3) способом пропорцій; 4) за допомогою рівнянь; 5) за формулою.

В той же час, необхідно розглянути два типи обернених задач. Згадані задачі можна відпрацювати використовуючи інтерактивні вправи, наприклад, рис.3,4.

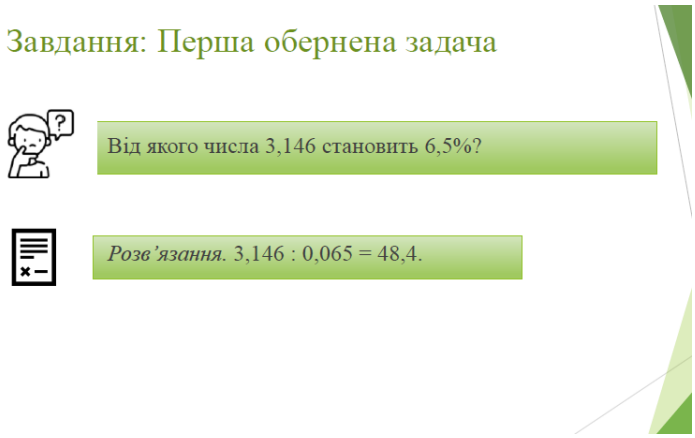

Рис. 3. Інтерактивні вправи

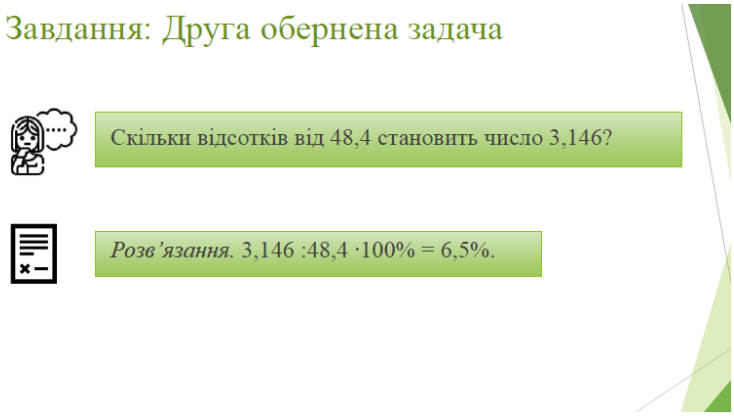

Рис. 4. Інтерактивні вправи

Зауважимо, що вивчення математики у 6 класі здійснюється з переважанням індуктивних міркувань в основному на наочно-інтуїтивному рівні із залученням практичного досвіду учнів і прикладів із оточуючого середовища. Таким прикладом задач на відсотки, пов’язаних з навколишнім світом, історичними та політичними подіями, повсякденним життям можуть бути задачі з податковим змістом (див. напр.[3-5]). Ілюстрація окремих задач може виглядати відповідно до рис.5,6.

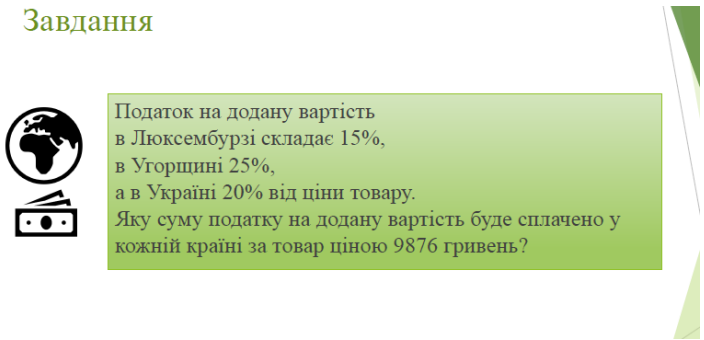

Рис. 5. Задачі з податковим змістом

Рис. 6. Задачі з податковим змістом

Під час вивчення теми «Відсотки» відбувається поступове удосконалення практичних навичок дій з десятковими та звичайними дробами, логічного мислення, зв'язок математики з повсякденним життям. Це готує учнів до ширшого використання засвоєних методів на наступному етапі вивчення математики взагалі, та фінансової грамотності зокрема .

СПИСОК ЛИТЕРАТУРИ

1. Чернобай О.Б. (2020) Про деякі типи пошукових задач. Математична освіта: минуле, сьогодення, майбутнє, до 100-річчя від дня народження О.Ф.Семеновича: монографія/ М.І.Бурда та ін., за заг ред. Н.А.Тарасенкової (сс.102-107) Харків: СГ НТМ "Новий курс", 2020.

2. Математика (2020) Отримано з сайту Міністерства освіти і науки України https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv

3. Чернобай О. Б.(2020)Методичні аспекти навчання фінансової грамотності // European scientific discussions. Abstracts of the 2nd International

scientific and practical conference. Potere della ragione Editore. Rome, Italy. 2020. Pp. 365-369. URL: https://sciconf.com.ua/ii-mezhdunarodnava-nauchno-prakticheskava-konferentsiva-europeanscientific-discussions-26-28-dekabrya-2020-goda-rim-italiva-arhiv/http://ir.nusta.edu.ua/jspui/handle/123456789/6594

4. Чернобай О.Б. (2019). Роль та значення задач з податковим змістом при формуванні громадянської свідомості. Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки (сс. 217-218). Ірпінь: Університет державної фіскальної служби України. http://ir.nusta.edu.ua/bitstream/doc/4281/1/4117_IR.pdf

5. Chernobai, O. (2019). On the use of Algorithms in Teaching Probability Theory. In N. Tarasenkova, *Curent Issues in Ensuring the Quality of Mathematical Education* (pp. 138-154). Budapest: SCASPEE. : https://seanewdim.com/other-publications.html#

6. http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream /123456789/6187/1/6360_IR.pdf

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ВИВЧЕННЯ ГАЛУЗЕВОЇ ЛЕКСИКИ (НАПРЯМ ТУРИЗМ) У ВНЗ

Щербицька Владислава Володимирівна
канд. філол. н.,
доцент кафедри іноземної філології,
перекладу та професійної мовної підготовки
УМСФ

Введение./Introductions. На сьогоднішній день незаперечним є факт того, що туризм є однією з найперспективніших галузей світової економіки. Зростає потреба у забезпеченні туристичної галузі фахивцями, які володіють відповідними вміннями та навичками. Отже, це впливає на формування навчального процесу, в на актуалізацію навчальних програм, матеріалів, навчальних посібників, що мають готувати студентів – майбутніх працівників туристичного бізнесу – до професійного спілкування. Одним із важливих напрямів навчання студентів напряму туризм є вивчення іноземної мови, а саме англійської. Несумнівним є факт, що саме англійська є провідною мовою туризму та однією з найпоширеніших мов світу.

Цель работы./Aim: Вивчення мови у певній сфері потребує від викладача-філолога не тільки глибинних знань мовних явищ, граматики тощо, розуміння термінологічних специфік напряму, але й постійне освоєння і подальше впровадження в учбову практику, наприклад, термінології що є актуальною на певний момент часу.

Материалы и методы./Materials and methods. Мета цієї роботи є ознайомлення з лексичним мінімумом найактуальниших туристичних трендів задля подальшого впровадження матеріалу в учбову практику вивчення мови у напрямі туризм. Матеріалом послугували дослідження державного дослідницького університету Ковентрі в Англії, а саме професора М. Редді [1].

Результаты и обсуждение: Вивчаючи лексику пов’язану з туризмом, необхідно зветнути увагу, що все більше постає питання про вплив туризму на

місцеві громади та природу: «є кілька речей, які потрібно враховувати при аналізі туризму в певному районі чи регіоні: Наскільки корисний вплив на місцеву громаду? Чи достатньо для місцевої громади туризму або ціна, яку вони платять, перевищує вигоди? Чи існують відповідні способи максимізувати вигоди та мінімізувати негативні наслідки туризму? Що можна запровадити для того, щоб туризм не зазнав негативного впливу на місцеве населення?» [2].

З цим виникає необхідність звернути увагу на вивчення наступного концепту “impact” (ВПЛИВ). Адже саме він надає змогу поглянути на туризм з іншої точки зору. Важливим є для вивчення і впровадження у практику словосполучення: positive impact (позитивний вплив), negative impact (негативний вплив). Можливо розглядати вплив туризму на різноманітних рівнях: економічному, культурологічному, соціальному, екологічному. До кожного рівня застосовується певна лексика, наприклад у таблиці далі наведені приклади слів, які студенти мають засвоїти вивчаючи поняття “environmental impact”, “social impact” Розглянемо вивчення цих фразеологізмів на прикладі:

Таблиця 1

Impacts (Впливи)

Вплив	Слова за темою для вивчення	Приклади застосування на практиці
positive impact	**carrying capacity**	Answer the following question: *How can carrying capacity be used to create a positive environmental impact?*
negative impact	commodification	Conduct a short investigation to find out how staged authenticity can directly correlate to the commodification of a destination culture.

Выводы./Conclusions: Таким чином, терміносистема туризму є відкритою, динамічною, постійно оновлюваною системою, яка налічує великий пласт термінів. Очевидно це обумовлене високою мірою популярності такої

галузі людської діяльності, як міжнароднимй туризм, і, в результаті, перетворенням її на вельми розгалужену і перспективну народногосподарську галузь. Зважаючи на те, виникає потреба в навчанні фахівців в галузі туризму, а саме вивченні англійської за спеціальністю. В роботі наголошено на необхідність викладачеві звертати увагу на розвиток та новітні тенденції галузі та вчасно реагувати на це, а саме впроваджувати у навчання нові реалії, терміни тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Impact of tourism [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: (https://www.futurelearn.com/courses/the-impacts-of-tourism/2/steps/955187)
2. Impact of tourism [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.futurelearn.com/courses/the-impacts-of-tourism/2/steps/955188

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК КОМУНІКАЦІЇ ТА КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ НАУКОВОЇ ПРАКТИКИ ЗІ СЛОВЕСНОСТІ

Якименко Наталія Олегівна,
к. пед. н, учитель вищої категорії
Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради
м. Полтава, Україна
Головко Оксана Василівна,
учитель першої категорії
Науковий ліцей №3 Полтавської міської ради
м. Полтава, Україна

Досвід педагогічної практики дає розуміння того, що нині освіта є динамічним середовищем, що постійно змінюється, де запорукою продуктивного розвитку є творчість, реалізація ідей як учнів, так і педагогів-наставників. Період навчання в школі – один із найважливіших етапів соціального становлення особистості, її інтелектуального й громадянського поступу, набутий саме в цей час досвід успіху визначає подальшу долю учня. Актуальний нині компетентнісний підхід реалізується в сучасній освіті поряд із традиційними та інноваційними. Засадничі принципи цих підходів були окреслені в доробку А. Андрєєва, І. Зимньої, А. Хуторського, О. Пометун, О. Овчарук та інших вітчизняних і закордонних дидактів.

Один зі шляхів реалізації компетентнісного підходу в навчанні на уроках словесності – метод науково-дослідницьких проєктів, що дає можливість опанувати кількома компетентностями: спілкування державною та іноземними мовами; інформаційно-цифровою; умінням вчитися впродовж життя; соціальною; громадянською; обізнаністю, самовираженням у сфері культури. Безсумнівно, залучення учнів до проєктної діяльності сприяє становленню їх особистості; розвитку навичок комунікації та критичного мислення; дає відчуття успіху й власної значущості від результатів своєї праці; сприяє формуванню активної, самостійної, ініціативної позиції в навчанні; реалізації

принципу зв'язку навчання з життям. Загальновідомо, що дитина не може бути щасливою, якщо їй нецікаво вчитися.

Переконані, аби зробити дитину щасливою, педагог, насамперед, має допомогти їй відчути «присмак», «смак» і «післясмак» успіху, навчити дітей генерувати ідеї, працювати над їх утіленням, думати, спостерігати, усвідомлювати, що наукова праця може приносити й користь, і насолоду.

У процесі реалізації навчальних проєктів, планування й проведення занять з наукової практики важливо створити ситуацію успіху, що стане запорукою: невимушеної комунікації; можливості робити припущення, розмірковувати; «апробації» власного інтелекту; встановлення об'єктивності чи ірраціональності сказаного; сміливого експериментування. На жаль, недосконала матеріальна база закладів освіти, виклики пандемії ускладнюють роботу вчителів, але далекоглядний і мудрий педагог завжди в пошуку нових форм і методів викладання свого предмета.

Переконані, що цьому сприяють методичні інновації, зокрема й у царині викладання української мови та літератури, зарубіжної літератури, що зреалізовуються через проведення нетрадиційних уроків, добір нестандартних завдань, нетрадиційних форм повторення, закріплення чи перевірки виучуваного матеріалу й, як доводить досвід освітньої діяльності Наукового ліцею №3 м. Полтави, - організації наукової практики.

Отже, мета нашої наукової розвідки – узагальнення й систематизація досвіду реалізації наукових проєктів і проведення наукової практики з української та зарубіжної літератури в 5-х класах Наукового ліцею №3 м. Полтави, як одного зі шляхів формування навичок комунікації та критичного мислення підлітків.

Огляд наукових джерел засвідчує, що питання практики схарактеризоване переважно в розрізі навчальної чи трудової. Підтвердженням цьому є низка нормативних і методичних публікацій, як-от: Гуріної Л., Любич Т. У руслі окресленої теми, цікавими є наукові розвідки І. Большакової, О. Давиденко, Г. Митчик, О. Павловської, В. Соловйової, де схарактеризовано засадничі

принципи впровадження методів технології розвитку критичного мислення учнів на уроках української мови в загальноосвітній школі.

До прикладу Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів, введені в дію Листом МОН № 1/9-61 від 06.02.08 року [1] пропонують орієнтовну тематику й детально роз'яснюють специфіку проведення навчальних екскурсій і навчальної практики.

Відповідно до згаданого нормативного документа зміст і тривалість наукової практики, за аналогією до навчальної практики та навчальних екскурсій, визначаються адміністрацією навчального закладу. Саме спираючись на згадані засадничі принципи й автономію закладу освіти загалом і вчительську ініціативу зокрема, було обрано теми й зреалізовано відповідні проєкти в межах наукової практики в Науковому ліцеї №3 м. Полтави. Наукова практика може бути зорієнтована на реалізацію різних проєктів: дослідницьких, творчих, інформаційних, пригодницьких (за метою); індивідуальних, парних, групових (за кількісним складом). Звісно, для кожного вікового періоду доцільно добирати такі види й теми проєктної діяльності, зміст і форма яких були б релевантними віковим особливостям. Підлітки в 5 класі розпочинають вивчення зарубіжної літератури з теми «Фольклор».

У процесі роботи над малими жанрами фольклору (пареміями) різних народів світу (у тому числі й українського) в процесі аналізу учні відзначають багато схожих за змістом і будовою. Ця ж тема вивчалась п'ятикласниками на уроках української літератури. Так виникла тема наукового дослідження «Художні особливості й жанрові різновиди народних паремій в українській і зарубіжній літературі», що базується на засадах компаративізму й культурної та національної толерантності.

Сутність наукової практики полягає в залученні ліцеїстів до самостійної дослідницької роботи, ознайомленні з методикою проведення наукових розвідок на засадах академічної доброчесності, а досвід наукової роботи сприяє

формуванню критичного мислення, комунікативних навичок, вміння обстоювати власну позицію, аргументувати вибір, приймати усвідомлені самостійні рішення.

Мета наукової практики – формування й розвиток у ліцеїстів навичок самостійної наукової роботи, закріплення та поглиблення отриманих теоретичних знань із навчальних предметів; упровадження інноваційних педагогічних технологій, інтерактивних форм і методів навчання, підвищення конкурентноспроможності як педагога, так і вихованців.

Предметом практики є: напрацювання й поглиблення навичок самостійної наукової роботи ліцеїстів; формування й розширення наукового світогляду підлітків; різноаспектне дослідження теми практики, запропонованої вчителем-тьютором.

Серед завдань наукової практики: поглиблення й систематизація навчального матеріалу, засвоєного ліцеїстами впродовж традиційного навчання; набуття навичок і досвіду дослідження актуальних наукових проблем; підготовка ліцеїстів до свідомого вибору майбутнього фаху, тобто профорієнтаційний вектор наукової практики; інсталювання інноваційних педагогічних технологій в освітнє середовище навчального закладу.

Термін реалізації проєкту – 5 днів. Учні працювали під керівництвом учителів української і зарубіжної літератури, що дало можливість провести широкий і глибокий компаративний аналіз досліджуваного матеріалу. Цей проєкт особливо відрізняється своїм науковим підходом до предмету дослідження та широтою охоплення малих жанрів фольклору в культурі різних народів.

Для реалізації проєкт мав три етапи: підготовчий (ознайомлення з тематичною спрямованістю й особливостями роботи з проєктом; інформування учнів і батьків про тему, мету, очікувані результати проєктної діяльності); основний (поглиблення й систематизація знань учнів щодо паремій, їх жанрових, композиційних особливостей; укладання власної збірки паремій; підготовка мультимедійної презентації про паремії); підсумковий

(презентування власної збірки паремій і мультимедійної продукції на підсумковій зустрічі проєкту; публікація науково-методичної статті в матеріалах наукового форуму).

На першому етапі роботи над науковим проєктом п'ятикласники були ознайомлені з тематичною спрямованістю, особливостями роботи з проєктом та очікуваними результатами проєктної діяльності.

На другому етапі учні поглибили й систематизували свої знання про паремії, їх жанрові і композиційні особливості. У перший день реалізації проєкту підлітки досліджували художню природу й жанрові ознаки прислів'їв та приказок, проводили компаративний аналіз зразків паремій в українській та зарубіжній літературах, укладали збірки цих зразків. Цей вид діяльності не викликав у учнів великих труднощів.

Дещо складніше їм було працювати над будовою прислів'їв та приказок, оскільки п'ятикласники, відповідно до вікових особливостей, не володіють навичками й досвідом такого аналізу. Другого дня учні працювали з текстами привітань і побажань, аналізували їх жанрові особливості, виразно декламували напам'ять, створювали презентації. Третього дня діти досліджували природу виникнення повір'їв і забобон в українській літературі і порівнювали з літературами інших народів. Цей вид роботи був для них новим і достатньо складним.

Під час дослідження був використаний значний матеріал із фольклору багатьох європейських народів. Досліджувані паремії були систематизовані за темами: «Різдво», «Обряди», «Предмети домашнього вжитку», «Число 13», «Тварини»(павук, чорна кішка, собака). Четвертого дня учні працювали з дитячою пареміографією в українській та зарубіжній літературі: у відібраних зразках лічилок і скоромовок віднаходили художні тропи, декламували лічилки й скоромовки українською, російською, англійською та німецькою мовами.

Підбиттям підсумків попередньої роботи став п'ятий день, коли юні дослідники працювали над текстом повісті Миколи Гоголя «Ніч перед Різдвом» (чергова паралель між українською і зарубіжною літературами): знайомилися зі

змістом твору, віднаходили в ньому зразки вище зазначених паремій, представляли свої роботи у мультимедійних презентаціях і збірках самостійно укладених малих жанрів фольклору. Під час практичної роботи учні з цікавістю відзначали, як майстерно автор використовує в тексті твору раніше розглянуті паремії, вплітає їх у свою розповідь, органічно поєднуючи з сюжетом.

Отже, актуальність розроблення системи заходів щодо організації та проведення наукової практики, як засобу формування ключових компетентностей загалом і критичного мислення зокрема, полягає в цілісному інтегрованому процесі усвідомлення педагогами й учнями диференційованих завдань і переходу від репродуктивного до аналітичного, критичного мислення, набуття пізнавальних, особистісних, самоосвітніх, соціальних, компетентностей, навичок самоменеджменту й тайм-менеджменту.

Зацитуємо П. Фачоне, який критичне мислення і критичного мислителя потрактовує як «цілеспрямовану, саморегулювальну систему суджень, що застосовуються для інтерпретації, аналізу, оцінювання й формулювання висновків, а також для пояснення доказових, концептуальних, методологічних, критеріологічних або контекстуальних розмірковувань, на яких сама система суджень ґрунтується.

Критичне мислення важливе як інструмент для дослідження. Ідеальний критичний мислитель тямущий, добре інформований, розумно довірливий, неупереджений, гнучкий, справедливий в оцінках, чесно визнає власні слабкості, розсудливий при прийнятті рішень, готовий переглянути свою точку зору, має чітке уявлення про предмет, спокійний у складних ситуаціях, наполегливий у пошуках потрібної інформації, розумний у виборі критеріїв, спрямований на пізнання й отримання результатів, які настільки є точними, наскільки цього потребують обставини і предмет дослідження» [3] – тобто налаштований на продуктивну комунікацію, вміє вести як монолог, так і діалог чи полілог.

Учені виділяють такі принципи розвитку вміння мислити критично [2]: інформаційної насиченості навчального і практичного матеріалу; соціальної

обумовленості предмета осмислення; комунікативності в процесі осмислення проблеми та її обговорення; проблемності змісту матеріалу; мотивації і потреби набувати знання; науковості, істинності й доступності інформації; спадковості навчання мислити [2].

Розуміння сутності процесу формування навичок комунікації та критичного мислення в процесі наукової практики підлітків передбачає застосування низки методів: структурований огляд, знаємо – хочемо дізнатися – дізналися, читання в парах, узагальнення в парах, лінія цінностей, «мозковий штурм», дошка запитань, пошук запитань, спрямоване читання, «Акваріум», «Павутинка дискусій», «М-схема» та ін.

Узагальнюючи, додатково наголосимо на потенціалі компаративного підходу в процесі викладання української та зарубіжної літератури. На наш погляд, симбіотична єдність словесного мистецтва різних народів вдало підкреслена й логічно зреалізована в руслі тематичної спрямованості авторського проєкту, розробленого для наукової практики учнів 5-х класів.

Отже, застосування методів технології розвитку критичного мислення під час наукової практики позитивно впливає на вдосконалення мисленнєвих і мовленнєвих навичок підлітків, розвиває творчі здібності, уміння оперувати мовними категоріями, чітко й логічно вибудовувати висловлювання (усно чи письмово) відповідно до комунікативної ситуації та епізоду спілкування. Резюмуємо, що проєктна робота є однією з найбільш ефективних форм розвитку комунікативних навичок і критичного мислення підлітків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу під час проведення навчальних екскурсій та навчальної практики учнів загальноосвітніх навчальних закладів Листом МОН № 1/9-61 від 06.02.08 року URL:https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/2617/(дата звернення: 05.01.2021).

2. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Д. Макінстер; наук. ред. і передм. О. І. Пометун. К. : Плеяди, 2006. 220 с.

3. Фачоне П. Критическое мышление : отчёт об экспертном консенсусе в отношении образовательного оценивания и обученияURL:http://evolkov.net/critic.think/basics/delphi.report.html(дата звернення: 05.01.2021).

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ТВОРЧІСТЬ С. Ю. КУРГАНОВА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Копилов Сергій Олегович,
к.філол. н.,
ст. наук. співр.,
Інститут психології
ім. Г.С. Костюка НАПН України,
м. Київ, Україна

Вступ. …Раптово пішов з життя Сергій Юрійович Курганов. Декілька поколінь освітян в Україні й поза її межами починаючи з 70 - 80-х рр. знають його як визначного педагога-новатора, що обстоював, ненастанно розвивав та власним прикладом втілював наріжну для сучасної педагогіки ідею *навчального діалогу.* Вибуховий вплив на педагогічні пошуки українських та російських учителів зчинила його перша книга, що вийшла за доби перебудови, – «Дитина і дорослий у навчальному діалозі» [**4**]. У ній власні практичні шукання, що призвели до створення особливої форми уроку-діалогу, унікальним чином поєдналися з філософією діалогу культур В.С.Біблера.

З цієї зустрічі філософії освіти з новаторською педагогічною практикою постав - завдяки співпраці дедалі ширшого кола філософів, знаних науковців з різних галузей, учителів - інноваційний освітній напрям Школи діалогу культур (ШДК), розробка й спроби втілення якої тривають понад 35 років. І протягом усього цього часу непересічна, складна постать Сергія Курганова залишалася у центрі цього руху, у вирі ідей, суперечок, успіхів, зривів... І хоча він не раз наголошував, що не прагне *цілісного,* повномасштабного інституційного втілення цієї моделі, але, мабуть, як ніхто може бути названий *Вчителем ШДК.*

Мета роботи. Однак творчість Курганова не вкладається і в ці рамки: чекає належного вивчення й оцінки його доробок як непересічного

культуролога, філолога, психолога, зрештою як *майстра слова* у найрізноманітніших жанрах. І чи не найкращий спосіб віддати йому шану - осмислення того, яким чином усі ці шукання перебувають на вістрі проблем сучасної (нової?) української школи, провокують нові роздуми, дискусії, експерименти.

Матеріали та методи. Передусім, на наше переконання, наріжною для сучасної шкільної педагогіки – і досі далекою від реалізації! – є *мета,* проголошена у вищезгаданій книзі: побудова освітнього процесу, у якому «засвоєння знань було б не «магнітофонним» відтворенням понять, прийомів, способів мислення, а формою розвитку о с о б и с т і с н о г о, індивідуально-неповторного мислення кожного учня» [**4,** с.5]. Стати середовищем, у якому мислення дійсно формувалося б як *особистісне*, а особистість постала передусім суб'єктом «мислення як творчості», якщо згадати назву однієї з найвідоміших книг В.С. Біблера [1], – такою є вимога часу до школи. Теоретичні та практичні пошуки світової педагогіки XX – XXI ст. свідчать (часом «від зворотнього»!), що альтернативою цьому є лише зростаюче відставання панівних форм «шкільності» від стрімких змін у світі. Освіта нині програє «біг наввипередки з катастрофою» (Е.Тоффлер), не «вміщуючи» полікультурність, суперечливість, «ґрунтовну невизначеність» нашої кризової доби.

Відтак засновники діалого-культурологічного підходу усвідомили, що численні спроби «скоригувати» загальну конструкцію традиційної школи, витворену Я.А. Коменським, лише загострюють цю колізію. Це почасти стосується й такої потужної парадигми, як розвивальна освіта, яка, рішуче проголосивши навчання *мисленню,* багато в чому доводить до граничного розвитку – тобто до меж ефективності - принципи й засоби новочасної, «гносеологічно» орієнтованої школи. Перегляду, трансформації підлягають і *зміст* освіти, і *спосіб* становлення й розвитку цього змісту, і *організаційні форми* діяльності вчителя, учня, всього освітнього закладу. Це засвідчили вже перші спроби Курганова та його однодумців частково «діалогізувати» зміст

традиційних та розвивальних програм, виявляючи в ньому – часто з «подачі» самих учнів – глибокі проблеми й суперечності та зробивши їх предметом вільного обговорення у класі: «Я намагався, працюючи у традиційній школі чи у школі розвивального навчання, знаходити на уроках математики чи літератури ті точки, у яких дитина чи дорослий ставить питання, що проблематизують засади знань, засвоюваних дитиною на уроці. В цих точках звичайний шкільный урок чи урок розвивального навчання переходить у нову форму, ще невідому у педагогиці — переходить у навчальний диалог» [**3**]. Виявилося, що вільний діалог *руйнує* «урок» (принаймні у звичайному розумінні) - сягає за його межі, розгалужується, тяжіє до нескінченності, потребуючи якихось нових форм і регламенту.

То що ж: *або* рівноправне діалогічне спілкування у навчальній групі, *або* урок (що «тягне» за собою класно-урочну систему, а далі - всю будови школи панівного типу)? Однак вся діяльність Сергія Курганова була утриманням саме ідеї *уроку-діалогу,* – розвитком, «випробовуванням на міцність», переосмисленням цього осередка освітнього процесу, - а відтак і пошуком суперечливого сполучення *школи* і *діалогу культур*. Щоправда, останніми роками він схилявся до творення «не-школи» - до радикального заперечення всіх досі існуючих форм «шкільності» (або й навчання взагалі) заради вільного пошуку нових форм спілкування дитини з дорослим. Та, знаючи його, слід гадати, що, якби його творчий шлях тривав, цей поворот був би не останнім...

Природно, вищезгадане надзавдання перетворення всього устрою школи як морально застарілого одразу викликало і нині викликає безліч сумнівів і заперечень. Чи варто «ламати» весь устрій шкільного життя, щоб замінити його новою будовою (власне, якою?)? І чи не слід у будь-якому разі починати формування *мислення як діалогу культур* «ізсередини» панівного типу освіти, в окремих її «ділянках»? Власне, так реально розгорталася праця всіх педагогів-новаторів 70 – 90-х рр.; так спонтанно - але, звісно, невипадково, у відповідь на вимоги часу! - виникав і урок-діалог Курганова (докладніше про це див. [**3**]). Проте і ті з цих починань, які дійсно розвинулися у *школи* нового типу, посівши

стале обмежене місце в освітньому просторі, і ті, що залишилися поодинокими «проривами» унікальних особистостей (звісно, вплинувши на педагогічну спільноту), не призвели до перетворення системи в цілому. І досвід учителів–діалогістів, зокрема й багатолітня праця Курганова у різних школах, на нашу думку, драматично демонструє утопічність надії на поступову трансформацію лише «знизу» - шляхом поширення експериментів з окремих класів на заклад у цілому і далі. «Місцева ініціатива» - якщо не згасає - найчастіше капсулюється й далі ізольовано розвивається в окремій школі чи декількох школах.

Однак не здійснився й інший шлях розбудови Школи діалогу культур – створення «з нуля» окремого закладу, від початку орієнтованого на цілісне втілення цієї моделі. І справа не лише в організаційних та фінансових проблемах, - і за доби перебудови, коли керівники освіти толерували чи навіть сприяли інноваційним пошукам, і пізніше, з розвитком начебто «вільної» приватної освіти. Не менш або навіть більш суттєвими виявилися опір *самої конструкції* традиційної школи та *внутрішні* труднощі самої психолого-педагогічної концепції, розроблюваної В.С. Біблером, науковцями групи «АРХЕ», освітянами України та Росії, – проблеми її наукової обґрунтованості, повноти, «самоузгодженості» - та, головне, питання *технології* її реалізації. Їх гостроту засвідчила назва книги, що підводила перші підсумки розвитку теорії та практики ШДК, – «Школа діалогу культур. Ідеї. Досвід. Проблеми» [**6**]. І С.Ю. Курганов вів перед у постановці та розв’язанні цих питань, які варто розглянути докладніше, – адже вони так чи інакше стоять перед усією українською (та й світовою) школою.

Результати та обговорення. Передусім це загальне питання, як можлива «проекція» *внутрішньої діалогічності»* сучасної науки й культури в цілому, притаманного їм напруженого сперечання щодо *засад* людського й світового буття (див. [1; 2]) на логіку й психологію становлення сучасного малюка – підлітка – юнака. Відтак необхідні розробка і перевірка двох наріжних культурологічних та психологічних «припущень» ШДК, висунутих В.С. Біблером і психологами-діалогістами. По-перше, це думка, що момент початку

шкільної освіти співпадає з віковою кризою 6-7-го років життя, котра тут розуміється як криза психологічно-вікової домінанти (провідного настановлення) *свідомості* й переддень формування нової домінанти *мислення.* Дитині цього віку спонтанно властиві «розмивання» засвоєних раніше уявлень, запитування, здивування перед численними «загадками» світу. І це суголосне «сумнівові в основах», оберненню думки на елементарні (?) поняття та твердження, властивому науково-теоретичній, філософській, етичній, мистецькій думці XX –XXI ст. [2;7]. Відтак найглибші проблеми сучасного життя та культури дивним і водночас природним чином зближуються з «наївними» питаннями й вигадками школярів-початківців, найчастіше ігнорованими традиційною школою.

Припущення про актуальність формування домінанти мислення (як основи подальшого розвитку особистості), конкретизоване в ідеї утворення *точок подиву,* дозволяє розв'язати ледве не найболючішу для сучасної школи проблему *сталої змістової мотивації* учіння. Експерименти Курганова та його однодумців показали, що становлення й поглиблення таких сталих «аттракторів» мисленнєвої уваги - загадок слова, числа, предмета природи, твору культури тощо – забезпечує розвиток стійкого пізнавального інтересу дітей до предмету навчання, зростання учіннєвої активності та актуалізацію інтелектуальних здібностей. Водночас праця з 6-літніми першокласниками засвідчила, що прояви природної зацікавленості світом у них часто притлумлюються спілкуванням у родині, навчанням у дитсадку тощо. Отже, усталення й усвідомлення настановлення на мислення вимагає цілеспрямованих зусиль учителя-діалогіста зі створення стимулюючого середовища. При цьому Курганов вважає сенситивним періодом для цього саме 7-літній вік; натомість для шестиліток, ще не готових безпосередньо утворювати й розгортати точок подиву, перший рік навчання має бути свого роду пропедевтичним [5]. Водночас після 7 років можливості формування пізнавальної мотивації знижуються, що підтверджується й іншими дослідженнями.

Друге базове психолого-педагогічне припущення концепції ШДК, конкретизація й перевірка якого є критично значущою для сучасної школи, - певний «паралелізм» між *віковими етапами розвитку* дитини та суттєво відмінними *історичними способами мислення*, світосприймання у межах європейської культури – архаїко-міфологічним, античним, середньовічним, новочасним, сучасним (XX – XXI ст.). [6]. Це методологічний орієнтир для розв'язання ще однієї важкої проблеми – приведення форм та змісту освітнього процесу у відповідність із психологічними особливостями молодшого шкільного, підліткового та юнацького віку. Модель ШДК розглядає ці періоди як окремі «епохи» життя дитини з властивими їм особливими способами розуміння й діяльності, що мають бути як такі ампліфіковані (О.В. Запорожець) та *закріплені* у свідомості особистості на все життя як учасники її *внутрішнього розумового діалогу.* Це відбувається у навчальному діалозі, спрямованому на свідоме й послідовне опанування формами світорозуміння вищезгаданих культур, втіленими передусім у відповідних *творах* (текстах). У цьому, за задумом, і полягає сенс основного - власне культурооріентованого - циклу ШДК. Окремим гострим питанням є *способи переходу* від етапу усталення точок подиву до систематичного опанування сенсами й формами античної, середньовічної, новочасної культур, а також від однієї культури до іншої.

Досвід та наукові розвідки Курганова є і в цьому плані вельми продуктивними, виявивши, що у запитаннях та ідеях, продукованих школярами у навчальному діалозі, постійно «виринають» (вираз В.Ф. Литовського) суттєві риси міфологічного, «ейдетичного» (античність), «упричетнюючого» (середньовіччя), новочасного способів мислення [4;6]. Це дає підстави поступово залучати до обговорення «загадок» числа, слова тощо твори відповідних культур, їх предметні *задачі*. Особливо продуктивною була «зустріч» з античними текстами; за думкою теоретиків та практиків ШДК, «античний» цикл в експериментах Курганова пророблений найбільш ґрунтовно й цілісно. Однак проблема «міжкультурних» переходів, що почасти співпадають у часі з кризовими фазами вікового розвитку, постала в цих

експериментах вельми наочно. Зокрема, з підлітковим віком пов'язані суттєві труднощі у праці Курганова та інших учителів-діалогістів (як і у «звичайній» школі!) – переривання експериментів, вимушений відхід від завдань ШДК тощо. Це один з головних викликів для теорії та практики діалого-культуроорієнтованої освіти.

Висновки. Звичайно, тут стисло розглянуто лише деякі аспекти актуальності філософії та практики Школи діалогу культур, її суперечливих та складних пошуків, що яскраво, драматично втілилися в особистості Сергія Курганова. На наше переконання, більш глибоке опанування його творчого спадку, зростання його впливу на освітянську спільноту ще попереду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Библер, В.С. (1979). Мышление как творчество. (Введение в логику мысленного диалога). Москва: Политиздат.
2. Библер, В.С. (1990). *От наукоучения – к логике культуры. (Два философских введения в XXI век).* Москва: Политиздат.
3. Курганов, С.Ю. , Литовский, В.Ф. *Диалог о школе диалога культур.* Режим доступу: http://www.culturedialogue.org/drupal/ru/node/2825

Подано 07/18/2010

4. Курганов, С.Ю. (1989). *Ребенок и взрослый в учебном диалоге.* Москва: Просвещение.
5. Курганов, С. (2009). Шестилетние первоклассники. *Детский сад со всех сторон, 34 – 35* (262 – 263).
6. (1993). *Школа диалога культур. Идеи. Опыт. Проблемы.* В.С. Библер (Ред.). Кемерово: АЛЕФ.
7. (1993) *Школа диалога культур. Основы программы.* В.С. Библер (Ред.). Кемерово: АЛЕФ.

ИСТОЧНИК СИЛ ДЛЯ УСТАВШЕЙ МАМЫ

Литвинова Инна
Доцент кафедри психологии
Харьковский институт ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
г.Харьков, Украина
Кизименко Наталья
Студент
Харьковский институт ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
г.Харьков, Украина

Кто такой счастливый человек? Что такое счастье? Все люди вкладывают в эти слова разное значение.

В погоне за счастьем, иногда мы себя теряем. Чтобы быть и ощущать себя счастливым, необходимо быть наполненным. Что такое наполненность? И как себя наполнить? Рассмотрим в этой статье.

«Сначала наполни себя, тогда ты сможешь дать другим» св. Августин

Источник сил для мамы, состоит из 4-х сосудов:

Тело, Сердце, Разум, Душа (рис.1).

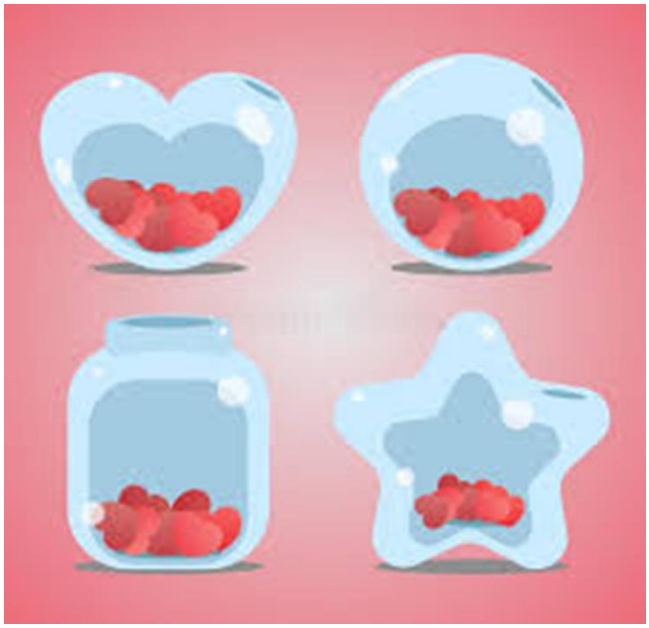

Рис.1 Сосуды для наполнения сил, уставшей мамы

Чтобы быть в гармонии, сосуды должны быть наполненными:

ТЕЛО - В этом сосуде находится наше здоровье и красота;

СЕРДЦЕ – это сосуд с нашими эмоциями и связями с другими людьми;

РАЗУМ– этот сосуд наполняется личным ростом, самореализацией и профессиональным развитием;

ДУША – в этом сосуде находится наша духовная жизнь, это и общение с богом и моральные ценности, традиции, призвание и предназначение, творчество. У каждого свое.

Практическое задание: Оцениваем свою наполненность:

Оцените наполненность каждого сосуда, по 10- бальной шкале, где - 0 это пустой сосуд, а 10 – идеально полный. В каком состоянии вы находитесь на данный момент.

1. Тело (здоровье и красота)
2. Сердце (эмоции и отношения)
3. Разум (умственное развитие и рост)
4. Душа (духовная жизнь)

Что вам нужно, чтобы заботиться о своем теле, сердце, душе и разуме на все 10 баллов.

Что же делать если колесо, не колесо:

ТЕЛО:

Сон, полноценный

Режим питания, стакан воды утром натощак

Зарядка каждый день, самомассаж

Бодрый душ или ванна

Маски для лица и тела, изготовленные самостоятельно

Прогулка

Походы к доктору на регулярное обследование.

СЕРДЦЕ

Определить «языки любви» своих родных

По итогам определения: применять на деле.

Устраивать вечера для двоих с супругом

Путешествия всей семьей

РАЗУМ

Повышение квалификации: курсы, лекции и т.д.

Чтение литературы: художественной

развивающей

по воспитанию детей и др.

Анализ своих возможностей, определения своего призвания.

ДУША:

Сделать свой дом уютным

Составить план культурных мероприятий семьи

Составить список книг к прочтению

Составить список фильмов для просмотра семьей

Вести дневник

Ходить в храм.

Это только малая часть рекомендаций, которые смогут помочь наполнить свои сосуды. Главное иметь желание — это делать.

И помнить всегда, наполненная жизненной энергией женщина живет в гармонии с собой и миром.

ПРОБЛЕМА ПРОЯВЛЕНИЯ НЕВРОТИЧЕСКИХ РЕАКЦИЙ В МЛАДШЕМ ШКОЛЬНОМ ВОЗРАСТЕ

Попрядухина Наталья Григорьевна,
к.психол.н., доцент
Орский гуманитарно-технологический
институт (филиал) ОГУ
г. Орск, Россия

Введение./Introductions. Среди основных психолого-педагогических вопросов современного общества одной из самых острых стала проблема эмоционального состояния и развития детей младшего школьного возраста. Огромный интерес данная проблема представляет не только для специалистов в области детской неврологии и психологии, но для родителей, педагогов-психологов и педагогов общеобразовательных школ и дополнительного образования. Этот интерес обусловлен тем, в школах повсеместно введено инклюзивное образование, а также тем, что с каждым годом увеличивается число обучающихся, имеющих медицинский диагноз нервно-психологического характера. В настоящее время, невротические и неврозоподобные состояния наблюдаются примерно у 63 обучающихся из 1000. Согласно статистике , представленной институтом социально-политических исследований РАН, в России стойкие психические расстройства наблюдаются у 5-15 % детей.

Неврозы относятся к той категории заболеваний, которые могут стать приобретенными абсолютно в любом возрасте, любым ребенком. В специальных медицинских и психологических исследованиях отечественных ученых, посвященных проблеме детских неврозов, рассматриваются невротические заболевания и состояния, которые являются ответной реакцией детей на сверхсильный раздражитель (например, испуг), а также с астено–невротическими реакциями, возникающие у детей на фоне ослабленного психосоматического состояния организма. Согласно исследованиям отечественных психологов обычные детские страхи (например, страх темноты

и одиночества), при определенных психолого-педагогических и социальных условиях могут приобрести невротический характер. Как известно, поступление ребенка в школу сопряжено со сменой социальной ситуации развития, что может стать причиной формирования невротических реакций у младшего школьника. Психоневрологи отмечают, что невротические реакции обучающихся начальной школы очень часто сопровождаются функциональными нарушениями ЦПС: частым морганием, тиками, заиканием, ночными кошмарами, энурезом, энкопрезом.

Цель работы./Aim. Теоретический анализ специальной литературы по проблеме определения понятия неврозы позволил нам выделить различные подходы в его трактовке. Так зарубежные исследования в рамках классического психоанализа, определяют невроз как неизбежный и необходимый момент развития в связи с образованием и разрешением детской тревоги. В рамках индивидуальной психологии невроз тракиуеися как патологическая форма компенсации чувства внутренней недостаточности или нереализованного чувства превосходства. Представители поведенческой терапии определяют невроз как зафиксированный навык неприспособленного поведения, приобретенный путем научения.

Современные отечественные исследователи отмечают, что неврозы являются стойкими расстройствами и носят системный характер, а причины их возникновения многообразны, но все они являются психогенными. Отмечается, что нервная система ребенка очень часто не имеет возможности справиться с тем эмоциональным напряжением, которое он переживает в непонятных, страшных, обидных, несправедливых ситуациях для ребенка.

В современных исследованиях, посвященных проблеме неврозов в детском возрасте, среди основных причин их появления в младшем школьном возрасте авторы указывают неблагоприятные варианты детско-родительских отношений. В работах Гарбузова В.И., Захарова А.И., Исаева Д.Н. отмечается, что решающим фактором, отвечающим за формирование личностных черт, предрасполагающих к возникновению невротических реакций у детей, является

неправильное воспитание в семье. Авторы выделяют три основных типа неправильного семейного воспитания:

- отвергающее (непринятие) воспитание - обусловлено рядом осознаваемых и чаще неосознаваемых моментов. Суть его заключается либо в чрезмерной требовательности родителей, жесткой регламентации и контроле, либо в недостатке контроля на почве их попустительства.

- гиперсоциализирующее воспитание возникает на почве тревожной мнительности родителей в отношении здоровья ребенка и других членов семьи, социального статуса ребенка среди сверстников и особенно его успехов в учебе, равно как и в отношении к социальному статусу других членов семьи. Проявляется в чрезмерной озабоченности родителей будущим ребенка и его семьи.

- эгоцентрическое воспитание наблюдается в семьях с низким уровнем ответственности, когда ребенку навязывается представление «Я большой» в качестве самодовлеющей ценности для окружающих.

Материалы и методы./Materials and methods. Для диагностики уровня тревожности младших школьников нами использовался тест школьной тревожности Филлипса. Данная методика также позволила определить особенности проявления и причины тревожности детей. Для определения наличия показателей агрессия и уровень самооценки нами был использован тест «Несуществующее животное». Изучение эмоционального состояния испытуемых, проводилось на основе использования модифицированного восьмицветового теста М. Люшера. Определение типов детско-родительских отношений было проведено с помощью теста-опросника родительского отношения к детям Варга А.Я., Столина В.В..

Результаты и обсуждение./Results and discussion. В результате анализа полученных данных исследования нами были выделены две группы испытуемых: первую группу составили младшие школьники с возрастными изменениями а вторую - с невротическими проявлениями в поведении.

Группа испытуемых, которая составила 82 %, с возрастными изменениями в поведении, в основном имеет оптимальный уровень тревожности; наличие определенных страхов: страх темноты, страх животных, социально опосредованные страхи не превышают, количество страхов отклоняющихся от возрастной нормы. Проявление агрессии либо отсутствует, либо проявляется в виде спонтанного реагирования на ту или иную ситуацию. Изучение уровня самооценки показало, что у большинства испытуемых самооценка адекватная, но также отмечалось либо ее завышение, либо ее занижение. Эмоциональное состояние испытуемых в основном является стабильным, но встречаются трудности связанные с социальной адаптацией детей.

Определение типа семейного воспитания показало, что в данной группе испытуемых отмечаются 5 типов родительского отношения: «принятие-отвержение», «кооперация», «симбиоз», «авторитарная гиперсоциализация», «инфантилизация», практически все они несут в себе противоречивые тенденции, но статистическая связь, между всеми представленными показателями, установлена не была.

В группе испытуемых с невротическими проявлениями в поведении, которая составила 18 %, прослеживается определенная зависимость, по всем изучаемым показателям. Данная группа характеризуется повышенным уровнем тревожности и особо ярко проявляется в ситуациях проверки знаний и возможностей испытуемых. Также у испытуемых отмечается низкая физиологическая сопротивляемость стрессу, что значительно повышает вероятность неадекватного, деструктивного реагирования на тревожный фактор среды.

Важным показателем преневротического состояния испытуемых, является наличие большого количества страхов: страхи животных; страх кошмарных снов и темноты; страхи, связанные с причинением физического ущерба; страх резких движений и звуков; социально опосредованные страхи; страх, когда ругают; медицинские страхи.

Также прослеживается связь между наличием агрессивности и уровнем самооценки у детей. Как правило, дети с высоким уровнем самооценки проявляют защитную или вербальную агрессию, а у детей с низким уровнем самооценки наличие агрессивных реакций отсутствует.

При изучении семейного воспитания, в данной группе, были определены 4 типа родительского отношения к детям: «отвержение», «симбиоз», «авторитарная гиперсоциализация» и «инфантилизация». Все представленные типы родительского отношения, с точки зрения Варга А.Я., являются неблагоприятными, патогенными типами родительского отношения.

Выводы./Conclusions. Анализ полученных результатов диагностики позволил составить коррекционно-развивающую программу, направленную на предупреждение детских неврозов, улучшение психического здоровья и уменьшения частоты возникновения невротических реакций у детей младшего школьного возраста. Данная программа включает цикл занятий детей со взрослыми основанный на методах интегративной игровой терапии и сказкотерапии.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЦІЛЕПОКЛАДАННЯ У СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Яницька Олена Юріївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри психології
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
Іванюта Ольга Володимирівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна

Вступ. Швидкі зміни соціальної ситуації у всіх сферах суспільного життя зв'язані з необхідністю управління власними діями та проявами активності в цілепокладанні. Сучасна людина постає перед необхідністю вибору цілей, розв'язання особистісних завдань, які пов'язані з осмисленням життєвого шляху, так як важливою умовою самореалізації є цілепокладання. Таким чином, сьогодення вимагає поспішної роботи молодого покоління над собою, життєвої та професійної самореалізації, яка передбачає результати вибору студентами особистісної позиції, цілей та засобів їх досягнення.

Умовою самореалізації є цілепокладання. Проблема цілепокладання є проблемою творчості. В дослідженнях М.Є. Веракса в якості форми творчого мислення виступає мислення діалектичне, тобто механізмом побудови цілепокладання може бути діалектичне мислення, тому актуальним є дослідження цілепокладання студентів в залежності від характеру мисленєвої діяльності. В психології проблема цілепокладання розв'язується у рамках дослідження діяльності. Важливим для юнацтва є те, що зміст цілепокладання передбачає не лише постановку цілі, але й і виникнення нової цільової перспективи у індивіда. О.М. Леонтьєв відзначав, що процес цілепокладання відноситься до числа найменших досліджених психологічних проблем. В

психології існують дослідження процесу постановки суб'єктом цілей (В.А. Петровський, В.Є. Ключко). Соціально-психологічний підхід до вивчення цілепокладання простежується в дослідженнях В.С. Агєєва (1990), А. І. Донцова (1988), Н.Н. Ярушкіна (1995) та інші. В дослідженнях Б.О. Шрайдера вивчаються потреби, як психологічний фактор розвитку цілепокладання особистості. Здібності до цілепокладання у студентів і аспірантів досліджувала І.О. Дмитрієва, А.А. Ульянов вивчав цілепокладання студентів, як складову готовності до управлінської діяльності.

В дослідженнях М.Р. Гинзбург відзначається, що цілепокладання окрім процесу постановки суб'єктом цілі включає нові цільові перспективи у індивіда (часова перспектива в структурі цілепокладання). В.А. Петровський акцентує увагу на нових ресурсах можливих взаємодій суб'єкта, що є перспективою розвитку його діяльності та розвитку його самого, як особистості.

Ціль статті. Аналіз теоретичних підходів до дослідження цілепокладання та вивчення його особливостей у студентської молоді. Обґрунтування дослідження методів, спрямованих на виявлення особливостей цілепокладання у студентів.

Матеріали та методи. В психології мислення проблемі цілепокладання присвячено ряд досліджень. Психологічна модель цілепокладання передбачає два етапи: перший етап – формування цілі; другий етап – досягнення цілі. Саме тому в психологічну модель включаються особистісні фактори (Є.І. Головаха, О.О. Кроник), які забезпечують функціонування мети діяльності суб'єкта, а також фактори мотиваційні, які спрямовані на досягнення мети (Н.Б. Березанська). Цей процес передбачає отримання змісту та формування особистісного ставлення до цього змісту. Особистісні відносини визначають ступінь присвоєння цілі та впливають на її ефективність.

Таким чином, ставлення до цілі проявляється в оціночній активності суб'єкта. Саме тому психологічна модель включає етап додіяльносної (апріорної) оцінки цілі. При цьому оцінюється широке коле умов прийняття цілі: ставлення до наявної мотивації, до установок та цінностей особистості.

Апріорне оцінювання носить різний характер та залежить від психологічного захисту критичності, тощо і є фактором суб'єктивації цілі: вимоги перетворено в реальну ціль індивіда і тому саме вони є важливим компонентом структури цілепокладання мотиваційного аспекту. В дослідженні Є.Д. Телегіної доведено залежність вибору цілі від мотиву та рівня домагання, який складається на цій основі. Значимість мотивацій змінюється під впливом успіхів та невдач. Від мотивів залежить характер перетворень. Як відмічає О.К. Тихоміров опис механізмів цілепокладання не обмежується лише мотиваційною сферою. Він включає також потребувальну сферу. Таким чином, класифікація потреб може бути використана як критерій класифікації цілей, які виникають на основі цих потреб. В дослідженнях О.І. Моткова виділяється чотири основних компоненти в структурі потреб: наявний стан, бажаний стан, переживання невідомості між ними, переживання намагання перевести наявне в бажане. Ціль зберігає всі чотири компоненти потреби. Тому в дослідженнях цілепокладання юнацтва ми традиційно розглядали мету в потребувально- мотиваційній структурі у співвідношенням з дією.

Об'єктом дослідження цілепокладання були студенти першого курсу педагогічного факультету. Для вивчення глибини тимчасового майбутнього використовували методику, спрямовану на вивчення протяжності та конкретності планів на майбутнє. З метою дослідження структурованності майбутнього використовували методику виявлення ставлення до планування власного життя. (М.Р. Гінзбург). В зв'язку з цим судженням було запропоновано анкети. Наводимо приклад однієї з них.

З трьох варіантів відповідей студент обирає один і відповідно до цього – один із варіантів, позначених літерами : а,б,в,г,д.

Чи є у Вас плани на майбутнє?

1. Немає ніяких планів:

а) на один рік;

б) на два роки;

в) на п'ять років;

г) на десять років;

д) на все життя.

2. Конкретного плану немає, є лише загальні уявлення :

а) на один рік;

б) на два роки;

в) на п’ять років;

г) на десять років;

д) на все життя.

3. Є конкретний план:

а) на один рік;

б) на два роки;

в) на п’ять років;

г) на десять років;

д) на все життя.

Важливим моментом в цілепокладанні є дослідження домінуючих головних орієнтацій. З цією метою ми використали модифікаційний варіант М.В. Загика і Л.Я. Гозмана самоактуалізаційного тесту (САТ).

Цей тест дозволяє дослідити рівень самоактуалізації особистості. Студентам пропонується опитувальник , який складається зі 108 суджень САТ і має базові шкали: шкала орієнтації в часі визначає наскільки людина живе сьогоденням, та шкала підтримки, яка визначає наявність у людини особистісної мети або наскільки вона підпадає під вплив оточуючого середовища. Самоактуалізована особистість не залежна в поглядах, від впливів зовнішнього середовища та живе сьогоденням. Також використовували методику визначення рівня мотивації досягнень (пропонувалося 22 судження).

Результати та обговорення. В більшості досліджень визначено зміст цілепокладання, який включає постановку суб’єктом цілей (усвідомлених орієнтирів дій), нової цільової перспективи у індивіда, що становить перспективу розвитку його діяльності і розвиток його як особисті (В.А.

Петровський) . Тому при дослідженні розглядалася часова перспектива в структурі цілепокладання.

Цілепокладання – процес творчий, тому важливою є творча мисленнєва діяльність суб'єкта в цьому процесі. В дослідженнях М.Є. Веракса в якості форми творчого мислення виступає діалектичне мислення. Співвідношення цілепокладання з мотиваційно- потребнісною сферою є визначним для розуміння цілепокладання. Саме на цих положеннях і будувався добір методики дослідження особливостей цілепокладання у юнацтва : дослідження глибини та структурованості майбутнього у часі, а також виявлення рівня мотивації досягнень.

Висновок. Здійснена спроба теоретичного узагальнення наукових доробок актуальної проблеми цілепокладання у юнацькому віці. Висвітлено проблему поетапного формування цілепокладання : формування цілі та її досягнення у студентів. Обґрунтовано значимість та зміст мотивів, структуру потреб, які визнають особливості цілепокладання . Описано методи дослідження головної перспективи у студентів. Перспективним напрямком дослідження є використання обґрунтованих дослідницьких методів, спрямованих на виявлення особливостей цілепокладаючої активності у студентів.

ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ

ОБРАЗИ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МІФОЛОГІЇ В ГРАФІЧНИХ РОЗРОБКАХ НАСТІЛЬНИХ ІГОР

Коннова Лілія Дмитрівна
Студент
Київська академія декоративно-прикладного
мистецтва і дизайну імені Бойчука
м. Київ, Україна

Введення./Introductions. Ігри для нас не тільки засіб для підняття настрою, створення веселої атмосфери та виграшу, перш за все це чітко продумана схема з оригінально виконаним дизайном. Особливо цікавими та цінними є ігри, які в своїй основі мають міфологічні сюжети, які розкривають історичні, культурні, суспільні, економічні аспекти загалом. Розповсюдженою в настільних іграх є міфологічна тематика, якою можна захоплюватися завдяки персонажам з різних легенд, міфів. Такими іграми зазвичай поширюється культура того чи іншого народу. Та особливу увагу варто звернути на слов'янську міфологію, оскільки вона розкриває глибокі сюжетні події, представляє цікаву історію слов'ян через яскравих та колоритних персонажів. Слов'янська міфологія на відміну від інших, наприклад: японської, кельтської, норвезької, індіанської, індійської та ін., в сучасних настільних ігрових розробках представлена зрідка, що робить її актуальною для сучасних дизайнерів слов'янського ареалу. Через міфологію наших країв можливо привити любов до слов'янської культури у людей по всьому світу, а настільні ігри зроблять це невимушено та цікаво.

Ціль роботи./Aim. Метою роботи стало дослідження, опис, збір матеріалу та визначення кількості настільних ігор, які б мали за основу міфологію та легенди слов'янських народів. Для досягнення поставленої цілі було виділено такі завдання:

1. Опрацювати літературні джерела щодо різноманітних слов’янських легенд, переглянути фільми, що будуть пов’язані з міфологією в цілому, віднайти колоритні образи з легед та міфів, проаналізувати та описати їх.

2. Зібрати інформаційний матеріал про настільні ігри, в яких використана слов’янська міфологія.

3. Класифікувати та проаналізувати зібраний матеріанл.

4. Віднайти спільні та відмінні риси у змістовій та візуальній частині представлених ігрових розробок. На їх основі виготовити власний продукт.

Матеріали та методи./Materials and methods. У роботі використано матеріали, зібрані з різних джерел: книг, статей, інтернет ресурсів, оригінальних описів настільних ігор, розроблених та представлених на сучасному європейському ринку. Для виконання роботи було використано такі методи: порівняння,

спостереження, узагальнення, аналіз, синтез, аналогія та історичний метод.

Результати і обговорення./Results and discussion. Головна і характерна особливість слов'янської міфології полягає у тому, що вона не є окремою галуззю народного уявлення про світобудову та існуванні, вона скоріше втілюється на повсякденному рівні, наприклад у побуті. Від обрядів, ритуалів та демонології, до землеробських календарів та забутих ототожненнях. Давні слов'яни були впевнені в тому, що всім на світі керують природа і боги, тобто ми можемо стверджувати, що вони були язичниками. Загалом всю міфологію слов’ян ми можемо поділити на три глобальні частини – пантеон богів, люди з надприродною силою та духи і чудовиська. Дослідивши та проаналізувавши ігри на слов'янську тематику, ми дійшли до результату, що даній темі надається обмаль уваги. Як виявилося у процесі нашого дослідження всього існує п’ять ігор, побудованих за легендами та міфами слов’ян: «Пращур», «Славика», «Forest of Radgost», «Inis» та «Stwotze». Ці ігри є схожими за механікою, графічними елементами, але різняться за тематикою та оформленням.

Висновки./Conclusions. Отже, інформація, висвітлена у роботі є актуальною, а головне – всебічно показує проблему створення дизайну з елементами міфології для збільшення культурного впливу у розвиваючих настільних іграх, у чому й полягає її новизна. На ринку з'являється все більше підприємств, котрі займаються розробкою, виготовленням і збутом ігор. Але робіт, присвячених детальному дослідженню образів з міфології у дизайні продукції досі немає. Результати проведеного дослідження дають підставу зробити такий висновок: використання образів слов'янської міфології в настільних іграх на сьогодні є ще не достатньо. Не зважаючи на те, що така тематика є дуже актуальною серед молоді, а особливо серед дизайнерів, які можуть створити нові авторські розробки, що наповнять ринок настільних ігор загалом, багата на образи міфологія повинна розвиватися на таку ланку графічного дизайну – як поліграфічну продукцію в ігровій індустрії задля привернення уваги до культурної складової нашої держави. В даній роботі подані основні образи слов'янської міфології, їхня характеристика та значення, описано методи створення настільних ігор, їхній вплив на молодь, а також описані елементи та види дизайну ігрової продукції. Саме тому це дослідження може стати в нагоді працівникам у сфері виробництва настільних ігор студентам пов'язаних спеціалізацій.

РОК МУЗИКА ЯК ІНТЕРНАЦІОНАЛЬНИЙ ПРОТЕСТНИЙ КОМПОНЕНТ ЄВРОПИ КІНЦЯ 1980-Х - ПОЧАТКУ 1990-Х РОКІВ

Овсянніков Вячеслав Георгійович
к. мист., доцент кафедри
музичного мистецтва естради
КЗВО КОР «Академія мистецтв
імені П. Чубинського»

Введення. Рок музику тривалий час у мистецтвознавстві розглядали як соціокультурний феномен. Сьогодні також ніхто не піддає сумніву той факт, що популярна музика має суттєвий вплив на соціум, однак можна зазначити і протилежне явище, де соціальні проблеми та геополітичні війни завжди мали своє відображення у музиці.

Мета роботи. Висвітлення європейських подій світового значення зазначеного періоду у контексті впливу на популярну музичну культуру, зокрема рок музику.

Матеріали і методи. Характерною рисою рок музики є саме її протестний потенціал, який розкриває гостросоціальні питання, а суто західний, частіше за все, з агресивним звучанням роковий саунд відіграє роль підкріплюючої складової, яка визначає емоцію слухача від прослуховування композиції. Важливу роль відіграють відеоряд у відеокліпах і декорації у рок операх або концертах з їх прямим або опосередкованим посиланням на творчий задум, що викликає ще більше емоційне навантаження.

Головною ж ланкою процесів розкриття змісту у музиці є текст пісні з її інтернаціональним компонентом у вигляді застосування англійської мови, як важливої комунікаційної складової, адже вона є атрибутивною ознакою у музиці.

Зміст пісень в рок музиці наприкінці 80-х - початку 90-х років набуває нового забарвлення, які спричинені суттєвими змінами світового устрою, зокрема символи та алегорії щодо закінчення «холодної війни» і падіння

Берлінської стіни, що і передували глобальному підняттю та популяризації гостросоціальних і геополітичних тем у суспільстві. Ефект таких пісень на суспільство очевидний — масове відторгнення міжнародних війн, несправедливості і відстоювання прав людини.

Матеріали та обговорення. Розглядаючи найяскравіших представників рок музики та їх всесвітньо відомий творчий доробок, який висвітлює європейські події кінця 1980-х - початку 1990-х років, варто виділити абсолютний світовий хіт, пісню «Wind of Change» рок гурту «Scorpions» («Вітер зміни», часто перекладається як «Вітер змін») — рок балада, написана Клаусом Майне, лідером гурту.

Композиція вийшла у 1990 році у складі альбому «Crazy World» і незабаром, піднявшись на верхівки музичних чартів Європи і Америки, стає справжнім хітом та найбільш продаваним синглом у Німеччині. У 2000 році виходить версія пісні, записана разом з берлінським філармонічним оркестром (альбом «Moment of Glory»). У 2005 році глядачі німецького телеканалу ZDF назвали композицію «Піснею століття».

Композиція присвячена перебудові в СРСР і закінченню «холодної війни», стала широко відомою як гімн возз'єднання Німеччини (падіння Берлінської стіни) і часто ця пісня супроводжує документальні фільми, присвячені європейським подіям кінця 80-х - початку 90-х років. Мелодія цієї композиції і текст яскраво передають настрій, очікування і надії, які панували у ті часи в суспільстві, а відеоряд у кліпі супроводжується оригінальними кадрами злочинів проти людства.

Зазначимо, що текст пісні прямо акцентує на проблематиці – у тексті пісні є рядки «Майбутнє в повітрі, я відчуваю його всюди. Воно дме вітром змін. Перенеси мене в чарівну мить чудової ночі, де діти завтрашнього дня бачать сни у вітрі змін».

Зазначимо, що пісенний текст насичений алегоріями, який виступає головним об’єднуючим чинником для однозначного розуміння змісту пісні «Wind of Change» рок гурту «Scorpions».

Ключовим флагманом, що ототожнюється із подією падіння Берлінської стіни, безумовно є рок опера «The wall» (1979) легендарного рок гурту «Pink Floyd». Рок опера має неймовірні стильові особливості, головна з яких — високохудожня театральність і драматичність, масивність оркестрового аранжування.

На написання «The wall» музикантів також надихнула Берлінська стіна, що розділяла західну і східну частину Берліна в період з 1961 по 1989 рік, проте сам зміст опосередковано стосується цієї теми, оскільки рок опера розкриває історію хлопця по імені Пінк, який втратив батька під час Другої світової війни, втрачає надії на нормальне життя все роблячи на противагу і починає зводити навколо себе стіну, відгороджуючись від суспільства. Стіна — символ безликого відчуження і особистої самотності, замкнутості в просторі власного «Я», що уособлює становище суспільства, яке відчуло на собі європейські події зазначеного періоду, тому що не можна було виявляти свою індивідуальність, думки і настрої, а масові переслідування агентами східної Німеччини «Штазі» змусили забути суспільство про права людини і поняття «особистість».

У 1990 році на Потсдамській площі Берліна, яка була розділена Берлінською стіною відбувся захід в присутності 200-тисячної аудиторії «The Wall: Live in Berlin» — концертне виконання легендарної рок опери «The Wall» організоване її основним автором Роджером Уотерсом. Концерт був знятий у вигляді телефільму, а також випущений у вигляді концертного альбому того ж року.

Спочатку постановка планувалася в Москві, на Красній площі, але події розвивалися настільки стрімко, що вже через кілька тижнів стіна в Берліні впала і було вирішено, шоу влаштувати саме на Потсдамській площі Берліна на території так званої буферної зони, яка розділяла Східний і Західний Берлін. Разом з тим, Роджер Уотерс намагався відзначити один важливий момент: «Я ні в якому разі не їхав до Берліна, щоб відсвяткувати те, що я вважаю перемогою капіталізму над соціалізмом… Я вирушаю туди, щоб відзначити перемогу особистості».

Висновки. Рок музика ніколи не стояла осторонь гостросоціальних тем, адже у появі нових напрямів року завжди відображалися настрої світового устрою, що безумовно виявлялося у музиці, текстах, відеокліпах, а також у сценічних постановках. Підсумовуючи окреслимо, що окрім ототожнення зазначеного творчого доробку із подіями європейських події кінця 1980-х - початку 1990-х років, рок опера «The Wall» і пісня «Wind of Change» є високохудожніми творами зарубіжної популярної музичної культури.

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

УЧАСТЬ ЄВГЕНА КОТЛЯРА В РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

Бадєєва Людмила Іванівна
кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний університет радіоелектроніки,
м. Харків, Україна

Вступ. За Революцію 2013–2014 рр. віддали свої життя понад сто кращих громадян. Небесна Сотня стала прикладом самопожертви в ім'я вищих ідеалів: гідність, свобода, відвага, єдність, честь. Революція Гідності стала найбільш масштабним протестом в новітній історії України, боротьбою українських патріотів за свої права і демократичний європейський вибір. Серед Героїв Небесної Сотні троє патріотів родом з Харкова – Владислав Зубенко, Євген Котляр та Юрій Паращук. Ми вирішили дослідити життєвий шлях Євгена Котляра, тому що він був випускником Харківського національного університету радіоелектроніки.

Про Євгена Котляра знято два документальні фільми. Володимир Чистилін присвятив фільм «Герої не вмирають» [4] усім трьом Героям України. Активісти екологічної організації «Зелений фронт» зняли фільм «Герой України Євген Котляр» [3]. Крім того, батько Євгена – Микола Іванович – записав збірку спогадів рідних і друзів сина під назвою «Памяти Героя Евгения Котляра посвящается» [1].

Автор наукової роботи ставить за мету – проаналізувати подвиг випускника ХНУРЕ Євгена Котляра.

Виклад матеріалу. 2013–2014 рр. в Україні відбулася Революція Гідності, коли люди масово повстали проти чинної влади президента В.І. Януковича. Підприємці не могли миритися з надмірною концентрацією влади в руках екс-президента та членів його сім'ї, із беззаконням та свавіллям влади,

інтелігенція не могла миритися з русифікацією, підпорядкуванням країни Росії та перетворенням України в одну із її колоній. Останньою краплею терпіння народу стала відмова президента В.І. Януковича від курсу на Європейську інтеграцію та розгін мирної демонстрації студентів та громадських активістів 30 листопада 2013 р.

У ніч проти 30 листопада начальник ГУМВС України в Києві Валерій Коряк віддав наказ про застосування сили під час розгону Євромайдану в Києві. Близько 4-ої год. ранку, коли на Майдані Незалежності залишилося близько 400 протестувальників, площу оточили озброєні бійці «Беркуту» та силою витіснили людей з площі. Під час розгону мітингувальників бійці «Беркуту» застосовували вибухові пакети, били людей кийками по головах, спинах. Серед протестувальників було чимало важкопоранених.

Події ночі 30 листопада обурили громадськість. У відповідь на побиття студентів та активістів на Михайлівську площу зібралися тисячі киян та гостей міста. Євген Котляр з перших днів був на харківському Євромайдані, підтримував протестувальників за Європейську інтеграцію. Після силового розгону студентів в Києві одразу поїхав до столиці. На його сторінці в соціальних мережах залишилася відповідь комусь в мережі: «А як ще, розкажи, боротися? Коли так цинічно б’ють наших хлопців та дівчат? Як? Ти, звичайно, можеш продовжувати боротьбу біля «зомбі-ящика» з пляшкою пива в руці, а я вже купив квиток до Києва!» – ось в цьому Євген весь: він не буде довго вести пусті розмови, не буде старатися когось умовити, переконати, він швидше візьме і все зробить сам.

Євген пробув на майдані майже всю зиму (добре, що сезонна робота це дозволяла), – лише декілька раз на короткий термін приїздив додому. Він записався до Третьої сотні. Із часом йому неодноразово пропонували стати десятником і навіть сотником, але він ввічливо та рішуче відмовлявся, надаючи перевагу просто спокійно виконувати свою справу. І цю справу він швидко знайшов: найбільшої користі він міг принести на нічній вахті майдану. Вдень людей було багато, і безпека штурму була значно нижчою, а вночі, коли багато

мешканців Києва розходилися по домівках, все змінювалося. Зі спогадів приватного підприємця Сергія Котляра: «…Я був комендантом, тобто старшим в наметі. Жека з тих був, …хто сам допомагав, хоча не жив у наметі, але приходив і допомагав, тобто саме те, що треба, у справі, без всякого багатослів'я, всього. Там дров притягти, то бензину роздобути, там прибрати, постояти в наметі, хоча чергував і на барикадах. Він буквально одразу, на першу чи другу добу, коли почала організовуватись самооборона, чергування по периметру, почали будувати барикади, він одразу записався чергувати. Ось там, за сценою, стояла барикада і він там чергував» [3].

У Євгена в Києві був міцний «тил» – дивовижна сім'я Поляків, активістів та волонтерів. Вони орендували маленьку квартирку, у сім'ї було немовля, але постійно у них хтось жив з протестантів, часто по декілька осіб. Є. Котляр усі ночі проводив на майдані, а вдень відсипався там.

Зі спогадів Анни Поляк: «До Києва Женя приїхав наступного для після подій під стелою на майдані. Записався до третьої сотні… Вдень він зазвичай був у нас удома – переважно спав... А ночі проводив на майдані – або чергував на барикадах, або прикривав щитами інших хлопців, які кидали коктейлі, або, коли дійшла до цього справа, переносив поранених та загиблих.... Якось він прийшов із розбитою ногою. Виявилось, у щит влучила шумова граната. Розбила щит, розбила ногу. «Та нічого страшного...» – відмахувався він. А ту гранату підібрав і вкинув у рюкзак до інших цікавих предметів: гумові кульки, якісь залізяки: «Ось, поглянь, чим зараз ці «птахобройлери» стріляють [1, с. 25–27].

Чинна влада різними способами намагалася розігнати протестантів. Так, 16 січня 2014 р. Верховною Радою України було прийнято низку законів, спрямованих на звуження конституційних прав і свобод громадян [2].

19 січня 2014 р. у Києві на Народному Вічі зібралося кілька десятків тисяч мітингувальників, які висловили своє обурення ухваленням «Законів про диктатуру». Поступово мирна акція переросла в жорстоке протистояння з міліцією та внутрішніми військами. Близько 15 год. радикально налаштована

група «Правого сектора» зробила спробу штурму кордону охорони до урядового кварталу. Унаслідок сутичок радикали підпалили автобус бійців «Беркута», а самих бійців закидали камінням та петардами. Силовики застосували спецзасоби і водомет. При цьому слід відзначити, що чинне законодавство забороняє застосовувати водомет за температури повітря нижче за 0°С, відтак його було застосовано незаконно. Так, від пневмонії, яку заробив під водометами на вул. Грушевського, помер Калиняк Богдан. І подібний випадок не був єдиним (це і Городнюк Іван, і Горошишин Максим та ін.) [5].

За весь час перебування в Києві Євген декілька раз повертався до Харкова на кілька днів, бо вдома залишався тато. Татові юнак намагався не розповідати найбільш тривожних подій, переконував, що він у безпеці, що з ним нічого страшного не станеться. Лише після смерті сина тато дізнався, що Євген був знайомий з Сергієм Нігояном і що був десь поряд, коли того вбили.

На ранок 18 лютого 2014 р. було заплановано «мирний наступ» – багатотисячну ходу учасників Євромайдану до Верховної Ради. Учасники демонстрації штурмували міліцейські автомобілі, що перегороджували шлях колоні протестувальників. Протистояння між силовиками та мітингувальниками посилювалося.

Востаннє Євген поїхав додому за декілька днів до «мирного наступу». А коли все почалося, то повернувся вечірнім експресом, і в ніч з 18 на 19 лютого вже знову був на київському майдані. Він поновився у своїй третій сотні, але планував приєднатися до новоствореної харківської сотні. Достовірно відомо, що останню в своєму житті ніч він провів на килимах у коридорі Мінагрополітики, разом із харків'янами, які приїхали на підмогу. Справа від Євгена спав Влад Зубенко, другий патріот з Харкова, смертельно поранений того дня на вулиці Інститутській.

Михайло Скляренко, який ночував з іншого боку від Євгена Котляра, згадує, що прокинувся досить пізно…. Євген спокійно, швидко, діловито одягнувся, зашнурувався. Окрім синього спортивного шолому та жерстяного щита, – жодних засобів захисту не було, не говорячи вже про зброю. Унизу,

біля входу, думки розділилися: уже принесли перших убитих та поранених, і не всі були готові йти на такий ризик. Євген трохи постояв, послухав, потім перепитав: «Так ви йдете?» – і, роздратовано махнувши рукою, розвернувся і першим відправився догори Інститутською [1, с. 34].

Існують декілька відео, на яких Євген щитом прикриває евакуацію як мінімум трьох товаришів. Один із харківських побратимів бачив, як Є. Котляр виводив цілий ряд із пораненими, уже краще за інших орієнтуючись, у якому напрямку треба рухатись. І кожного разу повертався назад, у саме «пекло». Піти на такий учинок добровільно, без примушення, були здатні лише наймужніші, найбільш упевнені в необхідності завершення протистояння чинному режиму до кінця. Адже поразка протестувальників означала продовження правління президента В. Януковича та членів його сім'ї.

Ці відважні хлопці та чоловіки, які під кулями снайперів продовжували боротися за краще майбутнє та надавати допомогу пораненим побратимам, готові були йти до кінця. У кожного з них була записка із зазначенням групи крові та контактним телефоном. І врешті, саме вони і переломили хід подій, примусивши провладних парламентарів проголосувати за відвід силових структур, а потім і за відсторонення В. Януковича від посади президента.

20.02.2014 р. о 9.55 безжалісний снайпер, який виконував наказ свого керівництва, через оптичний приціл вибрав наступну жертву – нею став Євген Котляр. Снайперська куля пройшла крізь шию на виліт. Юнак підскочив і, зробивши декілька кроків назад, упав, прикриваючись своїм жерстяним щитом. І тут друга куля в стегно наздогнала його знову. Євгену надавали першу допомогу під кулями. Збереглися кадри, як побратими потім виносили його на дерев'яному щиті, як робили перев'язку в холі готелю, а несли до машини швидкої допомоги. Весь час він був при пам'яті. Обличчя його було абсолютно спокійним, відчуженим і трохи втомленим, немов після важкої добре виконаної роботи. Мабуть, у ці хвилини Євген відчував, що свій громадянський обов'язок він виконав. Машина швидкої допомоги зірвалася з місця, але доїхати до лікарні Євгену не судилося… Йому назавжди залишилось 33 роки.

Крім Євгена Котляра, 20 лютого в Києві під обстріли снайперів потрапили десятки протестувальників. За офіційними даними, 48 осіб загинули того дня: Аксенин Василь, Байдовський Сергій, Балюк Олександр, Бльок Іван, Бондарчук Сергій, Братушка Олексій, Вайда Богдан, Гриневич Едуард, Дигдалович Андрій, Дзявульський Микола, Жаловага Анатолій, Жеребний Володимир, Зубенко Владислав (другий громадянин Харкова, який загинув на майдані), Ільків Богдан, Кіпіані Давид, Корнєєв Анатолій, Костенко Ігор, Мойсей Василь, Пантєлєєв Іван, Паньків Микола, Паращук Юрій (третій герой із Харкова, який віддав своє життя на майдані), Пехенько Ігор, Полянський Леонід, Прохорчук Віктор, Сидорчук Юрій Ткачук Ігор, Точин Роман, Ушневич Олег, Царьок Олександр, Чаплинський Володимир, Шилінг Йосип, Шимко Максим, Щербанюк Олександр [5].

21 лютого 2014 р. офіційна влада України юридично визнала жертвами загиблих мітингувальників майдану. Цього дня на майдані Незалежності в Києві відбулося прощання із загиблими повстанцями, яких у жалобних промовах назвали «Небесною сотнею». Під час прощання із загиблими лунала жалобна пісня «Плине кача…» в обробці Піккардійської Терції.

23 лютого 2014 р. з Героєм Небесної Сотні Євгеном Котлярем прощалися мешканці рідного міста Харкова. Місцем прощання з активістом громадського руху, Героєм Майдану, був вибраний пам’ятник Т. Шевченку, де традиційно проходив місцевий Євромайдан. Тисячі людей прийшли вклонитися Євгену за його подвиг, за його служіння Батьківщині.

21 листопада 2014 р. Президент України П. Порошенко видав указ «Про присвоєння звання Герой України», у якому зазначалося, що за громадянську мужність, патріотизм, героїчне відстоювання конституційних засад демократії, прав і свобод людини, самовіддане служіння Українському народу, виявлені під час Революції гідності, постановляю: присвоїти звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно)» 99 патріотам за списком, 45-м у цьому списку був Котляр Євген Миколайович [6].

Висновок. Отже, Євген Котляр був справжнім громадянином, патріотом нашої країни. Він постійно обговорював з товаришами ті події, що відбувалися в Україні. Юнак відстоював та захищав права і свободи громадян, честь, гідність, європейський вибір. З перших днів Євген був на харківському Євромайдані. Після жорстокого розгону активістів та студентів у Києві Євген наступного дня приїхав до столиці. Його прихистила сім'я Поляків, активістів громадського руху «Зелений фронт». Є. Котляр записався до третьої сотні, чергував ночами на майдані. Він ніколи не був агресивним, виступав за ненасильницьке врегулювання протистояння між владою та протестувальниками. Навіть пляшок з «коктейлями» ніколи не кидав, боячись когось травмувати, усвідомлюючи цінність людського життя. Зовні тихий, спокійний, Євген зсередини мав «металевий стрижень», керувався гуманними принципами, був сміливим та мужнім юнаком. Не можна говорити про безстрашність людей – усім людям притаманна безпека життя. Але почуття відповідальності, високі вимоги, насамперед до себе, почуття громадянського обов'язку виявилися в Євгена вищими за безпеку власного життя. На київському майдані Євген Котляр не просто брав участь – він стояв до кінця, навіть ціною власного життя. Усі знайомі, які знали гарно юнака, сходяться на тому, що Євген, якби навіть знав, чим закінчиться його життєвий шлях, без вагань усе пройшов би знову. І якби Євген Котляр не загинув трагічно в Києві, він обов'язково поїхав би добровольцем на східний фронт – захищати Батьківщину.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. ДАХО, ф. 6560, оп. 1, спр. 1. Спогади рідних, знайомих та друзів про учасника Революції гідності, героя Небесної Сотні Євгена Котляра. URL: http://archives.kh.gov.ua/wp-content/uploads/2015/03/ (дата звернення: 31.10.2021).

2. Диктаторські закони 16 січня. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki.

3.Герой України Євген Котляр: документальний фільм. URL: https://www.youtube.com/watch?v=iU6Kjek4XdQ.

4.Герої не вмирають: документальний фільм. URL: https://drive.google.com/file/d/19jcvuCGohppd6zn4JpsN5x29lrnyIYRB/view

5.Список погибших на Евромайдане. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki (дата звернення: 01.02.2021).

6.Указ Президента України від 21.11.2014 року № 890/2014 «Про присвоєння звання Герой України». URL: https://web.archive.org/web/20141121235214/http://www.president.gov.ua/documents/18477.html (дата звернення: 02.02.2021).

ПРИЧИНКИ ДУМОК ДО НАПИСАННЯ АВІАЦІЙНОЇ ІСТОРІЇ

Баран Руслан Трохимович,
к.е.н., член-кореспондент
Транспортної академії України,
Україна

Вступ до авторського дослідження і постановка проблеми полягають у виробленні авторських підходів для написання авіаційної історії Західної України [1]. На вибір теми вплинули певні доробки, як самого автора, так і відомі на цей час публікації саме із історії авіації (ІА) інших авторів.

Метою статті обране започаткування вироблених підходів до синтезу авторської наукової методики побудови моделі ІА на основі та у порівнянні підходів інших авторів [2, 3]. Тут продовжується розгляд даної теми, адже після мрій про авіацію, що тривали цілими сторіччями вже у ХУІІІ ст. і особливо у XIX ст. першопрохідці вже намагалися перейти до практичних їх спроб реалізації та застосування на практиці.

Невирішена проблема іншими авторами, яка потребує подальших досліджень та практичного розв'язання виявлені шляхом досліджень автора, проведеного на базі всебічного, комплексного й повного визначення ходи не тільки думок і припущень авіаційних піонерів, а й вирішення на практиці їх реалізації. Натомість більшість авторів попередньої епохи у своїх, відомих тільки їм випадках авіаційних історій писали ІА, як не на міфах, то певних ідеологічних домислах [2]. Становлення авіації (А) як виду транспорту (Т), а не просто певних зацікавлень, також описане деякими дослідниками [3]. Та, що поробиш, якщо вони у своїх роботах певною мірою наслідують підходи з колишніх епох, що побудовані не на комплексних основах історії взагалі та ІА, зокрема, а дехто на штампах з минулого [2, 3, 4]. Зрозуміло, що у цих їхніх підходах казати про ІА, правильність, повноту і відповідність наведеного до історії авіації в комплексному її розмінні не маємо змоги. Отож маємо це виправляти і уточнювати тим більше, що існують висновки інших дослідників,

які взагалі не вважали такі публікації ні за назвами, ні за формою, ні за змістом ІА [5]. Доречно, популярно і виважено подано ІА від задуму до реалізації в місці, де вона виникала чи не найскоріше, а саме в Америці, що таки там вона відбулася вперше в світовій історії людства [6].

Отже невирішеними проблемами інших авторів залишаються періоди якраз зародження авіаційної думки взагалі і практики А на теренах Західної України, зокрема. Проте серед найновіших дійсно важливих результатів досліджень на комплексній основі ІА, які нами виявлено зовсім недавно, можемо назвати правильну методологію їх проведення істориком Київської політехніки В. Татарчуком [7]. Його підходи імпонують авторові своєю повнотою, новизною, відповідністю до фактичних обставин справ щодо викладення матеріалів із «історії авіаційного напрямку діяльності» конкретно в КПІ. Серед певних неточностей у статтях цього автора можемо відзначити лишень помилковість перекладів українською мовою понять і визначень з А, як свідомої тепер вже діяльності людства і галузі макроекономіки будь якої європейської країни. Спочатку ця діяльність була пов'язана з апаратами легшими (Д), а згодом і важчими за повітря (ПС) або літаками. Підтримується методика досліджень цього автора як історика А повністю [7]. Автор же цієї статті, працюючи в цивільній авіації (ЦА), завжди цікавився її історією взагалі і Львівщини зокрема. І ось, не знайшовши її у відповідному викладенні, що тепер є проблемою, оскільки методологія ІА поки що залишається до кінця не вирішеною, став предметно займатися дослідженнями в цій галузі наукового пошуку на основі матеріалів по А, які можливо виявити на території Західної України [1].

Новизна роботи полягає у поданні поєднанні результатів подальших пошуків даних і досліджень авіаційної історії із наявними в публікаціях даними ІА з тим, щоб ще більш уточнити та вирішити описи ходи не тільки по фактах від найдавніших часів і до сьогодення, а й доповнивши новими даними описів практичної реалізації А, як Т.

Викладення основного матеріалу. Беззаперечно, що Львів, як випливає із архівних даних, чи не одне із перших українських міст, де з літа 1922 року вже відбувалися перші в Європі регулярні перевезення. Тут чи не одним із перших було збудоване летовище на Левандівці і вже через два роки вичерпалися його споживчо-експлуатаційні можливості і було прийняте рішення про перенесення його об'єктів на поля села Скнилів [8]. Отак в серпні 1927 року аеродром «Скнилів» був уведений в експлуатацію, та це тема нашого дослідження. Зрозуміло, що для того, щоб мати летовище чи аеродром, як тепер кажуть, потрібно мати А, як таку, що її експлуатують на практиці. Ось якраз цій темі певним чином можна пов'язати нашу цю статтю…

Перше авіасполучення на трасі, як писав у своїх публікаціях славної пам'яті Ярослав Янчак (1950-2015), Львів-Варшава були саме тут. Проте це не правильна, з огляду на ІА думка, оскільки не траса, а повітряна лінія (ПЛ) була тоді встановлена таким чином, щоб виліт був із Варшави до Львова і там же у Варшаві завершувався. Сказати, що це була таки вже перша авіалінія не можемо також, оскільки вона носила ознаки первинних технічних рейсів цивільного повітряного судна (ПС) та мала лишень певні ознаки комерційно-технологічних даних цих польотів з організації доставляння авіапасажирів саме на ПЛ Варшава-Львів. Отож, вже досить скоро відзначатимемо 100-річчя регулярним авіапасажирським польсько-українським, скажемо так, сполученням до Львова.

Написати про історію їх становлення спричинили автора певні факти, коли про це намагалися подавати свої «дані» і їх «бачення» інші автори. Вони, не маючи відношення до ЦА, робили це відірвано від фактичних обставин та поза комплексним підходом до їх науково-пізнавального погляду, вдовольняючись лишень краєзнавчими твердженнями і, якщо по0науковому, то домислами [3]. Тим більше, негативом у таких підходах до вивчення і викладення ІА є відсутність запропонованих авторами такого роду публікацій певних методологічних засад щодо підходів до їх досліджень. Отримані ними з вибірково викроєних даних результати не носять ознак комплексності, а тим

більше постановка наукового експерименту не має послідовності в авіаційній ході її історичного розвитку, бо вона фактично відсутня.

У більшості відомих авторові публікацій, а їх на сьогодні дуже багато, йдеться в переважній своїй більшості про безпідставні, помилкові, а подекуди просто навіть надумані дані певних процесів авіаційного профілю. Та чи є вони з ІА – запитання звичайно ж риторичне [5]. Щоб у цьому переконатися, можна зазначити, що чи не в усіх публікаціях сучасних авторів по ІА закладені помилкові висновки, якось так, навиворіт до фактичним обставин. Тобто таким чином, ніби то зародження авіації відбувалося від дії до мети [2, 3, 4]. Хоча відомо, що насправді вони проходили таки навпаки. Тобто від мети до дій із її матеріалізації на практиці.

Якраз у цьому полягає відмінність авторського підходу і вона якраз співпадає з описами авіаційної ходи, чи ІА із тим, як це відбувалося у братів Райт. За ними: Орвіллем і Вілбером Райтами офіційно значиться «пальма першості» здійснення та практичної реалізації мрії людства про політ. І цього ніхто не може заперечити, бо існують не домисли чи ідеологеми, а беззаперечні доводи і документи. Вони й наведені у недавно перекладеній українською мовою книзі одного із найвідоміших і найпочесніших національних для США побутописців Девіда Макклоу [6]. У цій його роботі описано, як у кінці XIX на поч. XX ст. світова авіація робила свої перші теоретико-дослідницікі та практичні кроки і була ще сповненою таємничості.

Романтизм авіації побутував серед наших вітчизняних і європейських піонерів та творців А, проте там, за океаном, вперше до цього нового виду розумної діяльності людини намагалися підійти прагматично. Брати Райти ще тоді, коли були дітьми та, маючи подаровану батьком «літаючу» іграшку замислювалися над її польотом, здійснювали вивчення пташиних польотів і вже в молодості розпочали практично наукові дослідження. І тільки тоді, коли у них мрія набула чітких обрисів, розпочали реалізацію прийнятих ними непохитних рішень щодо проведення практичних експериментів. Ну, а вже після того всього відбувалася реалізація на практиці польотів на апаратах, що важчі за

повітря. При цьому спочатку це робилося на планерах виключно проти вітрів і, коли навчилися добре літати шляхом планерного ширяння на скільки це було можливим у тих умовах. Після цього розпочали інший вид ширяння, як форми польотів на літаках, або із встановленням на планер двигунів. І це вже були керовані польоти в незалежності від природних стихій, а переміщення у повітряному просторі по волі пілотів.

Отже у них, як і в ІА процес її становлення проходив фази природного розвитку, визначені своїм часом. Повітроплаванням вони, як відомо не займалися. Вважали і не безпідставно, що авіація – це дійсно керований політ на літаку за наперед визначеними напрямками сполучень, а не залежні від природи плини за вітрами. І тут варто нагадати про всіх тих авторів, які під розумінням авіації описували ІА в якості подання і одного, і іншого, і навіть ще й третього.

Маємо на увазі літаки, повітряні кулі (ПК), дирижаблі (Д). Не варто на наш погляд, змішувати в «авіації» все це воєдино. Не можна, бо ж авіація давала можливості керованого й корисного польоту, що опирався б не на силу мускулів чи природи, а на силу знань людини. Повітроплавання, як відомо будувалося на «силах природи», а тому змішувати ці поняття, швидше за все, не можна. Напевне саме тому успіху домоглися ті, хто перший серед них все це зрозумів.

Місцеві ж автори такого висновку не зробили, а тому, наприклад, описуючи авіаційну виставку у Львові (01.09-15.10.1910р), вважали правильним поєднання і першого, і другого, коли казали про моделі ПК і навіть не Д та про моделі літальних апаратів, важчих за повітря [8]. Автори книжки «Крила над Галичиною» також побудували викладення їхньої ІА і на тому, і на іншому [3]. Хоча заради справедливості потрібно зазначити, що ПК у Львові таки виготовлялися і запускалися, про що автором в пізнавально-краєзнавчому плані описане це дещо раніше [9]. Встановлено, що з моменту зародження повітроплавання метрополії московської імперії здійснювали не аби який інтерес до цього нового виду діяльності. Натомість, починаючи з відповідного

«височайшого» указу за цими процесами з метою їхньої заборони, а не розвитку мали слідкувати імперські властителі [10].

Звичайно, що це стосувалося виключно Волині, бо Галичина була тоді під протекторатом Австро-Угорської імперії,а не московитської. Вирішивши розвинути її, автор робить спробу означити ІА саме в цій частині, подавши свою синтезовану методику, описуючи справи із становлення, розвитку і функціонування Львівської повітряної брами в Європу [11].

Так таки так, саме повітряної брами, а не воріт, оскільки про місцевий аеропорт так казати якось не личить, бо тоді важко буде описати рівні авіатранспортного обслуговування місцевого транспортного вузла. Тим більше, що у свої початкові роки Львів таки був авіаційною брамою, якщо такою відомий історик назвав вже й саму Україну, як незалежну державу [12].

Висновки. Так ось, викладене тут авторське бачення методики написання ІА подається вже перед тим, як розпочати результати її дослідження й описи авіаційно-транспортного поступу в нашому краї. Варто напевне ще згадати і тих інших дослідників, які, як і автор присвятили свої праці періодизації розвитку А, як галузі макроекономіки, чи як тоді казали народного господарства і техніки [13].

Справа у тому, що у 1960-70-ті роки за ініціативою деяких вчених розроблялася тематика в секторі досліджень історії природознавства і техніки Інституту історії АН УРСР (тепер НАНУ). Її вели відомі на той час вчені і практики від А, дещо тепер призабуті : Кочегура М.А., Корольова О.В. і особливо Карацуба С.І., останній з яких був із когорти авіаторів М. Делоне, І. Сікорського, Д. Григровича, К. Калініна, С. Корольова тощо [13]. Серед інших вів він розділ наукового пошуку «ІА і Космонавтики». Як авіаційний інженер та механік знався на конструкторській, планерно й літако-побудовній індустрії від часу їх зародження, становлення та розвитку в Києві. Він не прислужував, як це робили інші, хоча й не мали таких практичних результатів свого власного внеску в розвиток А [14].

До вироблення підходів до періодизації ІА спричинився ще один авіаційний фахівець, к.т.н. Кочегура М.А.. проте цього першого із могікан авіаційної історії також не згадують тепер. Робимо це ми у цій статті. Справа у тому, що будучи ще студентом Київського інституту інженерів ЦА (тепер НАУ) автор зацікавився історією традиційного транспорту Українців. Серед його видів, звичайно ж мав би значитися і ПТ. Та історію у цьому виші на протязі декількох семестрів «читав» Олексій Вдовік (1923-2011). Звичайно ж в той час вона була дисципліною ідеологічною і називалася «Історія КПРС». Саме таким ідеологічним учителем був той «Зіновійович». У нього асистував В. Грєбєнніков. І ось тепер він долучився до вивчення історії замість «кпрс» авіаційної [15]. Так, ним було видано ряд публікацій, проте невисокої якості. Надіслану йому автором вже у 2000-му році статтю по Львівській А він відкинув. Натомість дещо із неї використав таки.

Потім була його з іншими компілятивна «праця» щодо перегляду публікацій по ІА, де чомусь серед зазначених навіть чисто ідеологічних дописів, що не носять жодної історичної наповненості, не вказано авторської роботи [16]. Хоча це було б логічним, бо авторський примірник цього випуску Вісника до бібліотеки НАУ було передано.

Так що виникнення світової А не відбулося в одночасі. Процес від мрії, мети та до дії і практики польотів був довгим і мав певні свої фактори щодо періодизації. Саме тому ІА на переконання автора має писатися на підставі певних методологічних засад. Так діяли при вивченні ІА деякі українські дослідники. Серед таких істориків А маємо згадати перш за все Кочегуру В. А., Карацубу С. І., бо саме вони вперше застосовували певні методологічні засади з її періодизації [17]. Продовження саме їхнього наукового підходу імпонує авторові, що й спричинило написання цієї статті у тезовому викладенні.

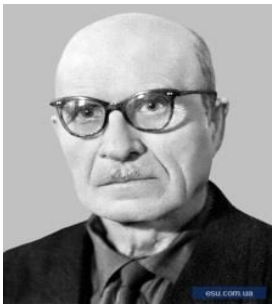

Карацуба Степан Ісакович (1897-1984). *Р. Баран, колаж світлини з Інету*

Повітроплавання: зліт ПК у місці старту в парку Яблоновських у Львові (тепер пл. Петрушевича). *Світлина 1910 р. із збірки Р. Барана* .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Баран Р.Т. Періоди історії львівської авіації // The 2nd International scientific and practical conference “Priority directions of science and technology development” (October 25-27, 2020) SPC “Sci-conf.com.ua”, Kyiv, Ukraine. 2020. – С. 655; Методичний підхід з дослідження історії авіації Західної України (на прикладі авіаційної думки і летовищної справи)// Інноваційні технології та інтенсифікація розвитку національного виробництва. Матеріали IУ МНПК. Ч. 2 30.11.2017р. – Т.6 - С. 183-186; Авіаційна наука зароджувалась у Львівській Політехніці // Аудиторія/ Освітній студентський тижневик, № 35(2956), 1-7 грудня 2016р., Альберт Великий, Косьма Етолійський – піонери авіації?... // The 5-th International scientific and practical conference ―Priority directions of science and technology development‖ (January 24-26, 2021) SPC―Sci-conf.com.ua‖, Kyiv, Ukraine. 2021. – С. 1142-1150, Дочка Байрона й історія авіації // The 4-th International scientific and practical conference ―Priority directions of science and technology development‖ (December 20-22, 2020) SPC―Sci-conf.com.ua‖, Kyiv, Ukraine. 2020. - С. 976-983.

2. Шавров В.Б. История конструкцийсамолетов в СССР до 1938 года. – М.: Машиностроение, 1978; Гончаренко В.В. Как люди научились, летать: Рассказ о развитии авиации. – К.: Веселка, 1986; Троценко А.М. Історія цивільної авіації України.-К.: 2004

3. Янчак Я., Козицький А. Крила над Галичиною. Нариси з історії повітроплавання та авіації у Галичині кінця XVIII – поч.. XX ст. – Л.: Апріорі,

2012; Троценко А.М. Аеропорти України. Літопис. - К.: 2012; Харук А. Мрія про крила: Історія української авіаційної промисловості 1910-1991 рр. / Наукове видання. – К.: Темпора, 2010;.

4. Все об авиации / авт.-сост. Л.Е. Сытин. – М,: Астрель; СПб.: Полигон,2010;

5. Буцький Є. Чи історія це?.. (Обережно фальсифікат) // Вилучено з http://www.aviajournal.com/arhiv/2005/08/05.html.

6. Маккалоу Д. Брати Райти / Пер. з англ. Н. Лавської. – К.: ВГ КМ-БУКС, 2017;

7. В. Татарчук. Київський політехнічний інститут: історія авіаційного напрямку діяльності (перша третина ХХ ст) // Режим доступу: https://ela.kpi.ua/handle/123456789/7724.

8. Як 110 років тому у Львові будували перші літаки. Опубліковано 07.09.2020р. // Режим доступу: http://lviv1256.com/history/yak-110-rokiv-tomu-u-lvovi-buduvaly-pershi-litaky

9. Баран Р.Т. Львівська повітряна брама Європи //)// Вісник Львівського товариства «Тернопільщина». Вип. 5-6. – Л.: ЗУКЦ, 2005. – С. 90-104.

10. ЦДІА України у Київі. Ф. 193, оп. 1, од.зб. 1939. Указ наместнического правления о запрещении пускать с 01.03по 01.2.1784 р. вновь изобретенных воздушных шаров; Ф. 442, оп. 690, од.зб.132, арк.. 1-10.

11. ЦДІА України у Київі. Ф. 442, оп. 638, од.зб. 199, арк. 1-4. Сообщение МВД от 24.04.1908 г. О соглашении России с Германией и Австро-Венгрией о свободном запуске военных воздушных шаров в целях развития воздухоплавания.

12. Плохій С. Брама Європи: пер. З англ.. Р. Клочка. – Х.: КК «КСД», 2016.

13. Нариси з історії природознавства і техніки. Вип. XII. – К.: Нук. думка, 1970. – С. 105

14. Павлюченко В.У. Моя повість про Київський авіаційний інститут. – К.: Альтерпрес, 2008.

15. Грєбенніков В.М. Авіація// Велика українська енциклопедія. Режим доступу: https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%B2%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F

16. Семенова М.Ф. і ін. Історія повітроплавання та ЦА України. Наук. ред. В.М. Грєбєнніков. – К.: НАУ, 2015.

17. Герасімова Т.В. Документальна спадщина українських істориків авіації та авіаконструкторів з фондів ІР НБУВ: джерелознавчий аспект// Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rks_2016_20_8

ПРАВЕДНИКИ НАРОДІВ СВІТУ

Мартиненко Олена Сергіївна
викладач другої категорії
Відокремлений структурний підрозділ
«Харківський фаховий коледж
інформаційних технологій
Державного університету телекомунікацій»
м. Харків, Україна

Вступ./Introductions. Важливою формою українського опору нацистському геноциду було рятування єврейського народу, саме вони згідно гітлерівського плану, були направлені для повного знищення. Рятуючи життя чужих людей, населення наражало себе на небезпеку, яке могло призвести до фатальних наслідків. Згідно біблійним традиціям називали їх ще праведниками.

Варто зазначити те, що велика кількість української нації досить негативно відносилася до Голокосту, а самими сміливими українцями була надана значна допомога єврейському народу. Навіть тимчасова допомога, яка була надана євреям переростала в постійну і єврейські сім'ї залишилася навіть жити у багатьох людей до кінця окупації.

Мета./Aim. Дослідити особливості допомоги українського народу та опору, від винищення євреїв згідно гітлерівського наказу.

Матеріали і методи./Materials and methods. Для досягнення мети був проведений пошук та огляд літератури, виокремлено особливості розкриття теми протистояння українців в боротьбі проти нацистів для рятування єврейського народу. Матеріалом стали різні наукові роботи та спогади учасників Другої світової війни на теренах України. У даній роботі були використані такі методи дослідження як хронологічний, порівняльно-історичний.

Результати та обговорення./Results and discussion. На Львівщині від геноциду нацистів було врятовано значну кількість єврейських дітей, жінок та чоловіків. Близько 100 людей українського народу Галичини німцями було

закатовано саме за домогу яка була надана євреям. Єврейському народу всіляко намагалися допомогти з продуктами харчування, одягом, досить часто священники почали видавати євреям з православними іменами довідки. Українське село Яруга, що на Поділлі стало праведником світу, люди намагалися рятувати від нацистських катів усіх єврейських мешканців.

Одним із відомих постатей, яким було особисто врятовано 150 єврейських дітей був український релігійний діяч, митрополит Андрій Шептицький. Саме він в одному зі своїх послань до вірних «Не вбий» відкрито почав виступати для захисту єврейського народу. Саме через цей подвиг, він ледве уникнув зі сторони гітлерівської влади репресій. Значну активну допомогу надавав євреям брат А. Шептицького, Климентій. Слід наголосити, що досить велика кількість мешканців України надавали допомогу євреям від знищення. Згідно підрахунків, на сьогодні відомо приблизно 2 тисяч українців, які були удостоєні високого звання Праведника світу. Саме більше має Польща та Голландія. На честь українського народу, котрі рятували євреїв від знищення, у Єрусалимі було висаджено дерева, а самі герої були нагороджені ізраїльськими медалями «Праведник народів світу». Це офіційне звання, яким від часу свого заснування 1953-го року інститут пам’яті Голокосту у Єрусалимі нагороджує тих, хто, наражаючи власне життя на небезпеку допомагав рятувати євреїв. Станом на кінець 2010-го року нагороджено майже 24 тисячі «праведників» у 44 країнах, з них – 2363 в Україні. Сам процес пошуків «праведників» триває і досі, хоча з плином часу нагороди дедалі частіше отримують не самі рятівники, а їхні діти та онуки.

Висновки./Conclusions. Під час Другої світової війни гітлерівцями було завдано великого нищівного удару єврейському народу. Але попри всі намагання українці та багато інших не байдужих народів надали допомогу євреям від знищення. Саме ця подія в історії людства варта уваги та може слугувати приміром для багатьох народів. Так як населення, ризикуючи своїм життям врятували досить велику кількість єврейського народу.

КУЛЬТУРОЛОГИЯ

ТВОРЕННЯ ВІЗУАЛЬНОГО НАРАТИВУ ЗАСОБАМИ ВІДЕО ТА МОУШН-ДИЗАЙНУ

Довженко Ірина Борисівна,
PhD в культурології,
професор культурології, доцент,
Дубініна Єлизавета Віталіївна
студентка
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ./Introductions. В наш час швидкий доступ до інформації є незамінною потребою для кожної людини. Такого величезного потоку новин, відкриттів, книжок не існувало до тепер. Та незмінним лишається одне – найефективніше подавати інформацію в цьому внагоді стають саме в ілюстрації або у відеоматеріали. Адже “мистецтво”, – як казав свого часу Альберт Енштейн, - “ вираження найглибших думок найпростішим способом” [1].

Мета роботи./Aim. Дослідити особливості створення візуального наративу засобами відео та моушн-дизайну. Дізнатися наскільки така форма подачі інформації є ефективною для засвоєння і актуальною.

Матеріали і методи./Materials and methods. Для проведення дослідження обрані в архітектурні пам’ятки України, а також сучасні візуально інформаційні ресурси: картинні галереї, соціальні мережі та іллюстровані історії. В процесі дослідження було використано теоретичні та емпіричні засоби наукового дослідження, а саме: систематизації і узагальнення, порівняння, аналізу і синтезу.

Результати та обговорення./Results and discussion. Візуальна інформація повністю покладається на зір, тому носіями такої інформації може

бути все, що представленно у двовимірному просторі: знаки, ілюстрації, графіка, промисловий дизайн, анімація, реклама та електронні ресурси. Також, візуальна інформація є чудовим засобом впливу на людей. Зазвичай людське суспільство схильне вірити тому, що бачить на власні очі. Тобто, інформації яка вже існує в певному вигляді (у нашому випадку - візуальному) може бути істинною або ні. Щоб перевірити її, необхідно знайти декілька інших інформаційних джерел.

Важливим доказом впливовості візуальної інформації може слугувати собор святої Софії. В цій архітектурній пам’ятці збереглися 260 квадратних метрів мозаїк та 3 тисячі квадратних метрів фресок XI століття, а також вражаючий інтер’єр та екстер’єр самої споруди. Оскільки суспільство на той час було майже неписемним, храми та собори доносили біблійні історії через настінні фрески та мозаїки. Адже кожен може зрозуміти намальоване. Фрески та мозаїки, що “дійшли” до нашого часу є доказом існування цих історій.

До системи фрескового розпису входять багатофігурні сцени, зображення святих на повний зріст, напівфігури святих, численні орнаменти. У центральному підкупольному просторі бачимо багатофігурні євангельські сцени розповідного характеру - про діяння і жертву Христа, про поширення християнського віровчення. У давнину композиції розміщувалися в хронологічній послідовності по колу, зліва направо, зверху вниз трьома регістрами. Початкові сцени циклу були змальовані на склепінні трансепту і західної частини центрального нефа. Фрески нижнього регістра розміщені над восьмигранними стовпами трансепту. На північній стіні збереглися сцени "Зішестя Христа в пекло" і "Явлення Христа жонам-мироносицям", на південній - "Увірування Хоми" і "Відіслання учнів на проповідь". Поряд з останньою композицією на суміжній стіні бачимо заключну сцену всього євангельського циклу - "Зішестя святого духа". Так тогочасне релігійне суспільство використовувала візуально інформаційний вплив на людей для поширення своєї ідеології.

Також ефективність візуального впливу було яскраво виражено за часів СРСР (Союзу Радянських Соціалістичних Республік). Радянська пропаганда активно просувала власну ідеологію через ілюстровані плакати: “Чим закінчиться панська затія” (Мукшанський С.) 1920 р., “Ти записався добровольцем?” (Моор Д.) 1920р., “Виконаймо план великих робіт” (Г. Клуцис) 1930р. Образотворче мистецтво і кіно також вводили цензуру на все що не стосувалося “переваг” тотального радянського “соціалізму”. Такі дії допомогали сформувати потрібні настрої у великої частини населення. Маючи власний стиль, такі іллюстрації були не схожими на класичне образотворче мистецтво, але були простими і легко впізнаваними.

В наш час, ілюстрація, анімація та відеоконтент займають величезну частину інформаційного простору і є найбільш універсальним засобом інформації. Зображення можуть розуміти як діти, так і дорослі, люди різних національностей. Отже донести свій задум можливо до всіх верств земного населення. Але виникає певна проблема. Кожна особистість, спираючись на власний досвід, може сприймати одне й те саме зображення по-різному. Задля вирішення даної проблеми можна використати такі засоби інформації, як жести і звуки.

Співпраця студентів і викладачів Київського національного університету технологій та дизайну для київської галереї ArtArea над розробкою арт-проекту “Мінливий світ живопису Тараса Триндика” переконує у вірності попередніх роздумів. Задача дизайнерської команди полягала в ознайомленні відвідувачів галереї з колекцією робіт українського художника під назвою “Живопис емоційної чистоти” засобами motion-дизайну. Таку назву запропонував мистецтвознавець Володимир Маліков. В буклеті до виставки він відзначав “витонченість відтворення атмосферності, широти, простору, світла та барв природи з незмінно присутнім символіко-містичним відлунням” у живописних краєвидах митця [2, с.2].

Автор представлених в експозиції живописних полотен Тарас Триндик віддає перевагу напрямку абстрактного експресіонізму, тому донести істинний задум митця, візуалізувати його творчу думку - досить непроста задача.

Для створення візуальної історії були відібрані репродукції картин за порами року: зима, весна, літо, осінь. Кожна з них має своє емоційне забарвлення, тому щоб підкреслити його, було вирішено застосувати музику та анімацію. Задля того щоб чітко донести ідею автора потрібно використовувати допоміжні ефекти: паралакс, панорамування, від'їзд, наїзд, ефект розмиття і т. д. Результат праці дизайнерської команди буде демонструватися завдяки проекторам, які проектуватимуть зображення на стіни галереї.

Такий показ робіт художників практикується в галереї вже досить давно і має неабияку популярність, адже є стислим, цікавим і зрозумілим. Створення неіснуючого зацікавлює глядача.

Саме цим і привертають увагу фільми. Існує неймовірна велика кількість кінострічок, але вона не заважає й надалі без зупинку створювати нові. Численні варіації монтажних прийомів можна поєднувати у нові, цікаві комбінації, які не дадуть глядачеві засумувати. Так само відбувається з анімацією та коміксами.

Сучасний світ сприймає творення візуального наративу засобами відео та моушн-дизайну не просто як щось цікаве, а як необхідне. Жодна реклама або сайт не обходиться без дизайнерського втручання.

Висновки./Conclusions. Завдяки ілюстраціям ми здатні швидко засвоювати інформацію. Зображення може впливати на настрій людини, а також формувати певну ідею. Враження від споглядання картини можна посилити завдяки прийомам моушн-дизайну та музичного або звукового супровіду. Щоб успішно просувати будь-яку ідею необхідно мати проект, що показуватиме її ілюстровану версію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мысли об искусстве: веб-сайт. URL.: https://forbes.kz/life/thoughts/myisli_ob_iskusstve/

2. Маліков В. Живопис емоційної чистоти. Буклет до експозиції живопису Тараса Триндика. К. ArtArea. 2020. 2 с.

3. Софія Київська - собор і заповідник Софія Київська. URL.: http://sofiyskiy-sobor.polnaya.info/ua/freski_sofiivskogo_soboru.shtml

4. Музеи мира – коллекции живописи. URL.: https://gallerix.ru/album/Museums

АНАЛІЗ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА EVENT-ЗАХОДІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Мілашечкіна Катерина Олександрівна,
студентка 2-го курсу
спеціальності 034 «Культурологія»,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми, Україна

Вступ/Introductions. В нашій державі event-заходи знаходяться на стадії розвитку. Україна має багатий історико-культурний, природний, творчий потенціал для розвитку саме цього виду відпочинку. Етнічна українська музика, традиції, фольклор є базою для розвитку фестивалів, що будуть розвивати українську культуру та демонструвати колорит нації.

Взагалі, на території України мають право на існування різноманітні фестивалі, паради, свята, виставки і т.д. Головним питанням є те, як вивести їх на світовий рівень та зробити об'єктами масового туристичного попиту даного сегменту ринку. У першу чергу українським event-заходам не вистачає якісного рівня організації дійства.

Деякі фестивалі, свята ще досі мають стихійний характер, що перешкоджає притоку туристів. Тому потрібно звернути увагу на розбудову інфраструктури навколо заходу, адже це є одним із ключових факторів, що впливають на вибір туристів. Це все і зумовило вибір теми нашої роботи.

Мета роботи/Aim. Проаналізувати та надати стислу характеристику event-заходів у сучасному світі.

Матеріали та методи/Materials and methods. У нашій роботі були використані такі емпіричні методи дослідження, як відбір та опис фактів, їх узагальнення, систематизація та визначення зв'язків між ними; методи теоретичних досліджень, які направлені на визначення закономірностей явищ

та процесів, їх сутності; методи статистичних досліджень, за допомогою яких робиться обробка та аналіз отриманих результатів дослідження.

Результати та обговорення/Results and discussion. Event (з англ. «Подія») – публічні заходи, які носять розважальний і рекламний характер.

Поняттю event властиві такі стійкі характеристики:

• цей захід, сприймається як виняткова подія;

• він є винятковою подією з точки зору відвідувачів;

• позитивне сприйняття спонукає відвідувачів до активності;

• запорука успіху – ретельна організація і сплановане інсценування.

У порівнянні з іншими завданнями аналогічного порядку для заходів типові такі особливості:

• результат зусиль є сам захід, і його не можна ні відтермінувати, ні виправити («пройшло так пройшло»);

• результат унікальний («таке трапляється лише раз і вже ніколи не повториться»), успіх залежить від суб'єктивного сприйняття відвідувачів («уявіть собі: це виняткова подія, а ніхто його не помічає»);

• результат неможливо зберегти незмінним або запасти про запас; він повністю знецінюється, якщо учасників занадто мало («уявіть собі: це виняткова подія, а ніхто сюди не йде»);

• в порівнянні з результатом, підготовка набагато масштабніше як за витратами часу, так і за витратами коштів («стартовий постріл могутніше, ніж сам забіг»).

Отже, підготовка і планування event-заходів вкрай важливі етапи. Можливості щодо забезпечення контролю й управління заходом, який претендує на те, щоб стати винятковою подією, безпосередньо під час його проведення, вельми обмежені – все повинно бути передбачено і визначено заздалегідь.

В управлінні будь якими event-заходами особливо значимі наступні моменти:

• з точки зору менеджменту – підсумком проекту є власне захід; його терміни чітко визначені, а внести зміни в результат вже неможливо. Основні передбачені проектом витрати відносяться до планування та підготовки;

• в цілому безліч людей виявляються пов'язаними між собою, тому логістика грає тут велику роль, ніж в інших проектах;

• захід життєздатний завдяки тому, що його відвідують.

Своєчасне оголошення про проведення event-заходу, маркетинг, реклама і PR мають в кінцевому підсумку вирішальне значення для досягнення успіху. У виняткових подіях з високим ступенем ризику слід приділяти велику увагу управлінню ризиками і забезпеченню надійності. Підготовчий процес повинен планомірно охоплювати різні сфери діяльності (логістика, навчання, монтаж і демонтаж обладнання).

Незалежно від того, задіяно в події сто або сто тисяч учасників, з моменту визначення термінів і до затвердження проекту, на плечі організатора заходу лягає величезний обсяг роботи з планування та підготовки. Організатору доводиться мати справу не тільки з відвідувачами, а й з постачальниками і фінансовими структурами. Відповідальному за захід необхідно вміти діяти швидко, ефективно, і до того ж мати достатній світогляд і ясний розум. Неувага як до очевидно важливих аспектів, так і до дрібниць, однаково здатна поставити успіх заходу під загрозу. З початком заходу вже не залишиться часу на будь-які коригування, а тому безпосередні завдання покладаються саме на підготовку. Підготовка зводиться до розробки плану і є ключем до успіху.

Слід визнати, що поняття «event» відображає не об'єктивно вимірні якості, а винятковий характер певного заходу чи події, що сприймається суб'єктивно.

Event виникає в свідомості і почуттях тих, хто його переживає.

Як ми вже наголошували, у перекладі поняття «event» означає подія, проте включає в себе також смислові відтінки доброї нагоди, виняткової події, найбільш ймовірного бажаного результату.

Винятковий характер заходу відображають також наступні аспекти:

• він дорогий, як пам'ять; запам'ятовується як щось виключно позитивне;

• він неповторний, унікальний (жодної рутини!);

• він спонукає учасників до активності, надаючи їм додаткові вигоди;

• він грамотно спланований, певним чином оформлений, організований та інсценований;

• він відрізняється різноманіттям яскравих подій, взаємодій і сприйняттям;

• в ньому простежується залежність між враженнями та символами;

• з точки зору учасників це виняткова подія, або «event».

Основні переваги заходів стають можливими завдяки побічним event-ефектам, які плавно переходять один в інший, але сам event-захід не має чітких меж: прибуття в місце проведення заходу, організація харчування, оточення і від'їзд цілком здатні додати яскравих штрихів у загальне враження.

Проаналізуємо класифікацію event-заходів.

Торгові події (Trade events) – ділові заходи, які проводяться для партнерів, клієнтів, дилерів і дистриб'юторів з метою наочної демонстрації продукції, послуг та їх переваг. До цього виду відносяться презентації, конференції, саміти, спеціальні заходи на виставках, семінари і т.п. Корисним підсумком проведення даних заходів стає обмін досвідом, пошук нових партнерів.

Корпоративні заходи (Corporate events, HR events) – заходи, які є одним з інструментів тімбілдінга і формують згуртовану команду однодумців, зміцнюючи при цьому внутрішні зв'язки між колегами і створюючи атмосферу партнерства між керівництвом компанії та її співробітниками.

Такого роду заходи можуть бути і вдалим інструментом не тільки внутрішнього, а й зовнішнього маркетингу, коли на корпоративні event-заходи

разом зі співробітниками запрошуються і важливі партнери, клієнти компанії, тим самим породжуючи в них впевненість у власній значущості, важливість своєї персони та організації. Внутрішньокорпоративні заходи також є інструментом створення іміджу компанії, формування корпоративної гордості, підвищення авторитету керівництва.

Спеціальні заходи (Special events) – спеціальні заходи з розряду PR-акцій. До них відносяться всілякі фестивалі, шоу, концерти, інші масові заходи, рекламні тури. Метою таких заходів є організація події, що викликає широкий суспільний резонанс і позитивно впливає на імідж компанії або торгової марки.

Ігровий промоушн (Play Promotion) – найяскравіший, активний і незвичайний інструмент подієвого маркетингу, який передбачає залучення споживачів в гру з метою завоювання їх інтересу до продукту або марки. В даному випадку вирішуються наступні завдання: досягається комунікативний ефект, недоступний стандартним комунікаціям, забезпечення зворотного зв'язку зі споживачами.

Проаналізуємо призначення декількох видів event-заходів:

1. Відкриття. Цей вид event-заходу означає урочистий захід на честь запуску чогось нового (салон краси, дилерський центр, кондитерська).

2. Виставки. Їх організовують для однієї компанії або відразу декількох (компанія стає одним з учасників галузевого івенту). В обох випадках мета - уявлення продукту не тільки анонсованого, але і такого, який вже існує. Галузеві виставки проводять частіше, так компанії можуть привернути увагу більшої кількості потенційних клієнтів.

3. Ярмарки. Це події, де виробники виставляють товар на продаж. Часто супроводжується розважальними заходами.

4. Презентації. Використовують, коли хочуть представити новий товар або послугу.

5. Свято. Захід будь-якого масштабу та тематики: приватний, міський, спортивний. Такі види event-заходів намагаються зробити видовищними, емоційними та розважальними.

6. Фестивалі, концерти. Тут виступають відомі люди, влаштовують видовищні номери. Саме такий вид event-заходів ми детально розглянемо далі в нашій роботі.

Висновки/Conclusions. Отже, підсумовуючи все вищезазначене, ми можемо зробити наступні висновки про те, що у сучасному світі event-заходи, забезпечують нові можливості по збереженню цінностей (духовних, сімейних, культурних, професійних тощо), а також збереженню і популяризації історичної пам'яті. Одним із шляхів вирішення перерахованих вище завдань є, організація event-заходів, коли організатори, забезпечують взаємодію людей в одному місці, в один час і пов'язаних спільною метою. А такий вид event-заходів, як фестиваль є актуальною формою соціокультурної діяльності людини.

ТЕХНОЛОГІЇ ТА МИСТЕЦТВО: ТОЧКИ ПЕРЕТИНУ

Семененко Анжеліка Андріївна
к. філос. н., ст. викладач кафедри культури
та соціально-гуманітарних дисциплін
Національна академії
образотворчого мистецтва та архітектури

Вступ Технологічна основа сучасної цивілізації, її інформаційно-комунікаційні технології визначають єдність культурних форм інформаційного суспільства, що теоретики класифікують як глобалізацію та уніфікацію культури. Але те саме відкриває небачені раніш можливості єднання і спілкування людей, не на основі територіальної близькості або мовної єдності, а на засадах духовної, релігійної, моральної, етнічної або будь-якої іншої спорідненості.

Взаємодія технологій та мистецтва одвічний компонент культурогенезу та тема рефлексії багатьох теоретиків. Технологія у цьому тандемі тривалий час виконувала прикладну функцію, втілюючи ідеї митців у матеріальні форми. Але новий рівень розвитку технологій XX-XXI ст. породжує й нову електронну культуру, віртуальний простір і час, електронний статус самої людини, формуючі, по суті, «третю природу» – світ віртуальних феноменів. Відбуваються епохальні зміни у сферах економіки, освіти, комунікації й мистецтва. Цифрові технології висуваються у ряд рушійних сил культуротворення. Виникає складний симбіоз науки, інженерної творчості та мистецтва, пов’язані з ними інновації у сфері мистецтва очевидно набувають культурологічного змісту. Осмислення цих процесів, їх технологічних можливостей та дослідження нових інтегральних форм творчої активності знаходиться у фокусі сучасного гуманітарного знання.

Мета роботи Означити напрямки формування нових форматів мистецтва та його сприйняття, що лежать в основі нових гуманітарних стратегій вибудовування просторів людського побутування та реалізацій.

Матеріали та методи Масштабність взаємопроникнення мистецтва та технологій може бути адекватно осмисленною тільки у культурологічній перспективі, з висоти сучасного гуманітарного знання щодо антропного світу та всіх форм людської активності, у т.ч. мистецької.

Результати та обговорення Дослідники антропологічних вимірів сучасної культури констатують: «Сучасна людина – це вже не просто Homo Sapiens, в значній мірі віртуалізований біосоціоелектроний суб'єкт, що володіє активністю як у сфері своєї тілесної природи, соціальної практики, так і у новій якості електронно-віртуального суб'єкта, який має технологічні надможливості (подолання просторово-часових границь та швидкостей) й включений у світову інтернет-спільноту» [1]. Е-культура має два типи втілення. Перший - це електронна форма традиційних культурних об'єктів (електронні музеї, бібліотеки, виставки тощо). Другий – поява та розповсюдження об'єктів, електронних за формою і за змістом (комп'ютерні ігри, програми, соціальні мережі, інтернет, цифрові твори мистецтва тощо) [2].

М. Дертузос означає чотири характеристики мистецтва інформаційної доби: тенденції нарощування повноти і глибини сприйняття за допомогою візуального, слухового, тактильного занурення, що забезпечується технологіями створення температурних, нюхових, звукових режимів тощо; розширення методів та форм інтерактивності творів мистецтва; виникнення та розвиток колективної гри як процесу творення мистецтва, що стає можливим завдяки мережевим зв'язкам ІКТ; процес демократизації як доступності споживання мистецтва так і його творення та просування [6].

Основним напрямками синтезу інформаційних технологій та мистецтва є створення електронних баз даних у гуманітарній сфері (електронні бібліотеки, віртуальні музеї, онлайн-представництво галерей та ін. інституцій); комп'ютерні технології у мистецтві (інтерактивні інсталяції, мережеве, фрактальне, алгоритмічне мистецтво, цифрова фотографія та живопис, 3D арт-анімация, арт-проекти, мультимедіа-портали, веб-дизайн, візуалізація й моделювання архітектурного проектування); гуманітарно-соціальні технології у

глобальних комп'ютерних мережах (концепт-проекти віртуальної реальності, інтерактивні арт-портали).

Рівні та форми інтерактивної взаємодії мають градацію: лінійна, реактивна, тактильна. Так, лінійна взаємодія присутня в мультимедійних об’єктах, коли зміна аудіовізуальних зображень на їх поверхні не пов’язана з попередніми повідомленнями й втілює визначений автором сценарій. Прикладом такої взаємодії є дизайн предметно-просторового середовища музею BMW в Мюнхені, де стіни зі світлодіодними мультимедійними панелями відображають динамічні графічні зображення. Інтерактивні відеопроекції на декілька поверхонь формують інтер’єрні та екстер’єрні відеомаппінги або мистецькі інсталяції, що є складовою святкових шоу та рекламних акцій.

Реактивна (від «reaction» – «дія у відповідь») взаємодія активує різні стратегії подачі інформації на поверхні об’єкту, наприклад, сенсорні панелі різноманітних інформаційних стендів (IP Board , IPBoard LED Touch Screen, інтерактивні дошки SMART Board, що можуть бути створені за допомогою резісторних, поверхнево-акустичних, інфрачервоних екранів або сенсорного «розумного» скла («smart» glass). Також це можуть бути інтерактивні відеопроекції на площини (огороджувальні поверхні та обладнання). В цих об’єктах дії кожної людини (відвідувача-споживача) активують відповідну команду, яка закладена в програмно-апаратний комплекс мультимедійного об’єкту. Або також інтерактивні сенсорні підлоги (цифрова підлога або відео підлога) – світлодіодне покриття, яке дозволяє відображати на поверхні різні візуальні ефекти в залежності від присутності на ній об’єктів та їх пересувань. Така тенденція втілена в інтер’єрах музею Dornier Aerospace Museum (Фрідріхсгафен, Німеччина), Porsche Museum (Штудгарт, Німеччина) від компанії Jangled Nerves, інтер’єр CERN–Universe of Particles від архітектурного бюро Atelier Brunkner (Женева, Швейцарія), «Еврейский музей и центр толерантности» (Москва, РФ); виставковому центрі Level Green від J.Mayer H. (Вольфсбург, Німеччина); інтер’єр магазин Louis Vuitton від архітектора Петера Маріно (Гонконг, КНР); експозиційний центр VW Dataterrain Exhibition Space

(Вольфсбург, Німеччина), інтер'єр Water Planet Design від компанії Urban A&O (Сан-Франциско, Каліфорнія, США). Третій рівень інтерактивності присутній у кінетичних композиціях, з їх множинною взаємодією. Такі автономні, динамічні й інтерактивні конструкції взаємодіють одна з одною та з будь-яким відвідувачем за допомогою трансформацій форми, візуальних ефектів і аудіо супроводу. Саме можливість втручання у структуру твору, надає виняткового значення кінетичному мистецтву серед інших інтерактивних мистецьких практик [там само]. На цьому засновані проекти Гордона Паска, інженера і кібернетика, у його інсталяціях з інтерактивними роботами («Діалоги мобілів» (The Colloquy of Mobiles), та розробках адаптивної архітектури (нереалізований проект Палацу розваг, що не маючи визначеної функції, за задумом міг трансформуватись в залежності від потреб у простори для освіти, спорту, театральних вистав, художніх виставок тощо). На цих ідеях розвивається нова кібернетична та кінетична архітектура [5, с.84-85].

Медіатехнології та згадані засоби впливу на аудиторію створюють ефект присутності, взаємодії у виставкових просторах. Сьогодні окреслюється тенденція використання прийомів сучасного мистецтва у суспільних просторах та створення життєвого середовища. Теоретик и художник Мел Алексенберг (Mel Alexenberg) переосмислює постцифрові твори як «художні форми, спрямовані на гуманізацію цифрових технологій через взаємодію між цифровим, біологічним, культурним та духовним началом, між кіберпростором та реальним простором, персональнимі медіа та технологіями «доповненої реальності», через соціальні та фізичні коммуникації, між високими технологіями та сенсорним досвідом людини, між зоровим, тактильним, слуховим, кінестетичними режимами сприйняття медіа, між віртуальною та доповненою реальностями, між традицією та глобалізацією, між створюваними у Мережі артефактами та вікипедіа-інформацією та творами, створеними при участі, взаємодії та співробітництві, в якому долається роль автора-художника» [5, с.35].

Висновки Сучасність демонструє новий етап еволюції мистецтва, обумовлений як соціокультурним контекстом, так і новітніми технологіями. У нових арт-практиках часто більше науки, програмування та інженерної складової ніж мистецтва у традиційному розумінні. Таке мистецтво стає фронтиром естетизації техніки, штучного інтелекту, біотехнологій, віртуальної реальності. А взаємопроникнення художнього та технологічного контекстів формує нову «цифрову естетику», де арт-висловлювання взаємодіють з чуттєвою та соціальною природою людини мультисенсорно, телесно, аффективно і конструюють формулу Людини шляхом синтезу штучного та природного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баева Л.В. Экзистенциальные риски информационной епохи [Электронный ресурс] Режим доступа: http://emag.iis.ru/arc/infosoc/emag.nsf/BPA/e63962ee99dc45ac44257c120042ef7c
2. Баева Л.В. Электронная культура: опыт философского анализа [Электронный ресурс] // Вопросы философии, № 5, 2013. – С.75-83. Режим доступа: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=753&Itemid=52
3. Лисенкова А. А. Виртуальные технологии в искусстве - новый фактор инкультурации и социализации // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств. 2018. № 6 (86). С. 35-42.
4. Семененко А.А. Новітні культурні практики у формотворчих індустріях сучасності // зб. Наук. праць «Українські культурологічні студії», 2018 - № 1 (2) – С.82-87
5. Alexenberg M. The future of art in a postdigital age: from Hellenistic to Hebraic consciousness. Bristol: Intellect, 2011. 270 p.
6. Dertouzos, M. What Will Be: How the New World of Information Will Change Our Lives. New York: HarperEdge, 1997. P. 151-154

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ДИНАМІКИ В КУЛЬТУРІ XX СТОЛІТТЯ

Сумченко Ірина В'ячеславівна,
к.філос.н., доцент
Одеський національний університет
імені І.І. Мечнікова
м. Одеса, Україна

Вступ. Актуальність аналізу соціокультурної динаміки обумовлена низкою причин, причому як практичних, так і теоретичних. У сучасних західних теоріях посилюється мотив критики постмодерністської теорії деконструкції як стежки, яка веде на хибний шлях фрагментарних двоїстостей, в яких стверджується приватність на відміну від універсалістських інтенцій попередніх епох. Крім того, проблематика динаміки культури вельми різноманітна і містить широке коло питань. Це - аналіз питань приєднання, плюралізму, варіативності, ідентичності культур тощо. Якщо говорити про практику цього питання, то XX століття продемонструвало, що відсутність діалогу між культурами призводить не тільки до умоглядних колізій та стагнаційних процесів, але і веде до більш трагічних результатів, зокрема, несприйняття іншої людини як суб'єкта зі своїм власним досвідом, як носія іншої культури породило радикальну антигуманну ідеологію і побудовані на цьому грунті тоталітарні суспільства.

Мета роботи. Метою даної роботи є дослідити особливості соціокультурної динаміки минулого століття.

Матеріали і методи. У процесі роботи були використані теоретичні розвідки П. Сорокіна, В. Бюля, А. Моля та такі методи дослідження як аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, порівняльно-історичний аналіз,

Результати та обговорення. Аналіз динаміки культури дозволяє зробити висновок про циклічний характер та фактори культурного розвитку. Одним із перших фундаторів теорії соціокультупної динаміки став видатний вчений

Питирим Сорокін, який цій проблемі присвятив свій фундаментальний теоретичний доробок під назвою «Соціальна і культурна динаміка». Розглянувши великий масив фактичного матеріалу, він дійшов висновку, що в різноманітті соціальних процесів можна виявити певну цілісність і єдність. Цю інтегрованість різнорідних соціальних процесів він назвав системою культури, або як він ше інакше називав - соціокультурною системою. В історії розвитку сучасної цивілізації, зокрема у XX столітті, Сорокін виявив і розглянув сім відносно стійких соціокультурних систем, з яких базовими є дві - «чуттєва» і «ідеоціональна», а всі інші є похідними від них. Сорокін показав, що як «чуттєва», так і «умоглядна» соціокультурні системи мають Як умоглядна, так і чуттєва соціокультурні системи мають «свою власну ментальність; власну систему знань, філософію і світогляд; свою релігію і стандарти «святості»; власні уявлення про те, що є правильним і неправильним; форму мистецтва; власні мораль, закони, норми поведінки; домінуючі форми соціальних відносин; власну економічну і політичну організацію і, нарешті, свій власний тип людської особистості з особливим менталітетом і поведінкою» [2]. На кожному етапі історичного розвитку в суспільстві можуть бути присутніми різні системи, але більшість складають носії домінуючої культури.

Для «чуттєвої» культури, як вважав Сорокін, більш характерними є наступні прояви:

- популярність в соціумі прагматичного світобачення і панування детерминізму;

- переважання утилітаристських, гедонистічних цінностей;

- прагнення до інновацій, звідси - велика кількість відкриттів і винаходів;

-динамічний характер соціального життя, зіткнення різноспрямованих інтересів і прагнень.

У суспільстві з «ідеаціональною» культурою домінують наступні елементи:

- популярність раціонального мислення;

- панморалізм, переважання абсолютних норм і принципів;

- прагнення до традицій, сповільнений темп розвитку науки і техніки, введення і освоєння нових технологій;

- більш стабільний, статичний характер соціальної сфери.

В якості перехідної соціокультурної системи Сорокін виділяв «ідеалістичну», в якій інтегрувалися риси двох базових систем. На думку мислителя, жодна система не містить в собі всю істину, так само як і жодна інша не є цілком помилковою. логіка розвитку змушує істину прагнути до монопольного становища і витісняти інші істини, частка «помилкового» в ній зростає, одностороння істина все далі відстороняється від реальності, і настає момент, коли суспільство опиняється перед альтернативою: або продовжити розвиток в заданому напрямку, або змінити курс за рахунок прийняття іншої більш адекватної системи істини. В цьому Сорокін вбачав основну причину періодичної зміни двох базових соціокультурних систем.

Ще одним дослідником соціокультурної динаміки був німецький професор соціології Мюнхенського університету Вальтер Бюль. Він розуміє культуру як соціально обумовлену схему осягнення світу і зразків людської поведінки. Розглядаючи європейську культуру XX ст., Бюль робить висновок про те, що на на культуру впливають передусім нові технології, що з’являються вналсідок економічної активності суспільства. Динаміка має певні коливання, які виликваються у три фази розвитку. У першій фазі циклу висока кон'юнктура, зростання економічних показників, збільшення добробуту здаються встановленими назавжди, виникає порив до емансипації, повстання проти авторитетів, звільнення від «систем». У другій фазі циклу починається господарська криза, яка супроводжується, з одного боку, тероризмом, а з іншого - пасивним нарцисизмом. В останній фазі циклу - депресії - домінує прагнення до спокою і безпеки.

Суттєве значення має також взаємовплив культур. Якщо культура, вважає Бюль, не входить у взаємодію з іншими культурами і не в змозі переробляти чужі імпульси, вона стає слабкою і залежною (здатною тільки до пристосування). Сильна, активна культура завжди характеризується експансією

і культурним імперіалізмом. «В цілому ми визначаємо її як багаторівневу систему, яка з простої полярної конструкції, а саме з діаметральної протилежності флуктуючого символізму - з одного боку, і генетично фіксованою програми поведінки - з іншого» [1].

Варто також звернути увагу на роботи відомого французького мислителя Абраама Моля. Дослідник вважає, що необхідною умовою існування культури є консолідація і мінливість соціальних, економічних, політичних систем в соціальному часі і соціальному просторі. При цьому свої регулятивні та інтеграційні функції, як вважає Моль, сучасна культура може реалізовувати в рамках чотирьох основних моделей: це - демагогічна, догматична, культуралістічна та соціодинамічна. Демагогічна модель розглядає процес соціального і культурного впливу на суспільство з позиції економічної і споживчої поведінки. Догматична модель також націлена на регуляцію поведінки людей, але не через економічний, а через політичний та ідеологічний вплив, який здійснюється за допомогою різних маніпулятивних технологій. Культуралістічна модель націлена на формуванні у кожного індивіда своєрідної «гарної вибірки» з загальнолюдської гуманітарної культури. Ця вибірка представляє свого роду «соціокультурну таблицю» як втілення культури суспільства в даний момент часу, яка повинна лежати в основі взаємодії індивідів, розвитку самої людини і відносин між людьми. Нарешті, четверта, соціодинамічна модель схожа з третьої, але містить в собі деяку «активну настанову», яка надає кожному елементу «соціокультурної таблиці» певний позитивний або негативний «коефіцієнт». Він визначається за критеріями вибору «прогресивних» (що прискорюють розвиток) або «консервативних» (що уповільнюють динаміку культури) цінностей [].

Соціодинаміка культурного процесу XX століття має, на думку Моля, помітно виражену тенденцію переходу від класичної «гуманітарної культури» індустріальних товариств до «мозаїчної культури» постіндустріальних, інформаційних суспільств. Якщо перша носить в основному чітко вибудуваний та ієрархічний характер, то друга має скоріше мережеву природу, утворюючи

свого роду «соціокультурну таблицю», в якій хаотично перемішані утворюють її елементи. Саме тому жодна модель соціокультурного впливу, як вважає Моль, не реалізується в чистому вигляді. Кожна з них створює певний «контур» соціокультурної взаємодії, яка визначає весь культурний цикл розвитку. У той же час циклічність соціокультурної динаміки не означає певну фатальну визначеність, детермінованість і жорстку заданість тієї чи іншої фази суспільного розвитку.

Висновки. Таким чином, механізм соціокультурної динаміки можна розглядати як вагомий фактор, що забезпечує безперервний рух суспільства від одного стану до іншого. У різноманітті різнорідних процесів, що відбуваються в культурній, соціальній, політичній, економічній, військовій та інших сферах життя соціуму, можна виявити певну цілістність та інтегрованість. Складність, і в багатьох випадках неочевидність змін в культурі робить різні теоретичні підходи до вивчення культурної динаміки гіпотетичними та доповнюючи ми один одного. Разом з цим досить переконливою виступає хвильова модель динаміки культури, яка поєднала циклічний і лінеарний підходи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бюль В.Л. Изменение культуры: к динамической социологии культуры // Общественные науки за рубежом. 1989. № 3.

2. Моль А. Социодинамика культуры: Пер. сфр. / Предисл. Б. В. Бирюкова. Изд. 3-е. М.: Издательство ЛКИ, 2008.

3. Сорокин П.А. Социальная и культурная динамика. СПб.: РХГИ, 2000.

ЛИТЕРАТУРА

БІОГРАФІЧНА ПРОЗА КРІЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ МАРТІНА ЕМІСА

Петрованчук Анна Олегівна,
Магістрантка Навчально-наукового
інституту іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І.Франка
Дубравська Зоряна Романівна,
к. ф. н., доцент кафедри
практики англійскої мови
Навчально-наукового інституту іноземних мов
Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І.Франка
(науковий керівник)

Вступ. Постмодернізм – це напрям у художній культурі та літературі. Його можна трактувати як ситуацію в суспільстві, як впливову теоретичну концепцію, котра вивчає реалії сучасного світу, як методологію визначення базових характеристик сучасності.

Яскравим представником цього напрямку є британський письменник Мартін Еміс (нар. 25 серпня 1949), чиї роботи наділені численними особливостями. Видатний письменник охоплює широкі площини життя і психіки героїв, збагачуючи репертуар засобів, за допомогою якого й формується його специфічний наративний дискурс. Структурні поєднання різноманітних оповідних технік свідчать про унікальність письма Мартіна Еміса.

Мартін Еміс знаний на увесь світ такими романами як: «Записки про Рейчел» («The Rachel Papers», 1973) [2], «Гроші: записка самогубця» («Money: A Suicide Note», 1985) [3], «Досвід» («Experience», 2000) [4], «Вагітна вдова» («The Pregnant Widow», 2010) [5], «Нічний потяг» («Night Train») [6].

1989 року відбулась екранізація фільму «Досьє на Рейчел» за романом М. Еміса «Записки про Рейчел» [2].

За свою творчу діяльність британський посмодерніст був удостоєний численних нагород,серед них: Премія Сомерсета Моема (1974), Букерівська премія (1991), Премія Джеймса Тейта Блейка (2000), Британська книжкова нагорода (2003) та Національна Буккерівська премія за надзвичайні досягнення (2010).

Для його творів важливий елемент припущення, який вивільняє уяву, дозволяє домальовувати, фантазувати. Автобіографічні фрагменти стають основиними аспектами у формуванні сюжету творів. Це – відтворення особистих відчуттів і переживань, взятих із життя письменника; вплив англійської літературної спадщини на формування світогляду автора; образ родини, зокрема образ батька та наративні стратегії його представлення.

Мета роботи – схарактеризувати біографічний аспект на матеріалі творчості видатного прозаїка, розглянути його теоретичну складову.

Ця мета передбачає ряд завдань:

- висвітлити основні характерні риси письма Мартіна Еміса;
- дослідити творчість на предмет біографізмів;
- схарактеризувати автобіографічний аспект у романах «Записки про Рейчел» («The Rachel Papers», 1973), «Гроші: записка самогубця» («Money: A Suicide Note», 1985), «Нічний потяг» («Night Train», 1997).

Матеріали і методи. Об’єкт дослідження – біографічна проза британського письменника Мартіна Еміса.

Предмет дослідження – концепт біографічності, як один із складових творів постмодерніста.

Актуальність даної розвідки полягає в потребі вивчення структури творів сучасних письменників, а також застосуванні в різних галузях, зокрема лінгвістики та стилістики.

Результати і обговорення. М. Еміс експериментує з можливостями жанру, створюючи власні наративні моделі, техніки, демонструючи інноваційні літературні тенденції.

Постмодерністські романи М. Еміса складні з огляду на фрагментарну структуру. Автор яскраво виділяє різні аспекти освітнього, виховного, морального вибору в житті героїв. Це дає можливість відстежити біографічні моменти, пов'язані з його життям.

Початок літературної кар'єри Мартіна Еміса можна з упевненістю назвати вдалим. Написаний 1973 року дебютний роман «Записки про Рейчел» («The Rachel Papers») [2] не лише привернув увагу на молодого автора, а й викликав чимало схвальних відгуків серед критиків та літературознавців. Роман був настільки успішним, що 1974 року М. Еміс отримав за нього премію Сомерсета Моема. Знаковим вважається також роман «Гроші: записка самогубця» («Money: A Suicide Note») [3], що з'явився на світ в 1985 році. Ці два твори виділяються особливим моделюванням образів головних героїв, за якими приховується і сам Мартін Еміс [1, с.154].

Висновки. М. Еміс не уникає авторських пояснень стосовно умови та часу дії, зовнішнього вигляду головних героїв та їхньої поведінки. Джон Селф та Чарльз Хайвей – дорогі для Мартіна Еміса персонажі: в уста цих дієвих осіб він максимально вклав свої роздуми, уречевлення ідей, улюблені вирази, що під пером письменника набувають сталої традиції.

Завдяки дійовим особам романів «Досвід», «Гроші: Записка самогубця» та «Записки про Рейчел» Мартін Еміс загострив питання дегуманізації індивіда, зробив акцент на причини руйнування цілісності світосприйняття в епоху постмодернізму.

Варто наголосити: з-поміж чинників, що визначають особливості індивідуального стилю М. Еміса, основна роль належить характеротворенню.

Персонажі Емісових прозових творів, у т. ч. Джон Селф, Чарльз Хайвей, Селіна Стріт, Мартіна Твен, Дженні, Рейчел, захоплюються філософськими

течіями, духовними запитами репрезентантів різних літературно-мистецьких напрямків, зокрема, Франца Кафки та Томаса Бергарда.

Докладний аналіз творчості М. Еміса показує, що концепт батька – один із найбільш продуктивних. З ним повязується втілення краси, інтелекту, добра, щирості та харизматичності. Саме такими рисами можна охарактеризувати батька письменника – Кінгслі Еміса, образ якого змальовано на сторінках біографічних творів.

Феномен Мартіна Еміса є яскравим утіленням його самореалізації як майстра слова, а також інтерпретатора мистецьких вартостей, що постають під його пером новаторською версією постмодерністського характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Дубравська З.Р. Образ автора в біографічній і мемуарній прозі (на матеріалі творчості Мартіна Еміса): дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.01.06 «Теорія літератури» / З.Р. Дубравська // Київськ. нац. ун-т. – Дрогобич, 2015. – 210 с.

2. Amis M. Money. A Suicide Note / Martin Amis. – Penguin books, 1985. – 364p.

3. Amis M. Experience / Martin Amis. – New York: Vintage, 2000. – 406p.

4. Amis M. The Pregnant Widow / Martin Amis. – Johnathan Cape, 2010. – 480p.

5. Amis M. The Rachel Papers / Martin Amis. – Harmondsworth: Penguin, 1984. – 224p.

6. Amis M. The Night Train / Martin Amis. – New York: Vintage International, 1997. – 176p.

СЕМАНТИКА НАЗВИ РОМАНУ ДЖОЗЕФА ХЕЛЛЕРА “ПАСТКА ДЛЯ ДУРНІВ”

Цвик Ольга Олегівна,
студентка
Волинський національний університет
ім. Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Вступ. Назва художнього твору є не лише його невід’ємним елементом, а і самостійною інформативною одиницею, оскільки відіграє важливу роль у процесах декодування текстової інформації. Літературний твір постає перед читачем як цілісна система взаємопов’язаних знаків та символів, серед яких чільне місце належить заголовку, котрий відразу фокусує увагу на важливих для інтерпретації змісту аспектах, дає підказку про суть роману чи оповідання або ж слугує загадкою, яку реципієнт повинен розгадати.

Мета роботи. Мета представленої наукової розвідки – дослідити жанрово-композиційні особливості роману Джозефа Хеллера «Пастка для дурнів» та розкрити значення його назви.

Матеріали і методи. Матеріалом для дослідження послугував роман Джозефа Хеллера «Пастка для дурнів».

У роботі використано наступні методи: аналіз, синтез, описовий метод та метод узагальнення. Поряд із загальними методами наукового пізнання застосовано спеціальні методи дослідження, такі як: техніки наратологічного аналізу – для дослідження структурної організації художнього твору та діалогічної взаємодії автора та читача; описовий метод, що дозволив поступово розкрити характерні особливості обраного для дослідження матеріалу; структурно-семіотичний метод, за допомогою якого встановлено особливості побудови роману та вивчено його значеннєву складову. Крім того, лексико-стилістичний аналіз уможливив розкриття значення назви «Пастка для дурнів» та засобів її актуалізації в тексті роману.

Результати і обговорення. Назва, що становить одночасно і елемент тексту, і самостійну інформативну одиницю, знайшла відображення в багатьох дослідженнях. Особливості назв у художніх творах вивчали Основіна Г. А. [5], Кржижановський С. [3], Лєсневська К. В. [4]. Отож, склалося коло основних проблем, пов'язаних з вивченням заголовка. У найзагальніших рисах вони зводяться до питань про статус назви, співвідношенні назви зі структурою тексту, її функції. Останнім часом особливо активізувалася робота в області типології і семантики назви, що, безсумнівно, пов'язане з розквітом лінгвістики тексту, лінгвопоетики і ономастики [1], а, також, літературознавчих студій.

Науковці розглядають назву художнього твору як текстову одиницю [2], в якій перетинаються і взаємодіють граматичні, лексичні, словотворчі та фонетичні аспекти.

У фокусі нашої уваги перебуває роман американського письменника-сатирика Джозефа Хеллера «Пастка для дурнів». Цей антивоєнний твір – перший і найвидатніший роман автора, що базується на його власному бойовому досвіді бомбардира Повітряних сил США в часи Другої світової війни. Головний герой, капітан Джон Йосаріан, вирішує рятувати своє життя, відмовляючись від додаткових бойових вильотів та перепоною до порятунку стає поправка-22 .(англ. *catch-22*) у статуті військового командування. Використовуючи сарказм, чорний гумор, фарс, гротеск, автор наголошує на жорстокій абсурдності війни, висміює ідіотизм та користолюбність військової бюрократії. Оригінальний, комічний і жахливий, роман «Пастка для дурнів» вважається шедевром сатиричної прози та одним із кращих літературних творів XX століття.

Назва роману «Пастка для дурнів» (англ. *«Catch 22»*) означає парадоксальну ситуацію, коли людина потрапляє у замкнуте коло, з якого їй не вдається врятуватися. Сама фраза *«catch 22»* була створена автором твору, який описував абсурдні бюрократичні обмеження для солдат у Другій світовій війні. Так, один із героїв роману Док Дайлік – армійськиий психіатр, використовує вищезгадане словосполучення в значенні безглуздої «поправки 22», виконати

яку неможливо, оскільки будь-який пілот, котрий просить зробити психічну експертизу з надією показати себе розумово неповносправним для здійснення польотів, що дозволить йому уникнути виконання небезпечних для життя наказів керівництва, водночас демонструє здоровий глузд, а відтак не може бути визнаним неосудним:

«You mean there's a catch?»

«Sure there's a catch,» Doc Daneeka replied. «Catch-22. Anyone who wants to get out of combat duty isn't really crazy» [6]

Після виходу роману цю фразу почали використовувати в різних контекстах у значенні «безвихідна ситуація», що також засвідчують тлумачні словники англійської мови: «*catch-22 – a dilemma or difficult circumstance from which there is no escape because of mutually conflicting or dependent conditions*» («безвихідна ситуація» – це дилема або складна обставина, від якої неможливо врятуватися через взаємно суперечливі або залежні умови [7].

Словосполучення «поправка-22» (в значенні абсурдної ситуації чи пастки, з якої немає виходу) пронизує увесь текст роману. Ця фраза використовується для опису безглуздості тогочасної військової системи, бюрократичної тяганини, в якій людини губиться, наче в лабіринті.

Висновки. Таким чином, назва «Пастка на дурнів» розкриває основну тему роману, парадоксальну ситуацію, коли людина потрапляє у замкнуте коло, з якого їй не вдається врятуватися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арнольд И. В. Семантика, стилистика, интертекст. СПб : Изд-во СПб университета, 1999. 192 с.

2. Кожина Н. А. Заглавие художественного произведения: онтология, функции, типология. Проблемы структурной лингвистики. М : Наука, 1986. С. 56–62.

3. Кржижановский С. Д. Поэтика заглавий. Никитинские субботники. М., 1931. С. 3.

4. Лєсневська К. В. Семантика та функції заголовка художнього твору (на матеріалі оповідання Ф. О'Коннор «The River»). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. Одеса, 2017. № 29. Том 2. С. 60–62.

5. Основина Г. А. О взаимодействии заглавия и текста. Русский язык в школе. М., 2000. №4. С. 62–66.

6. Heller J. Catch 22.

URL : https://antilogicalism.com/wp-content/uploads/2018/04/catch-22.pdf

7. Oxford English Dictionary. URL:https://www.lexico.com/definition/catch-22 (дата звернення: 19.02.2021)

ПОЛИТИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК: 338.1:352.2

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

Рибчинський Євген Юрійович
державний та громадський діяч,
м. Київ

В умовах економічного спаду соціальна сфера стає вразливою, в результаті чого виникає соціальна криза, яка легко може перерости в політичну. У вітчизняних умовах перед державою постає дилема: посилювати контроль над економічною і політичною сферою для стабілізації соціальної сфери або брати курс на лібералізацію. Можливі обидва варіанти, але жоден з них не гарантує успіх. В умовах кризи для зарубіжних країн так само стоїть проблема збереження колишнього рівня соціальних гарантій. Все менше піддається контролю приплив біженців та економічних мігрантів в сукупності з відсутністю значного економічного зростання звужують можливості соціально-політичних маневрів.

В даному контексті ключовою точкою взаємодії громадянського суспільства і держави є сфера соціальної політики. Соціальна політика держави є одночасно основним змістом і метою роботи уряду. Політична влада виявляється легітимною в тому випадку, якщо вона сприяє збереженню і підвищенню рівня життя суспільства, а також вирішенню соціальних проблем. У зв'язку з цим вивчення соціальної політики та відповідність її соціальним, економічним і політичним реаліям є актуальною і значущою.

В основі вітчизняної внутрішньої та зовнішньої політики лежить конституційне визначення загальнонаціональної цілі, яка полягає у побудові незалежної, демократичної та соціально-правової країни. Головним принципом такої країни є посилення її міри відповідальності за забезпечення добробуту та

безпеки суспільства. Подібний підхід до організації суспільно-державної життєдіяльності опирається на принципи забезпечення певного балансу між демократичними інституціями та органами державної влади, плануванням та ринковим середовищем, приватної та державної власності, рівнем економічної ефективності та соціальної справедливості. Через це головним показником суспільного розвитку та водночас головним елементом внутрішньої державної політики виступає ефективно побудована соціальна політика, яка дає можливість знизити соціальну напругу, збільшити добробут суспільства, а також досягнути балансу і стабільності в країні.

Подібна політика ґрунтується на комплексі законодавчих та нормативно-правових актів, які повинен дотримуватися кожен громадянин в обов'язковому порядку, не зважаючи на його майновий стан, етнічну та національну або конфесійну належність тощо, а також на ратифіковані Україною міжнародні норми (конвенції, хартії, кодекси тощо), які існують переважно формально. Вона направлена на задоволення суспільних потреб за рахунок підвищення значення трудового прибутку, гарантування забезпечення прожиткового мінімуму і мінімального розміру заробітної плати, формування фондів соціальної допомоги і державних страхових фондів, захист суспільства від посилення інфляційних процесів, впровадження різного роду субвенцій, індексацію зарплати. Тобто, соціальна політика має регулююче та стимулююче значення у забезпеченні ефективного розвитку національної економіки, чим дозволяє ефективно функціонувати системі соціального захисту в країні.

Основними засадами внутрішньої політики в соціальній сфері є:

– забезпечення гарантованих Конституцією України прав і свобод громадян на основі впровадження європейських стандартів соціального захисту, підвищення якості соціальних послуг;

– надання громадянам упродовж усього життя соціальних гарантій на основі вдосконалення системи соціальних стандартів і пільг;

– досягнення ефективного демографічного розвитку;

– поліпшення соціального захисту дітей, утвердження духовно і фізично здорової, матеріально забезпеченої та соціально благополучної сім'ї;

– трансформація державної політики у сфері зайнятості та ринку праці, у тому числі шляхом розвитку партнерства між роботодавцями і найманими працівниками, власниками підприємств, установ, організацій та професійними спілками;

– подолання бідності і зменшення соціального розшарування, зокрема, шляхом сприяння самозайнятості населення, розвитку малого та середнього бізнесу, недопущення виникнення заборгованості із заробітної плати на підприємствах, в установах, організаціях усіх форм власності;

– поетапне погашення зобов'язань держави за знеціненими заощадженнями громадян;

– удосконалення системи пенсійного забезпечення, створення умов для гідного життя людей похилого віку, стимулювання розвитку недержавної системи пенсійного страхування;

– забезпечення розміру соціальних виплат, які є основним джерелом доходів, на рівні, не нижчому за прожитковий мінімум, удосконалення системи підтримки соціально незахищених верств населення [1].

Таким чином, пріоритет соціальної політики порівняно з іншими елементами державної політики визначає передусім Конституція України, через те, що саме вона має на меті забезпечення суспільства гарантованими Основним Законом правами: на життя, безпечні умови праці, винагороду за працю, захист сім'ї, відпочинок, освіту, житло, охорону здоров'я та медичну допомогу, соціальне забезпечення та сприятливе навколишнє середовище [2].

Треба зазначити, що поняття соціальної політики на сьогодні широко використовується в практиці державного управління, застосовується в офіційних документах, виступає предметом досить широких наукових дискусій, причому сутність та його зміст у різних дослідників досить сильно відрізняються. Термін «соціальна політика» має досить пізнє походження, однак протягом історії людства ті чи інші варіанти соціальної політики

розроблялися різними типами суспільства та реалізовувалися в діяльності держав. В їх основі лежали уявлення про належне та справедливе, сформовані мораллю та релігією і закріплені традицією [3, с. 282].

Соціальна політика є явищем суспільно-історичним: вона з'являється разом з виникненням держави, спрямована на узгодження спільної діяльності людей та утвердження загальнодержавних пріоритетів і є регулятором взаємовідносин соціальних структур і соціальних інститутів, а також суспільного та індивідуального життя людини. А саме: йдеться не тільки про економічні потреби, а й про соціальні та культурні права людини, які є базовими цінностями (потреби, які пов'язані з розвитком особистості, самореалізацією, охороною здоров'я, освітою та інше) [4, с. 89].

Отже, соціальна політика виступає найважливішим елементом державної політики, яка завжди була пріоритетом в Україні. Це підтверджується суттєвим посиленням уваги до неї як в офіційній державній, так і в програмно-цільовій документаціях, а також практичними діями органів державної влади та усіх політичних сил.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»: від 01.07.2010 р. № 2411-VI. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). 2010. № 40. ст.527.

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 14.

3. Майорова Л.В. Теоретичні засади формування соціальної політики як основи економічного розвитку держави. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2014. № 2. С. 282-288.

4. Павлега О.С. Предмет та об'єкт соціології соціальної політики. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2015. Випуск 9. С. 86-93.

ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ХАРАКТЕРИСТИКА РОЛЬОВОЇ ГРИ ЯК РЕЗУЛЬТАТИВНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Богів Евеліна Іванівна
к.п.н.
ВСП Мукачівський фаховий коледж НУБіП України
м.Мукачево, Україна

Вступ. Сучасний процес глобалізації суспільства характеризується потребою у мобільній комунікативній взаємодії, зміст якої визначається рівнем мовної компетентності особистості.

Відповідно стає необхідним переосмислення ракурсу навчання студентів іноземної мови, через створення іншомовного розвивального середовища. Навчання іноземної мови багато в чому ґрунтується на наслідуванні.

Рольова гра так само передбачає наслідування дійсності, закладає основи комунікативної компетенції і веде до досягнення головної мети навчання іноземної мови - вмінню спілкуватися іноземною мовою.

Мета роботи. Вивчення особливостей застосування методу рольових ігор на заняттях німецької мови, розкрити значення гри на уроці іноземної мови не тільки як засобу стимулювання процесу навчання, його оптимізації, але й як важливого аспекту психологічного комфорту і зняття розумової перенапруги учасників навчального процесу.

Матеріали та методи. В даній роботі представлено аналіз педагогічної та методичної літератури. Багато видатних педагогів наголошували на позитивному впливі ігор у навчальній діяльності.

Використання рольових ігор на уроках з іноземної мови вивчали В.А. Артемов, П.О. Бех, Л.В. Биркун, О.І. Близнюк, Л.С. Панова, О.А. Колесніченко, К. Лівінгстоун та інші.

Обговорення та результати. Якість оволодіння студентом іншомовною діяльністю значною мірою зумовлена і мотивацією, яка викликає цілеспрямовану активність, стимулює вибір засобів та прийомів для досягнення мети. Майже всі учасники освітнього процесу бажають оволодіти іноземною мовою, але, зіткнувшись з різноманітними труднощами на шляху до досягнення мети, їх мотивація може знижуватись, зникає активність, послаблюється воля, погіршується успішність.

Слід пам'ятати, що мотивація відноситься до суб'єктивних якостей і вона визначається особистими спонуканнями студента, його пристрастями і потребами. Тому викладач може вплинути на неї лише опосередковано, створюючи умови, на основі яких виникає особиста зацікавленість у роботі.

Важливо глибоко продумати стимули для мовлення, заохочувати студентів до активних мовленнєвих дій пов´язаних з певною ситуацією.

Таким чином буде реалізована взаємодія та співпраця всіх учасників освітнього процесу, а також розвиток інтересу студента до вивчення мови. Одним з основних стимулів є гра.

Рольова гра - простий спосіб пізнання людиною навколишньої дійсності, один із найдоступніших шляхів до оволодіння знаннями, уміннями, навичками. Вона подібна виставі в театрі.

Це виконання студентами ролей, заданих певними ситуаціями, які вимагають використання особливої поведінки та відповідної лексики. Гра забезпечує невимушену обстановку, в якій студенти є настільки винахідливими і жвавими, наскільки це можливо.

Група студентів, яка успішно виконує рольову гру, дуже схожа на групу маленьких дітей, яка грається у лікарів, школу, батьків тощо. Вони підсвідомо творять свою власну реальність.

Таким чином, вони експериментують, використовуючи свої знання про реальний світ, і водночас розвивають здатність взаємодіяти з іншими людьми. Ця діяльність є захоплюючою. Рольова гра як методичний прийом навчання іноземних мов одержала широке застосування у практиці.

Деякими зарубіжними методистами (J.Revell, J.Laylor) саме вона визначається як спонтанна поведінка того, хто навчається, його реакція на поведінку інших людей, що беруть участь в гіпотетичній ситуації. Методист D.Berne дотримується такої самої думки. Він визначає рольову гру як прийом, коли учасник такої гри повинен вільно імпровізувати в межах заданої ситуації, виступаючи в ролі одного з її учасників.

А дослідниця Р. Осадчук стверджує, що найсприятливіші умови гармонійного розвитку мотиваційної, змістової та операційної сторін пізнавальної діяльності учнів створюються у процесі проведення ігор [15, с. 110]. Гра поряд із працею й навчанням – один з основних видів діяльності людини, дивний феномен нашого існування.

За визначенням, “гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, у якому складається й удосконалюється самоврядування поводженням”. У працях К.Д. Ушинського можна знайти підтвердження того, що у грі об’єднуються одночасно прагнення, відчуття і уявлення [18, с. 216].

У людських взаємовідносинах рольова гра виконує такі функції [1, 4, 10] :

– *розважальну* (це основна функція гри - розважити, надихнути, викликати інтерес);

– *комунікативну*: освоєння діалектики спілкування;

– *самореалізації* у грі;

– *терапевтичну*: подолання різних труднощів, що виникають в інших видах життєдіяльності;

– *діагностичну*: виявлення відхилень від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри;

– *корекційну*: внесення позитивних змін у структуру особистісних показників;

– *міжнаціональної комунікації*: засвоєння єдиних для всіх людей соціально-культурних цінностей;

– *соціалізації*: включення в систему суспільних відносин, засвоєння норм.

Згідно з Артемовим В. А. [1], Філатовим В. М. [19], Яцковською Г. В. [21], рольові ігри мають чотири головні риси:

1. вільна розвиваюча діяльність, що починається лише за бажанням самого учасника, заради задоволення від самого процесу діяльності (процедурне задоволення);

2. творчий, значною мірою імпровізаційний, дуже активний характер цієї діяльності («поле творчості»);

3. емоційна піднесеність діяльності, емоційна напруга;

4. наявність прямих чи непрямих правил, що відбивають зміст гри, логічну послідовність її розвитку.

Для студентів рольова гра – це ігрова діяльність, в якій вони беруть на себе певні ролі й виконують їх. Навчальний характер цієї діяльності учасниками не усвідомлюється.

Рольова гра має велике виховне значення. Вона допомагає згуртувати студентський колектив, залучаючи до активної діяльності сором'язливих чи несміливих. У рольових іграх виховується свідомість, дисципліна, взаємодопомога, уміння відстояти свою точку зору.

Визначаються такі основні правила рольової гри:

- студентові пропонується поставити себе в ситуацію, яка може виникнути за межами освітнього закладу, в реальному житті. Це може бути все, що завгодно: від зустрічі знайомого на вулиці до більш складної ситуації;

- студентові необхідно адаптуватися в даній ролі в потрібній ситуації. В одному випадку він може грати сам себе, в іншому йому доведеться взяти на себе уявну роль;

- учасникам рольової гри необхідно поводитись таким чином, ніби все відбувається в реальному житті, їх поведінка має відповідати ролі, яку вони виконують;
- учасники гри повинні сконцентрувати свою увагу на комунікативному використанні одиниць мови, а не на звичайній практиці їх відпрацювання та закріплення в мовленні.

Оскільки використання рольових ігор передбачає створення особливого навчального простору, в якому студент готується до вирішення важливих проблем та реальних ускладнень, "проживаючи" їх та способи їх вирішення, завдання викладача полягає в тому, щоб, по-перше, створити життєвоважливу ситуацію, по-друге, розподілити ролі і, по-третє, сформулювати пошукові завдання, що випливають із ситуації.

Під час проведення рольової гри змінюється також і роль викладача – якщо традиційно він виконує функцію «контролера» за мовленнєвою діяльністю студента, то в умовах гри контроль та керівництво недоречні.

На думку К.Лівінгстоуна, перед проведенням рольової гри варто звернути увагу на:

- мовленнєву підготовку студентів;
- культурний та ситуаційний фактори;
- фактичну підготовку;
- потреби, інтереси та досвід студентів.

Оскільки рольова гра – це діяльність, яка надає учасникам можливість практичного застосування мовних засобів, аспектів рольової поведінки, то знання мовних засобів та уміння і навички оперування ними мають бути вже засвоєні до моменту її проведення. Іншими словами, якщо студенти не будуть попередньо підготовлені, то така гра буде неефективною.

Така підготовка студентів має декілька етапів:

І етап – традиційна мовна практика, тобто вправи, направлені на засвоєння граматичних структур та лексики. Тут можна використовувати такі

види вправ, як: виправлення граматично та лексично неправильних речень, заповнення пропусків, вибір правильних відповідей.

ІІ етап – складання діалогів (побудова діалогів, заповнюючи пропуски та складання діалогу за зразком).

ІІІ етап – робота з діалогами, які складають у парах або у групах на основі засвоєного мовного матеріалу.

IV етап – вправляння у техніці розмов, а саме використання службових фраз та сталих виразів.

V етап – застосування техніки заміни невідомих слів синонімами.

VI етап – безпосередня робота в групах, типи якої потрібно варіювати, з мінімальним втручанням викладача.

Вчені зазначають також певні недоліки у використанні рольових ігор у навчальному процесі. Серед них, зокрема, недоліки організаційного плану – брак вільного простору; нестача часу, який потрібен для ефективності гри.

Надаючи студентам свободу в рамках класного приміщення у використанні та експериментуванні з мовленнєвими засобами, ми можемо з'ясувати, що вони вивчили і наскільки вони розуміють доцільність використання цих засобів. Будь-яка помилка може бути проаналізована і використана викладачем як основа для подальших, більш поглиблених вправ.

Підводячи підсумок можна сказати, що гра допомагає спілкуванню, сприяє передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність. Крім того, що ігри мають величезну методичну цінність, вони дуже цікаві як викладачу, так і студенту.

Є кілька особливих причин щодо використання таких ігор:

- Досвід, який можна отримати завдяки рольовій, тобто розвиваються навички мовлення.

- Ігри дають можливість потрапляти в такі ситуації, в яких від них вимагається використовувати і розвивати ті форми мови, які необхідні для

покращення суспільних взаємовідносин, але які так часто не беруться до уваги нашими програмами по вивченню іноземної мови.

- Ігри додають багатьом сором'язливим учасникам впевненості у собі.

- Вони мають велику методичну цінність, оскільки проводити ігри весело та цікаво.

- Гра – це одна із складових частин комунікативних прийомів. Вона розвиває здатність студента вільно володіти мовою, сприяє взаєморозумінню, підвищує мотивацію.

Висновки. Отже, визначення рольових ігор на занятті німецької мови, як таких, що активізують діяльність студентів, дозволяє їм виступати в ролі авторів, творців, підвищує творчий потенціал, розширює загальний світогляд, підвищує рівень практичного володіння німецькою мовою, формує навички самостійної діяльності.

Завдання педагога полягає в тому, щоб знайти максимум педагогічних ситуацій, у яких може бути реалізоване прагнення учвсника такого дійства до активної пізнавальної діяльності. Педагог повинен постійно удосконалювати процес навчання, що дозволяє студентам ефективно і якісно засвоювати програмний матеріал.

Тому так важливо використовувати ігри на уроках. Таким чином, гра додає навчальному спілкуванню комунікативну спрямованість, зміцнює мотивацію вивчення іноземної мови і значно підвищує якість оволодіння нею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам: Учеб. пособие. – М.: Просвещение, 1983. – 222 с.

2. Бех П. О., Биркун Л. В. Концепція викладання іноземних мов в Україні // Іноземні мови. – 1996. - № 2. – С. 3-8.

3. Бим И. Л. Методика обучения иностранным языкам. - М.: Высшая школа, 1991. – 319 с.

4. Близнюк О. І., Панова Л. С. Ігри у навчанні іноземних мов: Посібник для вчителів. – К.: Освіта, 1997. – 64 с.

5. Китайгородская Г. А., Бухбиндер В. А. Методика интенсивного обучения иностранному языку. – К.: Освіта, 1988. - 279 с.

6. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Вибр. пед твори: У2-х т. – Т.1. - К.: Просвіта, 1957. – 406 с.

7. Филатов В.М. Методическая типология ролевых игр//Иностранные языки в школе. - 1988. - № 2. - С. 41-47.

8. Яцковская Г. В. Иностранные языки в школе. - 1985. - № 5. - С. 12-17.

СТИЛІСТИЧНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ПЕРСОНАЖІВ У КІНОСТРІЧЦІ «THE UNDOING»

Заболотська Ольга Олександрівна
доктор педагогічних наук, професор
Михайліченко Діана Юріївна
студентка першого курсу другого (магістерського) рівня
Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна

Вступ. В акті комунікації відбувається не тільки обмін необхідною інформацією, але й відображається емоційний стан тих, хто спілкується. Цей процес здійснюється за допомогою особливого коду, який виражений як знаками, так і відповідними засобами його передачі.

Лінгвістика розширює межі своїх розвідок і перетинається з такими науками як психологія, об'єктом вивчення якої і постають емоції. Вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Б. Волек, С. Гладьо, Я. Гнезділова, Дж. Ейчісон, В. Цоллер, Є. Чайковська, І. Шаховська, В. Шаховський розробляли цю проблему.

Мета роботи. Виявити стилістичні засоби відтворення емоційного стану персонажу в серіалі "*The Undoing*".

Матеріали та методи. Методи дослідження – *описовий* метод (для опису основних рис кіно дискурсу, уточнення понять «кінодискурс», «кінотекст», «кіносценарій» у лінгвістичному вимірі), метод *семантичного аналізу* (для виявлення семантики лексичних одиниць у відповідних кінотекстах), метод *стилістичного аналізу* (для виокремлення стилістичних засобів, за допомогою яких відображається емоційний стан персонажів серіалу), метод *мультимодального аналізу* (для опису комунікативних ситуацій реалізації емоційного стану персонажів за допомогою різних семіотичних систем), метод *інтерпретаційно-текстового аналізу* (для визначення специфіки взаємодії

реалізованого, візуального та звукового модусів у відтворені емоційного стану персонажів серіалу).

Результати та обговорення. Під експресивними засобами мови розуміють такі морфологічні, синтаксичні і словотвірні форми, які служать для емоційного або логічного посилення мови. Стилістичний прийом виділяється і протиставляється виражальному засобу свідомою літературною обробкою мовного факту. Послуговуючись класифікацією І. Гальперина визначаємо стилістичні прийоми, які на різних рівнях відтворюють емоційний стан персонажу. У серіалі «Відіграти назад» **(“*The Undoing*”)** виявлено такі емоційні стани персонажів: роздратування, невдоволення, напруга, здивування, радість, страх, хвилювання, шок, лють, байдужість, впевненість, сумнів, розчарування.

Стан роздратування представлений у кінотексті такими стилістичними засобами як: метафора (*…all dogs make my throat close up…*), ідіома (*…that's a low blow…*), повтор (*This is fucking bullshit. This is bullshit. This is fucking...This is bullshit*), гіпербола (*Lots of shit on you on the Google*).

Емоція невдоволення репрезентована у мовлені Джонатана через гіперболу *…tons of money… .*

Психічний стан здивування відтворений у кінотексті через гру слів (*…Now I'm stressed about being stressed…*), оксюморон (*Good weird*), порівняння (Н-д: *like Pavlov's dogs*), гіперболу (*…You have always had an unlimited capacity to see the humanity in a person*), вигук (*Oh, my God*), ономатопію (Н-д: *Gee*), анафору (*They can blame Henry? They can, and they will*).

Стан розпачу реалізовано такими стилістичними засобами: метафора (*I got both swings last night. The full pendulum*), ідіому (*…my solemn word*), повтор (*I just, I just want to fill you in*), анадіплосис (*I'm... I'm sorry, um...*), епітет (*Mrs. Alves is obviously very sympathetic*), анафора (*…I was scared for us as a family. I was scared for you*), апозіопезис (*…that I will never... , because Katie...*).

Емоційний стан радості показано через порівняння *…body like a tennis racket….*

Стан напруги персонажів виражений через: ономатопію (*shh…*), синекдоху (*Part of me wants to be dangerous*), повтор (Н-д: *No, no, no, no, no. It's private. It's private … I don't wanna know. I don't wanna know the patient's name*), метонімію (*When the police and the media stop congregating…*), паралелізм (*He saw that I saw, He knew that I knew*), вигук (Н-д: *Henry, stop. Stop.*), гіперболу (*The best fried clams in the universe*).

Стан **страху** представлений такими стилістичними засобами як: повтор (*Don't scream, don't scream*), анафора (*I didn't do it. I didn't kill her. I did not kill her…*), перифраза (*We were romantically involved*), анадіплосис (*Give me two... You're going to give me two minutes before you do that*), апозіопезис (*I wanted to tell you, but... I just...*), вигук (*…Jesus*!), риторичне питання (*Dad, what the fuck are you doing?*).

Емоційний стан хвилювання презентовано за допомогою: ідіом (*…no official word*), метонімії (*A caravan of concerned mothers…*), анафори (*As do I. As do you*), повтору (*It's not true. It's not true*), метафори (*Husbands who have kept their wives in the dark about a lot of things*), антитези (*He's good, but he's not great*), епітету (*He says that she was obsessed*), апозіопезису (*It is just such a coincidence, isn't it, that...*), гіперболи (*…the most private person on the face of the Earth*).

Стан шоку відтворений такими стилістичними засобами як: вигук (*…oh, my God…, …God, this is awful…*), ономатопія (*Hmm?*), риторичне запитання (*What?!*), повтор (*Nobody talk. I said, nobody talk*).

Емоційний стан люті реалізовано стилістичними засобами як-то: повтор (*I told you … he was at a medical conference. He said to me that he was going to a medical conference … I told you.*), анадіплосисом (*…because he forgot his phone, and I can't... I can't call him*), епіфора (*Are you hiding your husband? No! I'm not hiding my husband*), гра слів (*I will never, ever let him believe in you*), вигук (*Now!*), риторичне питання (*Why? Why didn't you tell me?*).

Емоція байдужості відтворена через еліпсис *Morning, sir…*

Емоційний стан впевненості персонажів виражений у кінотексті за допомогою: перифразу (*I don't want to see … Snapchatting, Instagramming, or any of the other social media nonsense*), ідіоми (*Innocent is good. Saying nothing is better*), метафори (*The franchise is populated with reprobates looking to improve their plight*), метонімії (*The People of the State of New York versus Jonathan Fraser*), повтору (*It means a fucked-over person, in the immediate aftermath of being fucked over, often believes the fucker-overer to be capable of anything*).

Емоційний стан сумніву репрезентовано у серіалі через: гру слів (*Now, you own your own home*), метафору (*My grapevine is a bit limited on the criminal side*), анафору (*I don't know. I don't know what you've been reading. I don't know what you've seen…*).

Емоція розчарування представлена перифразом (*He did drain our bank account some*), та оксюмороном (..*semblance of the truth*).

Висновки. У кінотексті серіалу емоційний стан персонажу відтворено у першу чергу вербальними засобами – стилістичними прийомами різних рівнів. Серед стилістичних засобів на лексичному рівні зустрічаються приклади вживання ідіом (10%), на фонетичному – вживання вигуків (6%) і ономатопії (3%). Синтаксичний рівень представлено повторами (15%), паралелізмом (2%), анафорою (7%), епіфорою (6%), риторичними питаннями (5%), апозіопезисом (19%). Гра слів (5%), гіпербола (3%), метафора (4%), метонімія (4%), перифраз (4%) і оксюморон (7%) домінують у передачі емоційного стану персонажів на рівні семасіології. Уживання стилістичних засобів у мовленні персонажів допомагає краще усвідомити їх емоційні стани та декодувати додаткові смисли, пов’язані з інтенціями колективного автора серіалу.

У різних сценах серіалу передається як позитивний, так і негативний емоційний стан персонажів. Домінуючим є негативний емоційний стан: роздратування, невдоволення, розпач, напруга, страх, хвилювання, шок, лють, байдужість, сумнів, розчарування.

ІСТОРИЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ КАНАДСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Зубрик Андріана Романівна,
к.п.н., доцент
Гарасим Тетяна Олегівна,
к.ф.н., викладач
Зубрик Катерина Степанівна
Студент
Тернопільський національний педагогічний
університет ім. В. Гнатюка

Вступ. Результати мовного впливу більшою мірою визначаються історією соціальних відносин народів, включаючи економічні, політичні та демографічні фактори. Простіше кажучи, мовний контакт – це використання більше ніж однієї мови в одному і тому ж місці в той же самий час: люди подорожують, обмінюються досвідом, і таким чином запозичують певні слова та вислови.

Мета – описати та охарактеризувати історичні чинники формування канадського варіанту англійської мови.

Матеріали та методи. Ми використали праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме У. Вайнраха, Ю. Жлуктенка, М. Оркіна, В. Виноградова, А. Крохмаль, В. Паращук, М. Кочерган та такі методи як аналіз, синтез та порівняння наукових джерел, виявлення історичних чинників про формування та розвиток канадського варіанту англійської мови, які дозволили узагальнити та систематизувати теоретичний матеріал із досліджуваної проблеми.

Результати та обговорення. Проблема мовного контакту полягає в тому, що межа між двома мовами чи діалектами є розмитою. З плином часу діалекти перетворюються у окремі мови. Найпоширенішим способом, яким мова впливає на іншу, є обмін слів. О. Швейцер стверджував, що Канаду варто, мабуть, віднести до числа «зон», оскільки в ній «англійська мова виявляє надзвичайно мало своїх власних розпізнавальних рис і в той же час піддається тиску з боку як британського, так і американського варіантів з явною перевагою

рис останнього» [1, с. 18]. Але вже в 1976 році О. Швейцер вважає мову Канади «канадським варіантом англійської мови, що наближається за своїми ознаками до американського варіанта» [3, с. 28]. Канадська концептуальна картина світу так само, як і американська та австралійська, є результатом особливого географічного положення країни, її історичного розвитку. Історично склалося так, що каменем фундаменту, закладеним в основу виникнення Канади, був тригранник, тобто заснування країни відбувалося за участю трьох суб'єктів: аборигенів, франкофонів і англофонів. "Canada was built on a triangular foundation – aboriginal, francophone and anglophone" [2, с. 114].

Культура та традиції корінних мешканців зробили вагомий внесок у процес становлення канадської свідомості на початковому етапі зародження країни. Хоча й непозбавлене деяких конфліктів, раннє співіснування прибулих канадців з корінним населенням було досить мирним, що позначилося на визнанні культурної спадщини аборигенів як частини національної культури Канади і дало змогу корінним жителям зберегти свою ідентичність. Протягом 16 та 17 століть розширення європейських колоній у Північній Америці посприяло швидкому прогресу в ході якого французька, британська та культура аборигенів співпрацювали в сфері торгівлі, а також конфліктували через земельні території. В результаті їх географічної близькості, ці культури мали вплив одна на одну та зіграли важливу роль у розвитку Нового Світу. У той час, дві основні територіальні сили були французи та англійці. Вчені повідомляють, що Британські емігранти значно переверщували інші народи. Французький народ потрапив під домінування Британської імперії та культури [4, с. 7].

У 1755 році британські правителі розпорядились, щоб акадійці (французькі колоністи, що проживали в той час в канадських морських провінціях Нова Шотландія, Нью-Брансвік, і Острів Принца Едуарда) присягли на повну вірність британській короні, або ж вони будуть депортовані. Деякі жителі виконали цю обіцянку; однак, більш ніж 10 000 чоловік були вигнані зі своїх будинків. Виселенці розійшлися в різні міста, найбільше з них направилось до французького Квебеку, південно-східного узбережжя Америки

та Європи [4, с. 8]. Після закінчення Семилітньої війни в 1763, та підписання Паризького договору, британський уряд отримав у володіння французькі території, але дозволив людям, що живуть там, зберігати і продовжувати французькі культурні традиції та мову. Згідно з Актом Проголошення 1763 року, було затверджено про мирні стосунки між британцями та аборигенами, також відомими як Перша Нація [4, с. 8]. Ці події зміцнили безперервний культурний обмін та сприяли постійному припливу контактів між культурними та мовними групами. Це призвело до незалежної еволюції варіацій у відриві від рідних мов, які, у випадку з англійською мовою, були далекі від ідеалу. У рік 1880 освіта стала обов'язковою у Великобританії, і ті люди, які емігрували до цього року, в більшості випадків були не освічені та розмовляли діалектом, який мав мало спільного з британською діалектом освіченого класу [4, с. 9].

Також значний вплив на канадський варіант англійської мови мала Війна за Незалежність (1775-1782) [4, с. 8]. У цей період, американські солдати (лоялісти), рятуючись від реалій війни, емігрували до Канади у пошуках стабільного життя в умовах британського правління. Вони принесли з собою свій розмовний діалект англійської мови, що вплинуло в майбутньому на місцеві мови, особливо на їх фонологію та лексичну складову [4, с. 99-102].

Сторіччя по тому, канадський варіант продовжував розвиватися. Введення нової лексики з вже існуючих культур мало найбільший вплив на характерний склад канадської англійської. Лексеми, що не існували в Старому Світі, були запозичені та адаптовані. Нижче наведені деякі з найбільш поширених запозичених лексем, котрі зараз широко використовуються: Saskatchewan, Manitoba, Ontario, Quebec, Nunavut; moose, caribou, chipmunk, woodchuck, raccoon, skunk; igloo, kayak, moccasin and toboggan [5, с. 29]. Цікаво зазначити той факт, що ім'я самої країни прийшло з англійської мови; Канада (Kanata), перекладається як «поселення» мовою народу Гурон [5, с. 30].

Французький вплив на канадський варіант англійської є дещо іншим за своєю природою. Так як нормани вторглися до Англії в 1066 році, англійська мова та культура пройшовши через незворотне перетворення, потрапляє під

вплив Франції. Як відомо, у своєму теперішньому складі, близько тридцять відсотків англійської мови є запозиченими з французької [8, с. 54]. Поряд із великим впливом французької мови, подальший контакт між двома культурами Нового Світу зазнав чергової хвилі змін. Опираючись на лексеми, такі як, voyageur, portage, і la crosse, які використовувались франкомовним населенням, британські поселенці розширювали свою лексику [7, с. 45]. Канадський англійська має ряд характерних ознак, які допомагають її розпізнати. Як результат своєрідної історії, канадський варіант англійської містить ряд культурно специфічних та унікальних виразів іноземного походження, які, помітні і в інших англомовних країнах. До них відносяться такі вирази, як: “Eh”- розділове запитання, “Canuck” – «канадієць», “loonie” – «монета, вартістю в один долар», “twoonie” – «монета, вартістю в два долари», та “Mountie” – «королівська канадська кінна поліція», та деякі інші унікальні слова [7, с. 45]. Хоча велика кількість економічних і культурних зв’язків з США роблять мови схожими, канадці мають свої власні вирази і фрази.

Різні мовні контакти можуть діяти на різних засадах, тому можемо зробити висновок, що вони поділяються на прямі та непрямі. Прямі контакти мають суттєві відмінності від непрямих, і ця різниця полягає у інтенсивності впливу та його результатах. Канадський варіант англійської мови тісно пов’язаний з британською та австралійської англійською мовою. Північноамериканський діалект, як правило, бере участь у якості посередника для мов. Безпосередні зв’язки США і Канади та близьке розташування призвели до того, що територія контакту мов розмита і не має жодних кордонів. Взаємне проникнення цих мов, як правило, можна побачити в їх лексиці та фразеології.

У ході дослідження американського і канадського варіанту англійської мови, слід мати на увазі такі фактори, як географічне положення цих двох країн і їх спільний історичний розвиток, відкриті кордони між двома країнами, вільна міграція з країни в країну, яка сприяє тісній взаємодій між корінним населенням цих країн, і в результаті якої відбувається змішування варіантів.

Сполучені Штати Америки займають домінуюче положення в економіці, діловому світі, ринку нових технологій, що призводить до появи нових явищ і понять. Це знайшло відображення в лексиці канадського англійської. Запозичення нових концепцій є неможливим без запозичення лексичних одиниць. Враховуючи ці тісні мовні контакти, цілком логічно припустити, що більшість нововведень, які з'явилися в американській версії, вже проникли у канадський варіант англійської мови [6]. Найпершою різницею в мові, яку помітно в іноземців, являється вимова. М. Оркін вважає, що на канадську вимову сильно впливає фонетика General American, в самій же Канаді власного вимовного стандарту не існує, і навіть одна і та сама людина вимовляє одні й ті самі звуки по-різному. Найбільш типовим для Канади вважається вимова провінції Онтаріо, досліджена У. Авісом [6, с. 124]. Він зазначив, що в словах повсякденного вжитку тут переважають американські мовні навички, тоді як у словах літературного стилю, які рідше використовуються в повсякденній мові, – британські. Відмінності у вимові залежать також від соціального статусу носіїв: верхні суспільні верстви більше схильні до британської вимови, нижні шари – до американської. З цього приводу варто навести вислів Стівена Лікока: «У Канаді нам досить підтримувати дві мови без намагань винайти сленг, тому ми просто продовжуємо свою справу та використовуємо англійську для літератури, шотландську для проповідей, та американську для розмов» [6, с. 126].

Загалом, після вивчення історичних особливостей канадського варіанту англійської мови, ми можемо припустити, що сучасний стандарт англійської мови у Канаді в значній мірі пов'язаний із британською англійською, у зв'язку з процесами колонізації Північної Америки протягом кількох століть, та навіть на сьогоднішній день, через тісні зв'язки Канади з Британією, мови взаємодіють та доповнюють одна одну. Нещодавні дослідження показали, що канадський варіант відображає домішки інших мов, у тому числі з мови Перших Націй , а також запозичення з французької, італійської, української, та англійських діалектів Сполучених Штатів. Історичний розвиток канадської

англійської лише недавно привернув увагу наукових досліджень, в той час як нещодавні дослідження вчених показали, що цей варіант поєднує в собі частини британських та американських діалектів, разом із запозиченими словами, кальками та неологізмами [2, с. 65].

Висновки. Отже, дослідження вчених свідчать, що на сучасному етапі розвитку англійської мови дійсно зростає роль «внутрішніх» запозичень внаслідок взаємодії національних варіантів та стилістичних підсистем цієї мови з урахуванням помітної дії тенденції до демократизації англійської мови, до зближення її писемно-літературної частини з усно-розмовним різновидом. Канадський варіант англійської мови місить в собі запозичення із багатьох мов, що робить його незабутнім, неповторним, та цікавим для подальших досліджень, які ми опишемо детальніше у наступному розділі нашої роботи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Швейцер А. Литературный английский язык в США и Англии. М., 1971. 200 с.
2. Avis W. The English language in Canada. Current trends in linguistics. Paris, The Hague, 1973. 148 p.
3. Cobridge, T. Canadian English. Oxford, UK: Oxford University Press, 2005. P. 96-102.
4. Fishman, J. Language and ethnicity in minority of sociolinguistic perspective. Clevedon, Avon: Multilingual Matters, 1989. P. 7-10.
5. Margarrech C. History of the Canadian Peoples. Longman Publishing Group, 2005. 58 p.
6. Orkin M. Speaking Canadian English. An informal account of the English language in Canada. London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1971. 154 p.
7. Scargill M. A Short History of Canadian English. Victoria, Sono Niss Press, 1977. 79 p.
8. Williams J. Origins of the English Language. New York, The Free Press, 1975. 316 p.

АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ І АГРОБІОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Мудра Світлана В'ячеславівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри англійської мови
для технічних та агробіологічних спеціальностей
Національного університету
біоресурсів та природокористування України

Вступ. Сутністю професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ є процес засвоєння студентами фундаментальних знань, набуття умінь, навичок, компетентностей, які забезпечують їх готовність до успішного виконання професійних функцій, виявлення реалізаційних здатностей особистості, потребу до постійної самоосвіти й саморозвитку.

Стрімкий процес глобалізації, посилення міжнародного розподілу праці та жорстока конкуренція у світовій економіці висувають на перший план питання якості освіти трудових ресурсів.

Мета роботи. Розглянути суть поняття «якість освіти», яку найчастіше розуміють як ступінь відповідності змісту, форм та засобів навчання та рівня освітньої підготовки випускників навчальних закладів очікуванням та потребам особистості, держави та суспільства. Країни Європейського Союзу дієвим інструментом забезпечення якості освіти визнали компетентнісний підхід, який сьогодні утверджується в більшості європейських національних освітніх систем. Сформульовано чотири стратегічні над завдання для сучасної європейської освіти: навчити жити разом; навчити вчитися; навчити діяти; навчити відповідати за власні вчинки та своє життя.

Матеріали та методи. Для уточнення поняття скористаємося визначенням дослідників О.Н.Олійникової, А.А.Маравтевої, Є.В.Коновалової, Є.В.Тартакової, які трактують поняття «компетентність» як спроможність особистості на основі органічної єдності набутих знань, умінь, досвіду та

ставлень здійснювати як звичайну , так і нову діяльність у певній галузі. На думку автора, поняття «компетентність» в контексті визначення кінцевої мети діяльності закладу освіти можна пояснити як набуту характеристику особистості випускника, яка, базуючись на певних ціннісних переконаннях, охоплює відповідні знання, уміння і навички та дозволяє застосовувати їх в самостійній практичній діяльності для реалізації власного життєвого потенціалу.

Рада Європи визначила перелік з п'яти ключових компетентностей, якими необхідно озброїти молодих європейців в умовах розширення та інтеграції ринків праці, старіння населення континенту, зростання рівня міграції, безробіття і, як наслідок, посилення соціальної нерівності громадян:

1. Політичні та соціальні компетентності.
2. Компетентності, пов'язані з життям у мультикультурному суспільстві.
3. Компетентності, які стосуються володіння усним та писемним мовленням.
4. Компетентності, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства.
5. Готовність та здатність учитися протягом усього життя.

Молодого європейця, який живе повноцінним життям в умовах глобалізації, важливо озброїти знаннями про те, як налагоджувати стосунки з іншими, працювати в команді (неоколективізм), розв'язувати конфлікти. Потрібно навчити випускника самостійно складати та реалізовувати життєві плани та персональні проекти, діяти незалежно з урахуванням суспільних норм, усвідомлювати наслідки своїх самостійних рішень та вчинків, захищати свої законні права, інтереси, потреби.

Отже, поняття «компетентність» можна визначити як сукупність, єдність знань, умінь та ставлень у відповідному контексті, а ключові компетенції трактувати як такі, що потрібні індивідууму для особистісного розвитку, активного громадянства, соціальної інтеграції та зайнятості.

Європейська довідкова система називає вісім ключових компетентностей:

1. Спілкування рідною мовою.
2. Спілкування іноземною мовою.
3. Математична компетентність та базові компетентності в галузі науки та техніки.
4. Цифрова компетентність (компетентність у сфері сучасних інформаційно-цифрових технологій).
5. Уміння вчитися.
6. Міжособистісна, міжкультурна, соціальна та громадянська компетентність.
7. Підприємливість.
8. Культурна виразність.

Вітчизняна педагогіка має вже напрацювання в цьому напрямі. Проблему компетентності на різних рівнях аналізу розробляли С.Гончаренко (тлумачення явища компетентності), І.Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), А.Василюк (сучасні підходи до компетентності вчителів), К.Корсак (цивілізаційна компетентність), М.Михайличенко, В.Аніщенко (професійна підготовка НП основі стандарту компетентності).

Українські вчені по-різному тлумачать поняття компетентності. Найбільшого поширення в нашій науковій літературі набуло визначення компетентності як сукупності знань та умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки діяльності, використовувати інформацію.

Компетентність – це загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях та знаннях, здобутих завдяки навчанню.

У деяких працях вітчизняних дослідників натрапляємо на семантичні поняття: «компетентність» та «група компетентностей». Практично одним словом ми називаємо і загальну здатність і її компоненти, тобто складові групи компетентностей. В цьому можна підкреслити професійну компетентність

людини, а можна виокремити конкретні складові, які переважно її визначають. На основі міжнародних та національних досліджень вчені Академії педагогічних наук України виокремили сім наскрізних для всіх рівнів освіти ключових компетенцій: навчальна, культурна, здоров'язберігаюча, інформаційно-комунікативна, соціальна, громадянська та підприємницька, Але особливе місце сьогодні посідає мовленнєва компетенція - це вміння адекватно й доречно, практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, міркування тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні засоби (невербальну знакову систему) та інтонаційні засоби виразності мовлення.

При аналізі феномену мовленнєвої компетентності за основу беруться досягнення таких наук як риторика, соціопсихолінгвістика, неориторика, етносоціопсихолінгвістика тощо, що дозволяє побачити у процесі мовленнєвої діяльності людини наявність мовних та мовленнєвих знань, умінь та навичок, на яких базується професійно-мовленнєва комунікація, власний повсякденний, соціальний, практично-технологічний, комунікативний, професійний досвід, інтелектуальні, художні й організаційні (лідерство, комунікабельність) здібності, моральні, етичні, релігійні та інші цінності. Так було визначено такі критерії оцінки показника «мовної та мовленнєвої компетенції та компетентність особистості»: досконале володіння та уміння правильно використовувати у процесі комунікації вербальні та невербальні знакові системи, норми мови та техніку мовлення.

Результати дослідження. Отже, що означає знати мову? Чи рівнозначні такі поширені в нашчас поняття як «вивчити мову» й «опанувати мову»? Науковці не випадково розмежовують ці актуальні поняття. Відомо, що можна добре завчити правила і навіть свідомо застосовувати багато граматичних конструкцій, проте не бути здатним вільно, легко, влучно, доцільно, досконало й оперативно користуватися цими знаннями у різних комунікативних ситуаціях поза навчальним середовищем. Тобто не досягти функційної грамотності. Опанувати мову — це непросто її розуміти і знати, це мати здатність

мобілізовувати набуті мовні знання для розв'язання певних комунікативних завдань у різних контекстах, ситуаціях, сферах навчальної, наукової та професійної діяльності, бо ж "знання про те, що треба робити, і саме діяння мають різні механізми, і одне не перекриває інше". До того ж не кожнез нання логічно трансформується у навик, проте останній зазвичай формується через знання.

Висновки. Володіння мовою є багатокомпонентним, складним, комплексним поняттям, яке передбачає й індивідуальне багатство словникового запасу того, хто говорить, і чистоту, ясність, точність,виразність, нормативність його мовлення, і розуміння нюансів значення спектру слів, і розрізнення мовних засобів за їх стилістичним забарвленням, і досконале володіння способами побудови текстів та речень різної структури засобами цієї мови, і знання національних особливостей формо - та словотворення й мовленнєвого етикету, а також уміння надати фонетико-інтонаційної виразності своєму усному мовленню. Мовна та мовленнєва компетентність стає потужним фактором у професійній підготовці конкурентоздатних фахівців,бо ж представники наукової й технічної еліти народу, його найосвіченіші верстви і мають стати носіями зразкової літературної мови в обох формах її функціонування. Кожна держава прагне до зміцнення наукового інтелекту своїх громадян, який вербально відбиваєься і зберігається національною науковою мовою. Завдяки науковій мові як важливій складовій частині національної літературної мови, що виступає обов'язковим атрибутом держави та її ознакою і передаються у світовий інформаційний простір національні досягнення з різних галузей знань.

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Разномасцева Ірина Петрівна,
вчитель французької мови,
спеціаліст вищої категорії
Великокомишуваської гімназії
Барвінківської міської територіальної
громади Ізюмського району
Харківської області

«Мова – це не просто спосіб спілкування, а щось більш значуще.
Мова – це всі глибинні пласти духовного життя народу,
його історична пам'ять, найцінніше надбання віків,
мова – це ще й музика, мелодика, фарби, буття,
сучасна, художня, інтелектуальна
і мисленнєва діяльність народу»
(Олесь Гончар)

Вступ./Introductios. Соціально – політичні зміни нашого часу та зміни складу активних учасників комунікації призводять до значних порушень традиційних літературних норм. Це виражається у зростанні вживання ненормативних елементів, у великій кількості нових іноземних слів і термінів, зі значною вульгаризацією побутової сфери спілкування.

Сленг – це особливе явище в мові. Вперше цей термін було вжито у 1750 році, який мав значення «мова вулиці». Раніше жаргонізми вживалися в спілкуванні добре відомих людей, тепер їх можна почути в радіо – і телепередачах, побачити на сторінках різних видань та в мережі Інтернет. Сьогодні спостерігаються випадки використання молодіжного сленгу не тільки молоддю, а й дорослими та освіченими людьми.

Актуальність теми полягає в тому, що жаргонізми проникають в мову нації, але виникає нерозуміння та несприйняття молодіжної субмови, так як

мова молоді найбільш жваво реагує на всі події в житті. Вона підхоплює і відтворює нові явища і сама змінюється в процесі їх перетворень.

Велику роль в цьому процесі відіграють саме підлітки, вільно займаючись словотворенням. Причиною цього може бути незадоволення сучасної реальністю, непорозуміння зі старшими, вічний конфлікт «батьки – діти», протест молоді проти існуючих норм. Це своєрідна форма самовираження і свободи.

Молодіжна мова дозволяє молоді та підліткам бути активними, креативними. Відомо, що підлітки прагнуть до самовираження за допомогою зовнішнього вигляду, різних форм дозвілля, прихильністю до графіті, і таке інше. Молодіжний сленг це також спосіб самовираження підлітків та можливість приховати зміст того, що вони говорять від тих, хто не входить до кола друзів, до компанії.

Мета роботи./Aim. Метою дослідження є детальне вивчення молодіжного сленгу та його порівняння в українській та французькій мовах. У процесі дослідження вивчалися різні форми молодіжного сленгу французької мові, а також у шкільному українському середовищі.

Для досягнення мети роботи були поставлені наступні завдання:

- вивчити історію появи арго;
- проаналізувати основні джерела сленгу;
- опрацювати терміни «Верлан», «Франгле»;
- порівняти молодіжний сленг в українській та французькій мовах;
- з’ясувати місце сленгової лексики в молодіжному мовленні.

Матеріали та методи./Materials and methods. Для вирішення поставлених завдань були використані наступні методи: теоретичний аналіз літератури з даного питання, спостереження за мовою школярів на уроках та в позакласний час, анкетування, аналіз та порівняння джерел сленгу в української та французької мовах.

Матеріалами дослідження слугували статті з Інтернету, фрагменти текстів з підручників та художньої літератури.

Результати і обговорення./Results and discussion. Носіями шкільного та студентського жаргону є виключно представники молодого покоління, тому було проведенно спостереження за мовою підлітків у повсякденному житті, на уроках, під час розмов з однолітками, з вчителями та батьками.

У молодіжній мові використовуються запозичені іншомовні слова, скорочення, абревіатури, метафори і таке інше. Молодь активно використовує слова у здрібніло – пестливому сенсі: велосипед – велик, телевізор – телик, комп'ютерна мишка – хом'ячок. Багато сленгізмів утворились від англійських слів. Слово «спікати» (англ. speak) – говорити, паті (party) – вечірка, піпли (people) - народ, люди, фазер (father) – батько.

Походження деяких слів молодіжного сленгу зрозуміти досить легко: предки (люди старшого покоління, батьки); зубр (людина, яка присвячує забагато часу навчанню), це слово, вочевидь, пішло від дієслова «зубрити» (вчити напам'ять). Подібні слова є досить поширеними через те, що мають яскраво виражене іронічне забарвлення, а це притягує молодь, адже володіти добрим почуттям гумору – це «модно» та «класно».

Можна знайти так звані «словники, щоб зрозуміти вашого підлітка», які публікують французькі журналісти, вчені, педагоги. Наприклад, UN PETIT DICO POUR BIEN COMPRENDRE VOTRE ADO.

Деякі слова і вирази, зібранні в цьому виданні, походять від так званих «мемів», з відеоігор, ютуберів, слова, які використовуються в музичних направленнях реп та хіп-хоп.

Але у молодіжній субмові є чимала кількість власне українських сленгізмів: «дискогопалка» – дискотека, «дріт» – телефон, «мавпа», «жаба», «кракозябра» – комп'ютерний значок @, «гальмо» – людина, яка повільно реагує на все (поряд з цим словом вживається і суто російське «тормоз» з тим самим значенням).

Досить вживаним у сьогоденні є комп'ютерний сленг, як специфічна мова, якою спілкуються люди, що займаються комп'ютерними технологіями. Оскільки популярність комп'ютерів та Інтернету значно зростала і далі зростає

у молодіжному середовищі, то й визначає моду на комп'ютерний сленг. Для його розуміння вже навіть почали складати словники.

Якщо у варіанті з запозиченими словами звичайна людина ще якось залишається в темі розмови, то в даному випадку без спеціальних знань іноді неможливо зрозуміти про що йдеться: ноут/ноутбук, нет/інтернет (i-net), загуглити/пошукати в Google (пошукова система), чатитись/розмовляти, вебкам (web-cam), онлайн/в мережі (On-line), дрова/певні установлюючі програми у комп'ютері (drivers), постити/ділитися певними статями у інтернеті (post).

Одним з важливих аспектів молодіжного сленгу в сучасній українській та французькій мовах є мова СМС. Це засіб спілкування, який не викликає уваги й коштує не дуже дорого. Текст виробив свою власну мову або «код». Умовний код залишається незрозумілим для необізнаних людей, а в більшості випадків для батьків. Але повідомлення також стають все більш популярні у дорослих. Мова СМС іноді використовується в чатах або на інтернет форумах. Принципи утворення нових слів однакові як у української, французької молоді так і в інших країнах світу: скорочені слова, запозичення з інших мов, перестановка складів або літер в словах.

Під час дослідження проводилося анкетування серед учнів 6-9 класів закладу загальної середньої освіти, в ході якого було визнано, що 80% учнів використовують деякі елементи сленгу в повсякденному житті.

Серед здобувачів освіти Великокомищуваської гімназії розповсюджені такі скорочення: ХЗ – хто зна, пон – понятно, жиза – жизненно; слова, запозичені з англійської мови: хет – хейтити, ненавидити, висловлюватися негативно; сорян – пробач; юзати – використовувати.

Висновки. /Conclusions. У результаті виконаних досліджень було досягнуто мети дослідження шляхом реалізації наведених вище завдань та були зроблені наступні висновки:

1. Сленг – явище дуже поширене. Молодіжний сленг дозволяє підліткам висловлюватися більш яскраво та емоційно, але при цьому культурно.

2. У молодіжному середовищі сленг посідає помітне місце як засіб вербального спілкування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод., допов. Та СД)/Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009.– 1736 с.

2. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів.

3. Jean-Michel Decugis & Aziz Zemouri, Paroles de banlieues, Paris, Pion, 1999.

ДО ПИТАННЯ ПРО МОВНУ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНУ КАРТИНИ СВІТУ

Скидан Марина Сергіївна
ORCID ID 0000-0002-6123-3479
Скидан Ярослав Анатолійович
ORCID ID 0000-0002-1263-9800
аспіранти кафедри української мови
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна

Вступ./Introductions. Сучасній лінгвістиці притаманно дослідження мови в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, процесом пізнанням дійсності та практичною діяльністю, тому на перший план висувається вивчення мови з урахуванням мовної особистості. Одним із основних питань концептології є питання про співвідношення концептів та одиниць мови. Увага когнітивістів сконцентрована на проблемах, що пов'язані із систематизацією потоку інформації, а процеси пізнання, синтезу та аналізу інформації є основними об'єктами їхніх досліджень. Особлива увага приділяється процесам категоризації та класифікації світу. Процес концептуалізації явищ дійсності відбувається за допомогою мови, тож у дослідженнях мова виступає основним інструментом.

Мета роботы./Aim. Мета нашої розвідки полягає в тому, щоб виявити кореляцію мисленнєвої, мовленнєвої та мовної сфер та їхній потужний вплив одна на одну.

Матеріали та методи./Materials and methods. Матеріалом статті стали теоретичні роботи сучасних українських і зарубіжних лінгвістів, присвячені дослідженню мовної та концептуальної картини світу.

Результати й обговорення./Results and discussion. Лінгвоконцептологія вивчає культурні концепти, що зафіксовані в мові. Предмет її дослідження – етнічні особливості носіїв певних мов, зокрема й сукупність групових стереотипів (поведінкових і когнітивних). Якщо концепт має своє вираження в

мові, це забезпечує найзручніший і найточніший опис. Когнітивна лінгвістика натомість має встановлювати взаємозв'язок між одиницями мови та ментальними сутностями, які вони позначають, переходячи від констатації представлених мовою фактів до їх пояснення у світлі когнітивної діяльності [6]. А. Бєлова виражає думку, що через інтенсивність досліджень у межах концептології може з'явитися небезпечна тенденція: спроба до концептуалізації будь-якого слова [2]. Ми погоджуємося з О. Кубряковою і вважаємо, що мова є однією з найяскравіших когнітивних здатностей, а її адекватне пізнання відбувається при аналізі у двох системах: на перетині когнітивістики та теорії комунікації [5]. Антропоцентризм – основа всіх когнітивно-комунікативних досліджень, адже за допомогою мовних засобів людина пізнає світ та активно сприймає потоки інформації. Зважаючи на те, що слово вважається одиницею зберігання знання, лексикон людини – це необхідна база для її мовної здатності; інакше кажучи, лексикон – це сховище концептуальної системи, яке фіксує людський досвід [5]. За допомогою мовних одиниць інформація закріплюється в поняттях, які складають ядро концептуальної картини світу. Дійсність сприймається людиною крізь призму мовних і культурних особливостей, що сформувалися та закріпилися в певній мовній групі, і саме на цьому принципі базується відображення реальності в мовній картині світу. З існуючої концептуальної репрезентації дійсності в етносвідомості кожна людина інтерпретує явища навколишнього світу. Процеси категоризації, членування, сегментації світу, що відбуваються переважно завдяки вербальним засобам мови, складають поняття мовної картини світу.

Національна специфіка виявляється тоді, коли з'являються відмінності в процесі передачі інформації, що знаходиться поза межами концептуальної картини світу, оскільки специфіка сприймання кожним народом навколишнього світу та існування окремих етнічних мовних картин світу підтверджуються універсальними, загальними законами людського мислення.

Існують розбіжності між концептуальною та мовною картинами світу. У концептуальній картині світу важливими є фонові знання, у яких прихований

досвід. Це ніби «фонд колективних знань, у вербалізації яких немає особливої необхідності, але це не є свідченням їхньої потенційної невербалізованості» [8]. Концептосферична категоризація разом із урахуванням етномовного та культурологічного кодів, які є характерними для окремих етнолінгвокультурних груп, закріплені в концептуальній базі носіїв певної мови.

С. Тер-Мінасова зауважує: «Культурна та мовна картини світу тісно пов'язані, знаходяться в стані безперервної взаємодії та походять до реальної картини світу, а точніше просто до тієї дійсності, що оточує людину» [9]. Детальне відображення культурного життя мовленнєвих спільнот відбувається завдяки мовним явищам, і саме тому вони є цінними об'єктами дослідження лінгвоконцептології.

Антропологічний напрям у науці, тобто увага до внутрішнього світу особистості, вплинув на розширення меж лінгвістики. Таким чином, галузь когнітивних інтересів на цьому етапі розвитку лінгвістики є одним із найактуальніших об'єктів дослідження. Згідно з когнітивним підходом до вивчення мови, людина – це носій певного досвіду та знань, вона безпосередньо відіграє важливу роль у формуванні мовних значень. На сучасному етапі свого розвитку лінгвістика займається аналізом мов через призму мовної картини світу. Такий аналіз мов безпосередньо впливає на виникнення системи «людина–світ–мова». Таким чином, одним із найголовніших завдань когнітивної лінгвістики є «вивчення відображеної в мові системи знань» [1].

У питанні мовної картини світу лінгвісти зауважують, що вона містить у собі не тільки мовне втілення концептуальної картини світу, а також мовні засоби вираження знань про неї. Зараз мовознавці прагнуть з'ясувати, як максимально зблизити мовну картину світу й концептуальну. На думку О. Комара, «мова – це основна форма, в якій відображені наші уявлення про світ» [4]. Мова – це культурне надбання всього народу, яке відображає його менталітет, психологічний характер. Саме завдяки мові людина здатна до

соціалізації, тобто до процесу отримання певних знань, їх опрацювання, акумуляції та передачі в соціум.

«Мовна картина світу» та «концептуальна картина світу» є фундаментальними науковими поняттями. Ще В. Гумбольдт стверджував, що в «кожній природній мові є характерний для неї огляд світу» [3]. Подальшим розвитком поглядів В. Гумбольдта займались неогумбольдтіанці. Серед українських послідовників і прихильників ідей В. Гумбольдта видатним науковцем-неогумбольдтіанцем був О. Потебня, який зробив величезний внесок у розвиток цього напрямку. Чимало лінгвістів займалось питанням визначення мовної картини, серед них Ю. Караулов, Н. Сукаленко, Л. Вайсгербер, А. Вежбицька та ін. У сучасних мовознавчих дослідження переважає гіпотеза лінгвістичної відносності, авторами якої є Е. Сепір, Б. Уорф, Л. Вайсгербер. Вони вважають, що потрібно пізнавати світ із позиції мови, бо картина світу може сформуватися лише в процесі безпосереднього контактування людини з навколишнім середовищем, тобто за допомогою соціалізації.

Також варто розглянути твердження про те, що «картина світу об'єктивується в мові». І. Штерн визначає мовну картину світу як «спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретація навколишнього світу за національними, концептуальними канонами» [10]. Вона безпосередньо відтворюється у свідомості людей, які належать до того чи того етносу, передається із покоління в покоління.

Значна кількість лінгвістів дійшла висновку, що картина світу, по-перше, є вихідним глобальним образом світу, по-друге, лежить в основі світогляду людини. В. Маслова у своєму підручнику наводить таке визначення: «Картина світу – створений людиною суб'єктивний образ об'єктивної дійсності – це не дзеркальне відображення світу, а завжди певна його інтерпретація» [7].

Концептуальна та мовна картини світу є невід'ємними частинами ціннісного образу людини. За працями Ю. Апресяна, Г. Колшанського, В. Телії можна розглядати концептуальну картину світу як ідеальне утворення, до складу якого входять структурно організовані компоненти. Зважаючи на той факт, що у створенні концептуальної картини світу задіяні різні типи мислення, ми припускаємо, що вона є значно ширшою від мовної. Варто додати, що поняття «концептуальна картина світу» досліджувалося представниками різних наук і наукових напрямків, зважаючи на категоризацію та предмет дослідження. Б. Серебренніков та О. Кубрякова у своїх працях позначають концептуальну картину світу через термін «картина світу». Установлення зв'язку картин світу з мовою, а також вивчення фіксації мисленнєвого змісту засобами мови вони зараховують до основних завдань мовознавства.

Висновки./Conclusions. Отже, мова посідає провідне місце в загальній картині світу. Мовний аспект має неабияке значення для репрезентації концептуальної картини світу в різних національних культурах. Існує дві рівночасно пов'язані між собою, проте суперечливі думки щодо мовної картини світу: 1) картина світу, репрезентована мовними одиницями, відрізняється від наукової; 2) кожна мова створює власну картину, яка відображає дійсність не так, як це роблять інші мови. Більшість науковців сходиться на тому, що мовна та концептуальна картини світу тісно пов'язані між собою. Тобто мова дає можливість із легкістю пояснити зміст концептів, бо слова складаються в речення і є засобом творення мовлення.

Можемо дійти висновку про те, що у свідомості людства концепти з'являються та розвиваються незалежно від ступеня їхньої вербалізованості, але, досліджуючи мовні одиниці, можна спостерігати розвиток як окремо взятого концепту, так і концептуальної картини світу загалом. Варто враховувати, що вивчення концептів допомагає виявити особливості світосприйняття народу, а також краще дослідити та уявити їхні концептуальну та національну картини світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аліфіренко М.Ф. (2006) Когнітивно-семіологічні аспекти лінгвокультурології. *Питання когнітивної лінгвістики*, 36–44.

2. Болдырев Н.Н. (2000) Когнитивная семантика. Тамбов: ТГУ.

3. Гумбольдт фон В. (1985) Язык и философия культуры. М: Прогресс.

4. Комар О. (2011) Етнокультурна символіка національно-маркованих мовних одиниць. *Наукові записки КДПУ*, 345–349.

5. Кубрякова Е.С. (2004) Язык и знание: на пути получения знаний о языке. М.: Языки славянской культуры.

6. Лихачев Д.С. (1997) Концептосфера русского языка. *Русская словесность. От теории словесности к структуре текста,* 280–287.

7. Маслова В.А. (2008) Когнитивная лингвистика. Минск: ТетраСистемс.

8. Селіванова О.О. (2006) Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля.

9. Тер-Минасова С.Г. (2000) Язык и межкультурная коммуникация. М.: Слово.

10. Штерн І.Б. (1998) Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Київ: АртЕк.

БУТТЯ ДУХОВНОЇ СУБСТАНЦІЇ В ЖІНОЧОМУ САМОВИРАЖЕННІ (НА МАТЕРІАЛІ ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ Л. КОСТЕНКО)

Чернявська Жанна Едуардівна,
учитель української мови і літератури
Іванівського ліцею №2
Іванівської селищної ради
Херсонської області

Вступ

Ліна Костенко – перлина сучасної української літератури. Її твори не лише цікаві та влучні, а й глибоко актуальні. Вона вміє зачепити, змусити думати, мріяти та діяти. Достатньо потрапити у багатий, неповторний і яскравий мистецький світ Ліни Костенко, щоб особливо виразно відчути атмосферу класичної і сучасної поетичних традицій, її здатність дивувати читача новими ідеями, мотивами і формами. Коли заглиблюєшся у зміст її творів, бачиш, як природно і органічно вбирає її слово надбання світової поезії усіх часів і народів, збагачується ними, не втрачаючи водночас своєї дивовижної неповторності.

Як наголошує Г. Клочек: «Немає поетів, які б не писали про любов – вже надто значиме місце вона займає у спектрі людських почуттів.» [17, 235].

Почуття любові, можливо, як ніяке інше, прагне висловлення. Скільки написано творів, у які поети намагалися вкласти всю силу свого почуття! Здається, що всі можливі нюанси любовних почуттів уже зафіксовано в поетичному слові. І якщо ця фіксація, це втілення емоційних станів у слово відбулось на справжньому мистецькому рівні, то це означає, що здійснена «матеріалізація» почуття, що воно вже передається іншим людям і «заряджає» їх тим духовним станом, який переживав поет. Спілкування з такою поезією – це збагачення власного духовного світу, його урізноманітнення і ошляхетнення, розвиток людяного в людині.

Поезії Ліни Костенко є класикою української любовної лірики. Вони зачаровують своєю довершеністю мистецького виконання.

Мета Статті – виявити жіночі знаки духовності інтимної лірики Ліни Костенко, розкрити художні особливості творення ліричних суб'єктів і об'єктів кохання**,** дослідити мотиви любові у ліричних творах поетеси, вплив її творчості на розвиток української нації.

Матеріали і методи: аналітичний, індуктивно-дедуктивний, психологічний, психоаналітичний, порівняльний, узагальнення, опрацьовано збірки поезій Ліни Костенко «Над берегами вічної ріки», «Вибране»,

І. Історико-літературний екскурс. Короткий огляд лірики любові

Короткий огляд світової й української лірики любові дає нам змогу твори інтимної поезії Античності й Середньовіччя, Ренессансу й Нової доби розглядати як самобутні відбитки любові тією чи іншою етнічною свідомістю, що увібрали релігійні, суспільно-історичні, моральні й естетичні цінності свого часу.

Без любові немає життя. Кожна людина народжується для любові, але далеко не кожна має сміливість не відмовитися від неї. Тому тема любові є вічною, отже, актуальною в усі часи.

В історії людськоїдумки знайдемо й осмислення любові як простої чуттєвості та концепцію найвищої форми любові – «любові небесної», любові до Бога.

Любов багатолика, характеризується широким спектром видів і проявів. Давньогрецькі філософи розрізняли такі форми почуття:

- ерос (любов-закоханість);
- філія (любов-дружба);
- сторге (любов-прихильність, що грунтується на кровних зв'язках);
- агапе – жертовна любов до ближнього,що зростає з почуття жалю. [1,с.59; 5, с.122].

Оспіване в незапамятну давнину в народних піснях ідумах, осмислене у філософських трактатах.опоетизоване в художніх творах різних епох і авторів, ab ovo і до нині, почуття любові постає в безлічі іпостасей:

- любов батьківська. Материнська, любов синівська, сестринська;
- любов-самопожертва і самовіддача;
- любов-утіха і любов-пристрасть;
- любов-благоговіння, тілесна і духовна;

любов до життя, до себе та до Бога [4].

«Традиційно любов уважається комплексним та специфічно людським феноменом, у якому перетинаються та поєднуються біологічне й соціальне, фізичне (матеріальне) і духовне, загальнозначуще та глибоко особисте, інтимне, загальнолюдське та неповторно-унікальне», - таке визначення любові дає «Філософський словник» [4, с.511].

Взагалі, кожен, хто береться оспівати сьогодні всю глибину та невичерпність людських почуттів, а особливо одне з найніжніших переживань – кохання, повинен іти далі своїх попередників. А в них (у попередників) були і роздумливі елегії і оди Горація, і вогненні анакреотичні пісні Беранже, і пристрасть Байрона та Пушкіна. І біль «Зів'ялого листя»

І. Франка. Проте серед сучасників, на нашу думку, немає поета, слово якого було б настільки легким, джерельним і водночас – щирим, категоричним, міцним і містично незбагненним як у Ліни Костенко.

ІІ. Буття духовної субстанції в жіночому самовираженні (на матеріалі інтимної лірики ліни костенко)

Любов – «тихе сяйво над моєю долею», - визначає сама Ліна Костенко. [2, с.14].

Досліджується лірика любові нашої геніальної співвітчизниці, де її лірична героїня постає сильною й уразливою, мужньою й ніжною, де найчіткіше виявляється рівень духовності. У віршах інтимного плану відбилися всі ті зміни, які відбувалися в душі авторки: від юного максималізму у молодих страждань, наївної душі крізь досвід,болі,жіночі драми, яких вона не уникала,

до розсудливості й стоїцизму, емоційного напруження й драматизму непростих переживань зрілості. Її любовна поезія від збірки «Проміння землі» (1957) до «Вибраного» (1989) вражає глибиною катарсису.

Досліджуючи багатий, неоднорідний і часто суперечливий інтимний світ ліричної героїні, осягаючи її духовність, ми виділили основні грані її особистості й особливості творення естетичного ідеалу.

Іпостасі ліричної героїні інтимної лірики Л.Костенко

Спробуємо проаналізувати відбиті у інтимній ліриці поетеси характерні риси психології закоханої жінки. Її емоції по-жіночому складні й багатобарвні. У її душі коханню надана роль абсолюту. Створений авторкою образ ліричної героїні надзвичайно близький до храму природи, а жіночий потяг до краси відбився у здатності створювати ідеал, хоча б у поетичному світі. Усталеність і консерватизм ліричної героїні спостерігаємо в бажанні слабкої жінки бути захищеною й у дотриманні традицій версифікації:

Моя любове! Я перед тобою.
Бери мене в свої блаженні сни.
Лиш не зроби слухняною рабою,
не ошукай і крил не обітни!
Не допусти, щоб світ зійшовся клином,
і не присни, для чого я живу… [2, с.55].

З поетичного атласу почуттів закоханої жінки перед нашими очима постали яскраві й рельєфні ознаки сильної особистості, що дають їй змогу досягти вершин духовності, мудрості й щирості, бути безкомпромісною і відважною в коханній у поезії, вражати аскетизмом переживань й дисципліною думки.

У поетичному світі Л.Костенко певні риси її героїні створюють суперечливе поєднання, своєрідну боротьбу протилежностей. Визначаємо три головні аспекти цього явища:

- конфлікт пасивності й активності (рис патріархальної жінки й емансипованої);

- конфлікт почуття й думки;

- суперечливість між інтересом до людських стосунків і увагою до глобальних проблем.

Світ переживань героїні Л.Костенко показує, як на наших очах відбувається зміна типу жінки в культурі: від патріархального до емансипованого. Спостерігаємо, як лірична героїня наполегливо йде шляхом духовного вдосконалення, і в якусь мить відчуваємо, як із дисонансів вирізьблюється прекрасна гармонія душі,навічно укарбована у слові.

Чоловічий ідеал

Створюючи чоловічий абсолют, лірична героїня ідеалізує переважно його душевні й духовні риси.

Особливу увагу вона приділяє очам коханого, які стають синонімом душі, першим виразником почуття. Вони створюють душевний контакт, сприяють мовчазному діалогу, таємничому взаємопроникненню сердець («Очима ти сказав мені: люблю», «Який важкий, який ласкавий погляд…»)

В інтимній ліриці Л.Костенко очі стають джерелом драматизму й обєктом естетзації. Голос – ще один акцентований знак чоловічої субстанції для ліричної героїні.

Поетеса створила цілу галерею образів, що уособлюють її обранця – лицар, сонце, чаклун, скрипаль.

Творячи поетичий ідеал чоловіка, Ліна Костенко виділяє його духовні якості, йдучи за традицією. Поетеса виробила стійку асоціацію чоловічого начала з вічним і трансцендентним духом. Риси його образу значною мірою залежать від психологічного стану ліричної героїні. Цим пояснюється наявність негативних рис у зображенні поетесою чоловіка.

Портрет її героя містить деякі ознаки самої ліричної героїні. Її чоловічий абсолют – мудрий лицар, творець духовних і естетичних цінностей, що вивищується над людством у невидимому храмі духу:

…Хто ти, де живеш,
Кого милуєш і голубиш,

… Знаю, ти чекаєш теж,
Тривожно вгадуєш і любиш.
І я прийду в життя твоє.
Тебе, незнаного, впізнаю,
Як син вигнанця впізнає
Прикмети батьківського краю… [2, с.51].

Лірична героїня Ліни Костенко немовби вийшла з минулого століття: до коханого звертається на «Ви». І це не данина старомодності, а розуміння святості любові. А вона не потерпить приниження цього почуття.

Висновки

Дослідивши лірику любові нашої геніальної співвітчизниці, ми визначили, що бачення ліричною героїнею кохання – неоднорідне, багатогранне, як багатогранний її досвід. Поетесі вдається передавати динаміку живого почуття, її переживання сконкретизоване в образах-асоціаіях, що тяжіють до конкретики думки й конкретики почуття.

Лірична героїня дуже вимоглива до себе й до коханого в дотриманні моральних правил. Чесність, прагнення чистоти стосунків притаманні ліричній героїні, мають витоки в моральній традиції українського народу.

Максималізм мінорного світобачення Л.Костенко коливається від тимчасового настрою суму й журби нещасливого кохання до екзистенційноїсамотності й відчуженості, трагізму в сприйняття світу й відновлення надії.

З часом сприйняття кохання як категорії вічності не зникло, а стало типовою ознакою поетичного світу Л. Костенко.

Категоричність закоханої жінки відбилась і в ключовому для її любовної поезії понятті неповторного кохання – максималізму пристрасті на рівні душ.

Отже, поезії Ліни Костенко про кохання цінні і як художньо довершене диво словесного мистецтва, і як твори, наділені здатністю ошляхетнювати людські почуття.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зборовська Н. Феміністичний триптих Євгенії Кононенко в контексті загальноукраїнської проблематики// Слово і час.-2005.- №6 (534).- С.57-68

2. Костенко Л. Над берегами вічної ріки. – К.: Молодь, 1997. – 302с.

3. Томенко М. Теорія українського кохання. – К.: Дух і літера, 2003.- 237с.

4. Философский словарь.- К.: АСК, 2006.-1056с.

5. Юнг Карл Густав фон Франц М.Л., Хендерсон Дж. Л.,Якоби И., Яффе А. Человек и его символы. М.: Серебряные нити, 1998.-368с.

ФИЛОСОФСКИЕ НАУКИ

СУТНОСТІ В ФІЛОСОФІЇ АРИСТОТЕЛЯ У ЗВ'ЯЗКУ З СЬОГОДЕННЯМ

Денисюк Павло Вікторович
к.б.н., с.н.с., зав. лаб.
Інститут свинарства і агропромислового
виробництва НААН
м. Полтава, Україна

Вступ. Аристотель вирізняв потенційні та реальні сутності. Він казав, що існує особливий стан речей (подій), знаходячись в якому вони виявляються здатними володіти в один і той же час усіма протилежними атрибутами: «у можливості одне й те ж може бути разом [обома] протилежностями, але в дійсності ні» (Аристотель, 1978, т.2, с. 11). Тобто, згідно з його вченням, атрибут потенційної сутності характеризується одночасно обома протилежностями, а реальної – лише однією.

Мета роботи - проаналізувати смисл сутностей, вирізнених Аристотелем, та пов'язати їх із сьогоденням.

Матеріали та методи. У дослідженні використано літературні та власні напрацювання. Останні отримані аналізом та індукцією.

Результати та обговорення. Але як можна було говорити про характеристики потенційної сутності, якщо вона лише потенційна (нереальна)? І як так виходить, що в потенційній сутності наявні обидві протилежності, а в реальній – лише одна? Відомо, що Аристотеля цікавила і жива природа. А тому, саме з біологічної точки зору можна чи не найлегше здогадатися, як виникла в Аристотеля думка вирізнити два типи сутностей. Висновок, що потенційна сутність характеризується обома протилежностями водночас і в одному місці міг бути зробленим на підставі того, що одна множина реальних сутностей, які

походили з потенційної, характеризувалася однією з двох протилежностей, а друга множина – другою.

Звісно, щоб отримати з потенційного реальне, потрібно, щоб і потенційне було водночас і реальним (але ще нерозвиненим). Так, в іншому місці він писав, що «те, що існує в можливості, і те, що існує в дійсності, у деякому відношенні одне, так, що немає ніякої іншої причини єдності, крім тієї, що викликає рух від можливості до дійсності» (Аристотель, 1976, т.1, с. 233). Ще треба взяти до уваги, що реальна сутність утворюється з потенційної за участі не лише внутрішніх факторів, наприклад генів, а й зовнішніх, - умов середовища. І з гетерозиготи (Аа), яка містить у потенції обидві протилежності, може утворитися або один (аа), або другий (АА) вид реальних гомозигот (які характеризуються лише однією протилежністю) в залежності від того, якими реальними будуть умови середовища, наприклад, холодними чи теплими. У біології є ще таке поняття як контрастний амфігенез, що означає розходження фактично протилежностей в, як здається на перший погляд, одному й тому ж середовищі (Зенкевич, 1944),

Отже, поділ на потенційні і реальні сутності дійсно має щонайменше вищеозначений нами сенс. Що стосується цього сенсу, то потенційну сутність можна визначити як такою, що є реальною нерозвиненою і яка характерна лише для початку онто-філогенезу. Та Аристотель вдався до спрощення реальності, що й дозволило йому розробити ту логіку, яку ми зараз називаємо формальною і яка заперечує наявність у реальних сутностей обох протилежностей за однією ознакою (властивістю) одночасно і в одному й тому ж місці.

Д. І. Менделєєв писав: «Наука полягає в пошуку загального» (Записи из дневника 1870-1871 гг.). Один із шляхів розвитку науки полягає в індуктивному досягненні усе більшого узагальнення, у створенні формули більшої наукової ємкості, яка б поєднала усе більшу кількість об’єктів і процесів, або предметів і явищ, або структур і функцій і з якої можна було б дедуктивно отримати їх як окремі випадки. Саме рухаючись у цьому напрямку ми запропонували

узагальнення, яке назвали двоєдиним конструктом діалектичної логіки (Денисюк, 2017).

Згідно з ним будь-яка характеристика будь-якої сутності знаходиться в межах між протилежностями кожної їх пари. Наприклад, слід говорити, що сутність є об'єктом-процесом, який незмінюється-змінюється кількісно-якісно. Якщо виразність прояву однієї протилежності збільшується, то виразність прояву другої зменшується і вони (виразності їх прояву) взаємопереходять, а тому протилежності, як і виразність їх прояву, можуть співіснувати у просторі-часі. Зокрема, ми припустили, що взаємоперехід виразностей прояву кожної з протилежностей відбувається теж протилежно, а саме закономірно-незакономірно, або осциляторно-флуктуаційно, або невипадково-випадково (у межах між кожною з двох протилежностей у кожній їх парі). Дещо спрощено кажучи, якщо виразність прояву однієї протилежності складає 80 % (40), то виразність прояву другої протилежності – 20 % (60).

Закономірності, невипадковості об'єкта-процесу ми приписали осциляторну зміну тому, що ритмічність широко розповсюджена в природі і являє собою виразну ознаку гармонійності. Китайський символ взаємопереходу виразності прояву протилежностей, позначених як «інь» та «ян», показує нам його траєкторію, яка схожа на синусоїду, а отже являє нам зародок ідеї осциляторного взаємопереходу, осциляторної-флуктуаційної філософії, формальної-діалектичної логіки.

А ще він нам показує, що кожна з двох протилежностей може містити у собі протилежну. У сучасному розумінні це може означати, що виразності прояву протилежностей можуть взаємопереходити одно-багатоперіодично (одно-багаточастотно), а відтак і протилежності можуть співіснувати у кожній точці траєкторії зміни об'єкта-процесу у просторі-часі.

На сучасному етапі розвитку науки здавалось би, що величезний масив літератури, який вказує на ритмічність буття об'єктів-процесів, не залишить сумнівів у співіснуванні в них протилежностей та у взаємопреході виразності їх проявів. Один із факторів, який стоїть на заваді цього, - не скрізь виявляється

ритмічність. Насправді ж, згідно з нашим двоєдиним конструктом, має місце ритмічність-неритмічність, виразності прояву яких взаємопереходять, що вказує на співіснування цих протилежностей.

Діалектична логіка є більшим узагальненням, ніж формальна логіка. Чим постійніші умови середовища, тим доречніше використовувати формальну логіку, а чим вони змінніші (має місце відчутний взаємоперехід виразностей прояву протилежностей), тим доречніше користуватися діалектичною логікою.

Висновок. На сучасному етапі розвитку науки слід знову, і вкотре після Геракліта, визнати, що будь-які сутності можуть характеризуватися обома протилежностями за однією властивістю одночасно і в одному й тому ж місці незважаючи на те, що час і місце змінюються разом зі зміною сутності (об’єкта-процесу). Це – діалектика.

МІСЦЕ ЖІНКИ В ІСЛАМСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Карпенко М. С.
здобувач освіти першого рівня.
Науковий керівник:
к. філос.наук
Мішалова О. В.
Криворізький державний педагогічний університет

Вступ. Питання щодо місця жінки в ісламському суспільстві є ані новим, ані остаточно вивченим. Незважаючи на численні наукові дослідження в різних країнах світу, висвітлення багатьох питань та проблем, що стосуються цієї теми, не відрізняється об'єктивністю. Мабуть, жодна із суспільно-релігійних тем не привертає до себе такої уваги і не містить таку кількість помилкових уявлень, тлумачень, і нарешті, не відрізняється таким ступенем нерозуміння, як питання про статус жінки в ісламському світі. Дискусії про становище жінки в ісламському суспільстві, міркування про її права, свободу та обов'язки, вже довгий час залишаються одним з головних показників того, яким, по-перше, бачиться іслам представниками інших національних культур, а по-друге, наскільки все ще потужними залишаються в свідомості людей стереотипні уявлення про мусульман як носіїв традицій, що не вписуються у систему цінностей сучасного західного суспільства. Відтак, актуальність нашої статті ми вбачаємо у детальному дослідженні місця та ролі жінки у ісламському суспільстві.

Аналіз досліджень. Відзначимо, що питання про місце жінки в ісламському суспільстві знайшло належне віддзеркалення у науковій історико-релігієзнавчій літературі. Об’єктом дослідження Т. Шамсутдинової-Лебедюк була сегрегація жінок в ісламі. Місце і роль жінки у країнах ісламського світу вивчала Т. Кириченко. Предметом наукового вивчення Н. Стужної було моральнісно-духовне осмислення становища жінки в ісламі. С. Зінько займалася вивченням фемінізму в ісламі. Над питанням становища жінки в

ісламі та мусульманки у сучасному українському суспільстві працювали О. Бєліков та В. Масальський. А. Ясінська займалася вивченням ролі, місця та становища жінки в культурі ісламського світу.

Мета публікації – теоретично обґрунтувати та дослідити реальне становище жінки в ісламському суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Важливо відзначити, що феміністичні ідеї в мусульманських спільнотах з'являються в кінці XIX ст., коли активісти вимагали для дівчат доступу до освіти, проблематизували практику покриття жінок, сегрегації та полігінії. Основною метою цієї діяльності вбачалася протидія колоніалізму та модернізація суспільства [1].

На сьогодні питання щодо місця жінки-мусульманки у суспільстві є важливим аспектом усієї світової спільноти. В першу чергу це пов'язано з тим, що у сучасному суспільстві різко збільшується кількість мусульман у світі, у тому числі у країнах, які не є традиційно ісламськими: США, Франції, Великій Британії, Німеччині. Не є винятком й Україна. Серед «нових мусульман» можна побачити етнічних українців, росіян, англійців, німців тощо. Багато хто з «нових мусульман» є представниками середнього класу віком від двадцяти до сорока років, багато з них навчається у вищих навчальних закладах. Привертає увагу той факт, що переважну більшість новонавернених мусульман складають жінки [2]. Таким чином, щороку збільшується кількість жінок, які дотримуються традиційних ісламських норм. Однак, у сучасному суспільстві (частіше на Заході) кажучи про арабський світ і про мусульман в цілому, найчастіше акцентують увагу саме на таку особливість, що чоловік наділений більшими правами в усіх сферах життєдіяльності, аніж жінка, наділяючи релігію негативними рисами та стереотипами. Однак, важливо відзначити, що іслам – це одна з світових релігій, що має багаторічну історію, яка відводить важливе місце жінці як невід'ємному об'єкту мусульманського суспільства.

Одним із найважливіших положень, що свідчать про рівність у правах чоловіків та жінок в ісламі, є те, що всіх однаково нагородять за правильне виконання життєвих функцій – і чоловіків, і жінок: «Чоловікам – частина того,

що придбали вони, а жінкам – частина того, що придбали чоловіки» [Коран, 4:32]. За бажанням жінка-мусульманка (за згодою чоловіка або родича, що відповідає перед Аллахом за збереження її честі і моралі) може займатися власним бізнесом чи брати участь у суспільному і політичному житті суспільства. Як відомо, дружина пророка Мухаммада, Хадіджа, успішно займалася торгівлею. І сьогодні мусульманка може бути за бажанням суспільно активною: жінки в ісламському світі освоюють комп'ютерні технології, займаються політичною, викладацькою, журналістською діяльністю, лікують, навчають тощо [3]. Таким чином, у суспільстві існують сфери, в яких жінка може себе реалізувати і бути активним членом суспільного життя.

Згідно із законами Шаріату все, що заробляє жінка, вона повинна витрачати на себе, чого не можна сказати про українських жінок. Зазвичай жінки в Україні витрачають зароблені гроші на дітей, їжу, побут, а вже в останню чергу на себе. Арабська жінка може заробляти кошти, однак на відміну від українських жінок, заробляння грошей не є обов'язком ісламської жінки [4].

Статус та права жінки оцінювалися в порівнянні з доісламським періодом і, відповідно, робилися висновки стосовно того, що Коран надає жінці більше прав та возвеличує її роль. В контексті даної проблеми підтвердженням можуть послужити думки Імама Хомейні, який стверджував: «жінка - людина, велика людина. Вона вихователь суспільства. Всі люди походять з лона жінки. Щастя і нещастя країни залежить від жінки. Своїм правильним вихованням жінка створює людину, а правильно виховані люди створюють благоденство країни» [5].

На даний час гендерна ситуація у мусульманському світі помітно змінюється: у Пакистані, Бангладеш, Індонезії, Туреччині жінки обіймали посаду прем'єр-міністра. У 2004 р. міністром економіки і торгівлі ОАЕ та міністром вищої освіти Оману стали жінки. У Сирії серед 250 членів парламенту є 26 жінок; в Іранському парламенті, серед 270 депутатів представлено 9 жінок. У Катарі жінки мають право брати участь у

муніципальних виборах. Влада Бахрейну і Кувейту запевнила жінок, виборців і кандидатів у депутати, що вони братимуть участь в наступних виборах. Згідно з даними Amnesty International, жінки в Саудівській Аравії мають шанси для гармонійного розвитку, оскільки складають 55% університетських випускниць, володіють 40% приватного капіталу і 15 тис. комерційних фірм [6].

За найбільш оптимістичним рейтингом, «Human development report», один Пакистан належить до категорії низького людського розвитку, в той час як Саудівська Аравія до дуже високого, інші три – до високого. Такі результати корелюють з даними рейтингу «Legatum Institute», де Пакистан належить до категорії «низько», Саудівска Аравія – «вище середнього», інші 3 – «нижче середнього». Лідером в гендерному питанні з п'яти обраних країн є Азербайджан, найгірші показники – в Пакистані, попри те, що кількість жінок у парламенті Пакистану та Саудівської Аравії більша від інших названих країн [7].

Виходячи з ситуації сьогодення, можна відзначити, що у різних ісламських державах спостерігається різна ситуація щодо розвитку самостійності та незалежності жінок, однак можна відзначити позитивну тенденцію щодо вирівнювання прав і свобод жінок в ісламському світі.

Висновок. Отже, здійснений нами аналіз засвідчує те, що місце жінки в ісламському суспільстві в першу чергу зумовлене багаторічною історією розвитку ісламу як релігії. Дотримання ісламських правил дає гарантію кожній жінці бути невід'ємною частиною суспільства, опановувати професії та навіть займатися бізнесом. Прикладом цього є дружина пророка Мухаммада, Хадіджа, що успішно займалася торгівлею. Особливо важливо відзначити, що на сьогодні спостерігається позитивна тенденція щодо розвитку незалежності жінок у ісламському суспільстві. У ряді країн жінки-мусульманки обіймали посади депутатів, міністрів, прем'єр-міністра. Ми вважаємо, що цей факт засвідчує про те, що у жінці в ісламі є захищеність та право на саморозвиток. *Перспективу дослідження ми вбачаємо* у подальшому вивченні становища жінки в ісламському суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Басаурі-Зюзіна А-М. Ґендерні дослідження ісламу: загальний огляд. *Міжнародна конференція "Філософія: нове покоління». Національний університеті "Києво-Могилянська академія" 11–12 квітня 2019 року*. С. 9-11.

2. Бєліков О., Масальський В.Сучасні мусульманки в Україні: стереотипи і реалії. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2011. № 2. С. 11-18.

3. Кириченко Т. Місце і роль жінки у країнах ісламського світу. *Право і безпека*. 2010. № 5 (37). С. 263-266.

4. Кисельова Я. «Становище жінки України та Сходу в суспільстві». *Гуманітарні науки. Тези доповідей XVI Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених і студентів*. Київ : НАУ, 2016. 167 с.

5. Ясінька. А. Роль, місце та становище жінки в культурі ісламського світу. *Наука, освіта, суспільство очима молодих: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих науковців.* Рівне: РВВ РДГУ. 2011. С. 152-153.

6. Зінько С. Фемінізм в ісламі: історія і сучасність. *Сходознавство.* 2008. № 43. С. 34-45.

7. Становище жінок у світі. Ісламські країни. *povaha.org.ua* URL: https://povaha.org.ua/stanovysche-zhinok-u-sviti-islamski-krajiny/ (дата звернення : 15.02. 2021).

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

MODELING OF INNOVATIVE BUSINESS ARCHITECTURE OF THE ENTERPRISES

Zhadko Kostyantyn
D.Sc. (Economics)
Head of the Department
of Entrepreneurship and Economy of Enterprise
Horiashchenko Yuliia
Ph.D (Economics)
Associate Professor
of the Department of Entrepreneurship
and Economy of Enterprise
University of Customs and Finance
Dnipro, Ukraine

Introductions. Today we are faced with the need to study and model not only the enterprise architecture as the process of transforming the business vision and business strategy into a functioning enterprise. We must study the effectiveness of innovation and the factors that drive it. An innovative business architecture of an enterprise includes business processes, organizational structure, innovative approaches to personnel management, system architecture, software, innovative products and services.

Aim. The purpose of the study is to provide recommendations on modeling innovative business architecture using the example of enterprises in the Dnipropetrovsk region.

Materials and methods. Many scientists and practitioners paid attention to the question of diagnosing of innovative development of Ukraine's enterprises. But in the regional context, such studies have been conducted much less. Ways of solving these questions are largely disclosed in works by V. Geets, E. Libanova, A. Gritsenko, O. Makarov (in the national report on the state of the innovative country, scientists

highlighted the problems of modern business, entrepreneurial and resource potential) [1], O. Amosha, S. Ilyashenko, P. Hrynko, O. Kovtun, O. Kalinin, I. Paderin, L. Fedulova, L. Frolova (the innovative activity of Ukrainian enterprises was studied), V. Gordienko, A. Galchynsky, M. Melamed (the sectoral structure of the economy was assessed, the disproportion of the economy and the need for digital transformations were proved), R. Schiller, M. Miller, N. Foss (studied the practical aspects of the features and principles of investment) and others.

Results and discussion. According to the Regional Doing Business-2020 study, Dnipropetrovsk region was included in the top 10 most comfortable regions for doing business in Ukraine and took 10th place in the rating. This region was highly praised for setting up a business, obtaining construction permits [2].

To model the innovative architecture of enterprises we will try to conduct a ranking of domestic enterprises in the regional dimension by refining the system of indicators for assessing the innovative activity of enterprises of Ukrainian scientist P. Hrynko [3]. The scientist identified four blocks of indicators:

– evaluative and effective (cost-effectiveness ratio of innovative products, coefficient of innovation saturation of investments, coefficient of product innovation, Tobin coefficient, outsourcing efficiency ratio, profitability ratio of innovations, share of capitalized profit, coefficient of scientific return, rate of return on innovative assets, profit growth rate, cost-effectiveness ratio, share of own funds in the total amount of innovation resources, volume of innovative products per employee, risk ratio of innovation activity, turnover of innovation resources, level of innovation of resources, return on intangible assets);

– organizational and structural (share of innovative assets, customer refresh rate, coefficient of innovative activity of personnel, share of online sales, the share of costs for the development of the partnership network, customer loyalty ratio, technology update rate, share of advertising costs, level of administrative costs etc.);

– administrative (share of persons with higher education, management efficiency ratio, management innovation ratio, the coefficient of reliability of the management structure, staff development coefficient, the share of labor costs, staff

turnover ratio, quality factor of the social package, coefficient of efficiency of execution of administrative decisions);

– information technology (the ratio of staff with computer hardware and software, coefficient of development of new equipment, coefficient of completeness of information, software consistency ratio, the rate of use of cloud computing in the enterprise, the cost ratio of information technology, coefficient of business digitalization development, the coefficient of development of the Internet).

One of multidimensional statistical analysis methods was applied to diagnose the innovative development of enterprises of districts and cities of Dnipropetrovsk region, the hierarchical cluster analysis (Data clustering). Its basic task is to discretize a sample into subsets (clusters) so that every cluster consisted of similar objects and objects included in different clusters differed substantially.

The factor analysis preceded the cluster analysis in this research, so the sample does not require any adjustments – the requirements are accomplished automatically by procedure of factor modeling.

Taking into account the level of accuracy of the received multidimensional linear model, it was determined that taking into account such factors as coefficient of innovation saturation of investments (the ratio of innovation to total investment); coefficient of innovative activity of employees (the ratio of rationalization proposals to the number of employees); share of persons with higher education per 1000 persons (the ratio of persons with higher education to the total headcount); the ratio of staff with computer hardware and software per 1000 persons.

In this case, the distribution of districts and cities of the region among clusters in 2019 was mainly determined by the indexes mentioned above. As a result, the most districts and cities were included in the cluster 2 – seventeen (49%), cluster 3 – nine (26%), cluster 1 – five (14%), cluster 4 – three (9%) and cluster 5 – one (2%). It represents the moderate degree of primary indexes value homogeneity.

Cluster 1 has a low level of information support for innovative development of cities and districts of Dnipropetrovsk region and includes five cities: Vilnohirsk, Ternivka, Pershotravensk, Pokrov and Marhanets. It is characterized by low

indicators of the ratio of innovation to total investment and the ratio of rationalization proposals to the number of employees.

Cluster 2 has a level of information support for innovative development of cities and districts of region below average and includes seventeen units.

Cluster 3 is characterized by the average level of information support for innovative development of cities and districts of Dnipropetrovsk region and includes three cities and six districts.

Cluster 4 is characterized by the level of information support for innovative development of cities and districts of Dnipropetrovsk region above average and includes the cities of Kryvyi Rih and Kamyanske and Dniprovskyi region.

Cluster 5 – with a high level – includes only Dnipro city. The fact that there was only one city in 2019 is explained by the greatest indexes of the ratio of persons with higher education to the total headcount and the ratio of innovation to total investment.

Conclusions. To model the innovative architecture of enterprises in the Dnipropetrovsk region, the method of multivariate statistical analysis (cluster analysis) was used. It showed a high degree of inconsistency between cities and districts of the region on this indicator. In particular, Dnipro, Kryvyi Rih, Kamianskoe and Dniprovskyi region have high rates, and Vilnogorsk, Ternovka, Pershotravensk, Pokrov, Manganets and others have low rates.

LITERATURE:

1. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. К., 2015. 336 с.

2. Regional Doing Business-2020 Available at: https://www.doingbusiness.org/en/reports/regional-reports (accessed 16 February 2021).

3. Hrynko, Pavlo L. (2020). The Conception of Managing the innovation Development of an Organization in a Digital Economy from the Perspective of Innovation Culture. *Business Inform* 2, 73–80.

УДК 33 330

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

Варфоломєєв М. О.
аспірант економічного факультету
Національний ТУ «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна

Україна знаходиться у транзитному стані від лінійної до кругової економіки. Спостерігаючи за перехідним етапом та відсотком підприємств, котрі перейшли до ЦЕ, ми бачимо що темп переходу є дуже повільним. Саме тому, слід приділити більш детальну увагу проблематиці впровадження кругової економіки, з якої стикаються українські підприємництва.

Перш ніж перейти до переліку завдань, які необхідно виконати для успіху реформування сектору новітньої економіки, слід проаналізувати проблематику та розбити її на сфери впливу для більш детального розуміння.

Національне формування стратегічних пріоритетів знаходиться під впливом та залежне від запровадження ЦЕ в європейських країнах, а саме від завдань, які перед собою визначає держава у цьому напрямку. Перш за все, мова йде про правові та інституціональні системи, які потребують створення належного законодавчого та нормативно-правового забезпечення. Не менш важливим є переорієнтація на екологічно доцільні види виробництва як на рівні держави, так і самих підприємств, які повинні модернізувати свої виробництва та інвестувати у переробку. Але при цьому, мають бути створені фінансово-кредитні установи, які будуть керуватись програмами фінансування проектів з переробки відходів та їх утилізації. У пріоритеті буде формування нових бізнес-моделей, зміст яких буде полягати у заміні одних комплектуючих на інші, які передбачають формування полягати у нових ланках виробництва та заміні технологічного процесу. А в наслідок цього отримаємо попит на нову робочу силу.

Мал 2. Проблеми впровадження ЦЕ та їх вирішення зі сторони влади в Україні.

Рис. 3 Проблеми впровадження ЦЕ, з якими стикаються представники бізнесу.

Мал. 4 Проблеми впровадження ЦЕ, з якими стикається суспільство. [2, с.6]

Висновок. Враховуючи усі вище перелічені проблеми та шляхи їх розвитку, ми розуміємо що інвестиції різних рівнів потрібні для переходу від старої до кругової економіки. Економіка стане більш ефективною у використанні енергії та сировини, тільки тоді, коли всі кошти будуть інвестовані й політики стимулювання та розвитку дадуть бажаний результат. Економіка поступово перейде на поновлювані джерела енергії та стане більш ощадливою у використанні матеріальних ресурсів. Не обійдеться й без інвестування у людський капітал та освітні програми, з метою підготовки робочої сили та працевлаштування населення. Аналізуючи сьогодення та попередні етапи впровадження ЦЕ в Україні, ми повинні розуміти що є більш глибинна проблема, яка лежить у філософській площині і стосується ментального світосприйняття повсякдення та розуміння ціннісних пріоритетів ведення бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Циркулярна економіка. Організаційно-правові аспекти URL: https://www.businesslaw.org.ua/circle-economic-t/

2. Із третього світу в перший URL: https://www.pwc.com/ua/en/survey/2020/waste-management.pdf

3. Кириченко Є. М. Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності. *Формування ринкових відносин в Україні №9.* 2018

4. Війкман А. та Сконберг К. Циркулярна економіка та переваги для суспільства. 2017 URL:http://www.clubofrome.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/The-Circular-Economy-CoR_UA-2.pdf

СУТНІСТЬ ВИТРАТ ЯК ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Васянович Ольга Віталіївна
студентка
Київський національний університет
ім. Т. Г. Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ/Introductions. Будь-яке підприємство створюється задля отримання максимального прибутку та мінімізації витрат. При цьому поняття «витрати» є досить широким за своєю сутністю і важливою функцією економічного механізму будь-якого суб'єкта господарювання.

Розглядаючи сутність та природу витрат неможливо уникнути розгляд питання про собівартість продукції. Собівартість є дуже важливим показником виробничо-господарської діяльності будь-якого підприємства. Категорії «собівартість» та «витрати» нероздільні між собою.

В загальному вигляді витрати являють собою величину матеріальних, фінансових, трудових ресурсів, які було спожито підприємством в результаті здійснення господарської діяльності, спрямовану на отримання прибутку та збільшення загального добробуту власників.

Якщо розглядати конкретно витрати підприємства то цей термін є ширшим, ніж витрати у загальному розумінні.

На різних етапах розвитку людства сутність витрат формувалась, видозмінювалась, доповнювалась, але вони завжди були невід'ємною складовою господарювання у всі часи. Зокрема, згідно з думкою О. Л. Супрученко можна виділити 6 етапів еволюції розуміння витрат, які наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Етапи еволюції розуміння витрат

Етап	Часовий відрізок	Особливості трактування витрат
I етап	XXVIII – IV ст. до н.е.	- - здійснення обліку і контролю витрат на мікро- та макрорівнях; - - застосування кошторисів, актів (звітів) виконання робіт, письмові звіти про витрати; - - застосування державного рахівництва
II етап	III-II ст. до н.е.	- - створення основи фінансової звітності (паралельне відображення доходів і витрат від різних видів діяльності); - - хронологічна послідовність ведення поточного обліку
III етап	I ст. до н.е. – XIV ст.	- - використання вже здобутих знань - - дослідження попередників і консолідація інформації;
IV етап	XV – XIX ст.	- - поява різноманітних теорій витрат для визначення їх онтологічної сутності як категорії;
V етап	до середини XX ст.	- - застосування економіко-математичних методів дослідження теорії витрат; - - визначення витрат як обліково-аналітичної та обліково-контрольної категорії та дослідження їх поведінки
VI етап	кін. XX – поч. XXI ст.	- - формування теорії управління витратами та виникнення нових понять витрат

Джерело: на основі [1]

Як представлено в табл. 1, активний розвиток дослідження сутності фінансових витрат почався з середини XX століття. На сучасному етапі відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність

в Україні»: «Витрати – це зменшення економічних вигід у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу» [2].

Ціль роботи /Aim. Метою дослідження є обґрунтування сутності витрат як обліково-аналітичної категорії, а також надання практичних рекомендацій щодо удосконалення бухгалтерського обліку витрат на основі законодавчо-нормативного забезпечення України.

Матеріали і методи/Materials and methods. Питанням сутності, класифікація та ролі витрат як економічної та обліково-аналітичної категорії розглядають такі вітчизняні науковці, як: В. Д. Базилевич, І. Б. Дутчак, Т. А. Жадан, В. О. Козаченко, О. В. Любкіна, Л. І. Прохорова, А. В. Шегда тощо.

Значне місце бухгалтерському обліку та економічному аналізі витрат присвячено у працях таких відомих вчених-бухгалтерів, як: Ф. Ф. Бутинець, Ю. А. Верига, Н. О. Гура, В.А. Кулик, Г. В. Мисака, О. Л. Михальська, В. В. Сопко, П. Л. Сук, Р. Л. Хом'як, В. М. Шарманська, В. Г. Швець тощо.

У дослідженні використано методи теоретичного і емпіричного дослідження, а також спеціальні методи пізнання, зокрема: метод порівняння; абстрагування; аналіз; синтез; індукція; дедукція; історичний та логічний метод; табличний та графічний методи; елементи методу бухгалтерського обліку.

Результати і обговорення/Results and discussion. Сучасне поняття витрат відштовхується перш за все від критеріїв визнання витрат, визначених Концептуальною основою, Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), GAAP US, національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку. Зокрема, відповідно до пп. 95-98 Концептуальної основи фінансової звітності визначено, що:

1) витрати визнаються у звіті про прибутки та збитки (звіті про фінансові результати (сукупний дохід)) на основі безпосереднього зв'язку між понесеними витратами та заробленим доходом від конкретних статей;

2) вони визнаються негайно, коли видатки не надають майбутніх економічних вигід або тоді та тією мірою, якою майбутні економічні вигоди не відповідають або перестають відповідати визнанню як актив у звіті про фінансовий стан (балансі);

3) витрати визнаються також у звіті про прибутки та збитки (звіті про фінансові результати (сукупний дохід)) у тих випадках, коли виникають зобов’язання без визнання активу, як у випадку виникнення зобов’язань щодо гарантії продукції [3].

Згідно з п. 7 П(С)БО 16 «Витрати» витрати відносяться до певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони були здійснені. Крім того, витрати визначаються як зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу [4]. Одним з найбільш ефективних інструментів підвищення прозорості і зрозумілості інформації є МСФЗ, які передусім зазначають, що визнання оцінки витрат проводять у звіті про прибутки та збитки. Ці стандарти, в тому числі, регулюють порядок включення витрат до первісної вартості продукції, витрати на утримання основних засобів та нематеріальних активів, їх капіталізацію, а також порядок їх списання у вигляді амортизації (декапіталізацію) або вибуття.

У МСФЗ не існує спеціального стандарту, який би регулював порядок відображення та облік у звітності виробничих витрат. Це все визначено у різних МСФЗ. Наприклад, МСБО 16 «Основні засоби» (IAS 16 «Property, Plant and Equipment») [5], МСБО 2 «Запаси» (IAS 2 «Inventories») [6] контролюють оцінку витрат за матеріалами,) – витрати по амортизації основних засобів, МСБО 19 «Виплати працівникам» (IAS 19 «Employee Benefits») [7] – витрати з оплати праці тощо. У тому числі, ці стандарти регулюють порядок зарахування витрат виробництва до основних засобів та нематеріальних активів, первісної вартості продукції, а також порядок їх списання у вигляді амортизації або вибуття. В Україні в бухгалтерському обліку витрати виробництва контролюються та регулюються П(С)БО 16 «Витрати» [8], НП(С)БО 1

«Загальні вимоги до фінансової звітності», а також МСФЗ для тих підприємств, які згідно чинного законодавства мають подавати фінансову звітність міжнародним стандартами.

Загальний підхід щодо обліку виробничих витрат передбачає МСБО 2 «Запаси», відповідно до якого виокремлюють дві категорії витрат виробництва: витрати на продукт і витрати обігу [6]. Витратами на продукт є частина витрат, що безпосередньо пов'язана з придбанням і (або) створенням активів, що визначає їх вартість та бере участь у формуванні прибутку організації в процесі реалізації цих активів [9]. Натомість, витратами обігу вважаються всі витрати, які пов'язані із доставленням готової продукції до споживача. Таким чином, вони не відносяться до виробничої собівартості продукту. Класифікація та способи включення фактичних витрат операційної діяльності до складу виробничої собівартості, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат пояснює П(с)БО 16 «Витрати» [8], які рахунки відображають ці витрати диктує Інструкція №291 [10].

Відповідно до цієї Інструкції [10] такі витрати відображаються на рахунках 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності».

П(с)БО 16 «Витрати» також чітко встановлює, що собівартість реалізованої продукції формується з таких складових як:

- виробнича собівартість, реалізованої продукції звітного періоду;
- наднормативних виробничих витрат;
- нерозподілених постійних загально виробничих витрат.

Виробнича собівартість продукції за звітний період (місяць, квартал, рік) формується у системі рахунків класу 2 «Запаси»

Висновки/Conclusions. Можна виділити такі основні напрямки удосконалення фінансового обліку витрат за елементами на основі законодавчо-нормативного забезпечення:

– консолідація інформації з приводу витрат підприємства, в тому числі витрат за елементами, в одному міжнародному стандарті МСФЗ;

– стандартизація рекомендованих статей собівартості продукції і елементів витрат для покращення аналітики;

– перегляд взаємозв'язку між статтями витрат та економічними елементами у галузевих методичних рекомендаціях.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Супрученко О.Л. Еволюція розвитку категорії «витрати» та напрямки її удосконалення на підприємствах ресторанного господарств. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2992

2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-14. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14

3. Концептуальна основа фінансової звітності РМСБО від 01.09.2010 р. URL: http:// zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_009.

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014

5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014

6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 "Запаси". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021

7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_011

8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: https://kodeksy.com.ua/buh/psbo/16.htm

9. Податковий Кодекс України: офіційний текст. Київ: КМ. URL: http://sfs.gov.ua/nk/

10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і

організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 №291. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99

11. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 23 «Витрати на позики». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_042

12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13

13. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: http://www.visnuk.com.ua/uk/info/100011429-mizhnarodni-standarti

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ В УКРАЇНІ

Гой Юлія Юріївна,
Студентка
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Вступ./Introductions. Проблематика безробіття в Україні є однією із важливих проблем держави. Політика зайнятості носить пасивно-нейтральний характер, обмежуючись реєстрацією безробітних та виплатою їм допомоги. На даний час значна частина активного населення не має змоги знайти роботу, яку зможе виконувати. Це обумовлено тим, що пропозиція трудових ресурсів переважає над їх попитом на ринку праці.

Мета роботи./Aim. Головною метою даної роботи є дослідження сучасного стану безробіття в Україні, а також виявлення можливих шляхів часткового його подолання та максимального залучення активного населення до праці. Також невід'ємною складовою є з'ясування стану сучасного ринку праці в Україні та основних його недоліків. Аналіз цих питань дозволить розробити відповідні заходи стосовно розв'язання проблем, пов'язаних із зайнятістю населення.

Матеріали та методи./Materials and methods.

За період з 2010 по 2019 рік загальна кількість економічно активного населення працездатного віку зменшилась на 18,3% (табл.1). Рівень безробіття залишається значним, хоча помітні позитивні зміни у 2019 році порівняно з 2018 роком[1].

Однак високий рівень безробіття призводить до спаду добробуту населення України, збільшує психологічне навантаження навіть на тих осіб, які мають роботу. Отже виникає ймовірність збільшення сімей з недостатніми доходами. Відповідно, чим нижчий рівень соціально-економічного розвитку країни, тим вищий рівень безробіття і навпаки.

Таблиця 1

Населення за економічною активністю(тис. осіб)

	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Кількість економічно активного населення (у віці 15-70 років)	22051,6	22056,9	22011,5	21980,6	19920,9	18097,9	17955,1	17672,7	17747,7	18001,3
Кількість безробітного населення	1713,9	1661,9	1589,8	1510,4	1847,6	1654,7	1678,2	1698,0	1578,6	1487,7

Складено автором на основі [1].

За час карантину кількість зареєстрованих в органах Державної служби зайнятості зросла на 27% – наразі офіційних безробітних налічується вже 401 тисяча осіб [5]. Щодо неофіційного безробіття, то кількість осіб, які втратили роботу і не стали на біржу праці, становить близько 3 млн. осіб. Існують припущення, що це неостаточна кількість. НБУ прогнозує, що рівень безробіття у 2020-2021 році буде вимірюватися двозначними «відсотками», чого в Україні не було з 2002 року [5]. За даними державної статистики України, кожен 3-4 громадянин не може повноцінно забезпечити свої фізіологічні потреби виживання [1]. Через вище перераховані обставин спостерігається масовий виїзд громадян України за межі країни в пошуках роботи та кращого життя (табл. 2). Однак,через карантин в Україну повернулися 160-270 тисяч громадян, більша частина з яких втратили можливість заробітку за кордоном і навряд чи відразу почнуть шукати роботу в Україні.

Таблиця 2

Населення та міграція

рік	кількість прибулих	кількість вибулих	міграційний приріст,скорочення(-)
2010	683 449	667 316	16 133
2011	669 397	652 301	17 096
2012	726 226	664 382	61 844
2013	675 942	644 029	31 913

2014	542 506	519 914	22 592
2015	533 278	519 045	14 233
2016	256 808	246 188	10 620
2017	442 287	430 290	11 997
2018	629 276	610 687	18 589
2019	576 032	554 520	21 512

Складена автором на основі [1].

Згідно з конвенцією Міжнародної організації праці № 16898 "Про сприяння зайнятості і захисту від безробіття" під повним безробіттям розуміють "втрату заробітків внаслідок неможливості одержати підходящу роботу особою, яка здатна працювати і дійсно шукає роботу" [2].

За висновками вчених-економістів, безробіття може виникнути внаслідок таких факторів:

- нестачі сукупного ефективного попиту;
- негнучкості системи взаємозв'язку цін і ставок заробітної плати, а також викривлень у ній, пов'язаних із грошовою експансією держави й інфляцією;
- недостатньої мобільності робочої сили;
- структурних зрушень у економіці;
- дискримінації жінок, молоді та національних меншин на ринку праці;
- демографічних змін в чисельності та складі робочої сили;
- сезонних коливань рівнів виробництва в окремих галузях економіки [3].

Основні види безробіття:

- фрикційне безробіття виникає тоді, коли частина людей добровільно міняє місце роботи, частина шукає нову роботу після звільнення, частина тимчасово втратила сезонну роботу.
- структурне безробіття є своєрідним продовженням фрикційного. Воно виникає тоді, коли в результаті НТП відбуваються важливі зміни в техніці, технології і організації виробництва, які змінюють структуру попиту на

робочу силу. При цьому попит на робочу силу певних професій зменшується або зовсім зникає, а на інші професії, яких раніше не було - зростає;

- циклічне безробіття обумовлене спадами виробництва. Спостерігається під час економічної кризи, коли сукупний попит на товари і послуги зменшується, зайнятість скорочується, а безробіття зростає;
- добровільне безробіття виникає тоді, коли працівник звільнюється з роботи за власним бажанням у зв'язку з незадоволеністю рівнем оплати праці, умовами роботи, з інших причин;
- вимушене безробіття виникає тоді, коли працівник не має власного бажання звільнятися, а фірми скорочує персонал;
- приховане безробіття корениться переважно в малому бізнесі, фермерстві, індивідуальному і ремісному виробництві, а також в неповній зайнятості [4].

Основними напрямками подолання безробіття та регулювання зайнятості можуть бути:

- повноцінне сприяння повній та продуктивній зайнятості населення;
- підвищення рівня грошових доходів населення. Зрозуміло, що підвищення заробітної плати можливе за рахунок додаткових грошових ресурсів. Це можна вирішити шляхом вдосконалення системи оподаткування з метою перерозподілу заробітної плати між населенням;
- створення відповідних умов захисту від безробіття, за допомогою здійснення допоміжних заходів, таких як: перекваліфікація та навчання, допомога з працевлаштуванням;
- збільшення кількості наявних робочих місць та створення нових;
- запобігання масових звільнень персоналу та робітників;
- встановлення зручних графіків роботи;
- свідоме вивчення та дослідження регіональних ринків праці, задля визначення потрібної кількості та напрямку спеціалістів, яких потрібно підготувати;

- покращення кредитного стимулювання і пільгового оподаткування для нових робочих місць;
- заходи з покращення умов екологічної безпеки, охорони здоров'я та життєздатності населення;
- стимулювання розвитку як малого та середнього бізнесу;
- збільшення попиту на робочу силу з боку як державного так приватного сектора економіки;
- підвищення конкурентоспроможності робочої сили та забезпечення відповідності робочих місць;
- вдосконалення процесу працевлаштування населення [6].

Сукупність цих заходів дасть можливість проаналізувати правильність виконання регіональних програм, зробити порівняння між регіонами, розрахувати витрати Фонду зайнятості на конкретні напрямки державної політики зайнятості.

Результати та обговорення./Results and discussion.

У цій роботі було розглянуто основні шляхи подолання безробіття в Україні, за допомогою яких існує ймовірність досягнути хороший результат.

Висновки./Conclusions.

Безробіття й надалі залишається негативним явищем для України. Для найповнішого регулювання зайнятості потрібно вирішити ряд суперечностей законодавчо-правового, економічного, організаційного та соціального характеру. Запровадження заходів, які зазначені вище, значно покращить ситуацію зайнятості на національному ринку праці, що дозволить покращити як економічний, так і соціальний розвиток суспільства.

На сьогодні тактика та пріоритетність державної підтримки зайнятості та стримування падіння доходів виглядають більш-меш адекватними. Однак потрібно думати й про те, як населення має жити після закінчення карантину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/

2. Конвенція МОП № 16898 "Про сприяння зайнятості і захист від безробіття". — Женева, 1991. — Т.2. — С. 21—71.

3. Транченко Л.В. Безробіття як соціальна проблема ринкового суспільства/Л.В. Транченко// Економіка та держава. – 2012. -№4. – С.12-13.

4. Види безробіття. URL: https://buklib.net/books/26032/

5. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3008987-bezrobitta-v-ukraini-narostae-ak-uporatisa-z-tim-derzavi.html

6. Гальків Л.І. Втрати людського капіталу: чинник безробіття/ І.Л. Гальків// Економіка і регіони. – 2009. – С.110-113.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Грубінка Ігор Іванович
к.е.н., викладач-методист
ВСП «Мукачівський фаховий коледж
НУБіП України»
м. Мукачево, Україна

Вступ. Сучасний стан економіки України характеризується значним падінням ВВП, інфляційними процесами, проблемами із формуванням джерел фінансування діяльності підприємств, особливо позикових. В таких умов актуальним стає питання державної підтримки кредитування аграрних підприємств, які є зараз одними із основних локомотивів розвитку економіки, постачання валюти в країну, зайнятості населення. Безумовно ці підприємства, особливо рослинництва через сезонність свого виробництва мають об'єктивно значний касовий розрив і потребу в позикових ресурсах. Тому в більшості країн (в Україні так само) реалізовуються заходи щодо підтримки кредитування господарств. На нашу думку доцільним є узагальнення світового досвіду такої підтримки для аналізу можливості застосування в Україні із врахування тих недоліків, які були виявлені в інших країнах і їх упередження.

Ціль роботи. Завданням статті є дослідити зарубіжний і вітчизняний досвід заходів державної підтримки кредитування аграрних підприємств і здійснити групування таких заходів за механізмом їх надання і об'єктом здійснення.

Матеріали і методи. Питаннями дослідження як зарубіжного так і вітчизняного досвіду державної підтримки кредитування аграрних підприємств присвячені праці наступних вчених О.Гудзь[3], М.Я. Дем'яненко[4], О.В. Гривківська[1], С. Колотуха[5], О.Непочатенко, А.Непран, П.Стецюк[8], та інші. При проведенні дослідження використовувались порівняльний метод, аналіз і синтез, діалектичний метод.

Результати і обговорення. Вдосконалення системи кредитних відносин потрібно проводити з врахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн, оскільки це допоможе уникнути проблемних моментів, однак при цьому обов'язково слід враховувати специфіку земельних і кредитних відносин, що склалися в Україні.

Цікаво, що цим досвідом можуть поділитися не тільки розвинуті країни західного світу, але і деякі країни, що відносяться до тих, які розвиваються, зокрема Туніс та Індонезія.

Досвід інших країн вказує, що для цього необхідно на рівні областей створити кооперативні банки, які б об'єднували кредитні спілки, що здійснюють кредитування аграрних підприємств певної області. Оскільки таке об'єднання можливе лише на добровільних засадах, то зацікавленими в ньому мають бути саме спілки, які отримають додаткові джерела залучення коштів, покращать свою фінансову надійність і значно збільшать обсяг активних операцій за рахунок приросту пасивів. Досвід різних країн світу вказує на різні форми такого об'єднання.

У Франції кредитування аграрного виробництва здійснюється приватними установами. При цьому існує декілька банків, що мають розвинену мережу для здійснення аграрного кредитування. Характерна особливість цих банків – трирівнева структура. Законодавство Франції дозволяє банкам об'єднуватись з кредитними кооперативами, що діють на пайових засадах і мають назву «каси». Утворені таким чином кооперативні банки є основними кредиторами сільського господарства. Функціонують місцеві, регіональні і національна каса. Кожна з них володіє оперативною самостійністю у своїй діяльності. Така структура дозволяє охопити значне число суб'єктів, що здійснюють аграрне виробництво, акумулювати фінансовий ресурс, що дає можливість видавати позики на значні суми. Зокрема таку структуру має один з найбільших банків країни – «Crediagricole», що складається з понад 3000 місцевих кас. Зараз він вже є універсальною кредитною установою, і при цьому основним кредитором сільськогосподарських підприємств.

На особливу увагу заслуговує система сільськогосподарського кредитування. яка сформована в Німеччині. Тут, аналогічно як і у Франції,трирівнева структура кооперативних банків, на нижньому рівні якої знаходяться кредитні спілки. Вони є пайовиками регіональних кооперативних банків (ІІ рівень). Вищий рівень представлений центральним кооперативним банком. Дані кредитні установи є універсальними і надають усі види позичок. Але, на відміну від Франції, в Німеччині кредитуванням аграрних підприємств займаються також і державні кредитні установи – ощадні каси. Крім того, функціонує «Сільськогосподарський рентний банк», що спеціалізується на довгостроковому пільговому кредитуванні господарств через випуск довгострокових облігацій. Також в Німеччині діє широка мережа комерційних банків, що беруть участь у кредитуванні аграрних підприємств. Можна зробити висновок, що аграрна кредитна інфраструктура Німеччини представлена різноманітними, як за формою власності, так і за структурою та спеціалізацією кредитними інститутами.

Заслуговує на увагу досвід здійснення аграрного кредитування в Індонезії, де функціонує відповідний банк сільськогосподарського розвитку, він перебуває у державній власності. Ця кредитна установа показала свою особливу ефективність в сегменті мікрокредитування завдяки застосування різного роду бонусних програм для постійних та добросовісних клієнтів. Основним принципом її діяльності є диверсифікація, тобто незважаючи на свою аграрну спрямованість, банк співпрацює як з фізичними, так із юридичними особами незалежно від їх сфер діяльності, має розгалужено ритейлову мережу, що охоплює майже всі населені пункти з чисельністю населення більше 2 тис чол. Це дозволяє даній кредитній установі отримувати постійні прибутки, навіть в роки економічного занепаду. Аналогічний банк сільськогосподарського розвитку функціонує також в Тунісі. Характерним є те, що він є також універсальним і стабільно прибутковим. Це дозволяє зробити висновок, що попри свою специфіку, спеціалізована аграрна кредитна установа повинна залишатися універсальною (обслуговувати всіх клієнтів незалежно від сфери

діяльності), опиратися на широку мережу філій. Це дасть їй можливість діяти згідно принципу комерційного розрахунку, зменшити політичний і лобістський вплив на свою діяльність.

В США формування системи іпотечного кредитування почалося у 1916 р. з виділення урядом 125 млн. дол. на відкриття 12 земельних банків для кредитування під заставу землі на термін від 5 до 40 років. Доходи цих банків були повністю звільнені від податків як на федеральному рівні, так і на рівні штатів. При кожному банку була сформована асоціація фермерів., яка мала безпосереднє відношення до розподілу іпотечних кредитів та продажу акцій банку. Зокрема, при отриманні іпотечного кредиту фермери купували акції банків на десяту його частину. Сьогодні в США іпотечні кредити надаються на придбання землі та будівництво великих інфраструктурних об'єктів для її покращення на термін від 10 до 40 років та в поточну діяльність на термін до 10 років[7].

Загалом всі заходи державної підтримки кредитування аграрних підприємств можна, на нашу думку, згрупувати у 3 групи:

- заходи прямого виділення або компенсації підприємству, що здійснюються індивідуально по підприємстві прямим виділенням або перерахунком коштів, коли відшкодовується певна частка кредитної ставки;
- заходи компенсації і підтримки кредитних установ, що здійснюють кредитування аграрних підприємств шляхом зміни норм резервування, або їх пільгового кредитування, які залежать від обсягів кредитів аграрним підприємствам у структурі кредитного портфеля установи;
- заходи із створення спеціалізованих кредитних установ для кредитування аграрної сфери, що обґрунтовується потребою у низькій рентабельності, контролем за державними коштами і стратегічною важливістю та індивідуальним підходом до даної галузі.

Кожна із згаданих груп має свої переваги і недоліки, залежить від особливостей економіки країни, стану її кредитної системи, аграрної і економічної політики країни. Можливе поєднання цих груп заходів із

підтримки, оскільки вони не взаємовиключають одна одну і залежать від фінансових можливостей країни і розвитку її кредитної інфраструктури. Характерно, що успіхи у кредитуванні аграрних підприємств спостерігаються у країнах, що використовують заходи, з різних груп, відповідно можемо говорити про залежність ефективності того чи іншого заходу від продуманості та ретельного його здійснення, а також закріпленого за ним фінансового ресурсу і прозорості та зрозумілості доступу до нього та його використання. Так високих результатів у кредитування господарств досягли країни, що представлена спеціалізована кредитна інфраструктура (Німеччина, Франція, Індонезія, Туніс), в США бачимо високу ефективність поєднання спеціалізованих кредитних інститутів і заходів прямої підтримки на тлі високого ступеня розвитку земельного і фондового ринку, що особливо помітно при кредитування фермерів. Однією з найбільш країн, що успішно застосовує заходи підтримки кредитних установ, які співпрацюють з аграрними підприємствами є наш сусід – Угорщина, в той же час Польща зосереджує свої зусилля у цій сфері на компенсацію підприємствам.

Висновки. Аналіз іноземного досвіду підтримки кредитування і розвитку кредитних відносин аграрних підприємств має важливе значення для вдосконалення їх в Україні. ми вважаємо, що всі заходи державної підтримки залежно від її суб’єкта і методів здійснення можна згрупувати в три групи, використання тих чи інших заходів залежить від специфіки країни та стану і пріоритетів розвитку економіки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Гривківська О.В. Джерела фінансового забезпечення розвитку малих фермерських господарств / О.В.Гривківська, І.В.Хлівна // Журнал Актуальні проблеми економіки.- 2008р. - №7(85) –С. 154-163.

2. Грубінка І.І. Можливі напрями вдосконалення кредитного механізму здійснення державної підтримки кредитного забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні / І.І. Грубінка // Бізнес-інформ. – 2014. - №4. – С.215-220.

3. Гудзь О.Є. Державна програма фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів /О.Є.Гудзь, А.В.Сомик // Журнал Економіка АПК.- 2008. - №11 –С.54-63.

4. Дем'яненко М.Я. Проблемні питання державної політики фінансової підтримки сільського господарства / М.Я.Дем'яненко // Журнал Економіка АПК.- 2011р. - №7 –С. 67-88.

5. Колотуха С. Розвиток земельних відносин та їх фінансове забезпечення в аграрному секторі економіки / С.Колотуха, І.Коваленко // Журнал Банківська справа.- 2015р. - №2 –С. 19-27.

ВПЛИВ ПАНДЕМІЇ COVID-19 НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

Левченко Валентина Петрівна
доктор економічних наук, доцент
Тимкован Владислава Ігорівна
асистент кафедри
фінансів та фінансово-економічної безпеки
Київський національний університет
технологій та дизайну
м. Київ, Україна

Вступ. Легка промисловість України – одна з базових стратегічних галузей економіки, яка є вразливою через зовнішні виклики і має перспективу для зміцнення своєї фінансової безпеки. В нинішній час легка промисловість зазнала карантинних обмежень та подорожчання сировини для виготовлення продукції, що спричинило значний спад показників по виробництву, імпорту та експорту і, як наслідок, призвело до посилення нестабільності фінансової безпеки підприємств. Дослідження діяльності підприємств легкої промисловості під час карантинних обмежень та аналіз рівня показників попередніх років дасть змогу визначити вплив пандемії на сферу легкої промисловості та розробити рекомендації для підвищення її прибутковості. Отже, необхідно визначити нинішній стан легкої промисловості України та розробити шляхи поліпшення ситуації, викликаної коронакризою.

Мета роботи. Дослідження впливу епідемії коронавірусу COVID-19 на фінансову безпеку підприємств легкої промисловості та розробка рекомендацій щодо зміцнення фінансової безпеки.

Матеріали та методи. При дослідженні даної теми були використані емпіричний, теоретичний методи дослідження, а також спостереження, аналіз та синтез. Матеріалами послужили наукові дослідження вітчизняних науковців та дані інтернет-джерел.

Результати та обговорення. Для дослідження впливу пандемії коронавірусу на фінансову безпеку підприємств легкої промисловості необхідно детально визначити поняття фінансової безпеки та проаналізувати роль легкої промисловості в національній економіці.

Аналіз показав, що кожен науковець трактує дане поняття по-різному. Так, професор О. І. Барановський [1] вважає, що «фінансова безпека являє собою надзвичайно складну багаторівневу систему, яка охоплює: фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення, підприємців, організацій тощо».

В свою чергу, Ванькович Д. вважає, що фінансова безпека - це «захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також як здатність швидко усунути різні варіантні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності»[2].

Таким чином, фінансова безпека є однією з найважливіших складових системи економічної безпеки суб'єктів підприємництва, оскільки саме фінансова складова є основною в сучасній економіці, як на макро-, так і на мікрорівні.

Показовим для ринку легкої промисловості є діяльність підприємств, які входять в об'єднання «Укрлегпром» (Українська асоціація підприємств легкої промисловості), що налічує понад 2500 провідних підприємств України і близько 88000 співробітників, котрі виготовляють більше 60% від загального обсягу виробництва всієї галузі легкої промисловості [3].

Обсяг виробництва продукції підприємств об'єднання «Укрлегпром» зазнавав значних коливань протягом останніх п'яти років. Динаміка виробництва 2015 року у відсотках до попереднього року зменшилась на 8%, у 2016 році збільшилась на 2,2%, у 2017 році збільшилась на 7,2%. З 2018 року спостерігається спад показників на 2,3%, у 2019 – на 7,5%, у 2020 – на 10,6% відповідно до попереднього року [4]. Тенденція зниження обсягів виробництва спостерігається внаслідок дії таких факторів, як: зниження попиту на

продукцію, подорожчання сировини та матеріалів, логістичних послуг, зростання тарифів на комунальні послуги, вихід іноземних конкурентів на національний ринок. Зазначене впливає на подальший розвиток даної сфери та пошук шляхів подолання негативних наслідків коронакризи.

Якщо більш детально розглянути динаміку виробництва продукції у 2020 році у відсотках до відповідного періоду 2019 року, та проаналізувати вплив пандемії на неї, то ми побачимо, що на кінець року показники виробництва в порівнянні з 2019 роком зменшились на 8%, в той час як на початок року вони були більші на 3% у порівнянні з відповідним періодом 2019 року, що наведено на рис. 1, згідно з даними «Укрлегпром» [5]. Так, на початку 2020 року під час введення перших карантинних обмежень обсяг виробництва продукції легкої промисловості помітно став падати, що також відобразилося на прибутковості підприємств.

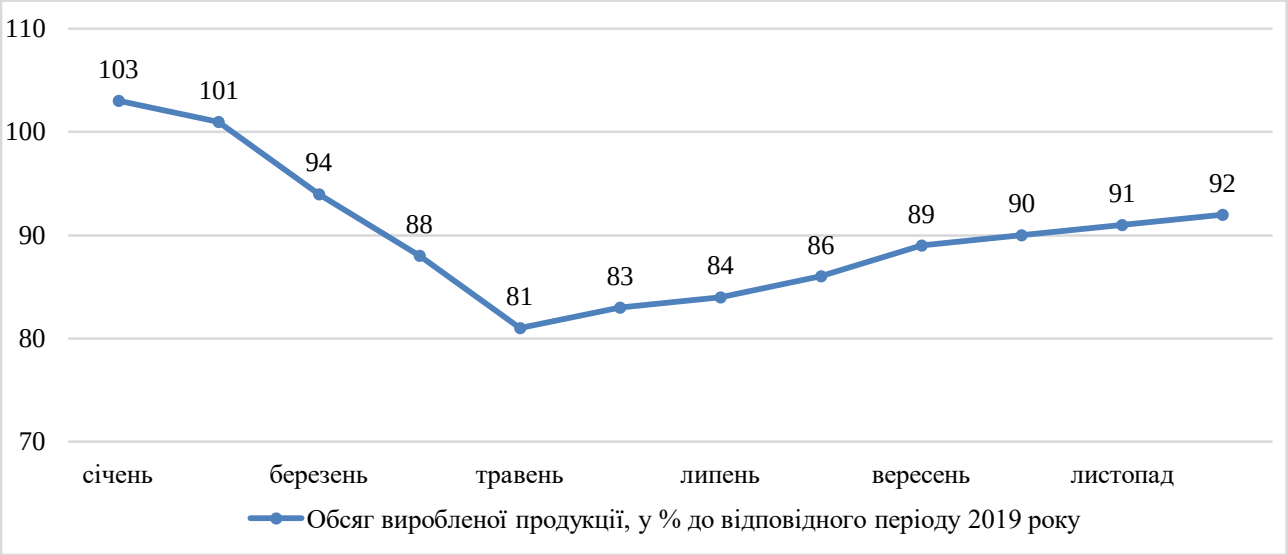

Рис. 1. Динаміка виробництва продукції підприємств Укрлегпрому у 2020 році

При більш детальному дослідженні стану національної економіки можна чітко прогледіти негативні чинники, які вплинули на виробництво продукції легкої промисловості, серед яких:

1) Збільшення обсягу незапланованих часових та матеріальних витрат на безпеку співробітників внаслідок введення карантинних обмежень, що передбачають дотримання епідеміологічних норм – дотримання дистанції,

наявності санітайзерів, масок, регулярних прибирань та провітрювань приміщень, тощо;

2) Скорочення кількості персоналу для зменшення витрат на оплату праці та оптимізації виробничого процесу;

3) Проблеми з транспортуванням персоналу на виробництво, що передбачає збільшення витрат на оренду чи купівлю транспортних засобів;

4) Подорожчання та дефіцит ресурсів (матеріали, енергія, вода) для виготовлення індивідуальних засобів захисту;

5) Проблеми зі збутом продукції (одяг, взуття), пов’язані з карантинними заходами, які обмежили доступ населення до магазинів та подібних закладів збуту товарів легкої промисловості;

6) Зниження платоспроможності населення через важку фінансову ситуацію під час карантину.

Для подолання негативних тенденцій, викликаних пандемією в секторі легкої промисловості вважаємо за доцільне запровадити державою наступні заходи:

1) Зниження відсоткових ставок на кредити;

2) Підтримка з боку держави малого та середнього бізнесу шляхом зняття ПДВ на короткостроковий період.

В свою чергу для подальшої дієвої системи локалізації цієї проблеми та для підвищення рівня фінансової безпеки підприємств на середньострокову перспективу (після карантину та протягом найближчих років) пропонується підприємствам легкої промисловості здійснити наступні кроки:

1) Запровадити горизонтальну диверсифікацію виробництва, яка означає розширення власного асортименту продукції виробами, які не пов'язані з тим, що випускається, але створюють зацікавленість існуючих клієнтів. Горизонтальна диверсифікація передбачає освоєння нових ринків та сфер бізнесу, які задовольняють потреби вже існуючих клієнтів;

2) Розширити виробничі площі для виготовлення продукції з метою дотримання дистанції між співробітниками;

3) При зменшенні податкового навантаження використати кошти на закупівлю нового енергозберігаючого обладнання, яке не погіршить якість продукції;

4) Стимулювати працівників преміями та додатковими виплатами чи відпустками;

5) Знаходити нових клієнтів для індивідуальних замовлень, які можуть покращити становище з прибутковістю підприємства;

6) Задовольняти потреби в аграрному секторі виробництва: агроволокна, джутові мішки та інша супутня продукція;

7) Використовувати альтернативні джерела енергії;

8) Стимулювати різного роду стартапи, залучати наукові розробки та винаходи;

9) Розробляти нові торгові марки та відкривати власні шоу-руми та інтернет-магазини для завоювання ніші на ринку легкої промисловості;

З огляду на приведені заходи можна розробити стратегію відновлення ефективної роботи та зміцнення фінансової безпеки підприємств в легкій промисловості після пандемії коронавірусу COVID-19. Стійкість, прибутковість, фінансова безпека будуть ключовими факторами для продовження діяльності підприємств в наступні роки.

Висновки. Дослідження впливу пандемії коронавірусу COVID-19 на фінансову безпеку підприємств легкої промисловості за даними «Укрлегпром» показало, що з початку введення перших карантинних обмежень спостерігається спад показників виробництва, а до середини II кварталу 2020 року ринок зміг адаптуватися до умов роботи під час пандемії та зробити уклін на виробництво медичних засобів захисту. Це дало змогу вийти з кризового становища та перейти на новий рівень виробництва. В той же час, Звіт за результатами опитування Центру ресурсоефективного та чистого виробництва [6] наголошує, що частина великих підприємств не зазнала значних змін, лише впровадила додаткові заходи для безпеки працівників, більшості середніх підприємств довелося скорочувати виробництво, а близько третини малих

підприємств зупинили свою діяльність. Загалом пандемія вплинула не тільки на фінансову безпеку, але й на інші сфери діяльності підприємств, що необхідно досліджувати в подальшому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Барановський О. І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.

2. Ванькович Д. Роль фінансової безпеки підприємства в управлінні його фінансовими ресурсами // Актуальні проблеми економіки перехідного періоду. – 1999. – Вип. 4. – С. 131 – 135.

3. Аналітично-статистичні дані 2019 р. Режим доступу: https://ukrlegprom.org/ua/analytics/

4. Легка промисловість в Україні: виробництво, експорт та імпорт. Режим доступу: https://ukrlegprom.org/ua/news/infografika-rozvytku-sektoru-u-2020-roczi/

5. Індекси виробництва легкої промисловості 2020 року. Режим доступу: https://ukrlegprom.org/ua/news/dynamika-vyrobnycztva-2020-u-rozrizi-pidgaluzej/

6. Вплив COVID-19 на українські виробничі підприємства та допомога у відновленні нормальної роботи: звіт за результатами опитування Центру ресурсоефективного та чистого виробництва / Ворфоломеєв А.В. – К.: Центр ресурсоефективного та чистого виробництва, 2020. – 24 с.

УДК 519.816

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Лисицкий Василий Лаврентьевич,
канд. техн. наук, доцент,
кафедра программной инженерии
и информационных технологий управления,
НТУ «ХПИ»,
Гернет Надежда Дмитриевна,
Президент УАЖНО,
г.Харьков, Украина,

Аннотация. В работе рассматривается территориальная система, осуществляющая ин-новационную деятельность в условиях динамической внешней среды. В качестве основного метода определения долгосрочного инновационного развития территории выбран метод математического моделирования её инновационной деятельности с использованием двухуровневой модели планирования, содержащей конечное множество локальных и координирующую задачу.

Решение координирующей задачи создаёт объективную основу для задания направления инновационного развития территориальной системы, для определения эффективных стратегий финансирования научных учреждений её инновационной подсистемы. Предлагаемая модель может служить теоретической платформой для создания информационной технологии стратегического планирования инновационной деятельности различных территориальных систем.

Ключевые слова: Стратегическое планирование инновационной деятельности, территориальная система, двухуровневая модель планирования, локальная и координирующая задача, информационная технология.

Введение. Уровень развития любой территориальной системы (ТС) (мировая система, государство, отдельный регион страны) существенно зависит от уровня развития её производительных сил (ПС), определяемого накопленной массой материальной составляющей ПС, отождествляемой с интегральной оценкой имеющихся материальных ресурсов, а также накопленной «массой» интеллектуальной составляющей, отождествляемой с накопленными обществом информационными ресурсами, знаниями, доступными населению, определяющими интегральную оценку интеллектуального потенциала общества, его интеллектуальный потенциал.

Переход общества в новую, инновационную фазу своего развития – в общество знаний требует повышенного внимания к знаниям, которыми обладают отдельные индивидуумы, к повышению эффективности использования этих знаний для обеспечения устойчивого развития ТС.

Анализ существующих моделей, механизмов долгосрочного экономического роста развитых государств показал, что единственной основой устойчивого роста благосостояния общества является научно-технический прогресс. Результаты исследований [1, стр. 191-198] свидетельствуют о возможности появления положительных тенденций в социально-экономическом развития ТС только при активном развитии интеллектуальной составляющей ПС общества, указывают на то, что только такая стратегия способна обеспечить преодоление кризисных явлений в экономике и выход в перспективе на желаемые уровни показателей социально-экономического состояния в сравнении с соответствующими характеристиками развитых стран.

В этих условиях возникает актуальная задача определения долгосрочного направления инновационного развития ТС, обеспечивающего активное развитие интеллектуальной составляющей ПС общества, способствующее тем самым повышению уровня развития ТС.

Цель работы. Целью работы является повышение эффективности развития территориальной системы путём разработки двухуровневой математиче-

ской модели для выбора адекватного направления инновационного развития рассматриваемой территории.

Материалы и методы. Инновационная деятельность ТС направлена на практическое использование её научного, научно-технического результата и интеллектуального потенциала с целью получения нового или улучшения производимого материального или интеллектуального продукта, способа его производства и удовлетворения потребности в конкурентоспособных товарах и услугах, совершенствования социального, информационного обслуживания. Стратегия инновационной деятельности, определяющая направление долгосрочного развития территории, базируется на стратегии государственной политики в научной и научно-технической деятельности ТС.

Развитие интеллектуального потенциала общества осуществляется путём одновременной реализации конечного множества инновационных процессов.

В общем виде инновационный процесс состоит из ряда этапов: получения и коммерциализации изобретения, новых технологий, видов продукции и услуг, решений производственного, технического, организационного, административного, финансового, социального, экономического или иного характера и других результатов интеллектуальной деятельности [2, стр. 206].

На первом этапе инновационного процесса (*ИП*) проводятся (используются) фундаментальные исследования, осуществляемые в академических институтах, высших учебных заведениях, отраслевых специализированных институтах и лабораториях.

На втором этапе проводятся исследования прикладного характера осуществляемые во всех научных учреждениях.

На третьем этапе осуществляются опытно-конструкторские и экспериментальные разработки, проводимые в специализированных лабораториях, КБ, опытных производствах, научно-производственных подразделениях крупных предприятий.

На четвёртом этапе осуществляется процесс коммерциализации новации от запуска в производство до выхода на рынок и далее по основным этапам жизненного цикла продукта.

Источниками финансирования при выполнении указанных этапов инновационных процессов являются: бюджет ТС, заказчики, собственные средства организаций. Значительная часть этих ограниченных финансовых средств идёт на оплату труда. Поэтому качество функционирования инновационной системы (ИС), являющейся подсистемой системы интеллектуального развития общества, определяется выполнением тематического плана в заданные сроки, качеством и научно-техническим уровнем проводимых исследований и разработок, использованием финансовых средств и т.п. Уровень качества в значительной степени зависит от уровня научно-производственного потенциала С, эффективности использования её мощности.

Поэтому при разработке стратегий финансирования n организаций A_k, входящих в ИС, $A_k \in A$, где $A = \{A_k,\ k = \overline{1,n}\}$, необходимо учитывать требования стабильности осуществления процессов научных исследований и разработок, сбалансированности производственных программ отдельных организаций A_k, равномерности использования имеющихся трудовых ресурсов и т.п.

Предполагается, что ИС имеет двухуровневую структуру веерного типа и реализует конечное множество $\Pi = \{1,\ 2, ..., N\}$ ранжированных по приоритету инновационных процессов (*ИП*), каждый из которых представляет собой семейство инновационных подпроцессов (разработок), проводимых в подсистемах A_kсистемы А. Базовым элементом разработки является типовой этап. Номенклатура, содержание типовых этапов для всех разработок одного *ИП* одинаковы и определяются номенклатурой, содержанием основных этапов инновационного процесса.

Этапы j-го *ИП* общей численностью n_j осуществляются последовательно, непрерывно друг за другом. Порядок выполнения этапов по каждому *ИП* задан, потребление ресурса на этапе предполагается постоянным.

Производственная программа организации $\mathrm{A}_k \in A$ определяется множеством $\Pi_k \subset \Pi$ номеров *ИП* , в реализации которых она участвует. Распределение разработок между A_k задано и на плановом интервале [0,T] не меняется. Считается, что A_k ведёт единственную разработку *ИП* с номером $j \in \Pi_k$. По каждому типовому этапу с номером i j-й разработки *ИП* , $j \in \Pi_k$, $k = \overline{1,n}$, с достаточной степенью достоверности задана его трудоёмкость $-$ S_{ij}^k Предполагается, что длительность этапа $\tau_{ij}^k = S_{ij}^k / r_{ij}^k$, где r_{ij}^k – постоянный уровень ресурса организации $\mathrm{A}_k \in A$, выделенного для выполнения типового этапа. Система А располагает трудовыми ресурсами, сосредоточенными в A_k, уровни $R_k(0)$ которых определяют исходную структуру $|A|_0 = (R_1(0), \ldots, R_k(0, \ldots, R_H(0))$ инновационной системы. На плановом [0,T] интервале за счёт изменения $\varepsilon_{\text{к}}$ начального ресурса A_k и роста $\Upsilon_{\text{к}}$ производительности труда под влиянием научно-технического прогресса происходит изменение структуры $|A|_i = \left(R_1(\varepsilon_1, \Upsilon_1, t), \ldots, R_k(\varepsilon_k, \Upsilon_k, t), \ldots, R_H(\varepsilon_H, \Upsilon_H, t)\right)$, где $R_k(\varepsilon_k, \Upsilon_k, t) = (R_k(0) + \varepsilon_k)(1 + \Upsilon_k)^t$ определяет компоненты $S^2\left(\varepsilon_k, \Upsilon_k\right)$ вектора $S = (S^1, \ldots, S^k, \ldots, S^H)$, задающие интеллектуальные потенциалы подсистем $\mathrm{A}_k \in A$. Под интеллектуальным потенциалом подсистемы A_k понимается совокупность материальных, интеллектуальных, человеческих ресурсов, которые она способна мобилизовать, привести в действие для выполнения программы Π_k. Задание τ_{ij}^k , i = $\overline{1,n_j}$, $j \in \Pi_k$, определяет календарный план τ_k выполнения программы Π_k и кусочно-постоянную функцию $\widetilde{R_k}$ (t) изменения потребного уровня ресурса в A_k разрывы которой соответствуют моментам завершения типовых этапов.

Участие различных подсистем A_k в реализации *ИП* с номером j требует сбалансированного по срокам выполнения одноимённых этапов для всех

$$k \in H_j\ ,\ \tau_{ij}^k = \tau_{ij}\ ,\ i = \overline{1,n_j}\ ,\ \ H_j = \{k; j \in \Pi_k\},\ \mathrm{k} = \overline{1,N}. \qquad (1)$$

Участие подсистемы A_k в различных кооперациях Н_j требует сбалансированности имеющихся $(R_k(t))$ и необходимых $\left(\widetilde{R_k}(t)\right)$ объёмов ресурсов, равномерного использования рабочей силы на всём временном интервале. В качестве показателя неравномерности целесообразно использовать среднеквадратичное отклонение $\Phi_k = \frac{1}{T}\int_0^T \left(R_k(t) - \widetilde{R_k}(t)\right) dt$. Если $\tilde{R}_k^*(t)$ – кусочно-постоянная функция, минимизирующая ϕ_k, то показатель $r_1^k = \phi_k^*/\phi_k$ характеризует степень равномерности использования ресурсов в подсистеме А_k . Показатель

$$r_2^k = \begin{Bmatrix} W_{k,} & W_k \le 1 \\ 1/W_k, & W_k > 1 \end{Bmatrix}$$

характеризует степень сбалансированности плана r_k.

Учёт различных приоритетов a_j инновационных процессов

$\left(a_j \ge 0,\ \sum_{j=1}^{N} a_j = 1\right)$ осуществляется с помощью показателя взвешенного времени $L_k = \sum_{j\in\Pi_л} a_j T_j^k$ выполнения программы Π_k, где $L_j^k = \sum_{i=1}^{n_j} \tau_{ij}^k$. Каждый типовой этап i , j-го *ИП* имеет минимальную продолжительность a_{ij}, соответствующую фиксированному режиму его выполнения при наиболее благоприятных условиях. Минимальное значение $T_j^* = \sum_{j=1}^{n_j} a_{ij}$. Поэтому минимальное значение L_k равно $L_k^* = \sum_{j\in\Pi_к} a_j\ T_j^*$. Отношение $r_3^k = L_k^*/L_k$ отражает степень ускорения процесса выполнения программы Π_k. Одновременное равенство единице показателей r_1^k, r_2^k , r_3^k отвечает идеальному режиму функционирования подсистемы A_k. Отклонение

$D_k = \left(\sum_{l=3}^{3}\left(r_l^k - 1\right)^2\right)^{1/2}$, $k = \overline{1,n}$, состояния подсистемы A_k от «идеального» режима определяет качество её функционирования на интервале [0,T].

Качество функционирования системы A определяется максимальным отклонением $D_c = \max_k\{D_k,\ k = \overline{1,n}\ \}$ подсистем A_k от «идеальных» режимов.

Для снижения коммерческого риска потенциальных инвесторов инновационных процессов целесообразным является перевод выполнения исследований и разработок на поэтапное финансирование. В этом случае скачки функций $\widetilde{R_k}(t)$ определяют скачки функций финансирования $\widetilde{J_k}(t)$, объёмы финансирования пропорциональны значениям функции $\widetilde{R_k}(t)$. Траектория $J_k\,(t)$ инвестиционного потенциала, необходимого для финансирования деятельности подсистеме A_k , может быть получена путём взаимной адаптации организационной структуры $|A|$, структуры её научно-технического потенциала и тематических планов τ_k, k=$\overline{1,H}$ на интервале планирования [0,T] [3, стр. 65].

Координирующая задача стратегического планирования инновационной деятельности территориальной системы состоит в выборе таких изменений ε_k^* начальных объёмов ресурсов подсистемы A_k , темпов Υ_k^* интенсификации процессов создания инноваций в организациях A_k , календарных планов τ_k^*, которые удовлетворяют ограничениям на рост подсистем $\mathrm{A}_k\ \in A$

$$R_k\left(\varepsilon_k\,,\Upsilon_k\,,t\,\right) \geq 0, \qquad \mathrm{k} = \overline{1,n} \qquad (2)$$

Разрабатывающей системы в целом

$$\sum_{i=1}^{n} \varepsilon_k = \varepsilon\,, \quad \sum_{i=1}^{n} \Upsilon_k = \Upsilon, \qquad \varepsilon \geq 0, \qquad \Upsilon\ \geq 0, \qquad (3)$$

условиям (1), технологическим ограничениям

$$\tau_{ij}^k\ \geq a_{ij}, \quad i = \overline{1,n_j}\,, \qquad \mathrm{j} = \overline{1,N}\,, \qquad (4)$$

и директивным ограничениям

$$\sum_{i=1}^{n_j} \tau_{ij}^k\ \leq T_j^q\,, \qquad \mathrm{j} = \overline{1,N}\,, \qquad (5)$$

обеспечивают минимальное значение отклонения D. Величина ε определяется имеющимся инвестиционным потенциалом в начальный момент планового периода. Величина ϒ определяется темпом роста интеллектуальной составляющей производительных сил общества.

В результате решения координирующей задачи находятся адекватные друг другу календарные планы τ_k^* и траектории роста $R_k^*(t) = (R_k(0) + \varepsilon_k^*)(1 + \Upsilon_k^*)^l$, $\mathrm{k} = \overline{1,n}$, интеллектуальных подсистем A_k инновационной системы A. Множества τ_k^*, $\mathrm{k} = \overline{1,n}$ и $R_k^*(t)$, $\mathrm{k} = \overline{1,n}$, определяют интеллектуальный потенциал инновационной системы.

Реализация их обеспечивает заданные свойства траектории роста интеллектуальной составляющей производительных сил ТС. Семейство траекторий $R_k^*(t)$,$\mathrm{k} = \overline{1,n}$, служат объективной основой для определения эффективных стратегий финансирования организаций системы A на плановом интервале

$J_k^* = \int_0^T J_k^*(t)dt = {(R_k^*(t)dt)}/{\sum_{k=1}^n \int_0^T (R_k^*(t)dt) \times J}$, где J $= \sum_{k=1}^n J_k^*$ - инвестиционный потенциал ТС, направленный на осуществляемую инвестиционную деятельность.

Планы τ_k^*, определяя эффективное распределение ресурсов между инновационными процессами, реализуемыми инновационной её системой, задают направление $\overline{e}^* = (e_1,\ e_2,\ \ldots\ ,\ e_n)$, где $e_n = {J_K}/{J}$, $\mathrm{k} = \overline{1,n}$, долгосрочного инновационного развития ТС с учётом сложности, важности *ИП,* временных требований к их реализации, ограниченных инвестиционных возможностей территории.

Результаты обсуждения. В результате проведенных исследований создана двухуровневая математическая модель стратегического планирования инновационной деятельности территориальной системы. В результате решения координирующей задачи планирования находятся календарные планы выполнения инновационных проектов, задающие эффективное распределение инвестиционного потенциала между *ИП,* организациями инвестиционной системы, определяющие инновационную стратегию ТС как долгосрочное направление инновационной деятельности территории.

Выводы. Полученные результаты создают теоретическую основу для создания информационной технологии стратегического планирования инновационной деятельности территориальной системы.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ.

1. Инновационный менеджмент в России: Вопросы стратегического управления и научно-технической безопасности./Руководители авт. колл. В. Л. Макаров, А. Е. Варшавский. ─ М.:Наука.2004.─ 880с.
2. Гернет Н.Д., Лисицкий В.Л. Интеллектуальный потенциал общества: моделирование и исследование его влияния на системные характеристики экономики знаний. / Сб. научн. трудов «Анализ и моделирование экономических и социальных процессов». Выпуск 23 №4. М.-Ижевск. 2016. С.205 – 210.
3. Лисицкий В.Л. Оптимизация структур двухуровневых разрабатывающих систем. //Вестн. Харьк. политех. Ин-та. 1987. № 240. Техн. кибернетика и её приложения. Вып. 7. С. 64-67.

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Лук'яненко Наталія Едуардівна,
старший викладач,
Національний університет «Запорізька політехніка»

Вступ. З набуттям незалежності поступово визначився головний вектор розвитку України – інтеграція до ЄС. Водночас гальмування впровадження євроінтеграційних реформ, передбачених Угодою про асоціацію, призводить до розчарування населення України в євроінтеграційному курсі.

Мета роботи. Метою роботи є виявлення існуючих проблем на шляху до євроінтеграції України та їх способів їх подолання.

Матеріали та методи. Європейська інтеграція є свідомим стратегічним вибором українського суспільства, підтвердженим багатьма складними викликами та випробуваннями. Дороговказом внутрішніх реформ стала Угода про асоціацію з ЄС, яка набула чинності у 2017 р. і згідно з якою Україна рухається на шляху до євроспільноти. Але існує чимало внутрішньоукраїнських проблем, які уповільнюють проєвропейські реформи. Крім того, ЄС також перебуває на етапі складних реформ та трансформацій у пошуках нової моделі розвитку.

Згідно із соціологічним дослідженням Центру стратегічного розвитку територій у 2019 році, 69 % українців підтримують вступ України до ЄС, тоді як 13 % – проти цього і 18 % не змогли визначитися зі своєю позицією. Якщо порівнювати наведені дані із даними соціологічних опитувань за 2012 р., то за цей час кількість українців, які підтримують вступ до ЄС, зросла з 42 % – у 2012 р. до 69 % – у 2019 р.[1].

Серед внутрішніх перешкод євроінтеграції України респонденти назвали здебільшого високий рівень корупції, проблеми на Донбасі та неефективність системи державного управління. Серед зовнішніх викликів, які можуть стати перешкодою для євроінтеграції, українці назвали можливе розчарування

європейських партнерів у євроінтеграційних можливостях самої України, зміну в розподілі балансу сил у світі, відсутність дієвих міжнародних гарантій для України.

Існують певні перешкоди для України у сфері євроінтеграції: низький рівень інформованості громадян про перспективи членства України в ЄС; сумніви стосовного того, що євроінтеграція матиме вигоду для України; замкненість України між вимогами ЄС та Росії; занепокоєність щодо конкурентоспроможності українських товарів на європейському ринку та еміграція робочої сили; проблема корупції [2].

Основною внутрішньою проблемою, яка перешкоджає євроінтеграційному курсу України, є насамперед неефективність системи державного управління, ситуація на Донбасі (збройний конфлікт та громадські настрої), високий рівень корупції в українському суспільстві, неефективна політика інформування населення про євроінтеграцію, відсутність консенсусу в політикумі та соціально-економічні проблеми.

Агресія, тиск та всебічне перешкоджання з боку Росії є теж важливими зовнішніми викликами для європейського курсу України. Серед основних зовнішніх перешкод також внутрішні проблеми самого ЄС, протидія або вичікувальна позиція з боку деяких членів ЄС, що не хочуть розривати свої зв’язки з Росією, а також відсутність єдиної позиції в Євросоюзі щодо європейської перспективи України і розширення ЄС загалом.

Найбільш дієвим чинником, що сприятиме збільшенню підтримки євроінтеграції в українському суспільстві, буде лише успішне проведення внутрішніх реформ та відчутний для пересічних громадян позитивний ефект від них.

Результати та обговорення. За результатами моніторингу результативності виконання Україною Угоди про європейську асоціацію Європейська комісія щорічно публікує «Звіт із впровадження асоціації Україною» – документ, що містить коротке зведення успіхів нашої держави в проведенні європейських реформ та наближенні українського законодавства до

європейських норм. На жаль, у Брюсселі відзначили, що: «Україна і досі відстає у виконанні Угоди про асоціацію з Євросоюзом, а впровадження ключових зобов'язань Києва залишається тільки у планах» [3].

Серед переліку сфер, які не зазнали необхідних змін, опинилися ті, які формують стрижень Угоди про асоціацію – її торговельну частину, і навіть ті, що проголошувалися пріоритетом. Щодо них написано: «українська влада – і уряд, і парламент – не хочуть і не можуть виконати умов угоди».

Найбільший прогрес (хоча й недостатній) у сфері формування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, за європейською оцінкою, Україна має за блоками «Безпека харчових продуктів» та «Інтелектуальна власність». Стосовно першого із цих блоків ідеться про успішну адаптацію 17 із 250 законодавчих актів ЄС, які Україна має запровадити за Угодою про асоціацію. Стосовно другого – більшість законопроектів «чекають на схвалення парламентом» (отже, ідеться не стільки про реформи, скільки про наміри їх провести).

Очевидне гальмування реформ Україною стало приводом для припинення подальших процесів інтеграції з боку ЄС. Адже Україна намагається досягти реалізації двосторонніх планів інтеграції до ринку ЄС за зразком безвізу в таких сферах, як: митниця, енергетика, цифровий ринок, юстиція, свобода та безпека, однак ЄС наголошує на тому, що за всіма напрямами не буде двосторонніх планів, а виключно односторонні зобов'язання України [3].

Уже в липні 2019 р. представники ЄС висловили стурбованість стосовно повільного виконання Україною зобов'язань у межах Угоди про асоціацію, а саме: у сфері авторського права, торговельних марок, патентів і забезпечення дотримання цих прав.

А тому наголосили на необхідності активізувати зусилля для приведення українських законів у відповідність до норм ЄС і створення необхідних інституцій для управління сферою інтелектуальної власності, а також вживати більше заходів для боротьби з підробками та піратством. Це дозволить Україні повністю інтегруватися у світову торговельну систему, надалі залучати

іноземні інвестиції та запобігти значним втратам з боку правовласників [4, с.91].

Впровадження вищезазначених реформ є на порядку денному щорічного міждержавного діалогу між Україною та ЄС щодо прав інтелектуальної власності. Під час останньої, 17-ї зустрічі діалогу, яка відбулася 26 червня 2019 р., українська сторона презентувала основні складники проєкту п'ятирічної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності й прозвітувала про стан роботи над низкою законопроєктів з метою приведення українського законодавства у відповідність до Угоди про асоціацію. Україна розглядає формування спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності як пріоритет.

Одночасно триває процес створення нового офісу інтелектуальної власності, Зі свого боку, європейська сторона запропонувала надати Україні технічну підтримку в цих напрямах. Адже представники ЄС наголосили, що порушення прав інтелектуальної власності завдає великих втрат українській економіці, призводить до зменшення інвестицій і надходжень до державного бюджету, а також не дозволяє створювати робочі місця у творчих та інноваційних галузях.

Серед топ-проблем України інвестори традиційно відзначають високий рівень корупції, недовіру до судової системи, тіньову економіку. Водночас інвестори виділяють такі перемоги української влади:

- відкриття з 2021 року ринку с/г землі;
- створення регулятору для ефективного контролю фінансового сектору;
- модифікація системи ПроЗорро;
- початок прозорої приватизації держпідприємств;
- прийняття закону про банки;
- розв'язання питання сплати ЄСВ для «сплячих» ФОПів та підприємців-сумісників;
- проект захисту національної податкової бази (деофшоризація);

- збільшення граничних оборотів для платників єдиного податку;
- запровадження програмних касових апаратів та механізму «кеш бек для споживача».

Висновки. Отже, у сучасних умовах для України вступ до ЄС залишається метою, задля досягнення якої проводиться активна діяльність у політичній, правовій, економічній та інших сферах. На жаль, політична нестабільність, недостатня спадковість влади, низький рівень соціально-економічного розвитку країни створюють значні перепони на євроінтеграційному шляху України. Крім того, існує низка інших факторів: збройний конфлікт на сході країни; проблема внутрішньо переміщених осіб; політичний та економічний тиск, а також анексія частини території з боку Російської Федерації тощо.

Однак, і що найважливіше, сьогодні є підстави стверджувати, що Україна пройшла складний шлях вибору між європейським і євразійським векторами розвитку держави. І цей вибір – Європейський Союз. Таким чином, на сучасному етапі суспільного розвитку, якому притаманне реформування, з одного боку, загострення існуючих проблем та суперечностей – з іншого, особливого значення набуває процес формування та реалізації дієвої та ефективної державної політики у сфері європейської інтеграції.

Вступ України до ЄС – це питання віддаленої перспективи, яке залежить як від ефективності внутрішніх реформ, так і від трансформаційних процесів у ЄС. Однак Україні вже зараз необхідно наполягати на наданні їй офіційної перспективи членства в ЄС.

Тому на євроінтеграційному шляху в найближчій перспективі Україну очікує повсякденна кропітка і складна робота з імплементації Угоди про асоціацію, яка рухає країну на шляху до європейської спільноти, що й буде предметом подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вступ до ЄС підтримують 69 % українців. ? [Електронний ресурс]– Режим доступу : https:// www.ukrinform.ua/rubric-society/2736446-vstup-do-es-pidtrimuut-69-ukrainciv.html.

2. Беззуб І. Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції– Режим доступу: http://goo.gl/Xf7oab.

3. Сидоренко С. Є асоціація, немає інтеграції: Єврокомісія оцінила прогрес України у виконанні угоди з ЄС. ? [Електронний ресурс]– Режим доступу: https:// www.eurointegration.com.ua/articles /2018/ 11/12/7089263.

4. В.Рєзніков. Формування й реалізація державної політики у сфері європейської інтеграції України: проблеми та суперечності/ Рєзніков В. //Державне управління та місцеве самоврядування, 2019, вип. 4(43) .-С.90-96.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ОСВІТНІХ ІТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Македон Геннадій Петрович
старший викладач кафедри
Інституту дистанційних технологій
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

Введення. Новітні освітні ІТ-технології — це достатньо складний і копіткий процес, однак найбільші труднощі виникають у сегменті набуття професійних компетенцій, навичок сприйняття і подання різнопланової економічної інформації в одному вигляді — у комп'ютерному варіанті і дистанційно, особливо з урахуванням нинішніх реалій пандемії covid-19 [1].

Ціль роботи — дослідження методологічних основ новітніх освітніх ІТ-технологій, а саме – дистанційне електронне навчання як складову системи модернізації освітніх програм вищих навчальних закладів і використання міжнародного досвіду під час викладання дисциплін економічного спрямування].

Провідне завдання сучасної вищої освіти України — формування об'єктивних знань і напрацювання високих професійних компетенцій, які мають формуватися ще на етапі навчання в вищому навчальному закладі. Робота з досягнення даної мети може рухатися у різних напрямах і з використання різних підходів [3. І один із таких підходів — інтеграція ІТ в економічні дисципліни. Інформаційні технології, введені до навчального процесу в економічному вищому закладі освіти дозволяють оволодіти новітніми бухгалтерськими, логістичними, маркетинговими та іншими програмами, за допомогою яких підвищується швидкість і якість розрахунків та ін. Робота з хмарними технологіями підвищує інформативність і розвиває професійні компетенції майбутніх економістів, дозволяє оволодіти новітніми підходами до вирішення низки економічних проблем [2].

Матеріали і методи. Готуючись до практичних і семінарських занять студентам доводиться опанувати достатньо великий масив матеріалів: літературні наукові джерела, відкриту до доступу інтернет-інформацію, різноманітні інтернет-платформи та ін. Втім це дає гарний результат. Під керівництвом викладача студенти-економісти таку різноманітну інформацію в кінцевому результаті подають в єдиному вигляді — у комп'ютерному поданні у вигляді тексту, візуального ряду, анімації чи презентації.

Результати і обговорення. Міжнародний досвід і особиста практика викладання в системі електронного навчання дозволяє виділити переваги дистанційної освіти. Треба зауважити, що викладач і студент мають взаємодіяти, тобто навіть попри величезну кількість дистанційних освітніх програм і можливість обирати студенту, викладач повинен спрямовувати, вивчати і досліджувати онлайн-простір і намагатись допомогти студентові вибрати ті курси, які будуть найбільш підхожі за освітньою програмою і нахилами студента [1].

Отже, можна перерахувати такі переваги системи електронного навчання і навчання на відкритих онлайн-курсах, як можливість займатись у зручний час і в зручному місці, у тому темпі засвоєння матеріалу, який найбільш прийнятний для студента; дистанційне проведення заняття; доступність навчальних і методичних матеріалів як для студента, так і для викладача; розвиває академічну мобільність.

Завдяки такій формі навчання викладач спроможний контролювати рівень засвоєння матеріалу, а прозорість формування підсумкової оцінки матиме гарні наслідки. Також скорочується обсяг аудиторної роботи і розширюється форма самостійної роботи студентів. Електронне навчання як форма освіти дозволяє зберігати відомості про всі навчальні успіхи студента.

Втім викладач, який використовує дистанційну форму навчання, і студент мають дотримуватись певних вимог, а саме – мати вільний доступ до навчальних програм, індивідуального навчального плану, модулей і результатів їх захисту, електронних бібліотечних систем і освітніх інтернет-ресурсів,

засоби для контролю за якістю засвоєння матеріалу, використовуючи теоретико-методологічні рекомендації для викладачів.

Під час дистанційного навчання відбувається постійне документування у довільній доступній формі перебігу навчального процесу і результатів проміжної атестації — модулів, глибини засвоєння основної освітньої програми.

Такі новітні форми навчання у разі їх широкого використання знижують витрати і студента, і викладача, і держави. Повсюдне застосування дистанційної та електронної форм навчання, слід наголосити, підвищує міжнародну конкурентоспроможність навчального закладу і надає безцінного досвіду студентові [5].

Висновки. Таким чином, саме новітні форми навчання сприятимуть модернізації вищої освіти України. Саме сконцентрованість на розвитку особистості і на знаннях студента дозволить наблизити навчання, освіту до сутності студента, розвити його здібності і таланти. Варто організувати всю українську освітню систему на фундаменті компетентністного підходу до дистанційного та електронного навчання. Система освіти підпорядковує всі навчальні плани і освітні програми формуванню відповідних компетенцій студента. Важливу і головну роль в такій системі відіграє дистанційна і електронна форми навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita1

2. Положення про дистанційне навчання. Наказ Міністерства освіти і науки України № 466 від 25.04.2013. Редакція від 21.08.2015 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13

3. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: www.osvita.org.ua/distance/pravo

4. Про освіту: Закон України № 2145-VIII. Редакція від 19.01.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

5. Стратегія та сучасні тенденції розвитку університетської освіти України в контексті Європейського простору вищої освіти. Міністерство освіти України. URL: www.mon.gov.ua

АНАЛИЗ ИТОГОВ ВСЕСОЮЗНЫХ ПЕРЕПИСЕЙ СССР В КОНТЕКСТЕ ЛИЦ БОЛГАРСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОСТИ

Малаков Станислав Сергеевич
Докторант
Экономический университет – Варна
г. Варна, Болгария

Введение. Перепись – одномоментный и всеобщный учет населения на определенной территории, позволяющий наиболее точно определить демографические характеристики, в т.ч. национальный состав.

Цель работы. На основании данных переписей населения СССР оценить численность болгарского населения, его долю в целом по стране, выделение наиболее компактных мест проживания.

Материалы и методы. Материалами для исследования являются, прежде всего, данные полученные по итогам состоявшихся переписей, некоторые события исторического и бытового характера, оказавшие значительное влияние на структуру и численность болгар. Использовался вычислительный метод анализа данных, его структурирование.

Результаты и обсуждение. За всю историю СССР переписей населения с утвержденными итогами было проведено - 6 (плюс первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 года): 1926, 1939, 1959, 1970, 1979 и 1989 гг. Проходили еще две:

Всероссийская перепись 1920 г – проходила до образования СССР в границах Советской России, но в виду проходивших военных действий, а также не включенного учета значительных территорий, не считается всеобщей.

Всесоюзная перепись 1937 г – в виду в т.ч. политических ожиданий и несоответствия результатов, была признана дефектной (позже опубликованные некоторые данные переписи, позволяют усомниться в ее дефективности).

Поэтому в виду не полных, обрывочных данных в данном анализе использованы не будут.

Таблица 1

Отношение болгарского населения к общей численности по данным переписей 1926-1939 гг.

	1926			1939		
	Общая численность	Болгарское население	‰	Общая численность	Болгарское население	‰
СССР	147027915	111296	0,757	170557093	113494	0,665
РСФСР	100891244	18644	0,185	109397463	23682	0,216
Украинская ССР	29018187	92078	3,173	30946218	83838	2,709
Белорусская ССР	4983240	22	0,004	5568994	90	0,016
Туркменская ССР	1000914	28	0,028	1251883	41	0,033
Узбекская ССР	5272801	321	0,061	6271269	518	0,083
Грузинская ССР	5861529	203	0,035	3540023	1268	0,358
Азербайджанская ССР				3205150	332	0,104
Армянская ССР				1282338	24	0,018
Таджикская ССР				1484440	42	0,028
Казахская ССР				6151102	3402	0,553
Киргизская ССР				1458213	257	0,176

Искомое процентное отношение болгар, в виду незначительных величин в некоторых регионах, здесь и далее, указано в промилле. На момент переписи 1926 г – будущие Грузинская, Азербайджанская и Армянская ССР образовывали единую Закавказскую СФСР, Таджикская, Казахская и Киргизская ССР входили в состав РСФСР.

Значительное увеличение численности болгар в Грузинской ССР оказал переезд болгар в 1930 г. в с. Чакви Кобулетского района на обустройство чайных плантаций. Значительное количество болгар в Казахской ССР обусловлено реформами Столыпина по освоению крестьянами казахских земель.

По официальным данным за время между переписями население СССР выросло на 23,5 млн. человек или 13,8%, в тоже время численность болгар увеличилась всего на 2,2 тыс. человек или на 1,9%, на что в т.ч. повлияли и сталинские репрессии 1937-1938 гг.

Таблица 2

Отношение болгарского населения к общей численности по данным переписей 1959-1970 гг.

	1959			1970		
	Общая численность	Болгарское население	‰	Общая численность	Болгарское население	‰
СССР	208826650	324251	1,553	241720134	351168	1,453
РСФСР	117534315	24899	0,212	130079210	27321	0,210
Украинская ССР	41869046	219409	5,240	47126517	234390	4,974
Белорусская ССР	8054648	144	0,018	9002338	354	0,039
Молдавская ССР	2884477	61652	21,374	3568873	73776	20,672
Туркменская ССР	1516375	145	0,096	2158880	168	0,078
Узбекская ССР	8105704	2072	0,256	11959582	1528	0,128
Грузинская ССР	4044045	1163	0,288	4686358	889	0,190
Азербайджанская ССР	3697717	425	0,115	5117081	396	0,077
Армянская ССР	1763048	61	0,035	2491873	78	0,031
Таджикская ССР	1979897	1274	0,643	2899602	1077	0,371
Казахская ССР	9309847	12155	1,306	12848573	10147	0,790
Киргизская ССР	2065837	613	0,297	2932805	577	0,197
Эстонская ССР	1196791	98	0,082	1356079	163	0,120
Латвийская ССР	2093458	85	0,041	2364127	191	0,081
Литовская ССР	2711445	56	0,021	3128236	113	0,036

В интервале между переписями 1939 и 1959 гг. произошло одно из самых трагических событий в мировой истории – Вторая мировая война, унесшая многие человеческие жизни. После оккупации Германией Франции, Румыния лишившись поддержки последней, была вынуждена вернуть Бессарабию, которая вошла в состав как Украинской СССР, так и выделенной из состава УССР Молдавской ССР, в результате резко увеличилась доля болгарского населения в указанных республиках, что и обусловило увеличение доли болгар в СССР почти в 2,5 раза, с 113494 до 324251 человек. В военное время произошла депортация, в числе других народов, и болгар в республики средней Азии, прежде всего в Казахстан, в результате чего произошло увеличение болгарского населения с 3402 до 12155 человек, или более чем в 3.5 раза.

К следующей переписи (1970 г.) происходило постепенное увеличение численности болгар, но более медленным темпом, чем в среднем по стране, в результате чего доля болгар незначительно падала.

Таблица 3

Отношение болгарского населения к общей численности по данным переписей 1979-1989 гг.

	1979			1989		
	Общая численность	Болгарское население	‰	Общая численность	Болгарское население	‰
СССР	262084654	361082	1,378	285742511	372941	1,305
РСФСР	137409921	24943	0,182	147021869	32785	0,223
Украинская ССР	49609333	238217	4,802	51452034	233800	4,544
Белорусская ССР	9532516	519	0,054	10151806	813	0,080
Молдавская ССР	3949756	80665	20,423	4335360	88419	20,395
Туркменская ССР	2764748	794	0,287	3522717	910	0,258
Узбекская ССР	15389307	2443	0,159	19810077	2166	0,109
Грузинская ССР	4993182	600	0,120	5400841	671	0,214
Азербайджанская ССР	6026515	352	0,058	7021178	270	0,038
Армянская ССР	3037259	100	0,033	3304776	83	0,025
Таджикская ССР	3806220	1129	0,297	5092603	1072	0,211
Казахская ССР	14684283	10064	0,685	16464464	10426	0,633
Киргизская ССР	3522832	677	0,192	4257755	607	0,143
Эстонская ССР	1464476	190	0,130	1565662	262	0,167
Латвийская ССР	2502816	231	0,092	2666567	420	0,158
Литовская ССР	3391490	158	0,047	3674802	237	0,064

Переписи 1979 и 1989 гг., в целом, продолжают динамику переписи 1970 г., население растет, но более медленными темпами, чем в общем по стране. Обусловлено это было, прежде всего, уменьшением доли сельского населения (в городах сохранять национальную идентичность сложнее) и последующей ассимиляции.

Выводы. В разрезе численности и территориального расположения болгар в СССР, можно разделить на два отрезка. Довоенные, военные годы, в т.ч. несколько послевоенных лет, условно говоря до 1950 г., характеризующихся большой динамикой движения болгарского населения. И относительно спокойные годы вплоть до распара СССР, отличительными чертами которых является умеренная ассимиляция.

АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНОГО РЫНКА ГРУЗОВЫХ АВИАПЕРЕВОЗОК В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19

Петрик Валерия Леонидовна,
к.т.н., доцент
Орлов Андрей,
магистр
Национальный аэрокосмический университет
им. Н.Е. Жуковского
«Харьковский авиационный институт»

Введение. В современном мире международная торговля занимает ведущее место в общей структуре экономики. Ежедневно тысячи тонн грузов перемещаются между странами и континентами. В этом процессе большим спросом пользуются международные грузовые авиаперевозки. Именно авиадоставка грузов обеспечивает преимущества, недоступные всем другим видам доставки: скоропортящиеся продукты, негабаритный и тяжеловесный груз, опасные химические вещества.

Цель работы. Анализ международного рынка грузовых авиаперевозок и прогноз его развития в условиях нестабильного спроса, вызванного пандемией COVID-19.

Материалы и методы. Воздушный транспорт способствует развитию мировой торговли. Это помогает странам вносить свой вклад в глобальную экономику путем увеличения доступа к международным рынкам и позволяет глобализовать производство. Сегмент авиаперевозок грузов оценивается в 6 триллионов долларов США в стоимостном выражении.

Однако в 2019 году, впервые, начиная с 2012 г., объем грузоперевозок сократился до 61200000 т, причем снижение по сравнению с прошлым годом составило 3,3%. Негативную динамику эксперты объясняли последствиями торговой войны США с Китаем, в результате которой, по оценке IATA (Международная ассоциация воздушного транспорта), в 2019 г. глобальный товарооборот вырос лишь на 0,9% [1]. Для сравнения, в 2017 и 2018 годах

показатель этот составлял 4,6 и 3% соответственно [2]. Наиболее серьезное снижение в 2019 г. было зафиксировано в странах Латинской Америки (на 5,3%) и Азиатско-Тихоокеанского региона (на 3,5%), а также на Ближнем Востоке и в Северной Америке – на 3,4%. И хотя в начале 2020 напряженность между США и КНР снизилась, но теперь спросу на грузовые авиаперевозки грозило снижение экономической активности вследствие распространения коронавируса нового типа (Covid-19).

2020 год уже можно назвать худшим годом в истории авиационной отрасли и логистических цепочек в целом. По данным IATA, в 2020 году авиакомпании потеряют 84,3 млрд долларов. В частности, по итогам I полугодия 2020 г., спрос на авиадоставку упал на 14,5%, подсчитали аналитики IATA. В июне грузопоток авиакомпаний в Европе упал на 27,2%, в Латинской Америке – на 33,2%, в Азиатско-Тихоокеанском регионе – на 21,6%, на Ближнем Востоке – на 19%, в Африке – на 14,8%, а в Северной Америке – всего на 0,4% благодаря внутреннему спросу [1].

В эти сложные времена мировая торговля в основном нацелена на поставки товаров, необходимых для борьбы с Covid-19, в частности, фармацевтики и медицинского оборудования [3]. Чрезвычайная ситуация и рост спроса на эту продукцию стали причиной экспоненциального спроса на грузовые авиаперевозки. Тем не менее, с уменьшением объемов грузоперевозок из-за невозможности использования багажных отделений пассажирских самолетов для транспортировки грузов, рост спроса повлиял на сроки поставки. Кроме того, по данным отчета Международной ассоциации воздушного транспорта (IATA), по сравнению с 2019 годом в 2020 году ожидалось снижение общего грузооборота на 10,3 млн тонн – до 51 млн тонн.

Результаты и обсуждение. Сегодня практически все авиакомпании пытаются возместить убытки от кризиса путем развития грузового бизнеса, в том числе те, кто раньше специализировался исключительно на чартерных перевозках. Например, в январе-августе 2020 г. авиакомпания Royal Flight (обслуживает турпотоки Coral Travel и Sunmar) увеличила грузопоток в 47 раз,

Azur Air (Anex Tour) – в 22 раза. Конвертировать свои самолеты в грузовые спешат не все авиакомпании, но при этом они готовы организовывать чартерные рейсы, заполняя грузом ныне пустые пассажирские салоны [4].

Возросший ажиотаж вокруг воздушных грузовых перевозок и сокращение грузоподъемности, является причиной повышения тарифов на грузоперевозки на 30 процентов. По данным IATA, доходы от грузовых перевозок могут достичь почти рекордных 110,8 миллиардов долларов в 2020 году по сравнению с 102,4 миллиардами долларов в 2019 году.

Выводы. Воздушные грузовые перевозки столкнулись с множеством проблем в это непростое время. Кроме того, тарифы возвращаются к норме, хотя многие страны все еще пытаются сдержать распространение вируса; последствия торговой войны США и Китая тоже имеют свое воздействие на перевозчиков. И, что немаловажно, путешественники во всем мире все еще испытывают страх перед перелетами и не спешат возобновлять полеты. Но, учитывая уровень гибкости и адаптивности, продемонстрированный отраслью авиаперевозок, а также ключевую роль, которую она играет в экономике всего мира, можно с уверенностью сказать, что мир не сможет выйти из кризиса без авиационной отрасли.

ЛИТЕРАТУРА

1. IATA. Industry Statistics Fact Sheet. URL: https://www.iata.org/en/

2. World Trade Organization. URL: https://www.wto.org

3. Грузовые авиаперевозки во время кризиса: рука помощи URL: https://www.mum-net.com.ua/rus/news/aviaperevozki/gruzovye-aviaperevozki-vo-vremya-krizisa-ruka-pomoshchi/

4. Пандемия роста URL: https://www.kommersant.ru/doc/4538639

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТНОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА: СИТУАТИВНИЙ ПІДХІД

Пляскіна Альона Ігорівна,
Якимчук Тетяна Вікторівна,
к.е.н., доцент
Херсонський національний технічний університет
м. Херсон, Україна

Введение./Introductions. Для подолання негативного впливу факторів зовнішнього середовища перед підприємством виникає необхідність здійснення вибору ефективних стратегічних рішень. Ці рішення стосуються, зокрема, системи управління та складових експортної діяльності підприємства. Комплексний характер зазначених процесів, значні ризики ведення ЗЕД, утворюють потребу у створенні комплексного підходу до оптимізації експортної діяльності підприємства

Цель работы./Aim. Враховуючи те, що основні труднощі в проведені зовнішньоекономічної діяльності сталися внаслідок складної економічної та політичної ситуації в Україні, визначимо шляхи їх подолання на прикладі ТОВ «Механічний завод» як одного із лідерів Півдня України із виготовлення алюмінію, його вторинної переробки та виробництва металевих будівельних конструкцій.

Материалы и методы./Materials and methods. Аналіз експортної діяльності досліджуваного підприємства дозволив встановити, що для подальшого розвитку стратегії підприємства варто використовувати елементи ситуативного підходу. Оскільки в сучасних динамічних умовах саме цей підхід за своєю сутнісною характеристикою враховує реальні ситуації експортної діяльності підприємства.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Проаналізувавши підприємство за допомогою SWOT-аналізу (табл. 1), можна зробити висновок, що оснащення підприємства та висока якість продукції, яка підтверджена

наявністю відповідних сертифікатів, у комплексі дають змогу розпочати освоєння ринків розвинутих країн.

Таблиця 1

SWOT-аналіз діяльності ТОВ «Механічний завод»

Можливості	Загрози
Збільшення обсягів виробництва та продажів Пошук нових дистриб'юторів, постачальників сировини та торговельних партнерів Розширення зовнішньоекономічної діяльності у країнах колишнього СНД та Європі Розширення площі виробничого цеху та складських приміщень Залучення інвестицій від українських та іноземних інвесторів Впровадження нових технологій у виробництво алюмінію	Низька платоспроможність споживачів Нестабільна економічна та політична ситуація в Україні Світова економічна криза Податковий тиск Загроза від «активних» українських та іноземних конкурентів Слабкість постачальників сировини Зміна тенденцій попиту Нові митні бар'єри Нові законодавчі акти
Сильні сторони	**Слабкі сторони**
Позитивні відгуки від замовників та хороша репутація в Україні та за її межами Незалежність від іноземних постачальників сировини Висококваліфікований персонал Постійні постачальники сировини Високоякісна продукція Наявність міжнародних сертифікатів ISO 9001:2008 "BUREAU VERITAS CERTIFICATION"	Постійне зростання собівартості продукції, що пов'язане із зростанням цін на сировину, матеріали, паливо, електроенергію, витрат на збут Зношеність власного автотранспорту для перевезення сировини та готової продукції Періодичні простої у виробництві, що пов'язані з відсутністю замовлень на виробництво від дистриб'юторів Відсутність «євромонера» - номер експлуатаційного дозволу для експорту товарів в ЄС Неналагоджені зв'язки з європейськими контрагентами Необхідність проведення модернізації технологічного устаткування

Розглянемо детальніше ринок алюмінію у даному макрорегіоні та перспективи підприємства на ньому. За даними ООН, протягом останніх двадцяти років економічне зростання в Азії в середньому зростало близько 9% на рік. За деякими прогнозами та оцінками міжнародних організацій ВНП в Таїланді виросте у сім разів до 2050 р. [1].

Це позитивне зростання економіки південно-азіатського регіону стимулюватиме попит на продукцію ТОВ «Механічний завод». Внутрішнє виробництво алюмінію в цій країні та регіоні відсутня, його нестача покривається за рахунок імпорту, та найближчі декілька десятиліть попит буде зростати і залишатиметься дефіцитним.

В умовах асоціації України з ЄС дуже перспективним та економічно вигідним є експорт вторинного алюмінію в сусідні держави Європи. Наразі відділом зовнішньоекономічних зв'язків товариства вивчаються питання поставок продукції заводу до Словаччини та Нідерландів.

Визначені проблеми дають змогу систематизувати й чітко визначити напрями їх подолання для забезпечення ефективної ЗЕД підприємства. Тобто зміна організаційного середовища, яка включають формування ефективного, стимуляційного нормативно-правового поля діяльності підприємств – суб'єктів ЗЕД. Це удосконалить організаційне забезпечення ЗЕД на основі прозорих і простих процедур митно-тарифного та нетарифного регулювання.

Так, на сьогоднішній день, зовнішньоекономічна політика держави повинна підтримувати національних виробників у нарощувані їхнього експортного потенціалу, усунені ефекту імпортозаміщення, оптимізації товарної й географічної структури експорту-імпорту.

Основні способи нарощування потенціалу ЗЕД підприємств – створення сприятливих економічних умов для збільшення випуску вітчизняної продукції та надання послуг за рахунок модернізації виробництва, упровадження інновацій, розвитку науково-технічного потенціалу, запровадження спеціальної системи кредитування обігових коштів виробників, упровадження енерго- й ресурсозберігальних технологій, підвищення рівня механізації та автоматизації

виробництва, залучення до управління підприємствами висококваліфікованих фахівців.

Проведений аналіз виробничої діяльності ТОВ «Механічний завод» показав, що серед проблем, з якими стикається підприємство, є фізичне та моральне старіння обладнання. Для цього пропонуємо здійснити технічне переоснащення виробництва (модернізацію).

Для вирішення цих завдань, а також зменшення втрат від простоїв обладнання у ремонті та втрат, пов'язаних із виготовленням бракованої продукції, радимо здійснити проведення заміни застарілого обладнання та придбання нового. При закупівлі нового обладнання необхідно передбачити витрати на закупівлю запасних частин для ремонту (на приклад, 100 тис. грн.).

Орієнтовна вартість запропонованого обладнання наведена у табл. 2.

Таблиця 2

Витрати на придбання нового обладнання ТОВ «Механічний завод»

Вид обладнання	Кількість обладнання	Ціна за одиницю, грн.	Вартість, грн.
Технологічний кран	1	2200000	2200000
Сучасна система сухої газоочистки	1	1600000	1600000
Ливарний конвеєр	1	2100000	2100000
Всього	3	-	5900000

Демонтаж старого обладнання (монтаж нового обладнання) доцільно здійснювати слюсарям підприємства. Розрахунок чисельності працівників проводити на основі ремонтоскладності машин. Середня ремонтоскладність рівна 2 одиницям ремонтоскладності. Таким чином, для демонтажу 3 одиниць обладнання протягом 8-годинного робочого дня необхідно 10 працівників при умові, що на слюсарів припадатиме 6 одиниць ремонтоскладності.

Проведемо розрахунок загальних планових витрат на проект закупівлі обладнання. Результати розрахунків подано у табл. 3.

Таблиця 3

Розрахунок планових витрат на проведення робіт із заміни існуючого обладнання та придбання нового у ТОВ «Механічний завод» в 2020 р.

Види витрат	Вартість, грн.
1.Витрати на нове обладнання разом з них:	6075000
- вартість обладнання (3 одиниць)	5900000
- витрати на доставку	75000
- вартість запасних частин	100000
2. Затрати на основну та додаткову заробітну плату слюсарів	83204
3. Інші прямі витрати	50000
4. Непередбачувані витрати	50000
Всього	6258204,0

Тільки за умови проведення модернізації основних засобів виробництва підприємства та придбання нового обладнання можливо розраховувати на подальше збільшення обсягів виробництва, укладання нових експортних контрактів та гарантований вихід на нові закордонні ринки реалізації вторинного алюмінію.

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що основними шляхами розвитку ЗЕД ТОВ «Механічний завод» є налагодження міжнародних зв’язків з новими партнерами в Південній Азії та країнах ЄС. З цією метою потрібно терміново вдосконалити маркетингову та рекламну діяльність, посилити роботу щодо отримання квот на поставки продукції до країн ЄС, розглянути можливість виробництва власної готової продукції з вторинного алюмінію.

Выводы./Conclusions. Прагнучі підвищити показники конкурентоспроможності, українським виробникам необхідно приділяти особливу увагу якості своєї продукції та ефективності її виробництва. Слід пам'ятати, що зовнішній ринок розвивається дуже швидко та має постійно зростаючий рівень конкуренції. Пріоритетними експортними підходами для таких підприємств є утримання позицій, зокрема, високого рівня задоволення споживчого попиту, високого рівня продуктивності. Основна увага має приділятися ретельному аналізу споживчого попиту на всіх стадіях

виробничого процесу. Зокрема, в даному випадку необхідним є ретельне вивчення негативних впливів з боку споживачів з метою підвищення ефективності експорту та його якості.

ЛІТЕРАТУРА:

1.United Nations, Department of Economic and Social Affairs - Population Division, Population Estimates and Projections Section - World Population Prospects, the 2015 Revision

АКТУАЛЬНІСТЬ ДИСТАНЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Рудь Олена Володимирівна,
Бартельова Алла Анатоліївна
Викладачі
Відокремлений структурний підрозділ
«Вінницький фаховий коледж
Національного університету харчових технологій»

Вступ./Introductions. Пандемія коронавірусу стала справжнім випробуванням на міцність для усіх сфер бізнесу. Вимушені карантинні заходи призвели до економічної нестабільності та економічного спаду у всіх країнах світу. Бізнес в Україні не став винятком. Від зниження обсягів доходів потерпають практично усі підприємства, а деякі взагалі змушені були припинити свою діяльність. Основною проблемою в період карантину є те, що працівник не має можливості фізично бути на своєму робочому місці. Саме тому дистанційна діяльність стає нагальною потребою для сучасних підприємств.

Мета роботи./Aim. Метою даної статті є визначення основних принципів дистанційного менеджменту на сучасних підприємствах, його основних етапів і методів реалізації.

Матеріали и методи./Materials and methods. Дистанційна діяльність та дистанційне управління на підприємствах України явище зовсім нове. Виключенням можна вважати IT-компанії, де віддалена робота є нормою. Також досить великі можливості для дистанційної дільності мають фірми, які надають рієлторські, дизайнерські, бухгалтерські, юридичні послуги.

Дистанційний менеджмент є частиною інноваційного менеджменту і останні 10-15 років все частіше застосовується у практиці зарубіжних фірм та корпорацій. Бізнес в Україні має досить обмежений досвід такого управління.

Основна мета дистанційного менеджменту – це створення команди на відстані. Таких співробіників, які працюють на відстані називають фрілансери.

При цьому головним завданням керівника є створення умов, при яких кожен член команди буде працювати на єдину мету і доповнювати один одного. Розвиток інформаційних технологій і он-лайн сервісів відкриває широкі можливості для ефективної взаємодії один з одним на відстані. Необхідною умовою успіху є якісний менеджмент, що створює оптимальні умови для продуктивної роботи над певним проектом.

Дистанційний менеджмент – це віддалена форма управління матеріальними та людськими ресурсами на підприємстві, за допомогою інформаційних технологій, представлена сукупністю методів, засобів та інструментів для ефективної координації людей, з метою досягнення поставлених довгострокових чи короткострокових завдань або намічених цілей (поліпшення результативності виробництва та інших бізнес-процесів на підприємстві, збільшення прибутку тощо) [2, с.22].

Загалом принципи дистанційного менеджменту мало чим відрізняться від класичний принципів управління, але мають свої специфічні особливості. До таких принципів можна віднести наступні:

1. Індивідуальний підхід. Цей принцип є обов’язковим для будь-якого менеджменту, але в форматі дистанційної роботи має свою специфіку, оскільки керівник і співробітник не спілкується наживо, що особливо проявляється у методах мотивації і контролю.
2. Командне обговорення. Спільне обговорення і вирішення проблем завжди є більш ефективним, оскільки враховує думку кожного зі співробітників і допомагає досягнути синергетичного ефекту, відповідно до загальної мети.
3. Довіра. Фрілансерам важливо усвідомлювати, що їм довіряють. При цьому необхідно встановлювати чіткі завдання і терміни виконання завдань, але давати можливість для творчості і самостійного планування графіку роботи.

Основими методами дистанційного менеджменту можна вважати:

1. Постановка цілей для всієї команди.
2. Створення сприятливих умов для самостійної роботи.
3. Спільний пошук оптимальних рішень.

4. Створення бази знань.

5. Делегування обовязків по максимуму.

6. Детальне планування [1].

7. Програмне забезпечення.

8. Налаштування каналів комунікації.

9. Контроль.

Враховуючи вищенаведені принципи можна виділити основні етапи організації на підприємстві дистанційного менеджменту:

1. Розробка стратегічного, тактичного та оперативних планів організації.

2. Підготовка штату, навчання та консультування працівників.

3. Вибір каналів комунікації.

4. Налаштування програмного забезпечення.

5. Вибір локацій для дистанційної роботи та тестування умов праці на віддаленому робочому місці [3, с.225].

Результати і обговорення./Results and discussion. Дистанійний менеджмент відкриває нові можливості для успішної роботи підприємств не лише в умовах карантинних заходів, оскільки враховує швидкі темпи змін технологій та можливості комунікації. Однак не обійшлося і без труднощів, які при цьому виникають. Тому при впроваджені дистанційного управління потрібно зважати не лише на його позитивні моменти, але й співставити їх з можливими недоліками.

Позитивні наслідки дистанційного менеджменту:

- самостійне формування графіку роботи;
- робота з будь-якої точки світу;
- економія офісних витрат;
- економія часу і коштів на проїзд;
- можливість залучення потрібних фахівців з будь-якої країни;
- більш повне використання творчого потенціалу співробітників.

Недоліки дистанційного менеджменту:

- ризик конфіденційності;
- соціальна ізольованість;
- технічні проблеми та проблеми комунікації;
- неефективна робота співробітників за відсутності безпосереднього контролю.

Висновки./Conclusions. Дистанційний менеджмент широко та ефективно використовується у практиці роботи зарубіжних фірм і корпорацій. Базисом для його розвитку є різноманітні інформаційні технології, засоби комунікації та он-лайн сервіси. Однак він вимагає від керівників і співробітників додаткових знань і передбачає високу ступінь відповідальності. Саме тому, дистанційне управління базується на делегуванні обов'язків керівника і відповідальності співробітників за вчасне і якісне виконання завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дистанційний менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://biz30.timedoctor.com/ru/дистанционный_менеджмент/.

2. Ковшова І.О. Організація дистанційного менеджменту на підприємстві / І.О. Ковшова, Л.М. Ілько // «Економіка. Менеджмент. бізнес». – 2017. №2(20). – с. 21-27.

3. Новаківський І.І. Розвиток дистанційного менеджменту як ключова умова успіху для сучасних підприємств / І.І. Новаківський, Ю.О. Злидник // Інфраструктура ринку. – 2020. Випуск 43. – с. 223-228.

УДК 657

ВИДИ ЗНОСУ (АМОРТИЗАЦІЇ) НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Сук Петро Леонідович,
д.е.н., професор,
профессор кафедри обліку і оподаткування,
Відокремлений підрозділ
Національного університету
біоресурсів і природокористування України
“Ніжинський агротехнічний інститут”,
м. Ніжин, Україна

Вступ. Необоротні активи – активи, які багато разів приймають участь у процесі виробництва і поступово переносять свою вартість на створювану продукцію. Використовують різні терміни для позначення цього процесу: амортизація, знос і виснаження.

Якщо амортизація характеризує процес перенесення вартості необоротних активів на новостворюваний продукт, то знос відображає втрату фізичних і моральних властивостей необоротних активів. Виснаження стосується природних ресурсів і відображає ступінь їх зменшення з часом внаслідок використання.

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби” амортизація – систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації). Знос основних засобів – сума амортизації об’єкта основних засобів з початку його корисного використання [1, п. 4]. Терміни “знос” і “амортизація” визнаються як взаємозамінні, хоча в зарубіжній практиці термін амортизація використовують щодо нематеріальних активів, а знос – щодо основних засобів. Також у зарубіжних літературних джерелах розрізняють термін виснаження. Виснаження – це систематичний розподіл вартості природних ресурсів (виснажуваних активів) [2].

Мета – розглянути використання видів зносу і амортизації необоротних активів.

Матеріали та методи. Існують різні види зносу (амортизації) необоротних активів. Розрізняють їх фізичний і моральний знос.

Фізичний знос – це втрата основним засобом з часом вартості внаслідок погіршення його фізичних якостей і експлуатаційних властивостей.

Моральний знос – це втрата основним засобом вартості з часом внаслідок появи нових і ефективніших аналогічних видів основних засобів, що мають кращі експлуатаційні властивості і характеристики.

Знос буває повний і частковий. Повний знос передбачає повну заміну існуючих основних засобів. Частковий знос передбачає проведення ремонту, реконструкції, модернізації, добудови або дообладнання будівлі. основного засобу [3; 4].

Амортизація може бути теоретичною і фактичною.

Теоретична амортизація – це розрахована сума розподілу вартості необоротних активів протягом періоду їх використання (експлуатації).

Фактична амортизація – це реальна (дійсна) сума розподілу вартості необоротних активів за період їх використання (експлуатації).

Часто теоретично розрахована амортизація не збігається з фактичною. Основний засіб може зламатися раніше, бути знищеним або викраденим, ніж розраховано строк його експлуатації. Наприклад, теоретично строк служби об’єкта визначено 10 років і протягом цього періоду передбачено нараховувати амортизацію, а фактично він може амортизуватись 5 років до періоду поломки, знищення, крадіжки і т.д. В такому випадку балансова вартість основного засобу списується у витрати у рік (місяць) його непридатності до використання.

Існують рівномірний (лінійній) і нерівномірний (нелінійний) види амортизації [5].

Рівномірна (лінійна) амортизація передбачає нарахування амортизації рівними частинами протягом строку використання необоротного активу. До

рівномірної амортизації відноситься лінійна. Вона включає прямолінійний метод нарахування амортизації необоротних активів.

Нерівномірна (нелінійна) амортизація передбачає нарахування амортизації нерівномірно протягом строку використання необоротного активу. До нерівномірної амортизації відноситься нелінійна, дегресивна (прискорена) і прогресивна (сповільнююча). Причому, в різних періодах нарахована сума амортизації може бути різною.

Дегресивну амортизацію ще називають прискореною. При цьому найвища сума амортизації нараховується в першому році експлуатації і поступово зменшується до останнього.

Прогресивну амортизацію називають сповільнюючою. Суть прогресивних методів полягає в тому, що спочатку необоротний актив працює краще, а з роками гірше, а тому зношується в перші роки експлуатації менше, а в останні – більше [6].

До прискорених (або дегресивних) методів нарахування амортизації необоротних активів, що відомі у світовій практиці, відносять методи: зменшення залишкової вартості, 125% зменшення залишкової вартості, 150% зменшення залишкової вартості, 175% зменшення залишкової вартості, 180% зменшення залишкової вартості, 200% зменшення залишкової вартості (в Україні він має назву метод прискореного зменшення залишкової вартості [1]), 230 % зменшення залишкової вартості, 250% зменшення залишкової вартості, 300% зменшення залишкової вартості, інші методи зменшення залишкової вартості з будь-якою ставкою (коефіцієнтом), яку може обрати підприємство але не більше 3 (тобто 300 % включно) [7], кумулятивний (згідно МСБО 16 “Основні засоби” він називається метод суми числа років [8], а в Росії він має назву спосіб списання вартості за сумою чисел років строку корисного використання [7]). Його також називають прямим кумулятивним методом [9], заміщення (replacement method) [10], дегресивної норми амортизації [11], метод амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів у розмірі 100% вартості об’єктів при видачі їх в експлуатацію [1].

До прогресивних (сповільнюючих) методів нарахування амортизації необоротних активів належать: обернений метод зменшення залишкової вартості, обернений метод прискореного зменшення залишкової вартості (або обернений метод 200% зменшення залишкової вартості, обернений метод 125% зменшення залишкової вартості, обернений метод 150% зменшення залишкової вартості, обернений метод 175% зменшення залишкової вартості, обернений метод 180% зменшення залишкової вартості, обернений метод 230 % зменшення залишкової вартості, обернений метод 250% зменшення залишкової вартості, обернений метод 300% зменшення залишкової вартості, обернений кумулятивний метод [9], вибуття (retirement method) [10] прогресивної норми амортизації.

Нелінійні методи нарахування амортизації необоротних активів включають: суми одиниць продукції, годин роботи, переоцінки (revaluation depreciation method) [12], на основі доходу (revenue-based amortisation method), норми амортизації (або нормативної амортизації), метод амортизації малоцінних необоротних матеріальних активів у розмірі 50% вартості об’єктів при видачі їх в експлуатацію, і решту 50 % вартості – при списанні об’єктів [1].

Існує амортизація, що залежить від часу використання необоротного активу, а також від обсягу діяльності. До методів амортизації на основі обсягу діяльності відносяться методи: суми одиниць продукції, годин роботи, кілометрів (або миль) пробігу, переоцінки (revaluation depreciation method) [10], на основі доходу (revenue-based amortisation method). Всі інші методи амортизації розраховуються залежно від часу використання необоротного активу, зокрема прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивний і інші.

Результати і обговорення. Знос і амортизація необоротних активів поділяються на різні види. Розрізняють фізичний і моральний знос необоротних активів. Знос буває повний і частковий. Амортизація може бути теоретичною і фактичною.

Існують рівномірний (лінійній) і нерівномірний (нелінійний) види амортизації. До нерівномірної амортизації відноситься нелінійна, дегресивна (прискорена) і прогресивна (сповільнююча).

Існує амортизація, що залежить від часу використання необоротного активу, а також від обсягу діяльності.

Таким чином, поділ зносу (амортизації) на види забезпечує кращий розподіл вартості необоротних активів.

Висновки. В бухгалтерському обліку використовуються різні види зносу (амортизації) для різних цілей. Необхідно розрізняти зміст понять “знос”, “амортизація” і “виснаження”. Терміни “знос” і “амортизація” використовують для позначення одного й того ж явища. Амортизація визначає втрату вартості основним засобом, знос характеризує втрату основним засобом фізичних якостей, виснаження означає зменшення кількості природних ресурсів внаслідок їх використання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 “Основні засоби”, затверджено наказом Міністерства фінансів України 27 квітня 2000 р. № 92, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 травня 2000 р. за № 288/4509. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text.

2. https://en.wikipedia.org/wiki/Depletion_(accounting).

3.https://web.archive.org/web/20090903212350/http://www.br.com.ua/referats/Economical_topics/4578.htm.

4.http://pidruchniki.com/1534122055441/finansi/vidtvorennya_neoborotnih_aktiviv_pidpriyemstva#266.

5. Налоговый кодекс Российской Федерации. Часть вторая : Федеральный закон Российской Федерации от 13.07.2015 г. № 214-ФЗ, №232-ФЗ. – Режим доступу : Консультант Плюс.http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_28165/ad6e31e62418ce6768a1215342837d033553217e/.

6. https://ibuh.info/ru/amortizaciya-s-raznicami-no-bez-problem-pochti.

7. Об утверждении Положения по бухгалтерскому учёту “Учёт основных средств” ПБУ 6/01” (Зарегистрировано в Минюсте России 28.04.2001 г. № 2689) : Приказ Министерства финансов России от 30.03.2001 г. № 26н. – Режим доступу : http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=199487&fld=134&dst=100011,0&rnd=0.7550347104001115#04149534261205524.

8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 “Основні засоби”. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text.

9. Інструкція про порядок нарахування амортизації основних засобів і нематеріальних активів, затверджена Постановою Міністерства економіки Республіки Білорусь, Міністерства фінансів Республіки Білорусь та Міністерства архітектури і будівництва Республіки Білорусь від 27 лютого 2009 р. №37 / 18/6. – Режим доступу : https://studopedia.info/5-62682.html.

10.https://www.wiley.com/college/kieso/0471363049/dt/studenttool/expanded/appendix11.htm.

11. https://vuzlit.ru/2041125/metod_digressivnoy_normy_amortizatsii.

12. Вуд Ф. Бухгалтерский учёт для предпринимателей / Ф. Вуд. – 5-е издание, часть 3. – М.: Аскери Информайшн Лтд., 1993. – 341 с.

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Удуд Іванна Романівна,
к.е.н., доцент
Кісіль Цвітана Віталіївна,
студентка групи ГРС-18
Львівський інститут економіки і туризму
м. Львів

Вступ. Протягом останніх років спостерігається надзвичайно швидкий темп розвитку туристичної індустрії. Ця тенденція спостерігається і в нашій країні. Проте, політико-економічна криза, військова напруга на Сході України останніх років а також світова пандемія, спричинена COVID-19, негативно впливають на розвиток туризму. У такій невизначеній ситуації, велика кількість туристичних підприємств, зокрема, і підприємства готельно-ресторанного бізнесу зіштовхнулись із проблемою визначення конкурентних переваг і побудови стратегії розвитку своєї діяльності в майбутньому, що потребує впровадження системи ефективного планування. Вивчення цих питань, зумовлює актуальність дослідження.

Мета роботи полягає у комплексному аналізі основних проблем та сучасних тенденцій розвитку готельних послуг в Україні.

Методи дослідження. При написанні наукової роботи, були використанні наступні методи дослідження, зокрема: абстрактно-логічний і аналітико-порівняльний аналіз та синтез, метод вивчення та узагальнення передового досвіду, тощо.

Результати дослідження. Протягом останніх років, український туристичний ринок та зокрема, ринок готельно-ресторанного бізнесу характеризується не дуже високими показниками розвитку. Так, зокрема, починаючи із 2014 року, на індустрію гостинності України вплинув різкий спад, на, що вплинули нестабільна соціально-економічна ситуація, зовнішня збройна агресія на Сході держави, анексія Кримського півострова, а також комплекс інших системних проблем. Зазначена сукупність вище перерахованих

факторів призвела до зменшення кількості іноземних туристів, а також до зменшення внутрішніх міграцій з метою туризму, рекреації чи роботи, що негативно вплинуло на розвиток готельного бізнесу.

Ще одним негативним фактором для розвитку готельних послуг в нашій країні, є суттєве зростання кількості послуг з тимчасового розміщення з боку приватних осіб. Як правило, в такому випадку надається повний спектр всіх необхідних послуг, включаючи розміщення, харчування і транспортування. Проте, даний вид «бізнесу» ніяк не регулюється державою, не сплачує податки до державного бюджету, що дозволяє встановлювати досить помірні ставки на проживання, а також гнучко оперувати цінами залежно від сезону та попиту.

Проте, суттєвого удару по розвитку готельного бізнесу в Україні впродовж останнього року, завдала пандемія Covid-19. Закриті кордони держав, скасування авіасполучення, обмеження пересування як в межах держав так і до інших країн, а також суцільна ізоляція спровокували комплекс проблем у готельному секторі. Так, за даними прогнозу Всесвітньої туристичної організації ООН (UNWTO) у 2020 році число туристів скоротиться на третину, у порівнянні з показниками 2019 року. Під загрозою скорочення близько 50 мільйонів робочих місць, пов'язаних з туристичною, зокрема готельною-ресторанною індустрією. Відповідно, така складна ситуація, негативно впливає на розвиток готельних послуг України [4, с. 44].

Окремо слід зазначити, що надання послуг високої якості – це основний пріоритет підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Успіх цих підприємств напряму залежить від грамотної організації роботи з надання основних і додаткових послуг. Сучасний потенційний гість готелю – це людина, яка повсякденно використовує інформаційні технології та можливості Інтернету, що дає змогу не виходячи з дому вивчати інформацію і бронювати номер, замовляти квитки і т.д. Тож розуміємо, що такі послуги як: зручні апартаменти, spa-салон, басейн, безкоштовний доступ до Wi-Fi давно стали не послугами розкоші, а основною вимогою пристойного готелю [3, с.270].

Також, ще однією проблемою розвитку готельно-ресторанного бізнесу, є наявність величезної конкуренції. Пропозиція перевищує попит. Тому, в такому агресивному середовищі, готелям важко відстоювати свої інтереси.

Так, зокрема, основною проблемою вітчизняних готельно-ресторанних підприємств є відсутність інвестицій та не відповідність існуючої інфраструктури вимогам міжнародних стандартів.

Як показують дослідження тенденцій розвитку готельно-ресторанної індустрії, підприємства, які зуміли впровадити інновації у свою повсякденну діяльність, освоюють нові і відкривають заново старі ринки, що відповідно супроводжується високим ростом.

Звичайно, впровадження сучасних інновацій потребує значних капіталовкладень. Проте, ці витрати мають своє оправдання.

Тому, прагнучи запропонувати ексклюзивний сервіс своїм клієнтам, багато готелів впроваджують особливі інноваційні системи роботи, які суттєво розширюють функції та можливості готелю. Найпопулярнішими серед них є:

- автоматизована система праці працівників відділу продаж, яка дозволяє управляти відділом, вести календар роботи менеджерів, планувати зустрічі з партнерами і клієнтами, що полегшує виконання різноманітних завдань;

- система роботи з клієнтами, яка дозволяє проводити повний аналіз та розроблятиме аналітику щодо розміщення гостей в готелі;

- система управління програмами лояльності для клієнтів;

- система управління заходами готелю – можливості цієї технології сприятимуть плануванню завантаження різних приміщень готелю [3, с.269].

Слід також зазначити, що в готельно-ресторанній індустрії, інновацій потребує і ресторанне господарство. Сьогодні все більшої популярності набувають наступні технології, зокрема:

- Інтерактивне меню – це сенсорний монітор, який знаходиться на столі або вмонтований в нього, що дозволяє клієнтам вибирати страви і викликати офіціанта;

- Екран-планшети на столі. Ця технологія розширює розширює можливості клієнта (перегляд новин, виклик таксі та ін.);

- Сенсорні дисплей, які встановленні в холі ресторану (актуально для великих готельно-ресторанних комплексів). Впровадження цієї інновації дозволяє гостям побачити меню всіх точок харчування в готелі і вибрати кращий варіант для них;

- Запровадження практики відкритих кухонь, що дозволяє спостерігати клієнтам ресторану за приготуванням їжі. Запровадження цієї інновації, підвищує рейтинги ресторану серед споживачів.

Як бачимо, в умовах сьогодення, інноваційні технології розвиваються шаленими темпами, можливості яких з кожним днем розширюються, а необхідність їх використання у готельно-ресторанному бізнесі диктується жорсткими і конкурентними умовами ринку.

Висновки та пропозиції. Таким чином, беручи до уваги сучасні події у світі та тенденції розвитку економіки нашої країни, наукові дослідження в галузі розвитку готельного бізнесу будуть актуалізовуватись. Тому, вченим та спеціалістам даної галузі необхідно прискорити науковий пошук стосовно нових механізмів реформування готельно-ресторанної індустрії, розробляти нові концепції та методи управління, адже в умовах постійної нестабільності та мінливості як внутрішнього так і зовнішнього середовища український готельний бізнес кожного разу стикається з новими проблемами і викликами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисова О.В. Тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні / О. В. Борисова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 1(2). – С. 331–338.

2. Кравець О. Інноваційні впровадження та їх вплив на підприємства готельного господарства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/kravec.htm

3. Черномазюк А.Г. Інновації у сфері готельно-ресторанного бізнесу. / А.Г. Черномазюк / Вісник Хмельницького національного університету, 2014. - №5. - Т. 2. – С. 269-272.

4. Шевчук Ю.А. Сучасний стан та перспективи розвитку готельного бізнесу в Україні: чинники та проблеми / Проблеми розвитку економіки. – Вісник КНУДТ. - № 1 (143). – С. 41-51.

ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄС

Хомутенко Людмила Іванівна,
к.е.н., доцент
Новгородцева Марія Олександрівна,
Малишенко Юлія Павлівна
Студенти
Сумський державний унівеситет
м. Суми, Україна

Вступ. Дана тема є актуальною, оскільки іноземні інвестиції це не лише додатковий капітал, це механізм покращення національної економіки та соціального рівня населення. Значний приплив іноземних інвестицій суттєво покращить імідж країни, що є важливим при міжнародній співпраці. Також інвестиції безпосередньо впливають на темпи економічного зростання, оскільки є складовою сукупного попиту і, що важливіше, вони впливають на виробничий потенціал економіки. Для того, щоб національна економіка могла стабільно функціонувати та розвиватися необхідною умовою є динамічний та ефективний розвиток інвестиційної діяльності на її території.

Мета. Робота присвячена розкриттю суті інвестицій, та засад реалізації ефективної державної інвестиційної політики на прикладі країн ЄС.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використані наступні методи дослідження: метод статистичний аналізу (при дослідженні масштабів та структури прямого іноземного інвестування в країнах ЄС); методи табличного та графічного зображення даних (для наочного представлення тенденцій іноземного інвестування); методи аналогії та порівняння; метод узагальнення (при обґрунтуванні тенденцій за підсумками аналізу іноземного інвестування в економіку ЄС та інвестиційної політики ЄС); теоретичний метод, економічний аналіз та для підведення підсумків абстрактно-логічний метод.

Виклад основного матеріалу. Інвестиції є однією з основних форм вивозу капіталу за територію країни. Іноземні інвестиції це не лише додатковий капітал, це механізм покращення національної економіки та соціального рівня населення. За економічною суттю інвестиції – це вкладення капіталу з метою отримання прибутку у майбутньому. Теоретичні підходи щодо тлумачення поняття «інвестиції» наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Теоретичні підходи, щодо визначення поняття «інвестиції»

Автори	Визначення
М. Денисенко [4]	Інвестиції – рушійна сила процесів економічного зростання, відновлення виробничого апарату та підвищення добробуту населення.
Н. В. Ігошин [5]	Інвестиції – це витрати грошових засобів, які відправлені на відтворення капіталу, його підтримку та розширення. В найбільш загальній формі інвестиції – це вкладення вільгих грошових коштів у різні форми фінансового та матеріального багатства.
А. Ідрисова [6]	Інвестиції – це вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення.
Л. Гітман, М. Джонк [7]	Інвестиції – це спосіб розміщення капіталу, які мають забезпечити збереження або зростання сум капіталу.
Т. Дорошенко [8]	Інвестиції – це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи з метою отримання прибутку.

Важливою передумовою для залучення інвестицій в країну, є наявність ефективної та прозорої інвестиційної політики. Інвестиційна політика – це будь-яке державне регулювання або закон, що заохочує або стримує іноземні інвестиції в місцеву економіку. Якість інвестиційної політики безпосередньо впливає на рішення інвестора. Прозорість, захист власності та недискримінація є основними принципами інвестиційної політики підтримувати зусилля щодо створення якісного інвестиційного середовища країни [1].

Інвестиції є важливою складовою інтеграційних процесів і каталізатором глобалізаційних перетворень у світовій економіці, що створюють додаткові виклики для співпраці країн, водночас породжуючи нові можливості для їх

партнерства. Євросоюз є найбільшим на планеті економічним блоком. Він є активним глобальним гравцем на міжнародній арені та одним з найбільших у світі генераторів і донорів процесів розвитку. Економічний потенціал ЄС досить потужний і в економічній незалежності Європейський Союз поступається лише США.

Як відомо країни ЄС проводять доволі активну інвестиційну політику, адже показники прямих іноземних інвестицій, приплив та відтік є доволі масивними на світовій арені. Розглянемо показники більш детальніше на рисунку 1.1.

Відтік прямих іноземних інвестицій – це величина прямих зовнішніх інвестицій, здійснених резидентами звітної економіки у зовнішні економіки. Як ми бачимо на рисунку 1.1, порівняно з світовим показником – показник ЄС показує доволі високе значення.

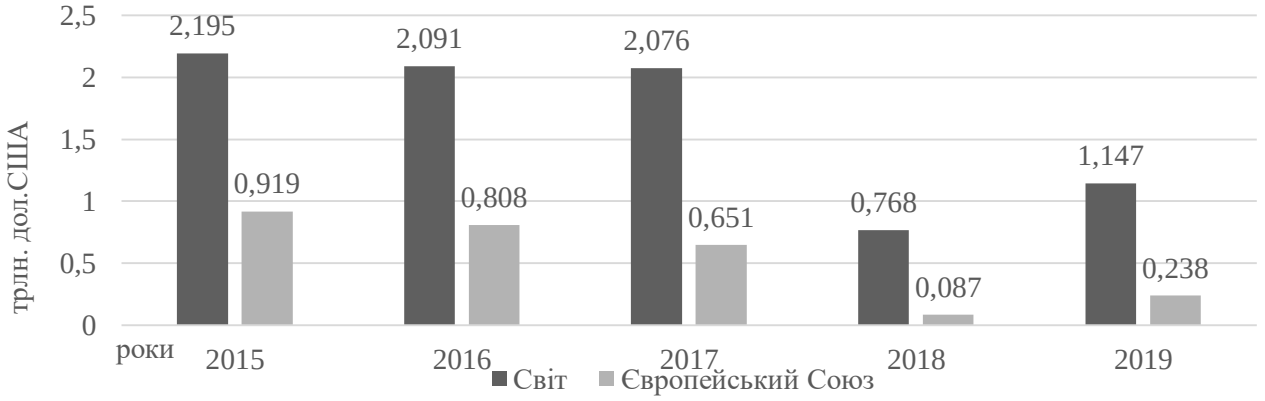

Рисунок 1.1 - Прямі іноземні інвестиції, відтік (трлн. дол. США) [2]

Найбільший відтік ПІІ Європейського Союзу сягав у 2015 року, але з кожним наступним роком показник йшов на спад. А вже у 2018 року показник показав найменший відтік ПІІ ЄС, надивлячись на це 2019 рік почав відновлювати свої сили.

Також слід зауважити, що країни ЄС мають привабливий інвестиційний клімат, що забезпечує доволі високий приплив капіталу. Приплив ПІІ – це величина прямих інвестицій, здійснених інвесторами-нерезидентами в економіку, що звітує.

Тобто, показник показує наскільки країни є привабливими для інвестування. Приплив ПІІ ми можемо переглянути на рисунку 1.2, який знаходиться нижче.

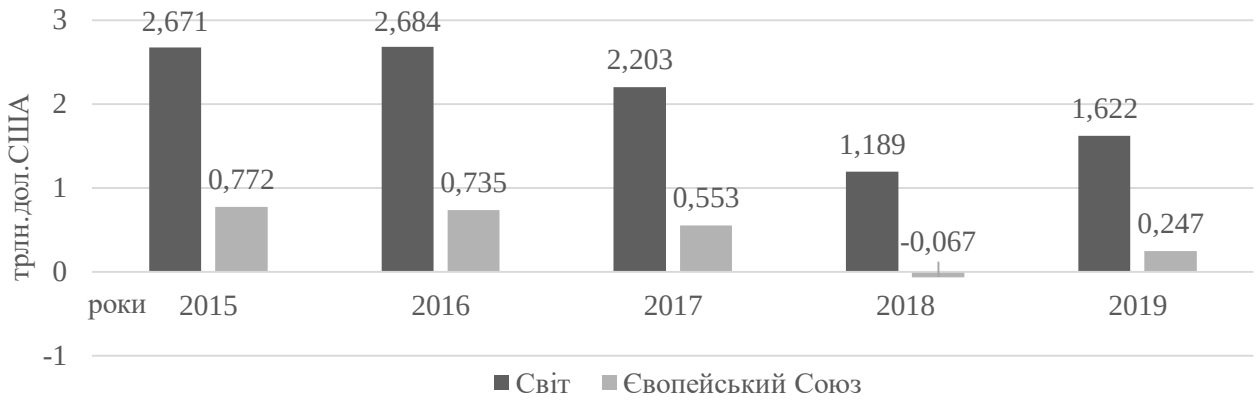

Рисунок 1.2 - Прямі іноземні інвестиції, приплив (трлн. дол. США) [2]

Аналізуючи графіки, ми бачимо, що 2018 рік став для всього світу доволі турбулентним з боку фінансових показників. Але країни змогли впоратися з цим і вже в наступному році почали відновлювати свої сили. Співвідношення ПІІ Європейського Союзу до ВВП та співвідношення ПІІ Світу до ВВП показує, що відсоток ЄС є доволі вагомим.

Висновки. Отже, ми розкрили суть інвестицій, та проаналізували інвестиційну політику країн ЄС. Тепер можемо зробити такі висновки: інвестиційна політика краї є дійно важливою передумовою для ефективного залучення нових інвестицій; Європейський Союз являється досить потужною частиною світу. Європейський Союз є головним постачальником у світі і головним пунктом призначення іноземних інвестицій.

Для залучення інвестицій ЄС прагне сприяти створенню більш прозорого, ефективного та передбачуваного ділового клімату для інвесторів. Адже створення привабливого інвестиційного клімату є важливою передумовою залучення інвестицій.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ:

1. Державне регулювання інвестиційних процесів [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://library.if.ua/book/72/5266.html.
2. The World Bank Group [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: www.worldbank.org.
3. The official site of UNCTAD (2018), «World investment report – 2018. Investment and new industrial policies», available at: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2018_en.pdf.
4. Денисенко М. Можливості активізації інвестування в сучасних умовах / М. Денисенко // Економіка України. – 2003. – No 1. – С. 28-32.
5. Игошин Н. В. Инвестиции. Организация управления и финансирование: [учебник для вузов] / Н. В. Игошин. – М.: ЮНИТИ –ДАНА, 2002. – 542 с.
6. Идрисова А. Р. Сущность инвестиций, инвестиционной привлекательности и роль инвестиционного проектирования в деятельности предприятий / А. Р. Идрисова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – № 2. – Т. 2. – С. 174-176.
7. Гитман Л. Дж., Джонк М. Д. Основы инвестирования: пер. с англ. — М.: Дело, 1999. — 1008 с.
8. Дорошенко Т. В. Сутність інвестицій як економічної категорії // Фінанси України. — 2000. — № 11. — С. 114—118.

УДК: 657:336.22

МІНІМАЛЬНА ЗАРОБІТНА ПЛАТА ТА ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК

Шара Євгенія Юріївна
канд.екон.наук, доцент
Ірпінський Державний
коледж економіки та права
Україна

Актуальність теми. Обов'язкові нарахування із заробітної плати єдиного соціального внеску перебувають у центрі уваги різних користувачів облікової інформації:

- для суб'єкта господарювання виступають складовою витрат, що визначають собівартості продукції і впливають на фінансовий результат господарської діяльності;

- для держави відіграють важливу роль у формуванні надходжень для забезпечення виконання соціальних функцій;

- для кожної із сторін значення обов'язкових нарахувань оцінюється по-різному, але їх здійснення торкається інтересів всіх користувачів, особливо на фоні останніх змін у законодавстві країни.

Мета: Вплив показника мінімальної заробітної плати для визначення мінімального розміру єдиного соціального внеску, та особливості нарахування ЄСВ в Україні.

Виклад основного матеріалу: Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – обов'язковий платіж до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування, що справляється в Україні з метою забезпечення страхових виплат за поточними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Єдиний внесок відповідно до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» - це

консолідований внесок, збір якого здійснюється в обов‘язковому порядку та на регулярній основі до системи загальнообов‘язкового державного соціального страхування, з метою забезпечення захисту прав застрахованих осіб і членів їх сімей на отримання страхових виплат за діючими видами загальнообов‘язкового державного соціального страхування [1].

Збір та ведення обліку єдиного внеску здійснюються за принципами:

-законодавчого визначення умов і порядку його сплати;

-обов‘язковості сплати;

-законодавчого визначення розміру єдиного внеску;

-прозорості та публічності діяльності органу, що здійснює збір та веде облік єдиного внеску;

-захисту прав та законних інтересів застрахованих осіб;

-державного нагляду за збором та веденням обліку єдиного внеску;

-відповідальності платників єдиного внеску та органу, що здійснює збір та веде облік єдиного внеску, за порушення норм Закону, а також за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов‘язків [1].

Єдиний соціальний внесок складається з суми нарахувань - податку, об‘єктом оподаткування якого є сума нарахованих виплат найманих працівників, сплата яких до бюджету здійснюється за рахунок коштів роботодавця. Тобто, базою для справляння єдиного соціального внеску у частині їх нарахувань є сума нарахованої заробітної плати за видами виплат, що включають основну й додаткову заробітну плату, а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати.

Відповідно до Закону [1] максимальна величина бази нарахування єдиного соціального внеску - це максимальна сума доходу застрахованої особи на місяць, що дорівнює п‘ятнадцяти розмірам мінімальної заробітної плати, встановленої законом, на яку нараховується єдиний соціальний внесок.

Максимальна величина бази нарахування єдиного соціального внеску у 2021 році складається із 15 мінімальних зарплат і становить суму - 90000,0грн. та з 01.12.2021 року – 97500,0 грн.

З 01.01.2017р. в Україні відбулося суттєве підвищення розміру мінімальної заробітної плати. Мінімальна заробітна плата була і залишається державною гарантією, але змінилася сутність терміну мінімальна заробітна плата, і саме поняття «мінімальна заробітна плата», яка є об‘єктом оподаткування єдиним соціальнм внеском.

Мінімальна заробітна плата - це встановлений законом мінімальний розмір оплати праці за виконану працівником місячну (годинну) норму праці [2]. У новому визначенні відсутня норма, що це оплата за просту некваліфіковану працю, внаслідок чого вносяться зміни у послідовність формування тарифної сітки, так як тарифна ставка робітника першого розряду була основою для формування тарифної сітки і встановлювалася «у розмірі, що перевищує законодавчо встановлений розмір мінімальної заробітної плати». Тобто діє новий термін - мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка), який не може бути меншим за прожитковий мінімум для працездатних осіб станом на 1 січня календарного року. Внаслідок таких змін «мінімальний посадовий оклад (тарифна ставка) встановлюється у розмірі, не меншому за прожитковий мінімум для працездатних осіб».

Отже, розмір заробітної плати працівника за повністю виконану місячну (годинну) норму праці не може бути нижчим за розмір мінімальної заробітної плати**.**

Відповідно до ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет України на 2021 рік» [3] розмір мінімальної зарплати у 2021 році складає: у місячному розмірі – 6000,0 грн. - з 01.01.2021, та 6500,0 грн. – з 01.12.2021року.

Показник мінімальної заробітної плати застосовують у разі визначення ряду показників, в тому числі визначення мінімального розміру єдиного соціального внеску. У таблиці наведено розміри мінімальної заробітної плати і максимальної величини бази нарахування єдиного соціального внеску, який протягом 2021 року буде змінюватися двічі: з 1 січня (6000 грн) та з 1 грудня (6500 грн), у погодинному розмірі: з 1 січня – 36,11 грн., з 1 грудня – 39,12 грн.

Відповідно будуть змінюватися мінімальна та максимальна сума ЄСВ:

-мінімальний страховий внесок з ЄСВ: з січня по листопад 6000 х 22% = 1320 грн, за грудень – 1430 грн.;

-максимальна база для нарахування ЄСВ: з січня по листопад - 90 000 грн, у грудні – 97 500 грн.

Розміри мінімальної заробітної плати і максимальної величини бази нарахування єдиного соціального внеску

показники	з 01.01.2021 р.	з 01.12.2021р.
Мінімальна заробітна плата (грн.)	6000	6500
Мінімальний страховий внесок з ЄСВ в місяць: (6000х22% = 1320 грн., 6500х22%=1430 грн. (розмір мінімального страхового внеску ЄСВ в місяць з зарплати працівників та доходів ФОП (за себе), самозайнятих осіб та членів фермерського господарства)	1320	1430
Максимальна величина бази нарахування ЄСВ в місяць (грн.) (6000х15 =90000грн, 6500х15 =97500грн.)	90000	97500
Максимальний розмір нарахованого ЄСВ в місяць (максимальна величина бази нарахування ЄСВ х 22%)	19800	21450

Відповідно до Закону України [1] роботодавці будуть і надалі сплачувати єдиний соціальний внесок за ставкою 22% за основних працівників, що знаходяться з ним у трудових відносинах, але не нижче мінімального страхового внеску. Протягом 2021 року при нарахуванні заробітної плати основним працівникам роботодавці будуть сплачувати єдиного соціального внеску в рзмірі не нижчому за 1320,0 грн. (6000грн. х 22%), та з 01.12.2021-1430,0грн..

Отже, мінімальна ставка єдиного соціального внеску (ЄСВ) в Україні розраховується, виходячи з показника мінімальної заробітної плати і становить 22% від такого об‘єкту оподаткування. Таким чином, в 2021 році розмір єдиного соціального внеску складатиме 1320 грн. на місяць, або 15840,0грн. на рік, та з 01.12.2021 -1430 грн., або 1760,0 грн.на рік.

Нарахування єдиного соціального внеску на заробітну плату працівників-осіб з інвалідністю буде здійснюватися за ставкою 8,41% до фактичної суми нарахованої заробітної плати таким категоріям працюючим, яка діяла і в попередні роки.

з 01.01.2021 р. розширено перелік платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, які звільняються від сплати за себе єдиного внеску, та види пенсійного забезпечення, які надають право не сплачувати такий внесок (відповідні зміни внесено до частини 4 ст. 4 Закону № 2464).

Від **с**плати єдиного соціального внеску у 2021 році відповідно до Закону [1] звільняються фізичні особи-підприємці (незалежно від обраної системи оподаткування) і члени фермерських господарств, які є пенсіонерами за віком чи особами з інвалідністю, та отримують пенсію або соціальну допомогу, Такі особи можуть бути платниками єдиного внеску виключно за умови їх добровільної участі у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Отже, згідно з внесеними змінами для фізичних осіб, які застосовують загальну систему оподаткування, осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, та членів фермерського господарства єдиний внесок нараховуватиметься на суму доходу (прибутку), отриманого від їх діяльності, що підлягає обкладенню податком на доходи фізичних осіб. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску за місяць, у якому отримано дохід (прибуток).

У разі якщо таким платником не отримано дохід (прибуток) у звітному періоді або окремому місяці звітного періоду, такий платник має право самостійно визначити базу нарахування, але не більше максимальної величини бази нарахування єдиного внеску, встановленої Законом [1]. При цьому сума єдиного внеску не може бути меншою за розмір мінімального страхового внеску.

Таким чином, з 01.01.2021 р. самостійне визначення бази нарахування єдиного внеску є виключно правом, а не обов'язком для зазначених платників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. (Закон України). № 2464-VI. (2010). //Вилучено: http://zako№1.rada.gov.ua/laws/show/2464-17

2. Про оплату праці.(Закон України). № 108/95-ВР. (1995) (із змінами, згідно із Законом № 1774-VIII від 06.12.2016)//Вилучено: http://zako№1.rada.gov.ua/laws/show/1774-VIII

3. Про Державний бюджет України на 2021 рік (Закон України). **№** 1082-IX . (2020). //Вилучено: http://zako№1.rada.gov.ua/laws/show/1082- IX

РИНОК ПРАЦІ ЯК ДИНАМІЧНА СИСТЕМА

Якубенко Богдан Олександрович
Аспірант
Інститут підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
м. Київ, Україна

Вступ. Сучасні процеси в царині розвитку людини як головної суспільної одиниці виходять за межі усталених норм і правил, потребують нового осмислення та розробки адекватних механізмів публічного управління ринком праці в нових умовах – умовах поширення нової економіки. Це обумовлено низкою загальносвітових тенденцій, що впливають на функціонування ринків праці, визначення ролі людини в цих процесах, захисту її інтересів та прав. 2020 рік вніс суттєві зміни в розуміння способів управління людським ресурсом, сприяв переоцінці цінностей в суспільстві та висунув нові вимоги щодо організації трудових відносин загалом.

Мета роботи. Вищезазначена актуальність дослідження обумовила мету роботи – дослідження ринку праці в умовах нової економіки як динамічної системи, вплив нових чинників на функціонування ринку праці та визначення можливих шляхів реагування на нові виклики та можливості.

Матеріали та методи. В процесі дослідження використовувалися матеріали Державної служби статистики, Міністерства розвитку громад та територій України, наукові статті, аналітичні розробки вітчизняних дослідників, інформація з Інтернет-ресурсів тощо. Основними методами дослідення стали: метод аналізу, статисничний метод, метод узагальнення.

Результати та обговорення. Загалом, надаючи визначення поняттю «ринок праці», зазначимо, що це певний вид ринкових відносин з приводу використання трудових ресурсів з метою забезпечення інтересів роботодавців та найманих працівників. На думку Цимбалюк І.О., «ринок праці можна представити як систему трудових відносин, що відображають рівень

соціального розвитку, і досягнутий баланс інтересів між суб'єктами, що беруть участь на ньому: працедавцями, працівниками, державою, профспілками і посередниками» [1, С. 236]. Таким чином, кількість зацікавлених сторін на ринку праці може бути більшою, ніж дві. В той же час, зазначимо, що саме це визначає динамічність ринку праці, оскільки наявність різних варіантів взаємодії приводить до розвитку і руху даної системи.

Як зазначають автори навчального посібника «Економічна кібернетика», «динамічна система — система, в якій із часом відбуваються деякі зміни» [2]. Рикок праці, в свою чергу, зазнає постійних змін під впливом різних чинників.

На нашу думку, основними параметрами оцінки динаміки ринку праці в Україні є наступні показники:

– рівень безробіття,
– рівень зайнятості,
– індекс реальної заробітної плати,
– сума заборгованості з виплат заробітної плати,
– темпи зростання заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг [3]. Всі ці параметри демонструють варіантивність розвитку в часі, є взаємозалежними, та можуть набувати кумулятивних значень.

Здійснюючи аналіз вищевказаних показників, зазначимо, що в регіональному розрізі для України характерним є значні відмінності. Зокрема, за результатами розвитку у 2020 році найбільший показник зайнятості мають Дніпропетровська область (1381,6 тис. осіб) та місто Київ (1368, 7 тис. осіб), найнижчий – Луганська область (293,2 тис. осіб). При цьому найвищий рівень безробіття припадає теж на Дніпропетровську область, 124 тис. осіб, що становить 7,5% від загальної кількості безробітних в Україні. Найвищий рівень середньої заробітної плати припадає на місто Київ (17582 грн), що майже вдвічі більше, ніж в Чернігівській області (9615 грн). Найбільшу заборгованість по заробітній платі зафіксовано у Донецькій області, 1013,5 млн. грн., що становить 25,3% від загальнодержавної заборгованості. Найнижчий показник у Чернівецькому регіоні, 5,3 млн.грн.

Загалом, Одеський регіон займає перше місце у рейтингу, а Донецька область має найгірші показники розвитку. В порівнянні з минулим роком, Луганська область, що мала найнижчі показники, вийшла із зони депресивних регіонів, а Дніпропетровський регіон, який займав перше місце 2019 року втратив 11 пунктів і посів 12 місце (Рис 1). Все це свідчить про значну варіативність розвитку, яка залежить від багатьох чинників.

Показники напряму:
1 - Рівень безробіття населення у віці 15 – 70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до економічно активного населення відповідного віку;
2 - Рівень зайнятості населення у віці 15 – 70 років (за методологією Міжнародної організації праці), відсотків до населення відповідного віку;
3 - Індекс реальної заробітної плати, відсотків до відповідного періоду попереднього року;
4 - Сума заборгованості з виплати заробітної плати, відсотків до фонду оплати праці за останній місяць звітного періоду;
5 - Темп зростання (зменшення) заборгованості населення з оплати житлово-комунальних послуг, відсотків до початку звітного року*

* - показник в оцінці не враховано, в зв'язку з некоректністю його розрахунку та припиненням публікації Держстатом

Регіони	Місце регіону за напрямом		Динаміка
	III кв. 2019 р.	III кв. 2020 р.	
Одеська	14	1	+13
м. Київ	3	2	+1
Миколаївська	5	3	+2
Рівненська	7	4	+3
Чернівецька	8	5	+3
Вінницька	6	6	-
Хмельницька	11	7	+4
Київська	2	8	-6
Харківська	4	9	-5
Херсонська	20	10	+10
Львівська	12	11	+1
Дніпропетровська	1	12	-11
Житомирська	19	13	+6
Черкаська	10	14	-4
Чернігівська	13	15	-2
Івано-Франківська	15	16	-1
Кіровоградська	21	17	+4
Запорізька	9	18	-9
Луганська	25	19	+6
Закарпатська	22	20	+2
Полтавська	16	21	-5
Тернопільська	18	22	-4
Сумська	17	23	-6
Волинська	23	24	-1
Донецька	24	25	-1

Рис. 1. Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за січень-вересень 2020 року за напрямом «Ефективність ринку праці»

Проаналізувавши чинники розвитку ринку праці як динамічної системи, зазначимо, що ринки праці в Україні, як національний, так і регіональні розвиваються під впливом низки негативних чинників, які можна поділити на дві групи. До першої групи можна віднести ті чинники, що мають трендові характеристики, тобто розвиваються у часі досить довго та системно здійснюють негативний вплив на ринок праці.

Саме такими чинниками є:

– системні деформації в галузевій структурі народного господарства та професійно-кваліфікаційному складі робочої сили;

– невідповідність наявної інформації про стан ринку праці реальним показникам та параметрам його функціонування;

– негативний взаємний вплив низької продуктивності та рівня оплати праці;

– відсутність необхідного рівня зайнятості запитам та потребам ринку;

– нерівномірний розподіл трудових ресурсів по території держави, тобто регіональні перекоси в кількості та якості працюючого населення;

– існування значного тіньового сектору ринку праці тощо.

До другої групи віднесено ті чинники, що здійснюють негативний вплив неочікувано, які є важкопрогнозованими. До цієї групи відноситься загальносвітова пандемія COVID-19. Швидкість поширення хвороби призвела до революційних змін на ринках праці України та світу. Встановлено, що пандемія COVID-19 сприяла розростанню кризових явищ на національному та регіональних ринках праці, відбулося зростання безробіття та зменшення рівня зайнятості, зниження доходів населення, банкрутство або припинення діяльності підприємств, поширення неповної та неформальної зайнятості, зростання тіньового сектору тощо. Окремо для регіонів характерним стало активне зростання кількості вакансій на віддалену (дистанційну) роботу і відповідне збільшення витрат на організацію такої форми діяльності.

Висновки. Отже, ринок праці є динамічною системою, що функціонує у часі, має показники свого розвитку, що залежать від різноманітних чинників. Загалом зазначимо, що в умовах впливу пандемії COVID-19 в Україні найбільше постраждали ринки праці економічно нерозвинених регіонів. Причинами такого стану стали активні міграційні процеси, відсутність ефективних механізмів реагування органами місцевої влади, відсутність фінансових коштів для забезпечення роботи медичних закладів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цимбалюк І. О. Методичні підходи до оцінювання розвитку ринку праці прикордонного регіону / Цимбалюк І. О., Уніга О. В. // Причорноморські економічні студії. – 2017. – Випуск 18. – С. 235-240.

2. Шарапов О.Д. Економічна кібернетика /Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є. [Навч. посібник]. — К.: КНЕУ, 2004. — 231 с.

3. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за січень-вересень 2020 рік // [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/reytingova-otsinka-regioniv/

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ»

Березняк Василь Сергійович
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
підполковник поліції
Протасов Сергій Олександрович
Курсант
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. У загальній теорії права вже тривалий час є актуальним питання у визначенні терміну кримінальне правопорушення. Дефініція «кримінальне правопорушення» являється однією з основних тем для дослідження як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Питання кримінальних правопорушень не раз являлися предметом дискусії у наукових колах. На сьогодні відсутній єдиний підхід щодо визначення цієї категорії, тому, що вчені надають визначення цієї категорії через різні ознаки.

Окремими питаннями терміну кримінальне правопорушення займалися наступні вчені: М.М. Дмитрук, В.М. Куц, М.П. Караєва, М.І. Ковальова, Н.А. Мирошниченко, І.С. Самощенко, Ф.В. Тарановський, В.О. Туляков, П.А. Фейербах та інші.

Проте на сьогодні дане питання є відкритим, тому, що відсутня єдина концепція, що могла б вирішити основні концептуальні засади поняття «кримінальне правопорушення».

Мета. На підставі аналізу наукової літератури та Кримінального процесуального кодексу України надати визначення поняття кримінальне правопорушення.

Матеріали та методи. Матеріали дослідження – Кримінальний Кодекс України, Кримінально процесуальний кодекс України, нормативно – правові акти, праці вітчизняних та зарубіжних вчених. Методи дослідження – діалектичний, компаративний, формально-логічний, системний, логічного узагальнення, поділу понять та системного аналізу.

Результати та обговорення. На рівні законодавства поняття «кримінальне правопорушення» зазнало свій початок з моменту затвердження Указу Президента України від 8 квітня 2008 року No 311/2008 Концепції реформування кримінальної юстиції України [3]. В даному документі визначаються 2 види кримінального правопорушення: у вигляді злочину та кримінального проступку.

За новим Кримінальним процесуальним кодексом від 13 квітня 2012 року в термін «кримінальне правопорушення» було об’єднано поняття «злочин» та «кримінальний проступок» [1]. Відповідності до Закону України від 16 травня 2013 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з КПК України» [2] до 60 законів були внесені зміни, а саме для того, щоб здійснити заміну терміну «злочин» терміном «кримінальне правопорушення» у відповідному відмінку. Але у новому КПК України відсутнє саме тлумачення поняття «кримінальне правопорушення». Якщо виходити із змісту перехідного положення КПК України необхідно прийняти новий Кримінальний кодекс, у якому буде зазначено тлумачення даного поняття, але на сьогоднішній час не був прийнятий новий КК, а також не було внесено змін в актуальний КК України щодо впровадження даної категорії та існує певна невідповідність КК і КПК України.

Поняття «кримінальне правопорушення» зустрічається й у міжнародних нормативно-правових актах та практиках Європейського суду, що являються

обов'язковими для України. Наведемо приклад, В Європейській конвенції «Про захист прав людини та основних свобод» від 4 листопада 1950 р. у ст. 7 зазначено: «Ні хто не може бути визнаним винним у скоєнні кримінального правопорушення на основі будь-яких дій або без дій, які під час їх скоєння не явили кримінального правопорушення згідно до національних законів або відповідно до норм міжнародного права. Неможливим також є призначення покарання, яке є тяжким від того, що застосовувалося під час скоєння кримінального правопорушення» [4, с. 595]. Також це поняття використовується у Конвенції про кримінальну відповідальність за корупцію та в інших міжнародних нормативно-правових документах, але вище перелічені документи не дають визначення даного поняття, а лише зазначають його.

Також необхідно зазначити, що поняття «кримінальне правопорушення» використовується у законодавчих документах деяких іноземних країн, а саме штат Канзас, КК Іспанії та ін.. Але КК даних країн, також не надається визначення даного поняття, а тільки визначені його види, винятковим являється КК Канзаса. Згідно до КК штату Канзас кримінальним правопорушенням є «дії або без дії, що передбачаються законами, за які існує можливість в призначенні покарання у вигляді смертної кари, тюремного ув'язнення, штрафу або штрафу і тюремного ув'язнення одночасно».

У наукових колах термін «кримінальне правопорушення» має часте ототожнювання з іншим переліком категорій та понять, а саме з терміном «кримінальне діяння» або «злочинне діяння». Наведемо приклад, П.А. Фейербах під час аналізу Уложення 1845 року, в якому зазначалась відповідальність за злочини та проступки, використовував загальне поняття «види злочинної діяльності», за якими розумів злочини та проступки [13, с. 21].

Деякі вчені ототожнюють поняття «кримінального правопорушення» та «злочину». А саме, А.С. Шаріков, що у своїх дослідженнях, розкриває поняття «правопорушення», здійснює аналіз лише терміну злочин [14, с. 63]. А.В. Ковальов у своїх дослідженнях здійснює змішування понять «злочин» та «кримінальне правопорушення» [6, с. 33].

Незрозумілою є думка І.П. Голосніченко, що у своїх дослідження також здійснює ототожнення цих понять, але далі стверджує, що видами правопорушення являються злочини та проступки [5, с. 80]. Ми вважаємо, що даний підхід вчених являється спірним, так як поняття злочину являється вужчим, чим кримінальне правопорушення. На сучасному етапі більша кількість вчених стверджують, що поняття злочин входить до кримінального правопорушення, проте це не є тотожними поняттями. Ці вчені мають наголошення на тому, що злочином являється видом кримінального правопорушення. Наведемо приклад, В.Ф. Фефилова у своїх дослідженнях не надає трактування поняття кримінального правопорушення, але дає визначення, що його видами являється злочин та проступки.

Також сутність даного підходу передбачена у міжнародному законодавстві. Так, у ст. 2, 8, 10, 11 Європейської конвенції «Про захист прав людини та основних свобод» зазначається термін «злочин» (crime). На підставі цього П.М. Рабінович справедливо привертає увагу на те, що поняття «злочин» має використання у тільки у середині держави. [11, с. 379]. Як вже було зазначалося, ця Конвенція також використовує термін «кримінальне правопорушення», що являється більш ширшим за термін «злочин». Воно включає в себе і злочин, як найбільш серйозний вид правопорушення, і менші небезпечні види правопорушень, а також дрібні види правопорушень. Таким чином, за міжнародним законодавством поняття злочину являється видом кримінального правопорушення, тому дані поняття не є тотожними.

В.С. Малишев зазначає наступне трактування кримінального правопорушення: «Кримінальне правопорушення, що передбачене КПК є суспільно небезпечним винним діянням (дією або без дією), скоєне суб’єктом кримінального правопорушення. Кримінальним правопорушенням в даному випадку є кримінальний проступок або злочин [9]. Аналогічне трактування кримінального правопорушення зазначає В.Д. Швец, А.В. Паламарчук, а також зазначають в монографії колективу науковців «Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві» за редакцією В.О. Тулякова.

В.М. Стретович, С.П. Головатий запропонували здійснити виділення поняття кримінального правопорушення, видами якого являються злочин та кримінальні проступки, але самого трактування поняття кримінального правопорушення не надали [7, с.100].

Я.О. Лантінов, запропонував своє трактування терміну кримінальне правопорушення - це діяння або суспільно небезпечне діяння, що має ознаки складу кримінального правопорушення» [8]. Всі вище перелічені науковці стверджують, що видами кримінального правопорушення являються злочин та кримінальні проступки, отже автори не здійснюють ототожнення понять «злочин» та «кримінальне правопорушення». Вони співвідносять ці два поняття, як частково та в цілому. Так як відсутнє визначення поняття «кримінальне правопорушення» на законодавчому рівні, то це породжує різні дискусії у науково-правових джерелах стосовно суті даного поняття, але потрібно відмітити, що відповідної уваги дослідженню цієї категорії, на жаль, не приділялося як вітчизняними так і зарубіжними авторами.

П.П. Пусторослєв стверджує, що кримінальне правопорушення, тобто невиконання своїх правових обов'язків особою або групою осіб в дійсності у життєвому випадку, але тільки таке, в якому, на думку автора, виражається стан злочинності не виконавця, тобто особливість духовного стану, особливо недоброякісно, і при тому особливо негоже, на думку автора, або, інакше кажучи, країни [10]. Ще на початку XX ст. Ф.В. Тарановський вказав, що кримінальне правопорушення – це всі діяння, що породжують публічно-правову відповідальність [7, с.100]. На сучасному етапі у наукових колах проводиться активна дискусія щодо виділення видів кримінального правопорушення, але аналіз самого поняття «кримінальне правопорушення» здійснюють лише окремі вчені. Наведемо приклад, В.М. Куц надав наступне трактування поняття кримінального правопорушення - це протиправне діяння, що спричиняє конфлікт із приводу завдання одним із його учасників суттєвої шкоди іншому, або створює загрозу настання такої шкоди, правовим наслідком

якого являються передбачені законодавством заходи кримінально-правового характеру [7, с.12].

З даного трактування можна виявити основні ознаки кримінального правопорушення [7, с.13]:

-присутній конфлікт між суб'єктами у зв'язку із тим, що один із них спричинив іншому суттєву шкоду або створив реальну загрозу настання такої шкоди;

-присутній кримінально-правовий наслідок скоєння діяння у вигляді кримінальної відповідальності або іншого методу кримінально-правового реагування.

Т.Ю. Титова дає наступне визначення кримінальному правопорушенню, це - протиправне винне діяння особи, яке носить суспільно небезпечний характер, що посягає на встановлений порядок суспільних відносин, протиправна, винна дія або бездіяльність суб'єктів права. Злочин являється складовою частиною терміну кримінальне правопорушення [12].

Автор виділяє наступні ознаки кримінального правопорушення [12]:

а) протиправна поведінка особи, що має своє вираження в дії або без дії;

б) винна поведінка суб'єктів права, тобто людина повинна усвідомлювати, що вона здійснює правопорушення, віддавати собі звіт у своїх діях;

в) заподіяння шкоди суспільству, державі, громадянам.

Отже, ми вважаємо, що кримінальне правопорушення являється суспільно-небезпечним, протиправним, винним діянням (дія чи бездіяльність), скоєне суб'єктами кримінального правопорушення. Видами кримінального правопорушення являються злочин і кримінальний проступок.

Із вище наведеного нами трактування можна виділити ознаки кримінального правопорушення:

- суспільна небезпека, тобто діяння причинило шкоду в суспільних відносинах, що мають охорону кримінального законодавства;

- протиправність, тобто діяння повинно бути закріплене у діючому КК;
- діяння повинно бути обов'язково винним;
- ці діяння вчиняє суб'єкт кримінального правопорушення.

Висновки. Отже, вище переліченого можна сказати про присутність недостатності вивчення проблеми «кримінального правопорушення», що являється новою для українського законодавства. Поняття «кримінальне правопорушення» спочатку необхідно ретельно розробити на концептуально-теоретичному рівні, а лише потім можна розробити та й впровадити нове кримінальне законодавство, а саме Кримінальний кодекс України, що розкриє сутність юридичної природи категорії «кримінальне правопорушення». Також необхідним є здійснення узгодження норм КК та КПК України з даного питання, щоб уникнути суттєвих колізій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення 16.02.2021)

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України» від 16 травня 2013 р. url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/245-18#Text (дата звернення 16.02.2021)

3. Указ Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008 Концепції реформування кримінальної юстиції України url: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/311/2008#Text (дата звернення 16.02.2021)

4. Галушко Б.С. Поняття злочину у кримінальному праві України / Б.С. Галушко // Актуальні проблеми держави і права. 2012. № 3. С. 591-597.

5. Голосніченко І.П. До проблеми запровадження в Україні кримінального проступку та відмежування його від адміністративного правопорушення / І.П. Голосніченко // ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск. 2014. № 1 (21) С. 80—83.

6. Ковальов В.А. К вопросу о правонарушении, как основании юридической ответственности / В.А. Ковальов // Актуальные проблемы Российского права. 2015. № 3. С. 27—36.

7. Куц В.М. Проблеми кримінальної відповідальності: навч. посіб. / В.М. Куц. - К.: Національна академія прокуратури України, 2013. 322 с.

8. Лантінов Я.О. Зауваження та пропозиції щодо проекту закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо введення інституту кримінальних проступків» / Я.О. Лантінов url: http://ivpz.org/golovna-konferents (дата звернення 16.02.2021)

9. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків: проект Закону України від 06.02.2014 р. url: http://w1.c1.rada.gov.ua/ pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48706 (дата звернення 16.02.2021)

10. Пусторослев П.П. Анализ понятия о преступлении. Москва, 1892 г. url: http://anpravo.ru/library/doc101p0/ instrum4488/item4508.html (дата звернення 16.02.2021)

11. Рабінович П.М. Поняття кримінального правопорушення та покарання в інтерпретації Європейського суду з прав людини / П.М. Рабінович // Право України. 2016. № 9. С. 377-381.

12. Титова Т.Ю. Уголовное правонарушение / Т.Ю. Титова url: http://www.lawcabinet.ru/5277.html (дата звернення 16.02.2021)

13. Фейербах П.А. Уголовное право / П.А. Фейербах. С-П: Мед. Тип, 1910. 330 с.

14. Шариков А.С. О двух концепціях правонарушения / А.С. Шариков // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 5: Юриспруденция. 2017. № 6. С. 63-68.

РОЗГЛЯД ОСНОВНИХ ЗАХОДІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ СТАТТІ 286 – 1 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Бойко Ольга
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Василь Березняк
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

На сьогодні надзвичайно поширеним явищем, яке спричинює тяжкі наслідки та виступає керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, що в результаті перетворюється у дорожньо – транспортну пригоду. Санкції, що застосовувалися багато років до порушників довели свою недієвість та явну не співмірність небезпеці діяння. Існує велика кількість тяжких випадків через недбалі дії водіїв.

Відповідно до положень Кримінального кодексу України (далі – ККУ), відповідальність за вчинення вказаних протиправних дій відображена у статті 286-1 і передбачає накладення штрафу від одного до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ), а також позбавлення правом керування транспортними засобами на строк від одного до трьох років [1]. Розглядаючи запитання про керування транспортом у стані алкогольного сп'яніння, наркотичного чи іншого сп'яніння, необхідно визначитися, що особа дійсно перебуває у такому стані на момент вчинення протиправних дій. Проте, вказана процедура потребує володіння необхідними

для цього знаннями, а також професійне виконання окремих прийомів правоохоронцем.

Отож, потрібно визначитися чи дійсно особа перебуває у зазначеному стані, тому спершу необхідно звернути увагу на найперші ознаки сп'яніння. До ознак перебування особи в стані сп'яніння відносяться: виражений запах алкоголю з рота, нестійкість пози, порушення мови, виражене тремтіння пальців рук, різка зміна забарвлення шкіряного покриву обличчя, поведінка, що не відповідає обстановці; заява громадян про вживання водієм спиртних напоїв, а так само визнання цього самої особи. До проведення огляду особи на стан сп'яніння із застосуванням індикаторної трубки «Контроль тверезості» мають допуск лише уповноважені на те поліцейські, котрі мають спеціальні звання та пройшли відповідну підготовку в системі службового навчання. Перед використанням варто перевірити прилад на придатність, заборонено застосування трубки у наступних випадках: якщо вона має механічне пошкодження, виявлено порушення її герметичності, у наповнювачеві наявні зелені вкраплення та пересипання по трубці, сплинув гарантійний строк придатності, а також, якщо виявлено інші порушення вимог паспорта, що додається до засобу підприємством-виготовлювачем. У своїй статті Софія Мінджоса заявляє, що відповідно до проаналізованих нею даних, які надані представниками Національної поліції, в Україні протягом дня можуть траплятися приблизно десятки ДТП. За статистикою 2020 року, у ДТП загинуло 26 726 осіб. Окрім того, кожна 37 ДТП стається саме через нетверезих водіїв – з цієї причини трапилися 3715 аварій [2].

Як відомо, 22 листопада 2018 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень», який набрав чинності 1 липня 2020 р [3].

Вказаний Закон доповнив ККУ статтею 286-1, а разом із цим ст. 130 КУпАП [4] зазнала змін, які стосувалися скасування адміністративної відповідальності за вказані протиправні дії. Пісня внесення змін до статті 130

КУпАП, відповідальність почала передбачатися лише за передбчає відповідальність стосується управління суднами, а не автомобілями, як було раніше, у зазначених станах сп'яніння. Звертаючись до судової практики варто звернути увагу, що в більшості випадків, судді за протиправні дії, які підлягають відповідальності відповідно до вимог ст. 130 КУпАП і які були вчинені вже після 3 липня 2020 р, в одних випадках можуть закрити адміністративне провадження з підстав, котрі зосереджені у положенні п. 1 або п. 6 ст. 247 КУпАП, а в інших випадках – притягують осіб до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України № 2341-III, від 27.10.2020, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 05.02.2021)
2. Софія Мінджоса. *Скільки українців загинули у ДТП у 2020 році: де найчастіше траплялися аварії.* від 17.11.2020. URL:https://news.24tv.ua/zagibli-u-dtp-2020-statistika-v-ukrayini-kilkist-zhertv_n1461805 (дата звернення 05.02.2021)
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII, від 22.11.2018, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19?lang=ru#Text (дата звернення 05.02.2021)
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення № 8073[1]-X, від 01.01.2021, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text (дата звернення 05.02.2021)
5. Судова влада України. Актуальні питання застосування положень статті 130 КУпАП щодо керування транспортними засобами особами, які перебувають у стані сп’яніння, від 20.11.2020, URL: https://court.gov.ua/press/point/1026250/ (дата звернення 05.02.2021)

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Козінченко Микола,
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Березняк Василь
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Насамперед, необхідно зазначити, що кримінальна відповідальність являє собою різновид юридичної відповідальності, де виступає особливим елементом у механізмі кримінально-правового реагування держави стосовно особи, що вчинила протиправне діяння. Саме ж поняття «кримінальна відповідальність» під призмою нормативно – правової бази недостатньо визначена та трактується по – різному.

Звертаючись до положень Кримінального кодексу України, частина 1 статті 2 визначено, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, яке передбачається в Особливій частині цього кодексу. Також, стаття 3 зосереджує у собі поняття, що кримінальній відповідальності та покаранню може підлягати лише та особа, яка є винною у вчиненні кримінального правопорушення, тобто така, яка умисно або з необережності вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння [1].

Дана позиція надає відповіді на питання стосовно того, на яку підставу варто відсилатися, щоб притягнути особу до кримінальної відповідальності. Тобто, особа підлягає відповідальності у разі вчиненню нею суспільно

небезпечного діяння, яке повинно містити не лише загальні ознаки кримінального правопорушення, а й конкретно визначеного у положеннях вищезазначеного кодексу.

Звертаючись до праць Гнатенка Є.С., ми простежуємо визначення про те, що в більшості випадків, серед науковців існує думка, що варто виділяти підстави кримінальної відповідальності, поділивши їх на фактичні та юридичні. До фактичних підстав відноситься учинення в реальній дійсності суспільно небезпечного діяння. А юридична підстава, це те, що передбачено в нормах КК України. Виходячи із цієї теорії, яка закладена в основі кодексу, підставою кримінальної відповідальності є встановлення судом повної відповідності фактичної та юридичної сторін учиненого. Якщо такої відповідності немає, то це свідчить, що немає і підстави кримінальної відповідальності [2].

Отож, ми можемо стверджувати, що основною підставою кримінальної відповідальності є наявність юридичного факту, яке характеризується вчиненням конкретного діяння, внаслідок якого було заподіяно шкоду суспільним інтересам, які охороняються кримінальним законом. Тобто такою підставою є саме визначений склад кримінального правопорушення та суспільно небезпечні діяння особи. Звідси – склад правопорушення відіграє важливу роль юридичної моделі.

Тихий В.П. стверджує, що окрім правових підстав кримінальної відповідальності, можна виділити й інші види, які мають загально – теоретичну підставу та виходять за межі кримінального права, а також пов’язані із розв’язанням конкретних філософських проблем причинності, детермінізму, свободи волі тощо [3]. Науковець вважає, що це і є загальнотеоретичною підставою відповідальності людини за вчинені нею дії.

Отже, проаналізувавши викладений матеріал, ми можемо стверджувати, що підстави кримінальної відповідальності зосереджено у положеннях Кримінального кодексу України, де вказані конкретні умови, внаслідок порушення яких може настати кримінальна відповідальність. Також варто

погодитися із думкою більшості науковців про те, що підстави можна поділити на два види – фактичні та юридичні, кожен із яких має свою природу та ознаки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України № 2341-III, від 27.10.2020, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 12.02.2021)
2. Гнатенко Є. С. Підстави кримінальної відповідальності за законодавством України / Є. С. Гнатенко // Вісник Академії митної служби України. Сер. : Право. - 2013. - № 2. - С. 102-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsup_2013_2_17 (дата звернення 12.02.2021)
3. Тихий В. П. Підстава кримінальної відповідальності / В. П. Тихий // Вісник Академії адвокатури України. - 2009. - Число 1. - С. 244-245. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_40 (дата звернення 12.02.2021)

СТРАТЕГІЯ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Короткіх Анастасія Андріївна,
курсант навчальної групи КП-931
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології, к.ю.н., с.н.с.
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ

Нажаль на сьогоднішній день питання з приводу організованої злочинності, швидко розповсюджується і так би мовити укоріняється майже в усі сфери суспільного та державного життя, яка завдає перешкоду для якісної реалізації національної безпеці. Своїми діями організаційна злочинність здійснює негативний вплив, а саме, гальмує розвиток як економічного так і соціального життя, а також ставить під загрозу як і безпеку в суспільстві так і в державі в цілому[3].

Одним з джерел розповсюдження організованої злочинності є озброєний конфлікт на сході України. В умовах збройної агресії зростає загроза створенню нових терористичних угрупувань, які становлять реальний ризик для національної безпеки. Зростає кількість тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, які вчиненні злочинними групами. Таке поширення організованої злочинності обумовлено відсутністю ефективної стратегії на її подолання.

Стосовно цього питання 16 вересня 2020 року на засіданні Кабінету Міністрів України, виступив Голова Національної поліції України Ігор Клименко з представленням саме цієї стратегії. Він заявив, що організована

злочинність, так би мовити, інструмент в руках іноземних спецслужб, який наносить колосальну шкоду безпеці громадян, а також підривають ситуацію в Україні в цілому.

Також, якщо спиратися на статистичні данні є можливість побачити роботу поліції у напрямку боротьби з організованою злочинністю. Так у 2015 році було припинено діяльність 155 злочинних організації у 2019 - 275, а лише за останні 8 місяців цього року понад - 273, також з початку цього року за грати було відправлено близько 400 учасників таких угруповань. Але все ж таки, з одного боку таких хід дій відображає ефективну роботу правоохоронних органів. В свою чергу з іншого боку, ці цифри свідчать про зростання організованої злочинності[2].

Ще у своєму виступі Ігор Клименко зазначив основну мету стратегії. В перше чергу це ініціювання міжнародних стандартів у сфері боротьби з організованою злочинністю. Наступним шагом буде побудова ефективної стратегії боротьби з організаційною злочинністю шляхом провадження в неї наукового, інформаційно-аналітичного, інституційного, фінансового та матеріально-фінансового забезпечення, а також міжнародне співробітництво, координація, взаємодія і контроль.

У свою чергу ця стратегія буде поділятися на три основних етапи:

1. Оцінка ризику тяжких злочинів та організованої злочинності (SOCTA Україна). Завдяки аналізуванню цих результатів, будуть зроблені аналітичні висновки на основі яких в подальшому буде формуватися стратегічні цілі. В свою чергу на основі цих цілей буде сформовані комплексні плани заходів.

2. Визначення кількості стратегічних цілей на основі висновків SOCTA Україна) і розроблення комплексних планів заходів.

3. Безпосереднє виконання прийнятих комплексних планів заходів, кожен з яких буде виконуватись державними органами, які здійснюють боротьбу проти організаційної злочинності. По завершенню всіх заходів, буде інформуватися координаційний орган[1].

Отже, сподіваємося, що завдяки реалізації Стратегії, нам вдасться

знизити рівень організованої злочинності, підвищити довіру з боку населення до влади, а також створити необхідні умови для надходження іноземних інвестиції в економіку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р «Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю»URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-p#Text
2. Поліція Донеччини URL:http://police.dn.ua/news/view/uhvalennya-strategii-borotbi-z-organizovanoyu-zlochinnistyu-spriyatime-kompleksnij-protidii-zagrozam-bezpetsi-gromadyanigor-klimenko
3. Освіта.UA URL:https://ru.osvita.ua/vnz/reports/law/10607/

ТИПОЛОГІЯ ЗЛОЧИННОЇ МОТИВАЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО ПОДІЛУ ЛЮДЕЙ НА ПОКОЛІННЯ X, У, Z

Костенко Марина Володимирівна,
к.ю.н., доцент
Павзюк Тетяна Анатоліївна,
Студентка
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого
Павзюк Ілля Анатолійович
Студент
Київський національний
університет імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. В кримінальній психології традиційно досить значна увага приділяється питанням злочинної мотивації особистості. Однією з ключових в даному контексті виступає проблематика класифікації мотивів злочину, їх об'єднання за певними критеріями в окремі групи та класи. На сьогоднішній день в науковій доктрині існують найрізноманітніші підходи до процесу класифікації злочинної мотивації особистості. Разом з тим, постійний розвиток науки, в першу чергу соціології та психології, стимулює виникнення нових критеріїв, за якими може визначатися злочинна мотивація особистості. Так, відносно недавно, на початку 90-х років XX ст. в соціологічних дослідженнях з'являється теорія циклічності поколінь, що в масовій свідомості більш відома як концепція поділу населення на покоління x, y та z [6]. Прихильники даної теорії стверджують, що індивіди в межах одного покоління мають численні, яскраво виражені характеристики, що стосуються їх самоусвідомлення, міжособистісних комунікацій, ставлення до інших та суспільства в цілому. Відмінності в конкретних характеристиках кожного покоління не можуть не впливати на мотиви будь-якої соціально значимої поведінки, в тому числі й злочинної, окремих її представників. Саме на

дослідження типології злочинної поведінки відповідно до поділу на покоління x, y та z й спрямоване дане дослідження.

Мета даного дослідження полягає у виявленні закономірностей, характерних для кожного з поколінь, що впливають на формування злочинної мотивації представників кожного конкретного покоління.

Матеріали і методи. Є принцип об'єктивності та системності, а також загальнонаукові методи наукового пізнання. Складність, багатогранність проблеми зумовили застосування системи методів, прийомів, що забезпечують цілісний підхід до вирішення наукової проблеми, пов'язаних з вивченням проблемних питань поділу злочинної мотивації, у залежності від розподілу на покоління x, y, z.

Виклад основного матеріалу. Перш за все, необхідно зазначити, що під мотивами зазвичай розуміються усвідомлені спонукання до дій, обумовлені бажанням настання певної конкретної чи невираженої мети. Мотив виступає факультативною ознакою суб'єктивної сторони складу злочину, а у випадках, коли конкретний мотив зазначено у диспозиції відповідної статті Кримінального кодексу – обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони.

На сьогоднішній день існує достатньо велика кількість класифікацій мотивів злочинної поведінки особистості. В юридичній літературі зазвичай виділяють кримінально-правові, криміналістичні, кримінологічні та пенітенціарні мотиви злочинної поведінки. Численними дослідниками розроблені різноманітні підходи до класифікації мотивів злочинної поведінки. Разом з тим, постійний розвиток психології та соціології та новітні дослідження в даних галузях надають нові інструменти для дослідження мотивів, що спонукають особу до скоєння злочинних діянь.

Теорія спадкоємності (циклічності) поколінь знаходить свій початок ще в роботах мислителів XVII-XVIII ст., так Жан Кондорсе – французький письменник та політичний діяч XVIII ст. стверджував, що покоління – це не лише група ровесників, але й спільність людей, наділених спільним способом мислення, об'ємом позитивних знань та рівнем морального достоїнства [1].

В сучасному вигляді концепція циклічності поколінь була сформована американськими дослідниками: економістом Нейлом Хоувом та істориком й письменником Вільямом Штраусом. Комбінуючи емпіричний матеріал з різних галузей знань, вони довели, що індивіди в межах одного покоління мають набагато більше спільних рис, порівняно з представниками інших. При цьому, вирішальне значення мають умови виховання в сім'ї та школі, а також політичні та соціальні події, що мали місце в їх оточенні, зокрема в соціумі в період до досягнення ними віку 11-12 років. В своїй спільній праці «Покоління», що була випущена в 1991 р. вони прослідкували характерні особливості представників різних епох, починаючи з 1584 р., найбільш детально зупинившись на покоління, що змінювали одне одного в XX ст. Дослідниками було встановлено наступні особливості: 1) кожні 20-25 років відбувається поступова, але стійка зміна ціннісних орієнтирів соціуму, сукупність всіх індивідів, що народилися в цей період й можна вважати «поколінням»; 2) кожні чотири покоління характерні риси індивідів, їх моральні якості та соціальні настанови багато в чому повторюються. Таким чином, можемо вести мову про існування певних циклів, що складаються з чотирьох поколінь зі спільними рисами. Тривалість одного такого циклу 100-120 років. Так, наприклад, ті хто був народжений в 1900-1923 рр. мають багато спільних особистих та соціальних рис з народженими в 1983-2000 (покоління Y) [2].

В рамках даної концепції найбільший інтерес представляє виокремлення рис, що є характерними для покоління X (люди, що народилися в період з 1963-1983 рр.), покоління Y (народжені в 1983-2000 рр.) та покоління Z (народжені з 2000 р.). Саме представники цих поколінь відіграють та будуть відігравати вирішальну роль у найближчому майбутньому в усіх без виключеннях сферах суспільного життя. Перш, ніж описувати характерні особливості представників кожного покоління, варто зробити кілька важливих уточнень. По-перше, дана концепція розроблялася в першу чергу американськими вченими, орієнтуючись переважно на віхи соціально-політичного та економічного розвитку

Сполучених Штатів. Певні особливості мають глобальний характер та можуть вважатися загальносвітовими, проте інші є суто локальними, їх достатньо важко застосувати до представників інших народів. По-друге, розподіл індивідів за поколіннями в жодному разі не варто сприймати як догму. Дана концепція визначає лише найбільш загальні риси, що не обов'язково повинні бути притаманними кожному, хто народився в окреслений проміжок часу. По-третє, їх рамки є доволі розмитими, перехід є плавним, а не стрибкоподібним, чимало осіб, що були народженими на стику поколінь увібрали в себе риси кількох суміжних поколінь. Проте загальні тенденції все ж виділити можна.

Покоління X включає в себе осіб, що народилися переважно в період з 1963 по 1983 рр. Для них характерними є самостійність, добре розвинена здатність пристосовуватися до зовнішніх обставин, індивідуалізм та прагматичність, при цьому такі люди, як правило, при вирішенні життєвих проблем покладаються лише на себе. При цьому послідовні при реалізації власних цілей та планів, готові до тривалої та системної роботи, незважаючи на яскраво виражений індивідуалізм здатні до командної роботи. Їх діяльність є методичною та послідовною, здатні відкласти задоволення миттєвих бажань заради досягнення довгострокових цілей. Дані характеристики зумовлені перш за все тим, що становлення представників покоління X прийшлось на період відсутності різких та глобальних змін, суспільних потрясінь, що повністю б змінювали сталий уклад суспільного життя.

Покоління Y – люди народжені переважно в період з 1983/1984 – 2000 рр. виросли та пережили становлення в зовсім інших соціальних та суспільно-політичних умовах. Їх становлення прийшлося на період стрибкоподібного розвитку інформаційних технологій та значних перетворень (закінчення Холодної війни, розпад Радянського Союзу). Крім того, для них була характерною значно більша у порівнянні з попереднім поколінням опіка з боку батьків. Для представників покоління Y характерними є гнучкість мислення, здатність до швидкого накопичення досвіду, значна інтеграція в цифровий простір, високий рівень володіння засобами сучасних комунікацій. В той же

час, до системної освіти відносяться доволі формально, більш схильні до отримання поверхневих знань в багатьох сферах, ніж до отримання системних в одній конкретній. Представники даного покоління є більш амбіційними, порівняно зі своїми попередниками, в той же час, в повсякденному житті мають куди менший ступінь самостійності. Найбільш характерною рисою представників покоління Y у порівнянні з поколінням X є їх бажання до отримання негайної винагороди, швидкого результату. Якщо представники попереднього покоління в основній масі здатні до систематичної та методичної праці заради досягнення довгострокової мети протягом років чи навіть десятиліть, представники покоління Y прагнуть негайного результату навіть якщо це може негативно позначитися на результатах роботи.

Принциповою особливістю покоління Z, (особи, народжені в період з 2000 р.), що вирізняє його з поміж усіх інших, є їх абсолютна невіддільність від віртуального простору. У зв'язку з цим, представники даного покоління володіють ще меншим ступенем самостійності, порівняно зі своїми попередниками, в той же час, вони відчувають певні труднощі при побудові соціальної взаємодії та участі у командній роботі в реальному житті. При цьому поєднують в собі доволі суперечливі риси, наприклад, добру здатність до навчання та вкрай низьку стресостійкість, що обумовлена їх відстороненістю від «реального світу». При цьому, важливо окреслити, що на даний момент формування такого покоління ще триває й продовжуватиметься протягом кількох років. Крім того, представники покоління Z в силу свого віку ще не відіграють такої помітної ролі у соціальному житті, як більш старші покоління. Тому відносно них можливо робити лише певні попередні висновки.

Необхідно зазначити, що практично всі розробки, що стосуються теорії поколінь, здійснювалися переважно в HR-сфері та маркетингових дослідженнях. В той же час, дані дослідження доволі рідко екстраполювалися на інші сфери суспільного життя.

При дослідженні того, як може змінюватися злочинна мотивація на індивідуальному рівні залежно від приналежності особи до певного умовного

покоління, доцільно досліджувати найбільш розповсюджені види злочинної мотивації (корисливі, насильницькі, особисті тощо) в контексті їх розповсюдженості чи характерних рис, яких вони набувають серед представників того чи іншого покоління. В той же час, видається недоречним та недоцільним еклектичне змішування кількох мотивів та штучне формування класифікації мотивів злочинної поведінки залежно від приналежності особи того чи іншого покоління. Наприклад, неможливо вести мову про злочинну мотивація представників покоління X чи Y взагалі, в даному контексті можливо говорити лише про особливості корисливої мотивації представників покоління X чи Y.

При детальному дослідженні даного питання необхідно зазначити, що традиційно найбільш поширеною у кримінальній психології є класифікація кримінальної мотивації на п’ять великих груп: 1) політична, 2) насильницько-егоїстична, 3) корислива, 4) анархістсько-індивідуалістична і 5) легковажно-безвідповідальна. Саме з її врахуванням і варто визначати особливості мотиваційних настанов кожного покоління.

Злочини, скоєні з корисливих мотивів традиційно залишаються найбільш розповсюдженими, мають найбільшу питому вагу серед всього масиву вчинених злочинних діянь. В майбутньому можна прогнозувати лише зростання їх кількості. Якщо представники покоління X, будучи більш схильними до системної та методичної праці вдавалися до скоєння злочинів з корисливою мотивацією здебільшого внаслідок соціально обумовлених факторів (безробіття, неможливість заробити необхідні кошти легальним шляхом), то вчинення корисливих злочинів представниками покоління Y обумовлюється в першу чергу їх нетерпеливістю, бажанням легкої винагороди, що є притаманним представникам даного покоління. Подібні установки проте в більш гіпертрофованих формах мають й представники покоління Z. Завищені матеріальні потреби представників поколінь Y та Z і в той же час, небажання кропіткої, систематичної праці в майбутньому лише сприятимуть зростанню питомої ваги злочинів, скоєних з корисливих мотивів. В той же час, способи

вчинення таких злочинів та їх співвідношення всередині самої групи скоріш за все зазнає певних змін. Так, доволі логічно було б припустити зменшення питомої ваги корисливо-насильницьких злочинів (грабежі, розбійні напади), більшого розповсюдження можуть зазнати різноманітні форми шахрайства, особливо з використанням сучасних засобів телекомунікації та цифрових технологій. Оскільки представники покоління Z народжені вже переважно після 2000 р., їх рівень оперування технічними пристроями, як і прив'язаність до Інтернету, є значно вищим, ніж у будь-якого з попередніх поколінь. З врахуванням цього, можна зробити цілком однозначний висновок, що вже у найближчому майбутньому переважна більшість злочинів корисливого спрямування здійснюватиметься в мережі Інтернет чи за допомогою сучасних телекомунікаційних засобів та цифрових технологій.

В умовах глобалізаційних процесів сучасності світ стає все більш уніфікованим, тотальне розповсюдження мережі Інтернет та численних засобів швидкісної комунікації лише сприятиме цьому. Характерною особливістю покоління Z є його толерантність до людей, що за тими чи іншими ознаками мають відмінності від інших членів соціуму. В даному контексті покоління Z є найбільш терпимим за всю історію. Разом з тим, необхідно відзначити одну важливу річ. Характерною рисою покоління Z, що відрізняє його від попередніх поколінь, навіть від найближчого покоління Y є те, що його становлення повністю відбулося в інформаційну еру. Представники покоління Z сприймають величезний об'єм інформації, проте дана інформація, як правило подається їм уже в готовому вигляді (не потребує попередньої обробки особою, що її сприймає). Наслідком цього є певне послаблення здатності до аналітичної роботи. Молодь, особливо народжена після 2000 р., тобто власне представники покоління Z, легше піддається зовнішньому впливу, менш стійка до нав'язування вже готових парадигм, ціннісних установок, що може мати вкрай негативні наслідки, оскільки відкриває широкі можливості щодо маніпулювання суспільною думкою.

Висновки. Підсумовуючи наведене вище, можна зробити висновки, що концепція поділу поколінь на X, Y, та Z є доволі суперечливою, її основні постулати викликають чимало заперечень та й застосовувати її можна переважно до населення Сполучених Штатів та західноєвропейських держав. В українських реаліях про її доцільність можна вести мову доволі умовно. Разом з тим, можна виокремити певні тенденції. Вчинення злочинів корисливого спрямування серед представників поколінь Y та Z, на відміну від осіб, яких умовно можна віднести до покоління X, зумовлене загалом не труднощами, пов'язаними із задоволенням базових потреб, а мотивами негайного збагачення, одержання винагороди без застосування системної праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зайцева Наталия Александровна Теория поколений: мы разные или одинаковые?. Российские регионы: взгляд в будущее. 2015. №2 (3). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/teoriya-pokoleniy-my-raznye-ili-odinakovye.
2. Онищенко А. С. Покоління як соціологічна категорія. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу Києво-Могилянська академія. Сер.: Соціологія. 2014. №. 234. Вип. 222. с. 60-63.
3. Ueberwimmer M., Blyznyuk T. The Generation Theory: a Cross-Cultural Approach. Економіка розвитку. 2016. №. 2. с. 44-48.
4. Соколовська В. В., Іванченко Г. В. Мотивація співробітників на основі теорії поколінь: теоретичний підхід. Економіка та держава. 2018. №. 10. с. 58-62.
5. Сметаніна Н. В. Злочинність та її прояви: питання класифікації. Публічне право. 2013. №. 2. С. 151-157.

ОБСТАВИНИ ЯКІ ПОМ'ЯКШУЮТЬ ПОКАРАННЯ

Костюк Юлія Андріївна,
курсант другого курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ (м. Дніпро)
Науковий керівник:
Примаченко Віталій Федорович
Завідувач кафедри
Кримінального права та кримінології
Кандидат юридичних наук , доцент

Акутальність теми. Необхідною передумовою призначення вироку є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, що містить кримінальне правопорушення , передбачений Кримінальним кодексом (ч. 1 ст. 2 КК). Тільки тоді, коли суд доведе, що особа винна у скоєнні, і надано правильну кваліфікацію у вироку (ч. 2 ст. 2 КК), створюються правові підстави для призначення покарання. Важливу роль в індивідуалізації покарання відіграють обставини, які пом'якшують покарання. У теорії кримінального права та в кримінальному законі обставинам, які пом'якшують покарання, приділяється значна увага, що свідчить про важливе їх кримінально-правове значення.

Мета дослідження. Метою дослідження є з'ясування правової природи, змісту та значення обставин, які пом'якшують покарання, розроблення наукових рекомендацій щодо вдосконалення їх законодавчої регламентації та судової практики призначення покарання з урахуванням обставин, які пом'якшують покарання.

Об'єктом дослідження є обставини, які пом'якшують покарання.

Предметом дослідження є норми чинного КК України, норми кримінального законодавства ряду зарубіжних держав, пам'ятки кримінального та кримінально-процесуального законодавства, доктринальні положення, що

стосуються загальних засад призначення покарання та обставин, які пом'якшують покарання.

Методи дослідження. При проведенні дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи. За допомогою діалектичного методу досліджено, зокрема, поняття, правову природу та зміст обставин, які пом'якшують покарання. Формально-юридичний метод застосовано для аналізу змісту норм, що регламентують обставини, які пом'якшують покарання. Метод системного аналізу дав можливість встановити місце обставин, які пом'якшують покарання, в системі загальних засад призначення покарання. Історико-правовий метод застосовано для аналізу тенденцій розвитку норм, що регламентують загальні засади призначення покарання та обставини, які пом'якшують покарання. Порівняльно-правовий метод використано при вивченні кримінального законодавства ряду зарубіжних держав щодо обставин, які пом'якшують покарання, для визначення можливостей використання зарубіжного досвіду в національному законодавстві.

Результати дослідження.У кримінальному законодавстві України покарання визначено як один з основних засобів боротьби зі злочинністю. У ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу України визначено мету покарання: покарання спрямоване не лише на покарання, а й на виправлення засуджених, запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. Досягнення мети покарання значною мірою залежить від діяльності суду, який повинен призначити виконавця злочину, покарання, яке відповідає тяжкості злочину, особі виконавця та іншим обставинам справи. Перелік злочинних діянь визначається виключно кримінальним законодавством. За кожен злочин у санкціях норм Особливої частини Кримінального кодексу встановлено покарання. Більше того, більшість із цих санкцій є альтернативними, а розмір конкретних покарань відносно-визначеним.

Покарання, призначене судом, повинно бути законним та обґрунтованим, відповідно, фактори, які повинен враховувати суд при призначенні вини, повинні бути визначені законом. Правила вибору конкретного покарання

закріплені у ст. 65 Кримінального кодексу України - загальні принципи призначення покарання. Загальні принципи призначення покарання - це основні норми, передбачені кримінальним законом, яких суд повинен дотримуватися при призначенні вироку кожній особі, засудженій за злочин. Одним із загальних принципів, встановлених пунктом 3, частиною 1 статті 65 Кримінального кодексу України, є врахування при призначенні тяжкості злочину, винного та пом'якшуючих та обтяжуючих обставин. У ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України встановлює перелік пом'якшуючих обставин - три самостійні обставини, які пом'якшують покарання - з'явлення із зізнанням, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину. Врахування кожної з них при призначенні покарання, за наявності їх у справі, є обов'язковим для суду, незалежно від тяжкості вчиненого злочину та повторності його вчинення.

Друга частина передбачає, що суд при призначенні покарання може визнати пом'якшувальними та інші обставини, не зазначені в частині першій цієї статті. Тому завдання теорії кримінального права з визначенням обіцянок, пом'якшення покарання, їх сутності для того, щоб суд міг краще орієнтуватися. які з обставин конкретної справи можуть бути розглянуті ним як пом'якшувальні. Для того щоб зрозуміти природу та правову природу пом'якшуючих обставин, необхідно виявити характеристики, юридичні особливості цих обставин.

Першою обов'язковою ознакою пом'якшувальних обставин є невід'ємна частина факторів, що характеризують тяжкість злочину та особу винного. Головною особливістю, яка відрізняє їх від інших таких факторів, є важливість цих обставин, тобто велика сила впливу в порівнянні з іншими даними, що характеризують тяжкість злочину та особу винного. Адже таких даних дуже багато, і всі вони так чи інакше впливають на винесення вироку. Але суд не в змозі врахувати всі ці обставини при призначенні вироку. Отже, як пом'якшувальні обставини суди беруть до уваги такі обставини, які мають настільки значний вплив на покарання, що може бути визнаний судом у

кожному конкретному випадку, напр. і фіксується під час винесення вироку. [2, 58]

Друга обов'язкова ознака всіх пом'якшуючих обставин, визначена Л. Л. Кругліковимаком, є нехарактерною обставиною для більшості злочинних діянь. Для встановлення цієї ознаки необхідно знати кримінологічні характеристики злочинних діянь, мати чітке уявлення про коло обставин, спільних для злочинної поведінки, наприклад, чи злочин зазвичай вчиняється однією особою чи групою особи; вчинене вперше або особою, яка раніше вчинила злочини; дорослі або неповнолітні. Встановивши, що ці злочини, як правило, вчиняються групою осіб, особою вперше, дорослою особою, функції пом'якшуючих чи обтяжуючих обставин виконуватимуть не ці, а протилежні обставини. [2, 58] Однак з цією особливістю навряд чи можна погодитися повністю. Зазвичай, дійсно, якщо певна категорія злочинів, як правило, вчинена первісним злочинцем, тоді вчинення злочину вперше не буде визнано пом'якшувальною обставиною. Але в конкретному випадку, беручи до уваги інші обставини справи, що характеризують діяння та особу злочинця, вчинення злочину вперше цією особою з притаманними їй ознаками може вплинути на призначення зменшеного покарання. Або, наприклад, з цим важко погодитись, просто тому, що більшість злочинних дій вчиняються повнолітніми, вчинення злочину неповнолітньою буде вважатися пом'якшувальною обставиною. Визнання неповнолітньої пом'якшувальною обставиною пояснюється іншими причинами психіки неповнолітніх та дотриманням принципу гуманізму в кримінальному праві.

На думку професора Л. Л. Круглікова, поєднання вищезазначених ознак є обов'язковим, але недостатнім для включення пом'якшуючих обставин до законодавчого списку. Тут необхідно виділити ряд додаткових ознак, а саме: типовість, обов'язковість (безсумнівність), чітко визначений напрямок впливу, а також відсутність відмінності від інших, що входять до законодавчого переліку пом'якшуючих обставин. [2, 58-61] Типові пом'якшувальні обставини, які включені до законодавчого переліку, означають їх

характеристику більш-менш широкому колу злочинів, здатність проявлятися у відносно великій кількості злочинних діянь. Як загальне правило, явище полягає в його поширеності. Тому для включення певної обставини до законодавчого списку слід враховувати її важливість серед інших факторів.

З вищезазначеним тісно пов'язана ще одна особливість - чітко визначений напрямок впливу, що означає, що перелічена пом'якшувальна обставина у всіх злочинах може лише зменшити рівень суспільної небезпеки злочину та пом'якшити покарання. Як справедливо зазначає Х.Б. Шейнін, особливо пом'якшуючи обтяжуючі обставини, включені в закон, з тим фактом, що закон заздалегідь визначає характер впливу на відповідальність винного, а судова влада не може надати їм жодного іншого значення, розглядаючи, наприклад, як пом'якшувальна обставина, що обтяжує покарання. Тобто закон не повинен включати такі обставини, які можуть стати залежними від характеру їх впливу (в одних випадках для пом'якшення покарання, в інших для посилення). Законодавчий перелік не повинен включати обставини, що походять від інших пом'якшувальних обставин, вже відображених у законі, тобто ті, що виступають як певна обставина, конкретизують це. [5,89] Інакше існувала б можливість подвійного розгляду тієї самої обставини, спочатку як частини загальної концепції, а потім як найбільш загальної концепції, що призвело до порушення принципу справедливості. Таким чином, можна виділити ще одну обов'язкову ознаку обставин, що пом'якшують покарання, які можуть бути включені до закону про несприйняття з більшої кількості, порушених законом обставин. [3. 135]

Таким чином, характеристиками пом'якшуючих обставин, які входять або претендують на включення до законодавчого списку, є типовість, безумовний вплив, сувора орієнтація та недиференціація від інших обставин, уже включених до переліку. Однак поєднання цих обставин не завжди є обов'язковим. За певних особливих умов певна обставина, не наділена жодною з цих ознак, може бути включена до законодавчого списку. Що стосується ознак, характерних для будь-яких пом'якшуючих обставин, то такою ознакою є

їх значення, тобто можливість виділення серед інших обставин конкретного злочину як пом'якшення покарання шляхом зменшення тяжкості скоєного злочину, винуватця особи або виходу за принципом гуманізм.

Висновки, їх можна поділити на декілька пунктів : 1. виявлення характерних ознак, що пом’якшують обставини, дозволяє визначити, які обставини справи, що впливають на покарання, можуть бути визнані судом пом’якшувальними. Обов’язковою ознакою для всіх пом’якшуючих обставин є значення впливу цих обставин на покарання, тобто велика сила впливу в порівнянні з іншими обставинами справи; 2. пом’якшувальні обставини, включені до законодавчого переліку, характеризуються іншими ознаками, що дозволяють визнати їх досить важливими для включення до ч. 2 статті 66 Кримінального кодексу України.

Такими ознаками є типовий, безумовний вплив, сувора орієнтація та не походження від інших ознак, уже включених до законодавчого списку. Хоча поєднання цих ознак для обставини, яка включається або вимагає включення до законодавчого списку, не є обов’язковим у всіх випадках; 3. Виявлення характерних ознак пом’якшуючих обставин допомагає визначити природу та правову природу цих обставин.

Обставини, що пом'якшують покарання, - це найважливіші обставини конкретної справи, встановлені законом або визнані таким судом, які виходять за рамки злочину, характеризують злочинне діяння та (або) особу винного, свідчать про зменшення їх суспільної небезпеки або враховується сила принципу гуманізму, яку необхідно враховувати при виборі міри покарання для особи, засудженої за злочин у кожному конкретному випадку, що призводить до призначення покарання менше, ніж за подібне діяння за відсутності таких обставин.

ЛІТЕРАТУРА

1.Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. / ОВУ. -2001. 21 (8 червня 2001р.).

2.Кругліков Л.Л. Особливості пом’якшуючих та обтяжуючих обставин, перелічених у кримінальному праві / Юридичні особливості застосування права та режиму соціалістичної законності в СРСР. Ярославль: Изд-во ЯрГУ, 1975. Вип. 1.-С. 58-65.

3.Особа злочинця та застосування покарання. Казань: Казанське видавництво. Університет, 1980.-216 М. 1960.

4.Кримінальне право України: Загальна частина / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Київ—Харків: Юрінком Інтер—Право, 2001.

5.Л.Г.Кругликов. Пом'якшувальні та обтяжуючі обставини в кримінальному праві (Питання теорії) / Л.Л.Кругликов. Воронеж: Воронезька університетська преса, 1985. -164

УДК 343.983.25

ПОНЯТТЯ ВИБУХІВ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН

Кузнєцов Віталій Петрович
старший судовий експерт-вибухотехнік
Донецький науково-дослідного
експертно-криміналістичного центр
МВС України
м. Маріуполь, Україна

Вступ. Підвищений інтерес злочинців до використання вибухових речовин і вибухових пристроїв для досягнення своїх злочинних цілей пояснюється відносно малими фінансовими затратами, швидкістю і відносною простотою їх виготовлення в порівнянні з виготовленням вогнепальної зброї. Сучасна доступність до раніше закритих джерел інформації про хімічні склади вибухових речовин і алгоритмах їх приготування також є обставиною, що привертає увагу зацікавлених осіб. В інтернеті можливо знайти рекомендації так званих «доброзичливців» по виготовленню і застосуванню вибухових речовин і вибухових пристроїв. Крім того, виробництво вибуху як спосіб вчинення злочину дозволяє зловмиснику не входити в безпосередній контакт з ціллю (об'єктом нападу) і перебувати при цьому в будь-якому місці. При цьому вибух, як правило, знищує сліди присутності зловмисника в місці установки вибухового пристрою, ця обставина в значній мірі затрудняє виявлення слідів, що можуть ідентифікувати злочинця як особу, що гарантує неможливість встановлення винної особи після підриву об'єкта, це стає мало не вирішальним при виборі способу вчинення злочину. Висока ймовірність ураження обраної цілі продуктами вибуху, також є вагомим аргументом для злочинців у виборі вибухових речовин і вибухових пристроїв як засоби вчинення кримінально караних діянь.

Мета роботи. Дослідити та проаналізувати природу вибуху в межах проведення вибухотехнічної судової експертизи призначеної при проведенні досудового розслідування.

Матеріали та методи. У науковому напрацюванні використовувалися методи дослідницької діяльності в ході проведення експериментальних випробувань, пов’язаних з динамікою розвитку вибуху та подальшим утворенням вибухової хвилі. Також розглянуті та проаналізовані методики визначення вибуху, що наведені у працях таких авторів як: Пащенко В.І., Биков В.І., Дильдин Ю.М., Колотушкін С.М.

Результати та обговорення. Залежно від механізму виділення енергії вибухи умовно можна розділити на фізичні, ядерні (атомні, водневі) і хімічні.

У напрацюваннях Колотушкіна С.М. фізичний (механічний) вибух характеризується переходом запасеної потенційної енергії речовини в кінетичну енергію газів без хімічного перетворення. Наприклад, швидкий перехід конденсованої речовини в пар, швидке руйнування оболонки, всередині якої знаходиться під тиском пар або газ тощо. Практично завжди фізичні вибухи відбуваються в результаті порушення техніки безпеки при поводженні з пристроями, здатними до вибуху або в результаті нещасного випадку. В даний час, з точки зору криміналістики, вибухи фізичної природи не становлять великого інтересу, тому що зустрічаються набагато рідше, ніж кримінальні вибухи вибухових пристроїв, тому ми не будемо детально торкатися вибухів цієї природи. Ядерний вибух заснований на перетворенні важких елементів в більш легкі (атомний вибух) або на з'єднанні легких елементів з утворенням більш важких (водневий вибух). При ядерних вибухах виділяється величезна кількість енергії (в мільйони разів більше, ніж при звичайних вибухах хімічної природи) за дуже малий проміжок часу. На щастя, в даний час енергію ядерного вибуху ще не використовують в злочинних цілях і тому, з точки зору криміналістики, вивчення вибухів такого типу також не актуальне.

Найбільший інтерес з точки зору криміналістики представляють хімічні вибухи. Вони характерні для речовин, які здатні під дією зовнішніх впливів до

швидких екзотермічних (з виділенням тепла) перетворень, що супроводжується утворенням сильно нагрітих газів або парів. Виділення тепла при протіканні реакції є першою необхідною умовою, без якої виникнення вибухового процесу взагалі неможливо. Якби реакція не супроводжувалася виділенням тепла, то її мимовільний розвиток було б виключено. Хімічний вибух відбувається при швидкому згоранні вибухових составів і майже миттєвим утворенням газів, обсяг яких у багато разів перевищує обсяг самих вибухових составів. В результаті вибуху його продукти (гази) мають велику температуру (тисячі градусів) і величезний тиск (від одиниць до сотень тисяч атмосфер). Процес вибухового перетворення речовини проходить зі швидкістю декілька сотень та тисяч метрів в секунду та супроводжується різким підвищенням тиску газів, які створюють сильну руйнівну дію на навколишні об'єкти. Чим вище швидкість перетворення вибухової речовини, тім більше сила його руйнування. Хімічні вибухи супроводжуються процесом горіння, в ході якого відбувається виділення газів, горіння деревини і детонація вибухової речовини являють собою два однакових процесу з тією лише різницею, що швидкості процесу горіння відрізняються в сотні і тисячі разів. Детонація представляє «миттєве згорання», для більшості вибухових речовин швидкість детонації становить від 400 до 8000 м/с. Прийнято розрізняти два основних типа хімічних вибухів. До першого типу відносять вибухи спеціально виготовлених складів і сумішей - вибухових речовин. До другого типу відносять вибухи змішаних з повітрям газів, наприклад метану, пропан-бутану, ацетилену та інші, а також легко займисті, зваженої в повітрі пилу деяких твердих матеріалів (вугільна, борошна, тютюнова, алюмінієва, деревний пил). При деякій зовнішній схожості вибухи цих двох типів мають відмінності, які необхідно враховувати в ході розслідування. Здатність хімічних складів до вибухового перетворення визначається двома основними факторами: екзотермічністю процесу, великою швидкістю розповсюдження і додатковим фактором наявністю газоподібних продуктів горіння. Ці властивості у різних вибухових речовинах виражені в різному ступені, однак, тільки їх сукупність надає явищу характер вибуху.

Процес хімічного перетворення зазвичай протікає в формі горіння, тому важливим параметром, що визначає основні характеристики вибуху, є швидкість горіння або швидкість хімічного перетворення речовини.

Для кращого розуміння протікання вибухових процесів спочатку коротко ознайомимося з динамікою розвитку вибуху і утворенням вибухової хвилі. Розглянемо заряд вибухової речовини сферичної форми. Припустимо, що в центрі заряду збуджена стійка детонація. Тоді за час порядку 10-100 мкс (одну десятитисячну, одну стотисячну частку секунди) відбудеться детонація всього заряду вибухової речовини, внаслідок перетворення якої буде утворена сферичне хмара розжарених, розширюються газів. Ці гази створять у атмосфері сферичну вибухову хвилю, що розходиться в різні боки, піковий тиск в якій може досягти 100-200 тонн на *см*^{2}. Ця хвиля розійдеться у всі боки від точки вибуху зі швидкістю, що перевищує в багато разів швидкість звуку в повітрі. Вибухова хвиля характеризується двома фазами: областю високого тиску (ударна хвиля) і областю низького тиску (хвиля розрядження). Передня частина ударної хвилі є областю дуже швидкого наростання тиску до свого максимального значення і називається фронтом ударної хвилі. Тривалість області високого тиску при детонації конденсованих вибухових речовин (далі ВР) в кілька разів коротше області розрядження, яка утворилася в такий спосіб. Під час детонації продукти горіння починають витісняти повітря із зони реакції. В результаті навколо заряду утворюється сферична хвиля стисненого повітря і продуктів детонації, яка поширюється на всі боки з надзвуковою швидкістю. Тому всередині сферичної хвилі на місці вибуху утворюється частковий вакуум. Через низький тиск в цій зоні, витиснене повітря починає спрямовуватися в зворотну сторону, прагнучи заповнити вакуум, що утворився. У міру поширення вибухової хвилі її тривалість збільшується, а амплітуда падає.

На даний час відома велика кількість хімічних речовин та сумішей, придатних до самопоширеного вибухового перетворення. Однак далеко не всі вони можуть бути використані в якості ВР. Для практичного використання в

якості промислових придатні тільки достатньо (умовно) безпечні у використанні та виготовленні, ефективність яких виправдовує затрати на їх виготовлення та використання. Вибухові речовини Дильдин Ю. М. класифікує по нескінченній безлічі підстав, основними ознаками яких є :

Склад. Вибухові речовини зазвичай поділяють за складом на хімічні сполуки і механічні суміші. До хімічних сполук відносяться індивідуальні ВР: гексоген, тетрил, тротил, ТЕН, гримуча ртуть, азид свинцю, ТНРС. Механічні суміші складаються з двох або більше хімічно не зв'язаних між собою речовин. Вони як правило складаються з окислювача і пального, яким зазвичай виступають аміачно-селітерні ВР, або механічне з'єднання одного або декілька індивідуальних ВР із добавками, що будуть створювати додаткові властивості суміші. Наприклад для підвищення потужності використовуються алюмінієві порошки або алюмінієва пудра типу АСД, ПА. Часто до складу флегматизатора входять фарбники (жиророзчинний оранжевий, жиророзчинний червоний), які являються своєрідним маркером.

Форма вибухового перетворення. Вибухові речовини підрозділяються на первинні, вторинні, метальні ВР і піротехнічні склади (ПТС). До первинних належать ті ВР, які в невеликих зарядах безвідмовно вибухають від підпалювання або від слабкого механічного впливу. Первинні вибухові речовини зазвичай використовують для вибуху вторинних ВВ. Тому їх ще називають ініціюючи (ІВР). Первинні вибухові речовини входять в склади капсуль-детонаторів, капсулів до патронів вогнепальної зброї тощо. До числа основних ініціюючих ВР відносяться гримуча ртуть, азид свинцю, трінітрорезорцинат свинцю (ТНРС), тетразен, ударні склади на основі гримучої ртуті і бертолетової солі. До вторинних вибухових речовин відносяться речовини, які володіють меншою чутливістю до зовнішніх впливів. Для збудження вибуху в них, як правило, використовують вибух малих кількостей ініціюючих ВР. Основною формою вибухового перетворення в них є детонація. Тому їх ще називають бризантними (далі БВР). Вони використовуються в якості основного заряду ВР в різних вибухових пристроях. Всі БВР можуть

горіти з різними швидкостями і горіння їх може переходити в детонацію при певних умовах, і навпаки, наприклад, в зонах малої щільності ВР. Основними представниками БВР є: тротил, тетрил, ТЕН, гексоген, пікринова кислота, мелініт, пластід, динаміт, сумішеві речовини на основі аміачної селітри тощо. Метальні ВР переважно використовуються в різних вогнпальних пристроях, де потрібно метання об'єктів без бризантного ефекту. Основною формою вибухового перетворення метальних ВР є стійке горіння, яке не переходить у детонацію. До метальних речовин відносяться пороха і сумішеві твердопаливні ракетні палива. Піротехнічні склади використовуються для отримання піротехнічних ефектів (світлового, звукового, димового, запального). Основний вид вибухового перетворення ПТС - горіння, однак за певних умов можлива і їх детонація. Піротехнічні речовини включають окислювач (хлорат калію), горюча речовина (шелак), речовина, що надає складу спеціальний ефект (наприклад при горінні солі барію дають зелений колір), цементатора і іноді флегматизаторами. Спосіб виготовлення.

Розрізняють ВР промислового виготовлення і саморобного. Абсолютна більшість ВР виготовляють тільки заводським способом і практично всі потужні вибухові речовини заводського виготовлення характеризуються оптимальним ваговим співвідношенням компонент, що дозволяє брати участь в реакції всьому речовині без залишку. ВР саморобного виготовлення зазвичай характеризуються неоптимальним ваговим співвідношенням компонент. Тому зазвичай після їх вибухової розкладання залишається не прореагували речовина. Більшість саморобних ВР виготовлено на основі механічних сумішей. Головним чином для цих цілей використовується гранульована аміачна селітра в суміші з алюмінієвим порошком, соляровим маслом, мазутом, торфом, вугільного або дерев’яного борошну тощо. Всі вони відносяться до слабких ВР і характеризуються слабкою стійкістю до вологи, злежуваністі та інших факторів. Слід пам'ятати, що ВР промислового виготовлення можуть піддаватися саморобної переробці (доопрацюванні), наприклад: гранульовані ВР подрібнюють для зменшення критичного діаметра детонації; для збільшення

детонаційної здатності та чутливості в ВР додають такі сенсибілізатори, як мелене скло, ТЕН з детонуючого шнура, а для збільшення фугасної дії - алюмінієву пудру. У всіх цих випадках в експертній практиці ВР розглядається як саморобне на основі ВР промислового виготовлення.

Фізичний стан. ВР за фізичним станом можуть бути твердими, пластичними і рідкими. Тверді ВВ, в свою чергу, діляться на монолітні та сипучі, виготовлені у вигляді порошків або гранул. До монолітних ВР можна віднести литий тротил або литі суміші тротилу з аміачною селітрою і алюмінієм. В даний час виготовляються в малих кількостях через незручності їх використання в вибухових камерах різної форми.

У більшості випадків тверді ВР використовують в сипучому стані у вигляді порошків і гранул. До сипучих твердих ВР відносять амоніти, гранульований тротил або сплав тротилу з алюмінієвим порошком-алюмотол, суміші гранульованої аміачної селітри з нафтопродуктами або тротилом і деякими іншими горючими добавками. Пластичні ВР зазвичай складаються з суміші твердих компонентів з рідкої желатинірованою масою і по консистенції нагадують круте, а в деяких випадках і рідке тісто.

Висновки. Вибухи залежно від механізму виділення енергії поділяються на три типи. В експертній практиці найчастіше зустрічаються хімічні вибухи, тобто вибухи які володіють руйнівними властивостями, що створюються в наслідок вибухового перетворення хімічних складів, яке супроводжується екзотермічною реакцією, швидкісним процесом перетворення та утворенням газів. Класифікувати ВР можливо за багатьма ознаками, в залежності від типу, складу, виду, стану вони використовуються в різних склаових частинах бойових припасів та вибухових пристроїв, як саморобногого так і промислового виготовлення або взагалі без оболонки в якості зусередженого заряду.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРОЯВИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Лазарєва Яна Анатоліївна
Курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

Важливим об’єктом соціально-правового захисту у правовій державі являється сім’я, як особливий соціальний інститут, що відіграє велику роль у вихованні та формуванні кожної людини й громадянина в Україні та суспільства в цілому. Одним із порушень законних прав, інтересів та свобод людини та громадянина, що останнім часом, викликає занепокоєння з боку суспільства та держави є вчинення насильства у сім’ї, яке здійснює деструктивний вплив на родину та підриває стабільне функціонування останньої як «основного осередку суспільства».

Беручи до уваги розвиненість країн на даному етапі розвитку, варто виокремити, що вивчення генезису домашнього насильства шляхом дослідження та порівняння наукових, історичних та релігійних джерел, законодавчої бази на території сучасної України – є цілком позитивним явищем, яке передбачає собою подальше визначення чинників та знаходження шляхів задля подолання та протидії сучасній проблемі.

Визначивши історію розвитку домашнього насильства, було виявлено, що сама проблема зародилася ще в давнину та під впливом історичних процесів почала розростатися та закарбовуватися у стереотипах суспільства. Також потрібно зосередити свою увагу на тому, що минулі століття характеризуються не лише постійними проявами насильства. Окрім цього, позитивним є те, що органи влади почали все більше зосереджувати свою увагу на існуванні цієї проблеми та знаходили різні типи вирішення, до яких відносяться й оновлення законодавчої бази, створення нових спеціальних підрозділів у правоохоронних органах та надання їм більше повноважень задля протидії проблематиці вчинення насильства.

Звертаючись до положень Кримінального кодексу України (далі – КК України), відповідальність за вчинення домашнього насильства зосереджена у статті 126-1 зазначеного кодексу та передбачає собою: громадські роботи від 150 до 200 годин, арешт до шести місяців, обмеження волі до п'яти років, а також позбавлення волі до двох років. До діянь, які характеризуються домашнім насильством належать: вчинення умисного систематичного вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства стосовно подружжя чи колишнього подружжя, а також осіб, з якими винний перебуває на теперішній момент або раніше перебував у сімейних чи близьких відносинах, що в результаті може призвести до фізичного чи психологічного страждання, розладу здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [1].

Окрім цього, враховуючи Закон № 2227-VIII від 06.12.2017 [2], КК України було доповнено й іншими статтями, котрі характеризують запобігання не лише домашньому насильству, але й насильству щодо жінок під призмою кримінально – правової науки: ст. 151-2 «Примушування до шлюбу», ст. 134 «Незаконне проведення аборту або стерилізації», ст. 152 «Зґвалтування», ст. 153 «Сексуальне насильство» [1], що є, беззаперечно, позитивним явищем, адже тепер на законодавчому рівні існує точна кваліфікація кримінальних правопорушень у реальному контексті.

За вчинення сексуального насильства в сім'ї у ч. 2 ст. 152 КК України передбачається покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, а за ч. 2 ст. 153 КК України – позбавлення волі на строк від трьох до семи років [1].

На сьогодні зустрічається проблема у правильному тлумаченні даного кримінального правопорушення та притягнення осіб до відповідальності, адже кримінальне законодавство містить у собі поняття «домашнє насильство» та «кримінальне правопорушення, пов'язане із вчиненням домашнього насильства». Про це наголошує також А.А. Вознюк у своїх дослідженнях, та звертає увагу на те, що у положеннях КК України варто розмежовувати дані поняття, адже перше являє собою протиправне діяння, відповідальність за яке чітко визначена у ст. 126-1 КК України. Автор пропонує визначити друге поняття як будь-яке суспільно небезпечне діяння, передбачене Особливою частиною КК України, яке полягає у застосуванні фізичного, психічного, економічного або сексуального насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах. Це поняття, а також вичерпний перелік таких кримінальних правопорушень можна закріпити у примітці до ст.ст.91-1 КК України [3].

Отже, проаналізувавши особливості правового регулювання під призмою кримінальної відповідальності за вчинення домашнього насильства на даному етапі, варто зазначити, що нормативно – правова база доповнюється новими статтями, які наразі конкретизують діяння, за які може настати відповідальність.

Звичайно, що попри ці позитивні моменти, існує необхідність у доповненні низки статтей, які будуть зосереджувати в собі положення у встановленні відповідальності за більш широке коло посягань проти життя, здоров'я, честі, статевої недоторканності, які можуть бути вчинені у сімейній сфері. Також, необхідно простежувати закордонний досвід у запобіганні та боротьбі із даною проблемою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України № 2341-III, від 27.10.2020, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 10.02.2021)

2. .Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 2227-VIII від 06.12.2017, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#n41 (дата звернення 10.02.2021)

3. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики / А. А. Вознюк // Форум права. - 2019. - № 2. - С. 6–14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2019_2_3 (дата звернення 10.02.2021)

ВИДИ СПІВУЧАСНИКІВ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Ленкова Т. Р.
курсантка
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Введення. Однією з найактуальніших внутрішньодержавних проблем є проблема кримінальних правопорушень вчинених у співучасті. Поняття співучасті у злочині є системоутворюючим центром однойменного інституту, навколо якого об'єднані кримінально-правові норми, і яке встановлює межі правового регулювання інституту співучасті. Бурхливий розвиток суспільних відносин та постійна трансформація законодавства поставили питання про необхідність інституту співучасті в державі. Інститут співучасті досліджується з часів його виникнення у різних державах до сучасного етапу його існування в законодавстві України.

Мета роботи. Розглянути питання співучасті, вчинення кримінальних правопорушень у співучасті та види співучасників.

Матеріали і методи. У публікації використовується опис та аналіз як методи наукового дослідження. Матеріалом для досліджень є іноземні та вітчизняні наукові статті, журнали та публікації дослідників у мережі INTERNET за напрямком дослідження.

Результати і обговорення. Очевидно, що у науці кримінального права протягом тривалого часу вчені намагаються розподілити осіб, що спільно вчинили кримінальне правопорушення, за їх функціями. Не викликає сумніву актуальність цього питання і для законодавця.

У ст. 27 КК вказано коло осіб, які визнаються співучасниками вчинення кримінального правопорушення. Так, співучасниками кримінального правопорушення, поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник [1]. В основу такого розподілу покладено об'єктивні критерії — ступінь і

характер участі кожного з них у вчиненні кримінального правопорушення. Ступінь участі — це інтенсивність діяння кожної з осіб, які діють спільно, щодо виконання своєї ролі у вчиненні кримінального правопорушення. Характер участі визначає функціональну роль кожного співучасника у спільному кримінальному правопорушенні. У певних випадках при одній і тій самій функціональній ролі особи ступінь її участі у вчиненні кримінального правопорушення може бути різним. Головною ознакою, за якою вирізняють виконавця, організатора, підбурювача і пособника, слід вважати характер дій, які вчиняє кожен із них і які створюють об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення кожного зі співучасників, що і є основою поділу співучасників на види. Тому розглянемо детальніше кожного зі співучасників.

Виконавцем (співвиконавцем) злочину відповідно до ч. 2 ст. 27 КК України є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений цим Кодексом.

Виконавець — це особа, яка безпосередньо (за законодавчим визначенням) виконує дії (бездіяльність), що складають об'єктивну сторону складу злочину. Виходячи із цього, для визнання особи, яка вчинила злочин, його виконавцем, співучасник має виконати повністю або хоча б частково дії, що входять до об'єктивної сторони складу злочину. Однак слід сказати, що законодавець, визначаючи об'єктивну сторону різних складів злочинів, робить це неоднаково, використовуючи різні прийоми законотворчої техніки у сфері кримінально-правового регулювання. [2].

Організатор — це особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування

злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації (ч. 3 ст. 27 КК України).

Організатор — це ініціатор чи керівник підготовки вчинення злочину. Деякі автори іноді виділяють таку фігуру, як ініціатор злочину. Законодавець не пішов шляхом виділення такого співучасника, оскільки ініціатором злочину, власне кажучи, є підбурювач або організатор. Організатор підбирає учасників злочину, розподіляє ролі між співучасниками, розробляє плани злочинної діяльності тощо [3]. Слід зазначити, що серед усіх співучасників організатор — це найнебезпечніший злочинець, що має враховуватися під час призначення йому покарання. Під організатором можна зрозуміти людину, яка організовує людей, засновує що-небудь, має здібності організовувати людей. Організація вчинення злочину полягає в залученні співучасників всіх видів (виконавців, підбурювачів, пособників, інших організаторів) або лише одного з них і здійснюється у формі наказу, угоди, прохання, підкупу тощо.

Третій вид співучасників становлять підбурювачі, чи, як їх іноді називають в юридичній літературі, інтелектуальні винуватці. Цей вид характеризується самостійними рисами, що усувають можливість визнати його організатором, пособником чи виконавцем. Підбурювач — це особа, яка схилила іншу особу до вчинення злочину. Схиляючи виконавця до вчинення злочину, підбурювач, як правило, сам не бере участі в його безпосередньому вчиненні. З об’єктивної сторони підбурювання завжди полягає в дії . Ці дії в законі (ч. 4 ст. 27 КК України) описані як схиляння іншого співучасника до вчинення злочину умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином. Підбурювач може примушувати до виконання певних дій в ролі того чи іншого співучасника, або примушувати до вчинення конкретного кримінального правопорушення [4].

Поширеність злочинів, що вчиняються у співучасті, багато в чому визначається діяльністю пособників, які сприяють злочинній поведінці інших осіб Пособником є особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню злочину іншими

співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати злочинця, знаряддя чи засоби вчинення злочину, сліди злочину чи предмети, здобуті злочинним шляхом, придбати чи збути такі предмети, або в інший спосіб сприяти приховуванню злочину (ч. 5 ст. 27 КК України). Пособництво тобто надання засобів або знарядь для вчинення кримінального правопорушення,

Висновок. Отже, беручи до уваги вище викладене, можна сказати наступне, встановлення виду співучасника дає можливість не тільки обґрунтувати його відповідальність, але і визначити статус, роль співучасника у спільно вчиненому кримінальному правопорушенні. На мою думку головною постаттю є виконавець – центральна фігура, ключова ланка в ланцюжку співучасті і головне – обов'язкова. Якщо без будь-якого іншого виду співучасників кримінальне правопорушення може бути вчинено, то фізична відсутність виконавця означає неможливість вчинення кримінального правопорушення взагалі; виконавцем кримінального правопорушення повинна визнаватися не тільки особа, яка безпосередньо виконує об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення, передбаченого конкретною статтею Особливої частини КК, а й особа, що спричиняє суспільно небезпечні наслідки через посередництво осіб, які не можуть бути суб'єктами кримінального правопорушення чи діють невинно або з необережності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

2. Вереша Р.В. «Співучасть у злочині»: наук.-практ. посіб. К.: Алерта, 2014. 56 с. URL: http://194.44.152.155/elib/local/sk780830.pdf

3. Митрофанов І.І., Притула А.М. «Співучасть у злочині»: навч. посіб. К.:Фенікс, 2012. 205 с. URL: http://www.kdu.edu.ua/new/metod/31_1055.pdf

4. *Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / І. П. Васильківська; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2013. – 295 с.*

ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

Людвік Валентин Дмитрович
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
Браунагель Олег Віталійовіч
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Один із кримінальних правопорушень, що посягає на життя людини, відповідальність за який передбачена вітчизняним законодавством в ст. 120 КК України, є доведення до самогубства. Особливістю цього правопорушення є те, що, хоча саме самогубство є одним із різновидів неприродної смерті, водночас він є і єдиним кримінальним правопорушенням проти життя людини, на який не поширюється поняття вбивства. Адже цей злочин суб'єкт вчиняє не прямо, а опосередковано. Саме так, на наш погляд, ст. 120 КК України вимагає додаткових досліджень.

Самогубство – умисне спричинення власної смерті, часто вчинене з відчаю, причину якого часто відносять до психічних розладів. Але саме пособі самогубство не є злочинним діянням. Злочинними є саме діяння, які призвели до таких дій, тобто доведення до самогубства. Суспільна небезпечність даного злочину підтверджується його об’єктом, тобто благом, на яке спричинено посягання. Такий злочин, як доведення до самогубства, завдає шкоди, яка не має відповідного еквіваленту: людина позбавляється найціннішого – життя.

Стаття 120 КК України передбачає кримінальну відповідальність за доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, яке (доведення) вчиняється шляхом жорстокого з нею поводження, шантажу, примусу до протиправних дій або систематичного приниження її людської гідності. Особливістю цього злочину є те що, суспільно небезпечні наслідки спричиняються не безпосередньо винним, не його діями, які прямо спрямовані

на заподіяння смерті. Потерпілий сам позбавляє себе життя у результаті певних дій винного.

Для того щоб визначити проблемні питання кваліфікації даного злочину, необхідно ретельно проаналізувати кожен його елемент. Почати насамперед потрібно саме з об'єкта даного злочину. Стаття 120 знаходиться у Розділі II «Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи» Особливої частини Кримінального кодексу України. Доведення до самогубства належить до кримінальних правопорушень середньої тяжкості на відміну від інших кримінальних правопорушень, які містяться уданому розділі. Вони є особливо тяжкими, за винятком привілейованих складів злочину.

Тому безпосереднім об'єктом зазначених злочинів є життя будь-якої людини незалежно від його соціальної значущості й корисності [1, с. 172].

Щодо об'єктивної сторони, то вона визначає зовнішню сторону кримінального правопорушення. Об'єктивною стороною є діяння у формі: 1) жорстокого поводження з особою; 2) шантажу; 3) примусу до протиправних дій; 4) систематичного приниження людської гідності потерпілого, яке призводить до такого наслідку, як самогубство або ж замах на нього. Але відповідальність можлива лише, якщо особу підштовхнули до самогубства неправомірними діями, які передбачені нормою КК України.

Доведення до самогубства має матеріальний склад, який є закінченим з моменту доведення до самогубства або замаху на нього. Також він належить, як правило, до продовжуваних злочинів, адже насильство може бути вчинене в одному місці, а потерпілий може вчинити самогубство в іншому.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це внутрішня сторона кримінального правопорушення, психічна діяльність особи, що відображає її відношення до діяння, що нею вчиняється, та до суспільно-небезпечних наслідків, що настали. Зміст психічного ставлення особи до діяння та наслідків може бути з'ясований за допомогою аналізу об'єктивної сторони злочину. Оскільки доведення до самогубства має матеріальний склад, то припускається наявність суспільно небезпечного діяння, його наслідків та

причинного зв'язку між ними. Якщо кримінальне правопорушення вважається закінченим з моменту настання певних наслідків, то обов'язковим є визначення психічного ставлення особи, що вчинила суспільно небезпечне діяння, до наслідків, що настали.

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони кримінального правопорушення є вина. Одні автори вважають, що доведення до самогубства може бути вчинене у формі як умислу, так і необережності [2, с. 889].

Інші автори вважають, що доведення до самогубства або замаху на нього може бути вчинене які з прямим, так і з непрямим умислом. Цілком обґрунтованою є думка О.А. Гусак, яка вважає, що даний злочин може бути здійснений тільки у формі прямого умислу, адже для кваліфікації даного злочину необхідним є встановлення саме цілеспрямованих дій особи, що сприяли формуванню рішучості потерпілого на позбавлення себе життя. Тобто дії винного, в результаті яких потерпілий вчинив самогубство, повинні чітко відображати прагнення винного до того, щоб потерпілий вибрав саме цей варіант поведінки. Інакше будь-який факт самогубства в результаті якого-небудь зовнішнього впливу, навіть правомірного, що не має на меті доведення до самогубства особи, може розцінюватися як доведення до самогубства, наприклад словесні образи, негативні висловлювання, невдалі жарти, у результаті яких потерпілий вирішив позбавити себе життя [3, с. 213].

Є певна складність встановлення причинного зв'язку між діями винного та смертю потерпілого, в результаті чого постає проблема доведення вини у даному кримінальному правопорушенні. Тому призначення та проведення різноманітних судових експертиз у справах про доведення до самогубства є одним з основних джерел отримання доказової інформації. Експертиза встановлює причину смерті потерпілого, психічний стан потерпілого, в якому він знаходився до вчинення самогубства, та чи є причинний зв'язок між діями обвинуваченого та психічним станом потерпілого [2, с. 890]. Суб'єкт даного кримінального правопорушення – загальний, тобто фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку.

Через те можна зробити висновок, доведення до самогубства є специфічним кримінальним правопорушенням, оскільки саме самогубство є видом неприродної смерті, але даний злочин є єдиним проти життя особи, який не охоплюється поняттям «вбивство», адже вчиняється не безпосередньо винним, а потерпілим, тобто опосередковано. Проблема суїциду натепер є актуальною не лише в Україні, а в багатьох країнах світу. Причинами є як зовнішні проблеми в державі, так і особисті проблеми людини. Присутність численних розробок із даної проблеми свідчить про наявність недоліків у чинному законодавстві України. Одним із таких недоліків є відсутність кримінальної відповідальності за схиляння особи до самогубства. Саме проблемні аспекти містить диспозиція ст. 120 КК, яка не перелічує всіх видів діянь, якими може вчинюватися даний злочин, наприклад таких, як підкуп, обман, сприяння вчиненню самогубства. Так як кримінальна відповідальність у таких випадках відсутня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гусак О.А. Об’єкт доведення до самогубства: сучасний погляд. *Вісник Одеського національного університету. Правознавство*. 2012.Т. 17. Вип. 1/2 (16/17). С. 171-175.

2. Дудоров О. О. Кримінальне право : навч. посібник . О. О. Дудоров, М. І. Хавронюк. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.

3. Гусак О.А. Кримінально-правова характеристика суб’єктивної сторони доведення до самогубства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 69. С. 211-215.

КРИМІНАЛЬНА ПРОТИПРАВНА САМОВПЕВНЕНІСТЬ. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТА ВОЛЬОВИЙ МОМЕНТ

Людвік Валентин Дмитрович
доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Максакова Ірина Юріївна
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Відповідно до ч.2 ст.25 КК України необережність є кримінальною протиправною самовпевненістю, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), але легковажно розраховувала на їх відвернення (посилання).

Виходячи з даного визначення кримінально протиправна самовпевненість характеризується тим, що суб’єкт передбачає можливість настання суспільно небезпечних наслідків своєї дії чи бездіяльності і легковажно розраховує їх відвернути, при цьому, суб'єкт, який вчинив кримінальне правопорушення розуміє суспільну небезпечність своєї дії. Наприклад, мотоцикліст свідомо розвиває велику швидкість, але розраховує, що у будь-який момент він матиме змогу натиснути на гальма та уникнути небажаних наслідків. Але він збив потерпілого та завдав йому тілесних ушкоджень, тобто мотоцикліст передбачав можливість настання вказаних наслідків, але легковажно розраховував їх відвернути - це прояв кримінально протиправної самовпевненості, при переоцінці своїх можливостей.

В теорії кримінального права вказано, що самовпевненість – це складний психологічний процес, який виходить за межі самої думки, що все обійдеться без наслідків, деякі вчені мали сумніви щодо виділення кримінально -

протиправної самовпевненості в окремий вид необережної форми вини, але більшість із них вважають, що саме кримінально протиправна самовпевненість має певні ознаки інтелектуального та вольового моменту, що дозволяє нам віднести її в окремий вид необережної форми вини.

Те, що особа могла передбачати суспільну небезпечність наслідків своїх діянь приближає кримінально протиправну самовпевненість до прямого умислом. Та, на відміну від прямого умислу, коли особа усвідомлює небезпечний характер своєї дії або бездіяльності і передбачає неминучість і, навіть, бажає настання певних наслідків для своїх дій, але при цьому кримінально протиправна самовпевненість полягає тільки в передбаченні особою можливих наслідків для своїх же дій.

Інтелектуальною ознакою кримінально протиправної самовпевненості є передбачення можливості настання суспільно небезпечних наслідків та наближає цю ознаку до непрямого умислу, але і відрізняє її від кримінально протиправної недбалості.

Вольовою ознакою кримінально протиправної самовпевненості є легковажний розрахунок суб'єкта кримінального правопорушення на відвернення суспільно небезпечних наслідків свого діяння. Наприклад, якщо особа вчиняє суспільно небезпечне діяння, яке порушує безпеку виробництва, то може легковажно вважати, що її кваліфікації та знань буде достатньо для того, щоб відвернути небезпечні наслідки. Тобто, при легковажному розрахунку відвернути суспільно небезпечний наслідок суб'єкт кримінального правопорушення передбачає абстрактну вірогідність його настання, але сподівається на його відвернення.

Аналізуючи ознаки кримінально протиправної самовпевненості, ми можемо зробити висновок, що інтелектуальний момент обмежується лише абстрактним передбаченням настання суспільно небезпечних наслідків. Така позиція дає підстави вважати, що при кримінально протиправної самовпевненості у суб'єкта відсутнє усвідомлення суспільної небезпечності вчинюваної дії (бездіяльності); ознакою кримінально протиправної

самовпевненості є не позитивне усвідомлення суспільної небезпечності дії (бездіяльності), а обов’язок і можливість такого усвідомлення. Та при вольовому моменті особа може мати певний розрахунок на об’єктивні та суб’єктивні фактори, які виключають можливість настання суспільно небезпечних наслідків, і навіть бути впевненою у них.

ДЖЕРЕЛА

1. https://lektsii.org/1-60800.html
2. https://referat.co/ref/61137/read?p=7

ВІК ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Людвік Валентин Дмитрович
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
Портретна Аліна Сергіївна
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

У кримінальному праві вік здебільшого розглядають як обов'язкову ознаку суб’єкта кримінального правопорушення. Законодавче визначення віку суб’єкта кримінального правопорушення, з якого може наставати кримінальна відповідальність, та які особливі риси притаманні цій статті. Це законодавче положення стосується лише суб’єкта кримінального правопорушення, хоча вік тісно взаємозв’язаний і з кримінально-правовим статусом потерпілого від кримінального правопорушення. Привілейоване становище поряд з іншими потерпілими від кримінального правопорушення, відповідно до Кримінального кодексу України, мають малолітні, неповнолітні та особи похилого віку.[2]

Вік людини є однією з основних і складних категорій, які пов'язані з розвитком особистості, та які вивчаються різними науками. Наприклад такими як біологія, медицина, педагогіка, психологія, та юриспруденція. Під віком людини у сучасній юридичній літературі розуміють період часу від народження людини до смерті, а також характерні риси певного періоду життя людини, що відображає анатомо-фізіологічний стан її організму.[2]

Залежно від біологічних, соціально-психологічних і хронологічних факторів можливо виділити такі види: біологічний, тобто функціональний, морфологічний та медичний; календарний (паспортний) та соціально-правовий , під яким розуміють соціальний, нормативний та психологічний.[2]

Деякі вчені-біологи зазначають що біологічний вік це таке поняття, яке визначає рівень твого розвитку, зрілості та старіння різних фізіологічних систем і темпу вікових змін адаптаційних можливостей організму.

Функціональний вік відображає вікову динаміку функцій і резервів людини. Функціональний вік може значно зменшитися під впливом раціонально спланованих фізичних навантажень, або якоїсь іншої діяльності. При оцінці функціонального віку бажано враховувати фізичні показники продуктивної роботи, когнітивної діяльності та емоційного стану особи.

Психологічний вік являється об'єктивною стадією віка людини в онтогенезі, та мінливою хронологічно-історичною стадією. Поняття психологічного віку в Кримінальному кодексі України не визначається, але у ст. 103 ККУ виділяється той факт, що , призначаючи покарання неповнолітньому, суд, крім обставин, передбачених у статтях 65–67 ККУ, повинен враховувати також рівень розвитку особи. Необхідним є визначення психологічного віку особи, коли даний індивід вчинив кримінально-протиправне діяння в якому помітне суттєве відхилення від вікових норм і виявлені розумові (психологічні чи фізичні) відхилення.

Поняття біологічного віку виникло внаслідок наявності індивідуальних відмінностей у швидкості перебігу вікових змін. Саме цей фактор став причиною розбіжностей між календарним (хронологічним) і біологічним віком організму людей.

Календарним віком є об'єктивний показник, який пов'язаний з фізичним перебігом часу та вимірюється у фізичних одиницях часу. Він відображає середній темп старіння організму і його систем для певної популяції.

Соціальний вік тісно пов’язаний з професійними можливостями особи та соціальними межами відповідальності. Окрім цього, це стосується спеціальних суб’єктів кримінального правопорушення, на яких може покладатись відповідальність за службові правопорушення лише у разі досягнення ними певного віку. Наприклад, військовим може бути особа, яка досягла 18 років і відповідно військовий як суб’єкт кримінального правопорушення проти

встановленого порядку несення військової служби може нести відповідальність лише після досягнення цього віку. Тож соціальний вік не може розглядатися як самостійна категорія віку, тому що замість нього розглядаються ознаки спеціального суб’єкта кримінального правопорушення.[2]

Точне визначення віку суб'єкта кримінального правопорушення розглядається в статті 22 ККУ, тобто кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення кримінального правопорушення виповнилося шістнадцять років, але є і винятки з 14 років за вчинення певних кримінальних правопорушень , вичерпний перелік яких вказано в частині 2 цієї ж статті статті. Зокрема особи, які вчинили кримінальне правопорушення у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, підлягають кримінальній відповідальності лише за умисне кримінальні правопорушення .[1]

Отже, вік особи у кримінальному праві виконує дві функції: виявлення різних кримінально-правових підходів до осіб, які вчинили соціально небезпечні діяння, залежно від їхнього віку і психічного розвитку, а також тяжкості вчиненого діяння і встановлення ряду негативних наслідків, які можуть бути застосовані до особи, що вчинила діяння, заборонене кримінальним законом, з урахуванням віку потерпілого від кримінального правопорушення.

ДЖЕРЕЛА

1. http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/022.php
2. http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/36108/1/avt_Plashovetskyy.pdf

МІСЦЕ МІЖНАРОДНОГО ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Мальський Маркіян Маркіянович,
д. ю. н., керівник Західноукраїнського відділення
адвокатського об'єднання Arzinger
Почесний консул Республіки Австрія у Львові

Вступ. Виникнення та розвиток міжнародного виконавчого процесу тісно пов'язані з розвитком таких галузей права, як виконавчий процес і міжнародне приватне право. Тому з появою такої правової категорії, як «виконавчий процес» та з виокремленням у науковій правовій думці України його як галузі правої науки, а також з розвитком міжнародної публічно-правової і приватно-правової співпраці з вирішення спорів і виконання рішень слід пов'язувати виникнення міжнародного виконавчого процесу.

Різноманітність і динамічність приватноправових міжнародних відносин і відносин у сфері вирішення міжнародних приватноправових спорів та виконання рішень, винесених за результатами їх розгляду, спричинює потребу у створенні правових механізмів для координації міжнародної співпраці щодо виконання рішень судів чи інших органів та посадових осіб (опротестований вексель, виконавчий напис нотаріуса, тощо) в примусовому порядку.

Мета. Мета даного дослідження полягає у визначенні місця міжнародного виконавчого процесу в системі права України.

Матеріали і методи. В ході даного дослідження було проаналізовано праці вітчизняних вчених, зокрема, Щербака С.В., Фурси С.Я., Сергієнка Н.А., а також національне законодавство України, зокрема, Закон України «Про міжнародне приватне право», Закон України «Про виконавче провадження». В дослідженні використовувалися методи аналізу та синтезу, дедукції, індукції, порівняння та протиставлення у систематизації емпіричного матеріалу й отримання теоретичних результатів та практичних висновків.

Результати і обговорення. Те, що самого позитивного рішення часто

недостатньо для ефективного поновлення порушеного права, підтверджує Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). Зокрема, ЄСПЛ зазначає, що право на справедливий судовий розгляд включає право на виконання обов'язкового судового рішення, а неможливість для заявника домогтися виконання рішення, винесеного на його користь, становить втручання в його право на мирне володіння своїм майном у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини.

Оскільки це положення певною мірою суперечить понятійному апарату правової системи України, вважаємо за доцільне його уточнити. Справедливий судовий розгляд завершується ухваленням законного і обґрунтованого рішення, яке лише після набуття ним законної сили підлягає виконанню в добровільному або примусовому порядку. Отже, судовий розгляд справи не може бути безпосередньо пов’язаний з подальшим виконанням судового рішення, зокрема й у примусовому порядку, що є його наслідком, наступним етапом, але не стадією, оскільки виконується рішення поза межами суду та іншим органом, зокрема органами державної виконавчої служби чи приватними виконавцями (ст.1 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень та рішень інших органів»), які не входять до структури суду. Тому врахувати й інше українське правове поняття – право на захист, яке має включати як судовий розгляд, так і виконання рішення суду у майбутньому.

Це особливо важливо в контексті того, що зазначена позиція ЄСПЛ знайшла своє відображення у ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження», трансформувавшись у визначення поняття «виконавче провадження». У цій нормі вказано, що «виконавче провадження – це завершальна стадія судового провадження…». Важко зрозуміти позицію розробників відповідного законопроекту, які включили цю гіпотезу до ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження», адже вона не має жодного змістового навантаження і не розкривається в цьому Законі, це положення треба вилучити як недоцільне. У цьому зв’язку заслуговує на увагу думка Н. А. Сергієнко, яка розглядає саме право на захист як конституційну гарантію

держави щодо відновлення порушених прав осіб, тобто право на судовий захист, виходячи з його широкого значення, слід визначати як гарантію держави з своєчасного, справедливого та неупередженого розгляду справи та відновлення порушених прав фізичних й юридичних осіб. Вказана гарантія реалізується дякуючи узгодженій взаємодії органів примусового виконання і суду. При цьому у правовідносинах, ускладнених іноземним елементом, виникають додаткові перешкоди для виконання рішень, пов'язані з недостатністю правового регулювання зазначених взаємин як на національному, так і на міжнародно-правовому рівнях. Зокрема, часто постає необхідність пошуку боржника чи активів і звернення стягнення на такі активи не лише в тій юрисдикції, де таке рішення було винесене, чи щодо громадян такої держави, а й в інших країнах. Також не завжди визначеними є питання стягнення в кількох юрисдикціях, попереднє визнання та процедура приведення до виконання таких рішень. При визначенні правил і процедур, що застосовуються до таких стягнень, часто стягувач стикається із законодавчими колізіями або, навпаки, – з відсутністю правового регулювання того чи іншого аспекту виконання, тобто прогалинами законодавства.

Якщо при укладенні та виконанні зовнішньоекономічного договору сторони обирають право, що підлягатиме застосуванню до таких правовідносин, або таке право визначається природою договору, як і спосіб та місце вирішення спору, то процес примусового виконання рішення, винесеного за результатами розгляду такого спору, не охоплюється сферою регулювання договірного застереження про вирішення спору. Наведене дає підстави для висновку про позадоговірний характер процесу примусового виконання рішень. Неможливість обумовлення в договорі порядку виконання рішення, винесеного за результатами такого спору, обумовлюється тим фактором, що сторони, роблячи арбітражне або інше застереження, не повинні одночасно передбачати, що ухвалене рішення не буде виконуватися зобов'язаною стороною. Тим більше, сторони договору не можуть припускати, хто виконуватиме у майбутньому рішення примусово. Тобто діяльність судових органів, які

здійснюватимуть приведення до виконання рішення іноземного суду, та виконавців, виходить за межі договірного права, лежить у площині цивільного, господарського та виконавчого процесу. Необхідність врегулювання правовідносин з виконання рішень, прийнятих за результатами розгляду судом спорів, чи виконання рішень інших органів (посадових осіб), яке ускладнене іноземним елементом, зумовила поєднання правового регулювання двох різних правових сфер: виконавчого процесу та міжнародного приватного права, та прийняття окремих норм, які регулюють такі правовідносини, оскільки вони розпорошені у системах різних галузей як національного, так і міжнародного права.

Через неузгодженість у правовій науці відповідних понять і виникла парадоксальна ситуація, коли Закон України називається «Про міжнародне приватне право», в його преамбулі зазначено, що ним встановлюється порядок урегулювання приватноправових відносин, які хоча б через один зі своїх елементів пов'язані з одним або кількома правопорядками, іншими, ніж український правопорядок. У ст. 81 цього ж Закону визначається потенційна можливість визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні. Тобто Закон не гарантує захисту та відновлення прав особи, встановлених в рішенні іноземного суду, шляхом приведення і безпосереднього його виконання, а лише розглядає питання щодо рішень іноземних судів, які можуть (потенційно) бути визнані та виконані в Україні. Крім того, з назви Закону випливає, що Україною законодавчо регламентується міжнародне приватне право, що некоректно. І ця ситуація зумовлена тим, що вчені дотепер не сформували єдиної загальноприйнятної системи понять, які б задовольнили потреби законотворчої діяльності. Так, розділ XIII Закону України «Про міжнародне приватне право» має назву «Визнання та виконання рішень іноземних судів», але у ньому наведено лише перелік рішень іноземних судів, які можуть бути виконані та визнані в Україні. Що ж до самого порядку визнання та виконання таких рішень, то у Законі має місце лише відсилка до порядку, встановленого законом. Проте це положення Закону не узгоджене з положенням ЦПК

України, попри те що назва розділу IX ЦПК України «Визнання та виконання рішень іноземних судів» тотожна Закону. Сам порядок примусового виконання рішень регламентується не ЦПК України, а Законом України «Про виконавче провадження». До того ж, назва глави 1 цього ж розділу ЦПК України викладена у такій редакції: «Визнання та звернення до виконання рішення іноземного суду, що підлягає примусовому виконанню», а в змісті цієї глави вжито інший термін – «надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду».

Для визначення місця згаданих правовідносин у системі права доцільно проаналізувати також характер виконавчого процесу. Так, у процесуальній цивілістичній науці вчені визначають статус виконавчого процесу як галузі правової науки, галузі права, що відокремлена від судового процесу та, водночас, не є частиною адміністративного права. Погоджуємося з таким твердженням, що, своєю чергою, підтверджується спроможністю виконати рішення в іншій юрисдикції, можливістю примусового виконання не лише судових рішень, а й рішень інших органів (посадових осіб), наявністю відокремленої системи органів виконавчої влади, а також наявністю приватних виконавців, які не входять ні до судової системи, ні до системи органів державної влади.

Висновки. Отже, правовідносини з примусового виконання рішення, ускладненого іноземним елементом, не можна визначити ні як повністю відокремлений елемент виконавчого процесу, ні як складову міжнародного цивільного процесу. З огляду на джерела, сферу та комплексний предмет регулювання таких правовідносин, вони перебувають у зв’язку з двома галузями права, поєднуючи приватно-правові та публічно-правові механізми регулювання. З урахуванням більшою мірою імперативного методу регулювання вказаних відносин, владно-розпорядчої функції суб’єктів, на яких покладено виконання і які належать до системи органів тієї чи іншої держави, маємо підстави стверджувати, що відповідні відносини міжнародного виконавчого процесу найтісніше пов’язані з виконавчим процесом, хоча

іноземний елемент і виділяє їх з-поміж інших відносин з примусового виконання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення Європейського суду з справ людини у справі «Iza Ltd and Makrakhidze v Georgia» від 27 вересня 2005 року. URL: http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-70291.

2. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1798-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1403-19.

3. Сергієнко Н. А. Взаємодія судів із органами державної виконавчої служби при виконанні судових рішень у цивільних справах в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2015. 18 с.

4. Мальський М. М. Генезис транснаціонального виконавчого процесу крізь призму розвитку міжнародного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2016. № 837. С. 154–160.

5. Фурса С. Я. Формування доктрини виконавчого процесу і інституту доказів. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів*: зб. наук. пр. за результатами Третьої міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 14-15 червня 2012 року). Хмельницький, 2012. С. 17–28.

6. Фурса С. Я. Становление и развитие в Украине новых процессуальных отраслей правовой науки. *Сборник материалов и статей к 10-летию Центра нотариальных исследований.* М., 2012. С. 54–64.

7. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 року № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст. 422.

8. Щербак С. В. Исполнительный процесс как отрасль права. *Цивилистическая процессуальная мысль*: междунар. сб. науч. ст. Вып. 3. Исполнительный процесс / под общ. ред. Фурсы С. Я. К., 2014. С. 71–79.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ПРАВОТВОРЧУ ДІЯЛЬНІСТЬ: ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

Мельничук Світлана Миколаївна
професор кафедри публічного та приватного права
Прикарпатського факультету (м. Івано-Франківськ)
Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент
м. Івано-Франківськ, Україна

Вступ. Правотворча діяльність є процесом створення та відображення норм права в нормативно-правових актах й інших джерелах права а також важливим правовим елементом цих правових явищ, завдяки яким здійснюється впорядкування суспільних відносин у різних сферах життєдіяльності суспільства, й держави в цілому. При цьому вона детермінована зовнішніми та внутрішніми факторами, які безпосередньо впливають на створення та об'єктивацію нормативно-правових приписів у джерелах права. Нині функціонування і розвиток сучасної держави Україна відбувається під впливом інтеграційних, глобалізаційих процесів, що спричиняє суттєві зміни не тільки в її параметрах (моделі, меті, основних властивостях, внутрішній будові, завданнях та функціях) але й правотворчій діяльності уповноважених суб'єктів. Незважаючи на те, що окремі питання пов'язані з факторами впливу на правотворчу діяльність розглядалися в юридичній науці, вони є актуальними з огляду на їх динамічність.

Мета роботи полягає у виявленні та систематизації факторів впливу на правотворчу діяльність в сучасний період розвитку держави Україна.

Матеріали і методи. Наукові результати отримані завдяки опрацюванню наукових джерел, нормативно-правового матеріалу, а також загальнотеоретичній методології. З використанням основних логічних прийомів виявлені та проаналізовані та систематизовані основні чинники, які в сучасний період функціонування держави Україна здійснюють вплив на правотворчу діяльність.

Результати і обговорення. В юридичній науці висловлюються різні погляди на детермінанти правотворчої діяльності. Але, від правильного їх виявлення та обліку як окремо, так і у взаємодії один з одним, залежить злагодженість функціонування правової системи [1, с. 160].

Так, наприклад, до них відносять рівень розвитку державно-правових інститутів, правову культуру населення, форму державного устрою, правління та режиму, характер ментальності суспільства [2, с. 355], закономірності розвитку суспільства, сприятливі об'єктивні та суб'єктивні умови для прийняття нормативного акта [3]. І такі детермінанти правотворчої діяльності прийнято називати зовнішніми факторами правотворчості, що зумовлюють зміст правотворчого рішення.

Хоча здебільшого правотворчу діяльність пов'язують із правостворюючими факторами, які класифікують на групи [4, с. 117]. В основі цих факторів є вивчення економічних, політичних, соціальних та інших факторів та процесів, що дає можливість своєчасно відчути необхідність правових змін., оскільки в них зароджується та виявляється об'єкт майбутнього регулювання [5]. Сутністю правостворюючих факторів сукупність природних і суспільних (матеріальних та духовних) обставин. До них відносять: фактори приналежні до «природного середовища» (біологічні, кліматичні, демографічні, географічні та інші подібні їм фактори); правостворюючі фактори соціально-економічного, політичного й ідеологічного характеру; суб'єктивні фактори, що пов'язані з волею осіб, які створюють правові норми [6, с. 77]. Наведена класифікація має схвальні відгуки [7, с. 662]. Разом з тим висловлюються зауваження стосовно «людського фактору», які полягають в тому, що під цим фактором розуміються особливі якості особистості, які не можуть бути виокремлені відособлено зі сукупності ідеологічних факторів, оскільки виступають компонентами ідеологічного фактору [8, с. 48].

В юридичній літературі виокремлені й інші групи факторів, зокрема такі що: визначають предмет правового регулювання; виражають позиції учасників правотворчої діяльності; фактори власне юридичного характеру. За своїм

впливом на правові акти виділяють «нормальні» фактори, що сприяють спокійній та ритмічній правотворчості, «відхиляючі», «нормативно-надзвичайні», «форс-мажорні». З кожним із них пов'язаний той чи інший ступінь ризику в прийнятті й реалізації актів прямого народовладдя. Окрім об'єктивних факторів, що впливають на правову систему ззовні, потрібно враховувати фактори її власного внутрішнього розвитку. В них знаходять своє вираження властиві правовій системі принципи побудови і функціонування, внутрішні системні зв'язки та залежності. Ігнорування або слабке їх використання під приводом явного пріоритету об'єктивних факторів робить законодавство внутрішньо суперечливим і структурно невпорядкованим [3, с. 259].

Тож зазначені класифікаційні групи факторів впливу на правотворчу діяльність характеризуються своєю об'єктивністю та взаємоузгодженістю. При цьому важливим є виявлення і «нормативно надзвичайних» та «форс-мажорних» факторів, і дискусійним класифікаційний критерій «фактори, що виражають позиції учасників правотворчої діяльності». Цей критерій не відображає позицій суб'єктів правотворчої діяльності, хоча останні відіграють важливу роль у правотворчому процесі. Припустивши можливе об'єднання в цьому факторі як учасників, так і суб'єктів, є некоректним з наукової точки зору, оскільки ці групи володіють різними правомочностями у цій діяльності.

Серед соціальних факторів, на які звертають посилену увагу науковці, виокремлюють базисні (економічні) і надбудовні (політико-правові, ідеологічні), основні та забезпечувальні тощо. Водночас зазначається, що серед основних факторів правотворчість не можна обійтися без процесу осмислення пізнання оточуючої дійсності [9, с. 291].

І це так, тому, що внаслідок процесу глобалізації, інтеграції зростає значення міжнародно-правового фактора впливу на правотворчу діяльність. Так, порівняно з іншими факторами, які враховуються у процесі правотворчості. Має місце факт випереджаючого правового регулювання, коли окремі галузі та інститути міжнародного права виникають значно раніше, ніж

відповідні нові галузі та інститути національного права та справляють суттєвий вплив на останні.

Узагальнюючи, слід зазначити, що на правотворчу діяльність і насправді здійснюють влив як суб'єктивні, так і об'єктивні фактори. Суб'єктивні фактори – це перш за все особисті та групові інтереси, завдання, потреби правотворця тощо. Втім, найбільш небезпечний серед них це потужний політичний інститут лобіювання, вигідних із позицій окремих соціальних груп, нормативних актів. В умовах трансформації суспільства, що супроводжується нестабільністю його розвитку, поширенням лобістських традицій практики правотворчості підвищує ризик «корпоратизації правотворчості», що може стати знаряддям реалізації та забезпечення інтересів тих або інших соціальних груп, дестабілізуючим фактором суспільного розвитку.

Втім, право не створюється законодавцем довільно а формується на основі аналізу об'єктивно існуючої реальності, потреб суспільства і держави, які набувають форми юридичного мотиву та виступають об'єктивним фактором правотворчої діяльності, а нормативний акт в ідеалі є реально затребуваним і здійсненним.

Виявлені класифікаційні групи факторів впливу на правотворчу діяльність вибудовані по горизонтальній лінії. Втім, серед них слід виокремлювати фактори, які безпосередньо впливають на вказану діяльність і ті, що здійснюють опосередкований вплив; первинні та похідні від них. Також одним із важливих факторів впливу на правотворчу діяльність має бути фактор прогнозування правотворчої діяльності. Такий фактор повинен уособлювати наукову концептуальну модель функціонування сучасної держави Україна (демократичної, правової, соціальної держави) де її мета обумовлює завдання, які опосередковують її функції, реалізація яких покладається на уповноважених суб'єктів.

Також можна говорити про правотворчу політику сучасної держави Україна, яка має виступати збалансованим фактором правотворчої діяльності загалом. При цьому без перебільшення роль «першої скрипки» у

функціональній діяльності держави, а відтак й у правотворчій діяльності уповноважених суб'єктів цієї діяльності та правотворчій політиці є інтеграційний фактор [10, с. 9].

Висновки. Отже, розглянута модель системи факторів впливу на правотворчу діяльності та пропоновані фактори, не є в будь-якому сенсі абсолютною й завершеною. Фактори, що детермінують правотворчу діяльність багатоманітні, їх склад і взаємодія між собою різниться залежно від конкретного випадку, тобто від прийняття того чи іншого правотворчого рішення й визначається напрямом діяльності держави, сферою суспільних відносин, що підпадають під правове регулювання, державотворчими процесами, що відбуваються в державі тощо. Важливо не абсолютизувати ту чи іншу модель системи факторів впливу. Адже в процесі правотворчої діяльності надто важливим є системне, збалансоване врахування всіх соціальних факторів впливу на неї, їх взаємодію між собою і відповідність поставленим цілям. Разом з тим, за допомогою системи моделей факторів впливу демонструється, що правотворчість – це складний процес традиційного й актуального конструювання необхідного суспільству права, знання вихідних передумов якого – запорука його результативності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лукьянова Е.Г. Некоторые проблемы правотворчества в современной России. Правоведение. 2007. № 6. С. 159-165.

2. Теорія держави і *права.* Академічний курс [текст] : підручник. За заг. ред. О.В. *Зайчук, Н.М. Оніщенко*. К.: Юрінком Інтер, 2008. 688 с.

3. Кельман М.С., Мурашин О.Г., Хома Н.М. Загальна теорія держави та права: підручник. Львів: «Новий Світ-2000», 2009. 584 с.

4. Лихолат І.П. Раціональне та позараціональне в праві (на матеріалах законотворчості: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.01. К., 2001. 194 с.

5. Чепульченко Т.О. Фактори впливу правотворення на ефективність регулювання суспільних відносин. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Випуск 1/2 (29/30) 2016. С. 173-177

6. Нашиц А. Правотворчество : теория и законодательная техника. [под ред. Д.А. Керимова, А.В. Мицкевича, послесловие Д.А. Керимова]. М.: Прогресс, 1974. 256 с.

7. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права: [учебник]. М.: ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2006. 622 с.

8. Плавич С.В. Теоретико-методологічні засади правотворчості: дис. … канд.. юр. наук: 12.00.01. К., 2009. 215 с.

9. Пучков О.А. Формы (источники) права. Правотворчество. Теория государства и права / [под. ред. В.М. Корельского, В.Д. Перевалова]. М., 1997. 313 с.

10. Мельничук С.М. Правотворча діяльність – провідна правова форма здійснення функцій держави: теоретико-прикладний аспект. *Інформація і право*. 2016. № 1 (16). С. 5-11.

ФОРМУЛА ТА КРИТЕРІЇ ОСУДНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Найдьон Діана Максимівна,
2-й рік навчання
Факультет підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
Керівник:
Березняк Василь Сергійович
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
підполковник поліції

Проблема здорового глузду та його критерії довгий час були предметом дискусій для юристів, психологів та психіатрів і знайшли своє відображення у працях В.О. Володимирова, П.С. Дагіля, В.М. Куци, В.В. Леня, Р.І. Міхєєва, С.А. Орлова, Н.А. Арловська, С.І. Тіхенко, А.Н. Трічена, С.А. Трахтірова, В.М. Трубнікова, В.Х. Кандінський, Д. Р. Лінца, Г.В. Морозова, В. П. Сербська та ін.

У сучасній теорії кримінального правосуддя більшість загальновизнаних вчених вважають, що здоровий глузд визначається змішаною формулою і включає лише психологічні та медичні критерії. Поняття загальних знань, пов'язане із законом, вказує на існування нерозривного цілого з двох здібностей: свідомості та контролю над його діями.

На мій погляд, формула загальних знань повинна базуватися на трьох критеріях: двох конкретних та двох формальних.

Повинні бути встановлені суворі критерії для оцінки справжньої цінності психічного стану та визначення інтелектуальних здібностей та волі людини на момент вчинення злочину. Ці критерії розглядають питання про придатність людини і представлені у психічних та медичних стандартах

Суть психічних норм полягає в тому, що психічний стан людини повинен усвідомлювати діяльність людини і вказувати на її здатність керувати ними.

Згідно з цими критеріями, обидва мають здатність усвідомлювати та мати повний контроль над своєю діяльністю, а також менше сили, коли зазнають такого зменшення психічних розладів та психічних розладів. Психічний вимір практичності описується трьома якостями: інтелектуальною, довільною та емоційною. Юридична формула загальних знань, звичайно, включає дві: інтелектуальну та добровільну.

Інтелектуальна природа ментальності прогресу відображає справжню природу людини та соціальний характер праці та здатність пізнавати наслідки вчинення злочину. Він відноситься до соціального досвіду суб'єкта, тобто певна кількість свідомості збирається і обробляється подіями зовнішнього світу.

Нарешті, слід пам'ятати, що загальні знання можна описати лише за формальними, юридичними та всебічними критеріями: психічними та медичними. Вибір критеріїв дозволяє: по-перше, відрізнити владу суду від експертів - суд враховує вираження злочину, зафіксованого в протоколі розслідування, та визначає, як вчинено злочин. злочин; По-друге, допоможіть нам зрозуміти не лише кримінальне законодавство, а й практику судових психічних захворювань. Надалі важливо усвідомлювати потенціал різних рівнів та класифікувати та диференціювати контроль над своєю роботою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Лень В. В. Осудність у кримінальному праві і законодавстві: монографія / В. В. Лень. Д.: Дніпроп. держ. ун-т внутр.. справ; Ліра ЛТД, 2008. 180 с.

2. Васильєв А. А. До питання про визначення поняття осудності у кримінальному праві. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: зб. наук. пр. Х.: Вид-во Харківськ. нац. ун-ту внутр. справ, 2006. С. 14–18.

СУБ'ЄКТНА АСИСТЕМНІСТЬ КВАЗІФУНКЦІОНЕРІВ ПУБЛІЧНОГО СЕКТОРУ (У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ)

Негара Олена Віталіївна
студентка 1-го курсу магістратури
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна

Вступ. Квазіфункціонери публічного сектору складають важливу групу суб'єктів, на яких поширюються антикорупційні обмеження. Так, Закон України «Про запобігання корупції» (далі – Закон) у п. 2 ч. 1 ст. 3 визначає три групи осіб, що прирівняні до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Метою роботи є визначення особливостей побудови підгрупи квазіфункціонерів публічного сектору як суб'єктів антикорупційних обмежень.

Методологічну основу роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації мети зазанченої роботи варто детальніше розглянути три групи суб'єктів, що прирівняні до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Першу підгрупу квазіфункціонерів публічного сектору складають:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права (які не є функціонерами публічного сектору). В контексті пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, антикорупційну суб'єктність матимуть виключно ті посадові особи, що виконують функції, пов'язані з прийняттям юридично значимих рішень від імені юридичної особи. Також, варто звернути увагу на те, що не обов'язково таким суб'єктом має бути керівник юридичної особи, але й представник юридичної особи, що може діяти на підставі різноманітних документів (приміром, статуту, трудового договору, іншого цивільного правочину тощо). Аби вказати на актикорупційну суб'єктність такого представника варто

встановити у його повноваженнях (правах) можливість вчиняти юридично значимі дії від імені юридичної особи. Для остаточної констатації належності посадової особи до квазіфункціонерів публічного сектору є зайняття цієї посади в юридичній особі публічного права. Роз'яснення НАЗК містить перелік ознак, якими має володіти юридична особа публічного права. При цьому, у Роз'ясненні НАЗК зазначається, що юридичній особі публічного права не обов'язково мають бути притаманні всі зазначені ознаки [1]. Тоді виникає думка, ніби можливе існування юридичної особи публічного права, яка утворена НЕ на підставі розпорядчого акта встановлених суб'єктів, а у випадках, встановлених законом, — на підставі установчого документа. Проте, виходячи із існуючих реалій, наразі в Україні не існує юридичної особи публічного права, що не була б утворена на підставі розпорядчого акта визначених вище суб'єктів. Таким чином, задля того, аби відносити певного суб'єкта до пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону, варто встановити: а) чи можне фізична особа здійснювати юридично значущі дії від імені такої юридичної особи; б) чи є ця юридична особа юридичною особою публічного права (згідно критеріїв, розроблених НАЗК).

б) члени Ради Національного банку України (крім Голови Національного банку України, що входить до пп. «а» п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону). До складу Ради Національного банку входять члени Ради Національного банку, призначені Верховною Радою України та Президентом України. Верховна Рада України. Також серед членів Ради Національного банку варто виокремити посаду Голови Ради Національного банку та заступника Голови Ради Національного банку, що обираються Радою Національного банку зі свого складу строком на три роки. Основною функцією зазначених суб'єктів є проведення засідань Ради Національного банку, а також скликання позачергових засідань у випадках, передбачених Законом України «Про Національний банк України» [2]. Хоч зазначені суб'єкти і займають становище, відмінне від становище членів Ради Національного банку, на них поширюються ідентичні антикорупційні обмеження. Антикорупційну суб'єктність члени Ради Національного банку

набувають із моменту їх призначення Президентом України або Верховною Радою України.

в) особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі. Наглядові ради за своєю природою є органами управління державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі. Члени наглядових рад призначаються на посади за результатами конкурсу. Порядок формування персонального складу наглядової ради державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі регулюється Постановою КМУ від 10 березня 2017 р. № 142 [3]. Порядок формування персонального складу наглядової ради державного банку регулюється Постановою КМУ від 13 лютого 2019 р. № 159 [4]. Виходячи із специфіки діяльності конкретного суб'єкта висувається певний перелік вимог до нього. Також варто зазначити, що строк повноважень членів наглядових рад державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку, господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі становить три роки (згідно ч. 20 ст. 7 Закону України «Про банки та банківську діяльність; згідно п. 7 Порядку утворення, організації діяльності та ліквідації наглядової ради державного унітарного підприємства, затвердженого Постановою КМУ від 10 березня 2017 р. № 142 [3]).

Другу групу квазіфункціонерів публічного сектору складають особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні

посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом). Проте, до надавачів публічних послуг висуваються неоднорідні вимоги (до деяких із них не висувається вимога щодо наявності громадянства України, ступеня освіти, наявності документа, що підтверджував би право на заняття певним видом діяльності тощо).

Третю групу квазіфункціонерів публічного сектору складають представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, Громадської ради доброчесності, і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини 1 цієї статті. Громадська рада доброчесності утворюється в порядку, визначеному Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Члени Громадської ради доброчесності призначаються зборами представників громадських об'єднань строком на два роки і можуть бути призначені повторно [5]. Щодо конкурсних та дисциплінарних комісій, то діючим законодавством не врегульовано, на який строк такі особи призначаються на посади членів відповідної дисциплінарної або конкурсної комісії. Також варто зазначити, що члени дисциплінарної комісії здійснюють свої повноваження на громадських засадах.

На нашу думку, наведений перелік квазіфункціонерів публічного сектору не є однорідним. Так, приміром, суб'єкти, зазначені у п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону мають різну правову природу. Можна виокремити таких надавачів публічних послуг, визначених у пп. «б», що є приватними особами, які залучені на добровільній основі до роботи конкретного колегіального органу. Приміром, членів трудового арбітражу (крім арбітра). Окрім того, законодавством встановлено різного характеру антикорупційні обмеження щодо різних підгруп квазіфункціонерів.

Так, найбільшої кількості обмежень серед квазіфункціонерів публічного сектору поширюється на осіб, зазначених у пп. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону. На них поширюються вимоги Розділу IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з

корупцією правопорушенням» (обмеження, передбачені ст.ст. 22, 23, 24, 25 Закону); Розділу V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» (обмеження, передбачені ст.ст. 28, 36 Закону); Розділу VI «Правила етичної поведінки» (обмеження, передбачені ст.ст. 37, 38, 40, 41, 42, 43, 44 Закону); Розділу VII «Фінансовий контроль» (зазначені особи є суб'єктами декларування); Розділу IX «Інші механізми запобігання і протидії корупції» (вимоги щодо прозорості та доступу до інформації (ст. 60)).

На осіб, зазначених в пп. «б» п. 2 ст. 3 Закону, поширюються лише окремі положення Закону, що стосуються заборони використання службових повноважень чи свого становища (ст. 22); обмежень щодо одержання подарунків (статті 23–24); запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (статті 28–34); прозорості та доступу до інформації (ст. 60).

На осіб, зазначених в пп. «в» п. 2 ст. 3 Закону, поширюються вимоги Розділу IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» (обмеження, передбачені ст.ст. 22, 23, 24, 25 Закону); Розділу V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» (обмеження, передбачене ст. 28 Закону); Розділу VII «Фінансовий контроль» (зазначені особи є суб'єктами декларування); Розділу IX «Інші механізми запобігання і протидії корупції» (вимоги щодо прозорості та доступу до інформації (ст. 60)).

На нашу думку, підхід, що його використав законодавець при встановленні обмежень для різних груп квазіфункціонерів публічного сектору, є несправедливим. Так, приміром, не зрозуміло, чому вимоги Розділу VI «Правила етичної поведінки» не поширюються вимоги щодо правил етичної поведінки виключно на функціонерів публічного сектору та квазіфункціонерів, визначених у пп. «а». Виникає думка, що вимоги щодо етичної поведінки не поширюються на надавачів публічних послуг. Зазначене є несправедливим, оскільки державне регулювання діяльності більшості суб'єктів вимагає дотримання правил етичної поведінки, що затверджуються уповноваженими суб'єктами (приміром, нотаріуси повинні додержуватися правил професійної етики нотаріусів України, затверджених Наказом Міністерства юстиції України

від 04.10.2013 № 2104/5 [6], аудитори під час складення іспитів мають підтвердити теоретичні знання стандартів професійної етики тощо). Можливо, етичні вимоги антикорупційного закону через те і не поширюються на зазначених осіб, адже для всіх або більшості надавачів публічних послуг є власні професійні стандарти етики. Проте, професійні стандарти етики існують і для інших груп функціонерів публічного сектору поряд із етичними вимогами, закріпленими Розділом VI Закону (приміром, для державних службовців та службовців органів місцевого самоврядування було затверджено «Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» Наказом НАДС від 05 серпня 2016 року № 158 [7]). Окрім того, виникають питання щодо того, що на суб'єктів, визначених у пп. «б» п. 2 ч. 1 Закону, не поширюються вимоги Розділу VII «Фінансовий контроль». На підтримку такого рішення законодавця можна висунути тезу про те, що надавачі публічних послуг здійснюють свою діяльність не на постійній основі. Ніби, вони є квазіфункціонерами публічного сектору виключно на період дії договору, яким визначено умови надання послуг замовнику. Проте, такий підхід має бути критично осмислений. Так, у пп. «в» п. 2 ч. 1 Закону зазначено представників громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інших осіб, які входять до складу конкурсних та дисциплінарних комісій, і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини 1 цієї статті [8]. Варто вказати, що законодавством не врегульовано, на який строк мають утворюватися зазначені комісії (вони можуть бути утворені для проведення одного конкурсу на заняття посад державної служби або для розгляду однієї дисциплінарної справи, так і на певний строк). Тому, на членів конкурсних та дисциплінарних комісій, які утворені для проведення однієї конкурсної процедури або розгляду однієї дисциплінарної справи, не мали б поширюватися вимоги Розділу VII «Фінансовий контроль» (так само, як і на надавачів публічних послуг).

Висновки. Виходячи із зазначеного, варто констатувати наявність неоднакового підходу законодавця щодо встановлення об'єму антикорупційних

обмежень відносно різних груп квазіфункціонерів публічного сектору. Проте, визначення доцільності застосування таких обмежень потребує додаткового вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю : Рішення НАЗК від 13 лютого 2021 р. № 1. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/79.pdf (дата звернення: 10.02.2021 р.)

2. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text (дата звернення: 10.02.2021 р.)

3. Деякі питання управління державними унітарними підприємствами та господарськими товариствами, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі : Постанова КМУ від 10.03.2017 № 142. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.02.2021 р.)

4. Про затвердження Порядку проведення конкурсного відбору компанії з добору персоналу для визначення претендентів на посади незалежних членів наглядової ради державного банку : Постанова КМУ від 13.02.2019 № 159. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-2019-%D0%BF#Text (дата звернення: 10.02.2021 р.)

5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text (дата звернення: 10.02.2021 р.)

6. Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України : Наказ Міністерства юстиції України від 04.10.2013 № 2104/5 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1730-13#Text (дата звернення: 10.02.2021 р.)

7. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування : Наказ НАДС

від 05.08.2016 № 158. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text (дата звернення: 10.02.2021 р.)

8. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text (дата звернення: 10.02.2021 р.)

ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО МЕТА

Немеш Аліна Василівна
курсант 2 курсу факультету
підготовки фахівців
органів досудового розслідування
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна
Науковий керівник:
Крижановський Олексій Миколайович
Старший викладач кафедри
кримінального права та криміналогії,
кандидат юридичних наук, підполковник поліції
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м.Дніпро, Україна

Вступ. Поняття покарання поєднується в науці і побуті з поняттям кримінального правопорушення, а кажучи ширше, з поняттям проступку. Без покарання немає кримінального правопорушення, а без кримінального правопорушення немає покарання. Звідси звичне словосполучення: «кримінальне правопорушення - покарання». Природно постає запитання: що є первинним, головним? На перший погляд, первинним є кримінальне правопорушення, до якого кріпиться «все інше».

Ціль. У зв'язку з вчиненням кримінального правопорушення постає питання про покарання - про його вид і розмір та мети. Тому постає завдання трактувати, що таке покарання, які існують його види та чим слугує покарання, а саме його мета.

Результати. Було розкрито поняття покарання та його види, а саме головне було вирішено, яка мета у нього.

Висновки. Кримінальне покарання за своєю сутністю як основного компонента являє собою кару, яка в свою чергу, передбачає заподіяння злочинцеві певних страждань і поневірянь.

Основний матеріал. Покарання є формою реалізації кримінальної відповідальності. Покарання - це міра примусового впливу на засудженого з метою позбавлення або обмеження його свободи та інших прав громадянина. Сукупність видів покарання являють собою систему покарань, яка будується за принципом переходу від менш суворого покарання до більш суворого. Найбільш м'якими покараннями визнаються ті, які не тягнуть обмеження або позбавлення волі.

Згідно статті 50 Кримінального Кодексу України, то покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.[1]

Протягом тривалого часу проблема цілей кримінального покарання є однією з найбільш дискусійних в науці кримінального права. Як справедливо відзначається в літературі, «скільки буде існувати інститут кримінального покарання, стільки і буде правомірна постановка питання про цілі його застосування. При цьому повтори, безумовно, неминучі, але на різних етапах розвитку суспільства навіть одне і теж питання (а тим більше відповідь на нього) звучить і сприймається не однаково, тобто зміст і того, і іншого може нести зовсім інше смислове навантаження.

В ході розвитку суспільства самі цілі можуть і повинні уточнюватися, доповнюватися і змінюватися, що закономірно ». Разом з тим не можна не погодитися з думкою і про те, що «відсутність одностайності з досить старим, здавалися давно вирішеними принципових питань (про цілі покарання) - одна з серйозних перешкод подальшого успішного розвитку нашої кримінально-правової науки »[2]. Таке діалектичне протиріччя методологічного характеру зайвий раз підтверджує актуальність даної проблематики.

Найбільш часто в наукових працях вказуються такі цілі кримінального покарання: виправлення (моральне і юридичне) злочинця; кара; ресоціалізація засудженого; попередження кримінальних правопорушень (загальне і спеціальне). Останнім часом активно обговорюється мета відновлення

соціальної справедливості, яка, як відомо, знайшла відображення і в чинному українському кримінальному законі. Крім того, неоднозначно трактується і зміст зазначених цілей покарання (на це раніше зверталася увага на прикладі змісту поняття кари як сутності кримінального покарання).

Мета виправлення засудженого як одна з цілей кримінального покарання, здавалося б, не повинна викликати сумнівів. Тим паче деякі автори вважають, що такої мети не повинно міститися в кримінальному законодавстві. Можна говорити, зокрема, про те, що відсутні науково розроблені критерії, за якими слід судити про досягненні цієї мети. Крім того, наука достеменно ще не відповіла на питання про те, чи можливо взагалі виправлення злочинця в принципі. Проте, на мій погляд, дана мета відповідає потребам суспільства і держави.

У науковому плані значно більшої гостроти дискусії викликає наступна мета кримінального покарання - мета кари. Зіткнулися дві протилежні позиції: одні вчені вважають, що покарання має мати і об'єктивно має на меті кари злочинця, інші вважають, що кара, будучи сутністю покарання, не може виступати в ролі мети покарання.

На мій погляд, кримінальне покарання за своєю сутністю як основного компонента являє собою кару, яка в свою чергу, передбачає заподіяння злочинцеві певних страждань і поневірянь. Без страждань і поневірянь покарання перестає виконувати всі свої функції. Таким чином, заподіяння засудженому страждань і поневірянь є початкове об'єктивне властивість покарання, без якого воно перестає бути покаранням. Засуджуючи злочинця, держава, образно кажучи, усвідомлено, спеціально прагне створити йому такі умови, щоб він відчув досить сильний дискомфорт, включаючи як фізичні, так і моральні страждання, а також стягує з нього матеріальний збиток. Таке прагнення держави по відношенню до злочинця не може не мати пом’якшувального характеру - на ті страждання і позбавлення, які заподіює злочинець конкретним людям, державі і суспільству в цілому, держава від імені людей і суспільства також відповідає заподіянням страждань і поневірянь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний Кодекс України ,Відомості Верховної Ради України , 2001, № 25-26, ст.131 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

2. Пономарьов С.М. Вступне слово до теоретичного семінару // Цілі кримінального покарання. - Рязань, 1990. - С. 4.

3. Погосян Т.Ю. Покарання: поняття, мети, система, види покарання // Кримінальне право. Загальна частина / відп. ред. І Я. Козаченко. - М .: Норма; ИНФРА-М, 2013. - С. 376

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ВАГІТНИХ ЖІНОК І ЖІНОК, ЯКІ МАЮТЬ ДІТЕЙ ВІКОМ ДЛЯ ТРЬОХ РОКІВ

Поган Інна
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Березняк Василь
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Одним з традиційних принципів кримінального права протягом довгого періоду його існування вважався принцип невідворотності покарання за кожне учинене кримінальне правопорушення. Проте, бурхливий розвиток законодавства, нові досягнення кримінально-правової доктрини поставили на порядок денний необхідність переосмислення цього принципу в контексті його трансформації у принцип невідворотності кримінально-правового реагування на кожне учинене кримінальне правопорушення. Свідченням цього істотне поширення у сучасному законодавстві такого напряму здійснення кримінально-правової політики як депеналізація протиправних діянь, результатом якого стало закріплення в положенні Кримінального кодексу України (далі КК України) інститутів звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання та його відбування.

Під поняттям "звільнення від покарання" розуміють відмову державою від притягнення особи до відповідного виду відповідальності, яку обвинувальним вироком суду було визнано винною у вчиненні протиправного діяння і засуджено за це. Слід зауважити, що визначення «звільнення» через

«відмову» некоректним. Як відомо, відмовитися можна від чогось поки що відсутнього, потенційного, а звільнитися від чогось реального. Удавання звільнення відмовою від застосування по карання обумовлене невдалим визначенням цього кримінально-правового явища в законі. Законодавець мав на увазі відмову від покарання, а назвав це явище звільненням від покарання. Зазначену недолугість бажано усунути, назвавши речі своїми іменами [1].

На наше переконання, більш точним визначенням явища, зображеного в чинному законодавстві поняттям «звільнення від покарання», було б наступне: це відмова суду від визначення виду і міри покарання в обвинувальному вироку, яким особа засуджується за вчинення протиправних діянь.

Така відмова має важливе значення в протидії кримінальним правопорушенням, оскільки достатньо часто досягнення цілей кримінально-правового реагування на вчинення не тяжкого кримінального правопорушення можливе без обмеження чи позбавлення особи, засудженої за вчинення протиправних діянь, певних прав чи можливостей. Навіть більше, призначення покарання в деяких випад ках неефективним засобом реагування на кримінальне правопорушення, таким, що шкодить процесам ресоціалізації засудженої особи, яка вчинила нетяжке кримінальне правопорушення [2].

Як і будь-який інший окремо взятий вид звільнення від відбування покарання, досліджуваний вид становить собою інтегративну єдність п’яти послідовних елементів, визначених нормами кримінального права. Такими елементами передумова звільнення від покарання; підстава звільнення від покарання; порядок звільнення від покарання (сукупність актів, що їх має вчинити уповноважений орган держави для цієї процедури); дотримання відповідних умов (вимоги стосовно подальшої 16 поведінки звільненої особи); кримінально-правові наслідки звільнення від покарання (позитивні або негативні зміни в правовому статусі особи, що залежать від виконання умов звільнення). Послідовне вивчення цих елементів універсальним методологічним підходом до аналізу будь-якого виду звільнення від покарання [3].

За чинним законодавством жінка може бути звільнена від відбування чотирьох видів покарання. Зокрема, відповідно до ст. 83 КК України вона може вважатися звільненою від відбування покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на окремо визначений термін; відсилаючись до положень ч. 3 ст. 37 КВК від громадських робіт, а ч. 6 ст. 42 того ж Кодексу від виправних робіт. До того ж звертає на себе увагу той факт, що лише в ст. 83 КК України встановлені вимоги до поведінки жінки, звільненої від відбування покарання. Тоді як у ст. 37 та 42 КВК такі вимоги не встановлені. З урахуванням цього можна зробити висновок, що цей вид звільнення від відбування покарання за критерієм умовності має два різновиди. У тих випадках, коли передумовою звільнення відбування покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк він умовним, а у випадках, коли такою передумовою громадські або виправні роботи безумовним.

Такі вимоги встановлені ч. 5 і 6 ст. 83 КК України. Крім того, згідно з ч. 6 цієї ж статті жінка, яка в судовому порядку вважається звільненою від відбування покарання, не повинна вчинити нового протиправного діяння. Отже, загалом закон установлює сім видів поведінки від яких жінка, звільнена від відбування покарання, має утриматися [4].

Умовою звільнення жінки від відбування покарання на підставі ст. 83 треба вважати виконання нею всієї сукупності (усіх семи), установлених ч.ч. 5 і 6 ст. 83 КК негативних вимог протягом визначеного відповідно до ч. 1 цієї ж статті часу.

Таким чином, норми стосовно звільнень від відбування покарання вагітними жінками та жінками, які мають дітей віком до трьох років, за своєю природою нормами матеріального кримінального права і входять до змісту інституту звільнення від покарання. Відповідно до цього, всі приписи про можливість звільнення від відбування покарання таких жінок, попри те, встановлені вони кримінальним чи кримінально-виконавчим законодавством України, мають вивчатися системно і в майбутньому повинні бути уніфіковані в рамках єдиної статті КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисова ТА. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України: навч. посіб. Запоріжжя: ГУ ЗІДМУ. 2004. 152 с.

2. Наумов О.О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2015. 239 с.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ: Дакор, 2018. 1360 с.

4. Меркулова В.О. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають малолітніх дітей: окремі аспекти вдосконалення чинного кримінального законодавства. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 2. С. 24—30.

ПРАВО ЧЕЛОВЕКА НА ЖИЗНЬ: ПРИЧИНЫ ОБЪЕМНОСТИ ПОНЯТИЯ

Рагимов Кенан Ахмедаг оглы,
аспирант Института государства и права
им. В.М. Корецкого НАН Украины
г. Киев, Украина
Научный руководитель:
Антонов Владимир Александрович
доктор юрид. наук, доцент,
старший научный сотрудник отдела
конституционного права и местного самоуправления
Института государства и права
им. В. М. Корецкого НАН Украины
г. Киев, Украина

Введение. В современной доктрине представлены разные видения относительно понимания права человека на жизнь и места этого права в системе прав человека.

В частности, Т.Н. Харатян указывает на существование трех подходов, суть которых сводится к тому, что указанное право:

1) полностью отделено от других прав, сводится к праву на физическое существование организма и обеспечивается путем соблюдения запрета произвольного лишения жизни;

2) трактуется широко, с учетом того, что жизнь человека не ограничивается простым существованием организма, но предусматривает также не присущие другим живым организмам функции, реализуемые в социальной и духовной сферах. В силу этого, право на жизнь обеспечивается благодаря иным самостоятельным полноценным правам, тесно связанным с правом на жизнь и являющимися смежными с ним, от обеспечения которых зависит и обеспечение права на жизнь;

3) право человека на жизнь объединяет в себе смежные в понимании второго подхода права [1, с. 68].

Цель работы. Целью работы является уяснение причин объёмности понятия «право человека на жизнь».

Материалы и методы. Для достижения поставленной цели в процессе изучения актов законодательства и судебной практики автором были применены формально-логический и аналитический методы исследования

Результаты и обсуждение. Безусловно, право человека на жизнь находится в тесной взаимосвязи с другими основными правами человека. Вместе с тем, наличие такой взаимосвязи присуще не только праву на жизнь, но и другим правам.

Например, не требует чрезвычайных усилий выявление общей взаимозависимости таких прав, как право на свободу мировоззрения и вероисповедания (ч. 1 ст. 35 Конституции Украины [2], ст. 48 Конституции Азербайджанской Республики [3]), с одной стороны, и право на свободу мысли и слова, на свободное выражение своих взглядов и убеждений (ч. 1 ст. 34 Конституции Украины, ч.ч. I, II ст. 47 Конституции Азербайджанской Республики), — с другой.

Одним из определяющих признаков права человека на жизнь является субъектно-образующая сущность этого права по отношению ко всем иным правам человека, поскольку сама по себе возможность человека быть субъектом права в качестве основоположного условия предполагает наличие жизни у такого субъекта.

С учетом того, что объем понятия являет собой совокупность всех охватываемых этим понятием представлений, т.е. тех, для которых оно является ближайшим родовым понятием, по своей правовой природе право человека на жизнь является чрезвычайно объемным понятием.

На наш взгляд, это обусловлено комплексом объективных причин. Вряд ли возможно составить их исчерпывающий перечень, более того, трудно представить такой перечень закрытым.

По крайней мере, среди таких причин можно выделить, в частности, такие, как:

- закрепление права человека на жизнь в международно-правовых актах в наиболее общих, стандартообразующих чертах;

- наличие в разных странах национальных особенностей определения содержания и составных этого права на уровне внутреннего законодательства (например: согласно ст. 40.3° Конституции Ирландии 1937 г. [4] государство признает право на жизнь нерожденного и, имея в виду равное право на жизнь матери, гарантирует в своих законах уважение и, насколько это возможно, защищает и поддерживает своими законами это право; в соответствии со ст. II Конституции Венгрии каждый человек имеет право на жизнь и человеческое достоинство, жизнь плода защищается с момента зачатия. Таким образом, право человека на жизнь и человеческое достоинство являются неделимыми, жизнь плода является объектом правовой защиты [5]);

- универсальность права человека на жизнь в современных условиях многообразия политических режимов и национальных правовых систем;

- необходимость закрепления этого права на национальном уровне не только в конституции государства, но и в силу того, что основной закон не может всеобъемлюще регулировать те или иные правоотношения, детализация права на жизнь в других отраслях законодательства (например, в уголовном, гражданском, семейном, в законодательстве об охране здоровья);

- потенциальная возможность появление новых толкований права человека на жизнь в процессе развития судебной практики международных судебных учреждений, в т.ч. Европейского суда по правам человека, национальных органов конституционной юрисдикции или органов, уполномоченных осуществлять конституционный надзор (например, Государственный суд Эстонской Республики, ч. 3 ст. 149 Конституции Эстонской Республики 1992 г. [6]) и общих судов;

- возникновение новых проблем правового регулирования права человека на жизнь и смежных прав вследствие развития биотехнологий, как

составляющей научно-технического прогресса (например, в сфере репродуктивного клонирования), и необходимость реагирования государства путем установления в определенных случаях системы действенных сдерживающих запретов и ограничений (например: запрет на превращение человеческого тела и его частей, как таковых, в источник прибыли; запрет на евгеническую практику, если ее целью является произведение отбора людей (например, ч. 3 ст. III Конституции Венгрии [5]) путем селекции человека, обеспечение так называемой «расовой гигиены» или прекращение воспроизводства лиц, считающихся в определенном обществе расово, физически или умственно неполноценными (стерилизация, обязательный этнический брак, принудительная беременность));

- дальнейшее развитие теории права (например, в контексте доктрины соматических прав человека — прав распоряжаться своим телом — и, соответственно, в этом аспекте новое понимание проблем эвтаназии, трансплантации органов и тканей человека, искусственного оплодотворения, абортов, пренатальной диагностики, суррогатного материнства, смены пола и т.п.);

- современные вызовы правам человека в целом — в частности, деятельность террористических организаций, появление новых форм международных и внутригосударственных конфликтов, представляющих непосредственную угрозу полноценного обеспечения государством человеку права на жизнь и реализации последним такого права («гибридные» войны, локальные вооруженные конфликты как следствие обострившихся межгосударственных и внутригосударственных противоречий, деятельность частных военных образований, дефицит монополии государства на применение силы и т.п.).

Выводы. Объёмность понятия «право человека на жизнь» обусловлена субъектно-образующей сущностью этого права по отношению ко всем иным правам человека.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Харатян Т. Н. Право людини на життя та суміжні з ним права в системі прав людини. *Часопис Київського університету права.* 2016. № 4. С. 66-69. С. 68.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.02.2019).

3. Конституция Азербайджанской Республики от 12 ноября 1995 г. URL: http://ru.president.az/azerbaijan/constitution (дата обращения: 10.02.2019).

4. Constitution of Ireland, Enacted by the People 1st July, 1937, In operation as from 29th December, 1937. База данных «WIPO Lex». URL: https://wipolex.wipo.int/ru/text/428972 (дата обращения: 10.02.2019).

5. Основной Закон Венгрии от 25 апреля 2011 г. URL: https://wipolex.wipo.int/ru/text/325825 (дата обращения: 10.02.2019).

6. Конституция (Основной Закон) Эстонской Республики, принята 28 июня 1992 г., вступила в силу 3 июля 1992 г. URL: https://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2015/02/3_Pohiseadus_VENE.pdf (дата обращения: 10.02.2019).

СУПЕРЕЧНІСТЬ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Савенко Вікторія Петрівна,
Старший викладач кафедри
Грабовська Анастасія Олександрівна,
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Розбираючи цей дуже величезний матеріал дослідження про суб'єктивну сторону, можу акцентувати увагу на тому, що проблематика цієї теми, до сих пір є актуальною. Оскільки, зміст та ознаки суб'єктивної сторони, це займає головне місце в складі правопорушення та зумовлює всі інші елементи.

Метою мого дослідження є з'ясування процесу суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, які відбуваються у обізнаності особи до відношення кримінального правопорушення та чи свідчить це про направленість її волі, а також ставлення особи до скоєного правопорушення та його наслідків, тому що ці ознаки займають особливе місце в складі злочину, як підстава кримінальної відповідальності.

Матеріали та методи дослідження. При провденні дослідження нами використано дані літературних джерел та дані проведених наукових досліджень щодо основних підходів та принципів дефінування поняття «суб'єктивна сторона кримінального правопорушення».

Результати його обговорення. Для кримінально-правової думки суспільно небезпечної поведінки особи необхідно зробити декілька ознак, що будуть умовно визначати деліктоздатність особи, на мою вони повинні визначити осудність особи та вивести її духовну позицію дії які вона вчинила. Так ми можемо сказати що суб'єктивну сторону кримінального

правопорушення вказується в усякому складі правопорушення, і це можливо обумовити двома обставинами.

Перша обставина є в тому що здійснення кримінальної відповідальності без конкретної вини робить непотрібним існування кримінального права.

А друге обставина, це те що суб’єктивна сторона є основною частиною доказової роботи на слідстві та в судовому розгляді.

О. О. Піонтковський вважав, що суб’єктивне ставлення будь-якої особи у вивченні злочину існує незалежно від свідомості слідчого і судді, а процес розслідування справи є процесом пізнання об’єктивної істини – достовірного встановлення факту вини або невинуватості особи в учиненні розслідуваного діяння[1, с. 302]. Отже, можна сказати що відсутність суб’єктивної сторони кримінального правопорушення виключає й склад злочину.

У теорії кримінального права значення суб'єктивної сторони як змістовного елемента складу правопорушення не заперечується. Однак у визначенні змісту самої суб'єктивної сторони позицій не сходяться. Наприклад, Н.С.Дагель і Д.П.Котов суб'єктивну сторону складу злочину зводять до вини, позбавляючи самостійного значення інших ознак вказаного елемента складу злочину. «Слід розрізняти вину як психічне ставлення суб'єкта, реальний умисел або реальну необережність особи, виражені в скоєному злочині, і ознаки складу злочину, що характеризують цю суб'єктивну сторону. - Пишуть вони. - Реальний умисел і реальна необережність особи виникають на основі певного мотиву, полягають в діянні, направленому на певну мету. Іншими словами, мотив, мета, емоції - необхідні компоненти психічного відносини, що становить провину. Ці психологічні елементи мають різне юридичне значення. Мета, яка полягає в досягненні злочинного наслідки, є ознакою прямого наміру; мета, спрямована на результат, що знаходиться за рамками складу, може характеризувати спрямованість умислу; мотив і емоції характеризують зміст умислу і т.д. Далеко не всі, що входить в змісті провини, впливає на її форму і входить в визначення форми вини. Тому заперечення проти віднесення мотиву і

мети до змісту провини засновані на змішуванні понять змісту і форми провини »[2, с.41]

Отаке розмежування на основні та факультативні ознаки тобто мотив, мета, та емоційний стан особи в Загальній частині кримінального права вдає, що більш значущою є необхідність саме суцільного встановлення психічного ставлення особи до вчинення суспільно небезпечного діяння та його наслідків, а більш детальне встановлення конкретної причини виникнення такого психічного стану (мотив), результату, який планує отримати така особа, учиняючи відповідні дії (ціль), стають обов'язковими тільки при визначенні їх у кримінально-правових нормах Особливої частини кримінального права.

На це є своє відображення в законодавстві кримінального права. Так, у чинному КК України існує окремий розділ V «Вина та її форми», в якому систематизовані три статті: ст. 23 «Вина», ст. 24 «Умисел і його види» і ст. 25 «Необережність та її види». Законодавець визначає, що виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (ст. 23). У свою чергу, умисел поділяється на прямий і непрямий (ст. 24 КК). А необережність поділяється на злочинну самовпевненість та злочину недбалість (ст. 25 КК). Тобто таким чином законодавець встановлює, що є необхідність встановлювати у кожному скоєному кримінальному правопорушенні, встановлювати психічне ставлення до її дій чи наслідків цього кримінального правопорушення.[3]

Поки я набувала певних знань для цієї тези, звернула увагу на те що з урахуванням положення в кримінальному праві про суб'єктивну сторону, існує тісний предметно-системний зв'язок між кримінальним правом. Приміром, ст. 45 КК України передбачає умови звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Тобто, якщо це все проаналізувати, то є деякі неузгодженості щодо положень кримінального права щодо оцінки психологічного стану особу до своїх суспільно небезпечних діянь.[4]

Висновки. Таким чином, вважаю за необхідне зауважити, що законодавство про кримінальну відповідальність України узаконює закономірність в усякому точному інциденті доводити вину особи у встановленому законом порядку. Особа не може залишатися винною в тих суспільно небезпечних наслідках, які не супроводжувались її свідомістю та

інтелектуальною роботою. Саме поєднання зовнішніх дій конкретної фізичної особи з установленням її внутрішнього ставлення до свого вчинку і надає неминучі передумови для високої кваліфікації суспільно небезпечних діянь.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ:

1. Пионтковский, А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву [Текст] / А. А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – С. 302–303.

2. Дагель Л.С., Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установления. Воронеж: изд. ВУ, 1987, с. 41-42 .

3. Кримінальний Кодекс України. Загальна частина. Розділ V, статті 23, 24, 25.

4. Кримінальний Кодекс України. Загальна частина. Розділ IX, стаття 45.

ДОБРОВІЛЬНА ВІДМОВА СПІВУЧАСНИКІВ ПРИ НЕЗАКІНЧЕНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Савенко Вікторія Петрівна
Старший викладач кафедри
Давиденко Анастасія Данилівна
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Посилення боротьби з груповою й організованою злочинністю обумовлює не лише криміналізацію окремих форм співучасті та підвищення відповідальності за спільне вчинення кримінальних правопорушеннь, а й необхідність заохочення осіб, які відмовились від доведення кримінального правопорушення до кінця, хоча й усвідомлювали реальну можливість його завершення. Саме норми, що регулюють питання добровільної відмови за незакінченого кримінального правопорушення, повинні стимулювати співучасника на відвернення (припинення) вчинюваного ним кримінального правопорушення.

Метою моєї роботи є з'ясування правової природи добровільної відмови співучасників при незакінченому кримінальному правопорушенні, дефініцію особливостей добровільної відмови в співучасті з огляду на вид співучасника, визначення й розбір, тобто аналіз діянь, саме за яких така відмова є можливою, а також деякі пропозиції щодо вдосконалення частини добровільної відмови співучасників в кримінальному законі.

Матеріали та методи дослідження. При провденні дослідження було використано дані літературних джерел та дані проведених наукових досліджень щодо основних підходів та принципів дефінування поняття «добровільна відмова співучасників при незакінченому кримінальному правопорушенні». Використані в роботі методи можна розподілити на такі групи, як: загальнонаукові (діалектичний метод, логічний метод, методи аналізу та

синтезу, системний аналіз) і спеціальнонаукові методи та прийоми пізнання (порівняльно-правовий метод, формально-логічний, метод контент-аналізу).

Результати їх обговорення. Існує різноманітна кількість поглядів вчених на цю дефініцію. Тож пропоную розглянути ті інтерпретації поняття добровільної відмови, які більш за все, на мій погляд, заслуговують на увагу.

У сучасній кримінально-правовій науці та правозастосовчій практиці існує подвійна тенденція боротьби зі злочинністю. Перша тенденція продовжує класичний зв'язок між кримінальним правопорушенням і покаранням, а друга прагне знайти інші способи вирішення кримінальних конфліктів, які не будуть пов'язані з переслідуванням та відповідальністю.

Запропоновано звичайно ж безліч визначень поняття «добровільної відмови співучасників при незакінченому кримінальному правопорушенні».

Зокрема, О. О. Піонтковський визначав добровільну відмову як відмову від доведення розпочатої злочинної діяльності до кінця за усвідомлення наявності фактичної можливості її закінчення [2, с. 521]. Напевно більш за все я погоджусь із В. П. Тихим, який зазначає: «Добровільною відмовою від вчинення кримінального правопорушення визнається остаточне припинення з волі особи готування до кримінального правопорушення чи дій, які безпосередньо спрямовані на його вчинення, за усвідомлення нею можливості довести кримінального правопорушення до кінця» [3, с. 21]. Але якщо прибрати цю теорію кримінального права та подивитися саме у Кримінальний Кодекс України, то ми побачену, що згідно із ч. 1 ст. 17 КК України добровільною відмовою є «остаточне припинення особою за своєю волею готування до кримінального правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення кримінального правопорушення до кінця» [1].

Можна визначити із визначення законодавства характерні ознаки добровільної відмови:

- закінчення готування до кримінального правопорушення особи або спроби замаху на кримінальне правопорушення;

- відмова від вчинення кримінального правопорушення за волею особи;

- особа усвідомлює можливість продовжити кримінальне правопорушення та закінчити його.

Ю.В. Гродецький, зокрема, виділяє тільки дві ознаки добровільної відмови: добровільність та остаточність припинення кримінального правопорушення. Усвідомлення можливості доведення кримінального правопорушення до кінця при цьому він відносить до добровільності [5, с. 6]. Більша кількість досвідчених називають такі ознаки, як добровільність, усвідомлення можливості доведення кримінального правопорушення до кінця та остаточність. Слід також мати на увазі, що добровільна відмова від кримінального правопорушення можлива лише при незакінченому кримінальному правопорушенні, до його закінчення, оскільки лише в цьому випадку особа може усунути (припинити) загрозу заподіяння шкоди об'єкту, що охороняється кримінальним законом .

Посилаючись на дослідження добровільної відмови співучасників, я хотіла би підкреслити, що Стаття 26 Кримінального кодексу України передбачає, що співучасть у кримінальному правопорушенні – це умисна спільна участь кількох кримінальних суб'єктів у вчиненні кримінального правопорушення. Вчинення кримінального правопорушення за спільної участі двох або більше осіб завжди свідчить про підвищений соціальної небезпеки, оскільки це полегшує вчинення або приховування кримінального правопорушення та створює умови для здійснення безлічі злочинних дій.

Стаття 31 Кримінального кодексу України стосується добровільної відмови при співучасті та передбачає окремо добровільну відмову виконавця (співвиконавців), організатора, підбурювача та пособника, а також межу відповідальності за добровільну відмову будь-кого зі співучасників. Особливість добровільної відмови співучасників порівняно з такою відмовою однієї особи під час незакінченого кримінального правопорушення пояснюється тим, що єдине для них умисне кримінальне правопорушення

вчиняється умисною спільною участю декількох суб'єктів цього кримінального правопорушення.

Спільна участь кожного зі співучасників перебуває в зв'язку з кримінальним правопорушенням, скоєним виконавцем (співвиконавцями). Саме це зумовлює таку відзнаку добровільної відмови співучасника, за якої він повинний або самостійно, або за поміччю інших осіб (у тому числі органів державної влади) відвернути вчинення кримінального правопорушення виконавцем, тим самим припинивши своє пов'язування із цим кримінальним правопорушенням.

Висновки. Таким чином, добровільна відмова співучасників має свої особливості порівняно з добровільною відмовою особи, яка скоїла кримінальне правопорушення самостійно. Добровільна відмова одного із співучасників є базисом для звільнення саме цього співучасника від кримінальної відповідальності та не поширюється на других спільників. Вони підлягають відповідальності за вчинене на суцільних засадах за правилами про етапи вчинення кримінального правопорушення.

Також, якщо б я мала змогу – я би хотіла внести зміни до ч. 2 ст. 31 КК України. Я би додала це – «Добровільною відмовою пособника є також ненадання ним засобів чи знарядь вчинення злочину або не усунення перешкод вчиненню злочину», оскільки на мій погляд є такі люди, які під впливом іншої особи не можуть відмовити, та можуть зробити все, щоб не надати допомогу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III.

2. Пионтковский А.А. Учение о преступлении / А.А. Пионтковский. – М. : Госюриздат, 1961. – 666 с.

3. Тихий В.П. Стадії вчинення злочину : [конспект лекцій] / В.П. Тихий. – Х. : НЮАУ, 1996. – 116 с.

4. Сафронов А.Д. Добровольный отказ от совершения преступления и деятельное раскаяние преступника : автореф. дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / А.Д. Сафронов ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – М., 1977. – 22 с.

5. Гродецький Ю.В. Добровільна відмова при співучасті : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Ю.В. Гродецький ; Нац. юрид. академія України ім. Я. Мудрого. – Х., 2002. – 16 с.

ОСНОВНІ ТА ДОДАТКОВІ ПОКАРАННЯ

Савенко Вікторія Петрівна,
Старший викладач кафедри
Рогозіна Тетяна Володимирівна,
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. На сьогоднішній час є актуальною тема покарань. Нині, коли у нашій країні певний відсоток професійних юристів, прокурорів та суддів залишилось без роботи, є надія на гуманний та справедливий суд, яка покладена на адвокатів. Зазначимо, що навіть професіонали своєї справи можуть помилятися, що у свою чергу тягне за собою неправильність трактувань та правил їх призначення.

Метою нашого дослідження став правовий аналіз системи існуючих нині покарань в Україні.

Матеріали та методи дослідження. Розглядаючи обрану проблематику, нами було використано дані проведених наукових досліджень щодо виявлення основних проблемних питань пов'язаних із основними та додатковими покараннями. Також, вважаємо за необхідне зробити акцент на тому, що в нашій роботі застосовуються різноманітні методи, проте перевага надється саме загальнонауковим.

Результати їх обговорення. Взагалі, покарання поділяються на додаткові, основні та покарання, які відносяться і до першої, і до другої групи.

Щодо основних покарань, то вони призначаються лише раз за одне кримінальне правопорушення і є головними. Для прикладу, основними можуть бути певні обмеження по службі для військових, довічне позбавлення волі, виправні роботи та громадські, позбавлення волі на певний строк.

Термін «додаткові покарання» говорить сам за себе, тобто це покарання, які можуть слугувати додатком до основних. Варто додати, що такі покарання

не можуть існувати окремо від основних. Прикладом є позбавлення військового звання, рангу, конфіскація майна.

До третьої групи відносять покарання, які можуть входити в обидва вищезазначені види: позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльності, штраф. Розглянемо деякі з покарань.

Громадські роботи, згідно ст. 56 Кримінального кодексу України, включають в себе виконання засудженою особою у вільний від роботи чи навчання час безкоштовних суспільно корисних робіт, їх вид визначається уповноваженими на те органами. Це, наприклад, прибирання садиб, провулків, парків, скверів, інших територій, ремонту будинків, комунікацій, вантажно-розвантажуючи і роботи, догляд за хворими людьми, сільськогосподарські роботи тощо.

Громадські роботи тривають, як правило, на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин і можуть проходити не більш, ніж чотири години на день. Під вільним часом розуміється час, коли є вихідні, святкові дні, а також денний час, що залишається після робочого дня або в перерві між ним.

Зазначимо, що суд має право застосовувати громадські роботи на строк від шістдесяти до двохсот сорока годин. Забороняється виконувати дане покарання в нічний час після роботи, тобто з 22:00 до 06:00, оскільки це порушує право громадян на відпочинок. Якщо особа не працює, то їй не забороняється працювати в період, зазначений вище.

Виправні роботи, згідно ст. 57 ККУ призначені до особи за місцем його роботи на строк, визначений судом, в даному випадку під час роботи вираховується відсоток від зробленого в казну держави.

Наголосимо на тому, що існують випадки або так звані заходи, за умови яких засудженого можуть відпустити раніше терміну:

- надсилання до суду документів на засудженого щодо передчасного звільнення або для того, щоб замінити невідбуту частини покарання штрафом;

- замінити термін щорічної календарної відпустки у термін відбування покарання. У певних випадках закон передбачає можливість заміни виправних робіт штрафом.

- КК передбачає також можливість і звільнення від покарання з випробуванням терміном.

Службові обмеження для військовослужбовців, згідно ст. 58 ККУ за своїм змістом представляють виправні роботи, які застосовуються з урахуванням того, що засуджений є військовослужбовцям. Таке основне покарання стосується саме засуджених військових, крім військовослужбовців, які підписали контракт, на строк від пів року до двох років у випадках, передбачених ККУ, а також тоді, коли уповноважений орган, підкреслюючи всі обставини справи та особу засудженого, буде вважати доречним замінити обмеження волі чи позбавлення волі на строк не більше двох років на службове обмеження на той самий строк.

Водночас, якщо призначається основне покарання, при цьому нижчого від найнижчої межі або при переході до іншого покарання, більш м'якого за попереднє, або якщо додаткове покарання є не обов'язковим, в даному випадку це може існувати лише за наявності не менше, ніж двох обставин, які, по-перше, пом'якшують його, по-друге, знижують ступінь тяжкості кримінального правопорушення.

Існують випадки, коли звільняють від відбування покарання з випробуванням. Знову для цього потрібні обставини: засудженому оголосити виправні роботи; службові обмеження, позбавлення волі на строк не більше, ніж 5 років. Це стосується знову ж таки лише основного покарання, до додаткового не застосовується і не може застосовуватися.

Ціль покарання не тільки карати, а й виправляти винуватців, а також запобігати повторення кримінальних правопорушень та виникненню нових. Розглянемо обставини, які пом'якшують покарання: це може бути щиросердне зізнання особи, допомога правоохоронним органам в розкритті кримінального правопорушення та надати правдиву інформацію, з власної ініціативи

відшкодувати завдану шкоду чи усунення її, надання медичної допомоги потерпілому, вчинення кримінального правопорушення особою, яка не досягла 18-річного віку, вчинення кримінального правопорушення вагітною жінкою, вчинення кримінального правопорушення під впливом душевного чи психічного хвилювання, під впливом примусу чи погроз.

Також існують обставини, які обтяжують покарання, тобто якщо особа повторно вчинила кримінальне правопорушення, або присутній рецидив кримінального правопорушення, кримінальні правопорушення вчинені групою осіб; вчинення дій, що проявляють загрозу суспільству чи вважаються загально небезпечними, також кримінальне правопорушення з особливою жорстокістю чи з використанням умов воєнного або надзвичайного стану.

Висновки. Отже, покарання має на меті припинення подібних кримінальних правопорушень та запобігання їх вчинення взагалі. Без основних покарань не може існувати в подальшому жодне з інших. Покарання можна змінити чи послабити, якщо виявляться обставини, які пом’якшують його. Засуджений не може відпрацьовувати виправні роботи у нічний час, якщо працює на іншій роботі, але це не стосується без робітних .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Кримінальний кодекс України : в ред. від 30.12.2020 / Електронний ресурс. Точка доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

2.Бойко І. Й. Кримінальні покарання в Україні (IX–XX ст.) : навч. посіб. / І. Й. Бойко. – Л. : ЛНУ ім. І.Франка, 2015. – 408 с.

ПЛЮРАЛІЗМ ПІДХОДІВ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ОБСТАВИН, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

Савенко Вікторія Петрівна,
Старший викладач кафедри
Федченко Тетяна Костянтинівна,
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Розглядаючи даний аспект хотілось би наголосити на тому, що обрана нами проблематика не є новою, проте є досить актуальною. Адже наразі обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння складають один з найбільш складних та цікавих інститутів у галузі кримінального права. Зауважимо, що у кримінально-правовій науці досі не сформовано єдиного підходу щодо дефінування поняття аналізованих обставин. У свою чергу, аналіз плюралізму підходів щодо визначення поняття «обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння» сприятиме не лише з'ясуванню їх правової сутності, а й побудові концептуальної системи занань у даному напрямку. Тому вбачаємо необхідність у подальшому дослідженні цього важливого юридичного питання.

Також, визначення поняття «обставини, що виключають злочинність діяння» надзвичайно важливе, оскільки дає змогу узагальнити родові ознаки таких обставин, визначити спільні риси, водночас залишає можливість подальшої диференціації їх видів та забезпечує перспективи розширення кола таких обставин відповідно до суспільних потреб.[1, с. 153]

Метою нашого дослідження стало вивчення сучасних підходів щодо визначення поняття інституту осбтавин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Матеріали та методи дослідження. При провденні дослідження нами використано дані літературних джерел та дані проведених наукових досліджень щодо основних підходів та принципів дефінування поняття «обтсавини, що виключають кримінальну пртиправність діяння». Використані в роботі методи можна розподілити на дві групи, а саме: загальнонаукові (діалектичний метод, логічний метод, методи аналізу та синтезу, системний аналіз) і спеціальнонаукові методи та прийоми пізнання (порівняльно-правовий метод, формально-логічний, метод контент-аналізу).

Результати їх обговорення. Різноманітність поглядів вітчизняних вчених на проблему визначення дефініції інституту обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння і обумовлюють даний плюралізм підходів. Тож пропонуємо розглянути ті інтерпретації поняття обставин, які більш за все, на наш погляд, заслуговують на увагу. За твердженням видатних вчених, В.М. Бурдін та О.Б. Сибаль, поняття «обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння» слід визначати як сукупність передбачених КК України чи іншими нормативно-правовими актами умов (чинників реальної дійсності), що позбавляють суспільно небезпечне, формально (зовні) схоже зі злочином діяння ознаки кримінальної протиправності, надаючи йому правомірного характеру. [2, с. 61-62]

Проаналізувавши дану дефініцію бачимо, що В.М. Бурдін та О.Б. Сибаль, розкриваючи зміст інституту обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння підводять його під таке родове поняття як «умова». Зазначимо, що прихильники даного твердження наголошують на тому, що лише при дотриманні певних умов можна стверджувати про наявність тієї чи іншої обставини. Своє бачення з цього приводу пропонує А.О. Данилевський, який наводить наступну інтерпретацію поняття: «обставини, що виключають злочинність діяння - це передбачений кримінальним законом певний акт поведінки людини, подібний злочину, але в силу певних обставин, які роблять його суспільно корисним або прийнятним, не визнається злочином. [3, с. 184]

Виходячи з вищезазначеного можемо стверджувати, що правознавець, А.О. Данилевський, ототожнює обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння з певною поведінкою особи, яка хоча формально і містить деякі ознаки кримінального правопорушення, проте все одно, за певних підстав, визначається як правомірна.

Ю. В. Баулін розглядав обставини, що виключають злочинність діяння, через призму відсутності суспільної небезпеки і протиправності. Таким чином, він зазначає, що обставини, які виключають злочинність діяння, – це передбачені КК та іншими нормативно-правовими актами зовнішньо подібні зі злочинами суспільно корисні (соціально прийнятні) та правомірні вчинки, що виключають підставу кримінальної відповідальності за шкоду, заподіяну правоохоронюваним інтересам. [4, с. 136]

Слід відмітити те, що науковці-правники, які опосередковано визначають інститут обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння за допомогою терміна «вчинок», обґрунтовують свою думку тим, що саме зазначений термін окреслює акти поведінки людини, які набувають певної правової оцінки. Водночас ми не можемо не акцентувати увагу на тому, що деякі вчені вважають, що більш доречно характеризувати аналізовані обставини через термін «діяння». Наприклад, О.О. Кваша та В.В. Аніщук визначають обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння як усвідомлене, вольове діяння людини, ззовні схоже з ознаками злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України, яке є суспільно корисною чи соціально допустимою правомірною дією, що дозволена законодавством України, у зв’язку з чим кримінальна відповідальність особи виключається. [5, с.146]

Даний перелік можна ще довго продовжувати, проте вважаємо, що не можна однозначно визначити, яка з наведених дефініцій є більш доцільною. Оскільки, на нашу думку, усі зазначені інтерпретації мають більш однобічний характер, а тому не можуть всебічно охарактеризувати кожну з обставин відповідного інституту.

Висновки. Підсумовуючи все вище сказане, відзначимо, що наразі у кримінально-правовій науці існує чимало визначень поняття «обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння». Тож з огляду на це можемо виокремити чотири основні підходи щодо дефінування даного інституту. Перший полягає у тому, що під обставинами, що виключають кримінальну протиправність діяння необхідно розуміти певні умови, за наявності яких у вчинених діях особи відсутня одна з ознак складу кримінального правопорушення, а тому й кримінальна протиправність даного діяння виключається. У свою чергу, прихильники другого підходу наголошують, що аналізовані обставини слід визначати, як акт поведінки, подібний до кримінального правопорушення, проте який за певних підстав інтерпретується як суспільно корисний. Інші ж два підходи тлумачать поняття «обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння» або як соціально корисні та правомірні вчинки, або як усвідомлене та вольове діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусяк Г. Визначення поняття обставин, що виключають злочинність діяння, у кримінальному праві України / Г. Андрусяк // Історико-правовий часопис. - 2016. -№1. -С. 152-158.

2. Бурдін В.М., Сибаль О.Б. Кримінально-правова характеристика заподіяння шкоди життю та здоров'ю особи під час зайняття спортом. – К.: ТОВ «Центр учбової літератури», 2015. – С. 61-62.

3. Кримінальне право України: Загальна частина : підручник / Є. С. Назимко, С. В. Лосич, Ю. О. Данилевська та ін. / за заг. ред. проф. В. М. Бесчастного та О.М. Джужи. – Київ : ВД «Дакор», 2018. – 386 с.

4. Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння / Ю. В. Баулін // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1. – С. 132–148.

5. Мала енциклопедія кримінального права / [за заг. ред. Ю. Л. Бошицького, З. А. Тростюк]. – К. : КондорВидавництво, 2012. – 284 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Савенко Вікторія Петрівна,
Старший викладач кафедри
Янкова Антоніна Миколаївна,
Курсант
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Питання дослідження суб'єкта кримінального правопорушення в умовах розвитку сучасного суспільства і кримінального законодавства не втрачають актуальності, в першу чергу, тому що дана кримінально-правова категорія найбільш схильна до змін як в теорії, так і на практиці. Слідуючи за еволюцією кримінально-правової політики держави, Кримінальний кодекс України (далі - КК України) протягом тривалого періоду є об'єктом масштабного реформування. Так, Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень" від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII змінено назву розділу IV, зокрема замість поняття суб'єкт злочину введено термін - суб'єкт кримінального правопорушення. [2]

Говорячи про суб'єкта кримінального правопорушення як про елемент складу кримінального правопорушення, на практиці нерідко змішуються поняття «суб'єкт кримінального правопорушення» (в попередній редакції КК України - суб'єкт злочину) і «особистість злочинця».

Метою даної роботи є вивчення комплексного поняття суб'єкта кримінального правопорушення та його участі в кримінальному законодавстві.

Матеріали та методи дослідження. Теоретичну базу даного дослідження склали праці відомих вчених, навчальна література та періодичні видання, а правову базу склали нормативно-правові акти: Конституція України, Кримінальний кодекс України і інші нормативні акти, що мають відношення до

даної теми. В роботі були використані такі методи дослідження : порівняльний метод; описовий метод; класифікація; порівняльно-правовий метод; формально-юридичний метод.

Результати їх обговорення. У теорії кримінального права ознаки, що характеризують особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, діляться на дві групи: перша - суб'єкт кримінального правопорушення, друга - особистість винного. Перша група ознак важлива при вирішенні питання про кваліфікацію вчиненого діяння. Друга робить свій істотний вплив на призначення покарання [3, с. 45]. Незважаючи на те, що дані поняття відносяться до одного і того ж суб'єкта, вони мають різне тлумачення. Зміст цих понять і їх кримінально-правове значення не збігаються.

Суб'єкт кримінального правопорушення - це елемент складу кримінального правопорушення, який характеризується сукупністю обов'язкових ознак, а також в певних випадках - факультативних ознак, визначених складом конкретної кримінально-правової норми (спеціальний суб'єкт). Таким чином, під суб'єктом кримінального правопорушення розуміється не людина і не особистість, а юридична умовність - сукупність ознак, які визначають правовий, віковий і психічний статус особи, відповідальної за вчинення кримінального правопорушення. Суб'єкт кримінального правопорушення - це саме кримінально-правовий статус, що характеризується декількома юридично значимими складовими, які необхідні для виникнення кримінальної відповідальності.

Суб'єкт кримінального правопорушення становить собою правове поняття і визначає юридичну характеристику особи, яка вчинила кримінальне правопорушення; він обмежений тільки ознаками (фізична особа, вік, осудність), які необхідні для настання кримінальної відповідальності щодо особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, які становлять лише невелику частину ознак особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (злочин або проступок). Але в кримінально-правовому сенсі поняття суб'єкта кримінального правопорушення наповнюється особливим змістом. Відсутність

хоча б однієї обов'язкової ознаки суб'єкта виключає кримінальну відповідальність [5, с. 183].

Для визнання особи суб'єктом кримінального правопорушення, необхідно довести, що ця особа вчинила певне кримінальне правопорушення, тобто особисто, своїми силами вчинила суспільно небезпечне діяння, яке утворює склад конкретного виду злочину або проступку.

З одного боку поняття суб'єкта кримінального правопорушення досить просте, оскільки під ним розуміють конкретну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, яке карається кримінальним законодавством. У той же час особа повинна бути в стані, що дозволяє притягнути її до відповідальності за це кримінальне правопорушення. Остання умова означає, що особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, має досягти певного віку, з якого настає відповідальність та бути осудною.

Відсутність будь-якої з двох основних ознак суб'єкта кримінального правопорушення унеможливлює визнання конкретного громадянина суб'єктом кримінального правопорушення.

У загальному сенсі суб'єкт кримінального правопорушення - це особа, яка здійснює вплив на об'єкт кримінально-правової охорони і здатна нести за це відповідальність. Також як і в цілому суб'єкт кримінального правопорушення є кримінально-правовим поняттям, обов'язкова ознака такого поняття, закріплена ст. 18 КК України - «фізична особа» - це, перш за все, правовий статус, під яким мається на увазі людина як носій прав і обов'язок, який має право-і дієздатність і бере участь в певних правовідносинах.[1]

Питання відповідальності юридичних осіб за вчинення кримінальних правопорушень у всі часи викликав дискусії між прихильниками діаметрально протилежних концепцій і до теперішнього часу захоплює як теоретиків кримінального права, так і законодавця. Станом на сьогодні згідно розділу XIV-1 до юридичних осіб можуть бути застосовані заходи кримінально-правового характеру, тобто юридична особа все ж таки не є суб'єктом кримінального правопорушення у його класичному розумінні [5, с. 81].

У кримінальному законодавстві України немає визначення спеціального суб'єкта кримінального правопорушення, воно вироблено доктриною кримінального права. Практично в кожному розділі Особливої частини КК України містяться склади кримінальних правопорушень зі спеціальним суб'єктом. [1]

Встановлення спеціального суб'єкта кримінального правопорушення відображає особливості конкретних видів кримінальних правопорушень, ступінь їх суспільної небезпеки. Тільки спеціальні суб'єкти можуть заподіяти передбачену законом шкоду, порушити охоронювані кримінальним законом суспільні відносини. Інші особи, що не володіють спеціальними якостями (ознаками), не можуть бути суб'єктом кримінального правопорушення [6, с. 122].

Ознака спеціального суб'єкта кримінального правопорушення зумовлюється об'єктом кримінального правопорушення, тобто суспільними відносинами, які порушуються при вчиненні діяння. Будь-який соціальний зв'язок пошкоджується тільки зсередини, тому винний повинен бути учасником відповідної взаємодії. Відтак, говорити про спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення можна лише стосовно до конкретного складу кримінального правопорушення [7, с. 15].

Висновки.

Таким чином, підсумовуючи все вище сказане можна дійти до висновку що суб'єкт кримінального правопорушення виступає одним з обов'язкових елементів складу кримінального правопорушення. Ознаки суб'єкта кримінального правопорушення дозволяють встановлювати кваліфікацію кримінально караного діяння, особливості кримінальної відповідальності і ступінь суспільної небезпеки кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 25-26. - ст.131.

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII // Відомості Верховної Ради. - 2019. - № 17. - ст.71.

3. Вереша Р. В. Феноменологія суб'єктивної сторони складу злочину / Р. В. Вереша // Вісник Академії адвокатури України. - 2018. - Т. 15, № 1-2. - С. 40-49.

4. Гриненко І. Ознаки суб'єкта злочину як критерій класифікації злочинів / І. Гриненко // Кримінальне право. - 2019. - № 7. - С. 182 - 187.

5. Колос С. Юридична особа як суб'єкт злочину в науці кримінального права / С. Колос // Право. - 2020. - № 1 (67) том 2. - С. 80 - 83.

6. Нікітенко В. Професійна належність як ознака спеціального суб'єкта злочину / В. Нікітенко, А. Ландіна // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2019. - № 5. - С. 117–124.

7. Осадча А. С. Спеціальний суб’єкт злочину: генезис, функції, проблеми кваліфікації : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків. -. 2015. - 23 с.

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОБЛЕМИ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Соловйов Ярослав
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Березняк Василь
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Сучасні показники злочинності серед неповнолітніх свідчать про необхідність реформування підходів до кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх в Україні. Останні десятиріччя кількість злочинів серед неповнолітніх залишаються на високому рівні, хоча за статистичними показниками вбачається динаміка у кращій бік, але це може бути пов'язано із ростом латентної злочинності.

Окремі питання інституту призначення покарання неповнолітнім особам, розгадалися у наукових працях таких науковців, як: В.М. Бурдін, Н.Л. Березовська, Є.М. Вечьорова, Т.О. Гончар, А.Ю. Коновалова, Н.А. Мирошниченко, Є.С. Назимко, Т.В. Сахарук, Н.С. Юзікова, О.С. Яцун та інші.Не зважаючи на пильну увагу зазначеної теми з боку науковців та практиків, а також значну кількість наукових публікацій з цього питання, у судової практиці залишаються деякі проблеми застосування кримінально-правових норм про призначення покарання неповнолітнім [1, с. 206].

На нашу думку, необхідно закріпити у чинному законодавстві поняття вікової осудності як одного з видів осудності. Доцільно визначити перелік

злочинів, за які настає кримінальна відповідальність з одинадцяти та чотирнадцяті років. Визначити особливі правила призначення покарання неповнолітнім особам, які мають відсталість у психічному розвитку. Водночас мають бути уточнені умови звільнення від кримінальної відповідальності та покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру неповнолітніх, які мають відсталість у психічному розвитку, що не залежить від психічних захворювань.

Повинна бути ухвалена норма, за якою кримінальна відповідальність може бути запроваджена починаючи з 11-річного віку, за умов, якщо неповнолітні злочинці у зазначеному віці можуть усвідомлювати суспільну небезпеку деяких видів злочинів зазначених у даному переліку. Такі висновки мають ґрунтуватися на даних психологічних, медичних досліджень, а також на підставі аналізу анкетування серед науковців та правозастосовців. Основним завданням при цьому є чітке розмежування правових наслідків встановлення для згаданих осіб кримінальної відповідальності [2, с. 5].

З урахуванням особливостей класифікації правил призначення покарання неповнолітнім на загальні (ст. ст. 65-67 КК України), спеціальні (ст. ст. 68-71 КК України) та особливі (ст. 103 КК України) можна виділити певні обставини, з’ясування яких є обов’язковим для вирішення питання про призначення покарання неповнолітньому. Вони стосуються відсутності чи існування систематичної кримінальної або антисоціальної активності правопорушника, причин та умов правопорушення, психічного стану особи в час скоєння правопорушення, можливостей та умов для реституції йреабілітації без застосування примусових заходів кримінально-правового впливу [3, с. 1] з урахуванням культурних факторів середовища, у якому проживає неповнолітній правопорушник.

Потребує законодавчого вирішення необхідність перегляду санкцій статей Особливої частини КК України на їх відповідність вимогам щодо покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх, або закріплення в кримінальному законодавстві положення про право суду переходити до більш

м’якого покарання за системою покарань, передбаченою ст. 51 КК України, у випадках, коли жодне із запропонованих у санкції статті Особливої частини КК України покарань не може бути застосоване до конкретного неповнолітнього [4, с. 102].

Слід відмітити, що багато країн більш чітко зазначають у своєму законодавстві, як слід враховувати рівень розвитку неповнолітнього при вирішенні питання про відповідальність і покарання неповнолітнього. У багатьох країнах відставання у розвитку, яке не пов’язано із психічними розладами є підставою звільнення від кримінальної відповідальності або покарання (наприклад, Голландія), деяких країнах відставання від розвитку є підставою пом’якшення покарання або підставою для застосування інших виховних заходів (наприклад, Узбекистан), а Росія, Таджикистан, Білорусь неповнолітніх, які відстають у розвитку, при певних умовах, взагалі не визнають суб’єктом злочину.

На нашу думку, зазначену категорію неповнолітніх, необхідно визнавати суб’єктом злочину, проте, у першу чергу, слід ставити питання про можливість звільнення їх від кримінальної відповідальності або покарання із обов’язковим застосовуванням примусових заходів виховного характеру. Такі висновки обумовлені тим, що законодавча міжнародна практика йде по шляху зменшення сурових заходів до неповнолітніх правопорушників і робиться акцент на виховних і реабілітаційних заходах, особливе місце займає заходи пробації. Зокрема такі висновки випливають з Рекомендацій CM/ЯЕС (2008) 11 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо європейських правил стосовно неповнолітніх правопорушників, які підлягають призначенню санкцій чи заходів [1, с. 207].

Відомо, що відсутність сталої концепції призначення покарання неповнолітнім в Україні пов’язана з транзитивними тенденціями розвитку української державності: перехід від каральної радянської моделі до моделі відновного правосуддя передбачає поступову гуманізацію системи покарання,

дотримання загальнолюдських цінностей і прав неповнолітнього. Таким же чином поступово розвиваються доктринальні настанови [4, с. 103].

Розширення видів покарань, які можуть застосовуватись до неповнолітніх, дало б змогу судам під час вирішення питання про призначення конкретного виду покарання більш широкий вибір, що насамперед сприятиме індивідуалізації кримінальної відповідальності. Таким чином, вважаємо доцільним розглянути питання щодо можливості призначення неповнолітнім покарання у вигляді обмеження волі.

Вікові особливості неповнолітніх і специфіка злочинів, які вони вчиняють, свідчать про необхідність розробки таких заходів покарання, в яких акценти зміщуються з каральних на виховні та попереджувальні аспекти. Тому особливо актуальною є розробка теоретично обґрунтованого і практично значущого комплексу заходів кримінально-правового впливу на неповнолітніх, які вчинили злочини, з тим, щоб виключити домінування в ньому позбавлення волі, оскільки це покарання, як жодне інше, впливає на життя неповнолітнього, причому, як правило, змінює його поведінку на ще більш негативну [5, с. 181].

У подальшому потребують системного вирішення такі питання, як установлення мети покарання неповнолітніх і розроблення спеціальної системи покарань для неповнолітніх з урахуванням результатів соціологічних та кримінологічних досліджень і досвіду іноземних держав.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Мирошниченко Н.М. Актуальні проблеми призначення покарання неповнолітнім: шляхи удосконалення Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України № 10 (2017) С. 206-212. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2_2017/26.pdf (дата звернення: 01.02.2021).

2. Заєць Я.Б. До проблеми встановлення кримінальної відповідальності за злочини, скоєні неповнолітніми особами. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. URL:

https://instzak.com/index.php/journal/article/download/586/590 (дата звернення: 01.02.2021).

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 - URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 01.02.2021).

4. Дмитришина Т. І. Призначення покарання неповнолітнім: питання вдосконалення кримінального законодавства. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції № 2. Том 2. 2017 URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2_2017/26.pdf (дата звернення: 01.02.2021).

5. Казначеєва Д.В. Проблеми призначення покарання щодо неповнолітніх. Вісник кримінологічної асоціації України. 2020. № 1 (22). URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/8303/Problemy%20pryznachennia%20pokarannia%20shchodo%20nepovnolitnikh_Kaznacheieva_2020.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 01.02.2021).

КВАЛІФІКАЦІЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ

Темрієнко Наталія Володимирівна,
Зуй Станіслав Юрійович
курсанти
Науковий керівник:
Корогод Світлана Володимирівна,
викладач кафедри
кримінального права та кримінології,
капітан поліції
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. У демократичному суспільстві кожна людина має право на захист своїх прав і свобод, і, особливо, доросла людина та психічно здорова людина - право вибору партнера для статевого акту і не допускати будь-якого примусу у сфері статевого акту. Держава та суспільство особливо відповідально ставляться до захисту статевої цілісності особи, яка не досягла статевої зрілості або в силу суб'єктивних чи об'єктивних факторів не має сексуальної свободи. Відповідно до чинного законодавства України за сексуальне насильство передбачена кримінальна відповідальність. Крім того, боротьба із сексуальним насильством повинна бути всебічною і не обмежуватися кримінальним законодавством.

Результати та обговорення. Статева свобода і статева недоторканість особи виступають родовим об'єктом кримінальних правопорушень, норми про відповідальність за які об'єднані в розділ IV Особливої частини КК. Це: зґвалтування (ст. 152 КК); сексуальне насильство (ст. 153 КК); примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК); статеві зносини з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ст. 155 КК); розбещення неповнолітніх (ст. 156 КК).

На сферу статевих відносин впливають інші кримінальні правопорушення; однак вони вважаються кримінальними правопорушеннями

проти моралі (статті 301–303 Кримінального кодексу). При цьому примус до проституції (ч. 1 ст. 303 КК) пов'язаний з примусом до вступу в статевий акт (ст. 154 КК) є формою кримінального порушення статевої свободи, оскільки це кримінальне правопорушення в першу чергу впливає на сексуальну свободу, тоді як мораль є лише її додатковим об'єктом.

За цим винятком, сексуальна свобода або статева недоторканість особи можуть бути додатковим безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень, відповідальність за які встановлюється іншими правилами, ніж ті, що об'єднані в розділі IV Особливої частини Кримінального кодексу (це стосується, наприклад , відповідно до статті 149 Кримінального кодексу (торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації). З іншого боку, кримінальні правопорушення, вчинені за статевими ознаками, можуть бути визнані такими кримінальними правопорушеннями, які за Кримінальним кодексом не належать до кримінальних правопорушень сексуальної свободи та статевої недоторканості особи (наруга над тілом померлого, жорстоке поводження з тваринами, ексгібіціонізм у громадському місці, розцінюється як хуліганство, так звані сексуальні вбивства тощо).

Кримінальні правопорушення проти сексуальної свободи та статевої недоторканості особи слід розуміти як навмисні дії суб'єкта проти сексуальної свободи, захищеної кримінальним законом, або сексуальної цілісності його реального або передбачуваного партнера, що порушує встановлений спосіб статевих відносин та основні принципи моралі [1].

Статеву свободу слід розуміти як право особи самостійно вибирати партнера для статевого акту, форму такого статевого акту і не допускати будь-якого примусу в цій галузі.

Доцільність виділення «статевих кримінальних правопорушень» в окрему підгрупу насильницьких кримінальних правопорушень визначається специфікою їх детермінації на особистому рівні і важливо вдосконалити заходи щодо запобігання їх вчиненню.

Кримінальні правопорушення, мотивовані необхідністю задоволення статевого потягу, можна розділити на дві підгрупи:

1) кримінальні правопорушення, що посягають на сексуальну свободу або статеву недоторканність особи і полягають у задоволенні сексуальної пристрасті винного шляхом фізичного насильства, загрози його використання або у зв'язку з використанням матеріальної чи службової залежності жертви від винного;

2) кримінальні правопорушення, що зазіхають на сексуальну свободу або статеву недоторканність людини, іноді на життя людини, полягають у задоволенні сексуального бажання у зв'язку з наявністю вини у соціально небезпечних сексуальних відхиленнях. Такі «сексуальні кримінальні правопорушення» умовно називатимуть патологічними «сексуальними кримінальними правопорушеннями». До переліку патологічних «статевих кримінальних правопорушень» входять: статевий акт з особою, яка не досягла статевої зрілості, розбещення неповнолітніх; зґвалтування та примусове задоволення статевого потягу неприродним чином, які супроводжуються сильним садизмом і пов’язані з наявністю соціально небезпечних сексуальних відхилень; умисне вбивство на основі болісних сексуальних бажань. Ці кримінальні правопорушення вчиняють особи з психічними аномаліями, які не виключають їх осудності.

Враховуючи кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, зокрема так звані. «сексуальні», як сукупність статистично значущих показників, зазначаємо, що їх перелік включає стан, рівень, структуру, динаміку, місце та час кримінальних правопорушень [3, с. 52].

Кваліфікуючими ознаками ст. 152 КК України є повторність, зґвалтування, вчинене групою осіб, або зґвалтування неповнолітньої особи, дії, вчинені щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її добровільної згоди, тяжкі наслідки; ст. 153 КК України є також повторність, вчинене групою осіб, чи сексуальне насильство щодо неповнолітньої особи та дії, вчинені щодо особи, яка не досягла чотирнадцяти років, незалежно від її

добровільної згоди: ст. 154 КК є вчинення дій щодо особи, що є матеріально або службово залежна від правопорушника, а також дії, поєднані з погрозою знищення, пошкодження або вилучення майна потерпілої особи чи її близьких родичів, або з погрозою розголошення відомостей, що ганьблять її чи близьких родичів; ст. 155 КК є дії, вчинені близькими родичами або членами сім'ї, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього, або якщо вони спричинили безплідність чи інші тяжкі наслідки; ст. 156 КК є дії, вчинені щодо малолітньої особи або вчинені членами сім'ї чи близькими родичами, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього.

На думку Т. Рожко, сьогодні практика кваліфікації цієї категорії кримінальних правопорушень не позбавлена недоліків. Серед найпоширеніших з них:

• є помилка в кваліфікації судів легких або середніх тілесних ушкоджень у випадку зґвалтування та примусового задоволення сексуального бажання неприродним способом. В цьому випадку такий вчинок не вимагає додаткової кваліфікації за ст. 121 Кримінального кодексу України;

• Суди, які засуджують, не завжди мотивують, в яких діях обвинуваченого була виражена загроза фізичного насильства як засобу подолання опору жертв, і не надають доказів

сприйняття жертвами таких загроз;

• Судова практика відрізняється при визначенні ознаки повторення під час кваліфікації дій винного, який без значної перерви в часі вчинив примусове сексуальне задоволення проти тієї самої жертви неприродним чином, а потім зґвалтував її в зворотному порядку;

• трапляються випадки помилкової кваліфікації діяння у випадках, коли суди помилково вважають, що кваліфікуюча ознака зґвалтування групою осіб відсутня, коли інші учасники кримінального правопорушення не досягли віку кримінальної відповідальності;

• засуджуючи осіб за статевий акт з особою, яка не досягла статевої зрілості (ст. 155 Кримінального кодексу України), суди не у всіх випадках розглядали здатність потерпілих з огляду на їхній молодий вік розуміти характер своїх дій [2].

Висновок. Таким чином, помилки в кваліфікації цього виду кримінального правопорушення можна подолати лише у разі максимальної оптимізації законодавчого регулювання визначення та характеристики кримінальних правопорушень проти статевої свободи та недоторканності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 92 с

3. Курс кримінології:Загальна частина: підруч.: у 2-х кн. / О. М. Джужа, П. П. Михайленко, О. Г. Кулик та ін.; за заг. ред.О. М. Джужи. К.: Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

2. Рожко Т.А. Деякі питання кримінально-правової класифікації злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності. URL: http://liber.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/ 123456789/9988/151-153.pdf;jsessionid=CD4DE0F327976402D2CA6A79A728DA0D?sequence=1.

УМОВИ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИДІВ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Ткаченко Дмитро
курсант 2-го курсу
Факультету підготовки фахівців
для підрозділу кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Березняк Василь
Доцент кафедри
кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Насамперед, необхідно зазначити, що кримінальна відповідальність являє собою різновид юридичної відповідальності, де виступає особливим елементом у механізмі кримінально-правового реагування держави стосовно особи, що вчинила протиправне діяння. Саме ж поняття «кримінальна відповідальність» під призмою нормативно – правової бази недостатньо визначена та трактується по – різному.

Разом із цим, у кримінально – правовій науці розрізняють декілька способів для звільнення від кримінальної відповідальності. Звертаючись до положень Кримінального кодексу України (далі – ККУ), ми простежуємо, що наведені у зазначеному кодексі види звільнень від відповідальності поділяються на загальні та спеціальні.

До загальних належать наступні статті – 44 – 49 ККУ, котрі зосереджені в Загальній частині вищезазначеного кодексу, у яких регламентовано, за яким умов особа, котра вчинила кримінальне правопорушення, має право звільнитися від відповідальності. Отож, ст. 44 КК України зосереджує в собі порядок та правові підстави, за яких особа має право звільнитися від

кримінальної відповідальності, а також наголошується на тому, що це можливо лише в судовому порядку. Наступні статті вказують на конкретні обставини задля звільнення від відповідальності, до яких належать: примирення із потерпілим; дійове каяття; передача правопорушника на поруки; із врахуванням зміни обстановки, а також із закінченням строків давності [1].

В свою чергу, спеціальні види передбачені у статтях Особливої частини ККУ – ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 2 ст. 255, ч. 5 ст. 258, ч. 6 ст. 260, ч. 3 ст. 263, ч. 4 ст. 289, ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309, ч. 4 ст. 311, ч. 3 ст. 369 КК України [1]. Умови спеціального виду звільнення від відповідальності формується по-різному, враховуючи специфіку того чи іншого протиправного діяння з урахуваннях конкретної мети, яку держава прагне досягти. До такої мети може належати не лише ліквідація суспільно небезпечних наслідків, але й одержання різного типу інформації, котра може бути необхідною задля розкривання вчиненого правопорушення, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень. Заохочувальні норми про звільнення від кримінальної відповідальності завжди є обов'язковими.

Ми погоджуємося із думкою Дудорова О.О. про те, що відмінність способів формування в Особливій та Загальній частинах КК України підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності залежать, передусім, від специфіки вчинюваних протиправних діянь, а також мети, яка визначається державою задля конкретного виду звільнення [2].

Також, варто звернути увагу на те, що звільнення особи від відповідальності зі врахуванням саме спеціальних підстав вважається виправданим, адже умови, за яких відбувається таке звільнення, пов’язані із специфікою вчиненого кримінального правопорушення. Спеціальні умови звільнення за своєю природою передбачають вчинення таких дій, котрі можуть усувати шкоду, істинно спрощувати роботу правоохоронців, а також унеможливлюють вчинення нових протиправних діянь, що, беззаперечно, можна вважати позитивним не лише для осіб, але й для країни в цілому.

Звертаючись до праць Хряпінського П.В., ми простежуємо думку, що більшість правників, під час дослідження спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності, звертають увагу на їх особливу суспільно-правову цінність:

1) відображення стійкої тенденцію гуманізації кримінальної відповідальності та покарання, застосування спеціального звільнення займає особливе місце у системі кримінально-правових засобів запобігання кримінальним правопорушенням;

2) надається у справах про кримінальні правопорушення з високим рівнем суспільної небезпечності та природною латентністю, труднощі у розкритті та доведенні вини особи у попередньому провадженні та кримінальному провадженні в суді;

3) застосовується до чітко визначеного кримінального правопорушення або групи однорідних правопорушень і не може застосовуватися аналогічно;

4) суспільна користь позитивного посткримінального діяння визначається його превентивним впливом на вчинення певного виду кримінального правопорушення загалом;

5) звільнення від кримінальної відповідальності є обов'язковим і здійснюється виключно в судовому порядку;

6) спеціальне звільнення від кримінальної відповідальності відображає позитивні перспективи [3].

Отож, необхідно зазначити, що ті проблемні питання, котрі виникають у процесі застосування спеціальних видів звільнення від відповідальності, трапляються часто, тому потребують від себе конкретики з боку законодавства. Сама судова практика формує свій погляд стосовно вирішення вказаних питань, що вимагає від себе більш детального висвітлення. Умови, відповідно до яких можуть вчинюватися наступні дії у вигляді звільнення від кримінальної відповідальності

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

4. Кримінальний кодекс України № 2341-III, від 27.10.2020, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення 10.02.2021)

5. Кримінальне право. Загальна частина: підручник/ А.С. Беніцький, В.О. Галецюк, М.К. Гнєтнєв, В.С. Гуславський та ін.; за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. – Київ: Істина, 2011. – 1112 с.

6. Хряпінський П. В. Спеціальне звільнення від кримінальної відповідальності: узгодженість кримінального та кримінального процесуального кодексів України / П. В. Хряпінський // Право і суспільство. - 2013. - № 1. - С. 90-97. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_1_17 (дата звернення 10.02.2021)

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕМІЩЕННЯ ОСІБ ЧЕРЕЗ ДЕРЖАВНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Шишкіна Ксенія Олегівна,
Сапожников Владислав Олександрович
курсанти
Науковий керівник:
Корогод Світлана Володимирівна,
викладач кафедри
кримінального права та кримінології,
капітан поліції
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна

Вступ. Нелегальна міграція є досить поширеним та нагальним питанням сьогодення. З кожним днем все більша кількість країн потерпає від цього негативного суспільного явища. Україна, як і будь-яка розвинена країна намагається ефективно боротися з нелегальною міграцією на своїх теренах. З цією метою в інституті кримінального права діють норми, котрі встановлюють кримінальну відповідальність за такі діяння.

Мета. Визначається актуальністю та ступенем вивченості поданої теми і полягає в дослідженні питання нелегальної міграції в контексті українського кримінального законодавства.

Матеріали та методи. Дослідженням та вивченням проблемного питання, пов’язаного з кримінологічною характеристикою нелегальної міграції та запобіганням її проявам займалися як зарубіжні, так і вітчизняні науковці, серед яких особливо можна виділити наукову діяльність таких вчених як: Г.А. Аванесов, О.С. Бандурка, С.І. Братков, І.К. Василенко, В.В. Зуй, В.К. Колпаков, С.Ф. Констянтінова, О.В. Кузьменко, О.А. Малиновська, В.І. Олефір, С.О. Мосьондз, О.І. Савченко, О.І. Піскун, А.В. Платонов, Ю.І. Римаренко, І.І. Сєрова, В.М. Снігур, Н.П. Тиндик, С.Б. Чехович та інші. Методологічна база дослідження поєднує в собі загальнонаукові та спеціальні наукові концепції,

теорії і методи. Як методологічна база дослідження використовуються такі методи пізнання: історичний, емпіричного узагальнення, моделювання та абстрагування, діалектичний, системний, комплексний та інші.

Результати та обговорення. Основною характеризуючою ознакою нелегальної міграції населення є те, що вона здійснюється самочинно, без офіційного дозволу відповідальної державної установи. Під поняттям нелегальної міграції слід розуміти вчинення іноземцями або особами без громадянства порушень стосовно в'їзду та перебування на території зарубіжної держави.

До основних видів порушень належать:

- перебування особи на території іншої держави без відповідних документів або з документами, строк дії яких закінчився;
- прийняття на роботу осіб, які не мають належно оформленого дозволу на перебування в межах певної країни;
- недодержання особою встановленого законодавством порядку реєстрації, пересування та зміни місця проживання;
- ухилення від виїзду з країни після закінчення дії необхідного дозволу.

Зважаючи на своє геополітичне положення, Україна є транзитною державою, через територію якої до розвинених європейських країн прямує велика кількість нелегальних мігрантів. Також, проблема нелегальної міграції актуалізується наявними загостреними військовими конфліктами.

У наш час нелегальна міграція є суттєвим криміногенним фактором, який сприяє зростанню злочинності та поширенню підпільного бізнесу [1]. Проаналізувавши наявні дані, ми з впевненістю можемо стверджувати, що існує добре налагоджений міжнародний механізм нелегальної міграції через кордони нашої країни. Необхідним є зазначити, що нелегальна міграція поступово набирає рис організованої злочинності.

Відповідно до даних Державної міграційної служби України у 2019 році було виявлено 12857 нелегальних мігрантів. З них щодо 12280 осіб було

прийнято рішення про примусове повернення; 664 особи підлягають примусовому видворенню за межі території нашої країни; 3539 особам було заборонено в'їзд до України; 201 особу було передано підрозділам Адміністрації Державної прикордонної служби України [2].

Переглянувши звіти Державної міграційної служби України, можемо визначити, що у 2018 році було виявлено 11065 нелегальних мігрантів, у 2017 році – 9694 особи, у 2016 році – 6381 особа, у 2015 році – 5151 особа [2]. Зазначені статистичні дані дають наочне відображення кількісного показника нелегальної міграції. Як бачимо, у період з 2015 по 2019 рік чисельність мігрантів-нелегалів невпинно збільшується.

Проаналізувавши наявну статистику можна виділити основні причини явища нелегальної міграції:

- відсутність у значної кількості громадян можливості працевлаштуватися у себе на батьківщині;
- складна економічна ситуація;
- низький рівень життя населення;
- бажання громадян отримати гідну освіту, яку можливо здобути у країнах Європи;
- природні катаклізми, які не дають можливості нормальному проживанню на певних територіях;
- загострення воєнних конфліктів на територіях деяких держав.

У зв'язку із вищезазначеним, у Кримінальному кодексі України міститься ряд статей, котрі встановлюють відповідальність за прояви нелегальної міграції. Серед них можемо виділити: ст.332 КК України «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України», ст.332-1 КК України «Порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї», ст.332-2 КК України «Незаконне перетинання державного кордону України» [3]. Наведені статті встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на такий об'єкт правопорушення, як – порядок перетинання державного кордону України.

Висновки. Отже, ми можемо говорити про те, що нелегальна міграція – це досить негативне суспільно-небезпечне явище, що призводить до певних наслідків. Такі наслідки пояснюються тим, що сам факт нелегального переправлення особи через державний кордон України є кримінально караним діянням. Також, до негативних наслідків нелегальної міграції є те, що відповідно до даних національної та зарубіжної статистики, нелегальні мігранти є схильними до вчинення інших адміністративних та кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мозоль А. П. Кримінологічні проблеми нелегальної міграції в Україні: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київ, 2002. 189 с.
2. Статистика з основної діяльності Державної міграційної служби України. URL: https://dmsu.gov.ua/diyalnist/statistichni-dani/statistika-z-osnovnoj-diyalnosti.html (дата звернення: 11.02.2021р.).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. №2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 12.02.2021р.).